

พุทธวจน

๑

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

พุทธวจน ๑

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์ (ภาคต้น)

เลขมาตรฐานประจำหนังสือ ๕๗๘-๕๗๔-๐๔-๓๒๓๒-๒

จัดทำโดย มูลนิธิพุทธโฆษาจารย์ (เว็บไซต์ www.buddhakos.org)
ร่วมกับ คุณณัฐนันท์ นวีวงษ์ และศิษย์วัดนาป่าพง
โดยเจตนา ร่วมเผยแผ่คำสอนและ ธรรมวินัย ที่ถูกต้อง
ตามพุทธประสงค์ เพื่อความไม่เสื่อมของพระพุทธศาสนา

พิมพ์ครั้งที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑

พิมพ์ครั้งที่ ๒ ๒๕๕๓ จำนวน ...,๐๐๐ เล่ม

พุทธวจน

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

กองตำราคณะธรรมทาน ธรรมทานมูลนิธิ แปลและร้อยกรอง

ปรับปรุงโดย

คณะงานธรรม วัดนป่าพง ปทุมธานี

๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๐

คำอนุโมทนา

ขออนุโมทนา ในกุศลเจตนาครั้งนี้ เป็นอย่างยิ่ง ที่ได้สร้างเหตุปัจจัย อันเป็นไปเพื่อความเจริญ และความมีอายุยืนยาวแห่งพุทธวจน ด้วยการ สืบสายถ่ายทอดคำสอนที่ออกจากพระโอษฐ์ของพระองค์เอง ในส่วน อริยสัจสี่ อันเป็นชั้นโลกุตตระ สู่วิถีเทคโนโลยีอนาคต สมดังพุทธประสงค์ ที่ต้องการให้มีผู้นำคำสอนของพระองค์ไปศึกษาประพฤติปฏิบัติ เพ่งพิสูจน์ ข้ออรรถข้อธรรม เพื่อให้เห็นแจ้งเป็นปัจเจกตน และขยันในการถ่ายทอด บอก สอนกันรุ่นต่อรุ่น สืบ ๆ กันไป

ด้วยเหตุปัจจัย ที่คณะศิษย์งานธรรมทุก ๆ ท่านได้มุ่งมั่น ร่วมแรง ร่วมใจ ตรวจแก้ ปรับปรุง ต่อยอด ผลงานอันเป็นนอมตะงานธรรมการ แปลพระไตรปิฎก จากพระบาลีเดิมโดยตรง เฉพาะในส่วนพุทธวจนที่ไม่ ปะปนความเห็นผู้ใด ซึ่งได้มาด้วยประสบการณ์จากการประพฤติปฏิบัติตาม ธรรมวินัยอย่างถูกต้อง ด้วยความมานะบากบั่นที่ต่อเนื่องยาวนาน และการ ศึกษาค้นคว้าอย่างละเอียดลออ ของท่านพุทธทาส ประกอบกับคณะสหาย ธรรมของท่านนั้น จึงขอให้คณะศิษย์ และผู้สนับสนุนทุนทรัพย์ อีกทั้ง ผู้ได้ศึกษาทุกท่าน ได้ดวงตาเห็นธรรม สำเร็จยังพระนิพพาน สมดัง ความปรารถนา ตามกำลังและเหตุปัจจัยที่ได้สร้างมาอย่างดีแล้ว ด้วยเทอญ.

พระภิกษุณี โสตุณิโส

๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๐

คำปรารภ

ทางคณะศิษย์งานธรรม วิชาป่าพง ได้เล็งเห็นถึงประโยชน์ความสำคัญ ในคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าโดยตรง จึงได้จัดทำหนังสือชุด พุทธวจน ขึ้น โดยมี “พุทธวจน ๑” เป็นเล่มแรก ซึ่งได้ปรับปรุงความเห็นในเชิงอรรถบางส่วน ตรวจแก้ไขคำผิด จากต้นฉบับเดิม คือ หนังสือขุมทรัพย์จากพระโอบุส (ที่ถูกนำ พิมพ์ลงในเว็บไซต์ www.buddhadasa.in.th) และทำเป็นต้นฉบับสำหรับการทำหนังสือ ในรูปแบบซีดี เพื่อให้คำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ถูกถ่ายทอด ให้ยืดยาวไกล ไปสู่ยุคอนาคต ด้วยความหลากหลายรูปแบบของการสื่อสาร อันจะเป็นประโยชน์ ต่อนักปฏิบัติธรรม หรือ ผู้ที่ต้องการศึกษาในแก่นคำสอนแท้จริงของพุทธศาสนา ที่ออกจากพระโอบุสของ พระองค์เอง เพื่อบรรเทาความบิดเบือน เพิ่มเติม หรือตัด ทอนในคำสอนของพระองค์ ดังที่ได้ตรัสห้ามไว้มิให้บัญญัติเพิ่ม หรือเพิกถอนในสิ่ง ที่พระองค์บัญญัติไว้ และ สนับสนุน ยกชูประเด็นพุทธประสงค์ ที่ต้องการให้สนใจ ศึกษาเฉพาะคำตรัสของพระองค์เอง โดยเว้นความสนใจในคำที่คนแต่งขึ้นใหม่ แม้จะมี ความไพเราะ สละสลวย หรือเป็นคำกล่าวของสาวกก็ตาม ซึ่งจะถูกจัดเป็นบริษัทที่เลิศ ที่สุด และยังเป็นเหตุให้สามารถเปิดธรรมที่ถูกปิดไว้ ได้บรรเทาความสงสัยในธรรมหลาย ประการที่เคยสงสัยเสียได้ อันเกิดจากความแตกต่างกันในความเห็นคำพูด ของระดับสาวก ตั้งแต่ หลังพุทธกาลถึงปัจจุบัน ซึ่งมีความเห็นและคำพูดในธรรมะ อันเป็นมรรควิธีและ ปฏิปทาที่ผิดแผกแตกต่างไปจากที่พระองค์เคยบอกสอนเอาไว้ กลายเป็นสิ่งปนเปื้อน แปลกปลอม ที่แฝงมา โดยเพิ่มขึ้นหรือถูกตัดทอนไปที่ละเล็กละน้อยจากของเดิม ซึ่งโดย ความเป็นจริงทรงยืนยัน ในความครบถ้วนบริสุทธิ บริบูรณ์ หมดจดในธรรมะที่ตรัส ไว้ ด้วยเพราะความเป็นสัพพัญญู คือ ผู้ที่รอบรู้ในทุกเรื่อง ซึ่งระดับสาวกแม้เป็นอรหันต์ผู้ เลิศทางปัญญา ก็ไม่เชี่ยวชาญหรืออาจทำให้เสมอเหมือนได้ (ดังที่ตรัสไว้ในเรื่องความ เสมอกันของพระองค์กับสาวกในวิมุตติ แต่แตกต่างกันในความรู้ในความรู้แจ้ง และความ ฉลาดในมรรควิธี ส่วนสาวกทุกระดับ เป็นเพียงมรรคานุกา คือ ผู้เดินตามมรรค เท่านั้น)

จึงด้วยความเคารพ เกิดทูนเหนือเศียรเกล้า ในพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น คำกล่าวในมรรควิธีอันเป็นแบบใหม่ต่าง ๆ ที่ถูกปรุงแต่งขึ้นในระยะหลังจึงควรถูกจัดไว้ในระดับแห่งฐานะ เพียงความเห็นของบุคคลนั้น ๆ เท่านั้น มิควรถูกนำมาตีเสมอเหมือน คำตรัสของผู้เป็นสัพพัญญู ทั้งนี้เพื่อความยั่งยืนถาวร และลดทอนความเลื่อมแห่งพุทธวจน

ด้วยเหตุดังที่กล่าวข้างต้น ในนามคณะศิษย์งานธรรม วัดนาป่าพงจึงดำริจัดทำหนังสือ พุทธวจน ขึ้นเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาและปฏิบัติ ออกสู่สาธารณชน เพื่อเป็นธรรมทาน

คณะศิษย์งานธรรม วัดนาป่าพง ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงยิ่ง ต่อท่านพระอาจารย์กสิณฤทธิ์ โสตุถิโส ที่ให้ความเมตตาใช้ความรู้ความสามารถ ทั้งในทางภาคปฏิบัติ และความคล่องแคล่วในหลักพุทธวจน รับเป็นที่ปรึกษาในการตรวจแก้ไขข้อผิดพลาดทั้งหลาย ทั้งในส่วนคำศัพท์ ข้อความอ้างอิง เชิงอรรถ และระเบียบแห่งถ้อยคำต่าง ๆ ของคำสอนอันเป็นชั้นโลกุตตระ ซึ่งเป็นสิ่งยืนยันว่าพระธรรมคำสอนนั้น สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และให้ผลอันประเสริฐจริง ตลอดระยะเวลาการทำงาน อันมีช่วงเวลาที่จำกัด สิ่งที่ได้ประจักษ์แก่คณะทำงานทุกคน คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเท อย่างไม่หวังต่อสุขภาพและความเหน็ดเหนื่อย เพื่อให้ได้อรรถ อันละเอียดลออแห่งความหมาย และแหล่งที่มาของข้อความในพระไตรปิฎก โดยแปลตรงจากพระบาลีเดิม อย่างถูกต้องสมบูรณ์ที่สุด เป็นขวัญกำลังใจอย่างยิ่ง ต่อการร่วมแรงร่วมใจของคณะทำงาน จนสำเร็จเป็นรูปเล่มได้ตามเวลา คณะศิษย์ฯขอน้อมรับนำปณิธานและความมุ่งมั่นของท่านพระอาจารย์ ไปเป็นแบบอย่างสำหรับการประพฤติปฏิบัติตลอดไป.

คณะศิษย์งานธรรม

๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๐

การร้อยกรองและจัดทำหนังสือเล่มนี้

อุทิศ

เป็นถามพินิตแด่บรรดาพระอรหันตสาวก
ของพระผู้มีพระภาคเจ้า

และ

เพื่อเป็นกำลังใจและแนวทางแด่เพื่อนสัตว์ผู้ขุดค้นขุมทรัพย์

ใจความสำคัญ

เป็นคำชี้แจงที่ตรัสเอง ไม่มีคำเรียบเรียงของผู้แต่งคละปน เพราะเป็นที่รวบรวมเฉพาะพระพุทธรวจนะ ที่ตรัสขานและชี้ชวนไว้ด้วยพระองค์เอง จากพระไตรปิฎกล้วน เลือกรับเอามาร้อยกรองให้เป็นหมวดหมู่ ติดต่อกันตามลำดับ เพื่อสะดวกแก่การศึกษาของผู้ขุดค้นขุมทรัพย์ เพื่อเป็นกำลังใจของผู้เหน็ดเหนื่อยในการขุดค้นขุมทรัพย์ และเพื่อเป็นเครื่องกลับตัวของผู้ที่ขุดค้นขุมทรัพย์อยู่ในวิธีที่นอกทาง เป็นส่วนพิเศษ.

-ผู้รวบรวม.

มีปทานุกรมคำสำคัญ ลำดับหมวดธรรม อยู่ท้ายเล่ม.

บุมทรัพย์ จากพระ โอบอ้อม

อักษรย่อ

(เพื่อความสะดวกแก่ผู้ที่ยังไม่เข้าใจเรื่องอักษรย่อที่ใช้หมายแทนชื่อคัมภีร์ ซึ่งมีอยู่โดยมาก)

มหาวิ. วิ.	มหาวิภังค์	วินัยปิฎก.	สตตก. อ.	สัตตกนิบาต	อังกุตตรนิกาย
ภิกขุณี. วิ.	ภิกขุณีวิภังค์	”	อภุสฺสก. อ.	อภุสฺสกนิบาต	”
มหา. วิ.	มหาวัคค์	”	นวก. อ.	นวกนิบาต	”
จุลล. วิ.	จุลลวัคค์	”	ทสก. อ.	ทสกนิบาต	”
ปริวาร. วิ.	ปริวารวัคค์	”	เอกาทสก. อ.	เอกาทสกนิบาต	”
สี. ที.	สีลักขันธวัคค์	ทิมนิกาย	ขุ. ขุ.	ขุททกปาฐะ	ขุททกนิกาย
มหา. ที	มหาวัคค์	”	ธ. ขุ.	ธัมมบท	”
ปา. ที.	ปาฎิกวัคค์	”	อุ. ขุ.	อุทาน	”
มุ. ม.	มูลปิณณาสก	มัชฌิมนิกาย	อิติวุ. ขุ.	อิติวุตตกะ	”
ม. ม.	มัชฌิมปิณณาสก	”	สุตต. ขุ.	สุตตนิบาต	”
อุปริ. ม.	อุปริปิณณาสก	”	วิมาน. ขุ.	วิมานวัตถุ	”
สคาถ. ส.	สคาถวัคค์	สังยุตตนิกาย	เปต. ขุ.	เปตวัตถุ	”
นิทาน. ส.	นิทานวัคค์	”	เถร. ขุ.	เถรคาถา	”
ขนฺธ. ส.	ขันธวารวัคค์	”	เถรี. ขุ.	เถรีคาถา	”
สพา. ส.	สพายตนวัคค์	”	ชา. ขุ.	ชาดก	”
มหาวาร. ส.	มหาวารวัคค์	”	มหานิ. ขุ.	มหานิทเทศ	”
เอก. อ.	เอกนิบาต	อังกุตตรนิกาย	จูพนิ. ขุ.	จูพนิทเทศ	”
ทุก. อ.	ทุกนิบาต	”	ปฎิสม. ขุ.	ปฎิสัมภิทามัคค์	”
ติก. อ.	ติกนิบาต	”	อปท. ขุ.	อปทาน	”
จตุกก. อ.	จตุกกนิบาต	”	พทุธว. ขุ.	พทุธวงส์	”
ปญจก. อ.	ปญจกนิบาต	”	จริยา. ขุ.	จริยาปิฎก	”
นกก. อ.	นกกนิบาต	”			

ตัวอย่าง : ๑๔/๑๓๑/๒๔๕ ให้อ่านว่า "ไตรปิฎกฉบับบาลีสยามรัฐ เล่ม ๑๔ หน้า ๑๓๑ ข้อที่ ๒๔๕"

ท. = ทั้งหมด

คำนำ

(ในการพิมพ์ครั้งแรก)

มูลเหตุแห่งการเกิดขึ้นของหนังสือเล่มนี้ นับว่าเป็นการบังเอิญหรือจับพลัดจับผลูอยู่ไม่น้อย. เรื่องมีว่า เมื่อทำการสำรวจเรื่องราวที่เป็นพุทธประวัติจากพระโอษฐ์ ก็ดี เรื่องอื่น ๆ ก็ดี ในพระไตรปิฎก ข้าพเจ้าได้สะดุดตาด้วยข้อความประเภทหนึ่ง ซึ่งดึงดูดความสนใจอย่างมาก จนถึงกับต้องหยุดพิจารณาข้อความส่วนนั้น ๆ อย่างพิถีพิถระห์ทุกคราวไป เพราะเป็น ข้อความที่ไม่เคยคิด ว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าจะทรงมีคำรัสฐนแรงถึงเพียงนั้น ทั้งในทางที่จะ “ขนาบ” และในทางที่จะ “ชี้ชวน”. ข้อความเหล่านั้น ก็คือข้อความทั้งหมดที่บัดนี้ได้มาอยู่ในรูปของ “ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์” ในหนังสือเล่มนี้เอง.

อาจจะมีผู้ฉงนว่า ทำไมจึงได้เรียกข้อความเหล่านี้ว่า “ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์” และเป็นการเรียกอย่างแกล้งประชดประชันผู้อ่านบางประเภทหรือเปล่า. ปัญหานี้ได้เกิดขึ้นอย่างมากแล้ว ตั้งแต่เพิ่งรวบรวมข้อความเหล่านี้เสร็จว่าจะเรียกชื่อข้อความประเภทนี้ หรือหนังสือเล่มนี้เมื่อพิมพ์เสร็จแล้ว ว่าชื่ออะไรดี. เรื่องก็เป็นการบังเอิญอีกอย่างเดียวกัน ที่นึกขึ้นได้ถึงพระพุทธานุญาตที่ว่า “คนกล่าวคำขนาบข่มขืนนั้นแหละ คือคนชี้ขุมทรัพย์ละ” ดังนี้, ซึ่งได้ยกเอามาทำเป็นไบแทรกคั่นตอนของเรื่องทุก ๆ ตอนปรากฏอยู่แล้ว, จึงได้ให้ชื่อข้อความทั้งหมดนี้ ว่าเป็น “ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์”. แม้ภยิตโบราณไทย ๆ เรา ก็พอจะหาได้ว่า “คนดำนั้นแหละคือคนที่น่าขุมทรัพย์มาขึ้นให้”, ฉะนั้น จึงเป็นอันว่าเรื่องพอจะเป็นที่เข้าใจกันได้ว่า ทำไมหนังสือนี้จึงมีชื่ออย่างนี้.

ส่วนคำประเภทชี้ชวนวิงวอนนั้นไม่จำเป็นต้องให้เหตุผลอะไร เพราะเป็นสิ่งที่ให้คุณประโยชน์ในฐานะเป็นขุมทรัพย์อย่างเหลือหลายอยู่แล้ว.

หนังสือเล่มนี้ ก็จัดได้ว่าอยู่ในจำพวกส่งเสริมการตามรอยพระยุคลบาท ในฐานะที่เป็น เครื่องสะกดใจให้สลดสังเวช ในการที่ไม่ทำตนให้เหมาะสมแก่เพศของตน, และเป็น เครื่องส่งเสริมให้เกิดปีติปราโมชในเมื่อ ได้มีความแน่ใจว่าได้ประพฤติตนตรงตามร่องรอยที่ทรงชี้ชวนไว้แล้ว. ภาคหนึ่งเรียกว่า นิคคหพจน์ หรือคำขานาบ, ส่วนภาคสองเรียก ปัคคาหพจน์ หรือคำชี้ชวน. นิคคหพจน์มี ๕ หมวด รวม ๑๒๘ เรื่อง, ปัคคาหพจน์มี ๑๐ หมวด ๑๕๕ เรื่อง. รวมหมดทั้งสองภาคมี ๑๒๑ เรื่อง, เป็นเนื้อหนังสือแท้ ๆ ๔๒๒ หน้า, ซึ่งนับได้ว่าเป็นการเพียงพอแล้ว สำหรับที่จะเป็นอุปกรณ์ในการให้ความสลดสังเวช และการกระตุ้นเตือนใจ. คำว่า “จากพระโอยฐ์” ในที่นี้ก็มีความหมายอย่างเดียวกันกับที่มีอยู่ในชื่อหนังสือ “พุทธประวัติจากพระโอยฐ์” คือรวบรวมเอามาเฉพาะที่เป็นพระพุทธรายิต หรือคำที่ตรัสเอง อย่างเดียว, นับว่าเป็นข้อความที่ควรได้รับการพิจารณาด้วยความเอาใจใส่ และความเคารพอย่างสูง.

ผู้อ่านย่อมเห็นได้ด้วยตนเองว่า “ขุมทรัพย์” นี้ มีไว้สำหรับบรรพชิตโดยตรง. มรรวาสจะได้รับประโยชน์เพียงได้รับความรู้อันสมบูรณ์ในการร่วมมือกับผู้ขุดขุมทรัพย์อย่างไรเท่านั้น. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเป็นห่วงบริษัทประเภทบรรพชิตอย่างมากมายเพียงไร จะเห็นได้จากความมากของพระพุทธรายิตประเภทนี้ ซึ่งมีระบุดถึงบรรพชิตโดยตรงประเภทเดียว ทั้งนี้เป็นเพราะ การรักษาขุมทรัพย์ของพุทธศาสนาไว้ให้ได้นั้น ตกเป็นภาระของบรรพชิตโดยเฉพาะนั่นเอง. มรรวาสมีส่วนให้ความสนับสนุน ให้เหมาะสมแก่เพศของตน ๆ ก็นับว่าเพียงพอ แต่

ทั้งนี้ต้องหมายถึงการไม่ร่วมมือ หรือสนับสนุนผู้แสวงหาพุทธพจน์อันผิดทางด้วย, ฉะนั้น จึงต้องมีความรู้ในเรื่องนี้อย่างเพียงพอด้วยกัน. เมื่อบรรพชิตเป็นผู้เจ้าผู้พ่าย และ ฆราวาสเป็นผู้ให้กำลังเสบียงในลักษณะที่ถูกทางแล้ว พุทธพจน์นั้น ก็อยู่ใน ลักษณะที่อาจเข้าถึงได้โดยแน่นอน.

เมื่อข้าพเจ้าแน่ใจว่าควรเลือกเก็บพระพุทธรูปประเภทนี้ขึ้นทำเป็นหนังสือ ทำนองจากพระโอบุชู้อีกเล่มหนึ่งแล้ว ก็ได้เริ่มรวบรวมที่มาของเรื่องประเภทนี้ไว้เรื่อย ๆ ทุก ๆ คราวที่ผ่านไป ตลอดถึงจัดให้มีการแปลลงในหนังสือพิมพ์พุทธศาสนารายไตรมาส ของคณะกรรมการ ตามโอกาส ไปพลาง. ในที่สุดได้มอบเรื่องนี้ให้แก่ ส.ว. ซึ่งเป็น เจ้าหน้าที่กองตำราผู้หนึ่ง ของคณะกรรมการ เป็นผู้สำรวจเพิ่มเติมจากที่ข้าพเจ้าได้เคย สำรวจไว้ และให้ยกร่างคำแปลต่อไปทั้งหมดจากที่ข้าพเจ้าได้เคยแปลไว้ จนตลอด. ข้าพเจ้าคงทำหน้าที่เพียงแต่ตรวจแก้ และให้คำแนะนำบางประการเท่านั้น, ฉะนั้น เป็นอัน กล่าวได้ว่า หนังสือเล่มนี้สำเร็จขึ้นมาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงของ ส.ว. เป็นส่วนใหญ่. การ ทำสารบัญ การเก็บคำทำปทานุกรมท้ายเล่ม และการเก็บหมวดกรรม มาจัดลำดับ เป็นงานของ ส.ว. กับเพื่อนบางคน จัดทำกันเองล้วน ด้วยการอุทิศน้ำพักน้ำแรงอย่าง นำเลื่อมใส โดยไม่ต้องรบกวนข้าพเจ้าแต่ประการใด และนับว่าเป็นบุญคุณแก่กิจการของ มูลนิธิอย่างยิ่ง ผู้ที่ได้รับประโยชน์และความพอใจจากหนังสือเล่มนี้คงจะนึกอนุโมทนาด้วย ในความเสียสละของ “สหทัยกรรมการ” เหล่านี้เป็นอย่างสูง.

ความยากลำบากอย่างยิ่งอีกอย่างหนึ่ง ในการจัดทำหนังสือเรื่องนี้ ก็คือการ ให้ชื่อเรื่องแก่เรื่องหนึ่ง ๆ ในหนังสือเล่มนี้ ตลอดถึงการจัดลำดับเรื่องให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อสะดวกแก่การศึกษา ซึ่งมีลักษณะผิดจากความยุ่งยากที่ได้รับ ในคราวจัดลำดับเรื่อง ในหนังสือพุทธประวัติจากพระโอบุชู้ อย่างที่จะเทียบกันไม่ได้. ความชำนาญในการจัดทำ หนังสือเล่มนั้น ไม่ช่วยอะไรได้เลยในการจัดทำหนังสือเล่มนี้ ; ฉะนั้น ความ

บทพร่องในข้อนี้ เป็นสิ่งที่มีในการจัดพิมพ์ครั้งแรกนี้ อย่างไม่มีทางจะหลีกเลี่ยง. คณะสหทัยธรรมทานผู้จัดทำ ต้องขออภัยและหวังคำแนะนำของนักศึกษาทั้งหลาย เพื่อการแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น ในการพิมพ์ครั้งต่อไป.

การทำปทานุกรมท้ายเล่มหนังสือนี้ ผู้ทำได้พยายามทำในลักษณะที่จะให้ความสะดวกแก่ผู้ศึกษาอย่างมากที่สุดเท่าที่จะทำได้. ในหมวดอักษรหนึ่ง ๆ นั้น ได้แบ่งคำทั้งหมดออกเป็นสามพวก คือพวก คำขนาบ คำชี้ชวน และ ศัพท์ธรรมะทั่วไป. สำหรับศัพท์ธรรมะทั่วไปนั้น รวบรวมคำไว้สามประเภท คือ ชื่อบุคคล, ชื่อสถานที่ หรืออื่น ๆ และชื่อชื่อธรรมหรือวิชาการอื่น ๆ. ผู้ที่จะทำการศึกษา หรือใช้ปทานุกรมนี้เป็นแบบค้น จะได้รับประโยชน์ถึงที่สุด ในเมื่อได้คำนึงถึงหลักเกณฑ์แห่งการจัดลำดับคำเหล่านี้ ดังกล่าวนี้.

ในที่สุดนี้ สมาชิกสหทัยธรรมทานทุกคน ที่มีส่วนช่วยกันจัดทำหนังสือเล่มนี้ขึ้น ขออุทิศส่วนกุศลอันเกิดแต่ความตรากตรำในงานชิ้นนี้ เป็น ถามพลีร่วมกัน บูชาแด่หมู่สงฆ์สาวกอรหันต์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ในอภิถักจิตสมัยตรงกับวันมาฆบูชา ๒๔๕๕ นี้ ; พร้อมด้วยคำขอรับรองแก่ท่านผู้ต้องการชุมทรัพย์ทั้งหลาย ให้ช่วยกันทำการขุดค้นชุมทรัพย์ โดยวิธีที่ได้กล่าวไว้ในพระพุทธรังษีนั้น ๆ ให้เต็มตามความสามารถของตน ๆ สืบไป และโดยเฉพาะสมัยที่เราสมมติกันว่าเป็นยุคกึ่งพุทธกาลนี้ เป็นพิเศษ.

อ.ป.

ในนามกองตำราคณะธรรมทาน

ไชยา

มาฆบูชา ๒๔๕๕

ลำดับเรื่อง
ในขุมทรัพย์จากพระโอรส

	หน้า
อักษรย่อชื่อคัมภีร์	(๖)
คำนำ	(๗)

ภาคหนึ่ง ผู้ซึ่งขุมทรัพย์
หมวดที่ ๑
ว่าด้วยการทูล ๑๓ เรื่อง

๑. ผ้าเปลือกปอ	๓
๒. น้ำติดกันกะลา	๕
๓. งูเปื้อนคูด	๗
๔. ทำตัวเหมือนโจร	๘
๕. กอดกองไฟ	๑๑
๖. การ “ตัด” ถึงเขื่อนในกระดุก	๑๓
๗. การถูกแทงด้วย “หอก”	๑๔
๘. จีวรที่ลุกเป็นไฟ	๑๖
๙. ก้อนข้าวที่ลุกเป็นไฟ	๑๗
๑๐. เติงตั้งที่ลุกเป็นไฟ	๑๕

๑๑. กุฎิวิหารที่ลุกเป็นไฟ	๒๑
๑๒. ผู้หมดหวัง	๒๓
๑๓. เมื่อโจรกำเริบ	๒๔

หมวดที่ ๒

ว่าด้วยการไม่สังวร ๑๕ เรื่อง

๑. ผู้ถูกนุครอบด้าน	๒๕
๒. แมวตายเพราะหนู	๓๐
๓. เนื้อนาที่ไม่เกิดบุญ	๓๑
๔. เสียวัวตั้งแต่เห็นผงกลี	๓๔
๕. เสียวัวตั้งแต่เห็นยอดธงชัยของข้าศึก	๓๕
๖. เสียวัวตั้งแต่ได้ยินเสียงโห่ร้อง	๓๗
๗. เสียวัวตั้งแต่พอเริ่มการสัมประหารกัน	๓๘
๘. ผู้ตายคาที่	๓๕
๙. ผู้ตายกลางทาง	๔๐
๑๐. ผู้ตายที่บ้าน	๔๒
๑๑. ผู้รอดตาย	๔๔
๑๒. ผู้นอกกริต-เลยเถิด	๔๖
๑๓. ผู้ชะล่าใจ	๔๗
๑๔. ผู้ชอบเข้าบ้าน	๔๘
๑๕. ผู้ชอบคลุกคลีกับชาวบ้าน	๔๕

หมวดที่ ๓

ว่าด้วยเกียรติและลาภสักการะ ๑๒ เรื่อง

๑.	ฤทธิเดชของลาภสักการะ	๕๓
๒.	สุนัขจิ้งจอก	๕๕
๓.	เต่าติดขนก	๕๖
๔.	ปลาเกล็ดเบ็ด	๕๘
๕.	ผู้กินถูถ	๕๙
๖.	ผู้ติดเซ็งหนาม	๖๐
๗.	ผู้ถูกหลาวอาบยาพิษ	๖๑
๘.	จักรแห่งอสนีบาต	๖๒
๙.	ลมเวรัมภา	๖๓
๑๐.	ลูกสุนัขถูกขี้ด้วยดีสัตว์	๖๔
๑๑.	ความฉิบหายของผู้หลงสักการะ	๖๖
๑๒.	การออกผลเพื่อมาตนเอง	๖๗

หมวดที่ ๔

ว่าด้วยการทำไปตามอำนาจกิเลส ๑๖ เรื่อง

๑.	ผู้ไม่หุนหันอนไม้	๗๑
๒.	ผู้เห็นแก่นอน	๗๒
๓.	ผู้ต้องการนุ่งงามหม่มงาม	๗๔

๔.	ผู้ต้องการกินดี	๓๕
๕.	ผู้ต้องการอยู่ดี	๓๕
๖.	ภัยมีเพราะการระคนใกล้ชิดสตรี	๓๖
๗.	ภัยเกิดเพราะกลัวอด	๓๗
๘.	ราคีของนักบวช	๓๗
๙.	เมื่อโจรปล้นชาวเมือง	๓๘
๑๐.	คนนอกบัญญัติ	๔๑
๑๑.	คนแหวกแนว	๔๑
๑๒.	คนทิ้งธรรม	๔๒
๑๓.	คืนวันที่มีแต่ “ความมืด”	๔๓
๑๔.	ผู้ถูกตรึง	๔๔
๑๕.	ผู้ถูกแมลงวันตอม	๔๕
๑๖.	ป่าช้าผีดิบ	๔๖

หมวดที่ ๕

ว่าด้วยการเป็นทาสตัณหา ๘ เรื่อง

๑.	ผู้เห็นแก่อำมิส	๕๑
๒.	ไม่คุ้มค่าข้าวสุก	๕๒
๓.	จีตามช้าง	๕๓
๔.	ติดบ่วงนายพราน	๕๕
๕.	ผู้ถูกล่าม	๕๖
๖.	หมองูตายเพราะงู	๕๘

๓. อมิตตภิกขุ	๕๕
๘. เป็นโรคชอบเที่ยวเร่เยอเปื่อย	๕๕

หมวดที่ ๖

ว่าด้วยการหละหลวมในธรรม ๑๔ เรื่อง

๑. นกแก้ว นกขุนทอง	๑๐๓
๒. อุกถม	๑๐๔
๓. ปรียัติที่เป็นงูพิษ	๑๐๕
๔. ผู้ที่ไม่ควรพูดอภิธรรม	๑๐๖
๕. เนื้อแท้อันตรธาน	๑๐๗
๖. ผู้ทำศาสนาเสื่อม	๑๐๘
๗. คนไม่ควรเลี้ยงโค	๑๐๕
พวกไม่รู้จักรูป	๑๑๐
พวกไม่ฉลาดในลักษณะ	๑๑๑
พวกไม่เขี้ยวไขว่ขวาง	๑๑๑
พวกไม่ปิดแผล	๑๑๑
พวกไม่สุขควัน	๑๑๑
พวกไม่รู้จักทำที่ควรไป	๑๑๒
พวกไม่รู้จักน้ำที่ควรดื่ม	๑๑๒
พวกไม่รู้จักทางที่ควรเดิน	๑๑๒
พวกไม่ฉลาดในที่ที่ควรไป	๑๑๓
พวกโรค “นมโค” เสียหมดไม่มีส่วนเหลือ					๑๑๓
พวกไม่บูชาผู้เฒ่า	๑๑๓

๘. ลูกนอกคอก	๑๑๔
๙. ผู้โหด	๑๑๕
๑๐. ภิกษุร้องเพลง	๑๑๖
๑๑. ผู้มัวแต่เอาคนลาด	๑๑๗
๑๒. พระหลวงตา	๑๑๘
๑๓. พระอุกมา	๑๑๙
๑๔. ผู้หล่นจากศาสนา	๑๒๐

หมวดที่ ๗

ว่าด้วยการลืมหืมตา ๒๔ เรื่อง

๑. “กู เป็น โค !”	๑๒๕
๒. สมณะแกลบ	๑๒๖
๓. ชอบให้หญิงประคบประหงม	๑๒๙
๔. ชอบสัพยอกกับหญิง	๑๓๐
๕. ชอบสบตาหญิง	๑๓๑
๖. ชอบฟังเสียงหญิง	๑๓๒
๗. ชอบระลึกถึงความหลังเกี่ยวกับหญิง	๑๓๒
๘. ชอบดูผู้อื่นบริโภคนาม	๑๓๓
๙. ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อเป็นเทพยดา	๑๓๔
๑๐. นิบหายเพราะกลิ่น	๑๓๕
๑๑. นิบหายเพราะจระเข้	๑๓๖

๑๒. นิบหายเพราะวังวน	๑๓๓
๑๓. นิบหายเพราะปลาร้าย	๑๓๘
๑๔. เห็นยอดอ่อน ๆ ว่าเป็นแก่น	๑๓๙
๑๕. หลงสะกิดแห้ง ว่าเป็นแก่น	๑๔๑
๑๖. หลงเปลือกสด ๆ ว่าเป็นแก่น	๑๔๒
๑๗. หลงกระพี้ไม้ ว่าเป็นแก่น	๑๔๔
๑๘. ไม่รู้ “ความลับ” ของจันทร์ห้า	๑๔๕
๑๙. ไม่รู้ “ความลับ” ของอุปาทานจันทร์	๑๔๖
๒๐. ไม่รู้ “ความลับ” ของธาตุสี่	๑๔๗
๒๑. ไม่รู้ “ความลับ” ของอินทรีย์หก	๑๔๗
๒๒. ไม่รู้ “ความลับ” ของอินทรีย์ห้า	๑๔๘
๒๓. ไม่รู้ปฏิจสมุปบาทไม่ได้เป็นสมณะ	๑๔๘
๒๔. ไม่รู้อรียสัจจ ไม่ได้เป็นสมณะ	๑๕๐

หมวดที่ ๘

ว่าด้วยพิษสงทางใจ ๑๓ เรื่อง

๑. คาบที่หมกอยู่ในจิวร	๑๕๓
๒. ยาพิษในโลก	๑๕๕
๓. ผู้ตักแหว	๑๕๖
๔. ผู้เห็นแต่จะทะเลาะวิวาท	๑๕๗
๕. ม้าพยศแปดจำพวก	๑๕๙
ม้าทิ้งรถ	๑๕๙
ม้าหักไม้รถ	๑๕๙

	ม้าเตงอนรต	๑๖๐
	ม้าหงายรต	๑๖๐
	ม้าทำลายรต	๑๖๑
	ม้ากัดสายบังเหียน	๑๖๑
	ม้ายืนนิ่ง	๑๖๒
	ม้าหมอบ	๑๖๒
๖.	เหตุให้ห้อยากทำลายสงฆ์	๑๖๓
๗.	ผู้จมน้ำในหลุมคูถ	๑๖๕
๘.	สันดานกา	๑๖๖
๙.	พระรังโรค	๑๖๘
๑๐.	ผู้ควรอยู่ในคอกไปก่อน	๑๖๙
๑๑.	ผู้เกียจคร้านตลอดเวลา	๑๗๐
๑๒.	ถึงติดตั้ง	๑๗๑
๑๓.	ลาสิกเพราะติดเมา	๑๗๓

หมวดที่ ๕

ว่าด้วยการเสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ๑๓ เรื่อง

๑.	วอดวายเพราะผู้นำ	๑๗๓
๒.	อุปัชฌายะเสีย	๑๗๘
๓.	อาจารย์เสีย	๑๗๙
๔.	เถระเสีย	๑๘๐
๕.	เถระที่ต้องระวัง	๑๘๐

๖. เถระพาล	๑๘๑
๗. เถระวิปริต	๑๘๒
๘. เถระโลเล (หลายแบบ)	๑๘๓
๙. พ่อฆ่าลูก	๑๘๔
๑๐. สมภารผิดหลัก	๑๘๖
๑๑. สมภารติดถิ่น	๑๘๖
๑๒. สมภารติดที่อยู่	๑๘๗
๑๓. นรกของสมภารเจ้าวัด	๑๘๘

ผู้ชัชนววงวน

หมวดที่ ๑๐

ว่าด้วยการมีศีล ๓๐ เรื่อง

๑. ผ้ากาตี	๑๕๑
๒. รักษาพรหมจรรย์ไว้ด้วยน้ำตา	๑๕๓
๓. ผู้ที่ควรเข้าใกล้	๑๕๔
๔. ละได้จักอยู่เป็น “พระ”	๑๕๕
๕. สมณพราหมณ์ที่น่านับถือ	๑๕๖
๖. ผลและประโยชน์ ของความเป็นสมณะ	๑๕๗
๗. ผู้ละความทุศีลเสียได้	๑๕๘
๘. ภิกษุผู้มีศีลสมบูรณ์แล้ว	๑๕๙
ผู้มีศีล ถึงพร้อมด้วยอาทิพรหมจรรย์ศีล	๑๕๙
ผู้มีศีล ไม่ทำลายพืชคามและภุตคาม	๒๐๑

ผู้มีศีล ไม่ทำการบริโภคนิเวศ	๒๐๑
ผู้มีศีล ไม่ดูการเล่น	๒๐๒
ผู้มีศีล ไม่เล่นการพนัน	๒๐๒
ผู้มีศีล ไม่นอนบนที่นอนสูงใหญ่	๒๐๓
ผู้มีศีล ไม่ประดับตกแต่งร่างกาย	๒๐๔
ผู้มีศีล ไม่พูดคุยเจรจาทักทาย	๒๐๔
ผู้มีศีล ไม่กล่าวคำแก่งแย่งกัน	๒๐๕
ผู้มีศีล ไม่เป็นทุนำข้าว	๒๐๖
ผู้มีศีล ไม่ล่อลวงชาวบ้าน	๒๐๖
ผู้มีศีล ไม่เป็นหมอขายโชคกลาง	๒๐๗
ผู้มีศีล ไม่เป็นหมอขายลักษณะสิ่งของ	๒๐๘
ผู้มีศีล ไม่เป็นหมอทำนายการรบพุ่ง	๒๐๘
ผู้มีศีล ไม่เป็นหมอโหราศาสตร์	๒๐๙
ผู้มีศีล ไม่เป็นหมอทำนายดินฟ้าอากาศ	๒๑๐
ผู้มีศีล ไม่เป็นหมอดูฤกษ์ยาม	๒๑๐
ผู้มีศีล ไม่เป็นหมอผีและหมอยา	๒๑๑
๕. อริศีลสิกขา	๒๑๒
๑๐. สมณกิจ	๒๑๒
๑๑. กิจของชานา	๒๑๓
๑๒. ตั้งหน้าทำก็แล้วกัน	๒๑๔
๑๓. เครื่องมือละกิเลส	๒๑๕
๑๔. เมื่อมีศีลควรส่งตนไปในแนวเผากิเลส	๒๑๖
๑๕. อริยกัณฑ์ศีล	๒๑๖

๑๖. ศิลอยู่เคียงคู่กับปัญญาเสมอ	๒๑๗
๑๗. ขำระศีลและทักขณิให้บริสุทธิ์ก่อน	๒๑๘
๑๘. ศิลเป็นฐานรองรับ สติปัญญาสี่	๒๑๙
๑๙. ศิลเป็นฐานรองรับ สติปัญญาสี่ (อีกนัยหนึ่ง)	๒๒๑
๒๐. ศิลเป็นฐานรองรับ โพชฌงค์เจ็ด	๒๒๒
๒๑. ศิลเป็นฐานรองรับ อริยมรรคมีองค์แปด	๒๒๓
๒๒. ศิลสมบัติเป็นรุ่งอรุณแห่งอริยมรรค	๒๒๔
๒๓. ศิลสมบัติเป็นธรรมมีอุปการะมากขึ้นเอก	๒๒๔
๒๔. ศิลสมบัติช่วยทำให้อริยมรรคเจริญเต็มที่	๒๒๕
๒๕. ผู้มีศีล จักถึงแก่นธรรม	๒๒๖
๒๖. อำนาจศีลที่เป็นตัวกุศล	๒๒๗
๒๗. อานิสงส์สำหรับผู้ทำศีลให้สมบูรณ์	๒๒๙
๒๘. ผู้อยู่เหนือความหวัง	๒๓๒
๒๙. เมื่อราชามีกำลัง	๒๓๒
๓๐. ประสพบุญใหญ่	๒๓๓

หมวดที่ ๑๑

ว่าด้วยการมีสังวร ๑๓ เรื่อง

๑. ผู้มีหลักเสาะเขื่อน	๒๓๓
๒. ไม่ตกอบายดีกว่า	๒๓๕
๓. ช้างนาบุญ	๒๔๐
๔. ผู้พิชิตสงครามถึงที่สุดแล้ว	๒๔๓

๕.	ผู้พิชิตสงครามถึงที่สุดแล้ว (อีกนัยหนึ่ง)	๒๔๖
๖.	ผู้อยู่ในร่องรอย	๒๔๗
๗.	ผู้สมควรอยู่ป่า	๒๔๘
๘.	ผู้ต้องติดต่อด้วยสตรี	๒๔๘
๙.	ผู้ทำตามคำสั่งแท้จริง	๒๕๐
๑๐.	กระดองของบรรพชิต	๒๕๑
๑๑.	ผู้เอาตัวรอดได้เพราะสังวรด้วยความรู้	๒๕๒
๑๒.	ผู้สำรวจมาจากภายใน	๒๕๔
	เปรียบด้วยหม้อเต็มปิดไว้	๒๕๔
	เปรียบด้วยน้ำลึก – เงาลึก	๒๕๔
	เปรียบด้วยมะม่วงสุก สีผิวก็สุก....	๒๕๕
๑๓.	ผู้ได้รับผลแห่งอินทริยสังวร	๒๕๕

หมวดที่ ๑๒

ว่าด้วยการเป็นอยู่ชอบ ๔๓ เรื่อง

ก. เกี่ยวกับลาภสักการะ ๖ เรื่อง คือ :-

๑.	ผู้รู้เท่าทันลาภสักการะ	๒๕๘
๒.	ผู้รู้จักอันตรายของทิฏฐิธรรมสุข	๒๖๐
๓.	ผู้ควรปลีกตัวออกจากหมู่ได้	๒๖๑
๔.	ผู้ที่น่าเคารพ	๒๖๑
๕.	ผู้ที่น่ารัก	๒๖๒
๖.	ภิกษุที่ดี	๒๖๓

ข. เกี่ยวกับธรรมเนียมการเป็นอยู่ของพระอริยเจ้า ๕ เรื่อง คือ :-

๑.	การเป็นอยู่อย่างบรรพชิต	๒๖๔
๒.	ผู้เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยเจ้า	๒๖๕
๓.	ผู้ช่วยด้วยเครื่องอยู่แบบพระอริยเจ้า	๒๖๗
๔.	ผู้ระลึกถึงที่ที่ควรระลึกตลอดชีวิต	๒๗๑
๕.	ผู้สอบทานตัวเอง	๒๗๒

ค. เกี่ยวกับการทำให้ตรงตามพุทธประสงค์ ๑๐ เรื่อง คือ :-

๑.	ธรรมทายาท	๒๗๔
๒.	ฉันอาหารวันละหนเดียว	๒๗๕
๓.	หลังอาหารแล้วภาวนา	๒๗๕
๔.	ผู้จึงสายพิณพอเหมาะ	๒๗๖
๕.	ผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง	๒๗๗
๖.	ผู้ไม่ประมาทในความตายแท้จริง	๒๗๙
๗.	ทางรอดสำหรับภิกษุไข้	๒๘๒
๘.	ผู้อยู่ใกล้นิพพาน	๒๘๓
๙.	ผู้จักทำนิพพานให้แจ้ง	๒๘๕
๑๐.	ผู้เป็นอยู่อย่างถูกพระพุทธรักษา	๒๘๖

ฅ. เกี่ยวกับการประพาศิพรหมจรรย์ ๑๔ เรื่อง คือ :-

๑.	จุดประสงค์ของพรหมจรรย์	๒๘๙
๒.	เครื่องประดับของพรหมจรรย์	๒๘๙
๓.	ผลของพรหมจรรย์ที่แยกกาย	๒๙๒
๔.	โพธิปักขิยธรรม	๒๙๓

๕.	สติปัญญาที่เอียงไปนิพพาน	๒๕๓
๖.	สัมมปปธานที่เอียงไปนิพพาน	๒๕๔
๗.	อิทธิบาทที่เอียงไปนิพพาน	๒๕๕
๘.	อินทรีย์ที่เอียงไปนิพพาน	๒๕๖
๙.	พละที่เอียงไปนิพพาน	๒๕๗
๑๐.	โพชฌงค์ที่เอียงไปนิพพาน	๒๕๘
๑๑.	อัญจังกิกรมรรคที่เอียงไปนิพพาน	๒๕๙
๑๒.	เชิงรองของจิต	๒๕๙
๑๓.	อริยสัมมาสมาธิ	๓๐๐
๑๔.	โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์	๓๐๑

ง. เกี่ยวกับระเบียบแห่งการอยู่กันเป็นหมู่ ๘ เรื่อง คือ :-

๑.	หมู่ซึ่งอยู่เป็นผาสุก	๓๐๑
๒.	ผู้มีธรรมเครื่องอยู่ผาสุก	๓๐๓
๓.	ภิกษุเก่าคอยช่วยภิกษุใหม่	๓๐๔
๔.	การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม แบบที่ ๑	๓๐๕
๕.	การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม แบบที่ ๒	๓๐๖
๖.	การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม แบบที่ ๓	๓๐๗
๗.	การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม แบบที่ ๔	๓๐๘
๘.	การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม แบบที่ ๕	๓๐๙

หมวดที่ ๑๓

ว่าด้วยการไม่ทำไปตามอำนาจกิเลส ๑๒ เรื่อง

๑.	ท่อนไม้ที่ลอยออกไปได้ถึงทะเล	๓๑๓
----	------------------------------	------	------	------	------	-----

๒.	ผู้เลือกเอาข้างอยู่ป่า	๓๑๕
๓.	ผู้ชนะภัย ๕ อย่าง	๓๑๖
๔.	ผู้อยู่ป่าชนะภัย ๕ อย่าง	๓๒๐
๕.	ผู้หมดราคี	๓๒๒
๖.	คนในบัญญัติ	๓๒๓
๗.	คนไม่แหวกแนว	๓๒๘
๘.	คนไม่ทิ้งธรรม	๓๒๙
๙.	คืนวันที่มีแต่ “ความสว่าง”	๓๓๐
๑๐.	ผู้ไม่ถูกตรึง	๓๓๑
๑๑.	ผู้รอดจากการสึก	๓๓๒
๑๒.	ผู้เปรียบด้วยการไม่ถูก “แมลงวันตอม”	๓๓๓

หมวดที่ ๑๔

ว่าด้วยการไม่เป็นทาสตัณหา ๗ เรื่อง

๑.	ผู้เห็นแก่ธรรม	๓๓๓
๒.	ข้าวของชาวเมืองไม่เสียเปล่า	๓๓๘
๓.	คุ้มค่าข้าวสุก	๓๓๘
๔.	เนื้อที่ไม่ติดบ่วงนายพราน	๓๓๙
๕.	ผู้ไม่ถูกล่าม	๓๔๑
๖.	มิตตภิกขุ	๓๔๒
๗.	ไม่เป็นโรคขอบทึบเรื้อยเปื่อย	๓๔๓

หมวดที่ ๑๕

ว่าด้วยการไม่หละหลวมในธรรม ๑๘ เรื่อง

๑.	ผู้ไม่ใช่หนักแก้ว นกขุนทอง	๓๔๓
๒.	อุจจรรรม	๓๔๘
๓.	ปรีดิ์ที่ไม่เป็นงูพิษ	๓๔๙
๔.	ผู้สนทนาถูกเรื่องที่ควรสนทนา	๓๕๑
๕.	เนื้อแท้ที่ไม่อันตราย	๓๕๒
๖.	ยอดแห่งความเพียร	๓๕๒
๗.	ผู้ไม่มีมือหังการ	๓๕๓
๘.	ผู้ไม่ทำศาสนาเสื่อม	๓๕๕
๙.	ผู้สามารถทำพระศาสดาให้เป็นมิตร	๓๕๖
๑๐.	คนควรเลี้ยงโค	๓๕๗
	พวกรู้จักรูป	๓๕๘
	พวกฉลาดในลักษณะ	๓๕๙
	พวกคอยเฉยใจขวาง	๓๕๙
	พวกปิดแผล	๓๕๙
	พวกสุขุมคว้น	๓๖๐
	พวกรู้จักทำที่ควรไป	๓๖๐
	พวกรู้จักน้ำที่ควรดื่ม	๓๖๐
	พวกรู้จักทางที่ควรเดิน	๓๖๑
	พวกฉลาดในที่ที่ควรไป	๓๖๑
	พวก รีด “นมโค” ให้มีส่วนเหลือ	๓๖๑
	พวกบูชาผู้เฒ่า	๓๖๑

๑๑. ลูกในคอก	๓๖๒
๑๒. ทางเจริญของ “ลูกในคอก”	๓๖๓
๑๓. ผู้ไม่โลเล	๓๖๓
๑๔. ผู้ไม่รู้เรื่องเพลง	๓๖๓
๑๕. ผู้ไม่ประมาท	๓๖๔
๑๖. ผู้ประพฤดิธรรมสมควรแก่ธรรม	๓๖๕
๑๗. ผู้ตายไม่เสียที	๓๖๕
๑๘. ผู้ไม่หล่นจากศาสนา	๓๗๐

หมวดที่ ๑๖

ว่าด้วยการไม่ลืมคำปฏิญาณ ๓๕ เรื่อง

๑. สมณสากยปุตติยะที่แท้	๓๗๓
๒. สมณภาพแห่งสมณสากยปุตติยะ	๓๗๔
๓. สมณพราหมณ์ที่แท้	๓๗๕
๔. สมณะบัวขาว	๓๗๕
๕. สมณะบัวหลวง	๓๗๖
๖. สมณะยุพราช	๓๗๖
๗. สมณะยุพราช (อีกนัยหนึ่ง)	๓๗๗
๘. สมณะในธรรมวินัยนี้	๓๗๗
๙. ผู้ทำสมคำปฏิญาณว่า “สมณะ”	๓๗๕

๑๐. ผู้ถึงพร้อมด้วยหิริโอตตปปะ	๓๗๕
๑๑. ผู้มีกายสมาจารบริสุทธ	๓๘๐
๑๒. ผู้มีวจีสมาจารบริสุทธ	๓๘๑
๑๓. ผู้มีมโนสมาจารบริสุทธ	๓๘๒
๑๔. ผู้มีอาชีวะบริสุทธ	๓๘๒
๑๕. ผู้ปิดกั้นอกิฆมาโทมนัสให้หยุดไหล	๓๘๓
๑๖. ผู้รู้ประมาณการบริโภค	๓๘๔
๑๗. ผู้ตื่นจนกิเลสทำอะไรไม่ได้	๓๘๕
๑๘. ผู้มีสติสัมปชัญญะ	๓๘๕
๑๙. ผู้ออกหา วิเวกธรรม	๓๘๖
๒๐. ผู้ได้บรรลุมานที่หนึ่ง	๓๘๘
๒๑. ผู้ได้บรรลุมานที่สอง	๓๘๙
๒๒. ผู้ได้บรรลุมานที่สาม	๓๙๐
๒๓. ผู้ได้บรรลุมานที่สี่	๓๙๑
๒๔. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ	๓๙๑
๒๕. จตุปปาตญาณ	๓๙๒
๒๖. อาสวักขยญาณทำให้เป็นสมณะจริง	๓๙๓
๒๗. ยอมเสียชีวิตไม่ยอมล่วงสิกขาบท	๓๙๕
๒๘. ผู้ไม่หลงเอาสิ่งอื่นมาเป็นแก่น	๓๙๖
๒๙. รู้ “ความลับ” ของขันธห้า	๓๙๘
๓๐. รู้ “ความลับ” ของอุปาทานขันธ	๓๙๘
๓๑. รู้ “ความลับ” ของธาตุสี่	๓๙๙
๓๒. รู้ “ความลับ” ของอินทรีย์หก	๓๙๙

๓๓. รู้ “ความลับ” ของอินทรีห้ำ	๔๐๐
๓๔. รู้ปฏิจสมเด็จพระบาทจึงเป็นสมณะได้	๔๐๑
๓๕. รู้ร้อยสัจจจึงเป็นสมณะได้	๔๐๒

หมวดที่ ๑๓

ว่าด้วยการหมดพิษสงทางใจ ๑๓ เรื่อง

๑. สระน้ำที่มีอยู่ภายใต้จิวร	๔๐๕
๒. ผู้เว้นยาพิษในโลก	๔๐๗
๓. ผู้ไม่ตกแหว	๔๐๘
๔. ผู้ไม่ต้องทะเลาะวิวาทกัน	๔๐๙
๕. ผู้ไม่ควรอยู่ในคอก	๔๑๐
๖. ผู้มีเพียรตลอดเวลา	๔๑๑
๗. ผู้ไม่ต้องกลายเป็น “ลิงติดตั้ง”	๔๑๓
๘. ผู้อยู่เหนือการสีก	๔๑๔
๙. คุณธรรมของพระโสดาบัน	๔๑๕
๑๐. คุณธรรมของพระสกทาคามี	๔๑๗
๑๑. คุณธรรมของพระอนาคามี	๔๑๗
๑๒. คุณธรรมของพระอรหันต์	๔๑๙
๑๓. หมดพิษสงทางใจจึงประกาศพระศาสนา....	๔๑๙

หมวดที่ ๑๔

ว่าด้วยการไม่เสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ๑๔ เรื่อง

๑. รอดได้เพราะผู้นำ	๔๒๓
---------------------	------	------	------	-----

๒.	อุปนิสัยที่ถูกต้องตามธรรม	๔๒๖
๓.	อาจารย์ที่ถูกต้องตามธรรม	๔๒๗
๔.	ผู้ควรมีสัญญาปฏิญาณ	๔๒๗
๕.	เถระดี	๔๒๘
๖.	เถระที่ไม่ต้องระวัง	๔๒๙
๗.	เถระบัณฑิต	๔๓๐
๘.	เถระไม่วิปริต	๔๓๐
๙.	เถระไม่โลเล (หลายแบบ)	๔๓๒
๑๐.	พ่อไม่ฆ่าลูก	๔๓๓
๑๑.	สมภารถูกหลัก	๔๓๔
๑๒.	สมภารไม่ติดถิ่น	๔๓๕
๑๓.	สมภารไม่ติดที่อยู่	๔๓๕
๑๔.	สวรรค์ของสมภารเจ้าวัด	๔๓๖

หมวดที่ ๑๕

ว่าด้วยเนื่อนาบุญของโลก ๑๐ เรื่อง

๑.	เนื่อนาบุญ	เกิดจากองค์สามมีศีลเป็นต้น	๔๔๑
๒.	เนื่อนาบุญ	เกิดจากการมีสังวร	๔๔๓
๓.	เนื่อนาบุญ	เกิดจากการเป็นอยู่ชอบ	๔๔๔
๔.	เนื่อนาบุญ	เกิดจากการไม่ทำไปตามอำนาจกิเลส	๔๔๗
๕.	เนื่อนาบุญ	เกิดจากการไม่เป็นทาสตัณหา	๔๕๒
๖.	เนื่อนาบุญ	เกิดจากการพิจารณาเห็นธรรม	๔๕๓

๗.	เนื่อนาบุญ	เกิดจากการไม่ลืมนำปฏิจาณ	๔๕๕
๘.	เนื่อนาบุญ	เกิดจากการหมดพิษสงทางใจ	๔๖๑
๙.	เนื่อนาบุญ	เกิดเพราะได้รับการฝึกตามลำดับ	๔๖๒
๑๐.	พินัยกรรม	ของ “พระสังฆบิดา”	๔๖๕
	ปทานุกรม	เริ่มแต่หน้า	๔๖๗
	ลำดับหมวดธรรม	เริ่มแต่หน้า	๕๓๒

ขุมทรัพย์จากพระโอบอ้อม

ภาค ๑

นิคคหพจน์ – คำขนาบ

- หมวดที่ ๑ ว่าด้วยการทูล
- หมวดที่ ๒ ว่าด้วยการไม่สั่งวร
- หมวดที่ ๓ ว่าด้วยเกียรติและลาภสักการะ
- หมวดที่ ๔ ว่าด้วยการทำไปตามอำนาจกิเลส
- หมวดที่ ๕ ว่าด้วยการเป็นทาสค้นหา
- หมวดที่ ๖ ว่าด้วยการหละหลวมในธรรม
- หมวดที่ ๗ ว่าด้วยการลืมคำปฎิญาณ
- หมวดที่ ๘ ว่าด้วยพิษสงทางใจ
- หมวดที่ ๙ ว่าด้วยการเสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่

ผู้ชุมนุมทรัพย์!

น เต อหิ อานนท ตถา ปรกุกมิสฺสามิ
อานนท์! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม
ยถา กุมภกาโร อามเก อามกมตฺเต
เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก้ม้อ ที่ยังเปียก ยังดิบอยู่
นิกฺคยฺหนิกฺคยฺหาหิ อานนท วกฺขามิ
อานนท์! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด
ปวยฺหปวยฺหาหิ อานนท วกฺขามิ
อานนท์! เราจักชื้อโทษแล้ว ชื้อโทษอีก ไม่มีหยุด
โย สारो, โส รุสฺสตี
ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

(มหาสุลฺลยตฺตสูตฺต อุปฺป. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นินฺนํว ปวตฺตาริ อํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินิ
นิกฺคยฺหวาทิ เมธาวิ ตาทิสํ ปญฺชิตํ ภาเช
คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใดๆ ที่คอยชื้อโทษ คอยกล่าว
คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชุมนุมทรัพย์ละ,
ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,
ตาทิสํ ภาชฺมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย
เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีทำเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปญฺชิตวคฺค ฐ. พุ. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโอรส

หมวดที่ ๑

ว่าด้วย การทุศีล

- ๑ . ผ้าเปลือกปอ
- ๒ . น้ำติดกันกะลา
- ๓ . งูเปื้อนตุถ
- ๔ . ทำตัวเหมือนโจร
- ๕ . กอดกองไฟ
- ๖ . การ “ตัด” ถึงเขื่อนในกระดุก
- ๗ . การถูกแทงด้วย “หอก”
- ๘ . จีวรที่ลุกเป็นไฟ
- ๙ . ก้อนข้าวที่ลุกเป็นไฟ
- ๑๐ . เติงตั้งที่ลุกเป็นไฟ
- ๑๑ . กุฎีวิหารที่ลุกเป็นไฟ
- ๑๒ . ผู้หมดหวัง
- ๑๓ . เมื่อโจรกำเริบ

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑

ว่าด้วย การทูล

ผ้าเปลือกปอ^๑

ภิกษุ ท. ! ผ้าทอด้วยเปลือกปอ ถึงจะยังใหม่อยู่ สีก็ไม่งาม นุ่งห่ม
เข้าก็เจ็บเนื้อ ราคาถูกลง, แม้จะกลางใหม่กลางเก่าแล้ว สีก็ยังไม่งาม
นุ่งห่มเข้าก็ยังเจ็บเนื้อ ราคาถูกลงมาก, แม้จะเก่าคร่ำแล้ว สีก็ยังไม่งาม
นุ่งห่มเข้าก็ยังเจ็บเนื้อ ราคาถูกลงมากอยู่นั่นเอง. ผ้าเปลือกปอ ที่เก่าคร่ำแล้ว
มีแต่จะถูกใช้เช็ดมือข้าว หรือทิ้งอยู่ตามกองขยะมูลฝอย นี่ฉันใด ;

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ที่ทูล มีความเป็นอยู่เลวทราม ก็ฉันนั้นเหมือนกัน :
แม้เพิ่งบวชใหม่ เราก็กล่าวว่า มีผิวพรรณไม่งาม เหมือนผ้าเปลือกปอ
ที่มีสีไม่งาม นั้นนั่นแหละ. เรากล่าวภิกษุนี้ ว่า มีผ้าเปลือกปอ
เป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ชนเหล่าใด คบหา สมาคม เข้าใกล้ ทำตามเยี่ยงอย่าง
ของภิกษุนั้น ชื่อนั้น จะเป็นทางให้เกิดสิ่งอันไม่เป็นประโยชน์ เป็นทุกข์
แก่ชนเหล่านั้นเอง ตลอดกาลนาน ; เราจึงกล่าวภิกษุนั้นว่า ใครใกล้ชิดเข้า
ก็เจ็บเนื้อ เหมือนผ้าเปลือกปอ นุ่งห่มเข้าก็เจ็บเนื้อ ฉะนั้น. เรากล่าว
ภิกษุนี้ ว่ามีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ภิกษุนั้น รับจิวร บิณฑบาต

๑. บาลี พระพุทธทศมาส ตัก. อ. ๒๐/๓๑๗/๕๓๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เสนาสนะ และคิลานปัจฉัยเภสัชบริกขาร ของชนเหล่าใด ทานนั้นย่อมไม่มีผลใหญ่ ไม่มีอานิสงส์ใหญ่แก่ชนเหล่านั้น. เรากล่าวภิกษุนั้นว่า มีค่าน้อย เหมือนผ้าเปลือกปอ มีราคาถูก ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุนั้นว่า มีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ.

ภิกษุ ท. ! แม้ภิกษุ **มัชฌิมภุมมิ** (ยังไม่เป็นเถระ) เมื่อเป็นคนทาศิล มีความเป็นอยู่เลวทราม ก็เป็นอย่างเดียวกัน, เรากล่าวว่า มีพิวพรรณไม่งาม เหมือนผ้าเปลือกปอ ที่มีสีไม่งาม นั้นนั่นแหละ. เรากล่าวภิกษุนี้ว่า มีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ชนเหล่าใด คบหา สมาคม เข้าใกล้ ทำตามเยี่ยงอย่างของภิกษุนั้น ข้อนั้น จะเป็นทางให้เกิดสิ่งอันไม่เป็นประโยชน์ เป็นทุกข์แก่ชนเหล่านั้นเอง ตลอดกาลนาน ; เราจึงกล่าวภิกษุนั้นว่า **ใครใกล้ชิดเข้าก็เจ็บเนื้อ เหมือนผ้าเปลือกปอ นุ่งห่มเข้าก็เจ็บเนื้อ ฉะนั้น.** เรากล่าวภิกษุนี้ ว่ามีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ภิกษุนั้น รับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจฉัยเภสัชบริกขาร ของชนเหล่าใด ทานนั้นย่อมไม่มีผลใหญ่ ไม่มีอานิสงส์ใหญ่แก่ชนเหล่านั้น. เรากล่าวภิกษุนั้นว่า มีค่าน้อย เหมือนผ้าเปลือกปอ มีราคาถูก ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุนั้นว่า มีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ.

ภิกษุ ท. ! แม้ภิกษุ **ผู้เป็นเถระ**^๑ เมื่อเป็นคนทาศิล มีความเป็นอยู่เลวทราม ก็เป็นอย่างเดียวกัน, เรากล่าวว่า มีพิวพรรณไม่งาม เหมือนผ้าเปลือกปอ ที่มีสีไม่งาม นั้นนั่นแหละ. เรากล่าวภิกษุนี้ว่า มีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ชนเหล่าใด คบหา สมาคม เข้าใกล้ ทำตามเยี่ยงอย่างของภิกษุนั้น ข้อนั้น จะเป็นทางให้เกิดสิ่งอันไม่เป็นประโยชน์ เป็นทุกข์แก่ชนเหล่านั้นเอง ตลอดกาลนาน ; **เราจึงกล่าวภิกษุนั้นว่า ใครใกล้ชิดเข้าก็เจ็บเนื้อ เหมือนผ้าเปลือกปอ นุ่งห่มเข้าก็เจ็บเนื้อ ฉะนั้น.** เรากล่าวภิกษุนี้ว่า มีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ภิกษุนั้น รับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจฉัยเภสัชบริกขาร ของชนเหล่าใด ทานนั้น

๑. หมายถึง พระผู้บวชนาน นับตั้งแต่ ๑๐ พรรษาขึ้นไป.

ย่อมไม่มีผลใหญ่ ไม่มีอานิสงส์ใหญ่แก่ชนเหล่านั้น. เรากล่าวภิกษุนั้นว่ามีค่าน้อย เหมือนผ้าเปลือกปอ มีราคาถูก ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุนั้นว่ามีผ้าเปลือกปอเป็นคู่เปรียบ.

อนึ่ง ภิกษุเถระชนิดนี้ กล่าวอะไรขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ ภิกษุทั้งหลายก็จะว่าให้ว่า “ประโยชน์อะไรด้วยคำพูดของท่าน ซึ่งเป็นคนพาล คนเขลา, คนอย่างท่านหรือจะรู้จักสิ่งที่ควรพูด” ดังนี้. ภิกษุเถระนั้น ถูกเขาว่าให้ก็โกรธ แค้นใจ กล่าววาจาหยาบออกมา โดยอาการที่ทำให้ตนต้องถูกสงฆ์ลงอุกเขปนิยกรรมในภายหลัง จึงเป็นเหมือนผ้าเปลือกปอเก่าคร่ำ ที่เขาทิ้งเสียตามกองขยะมูลฝอย ฉะนั้น แล.

น้ำตักกันกะลา^๑

“ราหุล ! เธอเห็นน้ำที่เหลืออยู่นิดหนึ่งที่ก้นภาชนะนี้หรือ ?”

“เห็นแล้ว พระเจ้าข้า !”

“ราหุล ! นักบวชที่ไม่มีความละเอียดในการแก้มกกล่าวเท็จ ทั้งที่รู้ อยู่ว่าเป็นเท็จ ก็ มีความเป็นสมณะชนิดเดียว เหมือนน้ำที่เหลืออยู่ที่ก้นภาชนะนี้ ฉะนั้น”

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงสาดน้ำนั้นเทไป (ด้วยอาการที่น้ำจะเหลือติดอยู่ได้น้อยที่สุดเป็นธรรมดา) แล้วตรัสว่า :-

“ราหุล ! เธอเห็นน้ำที่ถูกสาดเทไปแล้ว มิใช่หรือ ?”

“เห็นแล้ว พระเจ้าข้า !”

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จูฬราหุโลวาทสูตร ม. ม. ๑๓/๑๒๓/๑๒๖, ครัสแก่พระราหุล ขณะที่ทรงล้างพระบาทด้วยพระองค์เอง แล้วทรงเหลือน้ำตักกันกะลา เพื่อเป็นอุปมา, ที่เวฬุวัน ใกล้นครราชคฤห์.

“ราหุล! นักบวช ที่ไม่มีความละเอียดในการแก้ม้วนเท็ง ทั้งที่รู้ที่อยู่
ว่าเป็นเท็ง ก็ มีความเป็นสมณะ เหลืออยู่น้อย เหมือนน้ำที่สักว่าเหลือติดอยู่ตาม
ภาชนะ (หลังจากที่สาดเทออกไปแล้วโดยแรง) นี้ ฉะนั้น”.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงคว่าภาชนะนั้นแล้ว ตรัสว่า :-

“ราหุล! เธอเห็นภาชนะที่คว่าอยู่แล้วนี้ มิใช่หรือ?”

“เห็นแล้ว พระเจ้าข้า!”

“ราหุล! นักบวชที่ไม่มีความละเอียดในการแก้ม้วนเท็ง ทั้งที่รู้ที่อยู่
ว่าเป็นเท็ง ก็ มีความเป็นสมณะ เท่ากับน้ำที่เขาคว่าภาชนะเสียแล้วอย่างนี้ ฉะนั้น”

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงหงายภาชนะนั้นขึ้นมาดูแล้ว ตรัสว่า :-

“ราหุล! เธอเห็นภาชนะอันว่างจากน้ำนี้แล้ว มิใช่หรือ?”

“เห็นแล้ว พระเจ้าข้า!”

“ราหุล! นักบวช ที่ไม่มีความละเอียดในการแก้ม้วนเท็ง ทั้งที่รู้ที่อยู่
ว่าเป็นเท็ง ก็ มีความเป็นสมณะ เท่ากับความว่างเปล่าของน้ำในภาชนะนี้
ฉะนั้นเหมือนกัน __๑๗__”

“ราหุล! เรากล่าวว่า กรรมอันลามกน้อยหนึ่ง ซึ่งนักบวชที่ไม่มี
ความละเอียดในการแก้ม้วนเท็ง ทั้งที่รู้ที่อยู่ว่าเป็นเท็ง จะทำไม่ได้
หาไม่. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ เธอทั้งหลาย พึงสำเหนยใจไว้ว่า
‘เราทั้งหลายจักไม่กล่าวมุสา แม้แต่เพื่อหัวเราะกันเล่น’ ดังนี้. ราหุล!
เธอทั้งหลายพึงสำเหนยใจไว้ดังนี้”.

“ราหุล! กระจกเงา^๑ มีไว้สำหรับทำอะไร?”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! กระจกเงามีไว้สำหรับส่องดู พระเจ้าข้า!”

๑. กระจกเงาในที่นี้คือศัพท์ว่า อาทาส, เป็นแผ่นทองเหลืองหรือโลหะชนิดเดียวกันขัดมัน.

“ราหุล ! กรรมทั้งหลาย ก็เป็นที่บุคคลควรสอดส่องพิจารณาดูแล้ว ๆ เล่า ๆ เสียก่อน จึงทำลงไปทางกาย, ทางวาจา, หรือทางใจ ฉะนั้นเดียวกับกระจกเงานั้นเหมือนกัน”.

งูเพื่อนคู่

ภิกษุ ท. ! นักบวชชนิดใด ที่ทุก ๆ คนควรขยาะแขยง ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้ ?

ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคนในกรณีนี้ เป็นคนทูล มีความเป็นอยู่ เลวทราม ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิบัติว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คน ประพฤติพรหมจรรย์ก็ปฏิบัติว่าเป็นพรหมจรรย์ เป็นคนเน่าใน เปียกและ มีสัญชาติหมักหมมเหมือนบ่อที่ทงขะมูลฝอย. ภิกษุ ท. ! นักบวชชนิดนี้แล ที่ทุก ๆ คนควรขยาะแขยง ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้. ข้อนั้น เพราะอะไร ? ภิกษุ ท. ! เพราะเหตุว่า ถึงแม้ผู้ที่เข้าใกล้ชิด จะไม่ถือเอา นักบวชชนิดนี้ เป็นตัวอย่างก็ตาม, แต่ว่า เสียงล่ำลืออันเลื่อมเสียวจะระบือ ไปว่า “คนคนนี้ มีมิตรเลว มีเพื่อนทราม มีเกลอลามก” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือน งูที่ตกลงไปจมอยู่ในหลุมคูถ กัดไม่ได้ ก็จริงแล, แต่มันอาจทำคนที่เข้าไปช่วยยกมันขึ้นจากหลุมคูถให้เพื่อนด้วย คูถได้ (ด้วยการดึงของมัน) นี้ฉันใด^๒; ภิกษุ ท. ! แม้ผู้ที่เข้าใกล้ชิด

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๑๕๘/๔๖๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. อรรถกถา เปรียบความทูลกับหลุมคูถ, เปรียบนักบวชทูลกับงูที่จมอยู่ในหลุมคูถ, เปรียบคนที่เข้าไป คบหาคนทูล กับคนที่เข้าไปช่วยยกงูขึ้นจากหลุมคูถ.

จะไม่ถือเอานักบวชชนิดนี้ เป็นตัวอย่างก็จริงแล, แต่ว่า เสียงล่ำลืออันเสื่อมเสีย จะระบือไปว่า “คนคนนี้มีมิตรเลว มีเพื่อนทราม มีเกลอลามก” ดังนี้นั้น เหมือนกัน. เพราะเหตุนั้น นักบวชชนิดนี้ จึงเป็นคนที่ทุก ๆ คน ควรขะเขย่ง ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้.

ทำตัวเหมือนโจร^๑

ภิกษุ ท. ! มหาโจรผู้ประกอบด้วยองค์ห้า ย่อมมีโอกาสดัดช่องก็ได้ ย่องเบาก็ได้ ปล้นสดมภ์ก็ได้ ตีชิงก็ได้. องค์ห้าอย่างใดกันเล่า? องค์ห้าในกรณีนี้คือ มหาโจรได้อาศัยที่ช่องสุม ๑, ได้อาศัยที่กำบัง ๑, ได้อาศัยฟังฟังผู้มีอำนาจ ๑, ได้อาศัยการโปรยทรัพย์ ๑, เทียวไปคนเดียว ๑.

มหาโจรได้อาศัยที่ช่องสุม เป็นอย่างไร? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ มหาโจรได้อาศัยเกาะแก่งในแม่น้ำ หรือได้อาศัยหุบเหวตามภูเขา. นี้แล เรียกว่า มหาโจรได้อาศัยที่ช่องสุม.

มหาโจรได้อาศัยที่กำบัง เป็นอย่างไร? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ มหาโจรได้อาศัยพงหญ้าหรือป่ารก ได้อาศัยเนินดินหรือราวป่าใหญ่เพื่อเป็นที่กำบัง นี้แล เรียกว่า มหาโจรได้อาศัยที่กำบัง.

มหาโจรได้อาศัยฟังฟังผู้มีอำนาจ เป็นอย่างไร? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ มหาโจรได้อาศัยพระราชารหรืออำมาตย์ผู้ใหญ่ของพระราชาร เป็นที่ฟังว่า “ถ้าใครจักโจมตีเราด้วยเรื่องอะไร ๆ พระราชารหรืออำมาตย์ผู้ใหญ่ของพระราชาร

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปลูกก. อ. ๒๒/๑๔๕/๑๐๓, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เหล่านี้ จักช่วยได้แทนเรา” ดังนี้. ครั้นใครโจทมหาโจรนั้นด้วยเรื่องอะไร ๆ ขึ้นจริง, พระราชาหรืออำมาตย์ของพระราชาเหล่านั้น ก็ช่วยได้แทนให้จริง. นี้แล เรียกว่า มหาโจรได้อาศัยพึ่งพิงผู้มีอำนาจ.

มหาโจรได้อาศัยการโปรยทรัพย์ เป็นอย่างไร? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ มหาโจรเป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์สมบัติมาก เขามีแผนการไว้ว่า “ถ้าใครจักโจทเราด้วยเรื่องอะไร ๆ เราจะปิดปากมันเสียด้วยทรัพย์สมบัตินี้” ดังนี้. ครั้นใครโจทมหาโจรนั้นด้วยเรื่องอะไร ๆ ขึ้นจริง, เขาก็ปิดปากคนเหล่านั้นเสียด้วยทรัพย์สมบัตินั้น. นี้แล เรียกว่า มหาโจรได้อาศัยการโปรยทรัพย์.

มหาโจรเที่ยวไปคนเดียว เป็นอย่างไร? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ มหาโจรประพฤตินเป็นคนไม่มีเหย้าเรือน เที่ยวไปแต่ผู้เดียว. ที่ทำเช่นนี้เพราะเหตุไร? เพราะมหาโจรนั้นคิดว่า “มนต์ลับของตนอย่าได้แพร่งพรายไปภายนอกเลย” ดังนี้. นี้แล เรียกว่า มหาโจรเที่ยวไปคนเดียว.

ภิกษุ ท.! มหาโจรผู้ประกอบด้วยองค์ห้าเหล่านี้แล้ว ย่อมมีโอกาสตัดช่องก็ได้ ย่องเบาก็ได้ ปล้นสดมภ์ก็ได้ ตีชิงก็ได้. ข้อนี้ฉันท;

.....

ภิกษุ ท.! ข้อนี้ก็ฉันทันนั้น : ภิกษุลามก ผู้ประกอบด้วยเหตุห้าอย่าง ย่อมทำตนให้ถูกขูดราก ให้ถูกกำจัดความดี เป็นผู้มีใจชั่วคิดตัว ผู้รู้พากันติเตียน ได้ประสพสิ่งมิใช่บุญเป็นอันมาก. เหตุห้าอย่างอะไรกันเล่า? เหตุห้าอย่างในกรณีนี้คือ ภิกษุลามก ได้อาศัยที่ช่องสุม ๑, ได้อาศัยที่กำบัง ๑, ได้อาศัยพึ่งพิงผู้มีอำนาจ ๑, ได้อาศัยการโปรยทรัพย์ ๑, เที่ยวไปคนเดียว ๑.

ภิกษุถามกได้อาศัยที่ช่องสุม เป็นอย่างไร? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ ภิกษุถามกเป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรมอันคดโกง, เป็นผู้ประกอบด้วยวจีกรรมอันคดโกง, เป็นผู้ประกอบด้วยมโนกรรมอันคดโกง. นี้แล เรียกว่า ภิกษุถามกได้อาศัยที่ช่องสุม.

ภิกษุถามกได้อาศัยที่กำบัง เป็นอย่างไร? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ ภิกษุถามกเป็นคนมีมิจฉาทิฎฐิ ประกอบด้วยทิฎฐิอันแผ่นดินงไปจับเอาปลายสุดโต่ง (แห่งความเห็นทั้งปวง).^๑ นี้แล เรียกว่า ภิกษุถามกได้อาศัยที่กำบัง.

ภิกษุถามกได้อาศัยฟังฟังผู้มีอำนาจ เป็นอย่างไร? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ ภิกษุถามกได้อาศัยพระราชหรืออำมาตย์ผู้ใหญ่ของพระราชาเป็นที่ฟังว่า “ถ้าใครจักโจมตีเราด้วยเรื่องอะไรๆ, พระราชาหรืออำมาตย์ผู้ใหญ่ของพระราชาเหล่านี้ จักช่วยได้แทนเรา” ดังนี้. ครั้นใครโจมตีภิกษุถามกนั้นด้วยเรื่องอะไรๆ ขึ้นจริง, พระราชาหรืออำมาตย์ผู้ใหญ่ของพระราชาเหล่านั้น ก็ช่วยได้แทนให้จริง. นี้แล เรียกว่า ภิกษุถามกได้อาศัยฟังฟังผู้มีอำนาจ.

ภิกษุถามกได้อาศัยการโปรยทรัพย์ เป็นอย่างไร? ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ ภิกษุถามกเป็นผู้ร่ำรวยลาภด้วยจิวร ภัณฑาต เสนาสนะ และคิลานปัจฉัยเภสัชบริกขาร เธอมีแผนการไว้ว่า “ถ้าใครจักโจมตีเราด้วยเรื่องอะไรๆ เราจักปิดปากเขาเสียด้วยลาภนี้” ดังนี้. ครั้นใครโจมตีภิกษุถามกนั้นด้วยเรื่องอะไรๆ ขึ้นจริง, เธอก็ปิดปากคนเหล่านั้นเสียด้วยลาภนั้น. นี้แล เรียกว่า ภิกษุถามกได้อาศัยการโปรยทรัพย์.

๑. เช่นยึดความเห็นว่า ตายแล้วเกิด, หรือตายแล้วสูญ เป็นต้น; มิได้ถือว่ามีเหตุมีปัจจัย: ถ้าปัจจัยเหลือ ก็เกิด, หหมดปัจจัย ก็ไม่เกิด, ดังนี้ เป็นต้น; ซึ่งเรียกว่าอันตลาคทิฎฐิ.

ภิกษุลามกเที่ยวไปคนเดียว เป็นอย่างไร ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ คือ ภิกษุลามกเลี้ยงไปอยู่เสียดตามชนบทปลายแดนแต่ผู้เดียว เธอเข้าไปสู่สกุลทั้งหลายในชนบท (ที่ไร้การศึกษา) นั้น ๆ ย่อมได้ลาภ. นี้แล เรียกว่า ภิกษุลามกเที่ยวไปคนเดียว.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุลามก ผู้ประกอบด้วยเหตุห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมทำตนให้ถูกขุขราภ ให้ถูกกำจัดความดี เป็นผู้มีความชั่วติดตัว ผู้รู้พากันติเตียนได้ประสพสิ่งมิใช่บุญเป็นอันมาก อย่างนี้แล.

กอดกองไฟ^๑

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย เห็นกองไฟใหญ่ อันร้อนแรง ลูกโพลง มีแสงโชติช่วง โน้นหรือไม่ ?

“เห็น พระเจ้าข้า !”.

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จักตัดสินเนื้อความสองข้อนี้ว่าอย่างไร จะดีกว่ากัน คือ การที่เข้าไปนั่งกอด นอนกอด กองไฟกองใหญ่โน้น อันร้อนแรงลูกโพลงมีแสงโชติช่วง กับ การที่เข้าไปนั่งกอด นอนกอด นางสาวน้อยแห่งกษัตริย์ หรือนางสาวน้อยแห่งพราหมณ์ หรือนางสาวน้อยแห่งคฤหบดี ผู้ล้วนแต่มีฝ่ามือฝ่าเท้าอ่อนนิ่มนวล ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! การที่เข้าไปนั่งกอด นอนกอด นางสาวน้อยแห่งกษัตริย์ หรือนางสาวน้อยแห่งพราหมณ์ หรือนางสาวน้อยแห่งคฤหบดี ผู้ล้วนแต่มีฝ่ามือฝ่าเท้าอ่อนนิ่มนวล

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สดตค. อ ๒๓/๑๒๕/๖๕, ตริสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่โคนไม้แห่งหนึ่ง, ระหว่างการเดินทาง ถึงกองไฟใหญ่แห่งหนึ่ง ในเขตประเทศโกศล.

นั่นแหละดีกว่า ; เพราะว่า การที่เข้าไปนั่งกอดนอนกอดไฟกองใหญ่โน้น อันร้อนแรงลุกโพลงมีแสงโชติช่วง นั้นเป็นความทุกข์ทนไค้ยาก พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท. ! เราจักบอก เราจักอธิบายแก่พวกเธอทั้งหลายให้เข้าใจ : การที่เข้าไปนั่งกอด นอนกอดไฟกองใหญ่โน้น อันร้อนแรงลุกโพลงมีแสงโชติช่วง นั้นต่างหาก เป็นการดี สำหรับคนซึ่งเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤตินิคที่ตนเองนึกแล้วก็กินหนงตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิบัติญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ ก็ปฏิบัติญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเนาใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขะมูลฝอย. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

ภิกษุ ท. ! เพราะว่า การที่เขาจะต้องตายหรือได้รับทุกข์เจียนตาย เนื่องจากเหตุที่เข้าไปนั่งกอด นอนกอดไฟกองใหญ่อย่างนั้น หาได้เป็นเหตุให้เขาต้องไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ไม่ ; ส่วนการที่เขาเป็นคณทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤตินิคที่ตนเองนึกแล้วก็กินหนงตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิบัติญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ ก็ปฏิบัติญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเนาใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขะมูลฝอย, แล้วยัง (มีความคิดที่จะ) เข้าไปนั่งกอด นอนกอด นางสาวน้อยแห่งกษัตริย์ หรือนางสาวน้อยแห่งพราหมณ์ หรือนางสาวน้อยแห่งคฤหบดี ผู้ล้วนแต่มีฝ่ามือฝ่าเท้าอ่อนนิ่มนวลนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความทุกข์ ไม่เกื้อกูลแก่เขาตลอดกาลนาน ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย เขาย่อมเข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก.

การ “ตัด” ถึงเยื่อในกระดูก^๑

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จักตัดสินเนื้อความสองข้อนี้ ว่าอย่างไรหนะดีกว่ากัน คือ การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง เอาเชือกทำด้วยขนทราย อันเหนียวพันเข้าที่แข้งทั้งสองข้างแล้วฉุดไปฉุดมา : มันตัดผิวหนังแล้วตัดหนัง, ตัดหนังแล้วตัดเนื้อ, ตัดเนื้อแล้วตัดเอ็น, ตัดเอ็นแล้วตัดกระดูก, ตัดกระดูกแล้วเข้าจดเยื่อในกระดูกอยู่ กับ การรับการอภิวัตของพวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! การรับการอภิวัตของพวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล นั้นแหละดีกว่า ; เพราะว่าการที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง เอาเชือกขนทราย อันเหนียว พันแข้งทั้งสองข้างแล้วฉุดไปฉุดมา : มันบาดผิวหนัง ___ ฯลฯ ___ จนจดเยื่อในกระดูก นั้น เป็นความทุกข์ ทนได้ยาก พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท. ! เราจักบอก เราจักอธิบายแก่พวกเธอทั้งหลายให้เข้าใจ : การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง เอาเชือกขนทรายอันเหนียว พันแข้งทั้งสองข้างแล้วฉุดไปฉุดมา : มันบาดผิวหนัง ___ ฯลฯ ___ จนจดเยื่อในกระดูก นั้นต่างหากเป็นการดี สำหรับคนซึ่งเป็นคนทูล มีความเป็นอยู่ตามกไม่สะอาด มีความประพฤตินิสิตที่ตนเองนึกแล้วก็กินหนงตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิบัติว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็ปฏิบัติว่าเป็นประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนนำใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อ

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สุตตค. อ. ๒๓/๑๓๐/๖๕, ตริสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่โคนไม้แห่งหนึ่ง ในเขตประเทศโกศล.

ที่ทงขะมุลฝอย. ซื่อนั้นเพราะเหตุไร ?

ภิกษุ ท. ! เพราะว่า การที่เขาจะต้องตายหรือได้รับทุกข์เจียนตาย เนื่องจากเหตุที่เขาถูกบรูษมีกำลังแข็งแรง เอาเชือกขนทรายอันเหนียว พัน แข็งทั้งสองข้างแล้วนำไปผูกมา หาได้เป็นเหตุให้เขาต้องเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ไม่ ; ส่วน การที่เขาเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤตินิดที่ ตนเองนึกแล้วก็กินหนงตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะ ก็บัญญัติว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ ก็บัญญัติว่าประพฤติ พรหมจรรย์ เป็นคนเนาใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เท ขยะมุลฝอย, แล้วยัง (มีความคิดที่จะ) รับการอภิวัตของพวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาลนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความทุกข์ ไม่ เกื้อกูลแก่เขาตลอดกาลนาน ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย เขาย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก.

การถูกแทงด้วย “หอก”^๑

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จักตัดสินเนื้อความสองข้อนี้ ว่าอย่างไรน จะดีกว่ากัน คือ การที่ถูกบรูษมีกำลังแข็งแรง แทงเอาที่หว่างอกด้วยหอกอัน คมกล้าทาน้ำมันทำให้ลื่น กับ การรับการไหว้ของพวกกษัตริย์มหาศาล หรือ พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ?

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สุตตค. อ. ๒๓/๑๓๑/๖๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่โคนไม้แห่งหนึ่ง ในเขตประเทศโกศล.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! การรับการไหว้ของพวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล นั้นแหละดีกว่า ; เพราะว่าการที่ถูกบรูหมีกำลังแข็งแรง แทะเอาที่หว่างอกด้วยหอกอันคมกล้าทาน้ำมันทำให้ลื่น นั้นเป็นความทุกข์ ทนได้ยาก พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท. ! เราจักบอก เราจักอธิบายแก่พวกเธอทั้งหลายให้เข้าใจ : การที่ถูกบรูหมีกำลังแข็งแรง แทะเอาที่หว่างอกด้วยหอกอันคมกล้าทาน้ำมันทำให้ลื่น นั้นต่างหาก เป็นการดี สำหรับคนซึ่งเป็นคนทูล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤตินิคที่ตนเองนึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมควรก็ปฏิบัติว่าเป็นสมควร ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ ก็ปฏิบัติว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเนาใน เปียกและ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย. ชื่อนั้นเพราะเหตุไร ?

ภิกษุ ท. ! เพราะว่า การที่เขาจะต้องตายหรือได้รับทุกข์เจียนตาย เนื่องจากเหตุที่เขาถูกบรูหมีกำลังแข็งแรง แทะเอาที่หว่างอกด้วยหอกอันคมกล้าทาน้ำมันทำให้ลื่น หาได้เป็นเหตุให้เขาต้องเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ไม่ ; ส่วนการที่เขาเป็นคนทูล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤตินิคที่ตนเอง นึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมควรก็ปฏิบัติว่าเป็นสมควร ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ ก็ปฏิบัติว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเนาใน เปียกและ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย, แล้วยัง (มีความคิดที่จะ) รับการไหว้ของพวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาลนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความทุกข์ ไม่เกื้อกูลแก่เขาตลอดกาลนาน ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย เขาย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก.

จิวรที่ถูกเป็นไฟ^๑

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จักตัดสินใจจากความสงสัยนี้ ว่าอย่างไร จะดีกว่ากัน คือ การที่ถูกบรูหมีกำลังมหาศาลเอาแผ่นเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลูกโพลงมีแสงโชติช่วง มานาบเข้าที่กาย กับ การนุ่งห่มจิวร ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! การนุ่งห่มจิวร ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา นั้นแหละดีกว่า ; เพราะว่า การที่ถูกบรูหมีกำลังแข็งแรงเอาแผ่นเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลูกโพลง มีแสงโชติช่วง มานาบเข้าที่กาย นั้นเป็นความทุกข์ ทนได้ยาก พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท. ! เราจักบอก เราจักอธิบายแก่พวกเธอทั้งหลายให้เข้าใจ : การที่ถูกบรูหมีกำลังแข็งแรง เอาแผ่นเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลูกโพลง มีแสงโชติช่วง มานาบเข้าที่กาย นั้นต่างหาก เป็นการดี สำหรับคนซึ่งเป็นคนทู่ศีล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤตินิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิบัติว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ ก็ปฏิบัติว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนน่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เตชยะมูลฝอย. ซื่อนั้นเพราะเหตุไร ?

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สุตตก. อ. ๒๓/๑๓๒/๖๕, ตริสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่โคนไม้แห่งหนึ่งในเขตประเทศโกศล.

ภิกษุ ท. ! เพราะว่า การที่เขาจะต้องตายหรือได้รับทุกข์เจียนตาย เนื่องจากเหตุที่เขาถูกบรูหมีกำลังแข็งแรง เอาแผ่นเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลูกลงมีแสงโชติช่วง มานาบเข้าที่กาย หาได้เป็นเหตุให้เขาต้องเกิดในอบาย ทுகติ วินิบาต นรก ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ไม้ ; ส่วนการที่เขา เป็นคนทูล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมควรก็ปฏิบัติว่าเป็นสมควร ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็ปฏิบัติว่าเป็นคนเฒ่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย, แล้วยัง (มีความคิดที่จะ) นุ่งห่มจีวร ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธานั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความทุกข์ ไม่เกื้อกูลแก่เขา ตลอดกาลนาน ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย เขาย่อมเข้าถึง อบาย ทுகติ วินิบาต นรก.

ก่อนข้าวที่ถูกลงไฟ^๑

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จักตัดสินใจความสงสัยนี้ ว่าอย่างไร จะดีกว่ากัน คือ การที่ถูกบรูหมีกำลังแข็งแรง เอาขอเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลูกลงมีแสงโชติช่วง กระจกปากให้เปิด แล้วโยนก้อนเหล็กแดง อันร้อนแรงลูกลง มีแสงโชติช่วง เข้าไปในปาก : มันไหม้ริมฝีปาก ไหม้ปาก ไหม้ลิ้น ไหม้คอ ไหม้ท้อง ไหม้ลำไส้ใหญ่ของเขา พาลำไส้เล็กออกมาโดยทวารเบื้องต่ำกับ การบริโภคน้ำก่อนข้าว ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา ?

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สุตตค. อ. ๒๓/๑๓๓/๖๕, ตรีสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่โคนไม้แห่งหนึ่ง ในเขตประเทศโกศล.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! การบริโภคก้อนข้าว ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา นั้นแหละดีกว่า ; เพราะว่าการที่ถูกบรูษมีกำลังแข็งแรง เอาขอเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลุกโพลงมีแสงโชติช่วง กระชากปากให้เปิด แล้วโยนก้อนเหล็กแดง อันร้อนแรงลุกโพลงมีแสงโชติช่วงเข้าไปในปาก : มันไหม้ริมฝีปาก ไหม้ปาก ไหม้ลิ้น ไหม้คอ ไหม้ท้อง ไหม้ลำไส้ใหญ่ของเขา พาลำไส้เล็กออกมาโดยทวารเบื้องต่ำ นั้นเป็นความทุกข์ทนได้ยาก พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท. ! เราจักบอก เราจักอธิบายแก่พวกเธอทั้งหลายให้เข้าใจ : การที่ถูกบรูษมีกำลังแข็งแรง เอาขอเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลุกโพลงมีแสงโชติช่วง กระชากปากให้เปิด แล้วโยนก้อนเหล็กแดง อันร้อนแรงลุกโพลงมีแสงโชติช่วง เข้าไปในปาก : มันไหม้ริมฝีปาก ไหม้ปาก ไหม้ลิ้น ไหม้คอ ไหม้ท้อง ไหม้ลำไส้ใหญ่ของเขา พาลำไส้เล็กออกมาโดยทวารเบื้องต่ำ นั้นต่างหากเป็นการดี สำหรับคนซึ่งเป็นคนทาศิล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤตินิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิบัติว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤตพรหมจรรย์ ก็ปฏิบัติว่าประพฤตพรหมจรรย์ เป็นคนเฝ้าใน เปียกและ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย. ข้อนี้เพราะเหตุไร ?

ภิกษุ ท. ! เพราะว่า การที่เขาจะต้องตายหรือได้รับทุกข์เจียนตาย เนื่องจากเหตุที่เขาถูกบรูษมีกำลังแข็งแรงเอาขอเหล็กอันร้อนเป็นเปลวไฟลุกโพลงมีแสงโชติช่วง กระชากปากให้เปิด แล้วโยนก้อนเหล็กแดง อันร้อนแรงลุกโพลงมีแสงโชติช่วง เข้าไปในปาก หากได้เป็นเหตุให้เขาต้องเกิดใน อบาย ทูคติ วินิบาต นรก ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ไม่ ;

ส่วนการที่เขาเป็นคนทูล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤตินิสิตที่ตนเองนึกแล้วก็กินเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิบัติว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็ปฏิบัติว่าเป็นคนเฝ้าใน เปียกและ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย, แล้วยัง (มีความคิดที่จะ) บริโภคก้อนข้าว ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา นั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความทุกข์ ไม่เกื้อกูลแก่เขา ตลอดกาลนาน ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายร่างกาย เขาย่อมเข้าถึง อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก.

เตียงตั้งที่ถูกลงไฟ^๑

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จักตัดสินใจด้วยความสงสัย ว่าอย่างไรจะดีกว่ากัน คือ การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง จับเข้าที่ศีรษะหรือที่คอ กคให้นั่ง หรือนอน บนเตียงเหล็กหรือตั้งเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟ ลูกโพลงมีแสงโชติช่วง กับ การใช้สอยเตียงตั้ง ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา ?

“เจ้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! การใช้สอยเตียงตั้ง ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา นั้นแหละดีกว่า ; เพราะว่าการที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง จับเข้าที่ศีรษะ หรือคอ กคให้นั่งหรือนอนบนเตียงเหล็กหรือตั้งเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลูกโพลงมีแสงโชติช่วง นั้นเป็นความทุกข์ ทนได้ยาก พระเจ้าข้า”.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สุตตค. อ. ๒๓/๑๓๔/๖๕, ตรีสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่โคนไม้แห่งหนึ่งในเขตประเทศโกศล.

ภิกษุ ท. ! เราจักบอก เราจักอธิบายแก่พวกเธอทั้งหลายให้เข้าใจ : การที่ถูกบรูษมีกำลังแข็งแรง จับเข้าที่ศีรษะหรือที่คอ กดให้นั่งหรือนอนบนเตียงเหล็กหรือตั่งเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลุกโพลง มีแสงโชติช่วงนั้น ต่างหากเป็นการดี สำหรับคน ซึ่งเป็นคนทุสิต มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤตินิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเนาใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย. ซื่อนั้นเพราะเหตุไร ?

ภิกษุ ท. ! เพราะว่า การที่เขาจะต้องตายหรือได้รับทุกข์เจียนตาย เนื่องจากเหตุที่เขาถูกบรูษมีกำลังแข็งแรง จับเข้าที่ศีรษะหรือที่คอ กดให้นั่งหรือนอน บนเตียงเหล็กหรือตั่งเหล็ก อันร้อนเป็นเปลวไฟลุกโพลงมีแสงโชติช่วง หาได้เป็นเหตุให้เขาต้องเกิดใน อบาย ทุคติ วินิบาต นรก ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ไม่ ; ส่วนการที่เขา เป็นคนทุสิต มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤตินิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเนาใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย, แล้วยัง (มีความคิดที่จะ) ใช้สอยเตียงตั่ง ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธานั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความทุกข์ไม่เกื้อกูลแก่เขาตลอดกาลนาน ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย เขาย่อมเข้าถึง อบาย ทุคติ วินิบาต นรก.

กฏีวิหารที่ถูกเป็นไฟ^๑

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จักตัดสินใจด้วยความสองข้อนี้ ว่าอย่างไร
จะดีกว่ากัน คือ การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง จับเอาเท้าขึ้นข้างบน ให้
ห้อยหัวลงล่าง หย่อนลงในหม้อโลหะ ซึ่งกำลังร้อนลุกโพลงเป็นเปลว
ไฟมีแสงโชติช่วง : เขาถูกต้มเดือดเป็นฟอง บางคราวลอยขึ้นบน บางคราวลอย
ลงต่ำ บางคราวขวางอยู่ กับ การบริโภค (อาศัย) ในวิหาร ที่พวกกษัตริย์
มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา?

“เจ้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! การบริโภค (อาศัย) ในวิหาร ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือ
พราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา นั้นแหละดีกว่า ; เพราะว่า การที่ถูก
บุรุษมีกำลังแข็งแรง จับเอาเท้าขึ้นข้างบน ให้ห้อยหัวลงล่าง หย่อนลงในหม้อโลหะ ซึ่งกำลังร้อน
ลุกโพลงเป็นเปลวไฟมีแสงโชติช่วง : เขาถูกต้มเดือดเป็นฟอง บางคราวลอยขึ้นบน บางคราว
ลอยลงต่ำ บางคราวขวางอยู่ นั้นเป็นความทุกข์ทนได้ยาก พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท. ! เราจักบอก เราจักอธิบายแก่พวกเธอทั้งหลายให้เข้าใจ :
การที่ถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง จับเอาเท้าขึ้นข้างบน ให้ห้อยหัวลงล่าง หย่อนลง
ในหม้อโลหะ ซึ่งกำลังร้อนลุกโพลงเป็นเปลวไฟมีแสงโชติช่วง : เขาถูกต้ม
เดือดเป็นฟอง บางคราวลอยขึ้นบน บางคราวลอยลงต่ำ บางคราวขวางอยู่
นั้นต่างหาก เป็นการดี สำหรับคน ซึ่งเป็นคนทูล มีความเป็นอยู่ลามก

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สุตต. อ. ๒๓/๑๓๕/๖๕, ตริสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่โคนไม้แห่งหนึ่งในเขต
ประเทศโกศล.

ไม่สะอาด มีความประพฤตินิคที่ตนเองนึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิบัติญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็ปฏิบัติญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเนาใน เปียกและ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

ภิกษุ ท. ! เพราะว่า การที่เขาจะต้องตายหรือได้รับทุกข์เจียนตาย เนื่องจากเหตุที่เขาถูกบุรุษมีกำลังแข็งแรง จับเอาเท้าขึ้นข้างบน ให้ห้อยหัวลงล่าง หย่อนลงในหม้อโลหะ ซึ่งกำลังร้อนลวกโพลงเป็นเปลวไฟมีแสงโชติช่วง หาได้เป็นเหตุให้เขาต้องเกิดใน อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย ไม่ ; ส่วนการที่เขาเป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤตินิคที่ตนเองนึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิบัติญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็ปฏิบัติญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเนาใน เปียกและ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย, แล้วยัง (มีความคิดที่จะ) บริโภค (อาศัย) ในวิหาร ที่พวกกษัตริย์มหาศาล หรือพราหมณ์มหาศาล หรือคฤหบดีมหาศาล ถวายด้วยศรัทธา นั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความทุกข์ ไม่เกื้อกูลแก่เขา ตลอดกาลนาน ภายหลังแต่ความตาย เพราะการทำลายแห่งกาย เขาย่อมเข้าถึง อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก.

.....

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า “เราทั้งหลาย จะบริโภคจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารของทายกทั้งหลาย โดยประการที่จักทำให้ทายกเหล่านั้นได้รับผลมาก มีอานิสงส์มาก ให้จงได้ ; และการบรรพชาของเราทั้งหลายเหล่านี้เล่า ก็จักไม่เป็นหมันเสียเปล่า แต่กลับได้รับผล มีกำไร” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! ผู้เห็นแก่ประโยชน์ตนก็ตาม ควรแท้ที่จะทำตนให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท.

ภิกษุ ท. ! ผู้เห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่นก็ตาม ก็ควรแท้ที่จะทำตนให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท.

ภิกษุ ท. ! ผู้เห็นแก่ประโยชน์ทั้งสอง (คือทั้งของตนทั้งของผู้อื่น) ก็ตาม ก็ควรแท้ที่จะทำตนให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท ; ดังนี้.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า กำลังแสดงเนื้อความดังที่กล่าวมานี้ ตั้งแต่เรื่องการกอดคองไฟ เป็นต้นมาอยู่, ภิกษุประมาณ ๖๐ รูป ได้มีโลหิตอุ่นพุ่งพุ่งออกจากปากแล้ว, ภิกษุประมาณ ๖๐ รูป ได้บอกเลิกลีกาหมุนกลับคืนไปสู่เพศค้ำแห่งภคหัตถ์ โดยได้สำนึกว่า ‘พรหมจรรย์นี้ประพฤติกะทำได้ยาก กระทำได้ยากอย่างยิ่ง’, แต่ภิกษุประมาณ ๖๐ รูป อีกจำนวนหนึ่งนั้น ได้เป็นพระอรหันต์ มีจิตไม่ถื่อมั่นด้วยอุปาทาน เพราะหลุดพ้นจากอาสวกิเลสทั้งหลายแล้วแล.

ผู้หมดหวัง^๑

ภิกษุ ท. ! คนชนิดไรชื่อว่า ผู้หมดหวัง ?

ภิกษุ ท. ! ในโลกนี้ คนบางคน จำเพาะมาเกิดในตระกูลต่ำ เช่น ตระกูลจัณฑาล ตระกูลจักษาน ตระกูลนายพราน ตระกูลทำหนัง หรือ ตระกูลคนเทขะมูลฝอย เป็นคนยากจน ไม่ค่อยมีข้าวน้ำจะบริโภค เป็นอยู่อย่างเร็นแค้น เป็นที่ซึ่งแม่ของกินอันเป็นเคนก็หากินได้โดยยาก ข้ามีผิวพรรณจืดเหี่ยว นุ่งห่มจืดริ้ว ร้างแคะระ อมโรค ตาพิการ มือแป ขางอຍ อ่อนเปลี้ย ไม่มีโอกาสจะได้ข้าว ได้น้ำ ฝ้าผ่อน ยวดยาน เครื่องประดับ เครื่องหอม

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๑๓๕/๔๕๒, ตรีสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เครื่องทา เครื่องนุ่งนอน และเครื่องโคมไฟ กะเขาเลย. คนใจผู้นั้น ได้ยินข่าวว่า “พวกกษัตริย์ ได้ทำการอภิเษกกษัตริย์องค์หนึ่ง ขึ้นเป็นเจ้าแผ่นดิน ด้วยพิธีราชาภิเษก” ดังนี้, ก็คิดถึงตัวว่า “สำหรับเรา ย่อมไม่มีหวัง ที่กษัตริย์ทั้งหลาย จักอภิเษกยกเราขึ้นเป็นเจ้าแผ่นดิน ด้วยพิธีราชาภิเษกอย่างนั้นบ้าง” ดังนี้. ภิกษุ ท.! นี้เรียกว่า คนหมดหวัง.

ภิกษุ ท.! จันใดก็จันนั้น : นักบวชบางคน ในกรณีนี้ เป็น คนทุศีล มีความเป็นอยู่เลวทราม ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้ว ก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิบัติว่า เป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพหุจรรรยก็ปฏิบัติว่าประพฤติพหุจรรรย เป็นคนน่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่ทงขยะมูลฝอย. นักบวชผู้นั้น ได้ยินข่าวว่า “ภิกษุรูปหนึ่ง ได้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะ เพราะหมดอาสวะ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในชาติที่ปรากฏอยู่ที่นี่ แล้วจึงเข้าอยู่ในวิหารธรรมนั้น” ดังนี้, ก็คิดถึงตัวว่า “สำหรับเรา ย่อมไม่มีหวังเลย ที่จะทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะ เพราะหมดอาสวะ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในชาติที่ปรากฏอยู่ที่นี่ แล้วจึงเข้าอยู่ในวิหารธรรมนั้น” ดังนี้. ภิกษุ ท.! นี้เรียกว่า คนหมดหวัง.

เมื่อโจรกำเริบ^๑

ภิกษุ ท.! คราวใด พวกโจรมีกำลัง พระราชาเสื่อมกำลัง, คราวนั้น ทั้งพระราชาเองก็หมดความผาสุก ที่จะเข้าใน ออกนอก หรือจะมีใบบอกไปยัง

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ทุก. อ. ๒๐/๘๗/๒๘๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ชนบทปลายแดน ; ถึงแม้พวกพราหมณ์และคฤหบดีก็หมดความสะดวกที่จะเข้า
ใน ออกนอก หรือที่จะอำนวยความสะดวกงานนอกเมือง. ข้อนี้ฉันใด ;

ภิกษุ ท. ! คราวใด พวกภิกษุลามกมีกำลัง และหมู่ภิกษุผู้มีศีลเป็น
ที่รักเสื่อมกำลัง ; คราวนั้น หมู่ภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก จำต้องเป็นผู้หนึ่ง เจียบเขียบ
อยู่ในท่ามกลางสงฆ์ หรือถึงกับต้องไปอยู่ตามชนบทชายแดน ; ฉะนั้นเหมือนกัน

ภิกษุ ท. ! เหตุเช่นนี้ มีขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์แก่คนจำนวนมาก
เลย กลับทำให้มหาชนขาดความสะดวกสบาย เป็นความเสียหายแก่มหาชน
เป็นอันมาก และทั้งเป็นความทุกข์ ไม่เกื้อกูลแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
ทั่วกัน แล.

หมวดที่หนึ่ง จบ.

ผู้ชุมนุมทรัพย์!

น เต อหิ อานนท ตถา ปรกุกมิสฺสามิ
อานนท์! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม
ยถา กุมภกาโร อามเก อามกมตฺเต
เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก้ม้อ ที่ยังเปียก ยังดิบอยู่
นิกฺคยฺหนิกฺคยฺหาหิ อานนท วกฺขามิ
อานนท์! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด
ปวยฺหปวยฺหาหิ อานนท วกฺขามิ
อานนท์! เราจักชื้อโทษแล้ว ชื้อโทษอีก ไม่มีหยุด
โย สारो, โส ฐสฺสติ
ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

(มหาสุลลยสูตร อ.ป. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นินฺนํว ปวตฺตาริ อํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินิ
นิกฺคยฺหวาที เมธาวิ ตาทิสํ ปญฺชิตํ ภาเช
คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใดๆ ที่คอยชื้อโทษ คอยกล่าว
คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชุมนุมทรัพย์ละ,
ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,
ตาทิสํ ภาชฺมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย
เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีทำเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปญฺชิตวคฺค ฐ. พ. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโอรส

หมวดที่ ๒

ว่าด้วย การไม่สังวร

๑. ผู้ถูกถูครอบค้ำ
๒. แมวตายเพราะหนู
๓. เนื้อนาที่ไม่เกิดบุญ
๔. เสียขวัญตั้งแต่เห็นผงกลี
๕. เสียขวัญตั้งแต่เห็นยอดธงชัยของข้าศึก
๖. เสียขวัญตั้งแต่ได้ยินเสียงโห่ร้อง
๗. เสียขวัญตั้งแต่พอเริ่มการสัมประหารกัน
๘. ผู้ตายคาที่
๙. ผู้ตายกลางบ้าน
๑๐. ผู้ตายที่บ้าน
๑๑. ผู้รอดตาย
๑๒. ผู้นอกกริถ – เลยเถิด
๑๓. ผู้ชะล่าใจ
๑๔. ผู้ชอบเข้าบ้าน
๑๕. ผู้ชอบคลุกคลีกับชาวบ้าน

ขุมทรัพย์จากพระโอบุชู้

หมวดที่ ๒

ว่าด้วย การไม่สังวร

ผู้ถูกรอดรอดด้าน^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้ไม่มีสังวรนั้น เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ เมื่อเห็นรูปด้วยตา, ฟังเสียงด้วยหู, ดมกลิ่นด้วยจมูก, ลิ้มรสด้วยลิ้น, สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกาย, รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ ; ก็สยบอยู่ในอารมณ์ที่น่ารัก เคียดแค้นในอารมณ์อันไม่น่ารัก, เป็นผู้ไม่ตั้งไว้ซึ่งกายคตา--สติ, มีจิตค่อยด้วยคุณธรรม, ไม่รู้ตามเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับแห่งบาปอกุศลที่เกิดแล้วแก่เขานั้น โดยสิ้นเชิง.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนบุรุษจับสัตว์หกชนิด อันมีที่อยู่อาศัยต่างกัน มีที่เที่ยวหากินต่างกัน มาผูกรวมกันด้วยเชือกอันมั่นคง คือเขาจับงูมาผูกด้วยเชือกเหนียวเส้นหนึ่ง, จับจระเข้, จับนก, จับสุนัขบ้าน, จับสุนัขจิ้งจอก, จับลิง, มาผูกด้วยเชือกเหนียวเส้นหนึ่ง ๆ แล้วผูกรวมเข้าด้วยกันเป็นปมเดียวในท่ามกลางปล่อยแล้ว. ภิกษุ ท. ! ครั้งนั้น สัตว์เหล่านั้น ทั้งหกชนิด มีที่อาศัย

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สฟา. ตี. ๑๘/๒๔๖/๓๔๓, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

และที่เกี่ยวต่าง ๆ กัน ก็ยื้อแย่งจุดดิ่งกัน เพื่อจะไปสู่ที่อาศัยที่เกี่ยวของตน ๆ :
 งูจะเข้าจอมปลวก, จระเข้จะลงน้ำ, นกจะบินขึ้นไปในอากาศ, สุนัข
 จะเข้าบ้าน, สุนัขจิ้งจอกจะไปป่าช้า, ลิงก็จะไปป่า. ครั้นเหนื่อยล้ากัน
 ทั้งหมดสัตว์แล้ว สัตว์ใดมีกำลังกว่า สัตว์นอกนั้นก็ต้องถูกลากติดตามไปตาม
 อำนาจของสัตว์นั้น. ข้อนี้ฉันใด ;

ภิกษุ ท. ! ภิกษุใดไม่อบรมทำให้มากในกายคตาสติแล้ว ตา ก็จะจุด
 เอาภิกษุนั้นไปหารูปที่น่าพอใจ, รูปที่ไม่น่าพอใจก็กลายเป็นสิ่งที่เรารู้
 สึกอืดอัคขยะแขยง ; หู ก็จะจุดเอาภิกษุนั้นไปหาเสียงที่น่าฟัง, เสียงที่
 ไม่น่าฟังก็กลายเป็นสิ่งที่เรารู้สึกอืดอัคขยะแขยง ; จมูก ก็จะจุดเอาภิกษุนั้นไป
 หากลิ่นที่น่าสูดดม, กลิ่นที่ไม่น่าสูดดมก็กลายเป็นสิ่งที่เรารู้สึกอืดอัค
 ขยะแขยง ; ลิ้น ก็จะจุดเอาภิกษุนั้นไปหารสที่ชชอบใจ, รสที่ไม่ชชอบใจก็กลายเป็น
 สิ่งที่เราเรารู้สึกอืดอัคขยะแขยง ; กาย ก็จะจุดเอาภิกษุนั้นไปหาสัมผัสที่
 ยั่วชวนใจ, สัมผัสที่ไม่ยั่วชวนใจก็กลายเป็นสิ่งที่เรารู้สึกอืดอัคขยะแขยง,
 และ ใจ ก็จะจุดเอาภิกษุนั้นไปหาธรรมารมณ์ที่ถูกต้อง, ธรรมารมณ์ที่ไม่ถูกต้อง
 ก็กลายเป็นสิ่งที่เรารู้สึกอืดอัคขยะแขยง ; ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้ไม่มีสังวรเป็นอย่างนี้แล.

แมวตายเพราะหนู^๑

ภิกษุ ท. ! เรื่องนี้เคยมีมาแล้ว : แมวตัวหนึ่ง ยืนคอยจ้องจับหนู
 อยู่ที่ปากช่องที่เทขยะมูลฝอยริมฝาเรือน ด้วยหวังว่า “หนูตัวอ่อน จักออกมา

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๓๑๕/๖๘๑-๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

เพื่อหาเหยื่อในทีใด จักจับมันมากินเสียในที่นั้น” ดังนี้. ภิกษุ ท.! ครั้งนั้น หนูตัวอ่อนออกไปเพื่อหาเหยื่อแล้ว แมวก็จับมันกลืนกินอย่างรวดเร็ว (ทั้ง- เป็น ๆ). หนูตัวอ่อนนั้นกัดลำไส้ของแมวนั้นบ้าง, กัดลำไส้สุดของแมวนั้น บ้าง; แมวนั้น ถึงแก่ความตาย หรือได้รับทุกข์เจียนตาย เพราะการที่หนู กัดไส้ นั้น ๆ เป็นเหตุ.

ภิกษุ ท.! ฉันทใดก็ฉันทนั้น : ภิกษุบางรูปในกรณีนี้ ในเวลาเข้า ครองจีวรถือบาตร เข้าไปสู่หมู่บ้านหรือนิคม เพื่อบิณฑบาต, ไม่รักษากาย ไม่รักษาวาจา ไม่รักษาจิต, ไม่ตั้งสติไว้, ไม่สำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย, เธอ เห็นมาตุคามในหมู่บ้านหรือนิคมนั้น ๆ ผู้นุ่งชั้วห่มชั้ว ครั้นได้เห็นมาตุคามผู้นุ่งชั้ว ห่มชั้ว เช่นนั้นเข้าแล้ว ราคะก็เสียบแทงจิตของเธอ ภิกษุนั้นมีจิตถูกราคะ เสียบแทงแล้ว ย่อมถึงความตาย หรือได้รับทุกข์เจียนตาย.

ภิกษุ ท.! ที่เรียกว่า “ตายในอริยวินัย” นั้น ได้แก่ผู้ที่บอก เลิกศึกษา หมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์. ที่เรียกว่า “ทุกข์เจียนตาย” ได้แก่ผู้ที่ต้องอาบัติอันเศร้าหมองร้ายแรงอันใดอันหนึ่ง ถึงกับต้องออกจากอาบัตินั้น ด้วยระเบียบแห่งการอยู่กรรม.

เนื้อหาที่ไม่เกิดบุญ^๑

ภิกษุ ท.! ช้างหลวงประกอบด้วยองค์ห้า เป็นช้างไม่คู่ควรแก่พระราชา ไม่เป็นราชพาหนะได้ ไม่นับว่าเป็นของคู่บารมีของพระราชา. องค์ห้าอะไรเล่า? องค์ห้าคือ ช้างหลวงในกรณีนี้ เป็นช้างที่ไม่อดทนต่อรูปทั้งหลาย, ไม่อดทน ต่อเสียงทั้งหลาย, ไม่อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย, ไม่อดทนต่อรสทั้งหลาย, ไม่อดทนต่อโศภณัฐพะทั้งหลาย.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๗๖/๑๗๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! **ช่างหลวงที่ไม่อดทนต่อรูปทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ?
 ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ ช่างหลวงเมื่อออกศึก ได้เห็นหมู่พลช่างก็ดี, หมู่พลม้าก็ดี, หมู่พลรถก็ดี, หมู่พลราบก็ดี, (ของฝ่ายข้าศึก) แล้ว ก็ระย่อ ห่อหุด ถดถอยเสีย ไม่อาจจะเข้าสู่ที่รบ. ภิกษุ ท. ! ช่างหลวงอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อรูปทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! **ช่างหลวงที่ไม่อดทนต่อเสียงทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ?
 ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ ช่างหลวงเมื่อออกศึก ได้ยินเสียงหมู่พลช่างก็ดี, หมู่พลม้าก็ดี, หมู่พลรถก็ดี, หมู่พลราบก็ดี, ได้ยินเสียงกึกก้องแห่งกลอง บัณเฑาะว์ สังข์และมโหระทึกก็ดี, แล้วก็ระย่อ ห่อหุด ถดถอยเสีย ไม่อาจจะเข้าสู่ที่รบ. ภิกษุ ท. ! ช่างหลวงอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อเสียงทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! **ช่างหลวงที่ไม่อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ?
 ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ ช่างหลวงเมื่อออกศึก ได้กลิ่นมูลและกรีธ (ปัสสาวะ และอุจจาระ) ของช่างทั้งหลาย ชนิดที่เป็นชั้นจําเอนสงครามเข้าแล้ว ก็ระย่อ ห่อหุด ถดถอยเสีย ไม่อาจจะเข้าสู่ที่รบ. ภิกษุ ท. ! ช่างหลวงอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! **ช่างหลวงที่ไม่อดทนต่อรสทั้งหลาย** เป็นอย่างไรเล่า ?
 ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ ช่างหลวงเมื่อออกศึก เมื่อไม่ได้รับการทอดหญ้า และน้ำมือหนึ่งหรือสองมือ สามมือ สี่มือ หรือห้ามือ แล้วก็ระย่อ ห่อหุด ถดถอยเสีย ไม่อาจจะเข้าสู่ที่รบ. ภิกษุ ท. ! ช่างหลวงอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อรสทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! ช้างหลวงที่ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพะทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?
 ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก ถูกศรที่เขายิงมาอย่างเร็วทะนันทันเข้าหนึ่งลูก หรือสองลูก สามลูก สี่ลูก หรือห้าลูกแล้ว ก็ระย่อ ห่อหด ถดถอยเสีย ไม่อาจจะเข้าสู่ที่รบ. ภิกษุ ท. ! ช้างหลวงอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพะทั้งหลาย.

.....

ภิกษุ ท. ! ฉันทใดก็ฉันทนั้นเหมือนกัน : ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยเหตุห้าอย่างแล้ว ย่อมเป็นผู้ไม่ควรแก่ของบुชา ไม่ควรแก่ของต้อนรับ ไม่ควรแก่ของทำบุญ ไม่ควรทำอัญชลี ไม่เป็นเนื้อนาบุญของโลกอย่างดีเยี่ยม. เหตุห้าอย่างอะไรกันเล่า ? เหตุห้าอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ เป็นผู้ไม่อดทนต่อรูปทั้งหลาย, ไม่อดทนต่อเสียงทั้งหลาย, ไม่อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย, ไม่อดทนต่อรสทั้งหลาย, ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพะทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เป็นผู้ไม่อดทนต่อรูปทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?
 ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ ได้เห็นรูปด้วยตาแล้ว ตัดใจยินดีในรูปอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดยินดี ไม่อาจจะตั้งจิตเป็นกลางอยู่ได้. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อรูปทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เป็นผู้ไม่อดทนต่อเสียงทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?
 ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ ได้ฟังเสียงด้วยหูแล้ว ตัดใจยินดีในเสียงอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดยินดี ไม่อาจจะตั้งจิตเป็นกลางอยู่ได้. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อเสียงทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เป็นผู้ไม่อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?
 ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ ได้ดมกลิ่นด้วยจมูกแล้ว ตัดใจยินดีในกลิ่นอันเป็น

ที่ตั้งแห่งความกำหนัดยินดี ไม่อาจจะตั้งจิตเป็นกลางอยู่ได้. ภิกษุ ท.! ภิกษุ
 อย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เป็นผู้ไม่อดทนต่อรสทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า?
 ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ ได้ลิ้มรสด้วยลิ้นแล้ว คิดใจยินดีในรสอันเป็นที่ตั้ง
 แห่งความกำหนัดยินดี ไม่อาจจะตั้งจิตเป็นกลางอยู่ได้. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้
 ชื่อว่า ไม่อดทนต่อรสทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เป็นผู้ไม่อดทนต่อโณภูฏัพพะทั้งหลาย เป็นอย่างไร
 เล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ ได้สัมผัสโณภูฏัพพะด้วยกายแล้ว คิดใจ
 ยินดีในโณภูฏัพพะอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดยินดี ไม่อาจจะตั้งจิตเป็นกลาง
 อยู่ได้. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ชื่อว่า ไม่อดทนต่อโณภูฏัพพะทั้งหลาย.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยเหตุห้าอย่างนี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ไม่ควร
 แก่ของบุงา ไม่ควรแก่ของต้อนรับ ไม่ควรแก่ของทำบุญ ไม่ควร
 ทำอัญชลี ไม่เป็นเนื่อนาบุญของโลกอย่างดีเยี่ยมเลย.

เสียวัวญตั้งแต่เห็นผงคลี^๑

ภิกษุ ท.! นักรบอาชีพบางประเภท เพียงแต่เห็นผงคลี (ฟุ้งขึ้นใน
 กองทัพเข้าศึก) ก็วัวญหนี ครันคร้าม หวั่นหวาดจนสะกคใจไม่อยู่ ไม่อาจจะเข้า
 ต่อต้านสงคราม. นักรบอาชีพบางประเภทในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพ
 ประเภทแรก มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก...

๑. บาลี พระพุทธภายิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๐๐,๑๐๑/๗๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพเช่นนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุหาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิกษุเพียงแต่เห็น “ผงคลี” ก็ขวัณฺหณี ครั้นคร้าม หวั่นหวาดจนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ เปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา บอกลีกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์. ชื่อว่า “ผงคลี” สำหรับภิกษุนั้นได้แก่อะไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ ภิกษุได้ฟังข่าวว่า สตรี หรือกุมารี ในหมู่บ้านหรือนิคมโน้น รูปสวย เป็นขวัณฺตา เป็นขวัณฺใจ มีผิวพรรณและทรวดทรงงามยิ่งนัก. ภิกษุนั้น เพียงได้ยินข่าวลือเท่านั้น ก็ระย่อทอดอย ระทมระทด หวั่นหวาดจนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ เปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา บอกลีกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์. ความที่ได้ยินข่าวหญิงงามนี้ ได้ในชื่อว่า “เห็นผงคลี” สำหรับภิกษุนั้น. ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพผู้นั้น เพียงแต่เห็นผงคลี (ฟุ้งขึ้นในกองทัพข้าศึก) ก็ขวัณฺหณี ครั้นคร้าม หวั่นหวาดจนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะเข้าต่อต้านสงคราม ฉันทไค ; ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบอาชีพชนิดนั้นเป็นคู่เปรียบ ฉันทัน. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชที่เปรียบด้วยนักรบอาชีพประเภทแรก มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ.

เสียววัณฺตังแต่เห็นยอดธงชัยของข้าศึก^๑

ภิกษุ ท. ! นักรบอาชีพบางประเภททนต่อผงคลีได้, แต่พอสักว่าเห็นยอดธงชัยของข้าศึกเข้าแล้ว ก็ขวัณฺหณี ครั้นคร้าม หวั่นหวาดจนสะกด

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๐๐,๑๐๒/๓๕.

ใจไม่อยู่ ไม่อาจจะเข้าต่อต้านสงคราม. นักรบอาชีพบางประเภทในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพประเภทที่สอง มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก...

ภิกษุ ท. ! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพเช่นนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุหาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิกษุทนต่อ “ผงคลี” ได้, แต่พอสักว่าเห็น “ยอดธงชัยของข้าศึก” เข้าแล้ว ก็ระย่อทอดย ระทมระทด หวั่นหวาดจนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ เปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา บอกละเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งกฤหัสถ์. **ชื่อว่า “ยอดธงชัยของข้าศึก” สำหรับภิกษุนั้นได้แก่อะไรเล่า?** ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ ภิกษุ ไม่เพียงแต่ได้ยินข่าวดังกล่าวแล้ว, แต่ว่าเธอได้เห็นเองซึ่งสตรีหรือกุมารี รูปสวย เป็นขวัญตาเป็นขวัญใจ มีผิวพรรณและทรวดทรงงามยิ่งนัก. ภิกษุนั้น ครั้นได้เห็นหญิงงามนั้นแล้ว ก็ระย่อทอดย ระทมระทด หวั่นหวาดจนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ เปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา บอกละเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งกฤหัสถ์. **ความที่ได้เห็นหญิงงามนี้ได้ในชื่อว่า “เห็นยอดธงชัยของข้าศึก” สำหรับภิกษุนั้น.** ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพประเภทที่ทนต่อผงคลีได้ แต่พอสักว่า เห็นยอดธงชัยของข้าศึกเข้าแล้วก็ขวัญหนี ครั้นคร้าม หวั่นหวาดจนสะกดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะเข้าต่อต้านสงคราม ฉันท; ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบอาชีพชนิดนั้นเป็นคู่เปรียบ ฉันทัน. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้เป็นนักบวชที่เปรียบด้วยนักรบอาชีพประเภทที่สอง มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ.

เสียงวิญตังแต่ไต้ยินเสียงโห่ร้อง^๑

ภิกษุ ท. ! นักรบอาชีพบางประเภททนต่อผงคลีได้, ทนต่อยอดธงชัยได้, แต่พอสักว่าไต้ยินเสียงโห่ร้องของข้าศึกแล้ว ก็วิญตัง ครั้นคร้ามหวั่นหวาดจนสะกิดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะเข้าต่อต้านสงคราม. นักรบอาชีพบางประเภทในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพประเภทที่สาม มีอยู่ในโลกหาได้ในโลก...

ภิกษุ ท. ! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพเช่นนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุหาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิกษุทนต่อ “ผงคลี” ทนต่อ “ยอดธงชัยของข้าศึก” ได้, แต่พอสักว่าไต้ยิน “เสียงโห่ร้องของข้าศึก” เข้าแล้ว ก็ระย่อท้อถอย ระทมระทด หวั่นหวาดจนสะกิดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ เปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา บอกเลิกสิกขามุมนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์. ข้อว่า “เสียงโห่ร้องของข้าศึก” สำหรับภิกษุนั้นได้แก่อะไรเล่า? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ ภิกษุอยู่ป่าหรืออยู่โคนไม้ หรืออยู่เรือนว่าง, มีมาตุคามเข้าไปชวนระริกชิกชี สรวลเสหฺวเราะเสียงดัง ยั่วเย้า. ภิกษุนั้นถูกมาตุคามชวนระริกชิกชี สรวลเสหฺวเราะเสียงดังยั่วเย้าเข้าแล้ว ก็ระย่อท้อถอย ระทมระทด หวั่นหวาดจนสะกิดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ เปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา บอกเลิกสิกขา มุมนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์. ความที่ถูกมาตุคามยั่วชวนกวนใจนี้ ใ้ได้ในข้อว่า “เสียงโห่ร้องของข้าศึก” สำหรับภิกษุนั้น. ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพประเภทที่ทนต่อผงคลี ทนต่อยอด

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๐๑,๑๐๓/๓๕.

ธงชัยได้, แต่พอสักว่า ได้ยินเสียงโห่ร้องของข้าศึกเข้าแล้ว ก็ขวัญหนี
 ครั่นคร้าม หวั่นหวาดจนสะกาดใจไม่อยู่ ไม่อาจจะเข้าต่อต้านสงคราม ฉันท
 ไค; ภิกษุ ท.! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบอาชีพชนิดนั้นเป็นคู่เปรียบ
 ฉันทนั้น. ภิกษุ ท.! นักบวชบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชที่เปรียบด้วย
 นักรบอาชีพประเภทที่สาม มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ.

เสียดขวัญตั้งแต่พอเริ่มการสัมประหารกัน^๑

ภิกษุ ท.! นักรบอาชีพบางประเภททนต่อผงคลีได้, ทนต่อยอดธงชัย
 ได้, ทนต่อเสียงโห่ร้องได้, แต่ว่า พอเริ่มการสัมประหารกันเท่านั้น ก็ยอม
 แพ้. นักรบอาชีพบางประเภทในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพประเภท
 ที่สี่ มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก...

ภิกษุ ท.! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพเช่นนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุ
 หาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิกษุทนต่อ “ผงคลี” ได้ ทนต่อ
 “ยอดธงชัยของข้าศึก” ได้ และทนต่อ “เสียงโห่ร้อง” ได้, แต่ว่า พอเริ่ม
 การสัมประหาร ก็ยอมแพ้. ข้อว่า “การสัมประหารกัน” สำหรับภิกษุ
 นั้น ได้แก่อะไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุอยู่ป่า หรืออยู่โคนไม้ หรือ
 อยู่เรือนว่าง, มีมาตุคามเข้าไปนั่งเบียดนอนเบียด นั่งทับนอนทับ. เมื่อเธอ
 ถูกกระทำเช่นนั้น, ไม่ทันจะได้บอกคืนสิกขา ไม่ทันจะเปิดเผยถึงความ
 เป็นผู้หมัดกำลังใจต่อสิกขา ได้เสพเมถุนแล้ว. ความที่ถูกกระทำเช่นนี้
 ได้ในข้อว่า “เริ่มการสัมประหารกัน” สำหรับภิกษุนั้น. ภิกษุ ท.! เปรียบ

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒/๑๐๑,๑๐๓/๗๕.

เหมือนนักรบอาชีพประเภทที่อดทนต่อผงคลีได้ ทนต่อยอดธงชัยได้ และทนต่อเสียงโห่ร้องได้, แต่ว่าได้ยอมแพ้ในขณะที่สักว่าพอเริ่มการสัมประหารกันฉันใด ; ภิภษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบอาชีพชนิดนั้นเป็นคู่เปรียบฉันนั้น. ภิภษุ ท. ! นักบวชบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชที่เปรียบด้วยนักรบอาชีพประเภทที่สี่ มีอยู่ในหมู่ภิภษุ หาได้ในหมู่ภิภษุ แล.

ผู้ตายคาที่^๑

ภิภษุ ท. ! นักรบอาชีพบางคน ถือดาบและโล่ สอดใส่ธนูและแสงเข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว. เขาอุตสาหะพยายามในการสู้รบนั้น. พวกเขาศึกษาเขาผู้อุตสาหะพยายามอยู่นั้นตายไป. ภิภษุ ท. ! นักรบอาชีพบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพประเภทแรก มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก...

ภิภษุ ท. ! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพชนิดนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิภษุ หาได้ในหมู่ภิภษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิภษุเข้าไปอยู่อาศัยหมู่บ้านหรือนิคมแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่. เวลาเช้า เธอครองจีวร ถือบาตร เข้าไปสู่หมู่บ้านหรือนิคมนั้น เพื่อบิณฑบาต, ไม่รักษากาย ไม่รักษาวาจา ไม่รักษาจิต, ไม่ตั้งสติไว้, ไม่สำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย, เธอเห็นมาตุคามในหมู่บ้านหรือนิคมนั้น นุ่งซั้วห่มซั้ว ; เพราะได้เห็นมาตุคามนุ่งซั้วห่มซั้วแล้ว, ราคะก็เสียบแทงจิตของเธอ. ภิภษุ นั้น มีจิตถูกราคะเสียบแทงแล้ว ไม่ทันบอกเลิกสิกขา ไม่ทันทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้หมดกำตังใจต่อสิกขา ได้เสพเมถุนแล้ว.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๐๖, ๑๐๗/๗๖, ตรัสแก่ภิภษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพผู้หนึ่ง ถือดาบและโล่ สอดใส่ธนู และแสง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว ; เขาอุตสาหะพยายามในการสู้รบนั้น. พวกข้าศึกฆ่าเขาผู้อุตสาหะพยายามอยู่นั้นตายไป ฉันทใด ; ภิกษุ ท. ! เรากล่าว นักบวชนี้ว่า มีนักรบที่ตายในสนามรบเป็นคู่เปรียบ ฉันทนั้น . ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชที่เปรียบด้วยนักรบอาชีพประเภทแรก มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ.

ผู้ตายกลางทาง^๑

ภิกษุ ท. ! นักรบอาชีพบางคน ถือดาบและโล่ สอดใส่ธนู และแสง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว. เขาอุตสาหะพยายามในการสู้รบนั้น. พวกข้าศึกได้ฟันแทงเขาผู้อุตสาหะพยายามอยู่นั้น จนมีแผลเต็มตัว. พวกเดียวกันนำเอาตัวเขาออกไปจากที่รบ เพื่อนำไปส่งหมู่ญาติ. เขาถูกพวกญาติ นำกลับไป ยังไม่ทันถึงสำนักญาติ ก็ตายเสียกลางทาง. ภิกษุ ท. ! นักรบอาชีพบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพประเภทที่สอง มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก...

ภิกษุ ท. ! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพชนิดนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิกษุเข้าไปอาศัยหมู่บ้านหรือนิคม แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่. เวลาเช้า เธอครองจีวร ถือบาตร เข้าไปสู่หมู่บ้านหรือ

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปลูก. อ. ๒๒/๑๐๖, ๑๐๖/๗๖.

นิคมนั้น เพื่อพิณทบาท, ไม่รักษากาย ไม่รักษาวาจา ไม่รักษาจิต, ไม่ตั้งสติไว้, ไม่สำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย, เธอเห็นมาตุคามในหมู่บ้านหรือนิคมนั้น นุ่งชั้วห่มชั้ว ; เพราะได้เห็นมาตุคามนุ่งชั้วห่มชั้วแล้ว, ราคะก็เสียบแทงจิตของเธอ. ภิกษุ นั้น มีจิตถูกราคะเสียบแทงแล้ว เราร้อนกาย รุ่มร้อนใจ ได้ความคิดว่า “อย่าเลย เราจักกลับไปสู่อาราม, จักบอกความนี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ตามความในใจของเราว่า ท่านผู้มีอายุ ท. ! ข้าพเจ้าถูกราคะแผดเผาแล้ว ถูกราคะครอบงำแล้ว ข้าพเจ้าไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ ข้าพเจ้าต้องเปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา จักบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์” ดังนี้. ภิกษุ นั้น ครั้นกลับไปยังไม่ทันถึงอาราม ก็เปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์ ณ กลางทางนั่นเอง.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพผู้นั้น ถี้อดาบและโล่ สอดใส่ธนูและแสง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว ; เขาอุตสาหะพยายามในการสู้รบนั้น. พวกเขาศึกฟันแทงเขาผู้อุตสาหะพยายามอยู่นั้น จนมีแผลเต็มตัว. พวกเขาเดียวกันนำเอาตัวเขาออกไปจากที่รบ เพื่อนำไปส่งหมู่ญาติ. เขาถูกพวกญาตินำกลับไปยังไม่ทันถึงสำนักญาติ ก็ตายเสีย ณ กลางทางนั่นเอง ฉนั้นใด ; ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบสิ้นชีพกลางทางเป็นคู่เปรียบ ฉนั้นนั่น. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนั้น เป็นนักบวชที่เปรียบด้วยนักรบอาชีพประเภทที่สอง มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ.

ผู้ตายที่บ้าน^๑

ภิกษุ ท. ! นักรบอาชีพบางคน ถือดาบและโล่ สอดใส่ธนูและแสง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว. เขาอุตสาหะพยายามในการสู้รบนั้น. พวกข้าศึก ฟันแทงเขาผู้อุตสาหะพยายามอยู่นั้น จนมีแผลเต็มตัว. พวกเดียวกันนำเอาตัว เขาออกไปจากที่รบ เพื่อนำไปส่งหมู่ญาติ. พวกญาติช่วยกันพยาบาลแก้ไขเขา. เมื่อพวกญาติพยาบาลแก้ไขอยู่ ก็ยังตายเพราะความเจ็บนั้นจนได้. ภิกษุ ท. ! นักรบอาชีพบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพประเภทที่สาม มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก...

ภิกษุ ท. ! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิกษุเข้าไปอาศัยหมู่บ้านหรือนิคมแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่. เวลาเช้า เธอครองจีวร ถือบาตร เข้าไปสู่หมู่บ้านหรือนิคมนั้น เพื่อบิณฑบาต, ไม่รักษากาย ไม่รักษาวาจา ไม่รักษาจิต, ไม่ตั้งสติไว้, ไม่สำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย, เธอเห็นมาตุคามในหมู่บ้านหรือนิคมนั้น นุ่งชั้วห่มชั้ว ; เพราะได้เห็นมาตุคามนุ่งชั้วห่มชั้วแล้ว, ราคะก็เสียบแทงจิตของเธอ. ภิกษุนั้นมีจิตถูกราคะเสียบแทงแล้ว ก็เร่าร้อนกาย รุ่มร้อนใจ ได้ความคิดว่า “อย่าเลย เราจักกลับไปสู่อาราม จักบอกความนี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ตามความในใจของเราว่า ท่านผู้มีอายุ ท. ! ข้าพเจ้าถูกราคะแผดเผาแล้วถูกราคะครอบงำแล้ว ข้าพเจ้าไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ ข้าพเจ้าต้องเปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา จักบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์” ดังนี้. ภิกษุนั้น ไปถึงอารามแล้วบอกความนั้นแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “ท่านผู้มีอายุ ท. ! ข้าพเจ้าถูกราคะแผดเผาแล้ว ถูกราคะครอบงำแล้ว ข้าพเจ้าไม่

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๐๖,๑๐๕/๗๖.

อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ ข้าพเจ้าต้องเปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจ ต่อสิกขา จักบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์” ดังนี้.

เพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน ตักเตือนให้สติเธอ พราจีชองให้เธอกลับใจว่า “นี่แน่ท่านผู้มีอายุ! พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสแล้วว่า ‘กามทั้งหลายมีรสอร่อยน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นใจมาก โทษเพราะกามนี้มีมากเกินประมาณ. กามทั้งหลายเปรียบด้วยท่อนกระดูก, เปรียบด้วยชิ้นเนื้อ, เปรียบด้วยคบเพลิงหญ้า, เปรียบด้วยหลุมถ่านเพลิง, เปรียบด้วยความฝัน, เปรียบด้วยของที่ยืมเขามา, เปรียบด้วยผลไม้, เปรียบด้วยเขียงสับเนื้อ, เปรียบด้วยหอมและหลาว, เปรียบด้วยห้วงพิษ; เพราะกามทั้งหลายเหล่านั้น ๆ มีรสอร่อยน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นใจมาก โทษเพราะกามนี้มีมากเกินประมาณ’ ดังนี้. ขอท่านผู้มีอายุ จงยินดีในพรหมจรรย์, ผู้มีอายุ อย่าแสดงความท้อแท้ต่อสิกขา แล้วบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์เสียเลย”. ภิกษุ นั้น ทั้ง ๆ ที่เพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน ตักเตือนให้สติอย่างนี้ ชีชองให้มองเห็น แล้วกลับใจเสียอย่างนี้ ก็ยังยืนกรานอยู่ว่า “ท่านผู้มีอายุ ท. ! ถึงแม้พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแล้วว่า กามทั้งหลายมีรสอร่อยน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นใจมาก โทษเพราะกามนี้มีมากเกินประมาณ ก็จริงอยู่แล้ว, แต่ถึงกระนั้น ข้าพเจ้าก็ไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ ข้าพเจ้าต้องเปิดเผย ถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา จักบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์ละ” ดังนี้. ภิกษุ นั้น ได้เปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์ เสียจนได้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพผู้ นั้น ถีอดาบและโล่ สอดใส่ธนู

และแล่ง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว ; เขาอุตสาหะพยายามในการสู้รบนั้น. พวกข้าศึกฟันแทงเขาผู้อุตสาหะพยายามอยู่นั้น จนมีแผลเต็มตัว. พวกเดียวกันนำเอาตัวเขาออกไปจากที่รบ เพื่อนำไปส่งหมู่ญาติ. พวกญาติช่วยกันพยาบาลแก้ไขเขา. เขาถูกพวกญาติพยาบาลแก้ไขอยู่ ก็ยังตายเพราะความเจ็บนั้นจนได้นั้นใด ; ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบอาชีพชนิดที่สิ้นชีพที่บ้านญาติ เป็นคู่เปรียบ ฉะนั้น. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชที่เปรียบด้วยนักรบอาชีพ ประเภทที่สาม มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ.

ผู้รอดตาย^๑

ภิกษุ ท. ! นักรบอาชีพบางคน ถือดาบและโล่ สอดใส่ธนู และแล่ง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว. เขาอุตสาหะพยายามในการสู้รบนั้น. พวกข้าศึกฟันแทงเขาผู้อุตสาหะพยายามอยู่นั้น จนมีบาดแผลเต็มตัว. พวกเดียวกันนำเอาตัวเขาออกไปจากที่รบ เพื่อนำไปส่งหมู่ญาติ. พวกญาติช่วยกันพยาบาลแก้ไขเขา. เขาถูกพวกญาติพยาบาลแก้ไขแล้ว ก็หายจากความเจ็บนั้น. ภิกษุ ท. ! นักรบอาชีพบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพประเภทที่สี่ มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก...

ภิกษุ ท. ! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้ คือภิกษุเข้าไปอาศัยหมู่บ้านหรือนิคมแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่. เวลาเช้า เธอครองจีวร ถือบาตร เข้าไปสู่หมู่บ้านหรือนิคมนั้น เพื่อบิณฑบาต, ไม่รักษากาย ไม่รักษาวาจา ไม่รักษาจิต, ไม่ตั้งสติไว้, ไม่สำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย, เธอเห็นมาตุคามในหมู่บ้านหรือนิคมนั้น นุ่งชั้วห่มชั้ว ; เพราะได้เห็นมาตุคามนุ่งชั้วห่มชั้วแล้ว, รากะก็เสียบแทงจิตของเธอ. ภิกษุนั้น

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒/๑๐๗, ๑๑๑/๗๖.

มีจิตถูกราคะเสียบแทงแล้ว ก็เราร้อนกาย รุ่มร้อนใจ ได้ความคิดว่า “อย่าเลย เราจักกลับไปสู่อาราม จักบอกความนี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ตามความในใจของเราว่า ท่านผู้มีอายุ ท. ! ข้าพเจ้าถูกราคะแผดเผาแล้ว ถูกราคะครอบงำแล้ว ข้าพเจ้าไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ ข้าพเจ้าต้องเปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา จักบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์” ดังนี้. ภิกษุนั้น ไปถึงอารามแล้ว บอกความนั้นแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “ท่านผู้มีอายุ ท. ! ข้าพเจ้าถูกราคะแผดเผาแล้ว ถูกราคะครอบงำแล้ว ข้าพเจ้าไม่อาจจะสืบพรหมจรรย์ต่อไปได้ ข้าพเจ้าต้องเปิดเผยถึงความเป็นผู้หมดกำลังใจต่อสิกขา จักบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์” ดังนี้.

เพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน ตักเตือนให้สติเธอ พราชีช้องให้เธอกลับใจว่า “นี่แน่ะท่านผู้มีอายุ ! พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสแล้วว่า ‘กามทั้งหลาย มีรสอร่อยน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นใจมาก โทษเพราะกามนี้มีมากเกินประมาณ. กามทั้งหลายเปรียบด้วยท่อนกระดูก, เปรียบด้วยชิ้นเนื้อ, เปรียบด้วยคบเพลิงหญ้า, เปรียบด้วยหลุมถ่านเพลิง, เปรียบด้วยความฝัน, เปรียบด้วยของที่เยี่ยมเขามา, เปรียบด้วยผลไม้, เปรียบด้วยเจียงสับเนื้อ, เปรียบด้วยหอกและหลาว, เปรียบด้วยหัวงูพิษ ; เพราะกามทั้งหลายเหล่านั้น ๆ มีรสอร่อยน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นใจมาก โทษเพราะกามนี้มีมากเกินประมาณ’ ดังนี้. ขอท่านผู้มีอายุ จงยินดีในพรหมจรรย์, ผู้มีอายุอย่าแสดงความท้อแท้ต่อสิกขาบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์เสียเลย”. ภิกษุนั้น อันเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน ตักเตือนให้สติอย่างนี้ ชีช้องให้มองเห็นแล้วกลับใจเสียอย่างนี้ ก็ตัดสินใจให้ความยินยอมว่า “ท่านผู้มีอายุ ท. ! ถ้าอย่างนั้นข้าพเจ้าจักอุตสาหะ จักดำรงพรหมจรรย์ไว้ จักยินดีในพรหมจรรย์. ท่านผู้มีอายุ ท. ! บัดนี้ ข้าพเจ้าจักไม่แสดงความ

ท้อแท้ต่อลัทธิ ไม่บอกเลิกลัทธิ ไม่หมั่นกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่ง
 คฤหัสถ์ละ” ; ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพผู้หนึ่ง ถือดาบและโล่ สอดใส่ธนู
 และแล่ง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว ; เขาอุตสาหะพยายามในการสู้รบนั้น.
 พวกข้าศึกฟันแทงเขาผู้อุตสาหะพยายามอยู่นั้น จนมีบาดแผลเต็มตัว. พวก
 เดียวกัน นำเอาตัวเขาออกไปจากที่รบ เพื่อนำไปส่งหมู่ญาติ. พวกญาติช่วยกัน
 พยายามแก้ไขเขา. เขาถูกพวกญาติพยายามแก้ไขแล้ว ก็หายจากความเจ็บ
 นั้นได้ ฉันท. ; ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีนักรบอาชีพที่รอดตาย
 เป็นคู่เปรียบ ฉันท. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคนในกรณีนี้เป็นเช่นนี้
 เป็นนักบวชที่เปรียบด้วยนักรบอาชีพ ประเภทที่สี่ มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้
 ในหมู่ภิกษุ แล.

ผู้นอกกริต - เลยเถิด^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่ทำตนเป็นพระประจำสกุล เมื่อประกอบด้วยการ
 กระทำห่าอย่าง ย่อมทำให้สกุลทั้งหลายหมดความรัก หมดความพอใจ ไม่
 เคารพ และไม่ตั้งไว้ในภาวะที่ควร. ห่าอย่าง อะไรกันเล่า ? ห่าอย่างคือ :-

- (๑) วางทำเป็นกันเอง กับคนที่ยังไม่ถึงขนาดเป็นกันเอง.
- (๒) ทำตนเป็นเจ้าก็เจ้าการ ในสิ่งที่ไม่ได้รับอำนาจมอบหมาย.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒/๑๕๔/๑๑๑, ตรีสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

- (๓) คบคนฝ่ายปฏิปักษ์.
- (๔) ชอบพูดกระซิบที่หู.
- (๕) ขอมากเกินไป.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่ทำตนเป็นพระประจำสกุล เมื่อประกอบด้วยการกระทำห่าอย่างนี้ ย่อมทำให้สกุลทั้งหลายหมดความรัก หมดความพอใจ ไม่เคารพ และไม่ตั้งไว้ในภาวะที่ควร แล.

ผู้ชะล่าใจ^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่ประกอบด้วยเหตุห่าอย่าง ย่อมเป็นผู้ทำให้เกิดการรังเกียจ กินแหนงแคลงใจ แก่เพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกัน ว่า คงจะเป็นภิกษุลามก, ถึงแม้ว่าผู้นั้น จะเป็นผู้มีธรรมอันไม่กลับกำเริบ (คือเป็นผู้สิ้นอาสวะแล้ว) ก็ตาม. เหตุห่าอย่าง อะไรกันเล่า? เหตุห่าอย่างคือ :-

- (๑) ไปมาหาสู่สำนักหญิงแพศยาเนื่อง ๆ.
- (๒) ไปมาหาสู่สำนักหญิงหม้ายเนื่อง ๆ.
- (๓) ไปมาหาสู่สำนักสาวแก่เนื่อง ๆ.
- (๔) ไปมาหาสู่สำนักคนถูกตอนแล้ว^๒เนื่อง ๆ.
- (๕) ไปมาหาสู่สำนักภิกษุณีเนื่อง ๆ.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปณจก. อ. ๒๒/๑๕๔/๑๑๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. ศัพท์นี้ว่า ปณทก แปลว่า คนที่ถูกตอนแล้ว มีทั้งหญิงและชาย, เข้าใจว่า ในยุคพุทธกาลในอินเดียชั้น คนพวกนี้เป็นเครื่องมือทางอารมณ์ชนิดหนึ่งด้วย. แต่บางท่านแปลคำคำนี้ว่า กระเทย, นำแปลกอยู่. พิจารณาดูแล้ว น่าจะได้แก่คนเพศเดียวกัน แต่ทำตนเป็นเหมือนเพศตรงข้ามให้แก่ผู้อื่นมากกว่า. นักศึกษา--

ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่ประกอบด้วยเหตุห้าอย่างนี้แล ย่อมเป็นผู้ทำให้เกิดการรังเกียจ กินเหนงแคลงใจ แก่เพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกันว่า คงจะเป็นภิกษุลามก, ถึงแม้ว่าผู้นั้นจะเป็นผู้มีธรรมอันไม่กลับกำริบ (คือเป็นผู้สิ้นอาสวะแล้ว) ก็ตาม.

ผู้ชอบเข้าบ้าน^๑

ภิกษุ ท. ! โทษห้าอย่างเหล่านี้ เป็นโทษแห่งภิกษุผู้เข้าไปสู่สกุลเป็นปรกติ. ห้าอย่างอะไรเล่า? ห้าอย่างคือ :-

- (๑) เธอ ย่อมจะต้องอาบัติ เพราะเที่ยวไปไม่บอกลา.
- (๒) เธอ ย่อมจะต้องอาบัติ เพราะนั่งร่วมกับผู้หญิงในที่ลับ.
- (๓) เธอ ย่อมจะต้องอาบัติ เพราะนั่งร่วมกับผู้หญิงในที่กำบัง.
- (๔) เธอ ย่อมจะต้องอาบัติ เพราะแสดงธรรมแก่มาตุคามเกิน ๕-๖ คำ.
- (๕) เธอ ย่อมจะมากไปด้วยความคิดที่หนักไปในทางกาม.

ภิกษุ ท. ! โทษห้าอย่างเหล่านี้แล เป็นโทษแห่งภิกษุผู้เข้าไปสู่สกุลเป็นปรกติ.

ชาวตะวันตก แปลคำ ๆ นี้ว่า คนถูกต้อน, ดู ๆ ก็ยังเข้าใจยากอยู่นั่นเอง. ถ้าจะแปลว่า คนคนเดียวที่ทำหน้าที่ได้ทั้งสองเพศ ก็ยังมีคำบาลีคำอื่นอีกคำหนึ่ง คือคำว่า “อุกโตพชัญชนกะ” ใช้อยู่; จึงเป็นปัญหาที่ต้องทิ้งไว้สำหรับการสอบสวนต่อไป.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒/๒๘๓/๒๒๕.

ผู้ชอบคลุกคลีกับชาวบ้าน^๑

ภิกษุ ท. ! โทษห้าอย่างเหล่านี้ เป็นโทษแห่งภิกษุ ผู้เข้าไปสู่สกุล แล้วคลุกคลีอยู่ในสกุลจนเกินเวลาอันสมควร. โทษห้าอย่าง อะไรกันเล่า ?
ห้าอย่าง คือ :-

- (๑) เธอ ย่อมได้เห็นมาตุคามเนื่อง ๆ.
- (๒) เมื่อมีการเห็น ความใกล้ชิดทางกายก็มีขึ้น.
- (๓) เมื่อมีความใกล้ชิดทางกาย ความสนิทสนมเป็นกันเองก็มีขึ้น.
- (๔) เมื่อมีความสนิทสนมเป็นกันเองแล้ว โอกาสก็มีขึ้น.
- (๕) เมื่อภิกษุมีจิตตกต่ำแล้ว เป็นอันหวังผลเหล่านี้ได้คือ เธอ จะต้องทนประพฤติพรหมจรรย์ อันเต็มไปด้วยอาบัติที่เศร้าหมอง หรือมิฉะนั้น ก็จักต้องบอกคืนสิกขา (สึก) หมุนกลับไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์เป็นแท้.

ภิกษุ ท. ! โทษห้าอย่างเหล่านี้แล เป็นโทษแห่งภิกษุ ผู้เข้าไปสู่สกุล แล้วคลุกคลีอยู่ในสกุลจนเกินเวลาอันสมควร.

หมวดที่สอง จบ.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๒๘๗/๒๒๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ผู้ชุมนุมทรัพย์!

น เต อหิ อานนท ตถา ปรกุกมิสฺสามิ
อานนท์! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม
ยถา กุมภกาโร อามเก อามกมตฺเต
เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก้ม้อ ที่ยังเปียก ยังดิบอยู่
นิกฺคยฺหนิกฺคยฺหาหิ อานนท วกฺขามิ
อานนท์! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด
ปวยฺหปวยฺหาหิ อานนท วกฺขามิ
อานนท์! เราจักชื้อโทษแล้ว ชื้อโทษอีก ไม่มีหยุด
โย สारो, โส จฺฐสฺสติ
ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

(มหาสุญญตสูตร อปปริ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นรินฺว ปวตฺตาริ ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินิ
นิกฺคยฺหฺวาที เมธาวิ ตาทิสํ ปญฺชิตํ ภาเช
คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใดๆ ที่คอยชื้อโทษ คอยกล่าว
คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชุมนุมทรัพย์ละ,
ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,
ตาทิสํ ภาชฺมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย
เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีทำเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปญฺชิตวคฺค ฐ. พุ. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโอบอ้อม

หมวดที่ ๓

ว่าด้วย เกียรติและลาภสักการะ

๑. ฤทธิเดชของลาภสักการะ
๒. สุนัขจิ้งจอก
๓. เต่าตืดชนิก
๔. ปลาเกล็ดเบ็ด
๕. ผู้กินคูถ
๖. ผู้ติดเซ็งหนาม
๗. ผู้ถูกหลาวอาบยาพิษ
๘. จักรแห่งอัสนีบาต
๙. ลมเวรัมภา
๑๐. ลูกสุนัขที่ถูกขยี้ด้วยดีสัตว์
๑๑. ความฉิบหายของผู้หลงสักการะ
๑๒. การออกผลเพื่อมาตัวเอง

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๓

ว่าด้วย เกียรติและลาภสักการะ

ฤทธิเดชของลาภสักการะ^๑

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอม เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด
หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรม
อื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! สมณพราหมณ์พวกใด **ไม่รู้จักความยินดี** **ไม่รู้จักโทษ**
อันต่ำทราม **ไม่รู้จักอุบายเป็นทางพ้น** ในกรณีอันเกี่ยวกับลาภสักการะ
และเสียงเยินยอม ตรงตามที่เป็นจริง ; สมณพราหมณ์พวกนั้น จะกระทำให้
แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วเข้าถึงความสงบอยู่ หาได้ไม่.

ภิกษุ ท. ! สมณพราหมณ์พวกใด **ไม่รู้จักมูลฐานเป็นที่ตั้งขึ้น** **ไม่**
รู้จักความดับสนิท **ไม่รู้จักความยินดี** **ไม่รู้จักโทษอันต่ำทราม**
ไม่รู้จักอุบายเป็นทางพ้น ในกรณีอันเกี่ยวกับลาภสักการะและเสียงเยินยอม ตรง
ตามที่เป็นจริง ; สมณพราหมณ์พวกนั้น จะกระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง
เอง แล้วเข้าถึงความสงบอยู่ หาได้ไม่.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิตาน. ตี. ๑๖/๒๗๘-๘/๕๗๓-๕๗๖, ๕๗๘, ตรีสแก้ภิกษุทั้งหลาย
ที่เซตวัน โกลันครสาวัตถิ.

ภิกษุ ท. ! สมณพราหมณ์พวกใด **ไม่รู้จักรากสักการะและเสียง** **เย็นยอไม่รู้จักรมุลฐานเป็นที่ตั้งขึ้นแห่งรากสักการะและเสียงเย็นยอไม่รู้จักรความดับ** **สนิทแห่งรากสักการะและเสียงเย็นยอ** **ไม่รู้จักรหนทางให้ถึงความดับสนิทแห่งราก-** **สักการะและเสียงเย็นยอ ;** สมณพราหมณ์พวกนั้นจะกระทำให้แจ้งด้วยปัญญา **อันยิ่งเอง** แล้วเข้าถึงความสงบอยู่ หาได้ไม่.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนบุรุษผู้ล่าสัตว์ นำเอาเชือกมีคมอันหยาบมาพัน **รอบ ๆ แข็ง แล้วตีไปตีมา.** เชือกนั้นย่อมบาดผิวหนัง, ครั้นบาดผิวหนังแล้ว **ย่อมบาดหนัง,** ครั้นบาดหนังแล้ว **ย่อมบาดเนื้อ,** ครั้นบาดเนื้อแล้ว **ย่อม** **บาดเอ็น,** ครั้นบาดเอ็นแล้ว **ย่อมบาดกระดูก,** ครั้นบาดกระดูกแล้ว **ย่อม** **เข้าจคอยู่ที่เยื่อกระดูก.** **ข้อนี้ฉันใด ;** ภิกษุ ท. ! **รากสักการะและเสียงเย็นยอ** **นี้** **ก็ฉันนั้น :** มันย่อมจะบาดผิวหนัง, ครั้นบาดผิวหนังแล้ว **ย่อมจะบาดหนัง,** **ครั้นบาดหนังแล้ว** **ย่อมจะบาดเนื้อ,** **ครั้นบาดเนื้อแล้ว** **ย่อมจะบาดเอ็น,** **ครั้น** **บาดเอ็นแล้ว** **ย่อมจะบาดกระดูก,** **ครั้นบาดกระดูกแล้ว** **ย่อมจะเข้าจคอยู่ที่** **เยื่อกระดูก.**

ภิกษุ ท. ! **รากสักการะและเสียงเย็นยอ** **เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด** **หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน** **อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ** **ไม่มีธรรมอื่น** **ยิ่งกว่า** **ด้วยอาการอย่างนี้.** เพราะฉะนั้น **ในเรื่องนี้** **พวกเธอทั้งหลาย** **พึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า** **“เราทั้งหลายจักไม่เชื่อใยในรากสักการะ** **และเสียง** **เย็นยอที่เกิดขึ้น.** **อนึ่ง รากสักการะและเสียงเย็นยอที่เกิดขึ้นแล้ว** **ต้องไม่มาห่อหุ้ม** **อยู่ที่จิตของเรา”** **ภิกษุ ท. !** **พวกเธอทั้งหลาย** **พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้ แล.**

สุนัขขี้เรื้อน^๑

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด
 หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรม
 อื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! พวกเขาเห็นสุนัขจึงจอกตัวที่อาศัยอยู่เมื่อตอนย่ำรุ่ง แห่ง
 ราตรีนี้ไหม ?

“เห็น พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท. ! สุนัขจอกตัวนั้น เป็นโรคหูชั้น (โรคเรื้อนสุนัข)^๒ วิ่งไป
 บนแผ่นดินก็ไม่สบาย ไปอยู่ที่โคนไม้ก็ไม่สบาย ไปอยู่กลางแจ้งก็ไม่สบาย.
 มันไปในที่ใด มันยืนในที่ใด มันนั่งในที่ใด มันนอนในที่ใด ล้วนแต่ได้รับ
 ทุกข์ทรมาน ในที่นั้น ๆ.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบางรูปในศาสนานี้ก็เหมือนกัน, ครั้นถูกลาภ
 สักการะและเสียงเยินยอครอบงำเอาแล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ
 ไปอยู่สุญญาคารก็ไม่สบาย ไปอยู่โคนไม้ก็ไม่สบาย ไปอยู่กลางแจ้งก็ไม่
 สบาย. เธอไปในที่ใด เธอยืนในที่ใด เธอนั่งในที่ใด เธอนอนในที่ใด
 ล้วนแต่ได้รับทุกข์ทรมาน ในที่นั้น ๆ.

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด
 หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรม

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ตี. ๑๖/๒๓๐/๕๕๓-๔.

๒. ตามอรรถกถากล่าวว่า โรคหูชั้นเป็นแก่สุนัขในฤดูหนาว. เมื่อเกิดเป็นโรคชนิดนี้ ขนของมัน
 ก็ร่วงหลุดหมดทั้งตัว เป็นสัตว์ปราศจากขน เปื่อยเน่าไปทั้งตัว ลมพัดมาถูกต้องร่างกายของมัน มันเจ็บปวด
 คู่นาเวทนา เหมือนคนที่ถูกสุนัขบ้ากัด ไม่อาจดำรงตนให้เป็นปกติ หมุนตัวไป ๆ มา ๆ ฉะนั้น. เมื่อ
 โรคชนิดนี้เกิดเป็นขึ้น มันจะต้องวิ่งวุ่นไม่หยุด และไม่มีที่ไหนจะเป็นที่สบายแก่มันเลย.

อื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลายจักไม่เชื่อใยในลาภสักการะและเสียงเงินยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเงินยอ ที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มา ห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา”. ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้ แล.

เต่าติดขันธ์^๑

ภิกษุ ท.! ลาภสักการะและเสียงเงินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท.! เรื่องเคยมีมาแล้วแต่หนหลัง : มีเต่าพันธุ์เดียวกันจำนวนมาก ผูกหนึ่ง อาศัยอยู่บนบานในห้วงน้ำลึกแห่งหนึ่ง. ครั้งนั้นเต่าตัวหนึ่งได้เข้าไปหาเต่าอีกตัวหนึ่งถึงที่อยู่ แล้วพูดว่า “พ่อเต่าเอ๋ย! เจ้าอย่าได้ไปเที่ยวหากินทางถิ่นโน้นเลย”. ภิกษุ ท.! เต่า (ตัวที่สอง) ก็ยังขึ้นไปทางถิ่นนั้น. ชาวประมงได้แทงเต่าตัวนั้นด้วยขันธ์. กาลต่อมาเต่า (ตัวที่สอง) ได้เข้าไปหาเต่า (ตัวที่หนึ่ง) ถึงที่อยู่. เต่า (ตัวที่หนึ่ง) ได้เห็น เต่า (ตัวที่สอง) มาแต่ไกล, ครั้นเห็นจึงกล่าวทักว่า “พ่อเต่า ! เจ้าไม่ได้ไปเที่ยวหากินทางถิ่นโน้นไม่ใช่หรือ?”

“พ่อเต่า! เราได้ไปมาเสียแล้ว”.

“อย่างไร พ่อเต่า! ก็เจ้าถูกแทงถูกตีมาบ้างไหม?”

๑. บาลี พระพุทธทศกัณฐก นิทาน. ตี. ๑๖/๒๖๗/๕๔๒-๕๔๔.

“พ่อเต่าเอ๋ย ! เราถูกแทงถูกตีเสียแล้ว นี่ เชือกสายชนัก ยังมีติดหลังเรามาด้วย”.

“พ่อเต่าเอ๋ย ! สมน้ำหน้าที่ถูกแทง สมน้ำหน้าแล้วที่ถูกตี. พ่อเต่าเอ๋ย ! พ่อของเจ้า ปู่ของเจ้า ได้รับทุกข์ถึงความพินาศด้วยเชือกเส้นนี้เหมือนกัน. เจ้าจงไปเสียเดี๋ยวนี้เถิด. บัดนี้เจ้าไม่ใช่พวกของเราแล้ว”.

ภิกษุ ท. ! คำว่า “ชาวประมง” เป็นคำชื่อแทนคำว่า “มารผู้มีบาป”. คำว่า “ชนัก” เป็นคำชื่อแทนคำว่า “ลาภสักการะและเสียงเหินยอ”. คำว่า “เชือกด้าย” เป็นคำชื่อแทนคำว่า “นันทิราคะ (ความกำหนัดยินดีเพราะเพลิน)”. ภิกษุ ท. ! ก็ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ยังรู้สึกอรร้อยจิตใจในลาภสักการะและเสียงเหินยอที่เกิดขึ้น หรือคืนรนใคร่ที่จะได้อยู่; ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ภิกษุผู้ได้รับทุกข์ ถึงความพินาศด้วยชนัก แล้วแต่ มารผู้มีบาป ใครจะทำประการใด.

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเหินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลาย จักไม่เชื่อใยในลาภสักการะและเสียงเหินยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเหินยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา”. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ อย่างนี้แล.

ปลากลิ้นเบ็ด^๑

ภิกษุ ท. ! ลากสักการะและเสียงเย็นยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด
หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรม
อื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนพรานเบ็ด ชักเบ็ดที่มีเหยื่อลงไปในช่วงน้ำลึก.
ปลาที่เห็นแต่จะกินเหยื่อตัวหนึ่ง ได้กลืนเบ็ดนั้นเข้าไป. ปลาที่กลืนเบ็ด
ตัวนั้น ย่อมได้รับทุกข์ถึงความพินาศ แล้วแต่พรานเบ็ดผู้นั้น ใครจะทำ
ประการใด.

ภิกษุ ท. ! คำว่า “พรานเบ็ด” เป็นคำชื่อแทนคำว่า “มารผู้
มีบาป” คำว่า “เบ็ด” เป็นคำชื่อแทนคำว่า “ลากสักการะและเสียง
เย็นยอ”. ภิกษุ ท. ! ก็ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ยังรู้สึกอโรย ยังติดใจในลาก
สักการะและเสียงเย็นยอที่เกิดขึ้น หรือคั่นรนใครจะได้อยู่; ภิกษุนี้ เราเรียกว่า
ผู้กลืนเบ็ดของมาร จะได้รับทุกข์ถึงความพินาศ แล้วแต่มารผู้มีบาป ใครจะทำ
ประการใด

ภิกษุ ท. ! ลากสักการะและเสียงเย็นยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด
หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่น
ยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย
พึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลาย จักไม่เชื่อใยในลากสักการะและ
เสียงเย็นยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลากสักการะและเสียงเย็นยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่
มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา”. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจ
ไว้อย่างนี้แล.

๑. บาลี พระพุทธทศกัณฐก นิตาน. ตี. ๑๖/๒๖๖-๗/๕๓๘-๕๔๑.

ผู้กินคู่^๑

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเงินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด
 หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่น
 ยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนตัวกึ่งสพกะ^๒ ซึ่งกินคู่เป็นอาหาร อิ่มแล้ว
 ด้วยคู่ ท้องป่องด้วยคู่ ; อนึ่ง กองคู่ใหญ่ ก็มีอยู่ตรงหน้าของมัน
 เพราะเหตุนี้มันจึงนึกดูหมิ่นกึ่งสพกะตัวอื่นว่า “เราผู้มีคู่เป็นภักษา อิ่มแล้ว
 ด้วยคู่ ท้องป่องด้วยคู่. อนึ่ง กองคู่ใหญ่ตรงหน้าของเราก้ยังมี.
 กึ่งสพกะตัวอื่น มีบุญน้อย มีเกียรติน้อย ไม่รวยลาภด้วยคู่”
 ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบางรูปในศาสนานี้ก็เหมือนกัน, เป็นผู้ถูกลาภสักการะ
 และเสียงเงินยอครอบงำเอาแล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ, ในเวลาเช้า
 ครองจีวร ถือบาตร เข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน หรือในเมือง, เธอได้ฉัน
 ตามพอใจจนอิ่มแล้วในที่นั้นด้วย, ทั้งเขาก็นิมนต์เพื่อฉันในวันพรุ่งนี้ด้วย.
 ของบิณฑบาตก็เต็มบาตรกลับมาด้วย. ภิกษุนี้ ครั้นกลับมาถึงวัดแล้ว ก็พูด
 พล่าม (เหมือนตัวกึ่งสพกะ) ในท่ามกลางหมู่เพื่อนภิกษุว่า “เราได้ฉันตาม
 พอใจจนอิ่มแล้ว ทั้งเขายังนิมนต์เพื่อฉันในวันพรุ่งนี้อีก, ของบิณฑบาตของเรา
 นี้ก็เต็มบาตรกลับมา, เรารวยลาภด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและศิลา -
 ปัจจัยเภสัชบริกขาร. ส่วนภิกษุอื่น ๆ เหล่านี้ มีบุญน้อย มีอิณินหารน้อย

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๒๖๕/๕๔๗-๘.

๒. ตัวกึ่งสพกะ เป็นสัตว์กินคู่ชนิดหนึ่ง ซึ่งอรรถกถากล่าวว่า เวลากินคู่ของมัน มันเอาสองเท้าหลัง
 ขึ้นแผ่นดิน แล้วยกสองเท้าหน้าตั้งไว้บนกองคู่ แล้วหงนหน้ากินไปพลาง.

จึงไม่รวบลาภด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภลัชบริกขาร”
ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนั้นถูกลาภสักการะและเสียงเย็นยอครอบงำเอาแล้ว มีจิต
ติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ ย่อมนี้กดหมิ่นภิกษุเหล่าอื่น ผู้มีศีลเป็นที่รัก
ภิกษุ ท. ! การได้ลาภของโหมฆบรูชชนิคนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อทุกข์ ไร้ประโยชน์
เกื้อกูล สิ้นกาลนาน.

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเย็นยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด
หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่น
ยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึง
สำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลาย จักไม่เชื่อใยในลาภสักการะและเสียงเย็นยอ
ที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเย็นยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้ม
อยู่ที่จิตของเรา” ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ อย่างนี้แล.

ผู้ติดเชิงนาม^๑

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเย็นยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด
หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่น
ยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! แกะชนิดมีขนยาว เข้าไปสู่เชิงนาม มันข้องอยู่ในที่นั้น ๆ
ติดอยู่ในที่นั้น ๆ พัวพันอยู่ในที่นั้น ๆ ได้รับความทุกข์พินาอยู่ในที่นั้น ๆ, ฉนฺใด ;

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิตาน. ตี. ๑๖/๒๖๘/๕๔๕-๖.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบางรูปในศาสนานี้ก็ฉันนั้น : เธอเป็นผู้ถูกลาภสักการะ และเสียงเย็นขอครอบงำเอาแล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ, ในเวลาเข้าครองจีวร ถือบาตรเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน หรือในเมือง, เธอขังอยู่ในที่นั้น ๆ ติดอยู่ในที่นั้น ๆ พัวพันอยู่ในที่นั้น ๆ ได้รับทุกข์พินาศอยู่ในที่นั้น ๆ.

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเย็นขอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลายจักไม่เชื่อใยในลาภสักการะ และเสียงเย็นขอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเย็นขอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา”. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

ผู้ถูกลาวอาบยาพิษ^๑

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเย็นขอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! หลาวที่อาบยาพิษ จะเสียบใครกันนะ ? ลาภสักการะ และเสียงเย็นขอ จะติดตามภิกษุ ผู้ยังต้องศึกษา ยังไม่ลู่ถึงขั้นสุดแห่งสิ่งที่ตนจ้านงหวัง.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิตาน. ตี. ๑๖/๒๓๐/๕๕๑-๒.

ภิกษุ ท. ! คำว่า “หลาว” เป็นคำชื่อแทนคำว่า “ลาภสักการะ และเสียงเหินยอ”.

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเหินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มี ธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลาย จักไม่เชื่อใยในลาภสักการะ และเสียงเหินยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเหินยอ ที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา”. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียก ใจไว้ อย่างนี้แล.

จักรแห่งอสนิบาต^๑

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเหินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มี ธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! จักรแห่งอสนิบาตอันลูกโพลง ตกลงถูกกระหม่อมของใคร กันนะ ? ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเหินยอ จะตามติดภิกษุผู้ยังต้อง ศึกษา ยังไม่ลู่ถึงขั้นสุดแห่งสิ่งที่ตนจํา nangหวัง.

ภิกษุ ท. ! คำว่า “จักรแห่งอสนิบาตอันลูกโพลง” เป็นคำชื่อ แทนคำว่า “ลาภสักการะและเสียงเหินยอ”.

๑. บาลี พระพุทธทศายิต นิทาน. ตี. ๑๖/๒๗๐/๕๔๕,๕๕๐.

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงยินยอม เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด
 หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่น
 ยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึง
 สำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลาย จักไม่เชื่อใ้ในลาภสักการะและเสียงยินยอม
 ที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงยินยอม ที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้ม
 อยู่ที่จิตของเรา”. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ อย่างนี้แล.

ลมเวรัมภา^๑

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงยินยอม เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด
 หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่น
 ยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! ลมชื่อว่า เวรัมภา^๒ พัดอยู่แต่ในอากาศเบื้องบน. นกตัว
 ไต่บินเหินลมขึ้นไปถึงที่นั่น ลมเวรัมภาก็ซัดเอานกตัวนั้นให้ลอยปลิวไป. เมื่อ
 นกถูกลมเวรัมภาซัดเอาแล้ว เท้าของมันขาดไปทางหนึ่ง ปีกของมันขาดไป
 ทางหนึ่ง ศีรษะของมันขาดไปทางหนึ่ง ตัวของมันขาดไปทางหนึ่ง.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ตี. ๑๖/๒๗๑/๕๕๕-๖.

๒. ลมเวรัมภา น่าจะได้แก่ลมที่เรียกกันตามภาษาชาวบ้านว่า ลมกรดนั่นเอง. ตามอรรถกถากล่าวว่า
 ถ้ามีคนขึ้นไปบนท้องฟ้า ขนาดที่สูงพอมองเห็นทวีปทั้งสี่ เล็กประมาณเท่าใบบัว าระยะสูงประมาณนี้แหละ
 เป็นระยะที่ลมเวรัมภาพัด. ยังมีนกชนิดหนึ่งที่บินไปถึงระยะสูงขนาดนั้น เรียกชื่อว่า “ วาตสฤณ-นกชอบ
 บินเหินลม” และชอบเที่ยวร้องในเวลาฝนตกแล้วใหม่ ๆ แล้วบินไปในท้องฟ้าสูงขนาดมีลมเวรัมภาพัด
 จึงถูกซัดเอาเท้า ปีก ศีรษะ และตัว ขาดไปคนละทิศละทาง.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบางรูปในศาสนานี้ก็เหมือนกัน : เธอถูกลากสักการะ และเสียงเย็นยอครอบงำเอาแล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ, ในเวลาเช้า ครองจีวร ถือบาตรเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน หรือในเมือง, ไม่รักษากาย, ไม่รักษาวาจา, ไม่รักษาจิต, ไม่กำหนดสติ, ไม่สำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย ; ภิกษุนั้น เห็นมาตุคามในที่นั้น ๆ ที่นุ่งชั้วห่มชั้ว, ครั้นเห็นมาตุคามผู้นุ่งชั้ว ห่มชั้วแล้ว ความกำหนัดก็เสียบแทงจิตของเธอ. เธอนั้น ครั้นจิตถูกความ กำหนัดเสียบแทงแล้ว ก็บอกคืนสิกขา (สึก) กลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์. ภิกษุพวกหนึ่ง เอาจีวรของเธอไป ภิกษุพวกหนึ่ง เอาบาตรของเธอไป ภิกษุพวกหนึ่ง เอาผ้านิตินะของเธอไป ภิกษุพวกหนึ่ง เอากล่องเข็ม ของเธอไป เช่นเดียวกับอวัยวะของนก ซึ่งถูกลมเวรัมภาชัดเสียดกระจัด กระจายแล้ว ฉะนั้น.

ภิกษุ ท. ! ลากสักการะและเสียงเย็นยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด หนายบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่น ยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึง สำเหนียกใจไว้ตั้งนี้ว่า “เราทั้งหลายจักไม่เหยื่อใยในลากสักการะและเสียงเย็นยอ ที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลากสักการะและเสียงเย็นยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้ม อยู่ที่จิตของเรา”. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้ แล.

ถูกสุนัขคุถูกขยี้ด้วยดีสัตว์^๑

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย อย่างนี้กระหึ่มต่อลากสักการะและเสียง เย็นยอ ที่เกิดแก่พระเทวทัตเลย. ตลอดเวลา ที่พระเจ้าอชาตศัตรูกุมารยังไป

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิตาน. ตี. ๑๖/๒๘๔/๕๕๓, ๕๕๔.

บำรุงพระเทวทัตด้วยรถ ๕๐๐ คัน ทั้งเช้าทั้งเย็น, และอาหารที่นำไปมีจำนวนถึง ๕๐๐ สำหรับ^๑ อยู่เพียงใด; ตลอดเวลาเพียงนั้น, พระเทวทัตหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลาย อย่างเดียว, หวังความเจริญไม่ได้.

ภิกษุ ท. ! โครขยี้ดีสัตว์เข้าที่จุมูกของลูกสุนัขตัวร้าย, ลูกสุนัขตัวนั้นก็กลับดุยิ่งกว่าเดิม ด้วยการกระทำอย่างนี้. ข้อนี้ฉันใด; ภิกษุ ท. ! ตลอดเวลาที่พระเจ้าอชาตศัตรูกุมารยังไปบำรุงพระเทวทัต ด้วยรถ ๕๐๐ คัน ทั้งเช้าทั้งเย็น, และอาหารที่นำไปมีจำนวนถึง ๕๐๐ สำหรับ อยู่เพียงใด; ตลอดเวลาเพียงนั้น, พระเทวทัตหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลาย อย่างเดียว, หวังความเจริญไม่ได้, ฉะนั้น.

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงยินยอม เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลาย จักไม่เชื่อใจในลาภสักการะและเสียงยินยอมที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงยินยอมที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา”. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

๑. สำหรับในที่นี้ ตรงกับบาลีที่ว่า “ถาลิปากะ” ถาลิปากะหนึ่ง ๆ นั้น ตามอรรถกถาว่าจุอาหารพอแก่จำนวนคน ๑๐ คน รับประทาน.

ความนิบหนายของผู้หลงสักการะ^๑

ภิกษุ ท. ! ลากสักการะและเสียงเย็นยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด
 หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรม
 อื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! พระเทวทัตถูกลากสักการะและเสียงเย็นยอครอบงำเอาแล้ว
 มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ, จึงทำลายสงฆ์.

ภิกษุ ท. ! เมื่อพระเทวทัตถูกลากสักการะและเสียงเย็นยอครอบงำเอา
 แล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ, รากเหง้าแห่งธรรมอันเป็นกุศลของเธอจึง
 ถึงความขาดสูญ.

ภิกษุ ท. ! เมื่อพระเทวทัตถูกลากสักการะและเสียงเย็นยอครอบงำเอา
 แล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ, ธรรมอันเป็นตัวกุศลของเธอ จึงถึงความ
 ขาดสูญ.

ภิกษุ ท. ! เมื่อพระเทวทัตถูกลากสักการะและเสียงเย็นยอครอบงำเอา
 แล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้น ๆ, ธรรมอันชาวสะอาดของเธอ จึงถึงความขาด
 สูญ.

ภิกษุ ท. ! ลากสักการะและเสียงเย็นยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ด
 หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรม
 อื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึง
 สำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลาย จักไม่เชื่อใยในลากสักการะและเสียงเย็นยอ
 ที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลากสักการะและเสียงเย็นยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่
 ที่จิตของเรา”. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้ แล.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิตาน. ตี. ๑๖/๒๘๒/๕๘๒-๕๘๕.

การออกผลเพื่อฆ่าตนเอง^๑

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเงินยอ เกิดขึ้นแล้วแก่พระเทวทัต เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความฉิบหายของตนเอง.

ภิกษุ ท. ! กลัวเมื่อจะออกผล ก็ออกผลเพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความฉิบหายของมโนใจ ; ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเงินยอ เกิดขึ้นแล้วแก่พระเทวทัต เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความฉิบหายของตนเอง ข้อนี้นั้น.

ภิกษุ ท. ! ใฝ่เมื่อจะออกผล ก็ออกผลเพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความฉิบหายของมโนใจ ; ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเงินยอ เกิดขึ้นแล้วแก่พระเทวทัต เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความฉิบหายของตนเอง ข้อนี้นั้น.

ภิกษุ ท. ! ใฝ้อ้อเมื่อจะออกผล ก็ออกผลเพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความฉิบหายของมโนใจ ; ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเงินยอ เกิดขึ้นแล้วแก่พระเทวทัต เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความฉิบหายของตนเอง ข้อนี้นั้น.

ภิกษุ ท. ! นางม้อสตรี ย่อมตั้งครรภ์ เพื่อความตายของตนเอง เพื่อความฉิบหายของตนเอง ข้อนี้นั้น ; ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเงินยอ เกิดขึ้นแล้วแก่พระเทวทัต เพื่อฆ่าตนเอง เพื่อความฉิบหายของตนเอง ข้อนี้นั้น.

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเงินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพาน อันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มี

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๒๘๓-๔/๕๘๖-๕๘๗.

ธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย ฟังสำเนียงใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลาย จักไม่เชื่อใ้ในลาภสักการะ และเสียงเย็นยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเย็นยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา”. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย ฟังสำเนียงใจไว้แบบนี้ แล.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้รัศความข้อนั้นแล้ว พระองค์ผู้สุดศาศดา ได้รัศนิกมวจนะนี้อีกว่า :-

“สักการะ ย่อมหม่าคนชั่ว เหมือนผลกล้วยฆ่า
 ต้นกล้วย ผลไผ่ฆ่าต้นไผ่ ขุยอ้อฆ่าต้นอ้อ และสัตว์
 ที่เกิดในครรภ์ฆ่านางม๊าอัสตร ฉะนั้น” ดังนี้ แล.

หมวดที่สาม จบ.

ผู้ชุมนุมทรัพย์!

น เต อหิ อานนท ตถา ปรกุกมิสฺสามิ
อานนท์! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม
ยถา กุมภกาโร อามเก อามกมตฺเต
เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก้ม้อ ที่ยังเปียก ยังดิบอยู่
นิกฺคยฺหนิคฺคยฺหาหิ อานนท วกฺขามิ
อานนท์! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด
ปวยฺหปวยฺหาหิ อานนท วกฺขามิ
อานนท์! เราจักชื้อโทษแล้ว ชื้อโทษอีก ไม่มีหยุด
โย สारो, โส ฐฺฐสฺสติ
ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

(มหาสุลฺลยฺตสฺสคฺต อุปริ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นินฺธีนํว ปวตฺตาริ ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินิ
นิกฺคยฺหฺวาที เมธาวิ ตาทิสํ ปญฺชิตํ ภาเช
คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใดๆ ที่คอยชื้อโทษ คอยกล่าว
คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชุมนุมทรัพย์ละ,
ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,
ตาทิสํ ภาชฺมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย
เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีทำเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปญฺชิตวคฺค ฐ. พุ. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโอรส

หมวดที่ ๔

ว่าด้วย การทำไปตามอำนาจกิเลส

๑. ผู้ไม่หุนหันอนไม้
๒. ผู้เห็นแก่นอน
๓. ผู้ต้องการนุ่งงามห่มงาม
๔. ผู้ต้องการกินดี
๕. ผู้ต้องการอยู่ดี
๖. ภัยมีเพราะการระคนใกล้ชิดสตรี
๗. ภัยเกิดเพราะกลัวอด
๘. ราศีของนักบวช
๙. เมื่อโจรปล้นชาวเมือง
๑๐. คนนอกบัญญัติ
๑๑. คนแหวกแนว
๑๒. คนทิ้งธรรม
๑๓. คีนวันที่มีแต่ “ความมืด”
๑๔. ผู้ถูกตรึง
๑๕. ผู้ถูกแมลงวันตอม
๑๖. ป่าช้าผีดิบ

อุหมทรพทย์จากพระโอบฐ์

หมวดที่ ๔

ว่าด้วย การทำไปตามอำนาจกิเลส

ผู้ไม่หนุนหมอนไม้

ภิกษุ ท. ! ในบัดนี้ เจ้าลิจฉวีทั้งหลาย มีท่อนไม้เป็นหมอนหนุน เป็นอยู่อย่างไม่ประมาท มีความเพียรเข้มแข็ง ในการฝึกวิชาใช้ศร. พระราชาแห่งมคธ นามว่า อชาตศัตรู ผู้เวทหิบุตร ย่อมหาช่องทาง ทำลายล้างมิได้ หาโอกาสทำตามอำเภอพระทัยแก่เจ้าลิจฉวีเหล่านั้นมิได้.

ภิกษุ ท. ! แต่ในกาลฝ่ายอนาคต เจ้าลิจฉวีทั้งหลาย จักทำตนเป็น สุขุมลาคาติ จนมีฝ่ามือและฝ่าเท้าอ่อนนุ่ม. เจ้าลิจฉวีเหล่านั้น จักสำเร็จ การนอนบนที่นอนอันอ่อนนุ่ม มีหมอนใหญ่ ๆ หนุน ประทมจนกระทั่ง พระอาทิตย์ขึ้น คราวนั้น พระราชาแห่งมคธนามว่า อชาตศัตรู ผู้เวทหิบุตร จักได้ช่องทางทำลายล้าง จักได้โอกาสทำตามอำเภอพระทัย แก่เจ้าลิจฉวี เหล่านั้น.

ภิกษุ ท. ! ในบัดนี้ ภิกษุทั้งหลาย ก็มีท่อนไม้เป็นหมอนหนุน เป็นอยู่อย่างไม่ประมาท มีความเพียรเผาภิเลส ในชั้นความเพียรที่เป็น

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๓๑๒/๖๗๕-๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ภูฏาคารศาลา ปามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี.

หลักเป็นประธาน. มารผู้โง่เขลา จึงหาช่องทางทำลายล้างมิได้ หาโอกาสที่จะทำตามอำเภอใจแก่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นมิได้.

ภิกษุ ท. ! ในกาลที่ยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ที่ทำตนเป็นสุขุมลชาติ จนมีฝ่ามือและฝ่าเท้าอ่อนนุ่ม. ภิกษุเหล่านั้น จักสำเร็จการนอนบนที่นอนอันอ่อนนุ่ม มีหมอนใหญ่ ๆ หนุน นอนจนกระทั่งพระอาทิตย์ขึ้น. คราวนั้นเอง มารผู้โง่เขลา ก็จักได้ช่องทางทำลายล้าง จักได้โอกาสที่จะทำตามอำเภอใจ แก่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า “เราทั้งหลาย จักใช้ท่อนไม้เป็นหมอนหนุน เป็นอยู่อย่างไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส ในชั้นความเพียรที่เป็นหลักเป็นประธาน” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้แล.

ผู้เห็นแก่นอน^๑

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จะเข้าใจเรื่องนี้กันอย่างไร ? พวกเธอเคยได้เห็นได้ฟังมาบ้างหรือ ว่า พระราชา ผู้เป็นกษัตริย์ได้รับมรรคาภิเชกแล้ว ทรงประกอบความสุขในการประทม หากความสุขในการเอนพระวรกาย หากความสุขในการประทมหลับ ตามแต่พระประสงค์อยู่เบื้องนี้ ยังคงทรง

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ฎก. อ. ๒๒/๓๓๓/๒๘๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยปรารภเหตุ ที่มีพระบวชใหม่นอนสายจนกระทั่งพระอาทิตย์ขึ้น ที่อุปัฏฐานศาลา ณ เขตวัน.

ปกครองราชสมบัติให้เป็นที่รักใคร่ ถูกใจของพลเมือง จนตลอดพระชนม์ชีพ ได้อยู่หรือ ?

“อย่างนี้ ไม่เคยได้เห็นได้ฟังเลย พระเจ้าข้า”.

ดีแล้ว ภิกษุ ท. ! ข้อที่กล่าวนี้ แม้เราเอง ก็ไม่เคยได้เห็นได้ฟัง อย่างนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จะเข้าใจเรื่องนี้กันอย่างไร ? พวกเธอ เคยได้เห็นได้ฟังมาบ้างหรือ ว่า ผู้ครองรัฐ ก็ดี ทายาทผู้สืบมรดก ก็ดี เสนาบดี ก็ดี นายบ้าน ก็ดี และ หัวหน้าหมู่บ้าน ก็ดี ประกอบความสุข ในการนอน หากความสุขในการเอนกาย หากความสุขในการหลับ ตามสบาย ใจอยู่เนืองนิจ ยังคงดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ให้เป็นที่รักใคร่ ถูกใจของ (ประชาชนทุกเหล่า) กระทั่งลูกหมู่ จนตลอดชีวิตได้อยู่หรือ ?

“อย่างนี้ ไม่เคยได้เห็นได้ฟังเลย พระเจ้าข้า”.

ดีแล้ว ภิกษุ ท. ! ข้อที่กล่าวนี้ แม้เราเอง ก็ไม่เคยได้เห็นได้ฟัง อย่างนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จะเข้าใจเรื่องนี้กันอย่างไร ? พวกเธอเคย ได้เห็นได้ฟังมาบ้างหรือว่า สมณะหรือพราหมณ์ ที่เอาแต่ประกอบความสุข ในการนอน หากความสุขในการเอนกาย หากความสุขในการหลับ ตามสบาย ใจ อยู่เสมอ ๆ, ทั้งเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย, ไม่รู้ประมาณใน การบริโภค, ไม่ตามประกอบธรรมเป็นเครื่องดีน, ไม่เห็นแจ่มแจ้งซึ่งกุศล - ธรรมทั้งหลาย, ไม่ตามประกอบการทำเนือง ๆ ในโพธิปักขิยธรรม ทั้งในยาม ตื่นและยามปลาย, แล้วยังจะกระทำให้แจ้งได้ ซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่ง เองในทิฏฐธรรมเทียว เข้าถึงแล้วแลอยู่หรือ ?

“ข้อนั้น ก็ยังไม่เคยได้เห็นได้ฟังเลย พระเจ้าข้า”.

ดีแล้ว ภิกษุ ท. ! ข้อที่กล่าวถึงนี้ แม้เราเอง ก็ไม่เคยได้เห็นได้ฟัง
อย่างนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียก
ใจไว้ว่า “เราทั้งหลาย จักคุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย, เป็นผู้รู้
ประมาณในการบริโภค, ตามประกอบกรรมเป็นเครื่องดี, เป็นผู้เห็น
แจ่มแจ้งซึ่งกุศลธรรมทั้งหลาย, และจักตามประกอบอนุโยคภavanaใน
โพธิปักขิยธรรม ทั้งในยามตื่นและยามปลายอยู่เสมอ ๆ” ดังนี้. ภิกษุ ท. !
พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจ อย่างนี้แล.

ผู้ต้องการนุ่งงามห่มงาม^๑

ภิกษุ ท. ! ในกาลยี่ดียวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ผู้ต้องการ
ความสวยงามในเครื่องนุ่งห่ม (จีวร), เธอทั้งหลาย เมื่อเป็นเช่นนั้นอยู่
จักเริดร้างจากการใช้ผ้าบังสุกุล, จักเห็นห่างที่นอนที่นั่งอันเป็นป่าและป่าชฎ
เจียบสัจ, จักมั่วสุมชุมนุมกันอยู่แต่ในย่านหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง
และจักถึงอเนสนกรรม คือการแสวงหาอันไม่สมควรหลายแบบหลายวิธี
เพราะความต้องการความสวยงามในเครื่องนุ่งห่มนั้นเป็นเหตุ.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๒๔/๘๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! นี้ เป็น อนาคตภัยข้อที่หนึ่ง ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้ว ก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภัยนั้นเสีย.

ผู้ต้องการกินดี^๑

ภิกษุ ท. ! ในกาลยี่ดยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ผู้ต้องการความเอร็ดอร่อยในอาหาร, เธอทั้งหลาย เมื่อเป็นเช่นนั้นอยู่ จักเริดร้างจากการเที่ยวบิณฑบาต, จักเห็นห่างที่นอนที่นั่งอันเป็นป่าและป่าชฎูเงียบสงัด, จักมัวสุมชุมนุมกันอยู่แต่ในย่านหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง และจักถึงอเนสนกรรม คือการแสวงหาอันไม่สมควรหลายแบบหลายวิธี เพราะความต้องการความเอร็ดอร่อยในอาหารนั้นเป็นเหตุ.

ภิกษุ ท. ! นี้ เป็น อนาคตภัยข้อที่สอง ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้ว ก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภัยนั้นเสีย.

ผู้ต้องการอยู่ดี^๒

ภิกษุ ท. ! ในกาลยี่ดยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ผู้ต้องการนอนสบายนั่งสบาย, เธอทั้งหลาย เมื่อเป็นเช่นนั้นอยู่ จักเริดร้างจาก

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๒๔/๘๐.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๒๕/๘๐.

การอยู่ป่า (หรือจากการอยู่โคนไม้), จักเห็นห่างที่นอนที่นั่งอันเป็นป่าและป่า
 ชาญเจียบสงัด, จักมีวสุมชุมนุมกันอยู่แต่ในย่านหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง
 และจักถึงอเนสนกรรม คือการแสวงหาอันไม่สมควรหลายแบบหลายวิธี เพราะ
 ความต้องการนอนสบายนั่งสบายนั้นเป็นเหตุ.

ภิกษุ ท. ! นี้ เป็น อนาคตภัยข้อที่สาม ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จัก
 เกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้ว ก็พึง
 พยายามเพื่อกำจัดภัยนั้นเสีย.

ภัยมีเพราะการระคนไถลชิตสตรี^๑

ภิกษุ ท. ! ในกาลยี่ดียวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ที่มีการ
 อยู่ระคนไถลชิตกับพวกภิกษุณี สิกขมานา^๒ และสมณุตเทศ^๓, เมื่อ
 มีการระคนไถลชิตกันเช่นนั้น ก็เป็นอันหวังผลเหล่านี้ได้คือ เธอทั้งหลาย
 จักต้องทนประพัตติพรหมจรรย์ อันเต็มไปด้วยอาบัติที่เศร้าหมอง หรือมิฉะนั้น
 ก็จักต้องบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒/๑๒๕/๘๐.

๒. สิกขมานา คือ สามเณรีที่ต้องรับการอบรมพิเศษก่อนบวชเป็นภิกษุณีเป็นเวลา ๒ ปี โดยการรักษา
 ศีล ๕ และสิกขาบทข้อวิกาลโภชนอีกหนึ่ง รวมเป็น ๖ สิกขาบทไม่ขาดตกบกพร่องเลย.

๓. สมณุตเทศในที่นี้ คือ สามเณรี.

ภิกษุ ท. ! นี้ เป็น อนาคตภัยข้อที่สี่ ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้ว ก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภัยนั้นเสีย.

ภัยเกิดเพราะกลัวอด^๑

ภิกษุ ท. ! ในกาลที่ยืดยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ที่มีการอยู่คลุกคลีกับพวกคนทำการวัด และสมณทูตเทศ (สามเณร), เมื่อมีการอยู่คลุกคลีกันเช่นนั้น ก็เป็นอันหวังผลเหล่านี้ได้คือ เธอทั้งหลายจักขวนขวายทำการสะสมของกินไว้บริโภคนานอย่างหลายประการ และจักทำนิมิตอันหยาบ ในการใช้เขาขูดดินบ้าง ในการใช้เขาพรากของสดเจียวบ้าง^๒.

ภิกษุ ท. ! นี้ เป็น อนาคตภัยข้อที่ห้า ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้วก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภัยนั้นเสีย.

ราคีของนักบวช^๓

ภิกษุ ท. ! เครื่องเสว้าหมองของพระจันทร์และพระอาทิตย์ มีอยู่สี่อย่าง อันเป็นเหตุให้พระจันทร์และพระอาทิตย์ ไม่สุกใส ไม่สว่างไสวรุ่งเรือง. สี่อย่าง

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๒๕/๘๐.

๒. คือถึงกับใช้เขาขูดดิน หรือเก็บผักผลไม้ โดยตรง หรือโดยการใช้ใบเป็นต้น (โอพาริกปี นิमितตํ กริสฺสนฺติ ปฐฺวียาปี หริตฺตฺเคปี).

๓. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๖๘/๕๐.

อะไรบ้าง? ลี้อย่างคือ เมฆ, หมอก, ผงคลี, และอสุรินทราหู. ภิกษุ ท.! เครื่องเสร้าหมองของพระจันทร์และพระอาทิตย์ อันเป็นเหตุให้พระจันทร์และพระอาทิตย์ไม่สุกใส ไม่สว่างไสวรุ่งเรือง มีอยู่ลี้อย่างนี้;

ภิกษุ ท.! ฉันทใดกัฉันทันั้น : เครื่องเสร้าหมองของสมณพราหมณ์ ก็มีอยู่ลี้อย่าง อันเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์ ไม่ส่องใส ไม่งามสง่ารุ่งเรือง. ลี้อย่างอะไรบ้าง? ลี้อย่างคือ :-

(๑) สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง คี๋มสุรามेरัย ไม่งดเว้นจากการคี๋มสุรามेरัย.

(๒) สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ยังมีการกระทำ (อย่างใดอย่างหนึ่ง) อย่างที่คนคู่เขาทำต่อกัน^๑ ไม่งดเว้นจากการกระทำเช่นนั้น.

(๓) สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง รับทองและเงิน ไม่งดเว้นจากการรับทองและเงิน.

(๔) สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง สำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ผิดวิสัยของสมณะ ไม่งดเว้นจากการเลี้ยงชีวิตที่ผิดวิสัย.

ภิกษุ ท.! เครื่องเสร้าหมองของสมณพราหมณ์ มีอยู่ลี้อย่างนี้ อันเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์ ไม่ส่องใส ไม่งามสง่ารุ่งเรือง แล.

เมื่อโจรปล้นชาวเมือง^๒

ภิกษุ ท.! มหาโจรห้าพวกเหล่านี้ มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก. ห้าพวกคืออะไรบ้าง? ห้าพวกคือ :-

๑. เพศหญิงและเพศชาย จะพึงทำแก่กัน เพื่อกามารมณ์ ระดับไหนก็ตาม.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวิ. วิ. ๑/๑๖๕/๒๑๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ภูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน โกลีเมืองเวสาลี.

(๑) ภิกษุ ท. ! ความคิดของมหาโจรบางพวกในกรณีนี้มีว่า “เมื่อไรหนอ เราจักเป็นผู้มีบริวารร้อยหนึ่ง หรือพันหนึ่งแควดล้อมเรา เทียวไปในย่านหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง, จักได้ฆ่าเอง หรือใช้ให้บริวารฆ่า, จักได้ตัดเอง หรือใช้ให้บริวารตัด, จักได้เผาเอง หรือใช้ให้บริวารเผา” ดังนี้. ครั้นกาลต่อมา มหาโจรนั้นมีบริวารร้อยหนึ่ง หรือพันหนึ่งแควดล้อมแล้ว เทียวไปในย่านหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง, ทำการฆ่าเอง และให้บริวารฆ่า, ทำการตัดเอง และให้บริวารตัด, ทำการเผาเอง และให้บริวารเผา. ข้อนี้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ความคิดของภิกษุลามกบางรูปในกรณีนี้ มีว่า “เมื่อไรหนอ เราจักเป็นผู้มีบริวารร้อยหนึ่ง หรือพันหนึ่งแควดล้อมเรา เทียวจาริกไปในย่านหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง, เป็นที่สักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ของพวกคฤหัสถ์และบรรพชิต, เป็นผู้ร่ำรวยลาภด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขาร” ดังนี้. ครั้นกาลต่อมา ภิกษุลามกนั้นได้มีบริวาร ร้อยหนึ่ง หรือพันหนึ่งแควดล้อมแล้ว เทียวจาริกไปในย่านหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง, เป็นที่สักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ของพวกคฤหัสถ์ และบรรพชิต, เป็นผู้ร่ำรวยลาภด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัย- เภสัชบริกขาร ; ฉะนั้นเหมือนกัน. ภิกษุ ท. ! ภิกษุลามกนี้ จัดเป็น **มหาโจร พวกแรก** ซึ่งมีอยู่ในโลก หาได้ในโลก.

(๒) ภิกษุ ท. ! พวกอื่นอีก, ภิกษุลามกบางรูปในกรณีนี้ ย่อมเล่าเรียน ธรรมวินัย ที่ตถาคตประกาศแล้ว ยกตนว่ารู้เอง (หรือนำไปหาลาภผลเพื่อตน). ภิกษุ ท. ! ภิกษุลามกนี้ จัดเป็น **มหาโจรพวกที่สอง** ซึ่งมีอยู่ในโลก หาได้ในโลก.

(๓) ภิกษุ ท. ! พวกอื่นอีก, ภิกษุลามกบางรูปในกรณีนี้ ย่อมตาม กำจัดพรหมจารีผู้ประพฤติพรหมจรรย์ได้บริสุทธิ ด้วยสิ่งอันไม่ใช่เรื่องของ

พรหมจรรย์ อันปราศจากมูลความจริง. ภิกษุ ท. ! ภิกษุลามกนี้ จัดเป็น **มหาโจรพวกที่สาม** ซึ่งมีอยู่ในโลก หาได้ในโลก.

(๔) ภิกษุ ท. ! พวกอื่นอีก, ภิกษุลามกบางรูปในกรณีนี้ ย่อมสงเคราะห์ และพุดจาและเกลี้ยกล่อมพวกคฤหัสถ์ ด้วยครุภัณฑ์และครุบริกขารอันเป็นของ สงฆ์ คือของปลูกสร้างในอาราม พื้นที่อาราม วิหาร พื้นที่วิหาร เตียง ตั่ง ฟูก หมอน หม้อโลหะ อ่างโลหะ กะถางโลหะ กะทะโลหะ พรำ ขวาน ผึ่ง จอบ สว่าน เชือก ไม้ไผ่ หน้ำสำหรับมุง หน้ำปล้อง หน้ำ ดินเหนียว สิ่งของที่ทำด้วยไม้และสิ่งของที่ทำด้วยดิน เหล่านี้. ภิกษุ ท. ! ภิกษุลามกนี้ จัดเป็น **มหาโจรพวกที่สี่** ซึ่งมีอยู่ในโลก หาได้ในโลก.

(๕) ภิกษุ ท. ! ภิกษุพวกสุดท้าย จัดเป็น **มหาโจรชั้นเลิศ** ในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา พร้อมทั้งมนุษย์ คือ **ภิกษุลามก** กล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรม **อันไม่มีจริง ไม่เป็นจริง**. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ? ภิกษุ ท. ! เพราะว่า เธอ บริโภคก้อนข้าวของชาวเมือง ด้วยอาการอันเป็นขโมย.

“ภิกษุใด แสดงตัวเองซึ่งความจริงเป็นอย่างหนึ่ง ให้คนอื่นเข้าใจเป็นอย่างอื่นไป, การบริโภคปัจจัย ด้วยอาการแห่งขโมยของเธอนั้น เป็นเช่นเดียวกับ นายพราน ผู้ล่อลวงดักสัตว์กิน ฉะนั้น. คน เป็นอันมาก ที่มีผ้ากาสาหวัดรัดคลุมคอ แต่มีความ เป็นอยู่ลามก ขาดการสำรวม, พวกคนลามก เหล่านี้ ต้องไปเกิดในนรก เพราะการกระทำความ อันหยาบช้า. มันกินก้อนเหล็ก ซึ่งเปรียบด้วย เปลวไฟอันร้อนจัด ยังจะดีกว่า, คนทุศีล ไม่มี

การสำรวจ บริโภคก้อนข้าวของชาวเมือง เป็นการ
“ไม่เหมาะสมเลย”.

คนนอกบัญชี^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเหล่าใด เป็นคนหลอกลวง กระด้าง พุดพล่าม
ยกตัว จองหง ใจฟุ้งเฟ้อ ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุเหล่านั้น ไม่ใช่
“คนของเรา”.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเหล่านั้น ได้ออกไปนอกธรรมวินัยนี้เสียแล้ว ;
และพวกภิกษุเหล่านั้น ย่อมไม่ถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ ใน
ธรรมวินัยนี้ ได้เลย.

คนแหวกแนว^๒

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้เป็นที่เชื่อถือของมหาชนทั่วไป, เมื่อมีการกระทำ
สามอย่างนี้แล้ว, จะได้ชื่อว่าเป็น ผู้ทำมหาชนให้เสื่อมเสีย ทำมหาชน
ให้หมดสุข ทำไปเพื่อความฉิบหายแก่มหาชน ไม่เป็นประโยชน์
เกื้อกูลแต่เป็นไปเพื่อความทุกข์ ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย.
การกระทำสามอย่างอะไรบ้างเล่า ? สามอย่าง คือ :-

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๓๓/๒๖.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ติก. อ. ๒๐/๑๓๓/๔๕๐.

(๑) ทำการชักชวนมหาชนในกายกรรม^๑ อันผิดแนวแห่งการทำ
ที่สุดทุกข์ในพระศาสนา.

(๒) ทำการชักชวนมหาชนในวจีกรรม^๒ อันผิดแนวแห่งการทำ
ที่สุดทุกข์ในพระศาสนา.

(๓) ทำการชักชวนมหาชนในการบำเพ็ญทางจิต^๓ อันผิดแนว
แห่งการทำที่สุดทุกข์ในพระศาสนา.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้เป็นที่เชื่อถือของมหาชนทั่วไป, เมื่อมีการกระทำ
สามอย่างเหล่านี้ เข้าแล้ว, ได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำมหาชนให้เสื่อมเสีย ทำมหาชนให้
หมดสุข ทำไปเพื่อความฉิบหายแก่มหาชน ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล, แต่เป็น
ไปเพื่อความทุกข์ ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย แล.

คนทิ้งธรรม^๔

ภิกษุ ท. ! ในทิศใด พวกภิกษุ เกิดแก่งแย่ง ทะเลาะวิวาท
ทิ่มแทงกันและกันด้วยหอกปากอยู่ ; ภิกษุ ท. ! ทิศนั้น แม้แต่เพียง
นึกถึงก็ไม่เป็นที่ผาสุกแก่เราเสียแล้ว ไม่ต้องกล่าวถึงการไปในที่นั้น.
ในกรณีนี้ เราเชื่อแน่ว่า เป็นเพราะภิกษุเหล่านั้น ได้ละทิ้งธรรมสามอย่าง
เสีย แล้วพากันมาถือ ทำให้มากในธรรมสามอย่าง. ธรรมสามอย่างอะไรบ้างเล่าที่
เชอละทิ้งเสีย ? สามอย่าง คือ :-

๑. กายกรรม ในที่นี้ อรรถกถา กล่าวถึงการชักชวนให้ไหว้ทิศ เป็นต้น.

๒. วจีกรรม ในที่นี้ อรรถกถา กล่าวถึงการชักชวนให้พูดเขวนอกกลุ่มนอกทาง เป็นต้น.

๓. อรรถกถา กล่าวถึงการบอกกรรมฐานผิด ๆ เป็นต้น.

๔. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๓๕๕/๕๖๔.

(๑) ความตรึกในการหลีกเลี่ยงจากความพัวพันในกาม,
(๒) ความตรึกในการทำความไม่มุ่งร้าย,
(๓) ความตรึกในการไม่ทำคนอื่นให้ลำบาก. ธรรมสามอย่างเหล่านี้
แล ที่พวกภิกษุเหล่านั้น ละทิ้งเสียแล้ว.

ก็ธรรมอีกสามอย่างอะไรบ้างเล่า ที่พวกภิกษุเหล่านั้นพากันถือ กระทำ
เพิ่มพูนให้มาก? สามอย่าง คือ :-

(๑) ความตรึกในทางกาม,
(๒) ความตรึกในทางมุ่งร้าย,
(๓) ความตรึกที่ก่อให้เกิดความลำบากแก่ผู้อื่น. ธรรมสามอย่างเหล่านี้
แล ที่พวกภิกษุเหล่านั้นพากันถือ กระทำเพิ่มพูนให้มาก.

ภิกษุ ท. ! ในทิศใด พวกภิกษุ เกิดแก่งแย่ง ทะเลาะวิวาท ทิ่มแทง
กันและกันด้วยหอกปากอยู่; ภิกษุ ท. ! ทิศนั้น แม้แต่เพียงนึกถึงก็ไม่เป็น
ที่ผาสุกแก่เราเสียแล้ว ไม่ต้องกล่าวถึงการไปในที่นั้น. ในกรณีนี้ เราเชื่อแน่ว่า
แก้ไขว่า เป็นเพราะพวกภิกษุเหล่านั้น ละทิ้งธรรมสามอย่างเหล่านี้เสีย
แล้ว และพากันมาถือ กระทำให้มากในธรรมสามอย่างเหล่านี้แทน.

คืนวันที่มีแต่ “ความมืด”^๑

ภิกษุ ท. ! คืนวันของภิกษุที่ประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างเหล่านี้
แล้ว, ย่อมผ่านไป โดยหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว
หาความเจริญมิได้. หกอย่างอะไรบ้างเล่า? หกอย่าง คือ ภิกษุในกรณีนี้ :-

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ญก. อ. ๒๒/๔๘๓/๓๕๕.

(๑) มีความต้องการมากจนเป็นทุกข์ เพราะไม่รู้จักพอในเรื่องจิวร, บิณฑบาต, เสนาสนะ และกิลานปัจจัยเกสัชบริกขาร.

(๒) เป็นคนไม่มีศรัทธา.

(๓) เป็นคนทุศีล.

(๔) เป็นคนเกียจคร้าน.

(๕) เป็นคนมีสติพินเพื่อน.

(๖) เป็นคนมีปัญญาทึบ.

ภิกษุ ท. ! คตินวันของภิกษุที่ประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างเหล่านี้แล้ว, ย่อมผ่านไป โดยหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หากความเจริญมิได้.

ผู้ถูกตรึง^๑

ภิกษุ ท. ! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ยังละตะปุตรึงใจห้าตัวไม่ได้ ; คตินวันของบรรพชิตรูปนั้น ย่อมผ่านไป โดยหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หากความเจริญมิได้. ตะปุตรึงใจห้าตัวที่บรรพชิตรูปนั้นยังละไม่ได้ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ ยังสงสัย เคลือบแคลง ไม่ปลงใจเชื่อ ไม่เลื่อมใส ในพระศาสดา. ภิกษุใด เป็นดังกล่าวนี จิตของภิกษุนั้น ย่อมไม่น้อมไป เพื่อความเพียรเผากิเลส เพียรประกอบเนื่องๆ เพียรตั้งหลักติดต่อเนื่องกัน. จิตของผู้ใด ไม่น้อมไปตามนัยที่กล่าวนี, นั้นแหละ เป็นตะปุตรึงใจห้าตัวที่หนึ่ง ที่เขอนั้นยังละไม่ได้.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อ. ๒๔/๑๕/๑๔.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุ ยังสงสัย ฯลฯ ในธรรม
 ___ ฯลฯ ___ นั้นแหละ เป็นตะปุตรังใจตัวที่สอง ที่เรอนั้นยังละไม่ได้.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุ ยังสงสัย ฯลฯ ในพระสงฆ์
 ___ ฯลฯ ___ นั้นแหละ เป็นตะปุตรังใจตัวที่สาม ที่เรอนั้นยังละไม่ได้.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุ ยังสงสัย ฯลฯ ในไตรสิกขา
 ___ ฯลฯ ___ นั้นแหละ เป็นตะปุตรังใจตัวที่สี่ ที่เรอนั้นยังละไม่ได้.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้รุ่มโรธในเพื่อนผู้ประพฤติ
 พรหมจรรย์ด้วยกัน, ไม่ชอบใจ มีจิตอันโทสะกระทบกระทั่งแล้ว จน
 เกิดเป็นเครื่องตรึงใจ. ภิกษุใด เป็นดังกล่าวนี จิตของภิกษุนั้น ย่อมไม่น้อมไป
 เพื่อความเพียรเผากิเลส เพียรประกอบเนื่อง ๆ เพียรตั้งหลักคิดต่อเนื่องกัน.
 จิตของผู้ใด ไม่น้อมไปตามนัยที่กล่าวนี, นั้นแหละ เป็นตะปุตรังใจตัวที่ห้า
 ที่เรอนั้นยังละไม่ได้.

ภิกษุ ท. ! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุ หรือภิกษุณีก็ตาม ยังละตะปุ
 ตรึงใจห้าตัวไม่ได้, คின்றวันของบรรพชิตรูปนั้น ย่อมผ่านไป โดยหวังได้แต่
 ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หากความเจริญมิได้ แล.

ผู้ถูกแมลงวันตอม^๑

ภิกษุ ท. ! เมื่อเช้านี้ เราครองจีวร ถือบาตร ไปบิณฑบาตในเมืองพาราณสี
 เราได้เห็นภิกษุรูปหนึ่ง เทียวบิณฑบาตอยู่ตามแหล่งที่ซื้อขายโคของพวกมัลลกะ
 เป็นภิกษุมิทำทางกระหายกาม คิดสีก ปล่อยสติ ปราศจากสัมปชัญญะ จิตฟุ้ง

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๓๖๑/๕๖๘, ตรีสแก่ภิกษุทั้งหลายที่อิสิปตนมฤคทายวัน.

ใจเขว ผิวพรรณแห่งเกรียม. ครั้นเห็นแล้ว เราได้กล่าวกะภิกษุเห็นว่า “ภิกษุ! เธออย่าทำตัวให้เน่าพอง. ตัวที่เน่าพองส่งกลิ่นเหม็นคาวคุ้งแล้ว แมลงวันจ๊กไม่ตอมไม่ดูดนั้น เป็นไปไม่ได้ นะภิกษุ!” ดังนี้. ภิกษุ นั้น ถูกเราทำกอย่างนี้ ก็เกิดความสลดขื่นในใจ.

ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสดังนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามขึ้นว่า “อะไรเล่าพระเจ้าข้าชื่อว่า ของเน่าพอง? อะไรเล่า ชื่อว่า กลิ่นเหม็นคาว? อะไรเล่า ชื่อว่า แมลงวัน?”

“อภิกษมา นี่แหละภิกษุ! ชื่อว่า ของเน่าพอง, พยาบาท ชื่อว่า กลิ่นเหม็นคาว, ความคิดที่เป็นอกุศลลามก ชื่อว่า แมลงวัน. ตัวที่เน่าพองส่งกลิ่นเหม็นคาวคุ้งแล้ว แมลงวันจ๊กไม่ตอมไม่ดูดนั้น เป็นไปไม่ได้ นะภิกษุ!” ดังนี้ แล.

ป่าช้าผีดิบ^๑

ภิกษุ ท.! โทษห้าอย่างเหล่านี้ เป็นโทษในป่าช้าผีดิบ. ห้าอย่างอะไรบ้าง? ห้าอย่าง คือ ป่าช้าผีดิบเป็นที่ไม่สะอาด, มีกลิ่นเหม็น, มีภัยเฉพาะหน้า, เป็นที่พังกอาศัยของพวกอมมนุษย์ที่ชั่วร้าย, และเป็นที่ที่ร้องไห้พิไรรำของคนเป็นจำนวนมาก. โทษห้าอย่างเหล่านี้ เป็นโทษในป่าช้าผีดิบ.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒/๒๕๘/๒๔๕.

ภิกษุ ท. ! ฉันทใดกัฉันทัน : โทษห่าอย่างเหล่านี้ เป็นโทษใน
นักบวช ที่เปรียบด้วยป่าช้าผีดิบ. ห่าอย่างอะไรบ้าง ? ห่าอย่างคือ :-

(๑) นักบวชบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยการกระทำ
ทางกายอันไม่สะอาด, ประกอบด้วยการกระทำทางวาจาอันไม่สะอาด,
ประกอบด้วยการกระทำทางใจอันไม่สะอาด. ภิกษุ ท. ! เรากล่าวการทำเช่นนั้น
ของผู้นั้นว่า เป็นความไม่สะอาด ดูกดั่งป่าช้าผีดิบ ซึ่งเป็นที่ไม่สะอาด. เรากล่าว
นักบวชชนิดนี้ ว่าเทียบกันได้กับที่ที่ไม่สะอาด ฉะนั้น.

(๒) เมื่อนักบวชประกอบกรรมไม่สะอาดเช่นนั้นอยู่, เสียงเล่าลืออันชั่วช้า
ก็กระบือไป. ภิกษุ ท. ! เรากล่าวเสียงเล่าลืออันชั่วช้านี้ของผู้นั้น ว่า เป็นกลิ่น
เหม็น ดูกดั่งป่าช้าผีดิบ ซึ่งเป็นที่มีกลิ่นเหม็น. เรากล่าวนักบวชชนิดนี้ ว่าเทียบ
กันได้กับที่ที่มีกลิ่นเหม็น ฉะนั้น.

(๓) ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกัน ซึ่งมีศีลเป็นที่รัก ย่อมเว้น
ห่างไกลจากคนที่มีกลิ่นเหม็นเช่นกล่าวนั้นเสีย. ภิกษุ ท. ! เรากล่าวการ
ที่เพื่อน ๆ เว้นห่างไกลนี้ของผู้นั้น ว่า เป็นภัยเฉพาะหน้า ดูกดั่งป่าช้าผีดิบ
ซึ่งเป็นที่มีภัยเฉพาะหน้า. เรากล่าวนักบวชชนิดนี้ ว่าเทียบกันได้กับที่ที่มีภัย
เฉพาะหน้า ฉะนั้น.

(๔) คนชั่วช้านั้น ผู้ประกอบกรรมอันไม่สะอาดทั้งทางกาย วาจา
และใจ ก็อยู่ร่วมกันได้แต่พวกที่มีการกระทำเหมือน ๆ กัน. ภิกษุ ท. !
เรากล่าวการที่อยู่ร่วมกันได้ของผู้นั้น ว่า เป็นที่พักอาศัยสำหรับพวกเหล่าร้าย
นี้ ดูกดั่งป่าช้าผีดิบ ซึ่งเป็นที่พักอาศัยของพวกอมนุษย์ ที่ดุร้าย. เรากล่าว
นักบวชชนิดนี้ ว่าเทียบกันได้กับที่พักอาศัยสำหรับคนดุร้าย ฉะนั้น.

(๕) ผู้ประพาศิพรหมจรรย์ร่วมกัน ซึ่งมีศีลเป็นที่รัก ได้เห็น
นักบวชนิคนั้นเข้าแล้ว ก็นึกตำหนิได้ว่า “พุทโธเอ๋ย! ความทุกข์ของพวกเขา
เรา มีอยู่ตรงที่ พวกเขาจำต้องอยู่ร่วมกับนักบวชนิคนั้นด้วย”
ดังนี้. ภิกษุ ท.! เรากล่าวการอยู่ร่วมที่ทำให้เกิดทุกข์ขึ้นนี้ของผู้นั้น ว่า
เป็นความร้องไห้พีไร่ำ คุจดั่งป่าช้าผีดิบ ซึ่งเป็นที่ที่ร้องไห้พีไร่ำของคนเป็น
จำนวนมาก. เรากล่าวนักบวชนิคนี ว่าเทียบกันได้ที่สำหรับเป็นที่ร้องไห้
พีไร่ำของคนเป็นจำนวนมาก ฉะนั้น.

ภิกษุ ท.! โทษห่าอย่างเหล่านี้ เป็นโทษในนักบวช ที่เปรียบด้วย
ป่าช้าผีดิบ แล.

หมวดที่สี่ จบ.

ผู้ชุมนุมทรัพย์!

น เต อหิ อานนท ตถา ปรกุกมิสฺสามิ
อานนท์! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม
ยถา กุมภกาโร อามเก อามกมตฺเต
เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแกล้ม้อ ที่ยังเปียก ยังดิบอยู่
นิกฺคยฺห นิกฺคยฺหาหิ อานนท วกฺขามิ
อานนท์! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด
ปวฺยฺห ปวฺยฺหาหิ อานนท วกฺขามิ
อานนท์! เราจักชื้อโทษแล้ว ชื้อโทษอีก ไม่มีหยุด
โย สारो, โส จฺจฺสูตติ
ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

(มหาสุลฺลยฺตฺตฺต อฺปฺริ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นินฺนํว ปวตฺตาริ อํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินิ
นิกฺคยฺห วาที เมธาวิ ตาทิสํ ปญฺชิตํ ภาเช
คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใดๆ ที่คอยชื้อโทษ คอยกล่าว
คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชุมนุมทรัพย์ละ,
ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,
ตาทิสํ ภาชฺมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย
เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีทำเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปญฺชิตฺตวคฺค ฐ. พุ. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโอบอ้อม

หมวดที่ ๕

ว่าด้วย การเป็นทาสค้นหา

๑. ผู้เห็นแก่อำมิส
๒. ไม่คุ้มค่าข้าวสุก
๓. จี้ตามข้าง
๔. ดัดบ่วงนายพราน
๕. ผู้ถูกล่าม
๖. หมองูตายเพราะงู
๗. อมิตตภิกขุ
๘. เป็นโรคชอบเที่ยวเรื่อยเปื่อย

ขุมทรัพย์จากพระโอบุช

หมวดที่ ๕

ว่าด้วย การเป็นทาสค้นหา

ผู้เห็นแก่อามิส^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบริษัทมีสองชนิด. สองชนิดอะไรกันเล่า ? สองชนิดคือ ภิกษุบริษัทที่ **หนักในอามิส** แต่ไม่หนักในพระสัทธรรม หนึ่ง, ภิกษุบริษัทที่ **หนักในพระสัทธรรม** แต่ไม่หนักในอามิส หนึ่ง.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบริษัทที่หนักในอามิส แต่ไม่หนักในพระสัทธรรมนั้นเป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ ภิกษุเหล่าใดกล่าวยกยอกันเองต่อหน้าคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนว่า “ภิกษुरुูปโน้น เป็นอริยบุคคลชนิด **อุกโตภาควิมุตต์^๒**, รูปโน้น เป็นอริยบุคคลชนิด **ปัญญาวิมุตต์^๓**, รูปโน้น เป็นอริยบุคคลชนิด **กายสักกิ^๔**, รูปโน้น เป็นอริยบุคคลชนิด **ทิกฺขุปิตตะ^๕**, รูปโน้น เป็น

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ทุก. อ. ๒๐/๕๓/๒๕๓.

๒. อุกโตภาควิมุตต์ ผู้หลุดพ้นโดยส่วนสอง คือผู้ได้วิโมกข์ทั้งแปดด้วย และได้โลกุตตรผลในชั้นสิ้นอาสวะด้วย.

๓. ปัญญาวิมุตต์ ผู้สิ้นอาสวะด้วยอำนาจปัญญาเห็นอนัตตาโดยตรง.

๔. กายสักกิ ผู้มีกายเสวยสุขด้วยนามกายมาแล้วเป็นเครื่องประจักษ์ คือเสขบุคคล ๙ ผู้ชิมฉานสุขมาแล้ว จึงเห็นทุกข์และบรรลุมรรคผลในชั้นของตน ๆ.

๕. ทิกฺขุปิตตะ ผู้บรรลุมรรคผลด้วยอำนาจพิจารณา เห็นอนัตตาในสังขารทั้งหลาย ซึ่งได้แก่อริยบุคคลนับตั้งแต่ผู้ตั้งอยู่ในโศคาปัตติผลไปจนถึงผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตมรรค, แต่พอได้บรรลุมรรคผลก็เป็นปัญญาวิมุตต์ไป.

[ตั้งแต่ ๒-๕ และเชิงอรรถหน้า ๕๒ (ในข้อ ๑, ๒, ๓) ดุรายละเอียดโดยพุทธวจนะ ใน อริยสังจากพระโอบุชภาคต้น หน้า ๖๕๘]

อริยบุคคลชนิด สัทธาวิมุตต์^๑, รูปโน้น เป็นอริยบุคคลชนิด ชัมมานุสारी^๒, รูปโน้น เป็นอริยบุคคลชนิด สัทธานุสारी^๓, รูปโน้น มีศีลมีการเป็นอยู่งดงาม, และรูปโน้น ทุศีลมีการเป็นอยู่เลวทราม” ดังนี้ เป็นต้น. ภิกษุเหล่านั้น ย่อมได้ลาภ เพราะการกล่าวยกยอกันนั้นเป็นเหตุ. ครั้นได้ลาภแล้ว ภิกษุพวกนั้นก็พากันติดอกติดใจในรสแห่งลาภ สยบอยู่ เมามกอยู่, ไม่มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ ไม่เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ ทำการบริโภคลาภนั้นอยู่.

ภิกษุ ท.! ภิกษุบริษัทอย่างนี้แล เราเรียกว่า บริษัทที่หนักในอามิส แต่ไม่หนักในพระสัทธรรม.

ไม่คุ้มค่าข้าวสุก^๔

ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัยหมู่บ้านหรือนิคมแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่. คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีก็ตาม เข้าไปหาภิกษุนั้นแล้ว นิมนต์ฉันอาหารในวันรุ่งขึ้น. ภิกษุนั้นมีความหวังในอาหารนี้ก็รับนิมนต์. ครั้นราตรีล่วงไปถึงเวลาเช้า เชอครองจีวร ถือบาตร เข้าไปสู่เรือนคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี

๑. สัทธาวิมุตต์ ผู้หลุดพ้นด้วยศรัทธาหรือมีศรัทธาออกหน้า ซึ่งได้แก่ผู้บรรลุมรรคผลขั้นสุดท้ายด้วยอาศัยกำลังของศรัทธาที่เกิดขึ้น มากกว่ากำลังด้านสมาธิ, ปัญญา, หรือกำลังด้านอื่น ๆ (ดูการอธิบายโดย- พุทธวจนะ ใน พุทธประวัติจากพระโอบุส หน้า ๓๓๖).

๒. ชัมมานุสारी ผู้เล่นไปตามกระแสแห่งธรรม ซึ่งได้แก่ผู้ตั้งอยู่ในโศคาปัตติมรรค ด้วยอำนาจพิจารณาเห็นอนิจจังใน ตา, หู, จมูก, ลิ้น, กาย, ใจ.

๓. สัทธานุสारी ผู้เล่นไปตามกระแสแห่งศรัทธา ซึ่งได้แก่ผู้ตั้งอยู่ในโศคาปัตติมรรค โดยมีความเชื่อและมีจิตโน้มไป เห็นอนิจจังใน ตา, หู, จมูก, ลิ้น, กาย, ใจ (ดูการอธิบายโดยพุทธวจนะ ใน อริยสัจจากพระโอบุส ภาคต้น หน้า ๕๕๒).

๔. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๓๕๓/๕๖๓, ตรีสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่พลีหระนะไพโรสมน্থ, เมืองกุสินารา.

ผู้นิมนต์, ถึงแม้ก็นั่งบนอาสนะที่เขาจัดไว้. คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี ได้
 เลี้ยงเรอด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีต ด้วยตนเอง ให้อิมหน้าสำราญ
 จนเธอบอกห้าม. ความคิดได้เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้นั้นในขณะนั้นว่า “วิเศษจริง!
 คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนี้ เลี้ยงเรอด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีต ด้วยตนเอง
 จนอิมหน้าสำราญถึงกับเราต้องบอกห้าม” ดังนี้แล้ว, ภิกษุผู้นั้นยังหวังต่อไปอีกว่า
 “โอหนอ! แม้วันต่อๆไป ก็ขอให้คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนี้ เลี้ยงเรอด้วย
 ของเคี้ยวของฉันอันประณีต ฯลฯ อย่างนี้อีกเถิด” ดังนี้. เธอนั้น ได้ติดในรส
 อาหาร หลงในรสอาหาร สยบอยู่ด้วยความยินดีในรสอาหาร, ไม่มองเห็นส่วนที่
 เป็นโทษ ไม่เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุปายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ ฉันทอาหารนั้น.
 ภิกษุผู้นั้น ย่อมครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในกามบ้าง ครุ่นคิดอยู่ด้วย
 ความครุ่นคิดในทางเคียดแค้นบ้าง ครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในทาง
 ทำผู้อื่นให้ลำบากโดยไม่รู้สีกตัวบ้าง ตรงที่เธอนั่งฉันนั้นเอง.

ภิกษุ ท. ! เรากล่าวว่า “ทาน ที่ถวายแก่ภิกษุผู้เช่นนี้ หามีผลมากไม่”.
 เพราะเหตุไร? เพราะเหตุว่า ภิกษุนี้ เป็นผู้มัวเมา แล.

ชี้ตามข้าง^๑

ภิกษุ ท. ! เรื่องนี้เคยมีมาแล้ว : มีสระใหญ่ในที่ใกล้ป่าแห่งหนึ่ง.
 ช้างทั้งหลายได้อาศัยหากินในสระใหญ่แห่งนั้น. มันลงสู่สระแล้ว ใช้งวง
 ถอนหัวบัวและรากบัวขึ้นมา แล้วแกว่งไปแกว่งมาในน้ำ ทำให้หมดเปลือกนม
 แล้วใส่ปากเคี้ยวให้ดีเสียก่อน จึงกลืนลงไป. การกินอย่างนี้ของช้างเหล่านั้น

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ตี. ๑๖/๓๑๓/๖๗๘.

ยอมทำให้เนื้อตัวเปล่งปลั่ง มีพลังกำลัง และไม่ถึงซึ่งความตาย หรือได้รับทุกข์ เจียนตาย ; เพราะข้อที่ข้างนั้นรู้จักกินนั่นเองเป็นเหตุ. ภิกษุ ท. ! ส่วนพวกลูกข้าง เล็ก ๆ อยากจะเอาอย่างข้างใหญ่ ๆ บ้าง, มันจึงลงสู่สระบัวนั้น ใช้งวงถอน หัวบัวและรากบัวขึ้นมาได้ ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ได้แกว่งไปแกว่งมาในน้ำ มีเปือกตมติด อยู่ ก็เอาเข้าไปปาก ไม่ได้เคี้ยวให้ดีเสียก่อน กลืนลงไปแล้ว. การกินอย่างนี้ ของพวกลูกข้างเล็ก ๆ นั้น ย่อมไม่ทำให้เนื้อตัวเปล่งปลั่งมีพลังกำลัง แล้ว ยัง จะถึงซึ่งความตาย หรือได้รับทุกข์เจียนตาย ; เพราะข้อที่ลูกข้างเหล่านั้น ไม่รู้จักกินนั่นเองเป็นเหตุ ;

ภิกษุ ท. ! ฉันทใดก็ฉันทนั้น : ภิกษุผู้เถระทั้งหลาย ในกรณีนี้ เวลาเข้า ครองจีวร ถือบาตร เข้าไปสู่ย่านหมู่บ้านหรือนิคม เพื่อบิณฑบาต, พวกภิกษุ ผู้เถระเหล่านั้น ย่อมกล่าวธรรมอยู่ในที่นั้น ๆ ; พวกคฤหัสถ์ผู้เลื่อมใสต่อภิกษุ ผู้เถระเหล่านั้น ย่อมทำอาการแห่งผู้เลื่อมใส. อนึ่ง พวกภิกษุผู้เถระนั้นเล่า ก็ไม่ติดอกติดใจ ไม่สยบ ไม่เมามก ในลาภนั้น ๆ, เป็นผู้มองเห็น ส่วนที่เป็นโทษ เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ แล้วจึง ทำการบริโภคลาภนั้น. การบริโภคอย่างนี้ของภิกษุผู้เถระเหล่านั้น ย่อมทำให้มี ร่างกายสุกใส มีพลังกำลัง และไม่ถึงซึ่งความตาย หรือได้รับทุกข์เจียนตาย ; เพราะข้อที่ท่านเหล่านั้นรู้จักการทำกรณัน นั้นเองเป็นเหตุ.

ภิกษุ ท. ! ส่วนพวกภิกษุผู้ห่อนวัย อยากจะเอาอย่างพวกภิกษุผู้เถระ เหล่านี้บ้าง, เวลาเข้า ก็ครองจีวร ถือบาตร เข้าไปสู่ย่านหมู่บ้านหรือนิคม เพื่อบิณฑบาต. พวกเธอก็กล่าวธรรมอยู่ในที่นั้น ๆ ; พวกคฤหัสถ์ผู้เลื่อมใส ต่อภิกษุผู้ห่อนวัยเหล่านั้น ย่อมทำอาการแห่งผู้เลื่อมใส. อนึ่ง พวกภิกษุ ผู้ห่อนวัยนั้นเล่า ก็ติดอกติดใจ สยบอยู่ เมามกอยู่ ในลาภนั้น ๆ, เป็นผู้ไม่มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ ไม่เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่อง

ออกไปจากทุกข์ ทำการบริโภคณนั้น. การบริโภคอย่างนี้ของภิกษุผู้เด็ก ๆ เหล่านั้น ย่อมไม่ทำให้มีร่างกายสุกใส มีพลังกำลัง (ชนิดเดียวกับผู้ที่บริโภค เพียงเพื่อเป็นการอนุเคราะห์แก่การประพาศิพรหมจรรย์) แต่ได้กลับถึงซึ่งความตาย หรือได้รับทุกข์เจียนตาย; เพราะข้อที่ภิกษุเด็ก ๆ เหล่านั้น ไม่รู้จักการทำกรณัน นั้นเองเป็นเหตุ.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเนียงใจไว้ว่า “เราทั้งหลาย จักเป็นผู้ไม่ติดอกติดใจ ไม่สยบ ไม่เมาหมก ในปัจฉยลาภ มีปรกติมองเห็นส่วนที่เป็นโทษ เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ ทำการบริโภคปัจฉยลาภนั้น ๆ” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเนียงใจไว้แบบนี้แล.

ติดบ่วงนายพราน^๑

ภิกษุ ท. ! กามคุณเหล่านี้มีห้าอย่าง. ห้าอย่างอะไรกันเล่า? ห้าอย่างคือ รูปที่เห็นด้วยตา, เสียงที่ฟังด้วยหู, กลิ่นที่ดมด้วยจมูก, รสที่ลิ้มด้วยลิ้น, และโผฏฐัพพะที่สัมผัสด้วยกาย, อันเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ ยวนตาชวนใจให้รัก เป็นที่เข้าไปตั้งไว้ซึ่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดข้อมใจ. ภิกษุ ท. ! กามคุณมีห้าอย่างเหล่านี้แล.

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่ง ติดอกติดใจ สยบอยู่ เมาหมกอยู่ในกามคุณห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ก็ไม่มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ ไม่เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ ทำการบริโภคกามคุณทั้ง

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปาสาณีสสูตร ม. ม. ๑๒/๓๓๓/๓๒๗-๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่อาศรมของรัมมกพราหมณ์ ไกลนครสาวัตถิ.

ห้านั้นอยู่; สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น อันคนทั้งหลายพึงเข้าใจเถิดว่า เป็นผู้ถึงความพินาศย่อยยับ แล้วแต่มารผู้ใจบาปต้องการจะทำตามอำเภอใจอย่างไร ไค ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบได้ดั่งเนื้อป่าที่ติดบ่วง นอนจมอยู่ในกองบ่วง, ในลักษณะที่ใคร ๆ พึงเข้าใจได้ว่า มันจะถึงซึ่งความพินาศย่อยยับ ต้องทำตามประสงค์ของพรานทุกประการ เมื่อนายพรานมาถึงเข้า มันจะหนีไปไหนไม่พ้นเลย^๑ ดังนี้. ข้อนี้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ก็ฉันนั้นเหมือนกัน : พวกเขาพากันติดอกติดใจ สยบอยู่เมามหมกอยู่ในกามคุณห้าอย่าง เหล่านี้แล้ว ก็ไม่มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ ไม่เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ ทำการบริโภคกามคุณทั้งห้าอยู่นั้นอยู่, เป็นผู้ที่คนทั้งหลายพึงเข้าใจเถิดว่า จะถึงความพินาศย่อยยับ แล้วแต่มารผู้ใจบาปต้องการจะทำตามอำเภอใจ อย่างไร ดังนี้.

ผู้ถูกล่าม^๒

ภิกษุ ท. ! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ยังตัดเครื่องล่ามทางใจห้าอย่างให้ขาดออกไปไม่ได้แล้ว ; คืนวันของบรรพชิตรูปนั้น ย่อมผ่านไปโดยหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หากความเจริญมิได้. เครื่องล่ามทางใจห้าอย่างนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ ยังเป็นผู้มีความกำหนัด ในกามทั้งหลาย, ยังมีความพอใจ, มีความรัก, มีความกระหาย, มีความเร่าร้อน, มีความทะยาน

๑. อรรถกถาให้ข้อเปรียบเทียบไว้ว่า สมณพราหมณ์ เปรียบดั่งเนื้อป่า, ปัจจยสี เปรียบดั่งบ่วงที่นายพรานดักไว้ในป่า, ขณะที่สมณพราหมณ์เหล่านั้นทำการบริโภคไม่พิจารณาปัจจยสี เปรียบดั่งขณะที่เนื้อนอนจมอยู่ในกองบ่วง, ขณะที่สมณพราหมณ์ต้องทำตามประสงค์ของมาร เปรียบดั่งขณะที่เมื่อนายพรานมาถึงเข้า เนื้อก็ไม่ว่าจะหนีเอาตัวรอดทางไหน.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อ. ๒๔/๑๕/๑๔.

อยาก ในกามทั้งหลาย. ภิกษุใด เป็นดั่งกล่าวนี้, จิตของภิกษุนั้น ย่อมไม่
 น้อมไป เพื่อความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส เพื่อความเพียรทำให้เนื่อง ๆ เพื่อ
 ความเพียรอันติดต่อกัน และเพื่อความเพียรอันเป็นหลักมั่นคง. จิตของผู้ใด
 ไม่น้อมไปในความเพียร ดังกล่าวนี้, นั้นแหละเป็นเครื่องล่ามทางใจอย่าง
 หนึ่งซึ่งเธอยังตัดให้ขาดออกไม่ได้.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุยังเป็นผู้มีความกำหนัด ในกาย __ ฯลฯ __
 นั้นแหละเป็นเครื่องล่ามทางใจอย่างที่สอง ซึ่งเธอยังตัดให้ขาดออกไม่ได้.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุยังเป็นผู้มีความกำหนัด ในรูป __ ฯลฯ __
 นั้นแหละเป็นเครื่องล่ามทางใจอย่างที่สาม ซึ่งเธอยังตัดให้ขาดออกไม่ได้.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุได้ฉันอาหารเต็มท้องตามประสงค์แล้ว
 ก็ มัวหาความสุขในการหลับ หาความสุขในการเอนกายเล่น หาความสุข
 ในการนอนซบเซาไม่อยากจะลุกขึ้น __ ฯลฯ __ นั้นแหละเป็นเครื่องล่ามทางใจ
 อย่างที่สี่ ซึ่งเธอยังตัดให้ขาดออกไม่ได้.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุประพฤติพรหมจรรย์ โดย ตั้งความ
 ปรรารถนาเพื่อเป็นเทวดาพวกใดพวกหนึ่ง ว่า “เราจักเป็นเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่
 หรือเป็นเทวดาผู้มีศักดิ์น้อยชนิดใดชนิดหนึ่ง ด้วยศีลนี้, ด้วยวัตรนี้, ด้วยตบะ
 นี้, หรือด้วยพรหมจรรย์นี้” ดังนี้. ภิกษุใด เป็นดั่งกล่าวนี้, จิตของภิกษุนั้น
 ย่อมไม่น้อมไป เพื่อความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส เพื่อความเพียรทำให้เนื่อง ๆ
 เพื่อความเพียรอันติดต่อกัน และเพื่อความเพียรอันเป็นหลักมั่นคง. จิตของผู้ใด
 ไม่น้อมไป ในความเพียร ดังกล่าวนี้, นั้นแหละเป็นเครื่องล่ามทางใจอย่าง
 หนึ่งที่ห้า ซึ่งเธอยังตัดให้ขาดออกไม่ได้.

ภิกษุ ท. ! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ยังตัดเครื่องล่ามทางใจห้อย่างเหล่านี้ให้ขาดออกไม่ได้แล้ว ; คืบวันของบรรพชิตรูปนั้น ย่อมผ่านไป โดยหวังได้แต่ความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หากความเจริญมิได้ ; เช่นเดียวกับคืบวันแห่งดวงจันทร์เวลาข้างแรม, ดวงจันทร์นั้นโดยสีก็ไม่แจ่มกระจ่าง, โดยวงกลมก็เล็กแคบเข้า, โดยรัศมีก็เสื่อมลง, โดยขนาดก็หดเล็กลง ; ฉนั้นใดก็ฉนั้นนั่นแล.

หมองูตายเพราะงู^๑

ภิกษุ ท. ! ไม้พันธุ์ใหญ่ ๆ ซึ่งมีเมล็ดเล็ก ๆ แต่อาจเติบโตมีลำต้นสูงใหญ่ มีธรรมชาติชอบงอกขึ้นคลุมต้นไม้ทั้งหลายนั้น มีอยู่. บรรดาต้นไม้ที่ถูกมันงอกขึ้นคลุมแล้ว ย่อมหักเล็กหักใหญ่ ย่อมผุพังไป กระทั่งสูญสิ้นไปเลย. ต้นไม้ เช่นว่านี่ คือต้นอะไรบ้างเล่า ? ภิกษุ ท. ! ต้นไม้เช่นว่านี่คือ ต้นโพธิ, ต้นไทร, ต้นมัลลิก, ต้นอุทุมพร, ต้นกัจจกะ และต้นกปิถณะ^๒, นี่แล คือไม้พันธุ์ใหญ่ ซึ่งมีเมล็ดเล็ก ๆ แต่อาจเติบโตมีลำต้นสูงใหญ่ มีธรรมชาติชอบงอกขึ้นคลุมต้นไม้ทั้งหลาย ทำบรรดาต้นไม้ที่ถูกมันงอกขึ้นคลุมแล้ว ให้หักเล็กหักใหญ่ ให้ผุพัง กระทั่งสูญสิ้นไปเลย ;

ภิกษุ ท. ! ฉนั้นใดก็ฉนั้นนั่น ที่กุลบุตรบางคนในโลกนี้ ละกามทั้งหลายอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ออกจากเรือน บวชเป็นคนไม่เกี่ยวข้องกับด้วยเรือน, นักบวชผู้นั้น กลับเป็นคนที่ต้องเสียหายย่อยยับ หล่นจากพรหมจรรย์

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ตี. ๑๕/๑๓๕/๔๕๖-๔๕๘.

๒. ต้นไม้ที่ว่านี้ หมายถึงต้นไม้ทุกชนิดที่เมล็ดของมันละเอียด จนอาจไปติดอยู่ที่ต้นไม้อื่นแล้วงอกขึ้นบนต้นไม้ต้น ๆ แล้วทำลายต้นไม้เดิมให้สูญสิ้นไป เช่น ต้นไทร เป็นต้น ที่เราเห็นกันอยู่ทั่วไป.

ด้วยกามทั้งหลายชนิดเดิมอีกนั่นเอง หรือด้วยกามที่เลวร้ายยิ่งไปกว่าเดิม (ที่
ตนกลับสะสมมันขึ้น เพราะความไม่รู้เท่าถึงกามของตน).

อมิตตภิกขุ^๑

ภิกษุ ท. ! มิตรที่เป็นภิกษุ ที่ประกอบด้วยลักษณะห้าอย่างเหล่านี้ เป็น
คนที่ใคร ๆ ไม่ควรคบ. ห้าอย่างอะไรกันเล่า? ห้าอย่างคือ :-

- (๑) ภิกษุนั้น ชอบใช้ให้ผู้อื่นทำงาน.
- (๒) ภิกษุนั้น ชอบก่ออธิกรณ์.
- (๓) ภิกษุนั้น ทำตนเป็นปฏิบัติยกย่องเหล่าพระเถระชั้นครูบาอาจารย์.
- (๔) ภิกษุนั้น ชอบเที่ยวไกล ๆ และไม่มีจุดหมาย.
- (๕) ภิกษุนั้น ไม่มีความสามารถในการแสดง, ในการชี้ชวน, ในการ
ปลุกปลอบ, ในการเร้าให้เกิดความบันเทิง, ด้วยธรรมิกถา ตามเวลาอันสมควร.

ภิกษุ ท. ! มิตรที่เป็นภิกษุ ที่ประกอบด้วยลักษณะห้าอย่างเหล่านี้แล
เป็นคนที่ใคร ๆ ไม่ควรคบ.

เป็นโรคชอบเที่ยวเรื่อยเปื่อย^๒

ภิกษุ ท. ! โทษห้าอย่างเหล่านี้ เป็นโทษสำหรับคนชอบเที่ยวไกล ๆ และ
ไม่มีจุดหมาย. ห้าอย่างอะไรกันเล่า? ห้าอย่างคือ :-

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๕๑/๑๔๖.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๒๘๕/๒๒๒.

- (๑) เธอ ย่อมไม่บรรลุดีที่ยังไม่บรรลุด.
- (๒) เธอ ย่อมเสื่อมถอยจากสิ่งที่บรรลุดแล้ว.
- (๓) ไม่เป็นผู้แตกฉานชำของในบางสิ่งบางอย่างแม้ที่บรรลุดแล้ว.
- (๔) เป็นแต่โรคที่ทำให้ชีวิตลำบาก.
- (๕) และเป็นคนไร้มิตร.

ภิกษุ ท. ! โทษห่าอย่างเหล่านี้แล เป็นโทษสำหรับคนชอบเที่ยวไกล ๆ และไม่มีจุดหมาย.

หมวดที่ห้า จบ.

ผู้ชุมนุมทรัพย์!

น เต อหิ อานนท ตถา ปรกุกมิสุสามิ
อานนท์! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม
ยถา กุมภกาโร อามเก อามกมตเต
เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก้ม้อ ที่ยังเปียก ยังดิบอยู่
นิกคยฺหนิคคยฺหาหิ อานนท วกขามิ
อานนท์! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด
ปวยฺหปวยฺหาหิ อานนท วกขามิ
อานนท์! เราจักชื้อโทษแล้ว ชื้อโทษอีก ไม่มีหยุด
โย สारो, โส รุสุสติ
ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

(มหาสุญญตสูตร อปริ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นรินฺว ปวตฺตาริ ยํ ปสุเส วชฺชทสฺสินิ
นิกคยฺหวาที เมธาวิ ตาทิสํ ปญฺชิตํ ภาเช
คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใดๆ ที่คอยชื้อโทษ คอยกล่าว
คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชุมนุมทรัพย์ละ,
ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,
ตาทิสํ ภขมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย
เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีทำเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปญฺชิตวคฺค ฐ. พุ. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโอสถ

หมวดที่ ๖

ว่าด้วย การหละหลวมในธรรม

๑. นกแก้ว นกขุนทอง
๒. ถูกลม
๓. ปริยัติที่เป็นงูพิษ
๔. ผู้ที่ไม่ควรพูดอภิธรรม
๕. เนื้อแท้ อันตรธาน
๖. ผู้ทำศาสนาเสื่อม
๗. คนไม่ควรเลี้ยงโค
๘. ลูกนอกคอก
๙. ผู้โกลาเล
๑๐. ภิกษุร้องเพลง
๑๑. ผู้มีวแต่่าวคณลาด
๑๒. พระหลวงตา
๑๓. พระถูกฆ่า
๑๔. ผู้หล่นจากศาสนา

ขุมทรัพย์จากพระโอบุชู้

หมวดที่ ๖

ว่าด้วย การหละหลวมในธรรม

นกแก้ว นกขุนทอง^๑

ภิกษุ! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมเล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด) คือ สุตตะ เคยยะ เวชยาकरणะ คาทา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัပ္ภุตัมมะ เวทลละ ; แต่เธอไม่รู้ทั่วถึงความหมายอันยิ่งแห่งธรรมนั้น ๆ ด้วยปัญญา. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากด้วยปริยัติ (นักเรียน) ยังมีใช้ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ แสดงธรรมตามที่ได้ฟังได้เรียนมา แก่คนอื่น โดยพิสดาร, แต่เธอไม่รู้ทั่วถึงความหมายอันยิ่งแห่งธรรมนั้น ๆ ด้วยปัญญา. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากด้วยการบัญญัติ (นักแต่ง) ยังมีใช้ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ ทำการสาธยายธรรม ตามที่ได้ฟังได้เรียนมา โดยพิสดาร, แต่เธอไม่รู้ความหมายอันยิ่งแห่งธรรมนั้น ๆ ด้วยปัญญา. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากด้วยการสวด (นักสวด) ยังมีใช้ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๐๐/๗๔, ตรัสแก่ภิกษุรูปหนึ่งผู้ทูลถามเรื่องนี้.

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ คิดพลา่่นไปในธรรม ตามที่ได้ฟังได้เรียนมา, แต่เธอไม่รู้ทั่วถึงความหมายอันยิ่งแห่งธรรมนั้น ๆ ด้วยปัญญา. ภิกษุนี้เราเรียกว่า ผู้มากด้วยการคิด (นักคิด) ยังมีใช้ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

อุงลม^๑

ภิกษุ! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมเล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด) คือ สุตตะ เคยยะ เวชยาकरणะ คาทา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัฟกุตัมมะ เวทลละ, เธอใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการเรียนธรรมนั้น ต้องเร็ดร้างจากการหลีกเร็น ไม่ประกอบซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจในภายใน. ภิกษุนี้เราเรียกว่า ผู้มากด้วยปริยัติ (นักเรียน) ยังมีใช้ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ แสดงธรรมตามที่ได้ฟังได้เรียนมา แก่คนอื่น โดยพิสดาร, เธอใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการบัญญัติธรรมนั้น ต้องเร็ดร้างจากการหลีกเร็น ไม่ประกอบซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจในภายใน. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากด้วยการบัญญัติ (นักแต่ง) ยังมีใช้ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ ทำการสาธยายธรรม ตามที่ได้ฟังได้เรียนมา โดยพิสดาร, เธอใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการสาธายนั้น ต้องเร็ดร้างจากการหลีกเร็น ไม่ประกอบซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจในภายใน. ภิกษุนี้เราเรียกว่า ผู้มากด้วยการสวด (นักสวด) ยังมีใช้ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ คิดพลา่่นไปในธรรมตามที่ได้ฟังได้เรียนมา, เธอใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการคิดพลา่่นในธรรมนั้น ต้องเร็ดร้าง

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๕๘/๗๓, ตรัสแก่ภิกษุรูปหนึ่งซึ่งทูลถามเรื่องนี้.

จากการหลีกเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจในภายใน. ภิกษุนี้ เรา เรียกว่า ผู้มากด้วยการคิด (นักคิด) ยังมีใช้ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

ปรียัติที่เป็นงุพิษ^๑

ภิกษุ ท. ! โมฆบุรุษบางพวกในกรณีนี้ เล่าเรียนปรียัติธรรม (นานาชนิด) คือ สุตตะ ฯลฯ เวทัลละ, พวกโมฆบุรุษเหล่านั้น ครั้นเล่าเรียนธรรมนั้น ๆ แล้ว ไม่สอดส่องใคร่ครวญเนื้อความแห่งธรรมเหล่านั้นด้วยปัญญา ; เมื่อไม่สอดส่องใคร่ครวญเนื้อความด้วยปัญญา ธรรมทั้งหลายเหล่านั้น ย่อมไม่ทนต่อการเพ่งพิสูจน์^๒ ของโมฆบุรุษเหล่านั้น. พวกโมฆบุรุษเหล่านั้น เล่าเรียนธรรมด้วยการเพ่งหาข้อบกพร่อง (ของธรรมหรือของลัทธิใดลัทธิหนึ่ง) และมีความคิดที่จะใช้เป็นเครื่องทำลายลัทธิใดลัทธิหนึ่ง เป็นอนิสงส์. ผู้รู้ทั้งหลาย เล่าเรียนพระปรียัติธรรม เพื่อคุณประโยชน์อันใด พวกโมฆบุรุษเหล่านั้น หาได้รับคุณประโยชน์อันนั้นแห่งธรรมไม่ ; ธรรมทั้งหลายเหล่านั้น ก็เลยเป็นธรรมที่โมฆบุรุษเหล่านั้นถือเอาไม่ดี เป็นไปเพื่อความไม่เป็นประโยชน์ เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เขาเหล่านั้นตลอดกาลนาน. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ? เพราะความที่ธรรมทั้งหลายอันโมฆบุรุษเหล่านั้นถือเอาไม่ดีเป็นเหตุ.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีความต้องการใครจะได้อูฐ เที้ยวเสาะแสวงหาอยู่. บุรุษนั้น ครั้นเห็นงูตัวใหญ่ก็เข้าจับงูนั้นที่ตัวหรือที่หาง, อสรพิษตัวนั้น ก็จะพืงกลับฉกเอามือหรือแขนหรืออวัยวะแห่งใดแห่งหนึ่งของบุรุษนั้น ;

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อลคัททูปมสูตร ม. ม. ๑๒/๒๖๗/๒๗๘, ครัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

๒. การเพ่งพิสูจน์ในที่นี้ หมายถึง การเพ่งพิสูจน์ธรรมเพื่อให้เห็นตามความเป็นจริงในธรรม จนเกิด ถันทะ, อุตสาหะ ฯลฯ ตามมา ซึ่งเป็นหลักในการรู้ตามซึ่งสังขารธรรม ๑๒ ขั้นตอน ที่ได้ครัสไว้ (ดูปฏิจจุสมุปาบท จากพระโอษฐ์ หน้า ๖๓๖ ประกอบ).

บุรุษนั้น ก็ตายหรือได้รับทุกข์เจียนตาย เพราะการฉกเอาของอสรพิษนั้น
เป็นเหตุ. ข้อนี้เพราะเหตุไร ? เพราะความที่บุรุษนั้นจับงูไม่ดี (คือไม่ถูกวิธี)
เป็นเหตุ. ข้อนี้ฉันใด ;

ภิกษุ ท. ! โมฆบุรุษบางพวกในกรณีนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน : เขา
เล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด) คือ สุตตะ ฯลฯ เวทลละ, พวกโมฆบุรุษ
เหล่านั้น ครั้นเล่าเรียนธรรมนั้น ๆ แล้ว ไม่สอดคล้องใคร่ครวญเนื้อความ
แห่งธรรมเหล่านั้นด้วยปัญญา ; เมื่อไม่สอดคล้องใคร่ครวญเนื้อความด้วยปัญญา
ธรรมทั้งหลายเหล่านั้น ย่อมไม่ทนต่อการเพ่งพิสูจน์ของโมฆบุรุษเหล่านั้น ;
โมฆบุรุษเหล่านั้น เล่าเรียนธรรมด้วยการเพ่งหาข้อบกพร่อง (ของธรรมหรือ
ของลัทธิใดลัทธิหนึ่ง) และมีความคิดที่จะใช้เป็นเครื่องทำลายลัทธิใดลัทธิหนึ่ง
เป็นอันสงฆ์. ผู้รู้ทั้งหลาย เล่าเรียนปริยัติธรรม เพื่อคุณประโยชน์อันใด,
โมฆบุรุษเหล่านั้น หาได้รับคุณประโยชน์อันนั้นแห่งธรรมไม่ ; ธรรมทั้งหลาย
เหล่านั้น ก็เลยเป็นธรรมที่โมฆบุรุษเหล่านั้นถือเอาไม่ดี เป็นไปเพื่อความไม่เป็น
ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เขาเหล่านั้นตลอดกาลนาน. ข้อนี้เพราะเหตุไร ?
เพราะความที่ธรรมทั้งหลาย อันโมฆบุรุษเหล่านั้นถือเอาไม่ดีเป็นเหตุ แล.

ผู้ที่ไม่ควรพูดอภิธรรม^๑

ภิกษุ ท. ! ในกาลยี่ดียวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ซึ่งมีได้อบรมกาย
มิได้รับอบรมศีล มิได้อบรมจิต และมีได้รับอบรมปัญญา ; เธอทั้งหลาย

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒/๑๒๒/๖๘.

เมื่อเป็นเช่นนั้น พุตกัณถึงเรื่องอภิธรรม หรือเรื่องเวทัสละอยู่ จักพลัดออกไปสู่แนวของมิจฉาทิฏฐิโดยไม่รู้สักตัว. ภิกษุ ท. ! ด้วยอาการอย่างนี้เอง, วินัยมีมลทิน เพราะธรรมมีมลทิน ; ธรรมมีมลทิน เพราะวินัยมีมลทิน. นี้เป็นอนาคตภัย ที่ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้ว ก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภัยนั้นเสีย.

เนื้อแท้อันตราย^๑

ภิกษุ ท. ! เรื่องนี้เคยมีมาแล้ว : กลองศึกของกษัตริย์พวกทสสารหะ^๒ เรียกว่า อานกะ มีอยู่. เมื่อกลองอานกะนี้ มีแผลแตก หรือลิ, พวกกษัตริย์ทสสารหะ ได้หาเนื้อไม้อื่นทำเป็นลิ้ม เสริมลงในรอยแตกของกลองนั้น (ทุกคราวไป). ภิกษุ ท. ! เมื่อเชื่อมปะเข้าหลายครั้งหลายคราวเช่นนั้นนานเข้า ก็ถึงสมัยหนึ่ง ซึ่ง เนื้อไม้เดิมของตัวกลองหมดสิ้นไป เหลืออยู่แต่เนื้อไม้ที่ทำเสริมเข้าใหม่ เท่านั้น ;

ภิกษุ ท. ! ฉันทใดก็ฉันทนั้น : ในกาลที่ยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย, สุตตันตะ (ตัวสูตรส่วนที่ลึกซึ้ง) เหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา, เมื่อมีผู้นำ สุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ ; เธอจักไม่ฟังด้วยดี จักไม่เงี่ยหูฟัง จักไม่ตั้งจิต เพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน. ส่วน สุตตันตะเหล่าใด ที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๓๑๑/๖๗๒-๓, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

๒. กษัตริย์ ทสสารหะ วงษ์ยาทพ แห่งมหาภารตะ.

กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก, เมื่อมีผู้นำสูตรที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่เหล่านั้นมากล่าวอยู่ ; เธอจักฟังด้วยดี จักเงี้ยวฟัง จักตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ภิกษุ ท. ! ความอันตรายของสุดตันตะเหล่านั้น ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ่ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา จักมีได้ด้วยอาการอย่างนี้ แล.

ผู้ทำศาสนาเสื่อม^๑

ภิกษุ ท. ! มูลเหตุสี่ประการเหล่านี้ ที่ทำให้พระสังฆกรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป. สี่อย่างอะไรกันเล่า? สี่อย่างคือ :-

ภิกษุ ท. ! พวกภิกษุเล่าเรียนสูตร อันถือกันมาผิด ด้วยบทพยัญชนะที่ใช้กันผิด ; เมื่อบทและพยัญชนะใช้กันผิดแล้ว แม้ความหมายก็มีนัยอันคลาดเคลื่อน. ภิกษุ ท. ! นี้ **มูลกรณีทีหนึ่ง** ซึ่งทำให้พระสังฆกรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุเป็นคนที่ขี้เกียจ ประกอบด้วยเหตุที่ทำให้เป็นคนขี้เกียจ ไม่อดทน ไม่ยอมรับคำตักเตือนด้วยความเคารพหนักแน่น. ภิกษุ ท. ! นี้ **มูลกรณีที่สอง** ซึ่งทำให้พระสังฆกรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุเหล่าใด เป็นพหูสูต คล่องแคล่วในหลักพระพุทธวจนะ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท), ภิกษุเหล่านั้น

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๕๗/๑๖๐.

ไม่ได้เอาใจใส่บอกสอนใจความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่น ๆ ; เมื่อท่านเหล่านั้นล่วงลับดับไป สูตรทั้งหลาย ก็เลขาคนผู้เป็นมุลราก (อาจารย์) ไม่มีที่อาศัยสืบไป. ภิกษุ ท. ! นี้ มุลกรณีทีสาม ซึ่งทำให้พระสังฆกรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุชั้นเถระ ทำการสะสมบริกขารประพฤตีย่อหย่อนในไตรสิกขา เป็นผู้นำในทางธรรม ไม่เหลียวแลในกิจแห่งวิเวกธรรม ไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งในสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง. ผู้บวชในภายหลังได้เห็นพวกเถระเหล่านั้นทำแบบแผนเช่นนั้นไว้ ก็ถือเอาไปเป็นแบบอย่าง จึงทำให้เป็นผู้ทำการสะสมบริกขารบ้าง ประพฤตีย่อหย่อนในไตรสิกขา มีจิตดำด้วยอำนาจแห่งนิวรรณ์ ไม่เหลียวแลในกิจแห่งวิเวกธรรม ไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งในสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง, ตามกันสืบไป. ภิกษุ ท. ! นี้ มุลกรณีทีสี่ ซึ่งทำให้พระสังฆกรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุ ท. ! มุลเหตุสี่ประการเหล่านี้แล ที่ทำให้พระสังฆกรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

คนไม่ควรเลี้ยงโค^๑

ภิกษุ ท. ! คนเลี้ยงโคที่ประกอบด้วยความบกพร่อง ๑๑ อย่างแล้ว ไม่เหมาะที่จะเลี้ยงโคและทำฝูงโคให้เจริญได้. ความบกพร่อง ๑๑ อย่าง อะไร

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาโคपालสูตร. ม. ม. ๑๒/๔๑๐/๓๘๔-๕, ตรีสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

กันเล่า? ๑๑ อย่างคือ คนเลี้ยงโคในกรณีนี้ เป็นผู้ไม่รู้เรื่องราวของโค, เป็นผู้ไม่ฉลาดในลักษณะของโค, เป็นผู้ไม่เข้าใจข้าง, เป็นผู้ไม่ปิดแผล, เป็นผู้ไม่สูมคว้น, เป็นผู้ไม่รู้จักทำที่ควรนำโคไป, เป็นผู้ไม่รู้จักนำที่โคควรค้ำ, เป็นผู้ไม่รู้จักทางที่โคควรเดิน, เป็นผู้ไม่ฉลาดในที่ที่โคควรไป, เป็นผู้รีดนมโคเสียหมด ไม่มีส่วนเหลือ, เป็นผู้ไม่ให้เกียรติแก่โคอุสถอันเป็นโคพ่อฝูง เป็นโคนำฝูง ด้วยการเอาใจใส่เป็นพิเศษ. ภิกษุ ท.! คนเลี้ยงโคที่ประกอบด้วยความบกพร่อง ๑๑ อย่างเหล่านี้แล ไม่เหมาะที่จะเลี้ยงโคและทำฝูงโคให้เจริญได้ ;

ภิกษุ ท.! ฉันทใดกัณ्हันนั : ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์คุณ ๑๑ ประการแล้ว ไม่ควรที่จะถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ ในธรรมวินัยนี้. องค์คุณ ๑๑ ประการอะไรกันเล่า? ๑๑ ประการคือ ภิกษุในกรณีนี้ เป็นผู้ไม่รู้จักรูป, เป็นผู้ไม่ฉลาดในลักษณะ, เป็นผู้ไม่เข้าใจข้าง, เป็นผู้ไม่ปิดแผล, เป็นผู้ไม่สูมคว้น, เป็นผู้ไม่รู้จักทำที่ควรไป, เป็นผู้ไม่รู้จักนำที่ควรค้ำ, เป็นผู้ไม่รู้จักทางที่ควรเดิน, เป็นผู้ไม่ฉลาดในที่ที่ควรไป, เป็นผู้รีด “นมโค” เสียหมด ไม่มีส่วนเหลือ, เป็นผู้ไม่บูชาอย่างยิ่งในภิกษุทั้งหลาย ผู้เป็นเถระ มีพรชายุกาล บวชนาน เป็นบิดาสงฆ์ เป็นผู้นำสงฆ์ ด้วยการบูชาชั้นพิเศษ.

พวกไม่รู้จักรูป

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักรูป เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมไม่รู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “รูปขนิคโคก็ตาม ทั้งหมดนั้นชื่อว่ารูป, คือ มหาภูตรูปมี ๔, และอุปาทายรูป คือรูปที่อาศัยมหาภูตรูปทั้ง ๔” ดังนี้. ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักรูป เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่ฉลาดในลักษณะ

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่ฉลาดในลักษณะ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมไม่รู้ตามที่จริงว่า “คนพาล มีกรรมเป็นเครื่องหมาย, บัณฑิต ก็มีกรรมเป็นเครื่องหมาย” ดังนี้เป็นต้น.
ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่ฉลาดในลักษณะ เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่เจียใจขวาง

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่เจียใจขวาง เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ ไม่อดกลั้น ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้สิ้นสุด ไม่ทำให้หมดสิ้น ซึ่งความตริกเกี่ยวกับกาม, ความตริกเกี่ยวกับความพยายาม, ความตริกเกี่ยวกับการเบียดเบียน ที่เกิดขึ้นแล้ว ; และไม่อดกลั้น ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้สิ้นสุด ไม่ทำให้หมดสิ้น ซึ่งสิ่งอันเป็นอกุศลลามกทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้ว. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่เจียใจขวาง เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่ปิดแผล

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่ปิดแผล เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ เห็นรูปด้วยตา, ฟังเสียงด้วยหู, ดมกลิ่นด้วยจมูก, ลิ้มรสด้วยลิ้น, ถูกต้องโภจจัพพะด้วยกาย, รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ, แล้วก็มีจิตยึดถือเอา ทั้งโดยลักษณะที่เป็นการรวบรวมถือทั้งหมด และการถือเอาโดยการแยกเป็นส่วน ๆ. สิ่งอันเป็นอกุศลลามกคืออภิชฌาและโทมนัส จะพึงไหลไปตามผู้ที่ไม่สำรวจ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะการไม่สำรวจอินทรีย์ใดเป็นเหตุ, เธอไม่ปฏิบัติเพื่อปิดกั้น อินทรีย์นั้นไว้, เธอไม่รักษาและไม่สำรวจ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่ปิดแผล เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่สุขควัน

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่สุขควัน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ ไม่แสดงธรรม ตามที่ได้ฟังได้เรียนมาแล้ว แก่คนอื่น โดยพิสดาร. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่สุ่มควัน เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่รู้จักทำที่ควรไป

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักทำที่ควรไป เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ เมื่อเข้าไปหาพวกภิกษุ ซึ่งเป็นพหูสูต คล่องแคล่วในหลักพระพุทธทวณะ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา, ก็ไม่ได้ถาม ไม่ไต่ถามโดยทำนองนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ ท. ! พระพุทธทวณะนี้ เป็นอย่างไร ? ความหมายแห่งพระพุทธทวณะนี้ มีอย่างไร ?” ดังนี้เป็นต้น ตามเวลาอันสมควร ; ท่านพหูสูตเหล่านั้น จึงไม่ทำข้อความที่ยังลึกลับให้เปิดเผย ไม่ทำข้อความอันลึกซึ้งให้ตื่น และ ไม่บรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลาย อันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัย นานาประการให้แก่ภิกษุนั้นได้. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักทำที่ควรไป เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่รู้จักน้ำที่ควรดื่ม

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักน้ำที่ควรดื่ม เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ เมื่อธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้แล้ว อันผู้ใดผู้หนึ่งแสดงอยู่ เธอก็ไม่ได้ความรู้ธรรม ไม่ได้ความรู้อรรถ และไม่ได้ความปราโมทย์อันอาศัยธรรม. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักน้ำที่ควรดื่ม เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่รู้จักทางที่ควรเดิน

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักทางที่ควรเดิน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมไม่รู้ชัดแจ้งตามที่เป็นจริง ซึ่งอริยมรรคมีองค์แปด. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักทางที่ควรเดิน เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่ฉลาดในที่ที่ควรไป

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่ฉลาดในที่ที่ควรไป เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมไม่รู้ชัดแจ้งตามที่เป็นจริง ซึ่งสติ
ปัญฐานสี่. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่ฉลาดในที่ที่ควรไป เป็นอย่างนี้แล.

พวก รีด “นมโค” เสียหมด ไม่มีส่วนเหลือ

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ รีด “นมโค” เสียหมด ไม่มีส่วนเหลือ เป็น
อย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! พวกคฤหบดีผู้มีศรัทธา ย่อมปวารณาไม่มีจีดจัน แก่ภิกษุ
ในพระศาสนา นี้ ด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขาร.
ในการที่เขาปวารณาเช่นนั้น, ภิกษุเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณในการรับปัจจัยสี่ มี
จิวรเป็นต้นเหล่านั้น. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ รีด “นมโค” เสียหมด ไม่มี
ส่วนเหลือ เป็นอย่างนี้แล.

พวกไม่บูชาผู้เฒ่า

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ไม่บูชาอย่างยิ่งในภิกษุทั้งหลายชั้นที่เป็นเถระ ฯลฯ
ด้วยการบูชาชั้นพิเศษ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในกรณีนี้ ไม่เข้าไปตั้งไว้ซึ่งกายกรรม, วจีกรรม และ
มโนกรรม อันประกอบด้วยเมตตา ในภิกษุทั้งหลาย ผู้เป็นเถระ มีพรรษาชุกกาล
ยาวนาน เป็นบิดาสงฆ์ ทั้งในที่แจ้งและที่ลับ. ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้
ไม่บูชาอย่างยิ่งในภิกษุทั้งหลาย ชั้นที่เป็นเถระ ฯลฯ ด้วยการบูชาชั้นพิเศษ
เป็นอย่างนี้แล.

.....

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้ประกอบด้วยองค์คุณ ๑๑ ประการเหล่านี้แล
ไม่ควรที่จะถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ ในธรรมวินัยนี้เลย.

ดูนอกคอก^๑

ภิกษุ ท. ! เขี้ยวตัวหนึ่ง ได้โฉบลง จับนกมูลไถตัวหนึ่งไปได้โดยรวดเร็ว. นกมูลไถกำลังถูกเหยี่ยวนำไป ได้พร่ำรำพันอย่างนี้ว่า “เราน่ะไม่เข้าลักษณะของผู้มีบุญ, เรามีบุญน้อย, เราจึงเที่ยวไปในวิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไป. ถ้าในวันนี้ เราเที่ยวไปในวิสัยอันเป็นของแห่งบิดาของตน, เขี้ยวตัวนี้หาผู้เราไปได้” ดังนี้; เขี้ยวจึงถามว่า “นี่แน่ะนกมูลไถ ! ที่ไหนของเจ้าเล่า ซึ่งเป็นวิสัยอันเป็นของแห่งบิดาของตนเที่ยวไป”. นกมูลไถตอบว่า “ที่ที่มีก้อนดิน ซึ่งคนทำการไถทิ้งไว้ นั่นแหละคือวิสัยเป็นที่เที่ยวของบิดาเรา”. ครั้งนั้นเหยี่ยวผู้แสดงความหยิ่งเพราะกำลังของตนผู้วอดอ้างเพราะกำลังของตน ได้ปล่อย นกมูลไถไปด้วยคำพูดว่า “ไปเถื่อนกมูลไถ ! ถึงเจ้าไปในที่เช่นนั้นก็ไม่พ้นมือเราแน่” ดังนี้. ครั้งนั้นนกมูลไถไปยังที่ที่มีก้อนดินซึ่งคนทำการไถทิ้งไว้ แล้วจึงขึ้นยืนบนก้อนดินใหญ่ ทำเหยี่ยวว่า “ที่นี่ มาซิ ท่านเหยี่ยวของเรา. ที่นี่ มาซิ ท่านเหยี่ยวของเรา” ดังนี้. ครั้งนั้น เหยี่ยวผู้แสดงความหยิ่งเพราะกำลังของตน ผู้วอดอ้างเพราะกำลังของตน ได้ห่อปีกทั้งสองข้าง แล้วโฉบลงไปที่นกมูลไถโดยรวดเร็ว. ภิกษุ ท. ! ในกาลใดแล นกมูลไถรู้ตัวเสียก่อนว่า “เหยี่ยวใหญ่ตัวนี้มาจับเราแล้ว” ในกาลนั้น นกมูลไถตัวนั้น ก็หลบเข้าซอกดินเสียก่อน. ภิกษุ ท. ! ครั้งนั้นแล เขี้ยวตัวนั้นเอาออกกระแทกดินตายเพราะความเร็ว ณ ตรงที่นั่นเอง. ภิกษุ ท. ! ผู้ที่เที่ยวไปในวิสัยอื่น ซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไปแห่งตน ย่อมมีอันเป็นไป ด้วยประการฉะนี้.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต. มหาวาร. สั. ๑๘/๑๕๖/๖๘๘.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เที่ยวไปในวิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไป. เมื่อพวกเธอเที่ยวไปในวิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไป มารจักได้ช่องทางทำลายล้าง มารจักได้โอกาสที่จะทำตามอำเภอใจ แก่พวกเธอ. วิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไปของภิกษุ คืออะไรเล่า ? คือ กามคุณ ๕. ห้าอะไรกันเล่า ? ห้าคือ รูปที่เห็นด้วยตา, เสียงที่ได้ยินด้วยหู, กลิ่นที่รู้สึกด้วยจมูก, รสที่รู้สึกด้วยลิ้น, และโผฏฐัพพะที่รู้สึกด้วยการสัมผัสทางกาย ซึ่งเป็นที่น่าปรารถนา, น่ารักใคร่, น่าชอบใจ, ที่ยวนตายวนใจให้รัก, เป็นที่เข้าไปตั้งอาศัยแห่งความใคร่, ที่เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดข้อมใจ ; ภิกษุ ท. ! นี้แล เป็นวิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไปของภิกษุ.

ผู้โง่เล่

ภิกษุ ท. ! มูลเหตุแปดอย่างนี้เล่า ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมเสียสำหรับภิกษุ ผู้ยังไม่จบกิจแห่งการปฏิบัติเพื่อลูถึงนิพพาน. มูลเหตุแปดอย่างอะไรกันเล่า ? แปดอย่างคือ :-

- (๑) ความเป็นผู้พอใจในการทำงานก่อสร้าง.
- (๒) ความเป็นผู้พอใจในการคุย.
- (๓) ความเป็นผู้พอใจในการนอน.
- (๔) ความเป็นผู้พอใจในการจับกลุ่มคลุกคลีกัน.
- (๕) ความเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรียทั้งหลาย.

- (๖) ความเป็นผู้ไม่รู้ประมาณในการบริโภค.
- (๗) ความเป็นผู้พอใจในการกระทำ เพื่อเกิดสัมผัสสนุกสบายทางกาย
- (๘) ความเป็นผู้พอใจในการขยายกิจการให้โยกโย้ไ้อ้เอ้ เน้นซ้ำ.

ภิกษุ ท. ! มูลเหตุแปดอย่างนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมเสีย สำหรับภิกษุผู้ยังไม่จบกิจแห่งการปฏิบัติเพื่อลุดถึงนิพพาน.

ภิกษุร้องเพลง^๑

ภิกษุ ท. ! โทษของภิกษุผู้กล่าวธรรมด้วยเสียงจับอันยาว มีห้าอย่าง เหล่านี้. ห้าอย่างอะไรกันเล่า? ห้าอย่างคือ :-

- (๑) แม้ตนเอง ก็กำหนดยินดีในเสียงนั้น.
- (๒) แม้คนอื่น ก็พลอยกำหนดยินดีในเสียงนั้น.
- (๓) แม้พวกคฤหบดี ก็พากันยกโทษติเตียนได้ว่า “พวกสมณะ สากยบุตร^๒ เหล่านี้ ก็จับเพลงเหมือนพวกเราจับเพลงที่เดิวนะ” ดังนี้.
- (๔) เมื่อภิกษุนั้นยังรู้ลึกลุ่มหลงในกระแสเสียงนั้นอยู่ สมาธิก็พังทลาย
- (๕) อนุชนรุ่นหลัง จะถือเอาเป็นแบบอย่าง.

ภิกษุ ท. ! โทษของภิกษุผู้กล่าวธรรมด้วยเสียงจับอันยาว มีห้าอย่าง เหล่านี้แล.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒/๒๗๕/๒๐๕.

๒. โดยคำศัพท์จากบาลีเดิมนั้นใช้พยัญชนะ “ส” ไม่ใช่พยัญชนะ “ศ”.

ผู้มีแว่อดฉลาด^๑

กัสสปะ ! เธอ จงว่ากล่าวสั่งสอนภิกษุ, จงแสดงธรรมีกถาแก่ภิกษุ.
กัสสปะ ! เราหรือเธอ จะต้องว่ากล่าวสั่งสอนภิกษุ, เราหรือเธอ จะต้องแสดง
ธรรมีกถาแก่ภิกษุ.

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ ! ในเวลานี้ ภิกษุทั้งหลายเป็นคนว่ายากและประกอบด้วยเหตุที่ทำให้ว่ายาก
ด้วย, ไม่มีความอดทน, ไม่ยอมรับคำตักเตือนโดยเคารพ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ในเรื่องนี้ ข้าพระองค์ ยัง
ได้เห็นภิกษุชื่อกัณณะซึ่งเป็นสัทธินิหิตของพระอนาทองคค์หนึ่ง และภิกษุชื่ออาภิชชิกะ ซึ่งเป็นสัทธินิหิตของ
พระอนุรุทธของคค์หนึ่ง กล่าวทำทายเป็นด้วยเรื่องวิชาความรู้ว่า ‘มาชิ ภิกษุ ! จะได้เห็นกันว่า ใครจักกล่าวได้
มากกว่ากัน, ใครจักพูดได้เพราะกว่ากัน, ใครจักพูดได้นานกว่าใคร’ ดังนี้”. พระมหากัสสปะกล่าวทูลขึ้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงรับสั่งให้ตามตัวภิกษุทั้งสองนั้นมาเฝ้า แล้วได้ทรงซักถามภิกษุทั้งสองนั้น, ภิกษุ
ทั้งสองนั้นได้ทูลรับว่า ได้ทำการทำทายเป็นเช่นนั้นจริง, จึงตรัสว่า :-

ภิกษุ ท. ! เธอทั้งสองยอมเข้าใจธรรมที่เราแสดงแล้ว ว่าเราได้แสดง
ว่า “ภิกษุ ท. ! เธอทั้งหลาย จงพูดทำทายเป็นด้วยเรื่องวิชาความรู้ว่า ‘มาชิ
ภิกษุ ! จะได้ว่า ใครจะพูดได้มากกว่ากัน, ใครจะพูดได้เพราะกว่ากัน,
ใครจะพูดได้นานกว่าใคร’ ดังนี้”, ดังนี้หรือ ?

ภิกษุทั้งสองรูปนั้นทูลว่า “หาเป็นเช่นนั้นไม่ พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท. ! ก็เมื่อเธอทั้งสองเข้าใจธรรมที่เราแสดงแล้วว่าหาเป็นอย่างนี้ไม่,
ก็เรื่องอะไรเล่า โมฆบุรุษทั้งสอง รู้อย่างไร เห็นอย่างไร ทั้งที่บวชอยู่ในธรรม
วินัยที่เรากล่าวดีแล้วนี้ จึงกล่าวพูดทำทายเป็นและกันด้วยเรื่องวิชาความรู้ว่า “มาชิ
ภิกษุ ! จะได้ว่า ใครจะพูดได้มากกว่ากัน, ใครจะพูดได้เพราะกว่ากัน, ใคร
จะพูดได้นานกว่าใคร” ดังนี้เล่า.

ภิกษุทั้งสองได้สำนึกตัว จึงหมอบลงที่พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วกล่าวคำขอขมาโทษว่า
“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ความล่วงเกินของข้าพระองค์ได้ล่วงเกินแล้ว เพราะทำตามประสาพาล ประสาขเลา
ประสาไม่ฉลาด, คือข้อที่ข้าพระองค์ทั้งสองได้บวชอยู่ในธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้า กล่าวไว้ดีแล้วอย่าง
นี้ กลับมาพูดทำทายเป็นเสียด้วยเรื่องวิชาความรู้ว่า ‘มาชิ ภิกษุ ! จะได้ว่าใครจะพูดได้มากกว่ากัน ใครจะ

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๒๔๐/๒๘๓, ตรัสแก่ท่านพระมหากัสสปะ ที่เชตวัน.

พูดได้เพราะกว่ากัน ใครจะพูดได้นานกว่าใคร' ดังนี้. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า จงงดโทษโดยเป็นโทษล่วงเกินของข้าพระองค์ทั้งสอง, เพื่อส่งรตอไปพระเจ้าข้า" ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! แน่แล้ว เธอทั้งหลาย ได้ถึงความมีโทษ เพราะทำตามประสาพาล ประสาเขลา ประสาไม่ฉลาด, คือข้อที่เธอทั้งหลาย ทั้ง ๆ ที่ได้มาบวชในธรรมวินัยที่เรากล่าวไว้ดีแล้วอย่างนี้ กลับมามัวพูดทำทายเป็นเรื่องวิชาความรู้ว่า “มาซิ ภิกษุ ! จะได้ว่า ใครจะพูดได้มากกว่ากัน, ใครจะพูดได้เพราะกว่ากัน, ใครจะพูดได้นานกว่าใคร” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! แต่เมื่อเธอทั้งหลายเห็นโทษโดยความเป็นโทษ แล้วทำคืนเสียอย่างถูกระเบียบเช่นนี้ เรา ก็จะงดโทษของพวกเธอทั้งหลายให้.

ภิกษุ ท. ! ผู้ที่เห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้วทำคืนเสียอย่างถูกระเบียบแล้วทำการสังวรระวังต่อไป, อันนั้นย่อมเป็นความเจริญในวินัยของพระอรหันต์ ดังนี้.

พระหลวงตา^๑

ภิกษุ ท. ! พระหลวงตา^๒ ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่าง หาได้ยาก. ห้าอย่างอะไรกันเล่า? ห้าอย่างคือ :-

ภิกษุ ท. ! พระหลวงตาที่มีปัญญาละเอียดอ่อน (ในการรู้หรือสัมผัส)
หาได้ยาก,
พระหลวงตาที่เป็นคนมีท่าทางเรียบร้อย หาได้ยาก.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒๑๕๐/๕๕, ๖๐.

๒. พระบวชเมื่ออายุมากแล้ว

พระหลวงตาที่เป็นคนสตั้บรับฟังแล้วจำได้มาก หาได้ยาก.

พระหลวงตาที่เป็นธรรมกถึก* หาได้ยาก.

พระหลวงตาที่เป็นคนปฏิบัติเคร่งตามวินัย หาได้ยาก.

(อีกสูตรหนึ่ง)

ภิกษุ ท. ! พระหลวงตาที่เป็นคนว่าง่ายสอนง่าย หาได้ยาก.

พระหลวงตาที่รับคำแนะนำไปปฏิบัติให้เป็นอย่างดี หาได้ยาก.

พระหลวงตาที่ยอมรับคำตักเตือนโดยเคารพเอื้อเฟื้อ หาได้ยาก.

พระหลวงตาที่เป็นธรรมกถึก หาได้ยาก.

พระหลวงตาที่ปฏิบัติเคร่งตามวินัย หาได้ยาก.

ภิกษุ ท. ! พระหลวงตา ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่าง (แต่ละหมวด) เหล่านี้แล หาได้ยาก.

พระอุกฆ่า°

เกสึ ! เราก็ฝึกด้วยวิธีละมุนละม่อมบ้าง ด้วยวิธีรุนแรงบ้าง ด้วยทั้งสองวิธีประกอบกันบ้าง เช่นเดียวกับท่านฝึกม้าเหมือนกัน. ___๗๑___

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ถ้าคนผู้นั้นไม่รับการฝึกทั้ง ๓ วิธีนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จะทรงทำแก่เขาอย่างไร ?” นายเกสึนักฝึกม้ามีชื่อเสียงทูลถาม.

เกสึ ! ถ้าคนผู้นั้น ไม่รับการฝึกด้วยวิธีละมุนละม่อม ไม่รับการฝึกด้วยวิธีรุนแรง และไม่รับการฝึกด้วยวิธีทั้งสองบวกกัน เราก็อฆ่าเขาเสีย เช่นเดียวกับท่านเหมือนกัน.

“การฆ่า ไม่ควรแก่พระผู้มีพระภาคเจ้ามิใช่หรือพระเจ้าข้า ! โฉนจึงรับสั่งว่า ‘เราก็อฆ่าเขาเสีย’ กระนั้นเล่า ?”

* ผู้แสดงธรรมเพื่อความเบื่อบ่อยใน ภพ,ชาติ,ชรา, มรณะ, ๗๑; ความหมายอย่างละเอียด ของคำว่า “ธรรมกถึก” นี้ ในปัจจุสมุปปาทจากพระโอบฐ์ หน้า ๕๕

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๕๑-๒/๑๑๑, ครัสแก่นายเกสึนักฝึกม้า.

จริง เกสึ ! การฆ่า ไม่ควรแก่ตาคต, แต่ที่ คนผู้ใด ไม่รับการฝึก ด้วยวิธีละมุนละม่อม ไม่รับการฝึกด้วยวิธีรุนแรง และไม่รับการฝึกด้วยทั้งสอง วิธีบวกกัน ตาคตก็ไม่นับคนผู้หนึ่งว่า เป็นคนที่พึงว่ากล่าวสั่งสอนต่อไป, ทั้งเพื่อนพรหมจารีผู้รู้ทั้งหลายก็ไม่นับคนผู้หนึ่ง ว่า เป็นคนที่พึงว่ากล่าวสั่งสอน ด้วย. นี่แน่ะ เกสึ ! ข้อที่ตาคตไม่นับคนผู้หนึ่ง ว่า เป็นคนที่พึงว่ากล่าวสั่งสอน, ทั้งเพื่อนพรหมจารีผู้รู้ทั้งหลายก็ไม่นับคนผู้หนึ่ง ว่า เป็นคนที่พึงว่ากล่าวสั่งสอนด้วยนั้น นั่นชื่อว่า เป็นการฆ่าเสียอย่างสนิททีเดียวในวินัย ของพระอริยเจ้า.

“นั่น ชื่อว่าเป็นการฆ่าเสียอย่างสนิทแน่ พระเจ้าข้า!...” นายเกสึทูล.

ผู้หล่นจากศาสนา^๑

ภิกษุ ท. ! นักบวช ที่ไม่ประกอบด้วยเหตุสี่ประการแล้ว ย่อมกล่าวได้ว่า เป็นผู้หล่นจากธรรมวินัยนี้. เหตุสี่ประการอะไรกันเล่า? เหตุสี่ประการคือ :-

- (๑) ผู้ที่ไม่ประกอบด้วยศีล อันเป็นเครื่องไปจากข้าศึก^๒ เรียกได้ว่า คนหล่นจากธรรมวินัยนี้.
- (๒) ผู้ที่ไม่ประกอบด้วยสมาธิ อันเป็นเครื่องไปจากข้าศึก เรียกได้ว่า คนหล่นจากธรรมวินัยนี้.
- (๓) ผู้ที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา อันเป็นเครื่องไปจากข้าศึก เรียกได้ว่า คนหล่นจากธรรมวินัยนี้.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๒/๒.

๒. เป็นเครื่องไปจากข้าศึก หมายความว่า เป็นศีลที่ครบถ้วนถูกต้องบริสุทธิ มุ่งหมายเพื่อออกจากทุกข์ โดยตรง มิใช่ศีลเพื่อประโยชน์อย่างโลก ๆ หรือเพื่อลาภเป็นต้น.

(๔) ผู้ที่ไม่ประกอบด้วยวิมุตติ อันเป็นเครื่องไปจากข้าศึก เรียกได้ว่า
คนหล่นจากธรรมวินัยนี้.

ภิกษุ ท. ! นักบวชที่ไม่ประกอบด้วยเหตุสี่ประการเหล่านี้แล เรียกได้ว่า
เป็นผู้หล่นจากธรรมวินัยนี้.

หมวดที่หก จบ.

ผู้ชุมนุมทรัพย์!

น เต อหิ อานนท ตถา ปรกุกมิสุสามิ
อานนท์! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม
ยถา กุมภกาโร อามเก อามกมตเต
เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก้ม้อ ที่ยังเปียก ยังดิบอยู่
นิกคยฺหนิคคยฺหาหิ อานนท วกขามิ
อานนท์! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด
ปวยฺหปวยฺหาหิ อานนท วกขามิ
อานนท์! เราจักชื้อโทษแล้ว ชื้อโทษอีก ไม่มีหยุด
โย สारो, โส รุสฺสตี
ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

(มหาสุญญตสูตร อูปริ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นรินฺว ปวตฺตาริ ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินิ
นิกคยฺหวาทิ เมธาวิ ตาทิสํ ปญฺชิตํ ภาเช
คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใดๆ ที่คอยชื้อโทษ คอยกล่าว
คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชุมนุมทรัพย์ละ,
ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,
ตาทิสํ ภาชฺมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย
เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีทำเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปญฺชิตวคฺค ฐ. พุ. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโอรส

หมวดที่ ๗

ว่าด้วย การลืมคำปฏิญาณ

๑. “กู เป็นโค !”	๑๔. เห็นยอดอ่อน ๆ ว่าเป็นแก่น
๒. สมณะเกลบ	๑๕. หลงสะกดแห่งว่าเป็นแก่น
๓. ชอบให้หญิงประคบประหงม	๑๖. หลงเปลือกสด ๆ ว่าเป็นแก่น
๔. ชอบสัพยอกกับหญิง	๑๗. หลงกระพี้ไม่ว่าเป็นแก่น
๕. ชอบสบตาหญิง	๑๘. ไม่รู้ “ความลับ” ของจันทร์ห้า
๖. ชอบฟังเสียงหญิง	๑๙. ไม่รู้ “ความลับ” ของ
อุปาทานจันทร์
๗. ชอบระลึกถึงความหลัง
เกี่ยวกับหญิง	๒๐. ไม่รู้ “ความลับ” ของธาตุสี่
๘. ชอบดูผู้อื่นบริโภคนาม	๒๑. ไม่รู้ “ความลับ” ของ
อินทรีย์หก
๙. ประพฤติพรหมจรรย์
เพื่อเป็นเทพยดา	๒๒. ไม่รู้ “ความลับ” ของ
อินทรีย์ห้า
๑๐. นิบหายเพราะคลื่น	๒๓. ไม่รู้ปฏิจสมุปบาทไม่ได้เป็น
สมณะ
๑๑. นิบหายเพราะจระเข้	๒๔. ไม่รู้อริยสัจไม่ได้เป็นสมณะ
๑๒. นิบหายเพราะวังวน	
๑๓. นิบหายเพราะปลาร้าย	

ขุมทรัพย์จากพระโอรส

หมวดที่ ๗

ว่าด้วย การลืมหืมตา

“กู เป็นโค!”^๑

ภิกษุ ท. ! ลาที่เดินตามฝูงโคไปข้างหลัง ๆ แม้จะร้องอยู่ว่า “กู ก็เป็นโค, กู ก็เป็นโค” ดังนี้ก็ตามที, แต่สีของมันก็หาเป็นโคไปไม่ได้, เสียงของมันก็หาเป็นโคไปไม่ได้, เท้าของมันก็หาเป็นโคไปไม่ได้, มันก็ได้แต่เดินตามฝูงโคไปข้างหลัง ๆ ร้องเอาเองว่า “กู ก็เป็นโค, กู ก็เป็นโค” ดังนี้เท่านั้น. ข้อนี้นั้นใด ;

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบางรูปในกรณีเช่นนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ; คือแม้จะเดินตามหมู่ภิกษุไปข้างหลัง ๆ ร้องประกาศอยู่ว่า “ข้า ก็เป็นภิกษุ, ข้า ก็เป็นภิกษุ” ดังนี้ก็ตามที, แต่ ความใคร่ในการประพฤตีสีลสิกขาของเธอไม่เหมือนของภิกษุทั้งหลาย, ความใคร่ในการประพฤติจิตตสิกขาของเธอไม่เหมือนของภิกษุทั้งหลาย, ความใคร่ในการประพฤติปัญญาสิกขาของเธอไม่เหมือนของภิกษุทั้งหลาย, ภิกษุรูปนั้น ได้แต่เดินตามหมู่ภิกษุไปข้างหลัง ๆ ร้องประกาศเอาเองว่า “ข้า ก็เป็นภิกษุ, ข้า ก็เป็นภิกษุ” ดังนี้เท่านั้น.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๒๕๔/๕๒๒.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ว่า “ความใคร่ในการประพาศศีลสิกขาของเรา ต้องเข้มงวดเสมอ, ความใคร่ในการประพาศจิตตสิกขาของเรา ต้องเข้มงวดเสมอ, ความใคร่ในการประพาศปัญญาสิกขาของเรา ต้องเข้มงวดเสมอ” ดังนี้. ภิกษุท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้แล.

สมณะเกลบ^๑

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จงขับบุคคลนี้ออกไปเสีย. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จงขับบุคคลนี้ออกไปเสีย. จงนำบุคคลนี้ไปให้พ้น. ลูกนอกคอก ช่างทำให้ลำบากใจกระไร.

ภิกษุ ท. ! พวกนักบวชบางคน มีการเดิน การถอยกลับ การแลดู การเหยียดดู การคู่แค้นคู่ชา การเหยียดมือเหยียดเท้า การทรงสังฆาฏิ ถือบาตร ครองจีวร เหมือน ๆ พวกภิกษุที่ดีรูปอื่น ๆ ทั้งหมด ช่วงเวลาที่ภิกษุทั้งหลาย ยังไม่เห็นอาบัติของเธอ. เมื่อใดภิกษุทั้งหลายเห็นอาบัติของเธอเข้า เมื่อนั้น เขาทั้งหลายก็รู้จักเธอได้ว่า “นี่เป็นสมณะอันตราย, เป็นสมณะเกลบ, เป็นสมณะขยะมูลฝอย” ดังนี้. ครั้นคนทั้งหลายรู้จักเธอ ว่าเป็นเช่นนั้นแล้ว เขาก็เนรเทศเธอออกไปนอกหมู่. ข้อนั้นเพราะอะไร ? เพราะคนทั้งหลาย มีความประสงค์ว่า “อย่าให้คนชั่วทำลายพวกภิกษุที่ดีอื่น ๆ ทั้งหมดเลย” ดังนี้.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อรรถก. อ. ๒๓/๑๓๐/๑๐๐, ตริสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ริมฝั่งสระโบกขรณี คัคครา เนื่องจากมีภิกษุรูปหนึ่ง ถูกเพื่อนโจทด้วยอาบัติแล้ว แกล้งปิดเรื่องของตนไว้ หรือชวนไกลพุดออกนอกเรื่องเสีย และแสดงท่าโกรธ ไม่พอใจออกมาให้เห็นชัด.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือน ต้นข้าวผี^๑ ซึ่งออกรวมมีแต่แกลบ ไม่มีเนื้อในที่บริโภคนได้ เกิดขึ้นในนาข้าว เต็มไปหมดในฤดูทำนา. รากของมัน ลำต้นของมัน ใบของมัน ก็ดูเหมือน ๆ ต้นข้าวยะ^๒ทั้งหลาย ชั่วเวลาที่รวงยังไม่ออก, เมื่อใด มันออกรวม เมื่อนั้น จึงทราบได้ว่า “นี่เป็นต้นข้าวผี ซึ่งมีแต่แกลบ ไม่มีเนื้อในที่บริโภคนได้” ดังนี้. ครั้นคนทั้งหลายทราบเช่นนี้แล้ว เขาก็ช่วยกันทิ้งถอนพร้อมทั้งรากทิ้งไปให้พ้นนาข้าว. ข้อนั้นเพราะอะไร ? เพราะคนทั้งหลาย มีความประสงค์ว่า “อย่าให้ต้นข้าวผีทำลายต้นข้าวยะที่ดีอื่น ๆ ทั้งหลายเลย” ดังนี้ ;

ภิกษุ ท. ! ฉันทใดก็ฉันทนั้น : นักบวชบางคนในกรณีนี้ มีการเดิน การถอยกลับ การแลดู การเหยียดดู การคู้แขนคู้ขา การเหยียดมือเหยียดเท้า การทรงสังฆาฏิ ถือบาตร ครองจีวร เหมือน ๆ พวกภิกษุที่ศีรูปอื่น ๆ ทั้งหลาย ชั่วเวลาที่ภิกษุทั้งหลายยังไม่เห็นอาบัติของเธอ. เมื่อใด ภิกษุทั้งหลายเห็นอาบัติของเธอเข้า เมื่อนั้น เขาก็รู้จักเธอได้ว่า “นี่เป็นสมณะอันตราย, เป็นสมณะแกลบ, เป็นสมณะขยะมูลฝอย” ดังนี้. ครั้นคนทั้งหลายรู้จักเธอว่าเป็นเช่นนั้นแล้ว เขาก็เนรเทศเธอออกไปนอกหมู่. ข้อนั้นเพราะอะไร ? เพราะคนทั้งหลาย มีความประสงค์ว่า “อย่าให้คนชั่วทำลายพวกภิกษุที่ดีอื่น ๆ ทั้งหลายเลย” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือน กองข้าวเปลือก กองใหญ่ ที่คนทั้งหลาย กำลังโรยกันอยู่กลางลม, ในข้าวเปลือกเหล่านั้น ข้าวที่เป็นเมล็ดแท้ แข็งแกร่ง ก็ตกไปรวมกันอยู่กองหนึ่ง, ส่วนข้าวลีบที่เป็นแกลบ ลมก็พัดปลิวพาไป

๑. คำว่า ข้าวผี ในที่นี้ ความหมายเพียงข้าวที่มีไซข้าวที่ประสงค์ แต่มันมีลำต้นคล้ายข้าวเท่านั้น.

๒. ศัพท์ว่า ยะ เป็นชื่อข้าวชนิดหนึ่ง ซึ่งมีในอินเดีย ไม่มีชื่อเรียกในภาษาไทย จึงต้องเรียกทับศัพท์, นักศึกษาตะวันตก บางคนแปลว่า com บางคนแปลว่า barley ล้วนแต่ยังเป็นปัญหาทั้งนั้น.

รวมเข้าเป็นอีกกองหนึ่ง, เจ้าของจึงเอาไม้กวาดกวาดข้าวที่ลืบนั่นไปทิ้งเสีย. ซ่อนนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเจ้าของมีความประสงค์ว่า “อย่าให้ข้าวลืบที่เป็น แกลบมาปนกับข้าวที่ดีอื่น ๆ ทั้งหมดเลย” ดังนี้;

ภิกษุ ท. ! ฉันทใดกัฉันทนั้น : นักบวชบางคนในกรณีนี้ มีการเดิน การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้แขนคู้ขา การเหยียดมือเหยียดเท้า การทรงสังฆาฏิ ถือบาตร ครองจีวร เหมือน ๆ พวกภิกษุที่ดีรูปอื่น ๆ ทั้งหมด ช่วงเวลาที่ภิกษุทั้งหลายยังไม่เห็นอาบัติของเธอ. เมื่อใด ภิกษุทั้งหลายเห็นอาบัติของเธอเข้า เมื่อนั้น เขาทั้งหลายก็รู้จักเธอได้ว่า “นี่เป็นสมณะอันตราย, เป็นสมณะแกลบ, เป็นสมณะขยะมูลฝอย” ดังนี้. ครั้นคนทั้งหลายรู้จักเธอว่าเป็นเช่นนั้นแล้ว เขาก็เนรเทศเธอออกไปนอกหมู่. ซ่อนนั้นเพราะอะไร? เพราะคนทั้งหลาย มีความประสงค์ว่า “อย่าให้คนชั่วทำลายพวกภิกษุที่ดีอื่น ๆ ทั้งหมดเลย” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! อนึ่ง เปรียบเหมือนบรุษที่ต้องการ ถังไม้สำหรับใส่น้ำ ถือขวานที่คมเข้าไปในป่า. เขาเคาะต้นไม้ต่าง ๆ ด้วยขวาน. บรรดาต้นไม้ต่าง ๆ เหล่านั้น ต้นไหนเป็นไม้เนื้อแข็ง มีแก่นตัน ถูกเคาะด้วยขวาน ย่อมส่งเสียงหนัก ๆ, ส่วนต้นไม้ที่ผุใน น้ำซึมเข้าไปแช่อยู่ได้ จนเกิดเปื่อยผุขึ้นในตัวเอง ถูกเคาะด้วยขวานเข้า ก็ส่งเสียงดังก้อง, บรุษผู้นั้น จึงตัดต้นไม้เนื้อผุในชนิดนั้นที่โคน แล้วตัดปลายออก ค้วนในทำให้เกลี้ยงเกลารายดี ครั้นแล้วก็ใช้เป็นถังสำหรับใส่น้ำได้สำเร็จ ;

ภิกษุ ท. ! ฉันทใดกัฉันทนั้น : นักบวชบางคนในกรณีนี้ มีการเดิน การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้แขนคู้ขา การเหยียดมือเหยียดเท้า การทรงสังฆาฏิ ถือบาตร ครองจีวร เหมือน ๆ พวกภิกษุที่ดีรูปอื่น ๆ ทั้งหมด ช่วงเวลาที่ภิกษุทั้งหลายยังไม่เห็นอาบัติของเธอ. เมื่อใด ภิกษุทั้งหลายเห็นอาบัติของเธอเข้า เมื่อนั้น เขาทั้งหลายก็รู้จักเธอได้ว่า “นี่เป็นสมณะอันตราย, เป็น

สมณะเกลบ, เป็นสมณะขยะมูลฝอย” ดังนี้ ครั้นคนทั้งหลายรู้จักเธอ ว่าเป็นเช่นนั้นแล้ว เขาก็เนรเทศเธอออกไปนอกหมู่บ้าน. ข้อนั้นเพราะอะไร? เพราะคนทั้งหลายมีความประสงค์ว่า “อย่าให้คนชั่วทำลายพวกภิกษุที่ดีอื่น ๆ ทั้งหลายเลย” ดังนี้.^๑

“เพราะอยู่ร่วมกัน จึงรู้จักกันได้ว่า คนนี้มีความปรารถนาลามก มักโกรธ มักลบหลู่คุณท่าน หัวดี ตีตนเสมอท่าน มีความริษยา มีความตระหนี่ และโอ้อวด.

ในท่ามกลางชน เขาเป็นคนมีวาจาหวาน ปานสมณะที่ดีพูด; แต่ในที่ลับคน ย่อมทำสิ่งที่คนชั่ว ซึ่งมีความเห็นต่ำทรามไม่เอื้อเพื่อระเบียบ พูดจาปลิ้นปล้อน โป้ปด เขาทำกัน ทุกอย่าง.

ทุกคน พึงร่วมมือกันกำจัดเขาออกไปเสีย, ทุกคนพึงช่วยกันทิ้งถอนบุคคลที่เป็นจุดต้นข้าวฝืนนี้ทิ้ง, พึงช่วยกันขับคนกดวงเป็นโพรงไปให้พ้น, พึงช่วยกันคัดเอาคนที่มีโทษสมณะ แต่ยังอวดอ้างตนว่าเป็นสมณะ ออกทิ้งเสีย ดูจขาวนาโรยข้าวเปลือกกลางลม เพื่อคัดเอาข้าวลีบ ออกทิ้งเสีย ฉะนั้น.

อนึ่ง คนเรา เมื่อมีการอยู่ร่วมกันกับคนที่สะอาด หรือคนที่ไม่สะอาดก็ตาม ต้องมีสติกำกับอยู่ด้วยเสมอ, แต่นั่นพึงสามัคคีต่อกัน มีปัญญาทำที่สุดทุกข์แห่งตนเถิด”.

ขอใบ้หญิงประคบประหงม^๒

พราหมณ์! มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่าเป็น

๑. และ ๒. คำอธิบายเชิงอรรถทั้งสองนี้ ในหน้า ๑๓๐

พรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคามก็จริงแล แต่ว่า เขายัง ยินดีกับการลูบทา การขัดสี การอาบ การนวดพั้น^๓ ที่ทำให้ โดยมาตุคาม, เขาปลาบปลื้มยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม.

พราหมณ์! นี่แล คือความขาด ความทะเล ความต่าง ความพร้อยของ พรหมจรรย์.

พราหมณ์! เรากล่าวว่า ผู้นี้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบ ด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความร่ำไรร่ำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ, ชื่อว่ายังไม่พ้นจากความทุกข์ได้.

ขอบสัพยอกกับหญิง^๔

พราหมณ์! อีกอย่างหนึ่ง, มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่า เป็นพรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนกับด้วยมาตุคาม และไม่ ยินดีการลูบทา การขัดสี การอาบ การนวดพั้น ที่ได้รับจากมาตุคามก็จริงแล

๑. อุปมาที่ ๓ นี้ หมายเอาแต่เพียงลักษณะของต้นไม้ที่แน่นตัน และต้นไม้ที่กลวงเป็นโพรง ดูภายนอก คล้ายกันเท่านั้น, ไม่ได้เทียบคู่โดยตรง เหมือนอุปมาที่ ๑-๒.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต สุตตค. อ. ๒๓/๕๖/๔๗, ตรัสแก่พราหมณ์ ชานูโสณิ ผู้ทูลถามถึงข้อที่ พระองค์ยังปฏิญาณตน เป็นพรหมจารีอยู่หรือหาไม่, ได้รับคำตอบว่า “ถ้ามีใครกล่าวอย่างนั้น ควรกล่าวเจาะจง ตัวเรา เพราะเรานี้แล ประพฤติพรหมจรรย์ ได้บริสุทธิ์บริบูรณ์ ไม่ขาด ไม่ทะเล ไม่ต่าง ไม่พร้อย”, พราหมณ์จึงทูลถามถึงความขาด ความทะเล ความต่าง ความพร้อยของพรหมจรรย์ว่าเป็นอย่างไร ต่อพระองค์ ซึ่งได้รับตอบดังเรื่องเหล่านี้.

๓. อุจฺจาทน - ปริมฺพุทฺทน - นุหฺปน - สมฺพาหน เป็นคำชุดหนึ่ง ซึ่งเป็นชื่อของวิธีการอาบน้ำ ซึ่งประกอบ ด้วยการทำสิ่งที่ชำระของโสโครกที่ร่างกาย, การลูบเหงื่อโคล, การนวดพั้น ให้เกิดกำลังกล้ามเนื้อ, ซึ่งแพร่หลายใน อินเดีย.

๔. บาลี พระพุทธภาษิต สุตตค. อ. ๒๓/๕๖/๔๗.

แต่ว่า เขายังพูดจาซิกซี้ เล่นหัวสัพยอกกับด้วยมาตุคาม, เขาปลาทบปล้อม ยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม.

พราหมณ์! นี่แล คือความขาด ความทะเล ความต่าง ความพริ้วของ พรหมจรรย์.

พราหมณ์! เรากล่าวว่าผู้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบ ด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความรำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ, ซึ่งว่ายังไม่พ้นจากความทุกข์ได้.

ชอบสบตาหญิง^๑

พราหมณ์! อีกอย่างหนึ่ง, มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่า เป็นพรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคาม, ไม่ยินดีการลูบทา การขัดสี การอาบ การนวดพั้น ที่ได้รับจากมาตุคาม, ทั้งไม่ยินดีในการพูดจาซิกซี้เล่นหัวสัพยอกกับด้วยมาตุคาม ก็จริงแล แต่ว่าเขาชอบสบตาด้วยตากับมาตุคาม, เขาปลาทบปล้อม ยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจาก มาตุคาม.

พราหมณ์! นี่แล คือความขาด ความทะเล ความต่าง ความพริ้วของ พรหมจรรย์.

พราหมณ์! เรากล่าวว่า ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบ ด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความรำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ, ซึ่งว่ายังไม่พ้นจากทุกข์ได้.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สุตตค. อ. ๒๓/๕๖/๔๗.

ชอบฟังเสียงหญิง^๑

พราหมณ์! อีกอย่างหนึ่ง, มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่า เป็นพรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคาม, ไม่ยินดีการลูบทา การขัดสี การอาบ การนวดพั้น ที่ได้รับจากมาตุคาม, ไม่ยินดีในการพุดจาซิกซ์เล่นหัวสัพยอกกับด้วยมาตุคาม, ทั้งไม่ยินดีในการสบตาค้วยตากับมาตุคาม ก็จริงแล แต่ว่าเขายังชอบฟังเสียงของมาตุคาม ที่หัวเราะอยู่ก็ดี พุดจาก็ดี ขับร้องอยู่ก็ดี ร้องไห้อยู่ก็ดี ข้างนอกฝาก็ตาม นอกกำแพงก็ตาม, เขาปลาบปลื้มยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม.

พราหมณ์! นี้แล คือความขาด ความทะเล ความด่าง ความพร้อยของพรหมจรรย์.

พราหมณ์! เรากล่าวว่า ผู้นี้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ, ชื่อว่ายังไม่พ้นจากทุกข์ได้.

ชอบระลึกถึงความหลังเกี่ยวกับหญิง^๒

พราหมณ์! อีกอย่างหนึ่ง, มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่า เป็นพรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคาม,

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สุตตค. อํ ๒๓/๕๖/๔๗.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต สุตตค. อํ ๒๓/๕๗/๔๗.

ไม่ยินดีการลอบทา การขจัดสี การอาบ การนวดพั้น ที่ได้รับจากมาตุคาม, ไม่ยินดีในการพุดจาซิกซ์ที่เล่นหัวสัพยอกกับด้วยมาตุคาม, ไม่ยินดีในการสบตา ด้วยตากับมาตุคาม, ทั้งไม่ยินดีในการฟังเสียงของมาตุคาม ก็จริงแล แต่ว่าเขาชอบตามระลึกถึงเรื่องเก่า ที่เคยหัวเราะ เล้าโลม เล่นหัวกับด้วยมาตุคาม, เขาปลาบปลื้มยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม.

พราหมณ์! นี่แล คือความขาด ความทะเล ความต่าง ความพร้อย ของพรหมจรรย์.

พราหมณ์! เรากล่าวว่า ผู้นี้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบ ด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ, ซึ่งอายังไม่พ้นจากทุกข์ได้.

ขอบคุณผู้อื่นบริโศกคาม^๑

พราหมณ์! อีกอย่างหนึ่ง, มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่าเป็นพรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคาม, ไม่ยินดีการลอบทา การขจัดสี การอาบ การนวดพั้น ที่ได้รับจากมาตุคาม, ไม่ยินดีในการพุดจาซิกซ์ที่เล่นหัวสัพยอกกับด้วยมาตุคาม, ไม่ยินดีในการสบตา ด้วยตากับมาตุคาม, ไม่ยินดีในการฟังเสียงของมาตุคาม, ทั้งไม่ชอบตามระลึก ถึงเรื่องเก่าที่เคยหัวเราะเล้าโลมเล่นหัวกับด้วยมาตุคาม ก็จริงแล แต่ว่าเขา เพียงแต่เห็นคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี ผู้มีเอิบ เพียบพร้อมด้วยกามคุณทั้งห้า ได้รับการบำเรออยู่ด้วยกามคุณ, เขาก็ปลาบปลื้มยินดีด้วยการได้เห็นการกระทำ เช่นนั้น.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สุตตค. อ. ๒๓/๕๗/๔๗.

พรหมณ์! นี้แล คือความขาด ความทะลู่ ความต่าง ความพร้อยของพรหมจรรย์.

พรหมณ์! เรากล่าวว่า ผู้นี้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความร่ำไรร่าพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ, ชื่อว่ายังไม่พ้นจากทุกข์ได้.

ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อเป็นเทพยดา^๑

พรหมณ์! อีกอย่างหนึ่ง, มีสมณะหรือพรหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่าเป็นพรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคาม, ไม่ยินดีการลูบทา การขัดสี การอาบ การนวดพัน ที่ได้รับจากมาตุคาม, ไม่ยินดีในการพุดจาซิกซึ่งเล่นหัวสัพยอกกับด้วยมาตุคาม, ไม่ยินดีในการสบตาค้วยตา กับมาตุคาม, ไม่ยินดีในการฟังเสียงของมาตุคาม, ไม่ชอบตามระลึกถึงเรื่องเก่าที่เคยหัวเราะเล่าโลมเล่นหัวกับด้วยมาตุคาม, และทั้งไม่ยินดีที่จะเห็นพวกคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี ผู้อ้อมเอิบเฟิบพร้อมด้วยกามคุณทั้งห้า แล้วตน พลอยนึกปลื้มใจก็จริงแล แต่ว่า เขาประพฤติพรหมจรรย์โดยตั้งความปรารถนา เพื่อไปเป็นเทพยดาพวกใดพวกหนึ่ง.

พรหมณ์! นี้แล คือความขาด ความทะลู่ ความต่าง ความพร้อยของพรหมจรรย์.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สุตตค. อ. ๒๓/๕๗/๔๗.

พราหมณ์! เรากล่าวว่า ผู้นี้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความร่ำไรร่ำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ, ชื่อว่ายังไม่พ้นจากทุกข์ได้.

นิบทยเพราะคลื่น^๑

ภิกษุ ท.! ภัย อันเกิดแต่คลื่น เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ คนบางคนมีศรัทธา ออกบวชจากเรือนไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า “เราถูกความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรร่ำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำใฉนการทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมีได้” ดังนี้. ครั้นบวชแล้ว เพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน ย่อมว่ากล่าวตักเตือนเธอว่า “ท่าน! เป็นพระแล้ว ต้องก้าวเดินด้วยท่าทางอย่างนี้ ๆ, ต้องถอยกลับด้วยท่าทางอย่างนี้ ๆ, ต้องแลดูด้วยท่าทางอย่างนี้ ๆ, ต้องเหลียวด้วยท่าทางอย่างนี้ ๆ, ต้องคุ้มแขนคุ้มขาด้วยท่าทางอย่างนี้ ๆ, ต้องเหยียดมือเหยียดเท้าด้วยท่าทางอย่างนี้ ๆ, ต้องนุ่งห่มจับถือซึ่งสังฆาฏิ บาตร จีวร ด้วยท่าทางอย่างนี้ ๆ” ดังนี้. เธอนั้นหวนระลึกไปว่า “เมื่อก่อน เราอยู่ครองเรือน ย่อมว่ากล่าวสั่งสอนผู้อื่น, บัดนี้ พวกภิกษุคราวลูกคราวหลานของเรา กลับมาคอยหาโอกาสว่า

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๖๕/๑๒๒.

กล่าวตักเตือนเรา” ดังนี้, เธอก็โกรธ แค้นใจ บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไป
สู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุชนิดนี้ เรียกว่า ผู้กลัวภัยอันเกิดแต่คลื่น แล้วจึงบอก
เลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.

ภิกษุ ท. ! คำว่า ภัย อันเกิดแต่คลื่นนี้ เป็นคำแทนชื่อสำหรับเรียก
ความโกรธคับแค้นใจ.

ภิกษุ ท. ! นี้ เรียกว่า ภัย อันเกิดแต่คลื่น แล.

ฉิบหายเพราะจระเข้

ภิกษุ ท. ! ภัย อันเกิดแต่จระเข้ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ คนบางคนมีศรัทธา ออกบวชจากเรือน ไม่
เกี่ยวข้องกับด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า “เราถูกความเกิด ความแก่ และความตาย
ความโศก ความร่ำไรร่ำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ
ครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำ
ไฉนการทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมีได้” ดังนี้. ครั้นบวช
แล้วเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน ย่อมว่ากล่าวสั่งสอนเธอว่า “สิ่งนี้
ท่านควรเคี้ยว สิ่งนี้ไม่ควรเคี้ยว, สิ่งนี้ท่านควรบริโภค, สิ่งนี้ไม่ควรบริโภค,
ท่านควรเคี้ยว กิน ล้ม ดื่ม แต่ของที่ควร, ไม่ควรเคี้ยว กิน ล้ม ดื่ม
ของที่ไม่ควร, ท่านควรเคี้ยว กิน ล้ม ดื่ม แต่ในกาลที่ควร, ไม่ควรเคี้ยว กิน

ลี้ภัย นอกราชอาณาจักร” ดังนี้. เธอนั้น หวนระลึกไปว่า “เมื่อก่อน เราอยู่ครองเรือน
ปรารถนาสิ่งใด ก็เคี้ยว กิน ลี้ภัย ลี้ภัย สิ่งนั้น, เคี้ยว กิน ลี้ภัย ลี้ภัยได้ (ทุกอย่างทั้งที่
ภิกษุนี้ว่า) ควรและไม่ควร, ได้ทั้งในกาลที่ควร และนอกราชอาณาจักร, ชะรอย
ท่านจะห้ามปากของเราในของเคี้ยวของฉันอันประณีต ที่คฤหบดีผู้มีศรัทธา
นำมาถวายนอกราชอาณาจักรในเวลากลางวัน” ดังนี้, เธอก็โกรธ แค้นใจ บอกลีก
สิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุชนิดนี้ เรียกว่า ผู้กลัวภัย อันเกิดแต่จระเข้ แล้วจึง
บอกลีกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์.

ภิกษุ ท. ! คำว่า ภัย อันเกิดแต่จระเข้ นี้ เป็นคำแทนชื่อสำหรับเรียก
ความเป็นคนเห็นแก่ท้อง.

ภิกษุ ท. ! นี้ เรียกว่า ภัย อันเกิดแต่จระเข้ แล.

ฉิบหายเพราะวังวน^๑

ภิกษุ ท. ! ภัย อันเกิดแต่วังวน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ คนบางคนมีศรัทธา ออกบวชจากเรือน
ไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า “เราถูกความเกิด ความแก่ ความตาย
ความโศก ความร่ำไรร่ำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ
ครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำไฉน
การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมีได้” ดังนี้. ครั้นบวชแล้ว เวลาเช้า
เธอครองจีวร ถือบาตร เข้าไปบิณฑบาตในย่านหมู่บ้านหรือนิคม ไม่รักษากาย

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๖๗/๑๒๒.

ไม่รักษาวาจา ไม่รักษาจิต ไม่กำหนดสติ ไม่สำรวมอินทรีย์. ในที่นั้น ๆ เธอได้เห็นคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี ผู้มีเมีย เพียบพร้อมด้วยกามคุณ ทั้งห้า ให้เขาบำเรออยู่. เธอนั้น กลับหวนระลึกไปว่า “เมื่อก่อน เราเป็น คฤหัสถ์ครองเรือน ก็เป็นผู้มีเมีย เพียบพร้อมด้วยกามคุณทั้งห้า ให้เขาบำเรอ อยู่. ทรัพย์สมบัติในสกุลของเราก็มีอยู่ และเราก็อาจบริโภครทรัพย์สมบัติพลา งทำบุญพลา ง, อย่างกระนั้นเลย เราบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำ แห่งคฤหัสถ์ บริโภครทรัพย์สมบัติพลา งทำบุญพลา งเถิด” ดังนี้, เธอก็บอกเลิก สิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุชนิคนี เรียกว่า ผู้กลัวภัย อันเกิดแต่วังวน แล้วจึงบอก เลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.

ภิกษุ ท. ! คำว่า ภัย อันเกิดแต่วังวนนี้ เป็นคำแทนชื่อสำหรับเรียก กามคุณทั้งห้า.

ภิกษุ ท. ! นี้ เรียกว่า ภัย อันเกิดแต่วังวน แล.

ฉิบหายเพราะปลาร้าย^๑

ภิกษุ ท. ! ภัย อันเกิดแต่ปลาร้าย เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ คนบางคนมีศรัทธา ออกบวชจากเรือน ไม่ เกี่ยวข้องด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า “เราถูกความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความรำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำไฉน

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๖๘/๑๒๒,

การทำที่สุดแห่งกองทัพทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมิได้” ดังนี้. ครั้นบวชแล้ว เวลาเช้าเธอครองจีวร ถือบาตร เข้าไปบิณฑบาต ในย่านหมู่บ้านหรือนิคม ไม่รักษากายไม่รักษาวาจา ไม่รักษาศีล ไม่กำหนดสติ ไม่สำรวมอินทรีย์. ในที่นั้น ๆ เธอได้เห็นมาตุคาม (หญิงชาวบ้าน) ที่ห่มชู้ว์ชู้ว์, เมื่อเธอเห็นมาตุคามที่ห่มชู้ว์ชู้ว์ ราคาก็เสียบแทงจิตของเธอ ; เธอมีจิตถูกราคะเสียบแทงแล้ว ก็บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุชนิดนี้ เรียกว่า ผู้กลัวภัย อันเกิดแต่ปลาร้าย แล้วจึงบอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำแห่งคฤหัสถ์.

ภิกษุ ท. ! คำว่า ภัย อันเกิดแต่ปลาร้ายนี้ เป็นคำแทนชื่อสำหรับเรียกมาตุคาม (หญิงชาวบ้าน).

ภิกษุ ท. ! นี้ เรียกว่า ภัย อันเกิดแต่ปลาร้าย แล.

เห็นยอดอ่อน ๆ ว่าเป็นแก่น^๑

ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ กุลบุตรบางคนมีศรัทธา ออกบวชจากเรือน ไม่เกี่ยวข้องกับด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า “เราถูกความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรร่ำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทัพ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำไฉน การทำที่สุดแห่งกองทัพทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมิได้” ดังนี้. ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว กุลบุตรนั้น จึงออกจากเรือนด้วยศรัทธา, ครั้นบวชแล้ว สามารถทำลาย

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาสารโปมสูตร ม. ม. ๑๒/๓๖๒/๓๔๓, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้นครราชคฤห์.

สักการะและเสียงเยินยอ ให้เกิดขึ้นได้. เธอมีใจยินดีแล้ว มีความดำริเต็มรอบแล้ว ในลาภสักการะและเสียงเยินยอนั้น. เธอทงนางตัวเพราะลาภสักการะและเสียงเยินยอนั้นว่า “เราเป็นผู้มีลาภสักการะและเสียงเยินยอ ส่วนภิกษุอื่น ๆ เหล่านี้ ต่ำต้อยน้อยศักดิ์” ดังนี้. เธอ นั้น เมาอยู่ มัวเมาอยู่ ถึงความประมาทอยู่ เพราะลาภสักการะและเสียงเยินยอนั้น. เมื่อประมาทแล้ว เธอก็อยู่ด้วยความเป็นอยู่ที่ดูแล้วน่าชัง.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนบุรุษ ผู้ต้องการด้วยแก่นไม้ เสาหาแก่นไม้ เทียวค้นหาแก่นไม้อยู่ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว มองข้ามพื้นแก่น, มองข้ามพื้นกระพี้, มองข้ามพื้นเปลือกสด, มองข้ามพื้นสะเก็ดแห้งตามผิวเปลือก, เต็ดเอาใบอ่อนที่ปลายกิ่งถือไป ด้วยเข้าใจว่า นี่แก่นไม้. บุรุษมีตาดี เห็นคนนั้นเข้าแล้ว ก็กล่าวว่า “ผู้เจริญคนนี้ ช่างไม่รู้จักแก่น, ไม่รู้จักกระพี้, ไม่รู้จักเปลือกสด, ไม่รู้จักสะเก็ดแห้งตามผิวเปลือก, ไม่รู้จักใบอ่อนที่ปลายกิ่ง. จริงดังว่า ผู้เจริญคนนี้ ต้องการแก่นไม้ เสาหาแก่นไม้ เทียวค้นหาแก่นไม้ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว ก็มองข้ามพื้นแก่น, ข้ามพื้นกระพี้, ข้ามพื้นเปลือกสด, ข้ามพื้นสะเก็ดแห้งตามผิวเปลือก, ไปเด็ดเอาใบอ่อนที่ปลายกิ่งถือไป ด้วยเข้าใจว่า นี่แก่นไม้; สิ่งที่เขาจะต้องทำด้วยแก่นไม้ จักไม่สำเร็จประโยชน์เลย” ดังนี้; ฉันทใดก็ฉันทนั้น. ภิกษุ ท. ! เราเรียกคนบวชชนิดนี้ว่า ได้ถือเอาพรหมจรรย์ ตรงใบอ่อนที่ปลายกิ่งของมัน และเขาถึงที่สุดของพรหมจรรย์ ด้วยการกระทำเพียงให้ลาภสักการะและเสียงเยินยอเกิดขึ้นเท่านั้นเอง.

หลงสะเก็ดแห่ง ว่าเป็นแก่น^๑

ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ กุลบุตรบางคนมีศรัทธา ออกบวชจากเรือน ไม่เกี่ยวข้องกับด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า “เราถูกความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำไฉน การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมีได้” ดังนี้. ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว กุลบุตรนั้น จึงออกบวชจากเรือนด้วยศรัทธา, ครั้นบวชแล้วสามารถทำลาย ลักการะและเสียงเหินยอให้เกิดขึ้นได้, เธอไม่มีใจยินดีแล้ว ไม่มีความดำริเต็มรอบแล้ว ในลาภสักการะและเสียงเหินยอนั้น, เธอไม่ทะนงตัว เพราะลาภสักการะ และเสียงเหินยอนั้น, เธอไม่เมาอยู่ ไม่มัวเมาอยู่ ไม่ถึงความประมาทอยู่ เพราะ ลาภสักการะและเสียงเหินยอนั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว เธอให้ความถึงพร้อม ด้วยศีล เกิดขึ้นได้. เธอมีใจยินดีแล้ว มีความดำริเต็มรอบแล้ว ในความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น. เธอทะนงตัวเพราะความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น ว่า “เราเป็นผู้ มีศีล มีกัลยาณธรรม ส่วนภิกษุอื่น ๆ เหล่านี้ทุกศีล มีความเป็นอยู่เลวทราม” ดังนี้. เธอ นั้น เมาอยู่ มัวเมาอยู่ ถึงความประมาทอยู่ เพราะความถึงพร้อม ด้วยศีลนั้น, เมื่อประมาทแล้ว เธอก็อยู่ด้วยความเป็นอยู่ที่ดูแล้วน่าชัง.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนบุรุษ ผู้ต้องการด้วยแก่นไม้ เสาหาแก่นไม้ เทียวค้นหาแก่นไม้อยู่ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว มองข้ามพื้นแก่น, มองข้าม

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาสารโปมสูตร ม. ม. ๑๒/๓๖๓/๓๔๘, สะเก็ดเปลือกในที่นี้คือผิวเปลือก ชั้นนอกสุดของเปลือกไม้ ที่เป็นสะเก็ดขรุขระหุ้มเปลือกสดอยู่, มิใช่สะเก็ดที่เกิดจากการตากของช่างไม้ เป็นต้น. คำในภาษาไทย ยังไม่ปรากฏว่า ได้แก่คำอะไร, ข้อความนี้ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้นครราชคฤห์.

พั้นกระพี, มองข้ามพั้นเปลือกสด, ถากเอาสะเก็ดเปลือกตามผิวเปลือกถือไป ด้วยเข้าใจว่า นี่แก่นไม้. บุรุษมีตาดี เห็นคนนั้นเข้าแล้ว ก็กล่าวว่า “ผู้เจริญ คนนี้ช่างไม่รู้จักแก่น, ไม่รู้จักกระพี, ไม่รู้จักเปลือกสด, ไม่รู้จักสะเก็ดแห่ง ตามผิวเปลือก, ไม่รู้จักใบอ่อนที่ปลายกิ่ง. จริงดั่งว่า ผู้เจริญคนนี้ต้องการ แก่นไม้เสาะหาแก่นไม้ เทียวค้นหาแก่นไม้ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว ก็มอง ข้ามพั้นแก่น, ข้ามพั้นกระพี, ข้ามพั้นเปลือกสด, ถากเอาสะเก็ดแห่งตามผิว เปลือกถือไป ด้วยเข้าใจว่า นี่แก่นไม้; สิ่งที่เขาจะต้องทำด้วยแก่นไม้ จัก ไม่สำเร็จประโยชน์เลย” ดั่งนี้; ฉันทใดก็ฉันทนั้น. ภิกษุ ท.! เราเรียกคนบวช ชนิดนี้ว่า ได้ถือเอาพรหมจรรย์ตรงสะเก็ดแห่งตามผิวเปลือกของมัน และเขา ถึงที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ด้วยการกระทำเพียงให้ความถึงพร้อมด้วยศีลเกิดขึ้น เท่านั้นเอง.

หลงเปลือกสด ๆ ว่าเป็นแก่น^๑

ภิกษุ ท.! ในกรณีนี้คือ กุลบุตรบางคนมีศรัทธา ออกบวชจากเรือน ไม่เกี่ยวข้องกับด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า “เราถูกความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรร่ำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำใจน การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมีได้” ดั่งนี้. ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว กุลบุตรนั้นจึงออกบวชจากเรือนด้วยศรัทธา. ครั้นบวชแล้ว สามารถทำลาย ลักการะและเสียงเย็นยอให้เกิดขึ้นได้, เธอไม่มีใจยินดี ไม่มีความดำริเต็ม รอบแล้ว ในลากลักการะและเสียงเย็นยอนั้น, เธอไม่ทะนงตัว เพราะลากล

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาสารโอมสูตร ม. ม. ๑๒/๓๖๕/๓๔๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ภูเขากิษณภูมิ ไกลนครราชคฤห์.

สักการะและเสียงเย็นยอนนั้น, เธอไม่เมาอยู่ ไม่มัวเมาอยู่ ไม่ถึงความประมาทอยู่ เพราะลาภสักการะและเสียงเย็นยอนนั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว เธอให้ความถึงพร้อมด้วยศีลเกิดขึ้นได้, เธอมีความยินดีแล้ว ในความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น แต่ว่า หามีความดำริเต็มรอบเพียงความถึงพร้อมด้วยศีลนั้นไม่, เธอไม่ทะนงตัวเพราะความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น, เธอไม่เมาอยู่ ไม่มัวเมาอยู่ ไม่ถึงความประมาทอยู่ เพราะความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว เธอให้ความถึงพร้อมด้วย **สมาธิ** เกิดขึ้นได้. เธอมีใจยินดีแล้ว มีความดำริเต็มรอบแล้ว ในความถึงพร้อมด้วยสมาธินั้น. เธอทะนงตัว เพราะความถึงพร้อมด้วยสมาธินั้นว่า “เราเป็นผู้มีจิตถึงความเป็นหนึ่ง ตั้งมั่นแล้ว ส่วนภิกษุอื่น ๆ เหล่านี้มีจิตฟุ้งซ่าน ไม่ตั้งมั่นแล้ว” ดังนี้. เธอนั้นเมาอยู่ มัวเมาอยู่ ถึงความประมาทอยู่ เพราะความถึงพร้อมด้วยสมาธินั้น, เมื่อประมาทแล้ว เธอก็อยู่ด้วยความเป็นอยู่ที่ดูแล้วน่าชัง.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนบุรุษ ผู้ต้องการด้วยแก่นไม้ เสาหาแก่นไม้ เทียวค้นหาแก่นไม้อยู่ ไปจนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว มองข้ามพื้นแก่น, มองข้ามพื้นกระพี้, ถากเอาแต่เปลือกสด ๆ ถือไป ด้วยเข้าใจว่า นี่แก่นไม้. บุรุษมีตาดี เห็นคนนั้นเข้าแล้วก็กล่าวว่า “ผู้เจริญคนนี้ ช่างไม่รู้จักแก่น, ไม่รู้จักกระพี้, ไม่รู้จักเปลือกสด, ไม่รู้จักสะเก็ดแห้งตามผิวเปลือก, ไม่รู้จักใบอ่อนที่ปลายกิ่ง. จริงดั่งว่า ผู้เจริญคนนี้ ต้องการแก่นไม้ เสาหาแก่นไม้ เทียวค้นหาแก่นไม้ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว ก็มองข้ามพื้นแก่น, ข้ามพื้นกระพี้, ถากเอาเปลือกสด ๆ ถือไป ด้วยเข้าใจว่า นี่แก่นไม้ ; สิ่งที่เขาจะต้องทำด้วยแก่นไม้ จักไม่สำเร็จประโยชน์เลย” ดังนี้ ; ฉันทใดก็ฉันทนั้น. ภิกษุ ท. ! เราเรียกคนบวชชนิดนี้ว่า ได้ถือเอาพรหมจรรย์ตรงเปลือกสดของมัน และเขาถึงที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ด้วยการกระทำเพียงให้ความถึงพร้อมด้วยสมาธิเกิดขึ้นเท่านั้นเอง.

หลงกระพี้ไม้ ว่าเป็นแก่น^๑

ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ กุลบุตรบางคนมีศรัทธา ออกบวชจากเรือน ไม่เกี่ยวข้องกับด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า “เราถูกความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรร่ำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำไฉน การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมีได้” ดังนี้. ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว กุลบุตรจึงออกบวชจากเรือนด้วยศรัทธา. ครั้นบวชแล้วสามารถทำลายสักการะ และ เสี่ยงเย็นขอให้เกิดขึ้นได้, เธอไม่มีใจยินดี ไม่มีความดำริเต็มรอบแล้ว ในลายสักการะและเสี่ยงเย็นขอนั้น, เธอไม่ทะนงตัว เพราะลายสักการะและเสี่ยงเย็นขอนั้น, เธอไม่เมาอยู่ ไม่มัวเมาอยู่ ไม่ถึงความประมาทอยู่ เพราะลายสักการะและเสี่ยงเย็นขอนั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว เธอให้ความถึงพร้อมด้วยศีลเกิดขึ้นได้, เธอมีใจยินดีแล้ว ในความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น แต่ว่า หามีความดำริเต็มรอบเพียงความถึงพร้อมด้วยศีลนั้นไม่, เธอไม่ทะนงตัว เพราะความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น, เธอไม่เมาอยู่ ไม่มัวเมาอยู่ ไม่ถึงความประมาทอยู่ เพราะความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว เธอให้ความถึงพร้อมด้วยสมาธิเกิดขึ้นได้, เธอมีใจยินดีแล้วในความถึงพร้อมด้วยสมาธินั้น แต่ว่า หามีความดำริเต็มรอบเพียงความถึงพร้อมด้วยสมาธินั้นไม่, เธอไม่ทะนงตัว เพราะความถึงพร้อมด้วยสมาธินั้น, เธอไม่เมาอยู่ ไม่มัวเมาอยู่ ไม่ถึงความประมาทอยู่ เพราะความถึงพร้อมด้วยสมาธินั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว เธอก็ทำให้ **ญาณทัตสนะ (ความรู้เห็นธรรม) เกิดขึ้นได้.** เธอมีใจยินดีแล้ว มีความดำริเต็มรอบแล้ว ในญาณทัตสนะนั้น. เธอทะนงตัว

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาสารโปรมสูตร ม. ม. ๑๒/๓๖๘/๓๕๐.

เพราะญาติพี่น้องนั้นว่า “เราเป็นผู้รู้ผู้เห็นอยู่ ส่วนภิกษุอื่น ๆ เหล่านี้ไม่รู้ไม่เห็น” ดังนี้. เชนั้น เมที่อยู่ มัวเมที่อยู่ ถึงความประมาทอยู่ เพราะญาติพี่น้องนั้น, เมื่อประมาทแล้ว เธอก็อยู่ด้วยความเป็นอยู่ที่ดูแลน่าสง.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนบุรุษ ผู้ต้องการด้วยแก่นไม้ เสาหาแก่นไม้ เทียวค้นหาแก่นไม้อยู่ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว มองข้ามพื้นแก่นเสีย, ถากเอากระพี้ถือไป ด้วยเข้าใจว่า นี้แก่นไม้. บุรุษมีตาดี เห็นคนนั้นเข้าแล้ว ก็กล่าวว่า “ผู้เจริญคนนี้ ช่างไม่รู้จักแก่น, ไม่รู้จักกระพี้, ไม่รู้จักเปลือกสด, ไม่รู้จักสะเก็ดแห้งตามผิวเปลือก, ไม่รู้จักใบอ่อนที่ปลายกิ่ง. จริงดังว่า ผู้เจริญคนนี้ต้องการแก่นไม้ เสาหาแก่นไม้ เทียวค้นหาแก่นไม้ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว ก็มองข้ามพื้นแก่นเสีย, ถากเอากระพี้ถือไป ด้วยเข้าใจว่า นี้แก่นไม้; สิ่งที่เขาจะต้องทำด้วยแก่นไม้ จักไม่สำเร็จประโยชน์เลย” ดังนี้; ฉันทใดก็ฉันทนั้น. ภิกษุ ท. ! เราเรียกคนบวชชนิดนี้ว่า ได้ถือเอาพรหมจรรย์ ตรงกระพี้ของมัน และเขาถึงที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ด้วยการกระทำเพียงทำให้ญาติพี่น้องเกิดขึ้นเท่านั้นเอง.^๑

ไม่รู้ “ความลับ” ของชั้นห้า^๒

โศณะ ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อมไม่รู้จักลักษณะ ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้น ไม่รู้จักความดับสนิท ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท แห่ง รูป ; __ เวทนา ; __ สัญญา ; __ สังขาร ; ย่อมไม่รู้จักลักษณะ

๑. หมายถึง มีการรู้เห็นธรรมบางชั้น แต่ยังไม่ถึงขนาดทำอาสวะให้สิ้น.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ขนฺธ. ส. ๑๗/๖๒/๑๐๑, ตรัสแก่โศณะกฤตติบุตร ที่เวฬุวัน.

ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้น ไม่รู้จักความคับสนิท ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ
 คับสนิท แห่ง วิญญาณ ;

โสณะ ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นสมณะใน
 บรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์
 ทั้งหลายก็ตาม, ก็หาเป็นสมณะหรือพราหมณ์ไปไม่ได้ไม่ หาได้ทำให้แจ้งซึ่ง
 ประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วย
 ปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐุธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่ไม่.

ไม่รู้ “ความลับ” ของอุปทานขันธ^๑

ภิกษุ ท ! อุปทานขันธ ๕ เหล่านี้ คือ อุปทานขันธคือรูป, อุปทานขันธ
 คือเวทนา, อุปทานขันธคือสัญญา, อุปทานขันธคือสังขาร, อุปทานขันธ
 คือวิญญาณ.

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ไม่รู้จักรส ร้อย ไม่รู้จักโทษ
 และไม่รู้จักอุบายเป็นเครื่องออกไปพ้น ในอุปทานขันธ ๕ เหล่านี้ ตามที่
 เป็นจริง ; ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็น
 สมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดา
 พราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็หาเป็นสมณะหรือพราหมณ์ไปไม่ได้ไม่, หาได้ทำให้
 แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์
 ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐุธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่ไม่.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ขนฺธ. ศ. ๑๓/๑๕๕/๒๕๓.

ไม่รู้ “ความลับ” ของชาติสี่^๑

ภิกษุ ท. ! ชาติ ๔ เหล่านี้ คือ ชาติดิน ชาติน้ำ ชาติไฟ ชาติลม.

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ไม่รู้จักสร้อย ไม่รู้จักโทษ และไม่รู้จักอุบายเครื่องออกไปพ้น ในชาติ ๔ เหล่านี้ ตามที่เป็นจริง ;

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็หาเป็นสมณะหรือพราหมณ์ไปได้ไม่, หาได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิวาธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่ไม่.

ไม่รู้ “ความลับ” ของอินทรีย์หก^๒

ภิกษุ ท. ! อินทรีย์ ๖ เหล่านี้ คือ อินทรีย์คือตา, อินทรีย์คือหู, อินทรีย์คือจมูก, อินทรีย์คือลิ้น, อินทรีย์คือกาย, อินทรีย์คือใจ.

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ไม่รู้จักความเกิดขึ้น ไม่รู้จักความดับไป ไม่รู้จักสร้อย ไม่รู้จักโทษ และไม่รู้จักอุบายเป็นเครื่องออกไปพ้น ในอินทรีย์ ๖ เหล่านี้ ตามที่เป็นจริง ; ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็หาเป็น

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๒๐๕/๔๑๖.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต. มหาวาร. ส. ๑๕/๒๑๗/๕๐๕.

สมณะหรือพราหมณ์ไปได้ไม่. หาได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐุธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่ไม่.

ไม่รู้ “ความลับ” ของอินทรีห้า^๑

ภิกษุ ท. ! อินทรี ๕ เหล่านี้ คือ อินทรีคือศรัทธา, อินทรีคือ วิริยะ, อินทรีคือสติ, อินทรีคือสมาธิ, อินทรีคือปัญญา.

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด **ไม่รู้จักความเกิดขึ้น** **ไม่รู้จัก** **ความดับไป** **ไม่รู้จักรสอรอย** **ไม่รู้จักโทษ** (เมื่อยึดถือ) **และไม่รู้จักอุบายเป็น** **เครื่องออกไปพ้น** ในอินทรี ๕ เหล่านี้ ตามที่เป็นจริง ; ภิกษุ ท. ! สมณะ หรือพราหมณ์พวกนั้น **ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นสมณะ** ในบรรดาสมณะทั้งหลาย ก็ตาม, **ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์** ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็หา เป็นสมณะหรือพราหมณ์ไปได้ไม่, หาได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็น สมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองใน ทิฏฐุธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่ไม่.

ไม่รู้ปฏิเสธสมุปบาท ไม่ได้เป็นสมณะ^๒

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด **ไม่รู้จักรามรณะ**, **ไม่รู้จัก** **เหตุเกิดขึ้นแห่งรามรณะ**, **ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งรามรณะ**, **ไม่รู้จักข้อ** **ปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งรามรณะ ;**

ไม่รู้จักชาติ, **ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งชาติ**, **ไม่รู้จักความดับสนิทแห่ง** **ชาติ**, **ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งชาติ ;**

๑. บาลี พระพุทธภาษิต. มหาวาร. ตี. ๑๕/๒๕๗/๘๔๘, (คูเชิงอรธ ๓, หน้า ๔๐๐ ด้วย).

๒. บาลี พระพุทธภาษิต. นิตาน. ตี. ๑๖/๑๗/๓๘.

ไม่รู้จักภพ, ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งภพ, ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งภพ, ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งภพ ;

ไม่รู้จักอุปาทาน, ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งอุปาทาน, ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งอุปาทาน, ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งอุปาทาน ;

ไม่รู้จักตัณหา, ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งตัณหา, ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งตัณหา, ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งตัณหา ;

ไม่รู้จักเวทนา, ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งเวทนา, ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งเวทนา, ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งเวทนา ;

ไม่รู้จักผัสสะ, ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งผัสสะ, ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งผัสสะ, ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งผัสสะ ;

ไม่รู้จักอายตนะหก, ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งอายตนะหก, ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งอายตนะหก, ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งอายตนะหก ;

ไม่รู้จักนามรูป, ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งนามรูป, ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งนามรูป, ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งนามรูป ;

ไม่รู้จักวิญญาน, ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งวิญญาน, ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งวิญญาน, ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งวิญญาน ;

ไม่รู้จักสังขาร, ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งสังขาร, ไม่รู้จักความดับสนิทแห่งสังขาร, ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งสังขาร ;

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็หาเป็นสมณะหรือพราหมณ์ไปไม่ได้, หาได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐุธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่ไม่.

ไม่รู้หรือริยสัจจ์ ไม่ได้เป็นสมณะ^๑

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ไม่รู้จักตามที่เป็นจริงว่า ทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, ไม่รู้จักตามที่เป็นจริงว่า เหตุให้เกิดทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, ไม่รู้จักตามที่เป็นจริงว่า ความดับสนิทแห่งทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, ไม่รู้จักตามที่เป็นจริงว่า ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ ;

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นสมณะ ในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ทั้งที่ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็หาเป็นสมณะหรือพราหมณ์ไปไม่ได้ไม่, หาได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐุธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่ไม่.

หมวดที่เจ็ด จบ.

๑. บาลี พระพุทธภายิต มหาวาร. ส. ๑๕/๕๔๒/๑๗๐๐.

ผู้ชุมนุมทรัพย์!

น เต อหิ อานนุท ตถา ปรกุกมิสฺสามิ
อานนท! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม
ยถา กุมภกาโร อามเก อามกมตฺเต
เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก้หม้อ ที่ยังเป็ยก ยังดิบอยู่
นิกฺคยฺหนิกฺคยฺหาหิ อานนุท วกฺขามิ
อานนท! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด
ปวฺยุหปวฺยุหาหิ อานนุท วกฺขามิ
อานนท! เราจักจีโทยแล้ว จีโทยอีก ไม่มีหยุด
โย สาทโร, โส จฺจฺสุสฺสติ
ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

(มหาสุตฺตปิฎก อฺปฺริ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นินฺธีนฺว ปวตฺตาริ อิมํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินิ
นิกฺคยฺหฺวาทิ เมธาวิ ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภเช
คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใดๆ ที่คอยจีโทย คอยกล่าว
คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชุมนุมทรัพย์ละ,
ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,
ตาทิสํ ภชฺชมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย
เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีทำเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปณฺฑิตวคฺค ฐ. พุ. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโอบอ้อม

หมวดที่ ๘

ว่าด้วย พิษสงทางใจ

- ๑ . คาบที่หมกอยู่ในจิวร
- ๒ . ยาพิษในโลก
- ๓ . ผู้ตักแหว
- ๔ . ผู้เห็นแต่จะทะเลาะวิวาท
- ๕ . ม้าพยศแปดจำพวก
- ๖ . เหตุให้อยากทำลายสงฆ์
- ๗ . ผู้จมมิดในหลุมคูถ
- ๘ . สันดานกา
- ๙ . พระรังโรค
- ๑๐ . ผู้ควรอยู่ในคอกไปก่อน
- ๑๑ . ผู้เกียจคร้านตลอดเวลา
- ๑๒ . ถึงติดตั้ง
- ๑๓ . ลาสิกเพราะติดเมา

ขุมทรัพย์จากพระโอรส^๑
หมวดที่ ๘
ว่าด้วย พิชสงทางใจ

คาบที่หมกอยู่ในจิวร^๑

ภิกษุ ท. ! มหาชนเขารู้จักเธอทั้งหลายว่า “สมณะ สมณะ” ดังนี้,
ถึงเธอทั้งหลายเล่า เมื่อถูกเขาถามว่า ท่านทั้งหลาย เป็นอะไร ? พวกเธอ
ทั้งหลายก็ปฎิญาณตัวเองว่า “เราเป็นสมณะ” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เมื่อเธอทั้งหลาย มีชื่อว่า สมณะ และปฎิญาณตัวเองว่า
เป็นสมณะ อยู่อย่างนี้แล้ว พวกเธอทั้งหลาย จะต้องสำเหนียกใจว่า “ข้อ
ปฏิบัติอันใด เป็นข้อปฏิบัติสมควรแก่สมณะ เราจักปฏิบัติข้อปฏิบัติอันนั้น.
ด้วยการปฏิบัติของเราอย่างนี้ สมัญญาว่าสมณะของตนก็จักเป็นจริง และ
คำปฎิญาณว่าสมณะของเราก็จักสมจริง ; อนึ่งเล่า เราบริโภคน้ำใช้สอย บาตร จีวร
อาหารบิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ของทายกเหล่าใด,
การบำเพ็ญทานของทายกเหล่านั้น ก็จักมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ ; และการ
บรรพชาของเราเอง ก็จักไม่เป็นหมันเปล่า แต่จักมีผลมีกำไรแก่เรา” ดังนี้.
ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้เถิด.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จุฬาสสปรสูตร ม. ม. ๑๒/๕๑๒/๔๗๕, ๔๘๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย
ที่อัสสปุณนิคมของชาวอังคะ.

ภิกษุ ท. ! เมื่อภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง มีอภิชฌามาก ยังละอภิชฌาไม่ได้, มีจิตพยายาม ยังละพยายามไม่ได้, เป็นผู้มักโกรธ ยังละความมักโกรธไม่ได้, เป็นผู้มักถือความโกรธ ยังละความถือโกรธไม่ได้, เป็นผู้ลบหลู่คุณท่าน ยังละความลบหลู่คุณท่านไม่ได้, เป็นผู้ยกตนเทียมท่าน ยังละความยกตนเทียมท่านไม่ได้, เป็นผู้ริษยา ยังละความริษยาไม่ได้, เป็นคนตระหนี่ ยังละความตระหนี่ไม่ได้, เป็นคนโอ้อวด ยังละความโอ้อวดไม่ได้, เป็นคนมีมายา ยังละความมายาไม่ได้, เป็นคนมีความปรารถนาลามก ยังละความปรารถนาลามกไม่ได้, เป็นคนมีความเห็นผิด ยังละความเห็นผิดไม่ได้;

ภิกษุ ท. ! เพราะละกิเลสมีอภิชฌาเป็นต้น ซึ่งเป็นเครื่องมัวหมองของสมณะ เป็นโทษของสมณะ เป็นน้ำฟาดของสมณะ เป็นเหตุให้สัตว์เกิดในอบาย และมีวิบากอันสัตว์ทั้งหลายจะต้องเสวยในทุกคติ เหล่านี้ ยังละไม่ได้ ; เราก็มักกล่าวภิกษุนั้นว่า “เป็นผู้ปฏิบัติข้อปฏิบัติสมควรแก่สมณะ” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือน อารุชอันคมกล้า^๑ มีคมสองข้าง ที่เขาลับไว้อย่างดีแล้ว หุ้มห่อไว้ด้วยผ้าสังฆาฏิของภิกษุนั่นเอง ฉนั้นใด ; ภิกษุ ท. ! เรากล่าวการบรรพชาของภิกษุนี้ว่า เปรียบกันได้กับอารุชมีคมสองข้างนั้น ฉนั้นนั่น. ภิกษุ ท. ! เราไม่กล่าวความเป็นสมณะว่า เป็นสิ่งที่มีได้ เพราะเหตุสักว่าการทรงสังฆาฏิของผู้ที่ทรงสังฆาฏิ ฯลฯ เป็นต้นเลย.

๑. บาลีว่า มตชนนาม อารุชชาติ, อรรถกถาให้คำอธิบายไว้อย่างชัดเจน ได้ใจความโดยสรุปว่าเป็นดาบที่ตีขึ้นด้วยเหล็กที่ชำระด้วยวิธีที่ดีที่สุดของสมัยนั้น, คือ เอาผงเหล็กให้หนักกระเรียนกินเข้าไป แล้วถ่ายออกมาหลาย ๆ ครั้ง แล้วจึงนำมาตีเป็นดาบ มีคมสองข้าง (ทำนองพระขรรค์).

ยาพิษในโลก^๑

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือน ถ้วยดื่มสำริดมีเครื่องดื่มใส่อยู่แล้วชนิดหนึ่ง สมบูรณ์ด้วยสี กลิ่น และรส แต่ว่า มียาพิษปนติดอยู่. ครั้งนั้น มีบุรุษผู้หนึ่ง ซึ่งกำลังร้อนจัด มีความร้อนระอุไปทั้งตัว เหน็ดเหนื่อย คอแห้งกระหายน้ำ มาถึงเข้า. คนทั้งหลาย บอกแก่บุรุษนั้นว่า “นี่แน่ะท่านผู้เจริญ, ถ้วยดื่มสำริดใบนี้มีเครื่องดื่ม สมบูรณ์ด้วยสี กลิ่น และรส สำหรับท่าน ; แต่ว่ามียาพิษปนติดอยู่. ถ้าหากท่านต้องการดื่มก็ดื่มได้, เมื่อท่านกำลังดื่ม จักติดใจมันด้วยสีของมันบ้าง ด้วยกลิ่นของมันบ้าง ด้วยรสของมันบ้าง ; แต่ว่า ครั้นดื่มเข้าไปแล้ว ท่านจักถึงความตาย หรือรับทุกข์เจียนตาย เพราะเหตุนั้น” ดังนี้. บุรุษนั้นไม่ทันจะพิจารณาถ้วยดื่มสำริดอันนั้น (ว่าจะควรดื่มหรือไม่ควรดื่มอย่างไรเป็นต้น) รีบดื่มเอา ๆ ไม่ยอมวาง. บุรุษนั้น ก็ถึงความตาย หรือรับทุกข์เจียนตาย เพราะเหตุนั้น จันใด ;

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ในกาลอดีตก็ตาม, ในกาลอนาคตก็ตาม, ในกาลบัดนี้ก็ตาม, ก็จันนั้นเหมือนกัน : ย่อมเห็นสิ่งอันเป็นที่รักที่สนิทใจในโลก โดยความเป็นของเที่ยงโดย ความเป็นสุขโดยความเป็นตัวตน โดยความเป็นของไม่เลียบแทง โดยความเป็นของเกษม ; สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ย่อมทำตณหาให้เจริญ. เมื่อทำตณหาให้เจริญอยู่ ก็ทำอุปธิให้เจริญ. เมื่อทำอุปธิให้เจริญอยู่ก็ทำทุกข์ให้เจริญ. เมื่อทำทุกข์ให้เจริญอยู่ สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ย่อมไม่หลุดพ้นจากความเกิดความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรร่ำพัน ความทุกข์กาย

๑. บาลี พระพุทธทศกัณฐก นิตาน. ส. ๑๖/๑๓๓/๒๖๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ; เราตถาคตย่อมกล่าวว่า “พวกเหล่านั้น ย่อมไม่หลุดพ้นจากทุกข์” ดังนี้ แล.

ผู้ตกแห^๑

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใดก็ตาม ยังไม่รู้ตามที่เป็นจริงว่า ทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, ความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, ทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ ; สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ย่อมยินดีอย่างยิ่งในเหตุปัจจัยเครื่องปรุงแต่งชนิด ที่เป็นไปเพื่อความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ; เขาผู้ยินดีในเหตุปัจจัย เครื่องปรุงแต่งชนิดนั้น ๆ แล้ว ย่อมก่อสร้างเหตุปัจจัยเครื่องปรุงแต่งชนิดที่ เป็นไปเพื่อความเกิดเป็นต้นนั้น ๆ. ครั้นเขาก่อสร้างเหตุปัจจัยนั้น ๆ แล้ว เขาก็ ตกกลงไปในแหแห่งความเกิดบ้าง, ในแหแห่งความแก่บ้าง, ในแหแห่ง ความตายบ้าง, ในแหแห่งความโศกบ้าง, ในแหแห่งความร่ำไรรำพันบ้าง, ในแหแห่งความทุกข์กายบ้าง, ในแหแห่งความทุกข์ใจบ้าง, ในแหแห่งความ คับแค้นใจบ้าง อยู่นั่นเอง. สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ย่อมไม่หลุดพ้นจาก ความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ; เราตถาคตย่อมกล่าวว่า “พวกเหล่านั้น ย่อมไม่หลุดพ้นจากทุกข์” ดังนี้ แล.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๕/๕๖๐/๑๗๒๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เขาคิษณภูฏ โกลี นครราชคฤห์.

ผู้เห็นแต่จะทะเลาะวิวาท^๑

ภิกษุ ท. ! พอที ! พวกเธอทั้งหลาย อย่าหมายมั่นกันเลย, อย่าทะเลาะกันเลย, อย่าโต้เถียงกันเลย อย่าวิวาทกันเลย (ดังนี้ถึง ๒-๓ ครั้ง).

เมื่อตรัสอย่างนี้แล้ว มีภิกษุบางรูปทูลขึ้นว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นธรรมสามี ! ขอพระองค์จงหยุดไว้ก่อนเถิด พระเจ้าข้า ! ของทรงขวนขวายน้อยเถิด พระเจ้าข้า ! ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ! ของทรงประกอบในสุขวิหารในทิฏฐธรรม อยู่เถิด พระเจ้าข้า ! พวกข้าพระองค์ทั้งหลายจักทำให้เห็นคำเห็นแฉกกัน ด้วยการหมายมั่นกัน ด้วยการทะเลาะกัน ด้วยการโต้เถียงกันด้วยการวิวาทกัน อันนี้เอง” ดังนี้.

กาลนั้นแล ในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงครองจีวร ถือบาตร เสด็จเข้าไปสู่เมืองโกสัมพี เพื่อบิณฑบาต. ครั้นทรงเที่ยวบิณฑบาตในเมืองโกสัมพีแล้ว ภายหลังภัตคกาล กลับจากบิณฑบาตแล้ว ทรงเก็บบริกขารขึ้นมาถือไว้ แล้วประทับยืน ตรัสกาลานี้ว่า :-

“คนไพร่ ๆ ด้วยกัน ส่งเสียงเอ็ดตะโร แต่หาเป็นคนไหนสำคัญ
ตัวว่า เป็นพาลไม่. เมื่อหมู่แตกกัน ก็หาได้มีใครรู้สึกเป็นอย่างอื่น
ให้ดีขึ้นไปกว่านั้นได้ไม่.

พวกบัณฑิตลืมหูลืมตา สัมครที่จะพูดตามทางที่ตนปรารถนาจะพูด
อย่างไร ก็พูดพาลไปอย่างนั้น หาได้นำพาถึงกิเลสที่เป็นเหตุแห่งการ
ทะเลาะกันไม่.”

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อุปกิเลสสูตร อุปร. ม. ๑๔/๒๕๕/๔๔๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายผู้ทิ่มแทงกัน ด้วยหอกคือปาก จนภิกษุรูปหนึ่ง ทูลขอร้องให้พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไประงับเหตุ ณ ที่โฆสิตาราม ใกล้เมืองโกสัมพี.

พวกใด ยังผูกใจเจ็บอยู่ว่า ‘ผู้นั้นได้ด่าเรา ได้ทำร้ายเรา ได้เอาชนะเรา ได้ลักทรัพย์ของเรา’ ; เวรของพวกนั้น ย่อมระงับไม่ลง.

พวกใด ไม่ผูกใจเจ็บ ‘ผู้นั้นได้ด่าเรา ได้ทำร้ายเรา ได้เอาชนะเรา ได้ลักทรัพย์ของเรา’ ; เวรของพวกนั้น ย่อมระงับได้.

ในยุคไหนก็ตาม เวรทั้งหลาย ไม่เคยระงับได้ด้วยการผูกเวรเลย, แต่ระงับได้ด้วยไม่มีการผูกเวร. ธรรมนี้เป็นของเก่าที่ใช้ได้ตลอดกาล.

คนพวกอื่น ไม่รู้สึกว่ ‘พวกเราจะแหลกลาญก็เพราะเหตุนี้’ ; พวกใด ตำนึกตัวได้ในเหตุที่มีนั้น ความมุ่งร้ายกันย่อมระงับได้ เพราะความรู้สึกนั้น.

ความกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (ในการทำตามกิเลส) ยังมิได้แม้แก่พวกคนกักขพะเหล่านั้น ที่ปล้นเมืองหักแข็งขากชาวบ้านฆ่าฟันผู้คน แล้วต้อนม้า โค และขนเอาทรัพย์ไป ; แล้วทำไมจะมีแก่พวกเธอไม่ได้เล่า ?

ถ้าหากไม่ได้สหายที่พาตัวรอด เป็นปราชญ์ ที่มีความเป็นอยู่ดี เป็นเพื่อนร่วมทางแล้วไซ้, ก็จงทำตัวให้เหมือนพระราชา ที่ละแคว้นซึ่งพิชิตได้แล้วไปเสีย แล้วเที่ยวไปคนเดียว ดูกข้างมาตั้งคะเทียวไปในป่าตัวเดียว ฉะนั้น.

การเที่ยวไปคนเดียว ดีกว่า เพราะไม่มีความเป็นสหายกันได้กับคนพาล. พึงเที่ยวไปคนเดียว และไม่ทำบาป ; เป็นคนมักน้อย ดูกข้างมาตั้งคะ เป็นสัตว์มักน้อย เทียวไปในป่า ฉะนั้น”.

ดังนี้แล้ว ได้เสด็จไปยัง พาลกโณณการคาม.

ม้าพยศแปดจำพวก^๑

ภิกษุ ท. ! เราจักแสดงม้าพยศแปดจำพวก และ โทษแห่งม้าพยศแปดจำพวกนั้นด้วย ; เราจักแสดงบุรุษพยศแปดจำพวก และ โทษแห่งบุรุษพยศแปดจำพวกนั้นด้วย ; พวกเขอทั้งหลาย จงฟังในข้อนี้ :-

ม้าทิ้งรถ

ภิกษุ ท. ! ม้าพยศบางตัวในกรณีนี้ ถูกนายสารถิเตือนด้วยการลงปลูก เพื่อให้รู้ว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว กลับถอยหลังสลัดรถ ให้หลุดจากตน. ม้าพยศบางตัว เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่งม้าพยศข้อแรก.

ภิกษุ ท. ! ในอุปมานี้ พวกภิกษุทั้งหลายโจทภิกษุรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ภิกษุรูปนั้นถูกภิกษุทั้งหลายโจทด้วยอาบัติอยู่ ย่อม อำพรางอาบัติ ไว้ว่า “ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้, ยังระลึกไม่ได้” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้น ถูกนายสารถิเตือนด้วยปลูกว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว กลับถอยหลัง สลัดรถให้หลุดจากตน. ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีม้าพยศเป็นคู่เปรียบ ฉะนั้น. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคน เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่งบุรุษพยศข้อแรก.

ม้าหักไม้รถ

ภิกษุ ท. ! ม้าพยศบางตัวในกรณีนี้ ถูกนายสารถิเตือนด้วยการลงปลูก เพื่อให้รู้ว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว ย่อม หกหลัง กระแทกรูป หักไม้ตรีทัศน์. ม้าพยศบางตัว เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่งม้าพยศข้อที่สอง.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อฎฐก. อ. ๒๓/๑๕๔/๑๐๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! พวกภิกษุทั้งหลายโจทภิกษุรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ภิกษุรูปนั้น
 ถูกภิกษุทั้งหลายโจทด้วยอาบัติอยู่ กลับโต้แย้ง ว่า “ประโยชน์อะไรด้วยคำพูด
 ของท่าน ซึ่งเป็นคนพาลคนเขลา คนอย่างท่านหรือรู้จักสิ่งที่ควรพูด” ดังนี้.
 ภิกษุ ท. ! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้นถูกนายสารถิเตือนด้วยปล้ำกว่า “จงไป”
 ดังนี้แล้ว ย่อมหกหลัง กระแทกธูป หักไม้ตรีทัณฑ์. ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวช
 นี้ว่า มีม้าพยศเป็นคู่เปรียบ ฉะนั้น. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคน เป็นได้ถึง
 เพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่งบุรุษพยศข้อที่สอง.

ม้าเตะงอนรถ

ภิกษุ ท. ! ม้าพยศบางตัวในกรณีนี้ ถูกนายสารถิเตือนด้วยการลงปล้ำ
 เพื่อให้รู้ว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว ย่อม ยกขาติดขึ้นไป ทางงอนรถ แล้วเตะ แล้วถีบ
 งอนรถ. ม้าพยศบางตัว เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่งม้าพยศข้อที่สาม.

ภิกษุ ท. ! พวกภิกษุทั้งหลายโจทภิกษุรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ภิกษุรูปนั้น
 ถูกภิกษุทั้งหลายโจทด้วยอาบัติอยู่ กลับ ยกเอาอาบัติให้แก่ผู้โจท เสียเองว่า
 “ท่านนะสิ ต้องอาบัติชื่อนี้ ท่านจงทำคืนเป็นคนแรกเสียก่อนเถิด” ดังนี้.
 ภิกษุ ท. ! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้นถูกนายสารถิเตือนด้วยปล้ำกว่า “จงไป”
 ดังนี้แล้ว ย่อมยกขาติดขึ้นไปทางงอนรถ แล้วเตะ แล้วถีบงอนรถ. ภิกษุ ท. !
 เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีม้าพยศเป็นคู่เปรียบ ฉะนั้น. ภิกษุ ท. ! นักบวชบาง
 คน เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่งบุรุษพยศข้อที่สาม.

ม้าหงายรถ

ภิกษุ ท. ! ม้าพยศบางตัวในกรณีนี้ ถูกนายสารถิเตือนด้วยการลงปล้ำ
 เพื่อให้รู้ว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว ย่อม แกล้งเดินให้ผิดทาง ทำให้รถตะแคงหงาย.
 ม้าพยศบางตัว เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่งม้าพยศข้อที่สี่.

ภิกษุ ท. ! พวกภิกษุทั้งหลายโจทภิกษุรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ภิกษุรูปนั้น ถูกภิกษุทั้งหลายโจทด้วยอาบัติอยู่ กลับเอาเรื่องอื่นมา พุดกลบเกลื่อนเสีย นำเอาเรื่องนอกเรื่องมาพุดแทน แสดงท่าโกรธ ประทุษร้าย อាកารน้อยใจให้ปรากฏ. ภิกษุ ท. ! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้น ถูกนายสารถิเตือนด้วยปฏักว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว ย่อมแก่งัดเดินให้ผิดทาง ทำให้รถตะแคงหงาย ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีม้าพยศเป็นคู่เปรียบ ฉะนั้น. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคน เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่งบุรุษพยศข้อที่สี่.

ม้าทำลายรถ

ภิกษุ ท. ! ม้าพยศบางตัวในกรณีนี้ ถูกนายสารถิเตือนด้วยการลงปฏัก เพื่อให้รู้ว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว ย่อม กระโดดจนสุดตัวสุดเท้า. ม้าพยศบางตัว เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้เป็นโทษแห่งม้าพยศข้อที่ห้า.

ภิกษุ ท. ! พวกภิกษุทั้งหลายโจทภิกษุรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ภิกษุรูปนั้น ถูกภิกษุทั้งหลายโจทด้วยอาบัติอยู่ กลับโคลงกาย ไกวแขน พุดในท่ามกลาง สงฆ์. ภิกษุ ท. ! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้น ถูกนายสารถิเตือนด้วยปฏักว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว ย่อมกระโดดจนสุดตัวสุดเท้า. ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวช นี้ว่า มีม้าพยศเป็นคู่เปรียบ ฉะนั้น. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคนเป็นได้ถึง เพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่งบุรุษพยศข้อที่ห้า.

ม้ากัดสายบังเหียน

ภิกษุ ท. ! ม้าพยศบางตัวในกรณีนี้ ถูกนายสารถิเตือนด้วยการลงปฏัก เพื่อให้รู้ว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว ก็ไม่แยแสต่อปฏัก กลับกัดสายบังเหียน วิ่งเตลิด ไปตามปรารถนาของมัน. ม้าพยศบางตัว เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่ง ม้าพยศข้อที่หก.

ภิกษุ ท. ! พวกภิกษุทั้งหลายโจทภิกษุรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ภิกษุรูปนั้น
 ถูกภิกษุทั้งหลายโจทด้วยอาบัติอยู่ ก็ **ไม่ยินดีต่อสงฆ์** ไม่เอื้อเพื่อต่อโจทก์ หลีก
 ไปทั้ง ๆ ที่ตนยังมีอาบัติติดตัวอยู่. ภิกษุ ท. ! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้น
 ถูกนายสารถีเตือนด้วยปล้ำกว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว ก็ไม่แยแสต่อปล้ำ กลับกัด
 สายบังเหียน วิ่งเตลิดไปตามปรารถนาของมัน. ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า
 มีม้าพยศเป็นคู่เปรียบ ฉะนั้น ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคนเป็นได้ถึงเพียงนี้,
 นี้ เป็นโทษแห่งบุรุษพยศข้อที่หก.

ม้ายี่นึ่ง

ภิกษุ ท. ! ม้าพยศบางตัวในกรณีนี้ ถูกนายสารถีเตือนด้วยการลงปล้ำ
 เพื่อให้รู้ว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว ก็ไม่ยอมก้าวเดินหน้า ไม่ยอมถอยกลับหลัง
ยี่นึ่งอยู่ ราวกับหลักที่ปักไว้ในที่นั้น ฉะนั้น. ม้าพยศบางตัว เป็นได้ถึงเพียงนี้,
 นี้ เป็นโทษแห่งม้าพยศข้อที่เจ็ด.

ภิกษุ ท. ! พวกภิกษุทั้งหลายโจทภิกษุรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ภิกษุรูปนั้น
 ถูกภิกษุทั้งหลายโจทด้วยอาบัติอยู่ ก็ **ไม่ยอมกล่าว** ว่าตนต้องอาบัติ หรือไม่ต้อง
 อาบัติ. ภิกษุรูปนั้น ย่อมทำให้สงฆ์ลำบากด้วยความเป็นผู้หนึ่งไม่ยอมพูดของเธอ.
 ภิกษุ ท. ! เปรียบได้กับม้าพยศตัวนั้น ถูกนายสารถีเตือนด้วยปล้ำกว่า “จงไป”
 ดังนี้แล้ว ก็ไม่ยอมก้าวเดินหน้า ไม่ยอมถอยกลับหลัง ยี่นึ่งอยู่ราวกับหลักที่
 ปักไว้ในที่นั้น. ฉะนั้น ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีม้าพยศเป็นคู่เปรียบ
 ฉะนั้น. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคน เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่งบุรุษ
 พยศข้อที่เจ็ด.

ม้าหมอบ

ภิกษุ ท. ! ม้าพยศบางตัวในกรณีนี้ ถูกนายสารถีเตือนด้วยการลงปล้ำ
 เพื่อให้รู้ว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว มันกลับคุกเท้าหน้า คุกเท้าหลัง **หมอบทับ-**

เท่าทั้งสี่ ในที่นั่นเอง. ม้าพศบางตัว เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่งม้าพศข้อที่แปด.

ภิกษุ ท. ! พวกภิกษุทั้งหลายโจทภิกษุรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ภิกษุรูปนั้นถูกภิกษุทั้งหลายโจทด้วยอาบัติอยู่ กลับกล่าวเสียอย่างนี้ว่า “ทำไมหนอ, พวกผู้มีอายุทั้งหลาย ชอบพาลหาเหตุใส่ตัวเราหนักไปนัก, บัดนี้ เราขอเวลา พอเราได้บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์เสีย ก่อนเท่านั้น” ดังนี้แล้ว ต่อมา ภิกษุนั้นก็ บอกเลิกสิกขา หมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์ แล้วยังแถมเยาะเย้ยให้ว่า “ทีนี้ พวกท่านผู้มีอายุทั้งหลาย จงพอใจกันเถิด” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! เปรียบได้กับม้าพศตัวนั้น ถูกนายสารถิเตือนด้วยปฏิกว่า “จงไป” ดังนี้แล้ว มันกลับคุกเท้าหน้า คุกเท้าหลัง หมอบทับเท่าทั้งสี่ในที่นั่นเอง. ภิกษุ ท. ! เรากล่าวนักบวชนี้ว่า มีม้าพศเป็นคู่เปรียบ ฉะนั้น. ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคน เป็นได้ถึงเพียงนี้, นี้ เป็นโทษแห่งบุรุษพศข้อที่แปด แล.

เหตุให้อยากทำลายสงฆ์^๑

อานนท์ ! ภิกษุลามกเห็นอำนาจประโยชน์สื่ออย่างเหล่านี้้อยู่ จึงยินดีในการทำลายสงฆ์ให้แตกกัน. สื่ออย่างอะไรกันเล่า? สื่ออย่างคือ :-

(๑) ภิกษุลามกในกรณีนี้ เป็นคนทุสิด มีความเป็นอยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤตินิคที่ตนเองนึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิด ซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิบัติว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพหุพหุจรรย ก็ปฏิบัติว่าเป็นประพฤติพหุพหุจรรย เป็นคนเนาใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๓๒๕/๒๔๓, ตรัสแก่ท่านพระอานนท์.

เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย. ภิกษุถามกัณ्हวันวิตกไปว่า “ถ้าหากภิกษุทั้งหลาย จะรู้จักเราว่า เป็นคนทาศิล มีความเป็นอยู่ลามก ฯลฯ เปียกและ มีสัญชาติ หมักหมมเหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอยไชรั, เมื่อภิกษุพร้อมเพรียงกันคืออยู่ ก็จะทำเราให้ขาดสิทธิ์ในความเป็นภิกษุได้ ; แต่เมื่อแตกกันเสีย ก็จักไม่อาจทำเราให้ฉิบหาย” ดังนี้. ภิกษุถามกมองเห็นอำนาจประโยชน์อันนี้เป็นข้อแรก จึงยินดีในการทำลายสงฆ์.

(๒) อีกข้อหนึ่ง, ภิกษุถามก เป็นคนมิจฉาทิฎฐิ ประกอบด้วย ความเห็นที่แล่นดังไปยึดถือเอาที่สุดโต่งข้างใดข้างหนึ่ง. ภิกษุถามกัณ्हวันวิตกไปว่า “ถ้าหากภิกษุทั้งหลายจะรู้จักเราว่า เป็นคนมิจฉาทิฎฐิ ประกอบด้วย ความเห็นที่แล่นดังไปยึดถือเอาที่สุดโต่งข้างใดข้างหนึ่งไชรั, เมื่อภิกษุพร้อมเพรียงกันคืออยู่ ก็จักทำเราให้ฉิบหายได้ ; แต่เมื่อแตกกันเสีย ก็จักไม่ทำเราให้ฉิบหาย” ดังนี้. ภิกษุถามกมองเห็นอำนาจประโยชน์อันนี้เป็นข้อที่สอง จึงยินดีในการทำลายสงฆ์.

(๓) อีกข้อหนึ่ง, ภิกษุถามก เป็นคนเลียงชีวิตผิดทาง เป็นมิจฉาอาชีพ. ภิกษุถามกัณ्हวันวิตกไปว่า “ถ้าหากภิกษุทั้งหลาย จะรู้จักเราว่า เรา เลียงชีวิตผิดทางเป็นมิจฉาอาชีพไชรั, เมื่อภิกษุพร้อมเพรียงกันคืออยู่ ก็จักทำเราให้ฉิบหายได้ ; แต่เมื่อแตกกันเสีย ก็จักไม่ทำเราให้ฉิบหาย” ดังนี้. ภิกษุถามกมองเห็นอำนาจประโยชน์อันนี้เป็นข้อที่สาม จึงยินดีในการทำลายสงฆ์.

(๔) อีกข้อหนึ่ง, ภิกษุถามก เป็นคนปรารถนาลาภ ปรารถนาสักการะ ปรารถนาเสียงเยินยอ. ภิกษุถามกัณ्हวันวิตกไปว่า “ถ้าหากภิกษุทั้งหลาย จะรู้จักเราว่า เป็นคนปรารถนาลาภ ปรารถนาสักการะ ปรารถนาเสียงเยินยอไชรั, เมื่อภิกษุพร้อมเพรียงกันคืออยู่ ก็จักไม่สักการะเคารพ นับถือ บูชาเรา ; แต่เมื่อแตกกันเสีย ก็จักสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเรา” ดังนี้. ภิกษุ

ลามกมองเห็นอำนาจประโยชน์อันนี้เป็นข้อที่สี่ จึงยินดีในการทำลายสงฆ์.

อานนท์! ภิกษุลามกเห็นอำนาจประโยชน์สี่อย่างเหล่านี้แล จึงยินดีในการทำลายสงฆ์ให้แตกกัน.

ผู้จมมิดในหลุมมฤต^๑

อานนท์! ภิกษุรูปนั้นชะรอยจักเป็นพระใหม่ บวชยังไม่นาน หรือว่าเป็นพระเถระผู้พาลผู้เขลา. ข้อที่เราพยากรณ์โดยส่วนเดียวแล้ว จักกลับกลายเป็นสองส่วนได้อย่างไร. อานนท์! เรายังมองไม่เห็นคนอื่นแม้สักคนหนึ่ง ซึ่งเราได้วินิจฉัยประมวลเหตุการณ์ทั้งปวงแล้ว จึงพยากรณ์ไว้อย่างนั้นเหมือนอย่างเทวทัต. อานนท์! ตราบใด เรายังมองเห็นธรรมชาติของเทวทัต แม้เพียงเท่าปลายแหลมสุดแห่งเส้นขน, ตราบนั้นเราก็ไม่พยากรณ์เทวทัตว่า เทวทัตต้องไปเกิดในอบาย เป็นสัตว์นรก ตั้งอยู่ชั่วกัลป์หนึ่ง ช่วยเหลืออะไรไม่ได้ก่อน. อานนท์! เมื่อใดแล เรามองไม่เห็นธรรมชาติของเทวทัต แม้เพียงเท่าปลายแหลมสุดแห่งเส้นขน, เมื่อนั้น เราจึงพยากรณ์เทวทัตว่า เทวทัตต้องไปเกิดในอบาย เป็นสัตว์นรก ตั้งอยู่ชั่วกัลป์หนึ่ง ช่วยเหลืออะไรไม่ได้.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ญก. อ. ๒๒/๔๕๐/๓๓๓, ตรัสแก่ท่านพระอานนท์ โดยมีภิกษุรูปหนึ่งถามท่านว่า “ท่านอานนท์ผู้มีอายุ! พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงวินิจฉัยประมวลเหตุการณ์ทั้งปวง ครบถ้วนดีแล้วหรือ จึงทรงพยากรณ์ว่าพระเทวทัต ต้องเกิดในอบาย เป็นสัตว์นรก ตั้งอยู่ชั่วกัลป์หนึ่ง ช่วยเหลืออะไรไม่ได้, หรือว่าทรงพยากรณ์โดยปริยายบางอย่างเท่านั้น” ดังนี้แล้ว ท่านพระอานนท์จึงให้คำตอบว่า “ผู้มีอายุ! คำพยากรณ์ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพยากรณ์แล้ว ย่อมเป็นความจริงเช่นนั้นเสมอ” ดังนี้แล้ว; พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบเรื่องนี้ จึงได้ตรัสพระพุทธวจนะนี้.

อานนท์! เปรียบเหมือน หลุมกูดักขั้บรุช เต็มไปด้วยกูดจนปริ่ม ขอบหลุม ; บรุชคนหนึ่งพึงตกลงไปในหลุมกูดนั้นจนมิดทั้งตัว. ยังมีบรุชบางคนหวังประโยชน์เกื้อหนุน หวังความเกษมสำราญจากสภาพเช่นนั้น หวังจะช่วยยกเขาขึ้นจากหลุมกูดนั้น, บรุชนี้จึงเข้าไปใกล้ เดินเวียนดูรอบ ๆ หลุมกูดนั้น มองไม่เห็นอวัยวะของคนในหลุมนั้น แม้เพียงเท่าปลายแหลมสุดแห่งเส้นขน ที่ยังที่ยังไม่ได้เปื้อนกูด ซึ่งตนพอจะจับยกขึ้นมาได้. ข้อนี้ฉันใด ;

อานนท์! เมื่อใด เรามองไม่เห็นธรรมชาติของเทวทัต แม้เพียงเท่าปลายแหลมสุดแห่งเส้นขน, เมื่อนั้น เราจึงกล่าวพยากรณ์เทวทัตว่า เทวทัตต้องไปเกิดในอบาย เป็นสัตว์นรก ตั้งอยู่ชั่วกัลป์หนึ่ง ช่วยเหลืออะไรไม่ได้ ฉะนั้นแล.

สันดานกา°

ภิกษุ ท.! กา เป็นสัตว์ที่ประกอบด้วยความเลวสิบประการ. สิบประการอะไรกันเล่า? สิบประการคือ :-

- (๑) กา เป็นสัตว์ทำลายความดี.
- (๒) กา เป็นสัตว์คะนอง.
- (๓) กา เป็นสัตว์ทะเยอทะยาน.
- (๔) กา เป็นสัตว์กินจุ.
- (๕) กา เป็นสัตว์หยาบคาย.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อ. ๒๔/๑๕๕/๑๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

- (๖) กา เป็นสัตว์ไม่กรุณาปราณี.
- (๗) กา เป็นสัตว์ทุรพล.
- (๘) กา เป็นสัตว์ร้องเสียงอึง.
- (๙) กา เป็นสัตว์ปล่อยสติ.
- (๑๐) กา เป็นสัตว์สะสมของกิน.

ภิกษุ ท. ! กา เป็นสัตว์ที่ประกอบด้วยความเลวสิบประการ เหล่านี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุลามก ก็เช่นเดียวกับกานันนั้นแหละ เป็นคนประกอบด้วย
อสังกรรมสิบประการ. สิบประการอะไรกันเล่า? สิบประการคือ :-

- (๑) ภิกษุลามก เป็นคนทำลายความดี.
- (๒) ภิกษุลามก เป็นคนคะนอง.
- (๓) ภิกษุลามก เป็นคนทะเลาะทะเลาะ.
- (๔) ภิกษุลามก เป็นคนกินจุ.
- (๕) ภิกษุลามก เป็นคนหยาบคาย.
- (๖) ภิกษุลามก เป็นคนไม่กรุณาปราณี.
- (๗) ภิกษุลามก เป็นคนทุรพล.
- (๘) ภิกษุลามก เป็นคนพูดเสียงอึง.
- (๙) ภิกษุลามก เป็นคนปล่อยสติ.
- (๑๐) ภิกษุลามก เป็นคนสะสมของกิน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุลามก เป็นคนประกอบด้วยอสังกรรมสิบประการ
เหล่านี้แล.

พระรังโรค^๑

ภิกษุ ท. ! โรคสองอย่างเหล่านี้มีอยู่. สองอย่างอะไรกันเล่า ? สองอย่างคือ โรคทางกาย กับ โรคทางใจ

ภิกษุ ท. ! ย่อมเห็นกันอยู่แล้วว่า สัตว์ทั้งหลาย ที่ยืนยันถึงความไม่มีโรคทางกายตลอด ๑ ปีบ้าง, ๒ ปีบ้าง, ๓ ปีบ้าง, ๔ ปีบ้าง, ๕ ปีบ้าง, ๑๐ ปีบ้าง, ๒๐ ปีบ้าง, ๓๐ ปีบ้าง, ๔๐ ปีบ้าง, ๕๐ ปีบ้าง, ๑๐๐ ปีบ้าง, และที่ยืนยันถึงความไม่มีโรคทางกายยิ่งกว่า ๑๐๐ ปีบ้าง, ก็พอจะหาได้.

ภิกษุ ท. ! แต่หมู่มสัตว์ ที่จะกล้ายืนยันถึงความไม่มีโรคทางใจแม้ชั่วเวลาเพียงครู่เดียว (มธุตุต) เว้นแต่พระจิณาสพแล้ว นับว่า หาได้แสนยากในโลก.

ภิกษุ ท. ! โรคของบรรพชิตสี่อย่างเหล่านี้. สี่อย่างอะไรกันเล่า ? สี่อย่างคือ :-

(๑) ภิกษุในกรณีนี้ เป็นผู้มักมาก มีความร้อนใจเพราะความมักมาก อยู่เสมอ, ไม่รู้จักพอด้วยผ้านุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และหยูกยาแก้ไข้ ตามมีตามได้.

(๒) ภิกษุนั้น เมื่อเป็นผู้มักมาก มีความร้อนใจเพราะความมักมากอยู่ เสมอ ไม่รู้จักพอด้วยผ้านุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และหยูกยาแก้ไข้ ตามมีตามได้แล้ว, ย่อมตั้งความปรารถนาลามก เพื่อจะได้รับการคอยเอาอกเอาใจจากคนอื่น, และเพื่อจะได้ลาภสักการะและเสียงยินยอม.

(๓) ภิกษุนั้น ย่อมวิ่งเต้น ขวนขวาย พยายาม เพื่อจะได้รับการเอาอกเอาใจจากคนอื่น, และเพื่อจะได้ลาภสักการะและเสียงยินยอม.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๕๑/๑๕๓, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

(๔) ภิกษุ นั้น ย่อมคิดวางแผนการเข้าสู่สกุล ย่อมคิดวางแผนการนั่งในสกุล ย่อมคิดวางแผนการกล่าวธรรมในสกุล ย่อมคิดวางแผนการทนกลิ่น อุจจาระปัสสาวะ คลุกคลีอยู่ในสกุล

ภิกษุ ท. ! โรคของบรรพชิตสี่อย่างเหล่านี้แล.

ภิกษุ ท. ! เพราะเหตุ นั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจว่า “เราทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้มั่งมาก, จักไม่เป็นผู้ร้อใจเพราะความมั่งมาก, แต่เป็นผู้รู้จักพอด้วยผ้านุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และหยูกยาแก้ไข้ ตามมีตามได้ ; จักไม่ตั้งความปรารถนาลามก เพื่อให้ได้รับการคอยเอาอกเอาใจจากคนอื่น และเพื่อให้ได้ลาภสักการะและเสียงยินยอม ; จักไม่วิ่งเต้น ขวนขวายพยายาม เพื่อให้ได้รับการคอยเอาอกเอาใจจากคนอื่น, และเพื่อให้ได้ลาภสักการะและเสียงยินยอม ; จักเป็นผู้อดทนต่อหนาว ร้อน หิว กระจาย ต่อสัมผัสแห่ง เหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย, ต่อถ้อยคำหยาบคาย ร้ายแรงต่างๆ, เป็นผู้อดทนต่อเวทนาที่เกิดในกาย อันเป็นทุกข์ กล้าแข็ง เผ็ดร้อน ขมขื่นไม่เจริญใจ ถึงขนาดจะคร่าเอาชีวิตเสียได้” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

ผู้ควรอยู่ในคอกไปก่อน^๑

ภิกษุ ท. ! ผู้ประกอบด้วยเหตุห้าอย่าง เป็นผู้ที่ยังไม่ควรได้รับการปล่อยออกจากหมู่ไปอยู่ผู้เดียวก่อน. เหตุห้าอย่างอะไรกันเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปลูก. อ. ๒๒/๑๖๔/๑๒๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

- (๑) เธอ ยังไม่รู้จักพอ ด้วยจิรตามมีตามได้.
- (๒) เธอ ยังไม่รู้จักพอ ด้วยอาหารบิณฑบาตตามมีตามได้.
- (๓) เธอ ยังไม่รู้จักพอ ด้วยเสนาสนะตามมีตามได้.
- (๔) เธอ ยังไม่รู้จักพอ ด้วยศิลาบัจจยเภสัชบริกขารตามมีตามได้.
- (๕) เธอ ยังมีความคิดหนักไปในทางกามอยู่มาก.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยเหตุห้าอย่างเหล่านี้แล เป็นผู้ที่ยังไม่ควรได้รับการปล่อยออกจากหมู่ไปอยู่ผู้เดียวก่อน.

ผู้เกียจคร้านตลอดเวลา^๑

ภิกษุ ท. ! เมื่อภิกษุกำลัง เดิน อยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดียดเค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ ไม่สละทิ้ง ไม่ถ้ายถอนออก ไม่ทำให้สุดสิ้นไป จนไม่มีเหลือ ; ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังเดินอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ไม่ทำความเพียรเผากิเลส ไม่รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนเกียจคร้าน มีความเพียรอันย่อหย่อน อยู่เนื่องนิจ.

เมื่อภิกษุกำลัง ยืน อยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดียดเค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ ไม่สละทิ้ง ไม่ถ้ายถอนออก ไม่ทำให้สิ้นสุดลงไป จนไม่มีเหลือ ; ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังยืนอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ไม่ทำความเพียรเผากิเลส ไม่รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนเกียจคร้าน มีความเพียรอันย่อหย่อน อยู่เนื่องนิจ.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๖/๑๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เมื่อภิกษุกำลัง นั่ง อยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางกาม หรือ ครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดียดเค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทาง ทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ ไม่ สละทิ้ง ไม่ถ้ายถอนออก ไม่ทำให้สิ้นสุดลงไป จนไม่มีเหลือ ; ภิกษุที่เป็น เช่นนี้ แม้กำลังนั่งอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ไม่ทำความเพียรเพื่อกิเลส ไม่รู้สึกกลัว ต่อสิ่งลามก เป็นคนเกียจคร้าน มีความเพียรอันย่อหย่อน อยู่เนื่องนิจ.

เมื่อภิกษุกำลัง นอน อยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางกาม หรือ ครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดียดเค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทาง ทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ ไม่ สละทิ้ง ไม่ถ้ายถอนออก ไม่ทำให้สิ้นสุดลงไป จนไม่มีเหลือ ; ภิกษุที่เป็น เช่นนี้ แม้กำลังนอนอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ไม่ทำความเพียรเพื่อกิเลส ไม่รู้สึกกลัว ต่อสิ่งลามก เป็นคนเกียจคร้าน มีความเพียรอันย่อหย่อน อยู่เนื่องนิจ.

ลึงติดตั้ง^๑

ภิกษุ ท. ! ประเทศแห่งขุนเขาหิมพานต์ อันเป็นประเทศที่ขรุขระ ไม่ สม่่าเสมอ ไปลำบาก ไม่เป็นที่เที่ยวไปทั้งของฝูงลิงและของหมู่มนุษย์ ก็มีอยู่, ที่เป็นที่เที่ยวไปของฝูงลิง แต่ไม่เป็นที่เที่ยวไปของหมู่มนุษย์ ก็มีอยู่ ; และ ภูมิภาคแห่งขุนเขาหิมพานต์ซึ่งราบเรียบ เป็นที่นารัณรมย์ ซึ่งเป็นที่เที่ยวไปได้ ทั้งของฝูงลิงและของหมู่มนุษย์ ก็มีอยู่.

ภิกษุ ท. ! ในที่นั่นแหละ พวกพรานวางตั้งเหนียวไว้ในกลางทางเดิน ของลิง เพื่อดักลิง. บรรดาฝูงลิงนั้น ลิงตัวใด ไม่เป็นชาติลิงโง่ ไม่เป็นชาติ ลิงโลเล, ลิงนั้นเห็นตั้งเหนียวนั้นแล้ว ย่อมเว้นออกไปไกลทีเดียว. ส่วนลิงตัวใด

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๕/๑๕๘-๘/๑๐๑-๒, ดร.ส.แก่ภิกษุทั้งหลาย.

เป็นชาติลิงโง่ เป็นชาติลิงโลด, ลิงนั้นเข้าไปใกล้ตั้งเหนียวนั้นแล้ว ก็เอามือจับดู มือนั้นก็ติดตัง; มันจึงเอามือข้างที่สองจับด้วยตั้งใจว่า จักเปลี่ยนมือข้างที่ติดตังออก, มือข้างที่สองนั้นก็เลยติดตังเข้าด้วย. มันจึงเอาเท้าข้างหนึ่งผลัดด้วยตั้งใจว่า จักช่วยเปลี่ยนมือทั้งสองที่ติดตังออก, เท้านั้นก็เลยติดตังด้วย; มันจึงเอาเท้าที่เหลืออีกข้างหนึ่งผลัดด้วยตั้งใจว่า จักช่วยเปลี่ยนมือทั้งสองกับเท้าข้างหนึ่งออก, เท้าข้างที่สองนั้นก็เลยติดตังเข้าอีก; มันจึงเอาปากกัดด้วยคิดตามประสาของมันว่า จักช่วยเปลี่ยนมือทั้งสองและเท้าทั้งสองที่กำลังติดตังอยู่ ออก, ปากนั้นก็เลยติดตังเข้าอีกด้วย. ภิกษุ ท. ! ลิงตัวนั้นถูกตั้งเหนียวตรึง ๕ ประการ ด้วยอาการอย่างนี้, นอนนอนใจใหญ่อยู่ ถึงความพินาศย่อยยับแล้ว ตามแต่ นายพรานจะทำประการใด. ภิกษุ ท. ! นายพรานแทงลิงตัวนั้นแล้ว ยกขึ้นจากตังไม่ยอมทิ้งที่ไหน หลีกไปสู่ที่ตามต้องการ. ภิกษุ ท. ! เพราะข้อที่ลิงเที่ยวไปในถิ่นอื่น ซึ่งเป็นที่ไม่ควรเที่ยวไป จึงเป็นได้ถึงอย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เที่ยวไปในวิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไป; เมื่อเที่ยวไปในวิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไป มารจักได้ช่องทาง มารจักได้โอกาส ทำตามอำเภอใจของมัน.

ภิกษุ ท. ! กิวิสัยอื่นซึ่งมิใช่วิสัยควรเที่ยวไปของภิกษุ เป็นอย่างไรเล่า? วิสัยอื่นนั้นได้แก่ กามคุณ ๕. กามคุณ ๕ อย่างไรกันเล่า? ห้าอย่างคือ รูป ที่จะพึงเห็นด้วยตา, เสียง ที่จะพึงฟังด้วยหู, กลิ่น ที่จะพึงรู้สึกด้วยจมูก, รส ที่จะพึงรู้สึกด้วยลิ้น, โภภุญัพพะ ที่จะพึงรู้สึกด้วยกาย, (ทั้ง ๕ อย่างนี้) อันเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ เป็นสิ่งที่ช่วยวนชวนให้รัก เป็นที่เข้าไปตั้งอยู่แห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดข้อมใจ. ภิกษุ ท. ! นี้แล

เป็นวิสัยอื่น ซึ่งมีโชวิสัยควรเที่ยวไปของภิกษุเลย.

ลาสิกเพราะติดเมา^๑

ภิกษุ ท. ! ความเมาสามอย่างนี้มีอยู่. สามอย่างอะไรกันเล่า ? สามอย่าง คือ ความเมาว่ายังหนุ่มอยู่ ความเมาว่ายังไม่มีโรคเบียดเบียน ความเมาว่ายังมีชีวิตอยู่.

ภิกษุ ท. ! บุรุษผู้มีได้สดับธรรม มัวเมาด้วยความเมาว่ายังหนุ่มอยู่ ย่อมประพฤตินุจริตทางกาย ประพฤติจริตทางวาจา ประพฤติจริตทางใจ, ครั้นเขาประพฤตินุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจแล้ว ภายหลังแต่ตายเพราะการแตกทำลายแห่งกาย ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก.

ภิกษุ ท. ! บุรุษผู้มีได้สดับธรรม มัวเมาด้วยความเมาว่ายังไม่มีโรคเบียดเบียน ย่อมประพฤตินุจริตทางกาย ประพฤติจริตทางวาจา ประพฤติจริตทางใจ. ครั้นเขาประพฤตินุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจแล้ว ภายหลังแต่ตายเพราะการแตกทำลายแห่งกาย ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก.

ภิกษุ ท. ! บุรุษผู้มีได้สดับธรรม มัวเมาด้วยความเมาว่ายังมีชีวิตอยู่ ย่อมประพฤตินุจริตทางกาย ประพฤติจริตทางวาจา ประพฤติจริตทางใจ. ครั้นเขาประพฤตินุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจแล้ว ภายหลังแต่ตายเพราะการ

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๑๘๕/๔๗๘, ตรีสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

แตกทำลายแห่งกาย ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้มัวเมาด้วยความเมายังนุ่มอยู่ มัวเมาด้วยความ
เมา ว่ายังไม่มีโรคเบียดเบียน มัวเมาด้วยความเมายังมีชีวิตรอยู่ ย่อมบอกเด็ก
ลึกลา หมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์ตามเดิมแล.

หมวดที่แปด จบ.

ผู้ชุมนุมทรัพย์ !

น เต อหิ อานนท ตถา ปรกกมิสฺสามิ
อานนท ! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม
ยถา กุมภกาโร อามเก อามกมตฺเต
เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก้ม้อ ที่ยังเป็ยก ยังดิบอยู่
นิกฺคยฺห นิกฺคยฺหาหิ อานนท วกฺขามิ
อานนท ! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด
ปวยฺห ปวยฺหาหิ อานนท วกฺขามิ
อานนท ! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก ไม่มีหยุด
โย สฺทาโร, โส รุสฺสตี
ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

(มหาสุตฺตคฺคตฺต อุปริ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นินฺนํว ปวตฺตาริ ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินิ
นิกฺคยฺห วาที เมธาวิ ตาทิสํ ปญฺชิตํ ภช
คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใดๆ ที่คอยชี้โทษ คอยกล่าว
คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชุมนุมทรัพย์ละ,
ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น,
ตาทิสํ ภชมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย
เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีทำเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปญฺชิตวกฺก ฐ. พุ. ๒๕/๒๕/๑๖)

ขุมทรัพย์จากพระโอบอุ้ม

หมวดที่ ๕

ว่าด้วย การเสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่

๑. วอควายเพราะผู้นำ
๒. อุปัชฌายะเสีย
๓. อาจารย์เสีย
๔. เถระเสีย
๕. เถระที่ต้องระวัง
๖. เถระพาล
๗. เถระวิปริต
๘. เถระโลเล (หลายแบบ)
๙. พ่อฆ่าลูก
๑๐. สมภารผิดหลัก
๑๑. สมภารติดถิ่น
๑๒. สมภารติดที่อยู่
๑๓. นรกของสมภารเจ้าวัด

ขุมทรัพย์จากพระโอบอ้อม

หมวดที่ ๕

ว่าด้วย การเสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่

วอดวายเพราะผู้นำ

ภิกษุ ท. ! เรื่องเคยมีมาแล้ว : โศบาลชาวมคธ เป็นคนปัญญาทิบ โดยกำเนิด ไม่คำนึงถึงฤดูกาลในเดือนท้ายฤดูฝน ไม่ตรวจตราคูฝั้งแม่น้ำคงคาทางฟากนี้ ได้ต้อนฝูงโคให้ข้ามไปฝั้งเหนือแห่งวิเทหรัฐฟากโน้น ตรงที่ที่มีไม้ไผ่ทำสำหรับโคข้ามเลย. ภิกษุ ท. ! ครั้งนั้นแล ฝูงโคได้ว่ายวกไปเวียนมาในท่ามกลางกระแสน้ำคงคา (เพราะไม่อาจขึ้นฝั้งข้างใดได้) ก็พากันถึงความพินาศวอดวายเสีย ณ กลางกระแสน้ำนั่นเอง. ข้อนี้เป็นเพราะเหตุไร ? เพราะเหตุที่โศบาลชาวมคธ เป็นคนปัญญาทิบ โดยกำเนิด ไม่คำนึงถึงฤดูกาลในเดือนท้ายฤดูฝน ไม่ตรวจตราคูฝั้งแม่น้ำคงคาทางฟากนี้ ได้ต้อนฝูงโคให้ข้ามไปฝั้งเหนือแห่งวิเทหรัฐฟากโน้น ตรงที่ที่มีไม้ไผ่ทำสำหรับโคข้ามเลย นั่นเอง ;

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จุฬโคบาลสูตร ม. ม. ๑๒/๔๑๘/๓๘๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ฝั้งแม่น้ำคงคา ใกล้เมืองอุกกเวลา, แคว้นวัชชี.

ภิกษุ ท. ! ฉันใดกัฉันนั้น : สมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่ง เป็นผู้ไม่ฉลาดเรื่อง โลกนี้, ไม่ฉลาดเรื่อง โลกอื่น, เป็นผู้ไม่ฉลาดเรื่อง วัฏฏะ อันเป็นที่อยู่ของมาร ไม่ฉลาดเรื่อง วิวัฏฏะ อันไม่เป็นที่อยู่ของมาร, เป็นผู้ไม่ฉลาดเรื่อง วัฏฏะ อันเป็นที่อยู่ของมฤตยู ไม่ฉลาดเรื่อง วิวัฏฏะ อันไม่เป็นที่อยู่ของมฤตยู ; ขนเหล่าใดเกิดไปสำคัญว่า ถ้อยคำของสมณะ หรือ พราหมณ์เหล่านั้นควรฟังควรเชื่อ, ข้อนั้นจักเป็นไปเพื่อความทุกข์ ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล แก่ชนเหล่านั้นสิ้นกาลนาน.

อุปัชฌายะเสียว^๑

ภิกษุ ท. ! ในกาลที่ยาวฝ่ายอนาคต จักมี ภิกษุทั้งหลาย ซึ่งมีได้ อบรมกาย มิได้อบรมศีล มิได้อบรมจิต และมีได้อบรมปัญญา, เธอทั้งหลาย ทั้งที่เป็นเช่นนั้นอยู่ จัก เป็นอุปัชฌายะให้อุปสมบทคนอื่น ๆ แล้ว จักไม่อาจ แนะนำ ฟีกสอนคนเหล่านั้น ในศีลอันยิ่ง ในสมาธิอันยิ่ง และในปัญญา อันยิ่ง, แม้คนบวชแล้วเหล่านั้น ก็จักเป็นผู้มิได้อบรมกาย มิได้อบรมศีล มิได้อบรมจิต และมีได้อบรมปัญญา, เธอทั้งหลาย ทั้งที่เป็นเช่นนั้นอยู่ จัก เป็นอุปัชฌายะให้อุปสมบท (ต่อจากอุปัชฌายะแรก) สืบไป ๆ, จักไม่อาจ แนะนำฟีกสอนผู้บวชแล้วทั้งหลาย ในศีลอันยิ่ง ในสมาธิอันยิ่ง และในปัญญา อันยิ่งได้ ; คนที่บวชแล้วเหล่านั้น ก็จักเป็นผู้มิได้อบรมกาย มิได้อบรมศีล มิได้อบรมจิต และมีได้อบรมปัญญา อย่างเดียวกัน. ภิกษุ ท. ! ด้วยอาการอย่างนี้

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปลูกจ. อ. ๒๒/๑๒๑/๗๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เอง วินัยมีมลทิน เพราะธรรมมีมลทิน ; ธรรมมีมลทิน เพราะวินัยมีมลทิน. นี่เป็นอนาคตภัยที่ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้ว ก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภัยนั้นเสีย.

อาจารย์เสีย^๑

ภิกษุ ท. ! ในกาลที่ยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ซึ่งมีได้อบรมกาย มีได้อบรมศีล มีได้อบรมจิต และมีได้อบรมปัญญา, เธอทั้งหลาย ทั้งที่เป็นเช่นนั้นอยู่ จัก เป็นอาจารย์ให้นิสสัยคนอื่น ๆ แล้วจักไม่อาจแนะนำฝึกสอนคนเหล่านั้น ในศีลอันยิ่ง ในสมาธิอันยิ่ง และในปัญญาอันยิ่ง. แม้คนบวชแล้วเหล่านั้น ก็จักเป็นผู้มีได้อบรมกาย มีได้อบรมศีล มีได้อบรมจิต และมีได้อบรมปัญญา, เธอทั้งหลาย ทั้งที่เป็นเช่นนั้นอยู่ จัก เป็นอาจารย์ให้นิสสัยคนอื่น ๆ ลึบไป ๆ, จักไม่อาจแนะนำฝึกสอนคนทั้งหลาย ในศีลอันยิ่ง ในสมาธิอันยิ่ง และในปัญญาอันยิ่งได้ ; คนบวชทั้งหลายเหล่านั้น ก็จักเป็นผู้มีได้อบรมกาย มีได้อบรมศีล มีได้อบรมจิต และมีได้อบรมปัญญา อย่างเดียวกัน. ภิกษุ ท. ! ด้วยอาการอย่างนี้เอง **วินัยมีมลทิน เพราะธรรมมีมลทิน ; ธรรมมีมลทิน เพราะวินัยมีมลทิน.** นี่เป็นอนาคตภัยที่ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้ว ก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภัยนั้นเสีย.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒/๑๒๑/๗๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เถระเสีย^๑

ภิกษุ ท. ! ในกาลที่ยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย ซึ่งมีได้อบรมกาย มีได้อบรมศีล มีได้อบรมจิต และมีได้อบรมปัญญา, เธอทั้งหลายเมื่อเป็นเช่นนั้นอยู่ ทั้งที่ เป็นภิกษุชั้นเถระแล้ว จักเป็นผู้ชอบทำการสะสมบริกขาร ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา มีจิตต่ำด้วยอำนาจแห่งนิวรรณ์ ไม่เหลียวแลในกิจแห่งวิเวกธรรม ไม่ปรารภความเพียรเพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งในสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง. ผู้บวชในภายหลังได้เห็นเถระเหล่านั้นทำเป็นแบบแผนเช่นนั้นไว้ ก็ถือเอาไปเป็นแบบอย่าง จึงทำให้เป็นผู้ชอบทำการสะสมบริกขารบ้าง ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา มีจิตต่ำด้วยอำนาจแห่งนิวรรณ์ ไม่เหลียวแลในกิจแห่งวิเวกธรรม ไม่ปรารภความเพียรเพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อให้แจ้งในสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง, ตาม ๆ กันสืบไป. ภิกษุ ท. ! ด้วยอาการอย่างนี้เอง วินัยมีมลทิน เพราะธรรมมีมลทิน ; ธรรมมีมลทิน เพราะวินัยมีมลทิน. นี้เป็นอนาคตภัยที่ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในเวลาต่อไป. พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้ว ก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภัยนั้นเสีย.

เถระที่ต้องระวัง^๒

กัสสะปะ ! ภิกษุ แม้เป็นเถระแล้ว แต่ไม่เป็นผู้ใคร่ต่อไตรสิกขาด้วย

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๒๓/๗๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๓๐๗/๕๓๑, ตรัสแก่ท่านพระมหากัสสะปะ ที่นิคมของชาวโกศล ชื่อ ปังกรา.

ตนเอง, ไม่สรรเสริญผู้ปฏิบัติในไตรสิกขา, ไม่ชักจูงผู้ไม่รักไตรสิกขา, ไม่กล่าวยกย่องผู้รักการปฏิบัติในไตรสิกขา ตามเวลาที่ควรแก่การยกย่อง ตามที่เป็นจริง; กัสสปะ! เราตถาคต ไม่สรรเสริญภิกษุเถระชนิดนี้.

ข้อนั้นเพราะอะไร? เพราะเหตุว่า ภิกษุทั้งหลายจะไปหลงคบภิกษุเถระชนิดนั้นเข้า ด้วยคิดว่า “พระศาสดา สรรเสริญภิกษุชนิดนี้” ดังนี้. ภิกษุเหล่าใดไปคบหาภิกษุเถระชนิดนั้นเข้า ก็จะถือเอาภิกษุเถระชนิดนั้น เป็นตัวอย่างสืบไป; การถือเอาภิกษุเถระชนิดนั้น เป็นตัวอย่าง ย่อมเป็นทางให้เกิดสิ่งอันไม่เป็นประโยชน์ และเป็นทุกข์ แก่ภิกษุเหล่านั้นเอง ล้นกาลนาน.

กัสสปะ! เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่สรรเสริญภิกษุเถระชนิดนี้.

เถระพาล^๑

ภิกษุ ท.! คนเราแม้เป็นผู้เฒ่า มีอายุ ๘๐, ๙๐, ๑๐๐ ปี โดยกำเนิดก็ดี, แต่ เขามีคำพูด ไม่เหมาะแก่กาล, พูดไม่จริง, พูดไม่มีประโยชน์, พูดไม่เป็นธรรม, พูดไม่เป็นวินัย, กล่าววาจาไม่มีที่ตั้ง ไม่มีที่อิง ไม่มีที่สิ้นสุด ไม่ประกอบด้วยประโยชน์; คนผู้นั้นย่อมถึงการถูกนับว่าเป็น “เถระผู้พาล” โดยแท้.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๒๘/๒๒, ตริสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ชปาโลนิโครธ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา.

เถระวิปริต^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเถระที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำมหาชนให้เสื่อมเสีย ทำมหาชนให้หมดความสุข ทำไปเพื่อความฉิบหายแก่คนเป็นอันมาก ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เป็นไปเพื่อความทุกข์ ทั้งแก่ทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย. ห้าอย่างอะไรกันเล่า? ห้าอย่างคือ :-

- (๑) ภิกษุเป็นเถระ บวชมานาน มีพรรษาอายุกาลมาก.
- (๒) เป็นที่รู้จักกันมาก มีเกียรติยศ มีบริวาร ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต.
- (๓) เป็นผู้ร่ำรวยลาภด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลาน--
ปัจจัยเภสัชบริกขาร.
- (๔) เป็นพหูสูต ทรงจำธรรมที่ฟังแล้ว สั่งสมธรรมที่ฟังแล้วมาก ฯลฯ.
- (๕) (แต่) เป็นมิจฉาทิฎฐิ มีทัศนวิปริต.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนี้ ทำคนเป็นอันมากให้เลิกละจากพระสัทธรรม, ให้ตั้งอยู่ในอสังกรรม. ประชาชนทั้งหลาย ย่อมถือเอาแบบอย่างของภิกษุนั้นไป เพราะคิดว่า เธอเป็นภิกษุเถระ บวชมานาน มีพรรษาอายุกาลมากบ้าง, เพราะคิดว่า เธอเป็นภิกษุเถระ ที่มหาชนเชื่อถือรู้จักกันมาก มีเกียรติยศ มีบริวารมาก ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตบ้าง, เพราะคิดว่า เธอเป็นภิกษุเถระ ที่ร่ำรวยลาภด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขารบ้าง, เพราะคิดว่า เธอเป็นภิกษุเถระ ที่เป็นพหูสูต ทรงจำธรรมที่ฟังแล้ว

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒/๑๒๘/๘๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

สั่งสมธรรมที่ฟังแล้วได้บ้าง, ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเถระ ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำมหาชนให้เสื่อมเสีย ทำมหาชนให้หมดความสุข ทำไปเพื่อความฉิบหายแก่คนเป็นอันมาก ไม่เป็นประโยชน์แก่กุล เป็นไปเพื่อความทุกข์ ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย แล.

เถระโหลเล (หลายแบบ)^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเถระ ที่ประกอบด้วยเหตุห้าอย่าง (ห้าหมวด) เหล่านี้แล้ว ย่อม **ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ไว้วางใจ ไม่น่าเคารพ ไม่น่ายกย่อง** สรรเสริญของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกัน. ห้าอย่างอะไรกันเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) ภิกษุชั้นเถระนั้น ยังกำหนดในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด, ยังขัดเคืองในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง, ยังหลงใหลในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความหลงใหล, ยังตื่นเต้นในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความตื่นเต้น, ยังมัวเมาในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา.

(๒) ภิกษุชั้นเถระนั้น ยังเป็นผู้ไม่ปราศจากราคะ, ยังเป็นผู้ไม่ปราศจากโทสะ, ยังเป็นผู้ไม่ปราศจากโมหะ, ยังลบหลู่คุณท่าน, ยังตีตนเสมอท่าน.

(๓) ภิกษุชั้นเถระนั้น เป็นคนหลอกลวงเก่งด้วย, เป็นคนพูด

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปลูกจก. อ. ๒๒/๑๒๖ - ๘/๘๑-๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

พรีพีไรเก่งด้วย, เป็นคนพูดหวานล่อมเก่งด้วย, เป็นคนปลุกคำทำทนายให้เกิด
มานะเจ็บใจเก่งด้วย, เป็นคนหาทำไรทำนองเอาลาภต่อลาภเก่งด้วย.

(๔) ภิกษุชั้นเถระนั้น เป็นคนไม่มีศรัทธา, ไม่มีควมละอายบาป,
ไม่มีความเกรงกลัวบาป, เป็นคนเกียจคร้าน, เป็นคนมีปัญญาทรม.

(๕) ภิกษุชั้นเถระนั้น เป็นคนไม่อดใจในรูปทั้งหลาย, ไม่อดใจในเสียง
ทั้งหลาย, ไม่อดใจในกลิ่นทั้งหลาย, ไม่อดใจในรสทั้งหลาย, ไม่อดใจในสัมผัส
ทางกายทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเถระ ที่ประกอบด้วยเหตุห้าอย่าง (ห้าหมวด) เหล่านี้
แล้ว ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ไว้วางใจ ไม่น่าเคารพ ไม่น่ายกย่องสรรเสริญ
ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกันเลย.

พ่อกำลุก^๑

กัสสปะ ! ก็ในเวลาี้ พวกภิกษุชั้นเถระ ไม่สมาทานการอยู่ป่า
เป็นวัตร และทั้งไม่กล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, ไม่สมาทานการบิณฑบาต
เป็นวัตร และไม่กล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, ไม่สมาทานการใช้ผ้า
บังสกุลเป็นวัตร และไม่กล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, ไม่สมาทานการ
ใช้จีวรเพียงสามผืนเป็นวัตร และไม่กล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, ไม่
จำกัดความต้องการให้มีแต่น้อย และไม่กล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, ไม่
สันโดษ และไม่กล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, ไม่อยู่สงบ และไม่กล่าว

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๒๔๗/๔๕๖, ตริสแก่ทานพระมหากัสสปะ ที่เวฬุวัน.

สรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, **ไม่เป็นผู้อยู่อย่างไม่คลุกคลีกัน** และไม่กล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, **ไม่ปรารภความเพียร** และไม่กล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น. บรรดาภิกษุชั้นเถระเหล่านั้น, ภิกษุรูปใด เป็นคนมีชื่อเสียง คนรู้จักมาก มีเกียรติยศ มีลาภด้วยบริวารคือ จีวร ภัณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัช, พวกภิกษุชั้นเถระด้วยกันก็เชื่อเชิญให้นั่งเฉพาะภิกษุรูปนั้น ด้วยคำเป็นต้นว่า “มาเถิดภิกษุ! ภิกษุรูปนี้ชื่อไร? ภิกษุนี้ช่างมีวาสนาจริง! ภิกษุรูปนี้เป็นที่รักของผู้ประพาศิพรหมจรรย์ร่วมกัน. มาเถิดภิกษุ! นิมนต์ท่านจงนั่งอาสนะนี้” ดังนี้.

กัสสปะ! **ครั้นภิกษุชั้นเถระประพาศิกันอยู่ดังนี้**, ความคิดก็เกิดขึ้นแก่พวกภิกษุผู้บวชใหม่ว่า ได้ยินว่า ภิกษุรูปใด มีชื่อเสียงคนรู้จักมาก มีเกียรติยศ มีลาภด้วยบริวารคือจีวร ภัณฑบาต เสนาสนะ และคิลาน - ปัจจัยเภสัช, พระเถระทั้งหลาย ย่อมนิมนต์เรอนั้นด้วยอาสนะ ด้วยคำเป็นต้นว่า “มาเถิดภิกษุ! ภิกษุนี้ชื่อไร? ภิกษุนี้ช่างมีวาสนาจริง! ภิกษุนี้เป็นที่รักของผู้ประพาศิพรหมจรรย์ด้วยกัน. มาเถิดภิกษุ! นิมนต์ท่านจงนั่งอาสนะนี้” ดังนี้. พวกภิกษุผู้บวชใหม่เหล่านั้น ก็พากันประพาศิเพื่อให้เป็นเช่นนั้น ; และข้อนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความทุกข์ ไม่เป็นประโยชน์แก่กุลแก่พวกภิกษุเหล่านั้นเองสิ้นกาลนาน.

กัสสปะ! จริงทีเดียว เมื่อใดใครจะกล่าวคำนี้ ให้ถูกต้องแก่กาละ - เทสะและบุคคล ว่า “**พรหมจารี ถูกย้ายเสียแล้ว ด้วยอันตรายอย่างของพรหมจารี ; พรหมจารี ถูกร้อยรัดเสียแล้ว ด้วยเครื่องร้อยรัดอันยิ่งใหญ่อย่างของพรหมจารี**” ดังนี้แล้ว เขาพึงกล่าวข้อความนั้นในกาลบัดนี้แล.

สมภารผิดหลัก^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ไม่ควรได้รับการยกย่องให้เป็นเจ้าอาวาส. ห้าอย่างอะไรกันเล่า? ห้าอย่างคือ:-

- (๑) เจ้าอาวาส ไม่สมบรูณ์ด้วยมารยาท ไม่สมบรูณ์ด้วยวัตร.
- (๒) เจ้าอาวาส ไม่เป็นพหูสูต ไม่เป็นเจ้าตำรับ.
- (๓) เจ้าอาวาส ไม่ปฏิบัติขัดเกลากิเลส ไม่ยินดีในการหลีกเร้น ไม่ยินดีในกัลยาณธรรม^๒

(๔) เจ้าอาวาส มีวาจาไม่อ่อนหวาน ไม่เพราะหู

(๕) เจ้าอาวาส มีปัญญาน้อย โง่เขลา เงอะงะ.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ไม่ควรได้รับการยกย่องให้เป็นเจ้าอาวาส.

สมภารติดถิ่น^๓

ภิกษุ ท. ! โทษในการติดถิ่น ห้าอย่างเหล่านี้มีอยู่. ห้าอย่างอะไรกันเล่า? ห้าอย่างคือ :-

- (๑) เธอ ย่อมมีความตระหนี่ที่อยู่ (คือหวงเสนาสนะที่สบาย ๆ เมื่อมีผู้อื่นมาอยู่ด้วยก็ ต้องแบ่งกัน หรือถึงกับสูญเสียเสนาสนะเช่นนั้น ถ้าหากว่าตนค้อยกว่าด้วย).

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒/๒๕๐/๒๓๑.

๒. ฉบับยุโรป และฉบับพม่า ไม่มีคำว่า ไม่ยินดีในกัลยาณธรรม.

๓. บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒/๒๘๖/๒๒๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

(๒) เธอ ย่อมมีความตระหนี่สกุลอุปัฏฐาก (คือกันทำ ไม่ให้ภิกษุอื่นรู้จักมักคุ้น ด้วยอุปัฏฐากของตน โดยกลัวว่าจะถูกแบ่งลาภ หรือถึงกับสูญเสียอุปัฏฐากไป).

(๓) เธอ ย่อมมีการหวงลาภ (คือการอยู่ติดถิ่น ทำให้เกิดความคิดสะสมสิ่งของจึงหวัง สิ่งของต่าง ๆ เพื่อการสะสม).

(๔) เธอ ย่อมมีการหวงชื่อเสียง เกียรติยศ (คือไม่ต้องการ ให้ใครมีชื่อเท่าตนใน ถิ่นนั้น).

(๕) เธอ ย่อมมีการหวงคุณธรรม (คือการกันทำ ไม่ให้ผู้อื่นเจริญด้วยปรีชาธรรม ปฏิบัติธรรม และปฏิเวธธรรม เพราะจะเป็นคู่แข่งที่ครอบงำตน).

ภิกษุ ท. ! โทษในการติดถิ่น มีห้าอย่างเหล่านี้แล.

สมภารติดที่อยู่^๑

ภิกษุ ท. ! โทษในการติดที่อยู่ ห้าอย่างเหล่านี้มีอยู่. ห้าอย่างอะไร กันเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) ภิกษุติดที่อยู่ ย่อมมีภักทาสีงของมาก เป็นผู้ชอบสะสมสิ่งของไว้มาก.

(๒) ภิกษุติดที่อยู่ ย่อมมีภักชมาก เป็นผู้ชอบสะสมภักชไว้มาก.

(๓) ภิกษุติดที่อยู่ ย่อมมีกิจมาก มีกิจการที่ต้องจัดต้องทำมาก เลยเอาดีใน หน้าที่ของสมณะโดยตรงไม่ได้.

(๔) ภิกษุติดที่อยู่ ย่อมจะคลุกคลีกับคฤหัสถ์และบรรพชิต ด้วยการคลุกคลี กันอย่างแบบคฤหัสถ์อันเป็นสิ่งไม่สมควรแก่สมณะ.

(๕) ภิกษุติดที่อยู่ จะจากถิ่นที่อยู่ขึ้นไป เธอ ย่อมจากไปด้วยจิตที่ห่วงใย

ภิกษุ ท. ! โทษในการติดที่อยู่ มีห้าอย่างเหล่านี้แล.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปลูก. อ. ๒๒/๒๘๖/๒๒๓.

นรกของสมภารเจ้าวัด^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเจ้าอาวาสที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่าง ย่อมจะเดือดร้อนเหมือนถูกกลากตัวไป เก็บไว้ในนรกในปัจจุบันนี้ (ตกนรกทั้งเป็น), ฉะนั้น. ห้าอย่างอะไรกันเล่า? ห้าอย่างคือ :-

(๑) ภิกษุเจ้าอาวาส ไม่ใคร่ครวญ ไม่ไต่สวนให้รอบคอบเสียก่อน กล่าวยกย่อง คนที่ควรตำหนิ.

(๒) ภิกษุเจ้าอาวาส ไม่ใคร่ครวญ ไม่ไต่สวนให้รอบคอบเสียก่อน กล่าวตำหนิ คนที่ควรยกย่อง.

(๓) ภิกษุเจ้าอาวาส ไม่ใคร่ครวญ ไม่ไต่สวนให้รอบคอบเสียก่อน แสดงความเลื่อมใสให้ปรากฏ ในฐานะอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส.

(๔) ภิกษุเจ้าอาวาส ไม่ใคร่ครวญ ไม่ไต่สวนให้รอบคอบเสียก่อน แสดงความไม่เลื่อมใสให้ปรากฏ ในฐานะอันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส.

(๕) ภิกษุเจ้าอาวาส ทำไทยทานที่ทายกถวายด้วยศรัทธาให้ตกเสียไป.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเจ้าอาวาสที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล ย่อมจะเดือดร้อนเหมือนถูกกลากตัวไปเก็บไว้ในนรก ในปัจจุบันนี้ ฉะนั้น.

หมวดที่เก้า จบ.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อี. ๒๒/๒๕๓/๒๓๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ขุมทรัพย์จากพระโอยจ้

ภาค ๒

ปักคากพจน์ – ค้ำชี้ชวนวิงวอน

- หมวดที่ ๑๐ ว่าด้วยการมีศีล
- หมวดที่ ๑๑ ว่าด้วยการมีสังวร
- หมวดที่ ๑๒ ว่าด้วยการเป็นอยู่ชอบ
- หมวดที่ ๑๓ ว่าด้วยการไม่ทำไปตามอำนาจกิเลส
- หมวดที่ ๑๔ ว่าด้วยการไม่เป็นทาสตัณห
- หมวดที่ ๑๕ ว่าด้วยการไม่หละหลวมในธรรม
- หมวดที่ ๑๖ ว่าด้วยการไม่ลืมหืมตาปฎิญาณ
- หมวดที่ ๑๗ ว่าด้วยการหมดพิษสงทางใจ
- หมวดที่ ๑๘ ว่าด้วยการไม่เสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่
- หมวดที่ ๑๙ ว่าด้วยเนื่อนานุญของโลก

ผู้ชี้ชวนวิงวอน !

ยี่ ภิกขเว สตถารา กรณียี่ สาวกานัน
หิตตีสินา อนุกรมฺปเกน อนุกรมฺปปี อุปาทาย
กตํ โว ตํ มยา

ภิกษุ ท. ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์
เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกขเว รุกขมุลานิ
เอตานิ สุนฺณวาคารานิ

ภิกษุ ท. ! นั้น โคนไม้ทั้งหลาย, นั้น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฉมายถ ภิกขเว มา ปมาทตถ

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺจลา วิปฺปฏิสารีโน อหฺวตถ

พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อยฺ โว อมฺหากํ อนุสาสนี

นี้แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สพฺพยตนวคฺค สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโอรส

หมวดที่ ๑๐

ว่าด้วย การมีศีล

๑. ฝ่ายกาฬ
๒. รักษาพรหมจรรย์ไว้ด้วยน้ำตา
๓. ผู้ที่ควรเข้าใกล้
๔. ละได้จักอยู่เป็น “พระ”
๕. สมณพราหมณ์ที่ไม่นับถือ
๖. ผล และ ประโยชน์ ของความเป็นสมณะ
๗. ผู้ละความทุกข์เสียได้
๘. ภิกษุผู้มีศีลสมบูรณ์แล้ว
 - ผู้มีศีล ถึงพร้อมด้วยอาทิพรหมจรรย์ศีล
 - ผู้มีศีล ไม่ทำลายพืชคามและภูตคาม
 - ผู้มีศีล ไม่กระทำการบริโภคะสาม
 - ผู้มีศีล ไม่ดูการเล่น
 - ผู้มีศีล ไม่เล่นการพนัน
 - ผู้มีศีล ไม่นอนบนที่นอนสูงใหญ่
 - ผู้มีศีล ไม่ประดับตกแต่งร่างกาย
 - ผู้มีศีล ไม่พุดคุยเตร่จกานกตา
 - ผู้มีศีล ไม่กล่าวคำแก่งแย่งกัน
 - ผู้มีศีล ไม่เป็นทูตนำข่าว
 - ผู้มีศีล ไม่ล่อลวงชาวบ้าน
 - ผู้มีศีล ไม่เป็นหมอทายโชคกลาง
 - ผู้มีศีล ไม่เป็นหมอทายลักษณะสิ่งของ
 - ผู้มีศีล ไม่เป็นหมอทำนายการรบพุ่ง
 - ผู้มีศีล ไม่เป็นหมอโหราศาสตร์
 - ผู้มีศีล ไม่เป็นหมอทำนายดินฟ้าอากาศ
- ผู้มีศีล ไม่เป็นหมอดูฤกษ์ยาม
- ผู้มีศีล ไม่เป็นหมอผีและหมอยา
๙. อริศีลศึกษา
๑๐. สมณกิจ
๑๑. กิจของชวานา
๑๒. คั้งหน้าทำก็แล้วกัน
๑๓. เครื่องมือละกิเลส
๑๔. เมื่อมีศีลควรส่งตนไปในแนวเผากิเลส
๑๕. อริยกัณตศีล
๑๖. ศีลอยู่เคียงคู่กับปัญญาเสมอ
๑๗. ชำระศีลและทักขิให้บริสุทธิ์ก่อน
๑๘. ศีลเป็นฐานรองรับ สติปัญญาสี่
๑๙. ศีลเป็นฐานรองรับ สติปัญญาสี่- (อีกนัยหนึ่ง)
๒๐. ศีลเป็นฐานรองรับ โพชฌงค์เจ็ด
๒๑. ศีลเป็นฐานรองรับ อริยมรรคมีองค์แปด
๒๒. ศีลสมบัติเป็นรุ่งอรุณแห่งอริยมรรค
๒๓. ศีลสมบัติเป็นธรรมมีอุปการะมากขึ้นเอก
๒๔. ศีลสมบัติช่วยให้ อริยมรรคเจริญเต็มที่
๒๕. ผู้มีศีล จักถึงแก่นธรรม
๒๖. อานาจศีลที่เป็นตัวกุศล
๒๗. อานิสงส์สำหรับผู้ทำศีลให้สมบูรณ์
๒๘. ผู้ที่อยู่เหนือความหวัง
๒๙. เมื่อราชามีกำลัง
๓๐. ประสพบุญใหญ่

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๐

ว่าด้วย การมีศีล

(ปฏิบัติภณัย ของหมวด ๑ อันว่าด้วยการกุศล)

ผ้ากาสี

ภิกษุ ท. ! ผ้ากาสี แม้ยังใหม่อยู่ สีก็งาม นุ่มห่มเข้าก็สบายเนื้อ ราคา
ก็แพง, แม้จะกลางใหม่กลางเก่าแล้ว สีก็ยังงาม นุ่มห่มเข้าก็ยังสบายเนื้อ
ราคาก็แพง, แม้จะเก่าคร่ำแล้ว สีก็ยังงาม นุ่มห่มเข้าก็ยังสบายเนื้อ ราคาก็
แพงอยู่นั่นเอง. ผ้ากาสีแม่ที่เก่าคร่ำแล้ว คนทั้งหลายก็ยังใช้เป็นผ้าห่อรัตน
หรือเก็บไว้ในหีบอบ.

ภิกษุ ท. ! ฉันทใดที่ฉันทนั้น : ภิกษุ แม่เพิ่งบวชใหม่ ถ้าเป็นผู้มีศีล
มีความเป็นอยู่งดงาม, เราก็กล่าวว่า มีผิวพรรณงาม เหมือนผ้ากาสี ที่แม่
ยังใหม่อยู่ก็ดูดีงามจะนั่น. เรากล่าวภิกษุนี้ว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง
ชนเหล่าใด คบหา สมาคม เข้าใกล้ ทำตามเยี่ยงอย่างของภิกษุนี้ นั่น
จะเป็นทางให้เกิดสิ่งอันเป็นประโยชน์ สิ่งอันเป็นความสุข แก่ชนเหล่านั้นเอง
ตลอดกาลนาน ; เราจึงกล่าวภิกษุนี้ว่า ใครใกล้ชิดเข้าก็สบายตัว เหมือน
ผ้ากาสี นุ่มห่มเข้าก็สบายเนื้อ ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุนี้ว่า มีผ้ากาสีเป็น
คู่เปรียบ. อนึ่ง ภิกษุนี้ รับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และศิลาบิณฑบาต
เภสัชบริกขาร ของชนเหล่าใด ทานนั้น ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่แก่ชน

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๓๑๕/๕๓๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เหล่านั้น. เราจึงกล่าวภิกษุ^๑นั้นว่า มีค่ามาก เหมือนผ้ากาสี มีราคาแพง ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุ^๑นั้นว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ.

ภิกษุ ท. ! แม้ภิกษุ **มัชฌิมกฺุมิ**^๑ ถ้าเป็นผู้มีศีล มีความเป็นอยู่งดงาม, เราก็กล่าวว่า มีผิวพรรณงาม เหมือนผ้ากาสี มีสีงาม นั้นนั่นแหละ. เรากล่าวภิกษุ^๑นี้ว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ชนเหล่าใดคบหา สมาคม เข้าใกล้ ทำตามเยี่ยงอย่างของภิกษุ^๑นั้น ข้อ^๑นั้น จะเป็นทางให้เกิดสิ่งอันเป็นประโยชน์ สิ่งอันเป็นความสุขแก่ชนเหล่านั้นเอง ตลอดกาลนาน ; เราจึงกล่าวภิกษุ^๑นั้นว่า **ใครใกล้ชิดเข้าถึงสหายตัว เหมือนผ้ากาสี นุ่งห่มเข้าถึงสหายเนื้อ** ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุ^๑นี้ว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ภิกษุ^๑นั้น รับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารของชนเหล่าใด ทาน^๑นั้น ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่แก่ชนเหล่านั้น. เราจึงกล่าวภิกษุ^๑นั้นว่า มีค่ามาก เหมือนผ้ากาสี มีราคาแพง ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุ^๑นั้นว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุแม่ **ผู้เป็นเถระ**^๒ ถ้าเป็นผู้มีศีล มีความเป็นอยู่งดงาม, เราก็กล่าวว่า มีผิวพรรณงาม เหมือนผ้ากาสี มีสีงาม นั้นนั่นแหละ. เรากล่าวภิกษุ^๑นี้ว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ชนเหล่าใด คบหา สมาคม เข้าใกล้ ทำตามเยี่ยงอย่างของภิกษุ^๑นั้น ข้อ^๑นั้น จะเป็นทางให้เกิดสิ่งอันเป็นประโยชน์ สิ่งอันเป็นความสุขแก่ชนเหล่านั้นเอง ตลอดกาลนาน ; เราจึงกล่าวภิกษุ^๑นั้นว่า **ใครใกล้ชิดเข้าถึงสหายตัว เหมือนผ้ากาสี นุ่งห่มเข้าถึงสหายเนื้อ** ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุ^๑นี้ว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ. อนึ่ง ภิกษุ^๑นั้น รับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารของชนเหล่าใด ทาน^๑นั้น

๑. และ ๒ หมายถึง ภิกษุที่มีอายุพรรษาประมาณ ๕-๘ พรรษา และตั้งแต่ ๑๐ พรรษาขึ้นไป ตามลำดับ.

ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่แก่ชนเหล่านั้น. เราจึงกล่าวภิกษุนั้นว่า มีค่ามากเหมือนผ้ากาสี มีราคาแพง ฉะนั้น. เรากล่าวภิกษุนั้นว่า มีผ้ากาสีเป็นคู่เปรียบ.

อนึ่ง ภิกษุผู้เถระเช่นนี้ กล่าวอะไรขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ ภิกษุทั้งหลายก็ช่วยกันบอกกล่าวว่า “ขอท่านทั้งหลาย จงเจียมเสียงเถิด, ภิกษุผู้เฒ่าจะกล่าวธรรมและวินัย บัดนี้” ดังนี้.

ภิกษุ ท.! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า “เราทั้งหลาย จักเป็นให้เหมือนอย่างผ้ากาสี ไม่เป็นอย่างผ้าเปลือกปอละ” ดังนี้. ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้แล.

รักษาพรหมจรรย์ไว้ด้วยน้ำตา^๑

ภิกษุ ท.! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม, แม้จะทุกข์กายทุกข์ใจ ถึงน้ำตานองหน้า ร้องไห้อยู่ ก็ยังสู้ประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์อยู่ได้ ก็มี ข้อที่น่าสรรเสริญเธอให้เหมาะสมแก่ธรรมที่เธอมีในบัดนี้ มีอยู่ห้าอย่าง. ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห้าอย่างคือ :-

- (๑) ธรรมที่ชื่อว่า ศรัทธา ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.
- (๒) ธรรมที่ชื่อว่า หิริ ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.
- (๓) ธรรมที่ชื่อว่า โอตตัปปะ ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.
- (๔) ธรรมที่ชื่อว่า วิริยะ ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.
- (๕) ธรรมที่ชื่อว่า ปัญญา ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๔/๕.

ภิกษุ ท. ! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม, แม้จะทุกข์กาย ทุกข์ใจ ถึงน้ำตานองหน้า ร้องไห้อยู่ ก็ยังสู้ประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์อยู่ได้ก็มี. ข้อที่น่าสรรเสริญเธอให้เหมาะสมแก่ธรรม ที่เธอมีในบัดนี้ ห้าอย่างเหล่านี้แล.

ผู้ไม่ควรเข้าใกล้

ภิกษุ ท. ! ก็บุคคลเช่นไรเล่า ที่คนทุก ๆ คนควรคบหา สมาคม ควรเข้าใกล้ ?

ภิกษุ ท. ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้ที่มีศีล สมาธิ และปัญญา พอเสมอกัน, บุคคล ดังกล่าวนี้นี้ เป็นผู้ที่น่าคบหา สมาคม น่าเข้าใกล้. ข้อนั้น เพราะอะไร ? เพราะเมื่อเราเป็นผู้มีศีล สมาธิ และปัญญาเสมอกันแล้ว, การพูดกันถึงเรื่องศีล สมาธิ และปัญญาของเรานั้นก็จักมีได้ด้วย, การพูดกันของเรานั้น จักไปกันได้ด้วย, และการพูดกันของเรานั้นจักเป็นความสบายอกสบายใจด้วย ; เพราะเหตุนี้ บุคคลเช่นนี้ จึงเป็น **ผู้ที่ทุกคนควรคบหาสมาคม ควรเข้าใกล้.**

ภิกษุ ท. ! ก็บุคคลเช่นไรเล่า ที่ต้องสักการะเคารพเสียก่อน แล้วจึงคบหาสมาคม เข้าใกล้ ?

ภิกษุ ท. ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้ที่มีศีล สมาธิ และปัญญา **ยิ่งกว่าเรา,** บุคคล ดังกล่าวนี้นี้ เป็นผู้ที่ต้องสักการะเคารพเสียก่อน แล้วจึงคบหา สมาคม เข้าใกล้. ข้อนั้นเพราะอะไร ? เพราะเราจักได้ทำกองศีล กองสมาธิ และกองปัญญาของเรา ที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์บ้าง, เราจักได้ประทับประคองกองศีล กองสมาธิ และกองปัญญา ที่บริบูรณ์แล้วไว้ได้

ด้วยปัญญาในธรรมนั้น ๆ บ้าง ; เพราะฉะนั้น บุคคลเช่นนี้ จึงเป็น ผู้ที่ต้อง
 ลักการะเคารพเสียก่อน แล้วจึงคบหาสมาคม เข้าใกล้ แล.

ละได้จักอยู่เป็น “พระ”^๑

ภิกษุ ท. ! ความคดทางกาย ทางวาจา ทางใจ, โทษทางกาย ทาง
 วาจา ทางใจ, กิเลสเพียงดั่งน้ำฝาดทางกาย ทางวาจา ทางใจ ของ
 บรรพชิตพวกใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ยังละไม่ได้แล้ว ; บรรพชิต
 พวกนั้น ก็ต้องหล่นไปเองจากธรรมวินัยนี้ เหมือนล้อรถข้างที่ทำแล้วใน ๖ วัน^๒
 ตั้งตรงไม่ได้ ต้องตะแคงล้มไป ฉะนั้น.

ภิกษุ ท. ! ความคดทางกาย ทางวาจา ทางใจ โทษทางกาย ทาง
 วาจา ทางใจ, กิเลสเพียงดั่งน้ำฝาดทางกาย ทางวาจา ทางใจ ของบรรพชิต
 พวกใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม อันเชลละได้แล้ว ; บรรพชิตพวกนั้น
 ก็ตั้งมั่นอยู่ได้เองในธรรมวินัยนี้ เหมือนล้อรถข้างที่ทำแล้วนานถึง ๖ เดือน
 หย่อน ๖ วัน กลิ้งไปตั้งตรงอยู่ได้ไม่ล้ม ฉะนั้น.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียก
 ใจไว้ว่า “เราทั้งหลาย จักละความคดทางกาย, โทษทางกาย, กิเลส เพียงดั่ง
 น้ำฝาดทางกาย ; จักละความคดทางวาจา, โทษทางวาจา, กิเลสเพียงดั่งน้ำ

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๑๔๒/๔๕๔.

๒. ล้อรถที่ช่างใช้ไม้ที่ไม่ดีทำ และทำโดยความรีบร้อน ย่อมผิดกับล้อข้างที่ทำด้วยความประณีต และมีเวลา
 นานเป็นธรรมดา, อ่านเรื่องละเอียด จากพุทธประวัติจากพระโอษฐ์ ภาค ๖ ตอน “ครั้งมีพระชาติเป็นรถการ ช่างทำรถ”.

ฝาดทางวาจา ; จักละความคดทางใจ, โทษทางใจ, กิเลสเพียงดั่งน้ำฝาดทางใจ”
 ดังนี้. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจ ไว้อย่างนี้แล.

สมณพราหมณ์ที่น่านับถือ^๑

ดูก่อนพราหมณ์และคฤหบดี ท. ! ถ้าพวกปริพาชกผู้ถือลัทธิตอื่นจะพึง
 ถามท่านทั้งหลายว่า “สมณะหรือพราหมณ์ชนิดไหนเล่า ที่พวกท่านพึงสักการะ
 เคารพ นับถือ บูชา” ดังนี้ไซ้ ; เมื่อพวกท่านถูกเขาถามเช่นนี้แล้ว พึงตอบ
 แก่แก่เขาว่า :-

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เป็นผู้ปราศจากราคะ - โทสะ - โมหะ ในรูป
 ที่เห็นด้วยตา, เสียงที่ได้ยินด้วยหู, กลิ่นที่รู้สึกด้วยจมูก, รสที่รู้สึกด้วยลิ้น,
 โผฏฐัพพะที่สัมผัสด้วยกาย, ธรรมารมณ์ที่รู้แจ้งด้วยใจแล้ว, มีจิตสงบ ณ
 ภายใน, ประพฤติมรรยาทเรียบร้อยทั้งทางกาย วาจา และใจ ; สมณะหรือ
 พราหมณ์เหล่านั้นประเภทเดียวที่ควรสักการะ เคารพ นับถือ บูชา. ชื่อนั้น
 เพราะอะไร ? เพราะว่า แม้พวกเราทั้งหลาย ยังไม่ปราศจากราคะ - โทสะ -
 โมหะ ในรูปที่เห็นด้วยตา ฯลฯ ธรรมารมณ์ที่รู้แจ้งด้วยใจแล้ว, มีจิต
 ยังไม่สงบได้ ณ ภายใน, ยังประพฤติเรียบร้อยบ้าง ไม่เรียบร้อยบ้าง ทั้ง
 ทางกาย วาจา และใจ ก็จริงแล แต่ความประพฤติเรียบร้อยเด่นชัดของ
 สมณพราหมณ์เหล่านั้น จักเป็นของเราผู้เห็นอยู่ซึ่งตัวอย่างอันยิ่ง. เพราะฉะนั้น
 สมณพราหมณ์พวกนั้นจึงเป็นผู้ที่ควรสักการะ เคารพ นับถือ บูชา สำหรับเรา
 ทั้งหลาย โดยแท้.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นครวินทสูตร อุปริ. ม. ๑๔/๕๓๐/๘๓๔, ตริสแก่พราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้าน
 นครวินทคาม กรวจาริกไปในแคว้นโกศล.

ผล และ ประโยชน์ของความเป็นสมณะ^๑

ภิกษุ ท. ! ผลของความเป็นสมณะ เป็นอย่างไรเล่า ? โสคาปัตติผล, สกทาคามิผล, อนาคามิผล, และอรหัตตผล เหล่าใดแล, ภิกษุ ท. ! ผลเหล่านี้ เราเรียกว่า ผลของความเป็นสมณะ.

ภิกษุ ท. ! ประโยชน์ของความเป็นสมณะ เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ อันใดแล, ภิกษุ ท. ! อันนี้ เราเรียกว่า ประโยชน์ของความเป็นสมณะ.

ภิกษุ ท. ! ความเป็นสมณะ เป็นอย่างไรเล่า ? อริยอัฏฐังคิกมรรคนี้ อย่างเดียวเท่านั้น ซึ่งได้แก่ความเข้าใจอันถูกต้อง, ความดำริอันถูกต้อง, การพุดจาอันถูกต้อง, การทำงานอันถูกต้อง, การเลี้ยงชีวิตอันถูกต้อง, ความพยายามอันถูกต้อง, ความมีสติครองตนอันถูกต้อง, ความตั้งใจมั่นอันถูกต้อง ; ภิกษุ ท. ! อริยอัฏฐังคิกมรรคอันนี้ เราเรียกว่า ความเป็นสมณะ.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สั. ๑๕/๓๐/๑๐๑, ๑๐๔, ๑๐๐, ตริสแถภิกษุทั้งหลาย ที่อารามเชตวัน.

ผู้ละความทุกข์เสียได้^๑

ภิกษุ ท. ! ความสงัด (คือห่างไกลจากบาปกรรม) อันยิ่งสำหรับภิกษุ ในธรรมวินัยนี้มีสามอย่างเหล่านี้เท่านั้น. สามอย่างอะไรบ้างเล่า? สามอย่าง คือ :-

(๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศีล ละความทุกข์เสียได้ และสงัด จากความทุกข์นั้นด้วย.

(๒) เป็นผู้ที่มีความเห็นชอบ ละความเห็นผิดเสียได้ และสงัดจากความเห็นผิดนั้นด้วย

(๓) เป็นผู้ที่มีอาสวะสิ้นแล้ว ละอาสวะทั้งหลายเสียได้ และเป็นผู้สงัด จากอาสวะทั้งหลายนั้นด้วย.

ภิกษุ ท. ! เมื่อใดแล ภิกษุมีคุณธรรมสามอย่างดังกล่าวนี้แล้ว เมื่อนั้น ภิกษุนี้ เราเรียกว่า เป็น ผู้ถึงยอด ถึงแก่น บริสุทธิ ตั้งอยู่ในสภาวะแล้ว.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนนาข้าวสาลีของคฤหบดีชาวนา มีผลได้ที่แล้ว, คฤหบดีชาวนาที่รีบ ๆ ให้เกี่ยวข้าวขึ้น, ครั้นแล้วที่รีบ ๆ ให้เก็บขน, ครั้นแล้วที่รีบ ๆ ให้นำขึ้นไปไว้ในลาน, ครั้นแล้วที่รีบ ๆ ให้ทำเป็นกอง, ครั้นแล้วที่รีบ ๆ ให้นำมัด, ครั้นแล้วที่รีบ ๆ ให้ส่งฟาง, ครั้นแล้วที่รีบ ๆ ให้เผา, ครั้นแล้วที่รีบ ๆ ให้สี, ครั้นแล้วที่รีบ ๆ ให้ซ้อม, ครั้นแล้วที่รีบ ๆ ให้ฝึกแกลบ, เมื่อเป็นเช่นนี้ ข้าวเปลือกของคฤหบดีชาวนานั้นก็เป็นอันถึงที่สุด ถึงแก่น สะอาด ตั้งอยู่ในความเป็นข้าวสารได้ ฉะนั้นใดก็ดี ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ มีศีล ละความทุกข์เสียได้ และสงัดจากความทุกข์นั้นด้วย, เป็นผู้มีความ เห็นชอบ ละความเห็นผิดเสียได้ และสงัดจากความเห็นผิดนั้นด้วย, เป็นผู้

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๓๑๑/๕๓๓.

มีอาสวะสิ้นแล้ว ละอาสวะทั้งหลายเสียได้ และเป็นผู้สงัดจากอาสวะทั้งหลาย
นั้นด้วย; ภิกษุ ท. ! ภิกษุนี้เราเรียกว่า เป็น ผู้ถึงยอด ถึงแก่น บริสุทธิ์
ตั้งอยู่ในสภาวะแล้ว ฉะนั้น เหมือนกันแล.

ภิกษุผู้มีศีลสมบูรณ์แล้ว^๑

มหาราชะ ! ภิกษุเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์แล้ว เป็นอย่างไรเล่า ?

ผู้มีศีลถึงพร้อมด้วยอาทิพรหมจรรย์ศีล^๑

มหาราชะ ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ ละปาณาติบาต เว้นขาดจาก
ปาณาติบาต วางท่อนไม้และศัสตราเสียแล้ว มีความละอาย ถึงความเอ็นดู
กรุณา หวังประโยชน์เกื้อกูลในบรรดาสัตว์ทั้งหลายอยู่ ; แม้นี้ ก็เป็นศีล
ของเธอประการหนึ่ง. เป็นผู้ ละอทินนาทาน เว้นขาดจากอทินนาทาน
ถือเอาแต่ของที่เขาให้แล้ว หวังอยู่แต่ของที่เขาให้ เป็นคนสะอาด ไม่เป็น
ขโมยอยู่ ; แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง. เป็นผู้ ละกรรมอันมิใช่
พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์โดยปกติ ประพฤติห่างไกล เว้นขาดจาก
การเสพเมถุน อันเป็นของชาวบ้าน ; แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.
เป็นผู้ ละมุสาวาท เว้นขาดจากมุสาวาท พุคแต่ความจริง รักษาความสัตย์
มั่นคงในคำพูด ควรเชื่อถือได้ ไม่แก้งกล่าวให้ผิดต่อโลก ; แม้นี้ ก็เป็นศีล
ของเธอประการหนึ่ง. เป็นผู้ ละคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำส่อเสียด ได้ฟัง
จากฝ่ายนี้แล้ว ไม่เก็บไปบอกฝ่ายโน้น เพื่อให้ฝ่ายนี้แตกร้าวกัน หรือได้ฟัง
จากฝ่ายโน้นแล้วไม่นำมาบอกแก่ฝ่ายนี้ เพื่อให้ฝ่ายโน้นแตกร้าวกัน แต่จะ

๑. บาลี พระพุทธทศายิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๘/๘๓/๑๐๓, ตรัสแก่พระเจ้าอชาตศัตรู ผู้พุลคาม
เรื่องนี้โดยเฉพาะ ที่สวนมะม่วงของหมอชีวกโกมารภัจจ์ ใกล้นครราชคฤห์.

สมานคนที่แตกต่างกันแล้ว ให้กลับพร้อมเพรียงกัน อุดหนุนคนที่พร้อมเพรียงกันอยู่ ให้พร้อมเพรียงกันยิ่งขึ้น เป็นคนชอบในการพร้อมเพรียง เป็นคนยินดีในการพร้อมเพรียง เป็นคนพอใจในการพร้อมเพรียง กล่าวแต่ว่าจากที่ทำให้พร้อมเพรียงกัน ; แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง. เป็นผู้ ระวัง กล่าวคำหยาบเสีย เว้นขาดจากการกล่าวคำหยาบ กล่าวแต่ว่าจากที่ไม่มีโทษ เสนาะโสด ให้เกิดความรัก เป็นคำฟูใจ เป็นคำสุภาพที่ชาวเมืองเขาพูดกัน เป็นที่ใคร่ที่พอใจของมหาชน ; แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง. เป็นผู้ ระวัง ละคำพูดที่โพรยประโยชน์ทั้งเสีย เว้นขาดจากการพูดเพื่อเจ้อ กล่าวแต่ในเวลา อันสมควร กล่าวแต่คำจริง เป็นประโยชน์ เป็นธรรม เป็นวินัย กล่าวแต่ว่าจากมีที่ตั้ง มีหลักฐานที่อ้างอิง มีเวลาจบประกอบด้วยประโยชน์ สมควรแก่เวลา ; แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง ๆ.

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากการล้างผลาญพืชคามและภูตคาม. เป็นผู้ฉันอาหารวันหนึ่งเพียงหนเดียว เว้นจากการฉันในราตรีและวิกาล. เป็นผู้เว้นขาดจากการฟ้อนรำ การขับร้อง การประโคม และการดูการเล่นชนิด เป็นข้าศึกแก่กุศล. เป็นผู้เว้นขาดจากการประดับประดา คือทัดทรงตกแต่ง ด้วยมาลาและของหอมและเครื่องลูบทา. เป็นผู้เว้นขาดจากการนอนบนที่นอน สูงใหญ่. เป็นผู้เว้นขาดจากการรับเงินและทอง. เป็นผู้เว้นขาดจากการรับ ข้าวเปลือก. เป็นผู้เว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ. เป็นผู้เว้นขาดจากการรับหญิง และเด็กหญิง. เป็นผู้เว้นขาดจากการรับทาสหญิงและทาสชาย. เป็นผู้เว้นขาดจากการรับแพะ แกะ ไก่ สุนัข ช้าง โค ม้า ทั้งผู้และเมีย. เป็นผู้เว้นขาดจากการรับที่นาและที่สวน. เป็นผู้เว้นขาดจากการรับใช้เป็นทาส ไปในที่ต่าง ๆ (ให้ภคฤหัสถ์). เป็นผู้เว้นขาดจากการซื้อและการขาย. เป็นผู้เว้นขาดจากการโกง

ด้วยตาชั่ง การลวงด้วยของปลอมและการฉ้อด้วยเครื่องนับ (เครื่องตวงและเครื่องวัด) เป็นผู้เว้นขาดจากการโกง ด้วยการรับสินบนและล่อลวง. เป็นผู้เว้นขาดจาก การตัด การฆ่า การจำจอง การช่มทำร้าย การปล้น และการกรรโชก. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง ๆ.

ผู้มีศีลไม่ทำลายพืชคามและภูตคาม^๑

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังทำพืชคามและภูตคามให้กำเริบ, คืออะไรบ้าง? คือพืชที่เกิดแต่ราก พืชที่เกิดแต่ต้น พืชที่เกิดแต่ผล พืชที่เกิดแต่ยอด และพืชที่เกิดแต่เมล็ดเป็นที่ห้า.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการทำพืชคามและภูตคามเห็นปานนั้น ให้กำเริบแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ทำการบริโภคสะสม^๒

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ทำการบริโภคสะสมอยู่เนื่อง ๆ, คืออะไรบ้าง? คือสะสมข้าวบ้าง สะสมน้ำดื่มบ้าง สะสมผ้าบ้าง สะสมยานพาหนะบ้าง สะสมเครื่องนอนบ้าง สะสมของหอมบ้าง สะสมามิสบ้าง.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สී. ที่ ๘/๘๕/๑๐๔.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สී. ที่ ๘/๘๕/๑๐๕.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการบริโภคน้ำดื่มเห็นปานนั้น เสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ดูการเล่น^๑

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโภชนะที่ทายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ดูการเล่นอยู่เนื่อง ๆ, คืออะไร บ้าง? คือดูฟ้อน ฟังขับ ฟังประโคม ดูไม้ลอย ฟังนิยาย ฟังเพลงปรบมือ ฟัง ตีฆ้อง ฟังตีระนาด ดูหุ่นยนต์ ฟังเพลงขอทาน ฟังแคน ดูเล่นหน้าศพ ดูชน ช้าง แข่งม้า ชนกระบือ ชนโค ชนแพะ ชนแกะ ชนไก่ ชนนกกระทา ดูรำไม้ รำมือ ชกมวย ดูเขารบกัน ดูเขาตรวจพล ดูเขาตั้งกระบวนทัพ ดูกองทัพที่ จัดไว้.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการดูการเล่นเห็นปานนั้น เสีย แล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เล่นการพนัน^๒

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโภชนะที่ทายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังเป็นผู้เล่นการพนันหรือการเล่นอันเป็น

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๘/๘๕/๑๐๖

๒. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๘/๘๖/๑๐๗

ที่ตั้งแห่งความประมาทกันอยู่เนื่อง ๆ, คืออะไรบ้าง? คือเล่นหมากรุกชนิด แลวละ ๘ ตาบ้าง ๑๐ ตาบ้าง เล่นหมากเก็บ เล่นชิงนาง หมากไหว โยนห่วง ไม้หึ่ง เล่นฟาดให้เป็นรูปต่าง ๆ ทอดลูกบาตร เป่าใบไม้ เล่นไถน้อย ๆ เล่นหกคะเมน เล่นไม้กั้งหัน เล่นดวงทราย เล่นรถน้อย ฆนุ่้อย เล่นเขียนทายกัน เล่นทายใจ เล่นล้อคนพิการบ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเล่นพนันหรือการเล่น อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี่ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่นอนบนที่นอนสูงใหญ่^๑

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางคน จันโกษณะที่ทายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ทำการนอนบนที่นอนสูงใหญ่กันอยู่เนื่อง ๆ, คืออะไรบ้าง? คือนอนบนเตียงมีเท้าสูงเกินประมาณ บนเตียงมีเท้าทำเป็นรูปสัตว์ร้าย บนผ้าโกเชาขนยาว บนเครื่องลาดขนแกะวิจิตรด้วยลายเย็บ เครื่องลาดขนแกะสีขาว เครื่องลาดขนแกะมีสีฐานดั่งพวงดอกไม้ เครื่องลาดมีนุ่นภายใน เครื่องลาดวิจิตรด้วยรูปสัตว์ร้าย เครื่องลาดมีขนขึ้นข้างบน เครื่องลาดมีชายครุย เครื่องลาดทอดด้วยทองเงินแกมไหม เครื่องลาดทอดด้วยไหมขลิบทองเงิน เครื่องลาดขนแกะใหญ่พอนางพ่อนได้ ๑๖ คน เครื่องลาดบนหลังช้าง เครื่องลาดบนหลังม้า เครื่องลาดบนรถ เครื่องลาดที่ทำด้วยหนังอินะ เครื่องลาดที่ทำด้วยหนังชะมด เครื่องลาดมีเพดานแดง มีหมอนข้างแดง.

๑. บาลี พระพุทธทศกัณฐก สามีบุญผลสูตร ส. ที. ๘/๘๖/๑๐๘.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการนอนบนที่นอนสูงใหญ่ เห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ประดับตกแต่งร่างกาย^๑

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโภชนะที่ทายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังเป็นผู้ประกอบการประดับประดาตกแต่งร่างกาย เห็นปานนี้กันอยู่เนื่อง ๆ, คืออะไรบ้าง? คือการอบตัว การเคลื่อนตัว การอาบสำออง การนวดเนื้อ การส่องดูเงา การหยอดตาให้มีแววมขำ การใช้ดอกไม้ การทาของหอม การผัดหน้า การทาปาก การผูกเครื่องประดับที่มีมือ การผูกเครื่องประดับที่กลางกระหม่อม การถือไม้ถือ การห้อยแขวนกล่องกลัก อันวิจิตร การคาดดาบ การคาดพระขรรค์ การใช้ร่มและรองเท้าอันวิจิตร การใส่กรอบหน้า การปักปิ่น การใช้พัดสวยงาม การใช้ผ้าชายเฟี้ยวและอื่น ๆ.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการประดับตกแต่งร่างกายเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธออีกประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่พุดคุยเตร็จฉานกถา^๒

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโภชนะที่ทายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังเป็นผู้ประกอบการคุยด้วยเตร็จฉานกถา

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๘/๘๗/๑๐๕.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๘/๘๗/๑๑๐.

กันอยู่เนื่อง ๆ, คืออะไรบ้าง? คือคุยกันถึงเรื่องเจ้านายบ้าง เรื่องโจรบ้าง เรื่องมหาอมาตย์ เรื่องกองทัพ เรื่องของนาคแก้ว เรื่องการรบพุ่ง เรื่องข้าว เรื่องน้ำ เรื่องผ้า เรื่องที่นอน เรื่องดอกไม้ เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่องยานพาหนะ เรื่องบ้าน เรื่องจังหวัด เรื่องเมืองหลวง เรื่องบ้านนอก เรื่องหญิง เรื่องชาย เรื่องคนกล้า เรื่องตลก เรื่องทำน้ำ เรื่องคนที่ตายไปแล้ว เรื่องความแปลกประหลาดต่าง ๆ เรื่องโลก เรื่องสมุทร เรื่องความฉิบหายและเจริญบ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการคุยด้วยเครื่องฉายกตา เห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง

ผู้มีศีลไม่กล่าวคำแก่งแย่งกัน^๑

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโภชณะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังเป็นผู้กล่าวถ้อยคำแก่งแย่งกันเนื่อง ๆ, คืออะไรบ้าง? คือแก่งแย่งกันว่า ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ท่านจะรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้อย่างไรได้ ท่านปฏิบัติผิด ข้าพเจ้าปฏิบัติถูก ถ้อยคำของข้าพเจ้าเป็นประโยชน์ ถ้อยคำของท่านไม่เป็นประโยชน์ คำควรพูดก่อน ท่านมาพูดทีหลัง คำควรพูดทีหลัง ท่านมาพูดก่อน ข้อที่ท่านเคยเชียวชาญ เปลี่ยนแปลงไปเสียแล้ว ข้าพเจ้ายกคำพูดแก่ท่านได้แล้ว ท่านถูกข้าพเจ้าข่มแล้ว ท่านจงถอนคำพูดของท่านเสีย หรือท่านสามารถก็จงค้านมาเถิด.

๑. บาลี พระพุทธทศกัณฐก สามีญญผลสูตร สี. ที. ๘/๘๗/๑๑๑.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการกล่าวถ้อยคำแก่งแย่งเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นทุดนำข่าว^๑

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังเป็นผู้ประกอบการรับเป็นทุด รับใช้ไปในที่นั้น ๆ กันอยู่เนื่อง ๆ, คืออะไรบ้าง ? คือรับใช้พระราชาบ้าง รับใช้อมาตย์ของพระราชาบ้าง รับใช้กษัตริย์ รับใช้พราหมณ์ รับใช้คฤหบดี และรับใช้เด็ก ๆ บ้าง ที่ใช้ว่า “ท่านจงไปที่นี้, ท่านจงไปที่โน้น, ท่านจงนำสิ่งนี้ไป, ท่านจงนำสิ่งนี้ในที่โน้นมา” ดังนี้.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการรับใช้เป็นทุด รับใช้ไปในที่ต่าง ๆ เห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ล่อลวงชาวบ้าน^๒

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังเป็นผู้แสวงหาลาภด้วยการกล่าวคำล่อลวง

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สัมมัญญผลสูตร สී. ที. ๕/๘๘/๑๑๒.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต สัมมัญญผลสูตร สී. ที. ๕/๘๘/๑๑๓.

การกล่าวคำพิริ่พิไร การพูดแวดล้อมด้วยเลศ การพูดให้ท้ายกเกิดมานะมุทะลุ ในการให้ และการใช้ของมีค่าน้อยต่อเอาของมีค่ามาก.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการแสวงหาลาภโดยอุบาย หลอกลวงเช่นนั้นเสียแล้ว. แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอทายโศกลาง^๑

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จัน โภชนะที่ทายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเครื่องนาวิชาเห็นปานนี้้อยู่. คืออะไรบ้าง? คือทายลักษณะในร่างกาย บ้าง ทายนิมิตกลางดีกลางร้ายบ้าง ทายอุปปาตะ คือของตกบ้าง ทำนายฝัน ทาย ชะตา ทายฝ่าหนูกัด ทำพิธีโหมเพลิง ทำพิธีเบิกแวงเวียนเทียน ทำพิธีชัศโปรย เกลบ ทำพิธีชัศโปรยรำ ทำพิธีชัศโปรยข้าวสาร ทำพิธีจองเปรียง ทำพิธีจุดไฟ บูชา ทำพิธีเสกเป่า ทำพิธีพลีด้วยโลหิตบ้าง เป็นหมอคู่วัยระร่างกาย หมอ คูภูมิที่ตั้งบ้านเรือน คูลักษณะไร่นา เป็นหมอปลุกเสก เป็นหมอผี เป็นหมอ ทำยันต์กันบ้านเรือน หมองู หมอคับพิษ หมอแมลงป่อง หมอหนูกัด หมอ ทายเสียงนกเสียงกา หมอทายอายุ หมอกันลูกศร (กันปืน) หมอคูรอยสัตว์.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำ เครื่องนาวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๘/๘๘/๑๑๔

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอทายลักษณะสิ่งของ^๑

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเครื่องงานวิชาเห็นปานนี้้อยู่, คืออะไรบ้าง? คือ ทายลักษณะแก้วมณี (เช่นหมอดูเพชร) ทายลักษณะผ้า ทายลักษณะไม้เท้า ลักษณะคัสตรา ลักษณะดาบ ลักษณะลูกศร ลักษณะธนู ลักษณะอาวุธ ทายลักษณะหญิง ลักษณะชาย ลักษณะเด็กชาย ลักษณะเด็กหญิง ลักษณะทาส ลักษณะทาสี ทายลักษณะช้าง ลักษณะม้า ลักษณะกระบือ ลักษณะโคอุสุภ ลักษณะโค ลักษณะแพะ ลักษณะแกะ ลักษณะไก่ ลักษณะนกกระทา ลักษณะหมี ลักษณะสัตว์ชื่อกัณณิกา ลักษณะเต่า ลักษณะเนื้อบ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเครื่องงานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอทำนายการบพุง^๒

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิดเพราะทำเครื่องงานวิชาเห็นปานนี้้อยู่, คืออะไรบ้าง? คือ ดูฤกษ์ยามตราทัพให้แก่

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๘/๘๕/๑๑๕.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๘/๘๐/๑๑๖.

พระราชาวา วันนั้นควรยก วันนั้นไม่ควรยก, พระราชาภายในจักรุก พระราชาภายนอกจักถอย, พระราชาภายในจักชนะ พระราชาภายนอกจักแพ้, พระราชาภายในจักแพ้, องค์นี้จักแพ้ องค์นี้จักชนะบ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลียงชีวิตผิด เพราะทำ เจริญงานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอโหราศาสตร์^๑

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโภชนะที่ทายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลียงชีวิตผิด เพราะทำเจริญงานวิชาเห็นปานนี้อยู่, คืออะไรบ้าง? คือ ทำนายจันทรคาช สุรียคาช นักยัตคาช ทำนายดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดาวพระเคราะห์ ว่าจักเดิน ในทางบ้าง นอกทางบ้าง, ทำนายว่า จักมีอุกกาบาต ฮุมเพลิง แผ่นดินไหว ไฟร้องบ้าง, ทำนายการขึ้น การตก การหมอง การแผ้วของดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์และดาว จะมีผลเป็นอย่างนั้น ๆ ดังนี้บ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลียงชีวิตผิด เพราะทำ เจริญงานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สามีญญผลสูตร สี. ที. ๘/๕๐/๑๑๗.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอท่านายดินฟ้าอากาศ^๑

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโฆษนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเครื่องงานวิชาเห็นปานนี้อยู่, คืออะไรบ้าง? คือ ทำนายว่าจักมีฝนดีบ้าง จักมีฝนแล้งบ้าง อาหารหาง่าย อาหารหายาก จักมีความสบาย จักมีความทุกข์ จักมีโรค จักไม่มีโรคบ้าง ทำนายการนับคะแนน คัดเลข ประมวล, แต่งกาพย์กลอน สอนตำราว่าด้วยทางโลก ดังนี้บ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเครื่องงานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอดูกฤษ์ยาม^๒

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโฆษนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเครื่องงานวิชาเห็นปานนี้อยู่, คืออะไรบ้าง? คือ ดูกฤษ์อวาทะ ดูกฤษ์วิวาทะ ดูกฤษ์ทำการผูกมิตร ดูกฤษ์ทำการแตกร้าง ดูกฤษ์ทำการเก็บทรัพย์ ดูกฤษ์ทำการจ่ายทรัพย์ (ลงทุน), ดูกฤษ์คดีโซคร้ายบ้าง, ให้ยาบำรุงครรภ์บ้าง ร่ายมนต์ผูกยึด ปิดอุดบ้าง, ร่ายมนต์สลัด ร่ายมนต์กั้นเสียง เป็นหมอเชิญผีถามบ้าง เชิญเจ้าเข้าหญิงถามบ้าง ถามเทวดาบ้าง ทำพิธีบวงสรวงพระอาทิตย์ บวงสรวงมหาพรหม ร่ายมนต์ฟันไฟ ร่ายมนต์เรียกขวัญให้บ้าง.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๘/๕๑/๑๑๘.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๘/๕๑/๑๑๙.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเล็งชีวิตผิด เพราะทำ
 เจริญงานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอผีและหมอยา^๑

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จัน โภชนะที่ท่ายก
 ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้น ยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเล็งชีวิตผิด
 เพราะทำเจริญงานวิชาเห็นปานนี้อยู่, คืออะไรบ้าง? คือบนขอลาภผลต่อเทวดา
 ทำการบวงสรวงแก่นบน สอนมนต์กันผีกันบ้านเรือน ทำกะเทยให้เป็นชาย ทำ
 ชายให้เป็นกะเทย ทำพิธีปลุกเรื้อน ทำการบวงสรวงในที่ปลุกเรื้อน พ่นน้ำมันต์
 บูชาเพลิงให้บ้าง ประกอบยาสำรอกให้บ้าง ประกอบยาประจุ ประกอบยา
 ถ้ายโทษข้างบน ประกอบยาแก้ปวดศีรษะ หุงน้ำมันหยอดหู ทำยาหยอดตา
 ประกอบยานัตถุ์ ประกอบยาทำให้กัศ ประกอบยาทำให้สมาน เป็นหมอป่า
 ยาดา เป็นหมอผ่าบาดแผล เป็นหมอกุมาร หมอพอกยาแก้ยาให้บ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเล็งชีวิตผิด เพราะทำ
 เจริญงานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม่นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

.....

มหาราชะ ! ภิกษุนั้นแล **ผู้มีศีลสมบูรณ์แล้วอย่างนี้** ย่อมไม่แลเห็นภัย
 แต่ที่ไหน ๆ ที่จะเกิดเพราะเหตุศีลสังวร เหมือนนกษัตริย์ผู้ได้มูรธาภิเษกแล้ว
 มีปัจฉามิตรอันกำจัดเสียได้แล้ว ย่อมไม่เห็นภัยแต่ที่ไหน ๆ เพราะเหตุข้าศึก
 ฉะนั้น. เธอประกอบด้วยกองศีลอันเป็นอริยคุณนี้แล้ว ย่อมได้เสวยสุขอัน
 หาโทษมิได้ ณ ภายใน

มหาราชะ ! ภิกษุเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์แล้ว ด้วยอาการอย่างนี้แล.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สามัญญผลสูตร สี. ที. ๘/๘๒/๑๒๐.

อริศีลสิกขา^๑

ภิกษุ ท. ! อริศีลสิกขา เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศีล, สำรวมด้วยปาติโมกขสังวร, สมบูรณ์ด้วยมรรยาทและโคจร, มีปรกติเห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลาย แม้ว่าเป็นโทษเล็กน้อย, สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! การปฏิบัติอย่างนี้ เราเรียกว่า อริศีลสิกขา.

สมณกิจ^๒

ภิกษุ ท. ! กิจของสมณะที่สมณะต้องทำมีสามอย่างเหล่านี้. สามอย่างอะไรบ้างเล่า ? สามอย่างคือ :-

- (๑) การสมาทานการปฏิบัติในศีลอันยิ่ง.
- (๒) การสมาทานการปฏิบัติในจิตอันยิ่ง.
- (๓) การสมาทานการปฏิบัติในปัญญาอันยิ่ง.

ภิกษุ ท. ! กิจของสมณะที่สมณะต้องทำมีสามอย่างเหล่านี้แล.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย ฟังสำเนียงใจไว้ว่า “ความพอใจของเราจักต้องเข้มงวดพอ ในการสมาทานการปฏิบัติในศีลอันยิ่ง, ในการสมาทานการปฏิบัติในจิตอันยิ่ง และในการสมาทานการปฏิบัติในปัญญาอันยิ่ง” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย ฟังสำเนียงใจไว้อย่างนี้ แล.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๓๐๓/๕๒๕.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๒๕๔/๕๒๑.

กิจของชวานา^๑

ภิกษุ ท. ! กิจของคฤหบดีชวานาที่เขาจะต้องทำก่อน (แห่งการได้มาซึ่งข้าวเปลือก) มีสามอย่างเหล่านี้. สามอย่างอะไรบ้างเล่า ? สามอย่างคือ คฤหบดีชวานาในโลกนี้ ไถ คราด พื้นที่นาให้ดีเสียก่อน, ครั้นแล้วปลูกพืชลงในเวลาอันควร, ครั้นแล้ว ไข่น้ำเข้าบ้าง ไข่น้ำออกบ้าง ตามคราวที่สมควร. ภิกษุ ท. ! กิจของคฤหบดีชวานาที่เขาจะต้องทำก่อน (แห่งการได้มาซึ่งข้าวเปลือก) มีสามอย่างเหล่านี้แล ;

ภิกษุ ท. ! ฉันทใดก็ฉันทนั้น : กิจที่ภิกษุจะต้องทำก่อน (แห่งการได้มาซึ่งมรรคผล) มีสามอย่างเหล่านี้. สามอย่างอะไรกันเล่า ? สามอย่างคือการสมาทานการปฏิบัติในศีลอันยิ่ง, การสมาทานการปฏิบัติในจิตอันยิ่ง, และการสมาทานการปฏิบัติในปัญญาอันยิ่ง. ภิกษุ ท. ! กิจที่ภิกษุจะต้องทำก่อน (แห่งการได้มาซึ่งมรรคผล) มีสามอย่างเหล่านี้แล.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า “ความพอใจของเราจักต้องเข้มงวดพอ ในการสมาทานการปฏิบัติในศีลอันยิ่ง, ในการสมาทานการปฏิบัติในจิตอันยิ่ง และในการสมาทานการปฏิบัติในปัญญาอันยิ่ง” ดังนี้ ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้ แล.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๒๕๕/๕๒๓.

ตั้งหน้าทำก็แล้วกัน^๑

ภิกษุ ท. ! กิจของคฤหบดีชาวนาที่เขาจะต้องรีบทำมีสามอย่างเหล่านี้. สามอย่างอะไรบ้างเล่า? สามอย่างคือ คฤหบดีชาวนารีบ ๆ ไถ คราด พื้นที่นา ให้ดีเสียก่อน, ครั้นแล้ว ก็รีบ ๆ ปลูกพืช, ครั้นแล้ว ก็รีบ ๆ ไขน้ำเข้าบ้าง ไขน้ำออกบ้าง. ภิกษุ ท. ! กิจของคฤหบดีชาวนาที่เขาจะต้องรีบทำมีสามอย่างเหล่านี้แล ; แต่ว่าคฤหบดีชาวนานั้น ไม่มีฤทธิ์หรืออำนาจที่จะบันดาลว่า “ข้าวของเรางอกในวันนี้, ตั้งท้องพຽงนี้, สุกมะรืนนี้” ดังนี้ได้เลย, ที่ถูก ย่อมมีเวลาที่ข้าวนั้น เปลี่ยนแปรสภาพไปตามฤดูกาล ย่อมจะงอกบ้าง ตั้งท้องบ้าง สุกบ้าง ;

ภิกษุ ท. ! ฉันทใดกัฉันทนั้น : กิจของภิกษุที่เธอจะต้องรีบทำมีสามอย่างเหล่านี้. สามอย่างอะไรบ้างเล่า? สามอย่างคือ การสมาทานการปฏิบัติในศีลอันยิ่ง, การสมาทานการปฏิบัติในจิตอันยิ่ง และการสมาทานการปฏิบัติในปัญญาอันยิ่ง. ภิกษุ ท. ! กิจของภิกษุที่เธอจะต้องรีบทำมีสามอย่างเหล่านี้แล ; แต่ว่า ภิกษุนั้น ก็ไม่มีฤทธิ์หรืออำนาจที่จะบันดาลว่า “จิตของเรางหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่มีอุปาทานในวันนี้ หรือพຽงนี้ หรือมะรืนนี้” ดังนี้ได้เลย, ที่ถูก ย่อมมีเวลาที่เหมาะสม ซึ่งเมื่อภิกษุนั้นปฏิบัติไปแม้ในศีลอันยิ่ง, ปฏิบัติไปแม้ในจิตอันยิ่ง, และปฏิบัติไปแม้ในปัญญาอันยิ่ง จิตก็จะหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่มีอุปาทาน ได้เอง.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ตัก. อ. ๒๐/๓๐๕/๕๓๒.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า “ความพอใจของเราจักต้องเข้มงวดพอ ในการสมาทานการปฏิบัติในศีลอันยิ่ง, ในการสมาทานการปฏิบัติในจิตอันยิ่ง, และในการสมาทานการปฏิบัติในปัญญาอันยิ่ง” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ไว้อย่างนี้แล.

เรื่องมือละกิเลส^๑

ภิกษุ ! ก็เธอสามารถหรือ ที่จะศึกษา^๒ ในสิกขาทั้งสาม คือใน อธิศีลสิกขา ในอธิจิตสิกขา และในอธิปัญญาสิกขา ?

“ข้าพระองค์สามารถที่จะศึกษาในสิกขาทั้ง ๓ นั้น ___พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ! ถ้าอย่างนั้น เธอจงศึกษาในสิกขาทั้ง ๓ คือในอธิศีลสิกขา, ในอธิจิตสิกขา, และในอธิปัญญาสิกขาเถิด.

ภิกษุ ! เมื่อใดแล เธอจักศึกษาทั้งศีลอันยิ่งบ้าง ทั้งจิตอันยิ่งบ้าง ทั้งปัญญาอันยิ่งบ้าง, เมื่อนั้นเธอผู้กำลังศึกษาในศีลอันยิ่ง จิตอันยิ่ง และปัญญาอันยิ่งอยู่ จักละระาคะ ละโทสะ และละโมหะได้ ; เพราะการละระาคะ-โทสะ--โมหะได้นั้นเอง, เธอจักไม่กระทำการอันเป็นอกุศล และจักไม่เสพสิ่งที่เป็นบาปโดยแท้.

๑. บาลี พระพุทธภายิต ติก. อ. ๒๐/๒๕๖/๕๒๔, ตรัสแก่ภิกษุวัชชีบุตรผู้ไม่อาจปฏิบัติตามสิกขาบท ๑๕๐ ที่สำคัญๆ ซึ่งยกขึ้นแสดงทุกครั้งเดือนได้ โดยทรงสอนให้ปฏิบัติโดยหลักสิกขา ๓, คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขา ได้แก่หลักที่เป็นความหมายอย่างกว้างโดยไม่ต้องแยกเป็นสิกขาบทจำนวนมาก ยกแก่การจดจำ.

๒. คำว่า ศึกษา หรือ สิกขา ในบาลี หมายถึงการปฏิบัติไปเลย.

เมื่อมีศิลปินส่งตนไปในแนวเพากิเลส^๑

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จงเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์อยู่เถิด, จงเป็นผู้สำรวมในปาติโมกข์สังวร มีมรรยาทและโคจรสมบูรณ์อยู่เถิด, จงมีปรกติเห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายซึ่งมีประมาณเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด.

ภิกษุ ท. ! เมื่อพวกเธอทั้งหลาย สมบูรณ์ด้วยศีลเช่นนั้นแล้ว อะไรเล่า เป็นกิจที่พวกเธอจะต้องทำให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ?

ภิกษุ ท. ! เมื่อภิกษุเดินอยู่ก็ตาม, ยืนอยู่ก็ตาม, นั่งอยู่ก็ตาม, นอนตื่นอยู่ก็ตาม, อภิขณาและพยายามของภิกษุนั้นก็ปราศจากไปแล้ว, ถิ่นมิทระ, อุทัจจกุกุจจะ, วิจิกิจฉาของเธอก็ละได้แล้ว, ความเพียรก็ปรารถแล้วไม่ย่อหย่อน, สติก็ตั้งมั่นไม่พินเพื่อน, กายก็รำงับไม่กระสับกระส่าย, จิตก็ตั้งมั่นเป็นหนึ่งแน่ ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่เป็นได้เช่นนี้ แม้จะเดินอยู่ก็ตาม ยืนอยู่ก็ตาม นั่งอยู่ก็ตาม นอนตื่นอยู่ก็ตาม, เราเรียกว่า “ผู้มี ความเพียรเพากิเลส, มีความกลัวต่อโทษแห่งวิภูฏะ, เป็นผู้ปรารถความเพียรติดต่อสม่ำเสมอเป็นนิจ, เป็นผู้มิตนส่งไปในแนวแห่งความหลุดพ้นตลอดเวลา” ดังนี้.

อริยกันตศีล^๒

ภิกษุ ท. ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วยศีลทั้งหลายอันเป็นศีลที่พระอริยเจ้าพอใจ, คือ ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๘/๑๒.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๕/๔๒๕/๑๔๑๒, ครัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

ไม่พริ้ว เป็นไท ผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกลูกค้ำด้วยตันทาภิภู และเป็นไปพร้อม เพื่อสมาธิ^๑

ศีลอยู่เคียงคู่กับปัญญาเสมอ^๒

พราหมณ์! องค์สองประการนี้ จะยกเสียอีกประการหนึ่ง บัญญัติคนผู้ประกอบด้วยองค์เพียงประการเดียว ว่าเป็นพราหมณ์, และคนผู้ประกอบด้วยองค์เพียงประการเดียว เมื่อกล่าวว่า ตนเป็นพราหมณ์ ได้ชื่อว่า กล่าวชอบไม่ต้องกล่าวเท็จ, จะได้หรือไม่?

๑. ศีลไม่ขาด หมายถึง ไม่ล่วงสิกขาบทข้อใดหรือข้อปลายข้อใดข้อหนึ่ง, ศีลไม่ทะลุ หมายถึง ไม่ล่วงสิกขาบทข้อกลาง ๆ, ศีลไม่ค้าง เพราะไม่ขาดเป็นหมู่ ๆ หมู่ละหลายสิกขาบทและหลายหมู่, ศีลไม่พริ้ว เพราะไม่ขาดแห่งละสิกขาบทหลาย ๆ แห่ง, ศีลเป็นไท คือ ไม่เป็นทาสค้นหา ไม่รักษาศีลแบบการค้ำมุงเอาเครื่องตอบแทน, ศีลที่ผู้รู้สรรเสริญ เป็นศีลที่ใช้ได้ เพราะผู้รู้ท่านใคร่รวนเสี้ยก่อนจึงสรรเสริญว่าดีว่าชอบ, ศีลที่ไม่ถูกลูกค้ำด้วยตันทาภิภู หมายถึงศีลที่ค้นหาไม่แต่ละต้อง ทิฏฐิ มานะไม่แต่ละต้อง คือไม่ถือศีลเพราะอยากจนเป็นเหตุให้กระด้างกระเดื่อง หรือเป็นเครื่องยกตนข่มท่านไป เป็นต้น, และศีลที่เป็นไปพร้อมเพื่อสมาธินั้น เป็นศีลที่ผู้รักษาเอาใจใส่พิจารณาตรวจสอบอยู่เสมอ ดังท่านเปรียบว่าเหมือนโคแม่ลูกอ่อนใส่ใจลูกไม่ห่างตา แม็บเดื่อง ตาก็คอยชำเลื่องลูก, กิริยาที่พิจารณาศีล นับเข้าในศีลานุสสติกรรมฐาน และจิตของผู้มีศีลอย่างนี้ ไกลสมาธิ และศีลเช่นนี้เป็นฐานรองรับสมาธิได้ดีทีเดียว.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต โสณทัณฑสูตร สี. ที. ๘/๑๕๘/๑๕๓, ตรัสแก่โสณทัณฑพราหมณ์ ซึ่งทูลถึงเรื่องพวกพราหมณ์บัญญัติคนผู้ประกอบด้วยองค์ห้าว่าเป็นพราหมณ์โดยชอบ แต่อาจจะยกสามองค์แรกออกเสียได้ คงไว้แต่เพียงสององค์ คือเป็นผู้มีศีล มีศีลอันเจริญ ประกอบด้วยศีลอันเจริญ, และเป็นบัณฑิต มีปัญญา; แต่ถูกพระพุทธองค์ทรงแสร้งท้วงดู ดังที่กล่าวแล้วข้างบน, ก่อนทรงรับรอง.

“ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ! องค์สองประการนี้ จะยกเสียอีกประการหนึ่งหาได้ไม่ เพราะว่า สິล ย่อมชำระปัญญาให้บริสุทธิ์ และปัญญาเล่าก็ชำระศีลให้บริสุทธิ์เหมือนกัน; สິลอยู่ที่ใด ปัญญาอยู่ที่นั่น, ปัญญาอยู่ที่ใด สິลอยู่ที่นั่น; ผู้มีศีลก็มีปัญญา, ผู้มีปัญญาก็มีศีล; บัณฑิตทั้งหลายย่อมกล่าวถึงศีลและปัญญาว่า เป็นของเลิศในโลก. ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ! เปรียบเหมือนคนล้างมือด้วยมือ หรือล้างเท้าด้วยเท้า จันใด; สິลย่อมชำระปัญญาให้บริสุทธิ์ และปัญญาเล่าก็ชำระศีลให้บริสุทธิ์เหมือนกัน; สິลอยู่ที่ใด ปัญญาอยู่ที่นั่น; ปัญญาอยู่ที่ใด สິลอยู่ที่นั่น; ผู้มีศีลก็มีปัญญา, ผู้มีปัญญาก็มีศีล; บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมกล่าวถึงศีลและปัญญา ว่าเป็นของเลิศในโลก จันนั้นเหมือนกัน”.

พราหมณ์! ข้อนั้น เป็นอย่างนั้นๆ แหละพราหมณ์. สິล ย่อมชำระปัญญาให้บริสุทธิ์ และปัญญาเล่า ก็ชำระศีลให้บริสุทธิ์เหมือนกัน; สິล อยู่ที่ใด ปัญญาอยู่ที่นั่น; ปัญญาอยู่ที่ใด สິลอยู่ที่นั่น; ผู้มีศีลก็มีปัญญา, ผู้มีปัญญาก็มีศีล; บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมกล่าวถึงศีลและปัญญา ว่าเป็นของเลิศในโลก. พราหมณ์! เปรียบเหมือนคนล้างมือด้วยมือ หรือล้างเท้าด้วยเท้า จันใด; สິล ย่อมชำระปัญญาให้บริสุทธิ์ และปัญญาเล่าก็ชำระศีลให้บริสุทธิ์เหมือนกัน; สິลอยู่ที่ใด ปัญญาอยู่ที่นั่น; ปัญญาอยู่ที่ใด สິลอยู่ที่นั่น; ผู้มีศีลก็มีปัญญา, ผู้มีปัญญาก็มีศีล; บัณฑิตทั้งหลายย่อมกล่าวถึงศีลและปัญญา ว่าเป็นของเลิศในโลก จันนั้นเหมือนกัน.

ชำระศีลและทิวฐิให้บริสุทธิ์ก่อน^๑

พาหิยะ! ถ้าอย่างนั้น ในเรื่องนี้ เธอ จงชำระสิ่งอันเป็นเบื้องต้นใน

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๕/๒๒๐/๑๔๗ - ๘, ตรัสแก่ท่านพาหิยะ ผู้ทูลขอให้พระองค์ทรงแสดงธรรมแต่ย่อ ๆ ก่อนที่จะออกไปอยู่ผู้เดียว เป็นผู้ไม่ประมาท เพียรเพากิเลส มีตนส่งไปในแนวธรรมนั้น.

กุศลทั้งหลายให้บริสุทธิ์ก่อนเถิด. ก็อะไรเป็นสิ่งเบื้องต้นของสิ่งอันเป็นกุศลทั้งหลายเล่า? สิ่งเบื้องต้นนั้นก็ ได้แก่ ศีล อันบริสุทธิ์หมดจดด้วยดี และ ทิฐิ (ความเห็น) ที่ถูกต้อง.

พาหิยะ! โดยกาลใดแล ศีลของเธอเป็นศีลอันบริสุทธิ์หมดจดด้วยดี และทิฐิก็จักเป็นความเห็นที่ถูกต้อง; โดยกาลนั้น เธอพึงอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว พึงอบรมสติปัญญาสี่เถิด. สติปัญญาสี่อะไรบ้าง? สติปัญญาสี่ คือ :-

พาหิยะ! ในกรณีนี้ เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่เนื่อง ๆ, จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่เนื่อง ๆ, จงพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่เนื่อง ๆ, จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่เนื่อง ๆ, มีความเพียรเพร่ากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย.

พาหิยะ! โดยกาลใดแล เธออาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จักอบรมสติปัญญาสี่เหล่านี้เป็นอย่างนี้; โดยกาลนั้น วันหรือคืนของเธอจักผ่านไปโดยหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หากความเลื่อมมีได้.

(กาลต่อมา พระพาหิยะนั้นออกไปทำความเพียร จนได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่ง).

ศีลเป็นฐานรองรับสติปัญญาสี่^๑

ภิกษุ ท. ! ถ้าอย่างนั้น ในเรื่องนี้ เธอจงชำระสิ่งอันเป็นเบื้องต้นใน

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๕/๑๕๒/๖๘๗, ตรัสแก่ภิกษุรูปหนึ่ง ที่เชตะวัน ซึ่งท่านรูปนี้ต้องการจะปลีกตัวออกจากหมู่ อยู่แต่ผู้เดียว เป็นผู้ไม่ประมาท ทำความเพียร เพื่อกิเลส ส่งตัวไปในแนวธรรมนั้น ทูลขอให้พระองค์ทรงแสดงธรรมย่อ ๆ.

กุศลทั้งหลายให้บริสุทธิ์ก่อนเถิด. อะไรก็เป็นสิ่งเบื้องต้นของสิ่งอันเป็นกุศลทั้งหลายเล่า? สิ่งเบื้องต้นนั้นก็ ได้แก่ สីล อัมบริสุทธิหมคจคด้วยดี และทิวฐิ (ความเห็น) ที่ถูกตรง.

ภิกษุ! โดยกาลใดแล สีลของเธอเป็นศีลที่บริสุทธิ์หมคจคด้วยดี และทิวฐิก็จักเป็นความเห็นที่ถูกตรงด้วย; โดยกาลนั้น เธออาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้วพึงอบรมสติปัฏฐานสี่โดยวิธีทั้งสาม^๑เถิด. สติปัฏฐานสี่อะไรบ้างเล่า? สติปัฏฐานสี่ คือ :-

ภิกษุ! เธอจงพิจารณาเห็นภายในกาย ณ ภายใน อยู่เนื่อง ๆ ก็ดี, จงพิจารณาเห็นภายในกาย ณ ภายนอก อยู่เนื่อง ๆ ก็ดี, จงพิจารณาเห็นภายในกาย ทั้งภายในและภายนอก อยู่เนื่อง ๆ ก็ดี; เป็นผู้มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย.

(ในเวทนา จิต และธรรม ก็ตรัสทำนองเดียวกับในกาย).

ภิกษุ! แต่กาลใดแล เธออาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จักอบรมสติปัฏฐานสี่เหล่านี้ โดยวิธีสาม ด้วยอาการอย่างนี้, แต่กาลนั้น คึนหรือวันของเธอจักผ่านไป โดยหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หากความเสื่อมมิได้.

(กาลต่อมา ภิกษุรูปนั้นออกไปทำความเพียร จนได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่ง)

๑. โดยวิธีทั้งสาม คือ พิจารณาภายใน, พิจารณาภายนอก, พิจารณาทั้งภายในและภายนอก.

ศีลเป็นฐานรองรับสติปัญญาอันสูง

(อิกนัยหนึ่ง)

ภิกษุ! ถ้าอย่างนั้น ในเรื่องนี้ เธอจงชำระสิ่งอันเป็นเบื้องต้นในกุศลทั้งหลายให้บริสุทธิ์เสียก่อนเถิด. ก็อะไรเป็นสิ่งเบื้องต้นของสิ่งอันเป็นกุศลทั้งหลายเล่า? ภิกษุ! ในกรณีนี้ เธอจงเป็นผู้สำรวมด้วยปาติโมกขสังวรถึงพร้อมด้วยมรรยาทและโคจรอยู่เถิด, จงมีปรกติเห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายแม้มีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย.

ภิกษุ! โดยกาลใดแล เธอจักสำรวมด้วยปาติโมกขสังวร ถึงพร้อมด้วยมรรยาทและโคจร มีปรกติเห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายแม้มีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย; โดยกาลนั้น เธออาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว พึงอบรมสติปัญญาอันสูงเกิด. สติปัญญาอันสูงอะไรบ้างเล่า? สติปัญญาอันสูงคือ :-

ภิกษุ! ในกรณีนี้ เธอจงพิจารณาเห็นกายในกายอยู่เนื่อง ๆ, จงพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่เนื่อง ๆ, จงพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่เนื่อง ๆ, จงพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่เนื่อง ๆ; เป็นผู้มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกรู้สัจพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย.

ภิกษุ! แต่กาลใด เธออาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จักอบรมสติปัญญาอันสูงเหล่านี้ ด้วยอาการอย่างนี้; แต่กาลนั้น คีฬหรือวันของเธอจักผ่านไปโดยหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หากความเสื่อมมิได้.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๕/๒๔๕/๘๒๘, ตรัสแก่ภิกษุรูปหนึ่ง ที่เชตวัน ซึ่งท่านผู้นี้ต้องการจะออกไปทำความเพียร เผาภิเลส, ทูลขอให้พระองค์แสดงธรรมย่อ ๆ พอที่จะส่งจิตใจไปตามธรรมนั้นได้.

ครั้งนั้น ภิกษุรูปนั้น ซาบซึ้งพระคำรัสของพระผู้มีพระภาคเจ้ายิ่งนัก ลุกจากอาสนะถวายนอนพิงพิลาท ทำประทักษิณแล้วหลีกไป. ต่อมา เธอปลีกตัวออกจากหมู่ อยู่แต่ผู้เดียว ไม่ประมาณ เพียรเผากิเลส ส่งตนไปในแนวธรรม จนสามารถทำให้แจ้งถึงที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันเป็นประโยชน์ชั้นยอดได้ไม่นาน ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ทันทาเห็น ได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งแล.

ศีลเป็นฐานรองรับโพชฌงค์เจ็ด^๑

ภิกษุ ท. ! เปรียบเสมือนสัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง สำเร็จอิริยาบถสี่ คือ เดินในบางคราว ยืนในบางคราว นั่งในบางคราว นอนในบางคราว, สัตว์เหล่านั้นทั้งหมด อาศัยแผ่นดิน ตั้งอยู่เหนือแผ่นดิน จึงสำเร็จอิริยาบถสี่ นั้นได้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ฉะนั้นเหมือนกัน : ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมอบรมโพชฌงค์ ๗ ให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำโพชฌงค์ ๗ ให้มีมากขึ้นได้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมอบรมโพชฌงค์ ๗ ให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำโพชฌงค์ ๗ ให้มีมากขึ้นได้ เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมสติสัมโพชฌงค์ ย่อมอบรมสัมมวิจย-- สัมโพชฌงค์ ย่อมอบรมวิริยสัมโพชฌงค์ ย่อมอบรมปีติสัมโพชฌงค์ ย่อมอบรมปีสัทธสัมโพชฌงค์ ย่อมอบรมสมาธิสัมโพชฌงค์ และย่อมอบรมอุเบกขาสัมโพชฌงค์, ชนิดที่อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปเพื่อความปล่อยวาง. ภิกษุ ท. ! ด้วยอาการอย่างนี้แล ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๕/๑๑๒/๔๐๕.

ในศีลแล้ว ย่อมอบรมโพชฌงค์ ๗ ให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำโพชฌงค์ ๗ ให้มีมากขึ้นได้.

ศีลเป็นฐานรองรับอริยมรรคมีองค์แปด^๑

ภิกษุ ท. ! การงานประเภทใดประเภทหนึ่งที่ต้องทำด้วยกำลัง อันบุคคลกระทำอยู่ การงานเหล่านั้นทั้งหมด ต้องอาศัยแผ่นดิน ตั้งอยู่บนแผ่นดิน บุคคลจึงทำการงานที่ต้องทำด้วยกำลังเหล่านั้นได้ ด้วยอาการอย่างนี้ ฉันทะ ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมอบรมอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มากขึ้นได้ ฉันทะเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมอบรมอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มากขึ้นได้ เป็นอย่างไรเล่า ?
 ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมสัมมาทิฐิ ย่อมอบรมสัมมาสังกัปปะ, ย่อมอบรมสัมมาวาจา ย่อมอบรมสัมมากัมมันตะ ย่อมอบรมสัมมาอาชีวะ ย่อมอบรมสัมมาวายามะ ย่อมอบรมสัมมาสติ และย่อมอบรมสัมมาสมาธิ, **ชนิดที่โอนไปสู่นิพพาน เอนไปสู่นิพพาน เอียงไปสู่นิพพาน.** ภิกษุ ท. ! ด้วยอาการอย่างนี้แล ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มากขึ้นได้.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๕/๖๕/๒๗๐.

ศีลสมบัติเป็นรุ่งอรุณแห่งอริยมรรค^๑

ภิกษุ ท. ! เมื่ออาทิตย์อุทัยขึ้น การขึ้นมาแห่งอรุณ (แสงเงินแสงทอง) ย่อมเป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตที่แลเห็นก่อน ; ภิกษุ ท. ! ฉันทใดก็ฉันทนั้น : เพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ของภิกษุ, ศีลสมบัติ (ความถึงพร้อมด้วยศีล) ย่อมเป็นหลักเบื้องต้น เป็นนิมิตเบื้องต้น. ภิกษุ ท. ! เมื่อภิกษุสมบูรณ์ด้วยศีลแล้ว เธอต้องหวังข้อนี้ได้ คือว่า เธอจักอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ จักทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีลแล้ว ย่อมอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้ เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมสัมมาทิฏฐิ ย่อมอบรมสัมมาสังกัปปะ ย่อมอบรมสัมมาวาจา ย่อมอบรมสัมมากัมมันตะ ย่อมอบรมสัมมาอาชีวะ ย่อมอบรมสัมมาวายามะ ย่อมอบรมสัมมาสติ และย่อมอบรมสัมมาสมาธิ, ชนิดที่มีการนำออกซึ่ง รากะ - โทสะ - โมหะ เสียได้ เป็นผลสุดท้าย. ภิกษุ ท. ! ด้วยอาการอย่างนี้แล ภิกษุ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีลแล้ว ย่อมอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้.

ศีลสมบัติเป็นธรรมมีอุปการะมากชั้นเอก^๒

ภิกษุ ท. ! ธรรมชั้นเอก เป็นธรรมที่มีอุปการะมาก เพื่อความบังเกิดขึ้น

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สั. ๑๕/๓๘/๑๔๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สั. ๑๕/๔๒/๑๕๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

แห่งอริยอัฏฐังคิกมรรค มีอยู่. ธรรมชั้นเอกนั้น เป็นอย่างไรเล่า? ธรรมชั้นเอกนั้น ได้แก่ศีลสมบัติ (ความถึงพร้อมด้วยศีล). ภิกษุ ท.! เมื่อภิกษุสมบูรณ์ด้วยศีลแล้ว เธอต้องหวังข้อนี้ได้ คือว่า เธอจักอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ จักทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีลแล้ว ย่อมอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้ เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมสัมมาทิฐิ ย่อมอบรมสัมมาสังกัปปะ ย่อมอบรมสัมมาวาจา ย่อมอบรมสัมมากัมมันตะ ย่อมอบรมสัมมาอาชีวะ ย่อมอบรมสัมมาวายามะ ย่อมอบรมสัมมาสติ และย่อมอบรมสัมมาสมาธิ, ชนิดที่มีการนำออกซึ่ง รากะ - โทสะ - โมหะ เสียได้ เป็นผลสุดท้าย. ภิกษุ ท.! ด้วยอาการอย่างนี้แล ภิกษุ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีลแล้ว ย่อมอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้.

ศีลสมบัติช่วยทำให้อริยมรรคเจริญเต็มที่^๑

ภิกษุ ท.! เรายังมองไม่เห็นธรรมชนิดอื่นแม้แต่สักอย่างหนึ่ง ที่จะทำอริยอัฏฐังคิกมรรคอันยังไม่เกิด ให้บังเกิดขึ้น, และที่เกิดขึ้นแล้ว ให้ถึงความเจริญเต็มที่, เหมือนอย่าง ศีลสมบัติ (ความถึงพร้อมด้วยศีล) นี้เลย. ภิกษุ ท.! เมื่อภิกษุสมบูรณ์ด้วยศีลแล้ว เธอต้องหวังข้อนี้ได้ คือว่า เธอจักอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ จักทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ตี. ๑๘/๔๖/๑๗๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีลแล้ว ย่อมอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้ เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมสัมมาชริตติ ย่อมอบรมสัมมาสังกัปปะ ย่อมอบรมสัมมาวาจา ย่อมอบรมสัมมากัมมันตะ ย่อมอบรมสัมมาอาชีวะ ย่อมอบรมสัมมาวายามะ ย่อมอบรมสัมมาสติ และย่อมอบรมสัมมาสมาธิ, ชนิดที่มีการนำออกซึ่ง ราคะ-โทสะ-โมหะ เสียได้ เป็นผลสุดท้าย. ภิกษุ ท. ! ด้วยอาการอย่างนี้แล ภิกษุ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีลแล้ว ย่อมอบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เกิดขึ้นได้ ย่อมทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากขึ้นได้.

ผู้มีศีลจักถึงแก่นธรรม^๑

ภิกษุ ท. ! เมื่อ **ศีล** มีอยู่ อวิปฏิสารของผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย, เมื่อ **อวิปฏิสาร** มีอยู่ ความปราโมทย์ของผู้สมบูรณ์ด้วยอวิปฏิสาร ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย, เมื่อ **ความปราโมทย์** มีอยู่ ปิติของผู้สมบูรณ์ด้วยความปราโมทย์ ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย, เมื่อ **ปิติ** มีอยู่ ปัสสัทธิของผู้สมบูรณ์ด้วยปิตินี้ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย, เมื่อ **ปัสสัทธิ** มีอยู่ สุขของผู้สมบูรณ์ด้วยปัสสัทธินี้ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย, เมื่อ **สุข** มีอยู่ สัมมาสมาธิของผู้สมบูรณ์ด้วยสุข ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย, เมื่อ **สัมมาสมาธิ** มีอยู่ ยถาภูตญาณทัสสนะของผู้สมบูรณ์ด้วยสัมมาสมาธิ ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย, เมื่อ **ยถาภูตญาณทัสสนะ** มีอยู่ นิพพิทาวีระของผู้สมบูรณ์ด้วยยถาภูตญาณทัสสนะ ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย, เมื่อ **นิพพิทาวีระ** มีอยู่ **วิมุตติญาณทัสสนะ** ของผู้ที่สมบูรณ์ด้วยนิพพิทาวีระ ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อ. ๒๔/๔/๓.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนต้นไม้ ซึ่งสมบูรณ์ด้วยกิ่งและใบแล้ว สะเก็ดเปลือกนอกของมันก็บริบูรณ์ เปลือกชั้นในก็บริบูรณ์ กระพี้ก็บริบูรณ์ แก่นก็บริบูรณ์ด้วย นี้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! เมื่อศีลมีอยู่ อวิปฏิสารของผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย __๗๗__ เมื่อนิพพิทาวีระมีอยู่ วิมุตติญาณ - ทัสสนะของผู้สมบูรณ์ด้วยนิพพิทาวีระ ก็ถึงพร้อมด้วยที่ตั้งอาศัย ฉะนั้น เหมือนกันแล.

อำนาจศีลที่เป็นตัวกุศล^๑

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ศีลอันเป็นกุศลทั้งหลาย มีอะไรเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอานิสงส์ ?”
 ท่านพระอานนท์ ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า.

อานนท์ ! กุศลศีลทั้งหลาย มีอวิปฏิสาร (ความไม่ร้อนใจ) เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอวิปฏิสาร เป็นอานิสงส์.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! อวิปฏิสาร มีอะไรเป็นประโยชน์ ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอานิสงส์ ?”

อานนท์ ! อวิปฏิสาร มีความปราโมทย์ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีความปราโมทย์ เป็นอานิสงส์

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! มีความปราโมทย์ มีอะไรเป็นประโยชน์ ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอานิสงส์ ?”

อานนท์ ! ความปราโมทย์ มีปีติ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีปีติเป็นอานิสงส์.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อ. ๒๔/๑/๑, ตรัสแก่ท่านพระอานนท์ ที่เชตวัน.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็ปีติ มีอะไรเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอานิสงส์ ?”

อานนท์ ! ปีติ มีปีสัทธิ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีปีสัทธิ เป็นอานิสงส์.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็ปีสัทธิ มีอะไรเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอานิสงส์ ?”

อานนท์ ! ปีสัทธิ มีสุข เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีสุข เป็นอานิสงส์.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็สุข มีอะไรเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอานิสงส์ ?”

อานนท์ ! สุข มีสมาธิ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีสมาธิ เป็นอานิสงส์.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็สมาธิ มีอะไรเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอานิสงส์ ?”

อานนท์ ! สมาธิ มียถาภูตญาณทัสสนะ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มียถาภูตญาณทัสสนะ เป็นอานิสงส์.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็ยถาภูตญาณทัสสนะ มีอะไรเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอานิสงส์ ?”

อานนท์ ! ยถาภูตญาณทัสสนะ มีนิพพิทาวีระกะ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีนิพพิทาวีระกะ เป็นอานิสงส์.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็นิพพิทาวีระกะ มีอะไรเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอะไรเป็นอานิสงส์ ?”

อานนท์ ! นิพพิทาวีระกะ มีวิมุตติญาณทัสสนะ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีวิมุตติญาณทัสสนะ เป็นอานิสงส์.

อานนท์ ! ด้วยอาการอย่างนี้แล กุศลศีลทั้งหลาย มีอวิปฏิสารเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีอวิปฏิสารเป็นอานิสงส์, อวิปฏิสาร มีความปราโมทย์เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีความปราโมทย์เป็นอานิสงส์, ความปราโมทย์ มีปีติเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีปีติเป็นอานิสงส์, ปีติ มีปีสัทธิเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีปีสัทธิเป็นอานิสงส์, ปีสัทธิ มีสุขเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีสุขเป็นอานิสงส์, สุข มีสมาธิเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีสมาธิเป็นอานิสงส์, สมาธิ มียถาภูตญาณทัสสนะเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย

มียถาภูตญาณทัสสนะเป็นอานิสงส์, ยถาภูตญาณทัสสนะ มีนิพพิทาวีระจะเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีนิพพิทาวีระเป็นอานิสงส์, นิพพิทาวีระ มีวิมุตติญาณทัสสนะเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีวิมุตติญาณทัสสนะเป็นอานิสงส์.

อานนท์! กุศลศีลทั้งหลาย ย่อมยังความเป็นอรหันต์ให้เต็มได้ โดยลำดับด้วยอาการอย่างนี้แล.

อานิสงส์สำหรับผู้ทำศีลให้สมบูรณ์^๑

ภิกษุ ท. ! เธอทั้งหลาย จงมีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์อยู่เถิด. พวกเธอทั้งหลาย จงสำรวมด้วยปาติโมกข์สังวร สมบูรณ์ด้วยมรรยาทและโคจรอยู่เถิด ; จงเป็นผู้เห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายที่มีประมาณน้อย สมาทานศึกษา ในสิกขาบททั้งหลายเถิด.

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเป็นที่รัก ที่เจริญใจ ที่เคารพที่ยกย่อง ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย” ดังนี้แล้ว, เธอพึงทำให้บริบูรณ์ในศีลทั้งหลาย พึงตามประกอบในธรรมเป็นเครื่องสงบแห่งจิตในภายใน เป็นผู้ไม่เหินห่างในฉาน เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยวิปัสสนา และให้สุญญาการวัตต์เจริญงอกงามเถิด.

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเป็นผู้มีลาภด้วยบริกขารคือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และกิลานปัจฉัยเภสัชบริกขารทั้งหลาย” ดังนี้ก็ดี,

___ ฯลฯ ___

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อากังเขยสูตร ม. ม. ๑๒/๕๘/๗๓.

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราบริโภคน้ำจืด บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจฉิมภัตตของทายกเหล่าใด, การกระทำเหล่านั้น พึงมีผลมาก มีอานิสงส์มากแก่ทายกเหล่านั้น” ดังนี้ก็ดี, ___๗๗___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “ญาติสายโลหิตทั้งหลายซึ่งตายจากกันไปแล้ว มีจิตเลื่อมใส ระลึกถึงเราอยู่, ข้อนั้นจะพึงมีผลมาก มีอานิสงส์มากแก่เขาเหล่านั้น” ดังนี้ก็ดี, ___๗๗___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงอดทนได้ซึ่งความไม่ยินดี และความยินดี, อนึ่ง ความไม่ยินดีอย่าเบียดเบียนเรา, เราพึงครอบงำอย่าความไม่ยินดีซึ่งบังเกิดขึ้นแล้วอยู่เถิด” ดังนี้ก็ดี, ___๗๗___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงอดทนความขลาดกลัวได้, อนึ่ง ความขลาดกลัวอย่าเบียดเบียนเรา, เราพึงครอบงำอย่าความขลาดกลัวที่บังเกิดขึ้นแล้วอยู่เถิด” ดังนี้ก็ดี, ___๗๗___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงได้ตามต้องการ ได้ไม่ยาก ได้ไม่ลำบาก ซึ่งฉนทังสี่ อันเป็นไปในจิตอันยัง เป็นทิฏฐุธรรมสุขวิหาร” ดังนี้ก็ดี, ___๗๗___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “วิโมกข์เหล่าใด ก้าวล่วงรูปเสียแล้ว เป็นธรรมไม่มีรูป เป็นของสงบ เราพึงถูกต้องวิโมกข์เหล่านั้นด้วยนามกายอยู่เถิด” ดังนี้ก็ดี, ___๗๗___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงเป็นโสดาบัน เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์สาม เป็นผู้มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา ผู้เที่ยงต่อพระนิพพาน มีการตรัสรู้อยู่ข้างหน้า” ดังนี้ก็ดี, ___๗๗___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงเป็นสกทาคามี เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์สามและเพราะความเบาบางแห่งราคะ โทสะ และโมหะ พึงมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น แล้วพึงทำที่สุดแห่งทุกข์ได้” ดังนี้ก็ดี, ___๗๗___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงเป็นโอปปาติกะ เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์เบื้องต่ำห้า พึงปรินิพพานในภพนั้น ไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา” ดังนี้ก็ดี, ___ฯ___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงแสดงอิทธิวิธีอย่างต่าง ๆ ได้ ___” ดังนี้ก็ดี, ___ฯ___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงมีทิพยโสต ___” ดังนี้ก็ดี, ___ฯ___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราใคร่ครวญแล้ว พึงรู้จิตของสัตว์เหล่าอื่น ของบุคคลเหล่าอื่น ด้วยจิตของตน ___” ดังนี้ก็ดี, ___ฯ___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงตามระลึกถึงภพที่เคยอยู่ในกาลก่อนได้หลาย ๆ อย่าง ___” ดังนี้ก็ดี, ___ฯ___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงเห็นสัตว์ทั้งหลายด้วยจักขุทิพย์อันหมดจดเกินจักขุสามัญของมนุษย์ ___” ดังนี้ก็ดี, ___ฯ___

ภิกษุ ท. ! ถ้าภิกษุหากจำนง ว่า “เราพึงทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิวฏฐธรรมเทียว เข้าถึงแล้วแลอยู่” ดังนี้ก็ดี, เธอพึงทำให้บริบูรณ์ในศีลทั้งหลาย พึงตามประกอบในธรรมเป็นเครื่องสงบแห่งจิตในภายใน เป็นผู้ไม่เหินห่างในฌาน ประกอบพร้อมแล้วด้วยวิปัสสนา และให้วัตรแห่งผู้อยู่สุญญาคารทั้งหลายเจริญงอกงามเถิด.

คำใดที่เราผู้ตถาคตกล่าวแล้วว่า “ภิกษุ ท. ! เธอทั้งหลาย จงมีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์อยู่เถิด. เธอทั้งหลาย จงสำรวมด้วยปาติโมกข์สังวรสมบูรณ์ด้วยมรรยาทและโคจรอยู่เถิด ; จงเป็นผู้เห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายที่มีประมาณเล็กน้อย สมทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด” ดังนี้ ; คำนั้นอันเราตถาคตอาศัยเหตุผลดังกล่าวนี้แล จึงได้กล่าวแล้ว.

ผู้อยู่เหนือความหวัง^๑

ภิกษุ ท. ! ก็บุคคลเช่นไรเล่า ชื่อว่าผู้อยู่เหนือความหวังเสียแล้ว ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นพระอรหันต์จีณาสพ. เชนั้น ได้ยินว่า “ภิกษุชื่อนี้ ได้กระทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรม เข้าถึงแล้วแลอยู่” ดังนี้. เธอไม่อาจมีความคิดว่า “เมื่อไรเล่า แม่เรา จักกระทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรม เข้าถึงแล้วแลอยู่บ้าง” ดังนี้. ชื่อนั้นเป็นเพราะเหตุไร ? เพราะเหตุว่า ความหวังในวิมุตติของเธอ เมื่อก่อนหน้าที่เธอยังไม่ลู่ถึงวิมุตตินั้น ได้ร้างไปเสียแล้ว.

ภิกษุ ท. ! นี้แล เราเรียกว่า **คนอยู่เหนือความหวัง.**

เมื่อราชามีกำลัง^๒

ภิกษุ ท. ! คราวใด พระราชามีกำลัง และพวกโจรเสื่อมกำลัง, คราวนั้น ทั้งพระราชาเอง ก็มีความผาสุก ที่จะเข้าไปในออกนอก หรือที่จะมีใบบอกไปยังชนบทปลายแดน ; แม้พวกพราหมณ์และคฤหบดี ก็มีความสะดวกที่จะเข้าไปในออกนอก หรือที่จะอำนวยการงานนอกเมือง, ชื่อนี้ฉันใด ;

๑. บาลี พระพุทธภายิต ติก. อ. ๒๐/๑๓๗/๔๕๒.

๒. บาลี พระพุทธภายิต ทุก. อ. ๒๐/๘๗/๒๘๔.

ภิกษุ ท. ! คราวใด ภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก มีกำลัง, พวกภิกษุลามก เลื่อมกำลังลง ; คราวนั้น พวกภิกษุลามก จำต้องเป็นผู้หนึ่ง เจียบเจียบอยู่ในท่ามกลางสงฆ์ โดยเหตุที่ต้องเป็นพวกหล่นไปเอง ; ฉะนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! เหตุเช่นนี้มีขึ้น เพื่อ เป็นประโยชน์แก่มหาชน ทำให้มหาชน มีความสุข เป็นความเจริญแก่มหาชนเป็นอันมาก และเพื่อความเกื้อกูล เป็นความสุข ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายทั่วกัน แล.

ประสพบุญใหญ่^๑

ภิกษุ ท. ! นักบวชผู้มีศีล เข้าไปสู่สกุลใด, มนุษย์ทั้งหลายในสกุลนั้น ย่อมประสพบุญเป็นอันมาก ด้วยฐานะห้าอย่าง. ฐานะห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ?
ห้าอย่าง คือ :-

(๑) ในสมัยใด จิตของมนุษย์ทั้งหลาย ย่อมเลื่อมใส เพราะได้เห็น นักบวชผู้มีศีลซึ่งเข้าไปสู่สกุล, ในสมัยนั้น สกุลนั้น ชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อสวรรค์.

(๒) ในสมัยใด มนุษย์ทั้งหลาย พากันตอบรับ กราบไหว้ ให้อาสนะแก่นักบวชผู้มีศีล ซึ่งเข้าไปสู่สกุล, ในสมัยนั้น สกุลนั้น ชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการเกิดในสกุลสูง.

(๓) ในสมัยใด มนุษย์ทั้งหลาย กำจัดมลทินคือความตระหนี่เสียได้ในนักบวชผู้มีศีล ซึ่งเข้าไปสู่สกุล, ในสมัยนั้น สกุลนั้น ชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการได้เกียรติศักดิ์อันใหญ่.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒/๒๗๑/๑๘๘.

(๔) ในสมัยใด มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมแจกจ่ายทาน ตามสติ ตามกำลัง ในนักบวชผู้มีศีล ซึ่งเข้าไปสู่สกุล, ในสมัยนั้น สกุลนั้น เชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติ ที่เป็นไปเพื่อการได้โภคะใหญ่.

(๕) ในสมัยใด มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมไต่ถาม สอบสวน ย่อมฟังธรรม ในนักบวชผู้มีศีล ซึ่งเข้าไปสู่สกุล, ในสมัยนั้น สกุลนั้น เชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติ ที่เป็นไปเพื่อการได้ปัญญาใหญ่.

ภิกษุ ท. ! นักบวชผู้มีศีล เข้าไปสู่สกุลใด, มนุษย์ทั้งหลายในสกุลนั้น ย่อมประสพบุญเป็นอันมาก ด้วยฐานะห้าอย่างเหล่านี้แล.

หมวดที่สิบ จบ.

ผู้ชีชวนวิงวอน !

ข้ ภิกขเว สตถารา กรณียํ สาวกานํ
หิตสีนา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปํ อฺปาทาย
กตํ โว ตํ มยา

ภิกษุ ท. ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์
เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกขเว รุกขมฺลानิ
เอตานิ สฺขุณฺณาคารานิ

ภิกษุ ท. ! นั้น โคนไม้ทั้งหลาย, นั้น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฌายถ ภิกขเว มา ปมาทตถ

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺจลา วิปฺปฏิสาริโน อหฺวตถ

พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อยํ โว อมฺหากํ อนฺุสาสนิ

นี้แล เป็นวาจาเครื่องปราศอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สพายตนวคฺค สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโอบอ้อม

หมวดที่ ๑๑

ว่าด้วย การมีสังวร

๑. ผู้มีหลักเสาเขื่อน
๒. ไม่ตกอบาย ดีกว่า
๓. ช้างนาบุญ
๔. ผู้พิชิตสงครามถึงที่สุดแล้ว
๕. ผู้พิชิตสงครามถึงที่สุดแล้ว (อีกนัยหนึ่ง)
๖. ผู้อยู่ในร่องรอย
๗. ผู้สมควรอยู่ป่า
๘. ผู้ต้องติดต่อด้วยสตรี
๙. ผู้ทำตามคำสั่งแท้จริง
๑๐. กระจกของบรรพชิต
๑๑. เอาตัวรอดได้เพราะสังวรด้วยความรู้
๑๒. ผู้สำรวจมาจากภายใน
๑๓. ผู้ได้รับผลแห่งอินทริยสังวร

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๑

ว่าด้วย การมีสังวร

(ปฏิบัติภณัย ของหมวด ๒ อันว่าด้วยการไม่สังวร)

ผู้มีหลักเสาเขื่อน^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้มีสังวรนั้น เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ เมื่อเห็นรูปด้วยตา, ฟังเสียงด้วยหู, คมกลิ่นด้วยจมูก, ลิ้มรส
ด้วยลิ้น, สัมผัสโศภณวัตถุด้วยกาย, รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ ; ก็ ไม่สยบอยู่ใน
อารมณ์ที่น่ารัก ไม่เคียดแค้นในอารมณ์อันไม่น่ารัก เป็นผู้ตั้งไว้ซึ่งกายคตาสติ
มีจิตไม่เลื่อนลอยตามอารมณ์, ย่อมรู้ตามที่เป็นจริงซึ่งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ
อันเป็นที่ดับแห่งบาปอกุศลที่เกิดแล้วแก่เขานั้นโดยสิ้นเชิง.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนบุรุษจับสัตว์หกชนิด อันมีที่อยู่อาศัยต่างกัน
มีที่เกี่ยวหากินต่างกัน มาผูกรวมกันด้วยเชือกอันมั่นคง คือ เขาจับงูมาผูกด้วย
เชือกเหนียวเส้นหนึ่ง, จับจระเข้, จับนก, จับสุนัขบ้าน, จับสุนัขจิ้งจอก และ
จับลิง, มาผูกด้วยเชือกเหนียวเส้นหนึ่งๆ ครั้นแล้ว นำไปผูกไว้กับเสาเขื่อน
หรือเสาหลักอีกต่อหนึ่ง. ภิกษุ ท. ! ครั้นนั้น สัตว์ทั้งหกชนิดเหล่านั้นมีที่อาศัย
และที่เกี่ยวต่างๆ กัน ก็ยื้อแย่งจุดดึงกัน เพื่อจะไปสู่ที่อาศัยและที่เกี่ยวของตนๆ :
งูจะเข้าจอมปลวก, จระเข้จะลงน้ำ, นกจะบินขึ้นไปในอากาศ, สุนัขจะเข้าบ้าน,

๑. บาลี พระพุทธทศายิต สฟา. ส. ๑๘/๒๔๗/๓๔๕, ครัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

สุนัขจิ้งจอกจะไปป่าช้า, และลิงก็จะไปป่า, ภิกษุ ท. ! ในกาลใดแล ความ เป็นไปภายในของสัตว์ทั้งหกชนิดเหล่านั้น มีแต่ความเมื่อยล้าแล้ว, ในกาลนั้น มันทั้งหลายก็จะพึงเข้าไปยืนเง่า นั่งเง่า นอนเง่า อยู่ข้างเสาเขื่อน หรือเสา หลักนั่นเอง. ข้อนี้ฉันใด ;

ภิกษุ ท. ! ภิกษุรูปใดได้อบรมกระทำให้มากในกายคตาสติแล้ว ตา ก็จะไม่นุคเอาภิกษุนั้นไปหารูปที่น่าพอใจ, รูปที่ไม่น่าพอใจก็ไม่ใช่สิ่งที่เธอ รู้สึกอึดอัดขะแยง ; หู ก็จะไม่นุคเอาภิกษุนั้นไปหาเสียงที่น่าฟัง, เสียงที่ไม่ น่าฟังก็ไม่ใช่สิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขะแยง ; จมูก ก็จะไม่นุคเอาภิกษุนั้นไป หากลิ้นที่น่าสุดคม, กลิ่นที่ไม่น่าสุดคมก็ไม่ใช่สิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขะแยง ; ลิ้น ก็จะไม่นุคเอาภิกษุนั้นไปหารสที่ชอบใจ, รสที่ไม่ชอบใจก็ไม่ใช่สิ่งที่ เธอรู้สึกอึดอัดขะแยง ; กาย ก็จะไม่นุคเอาภิกษุนั้นไปหาสัมผัสที่ยั่ววนใจ, สัมผัสที่ไม่ยั่ววนใจก็ไม่ใช่สิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขะแยง ; และใจ ก็จะไม่นุค เอาภิกษุนั้นไปหาธรรมารมณ์ที่ถูกต้อง, ธรรมารมณ์ที่ไม่ถูกต้องก็ไม่ใช่สิ่งที่เธอ รู้สึกอึดอัดขะแยง ; ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน. ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้มีสังวร เป็นอย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! คำว่า “เสาเขื่อน หรือเสาหลัก” นี้เป็นคำเรียกแทนชื่อ แห่งกายคตาสติ.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจ ไว้ว่า “กายคตาสติของเราทั้งหลาย จักเป็นสิ่งที่เราอบรม กระทำให้มาก กระทำให้เป็นยานเครื่องนำไป กระทำให้เป็นของที่อาศัยได้ เพียรตั้งไว้เนื่อง ๆ เพียรเสริมสร้างโดยรอบคอบ เพียรปรารถน้าม้าเสมอด้วยดี” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

ไม่ตกอบายดีกว่า^๑

ภิกษุ ท. ! อินทรีย์คือดวงตา ถูกแทงด้วยซีเหล็กอันร้อนจัดเป็นเปลว
 ลูกโซน เสียยังดีกว่า : การถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือหรือโดยการ
 แยกถือเป็นส่วน ๆ ในรูปอันเห็นด้วยตานี้ ไม่ดีเลย. ภิกษุ ท. ! วิญญาณ
 อันกำหนดด้วยความยินดี ในการถือเอา โดยลักษณะที่เป็นการรวบถือทั้งหมด
 ก็ตาม วิญญาณอันกำหนดแล้วด้วยความยินดี ในการถือเอาโดยลักษณะที่เป็น
 การแยกถือเป็นส่วน ๆ ก็ตาม กำลังตั้งอยู่, ถ้าแหละบุคคลตายลงในขณะนั้น
 ไชรี คติที่เขาจะพึงไป มีสองอย่าง คือ นรก หรือกำเนิดเดรัจฉาน. ข้อนี้
 เป็นฐานะที่แน่นอน. ภิกษุ ท. ! เรากล่าวอย่างนี้ เพราะเห็นโทษอันนี้เอง.

ภิกษุ ท. ! อินทรีย์คือหู ถูกกระชากด้วยขอเหล็กอันร้อนจัดเป็นเปลว
 ลูกโซน เสียยังดีกว่า : การถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือหรือโดยการแยก
 ถือเป็นส่วน ๆ ในเสียงอันฟังด้วยหูนี้ ไม่ดีเลย. ___๑ล๑___^๒ ภิกษุ ท. !
 เรากล่าวอย่างนี้ เพราะเห็นโทษอันนี้เอง.

ภิกษุ ท. ! อินทรีย์คือจมูก ถูกควั่นภายในด้วยมีดที่คมอันร้อนจัดเป็น
 เปลวลูกโซน เสียยังดีกว่า : การถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือหรือโดยการ
 แยกถือเป็นส่วน ๆ ในกลิ่นอันดมด้วยจมูกนี้ ไม่ดีเลย. ___๑ล๑___ ภิกษุ ท. !
 เรากล่าวอย่างนี้ เพราะเห็นโทษอันนี้เอง.

ภิกษุ ท. ! อินทรีย์คือลิ้น ถูกตัดเสียด้วยมีดโกนที่คมกล้าอันร้อนจัด
 เป็นเปลวลูกโซน เสียยังดีกว่า : การถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือ หรือ

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สฟา. ส. ๑๘/๒๑๐/๓๐๓.

๒. เติมให้เต็ม อย่างเดียวกับข้อบน.

หรือโดยการแยกถือเป็นส่วน ๆ ในรสอันลิ้มด้วยลิ้นนั้น ไม่ดีเลย. ___๑๗___
ภิกษุ ท.! เรากล่าวอย่างนี้ เพราะเห็นโทษอันนี้เอง.

ภิกษุ ท.! อินทรีย์คือกาย ถูกแทงด้วยหอกที่คมอันร้อนจัดเป็นเปลว
ลูกโซน เสียยังดีกว่า : การถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือหรือโดยการ
แยกถือเป็นส่วน ๆ ในโณฏฐัพพะอันสัมผัสด้วยกายนั้น ไม่ดีเลย. ภิกษุ ท.!
วิญญาณอันกำหนดแล้วด้วยความยินดี ในการถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการ
รวบถือทั้งหมดก็ตาม วิญญาณอันกำหนดแล้วด้วยความยินดีในการถือเอาโดย
ลักษณะที่เป็นการแยกถือเป็นส่วน ๆ ก็ตาม กำลังตั้งอยู่ ถ้าแหละบุคคลตายลง
ในขณะนั้นไซ้ คติที่เขาจะพึงไปมีสองอย่าง คือ นรก หรือกำเนิดเดรัจฉาน.
ข้อนี้เป็นฐานะที่แน่นอน. ภิกษุ ท.! เรากล่าวอย่างนี้ เพราะเห็นโทษอันนี้เอง.

ภิกษุ ท.! การนอนหลับ ยังดีกว่า, แม้เราจะกล่าวว่า การนอนหลับ
เป็นโทษ ไร้ผล เป็นความหลงใหล สำหรับผู้ที่มีชีวิตอยู่ ก็จริงแล, แต่เพราะ
การตื่น ที่เต็มไปด้วยวิตกอันเลวทราม อาจทำลาย (ภาวะแห่ง) สงฆ์เสียได้นั้น
ไม่ดีเลย. ภิกษุ ท.! เรากล่าวดังนี้ เพราะเห็นโทษอันต่ำทรามสำหรับผู้ที่มี
ชีวิตอยู่ด้วยอาการอย่างนี้.

ช้างนาบุญ^๑

ภิกษุ ท.! ช้างหลวงที่ประกอบด้วยองค์ห้า ย่อมเป็นช้างคู่ควรแก่
พระราชา เป็นโภคะประจำองค์พระราชา นับว่าเป็นองค์อวัยวะของพระราชา.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๓๘/๑๓๘.

องค์ห้าอะไรบ้างเล่า? องค์ห้าคือ ช้างหลวงในกรณีนี้ เป็นช้างที่อดทนต่อรูปทั้งหลาย ๑, อดทนต่อเสียงทั้งหลาย ๑, อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย ๑, อดทนต่อรสทั้งหลาย ๑, อดทนต่อโผฏฐัพพะทั้งหลาย ๑.

ภิกษุ ท. ! ช้างหลวงที่อดทนต่อรูปทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า?
 ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก ได้เห็นหมู่พลช้างก็ดี, หมู่พลม้าก็ดี, หมู่พลรถก็ดี, หมู่พลราบก็ดี, (ของฝ่ายข้าศึก) แล้ว ก็ไม่ระย่อ ห่อหดย่อมยืนหยัด ย่อมอาจที่จะเข้าสู่การรบได้. ภิกษุ ท. ! ช้างหลวงอย่างนี้ ชื่อว่า อดทนต่อรูปทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! ช้างหลวงที่อดทนต่อเสียงทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า?
 ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก ได้ยินเสียงหมู่พลช้างก็ดี, หมู่พลม้าก็ดี, หมู่พลรถก็ดี, หมู่พลราบก็ดี, ได้ยินเสียงกึกก้องแห่งกลอง บัณเฑาะว์ สังข์ และมโหระทึกก็ดี, แล้วก็ไม่ระย่อ ห่อหดย่อมยืนหยัด ย่อมอาจที่จะเข้าสู่การรบได้. ภิกษุ ท. ! ช้างหลวงอย่างนี้ ชื่อว่า อดทนต่อเสียงทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! ช้างหลวงที่อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า?
 ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก ได้กลิ่นมุตรและกรีส (ปัสสาวะและอุจจาระ) ของช้างทั้งหลาย ชนิดที่เป็นชั้นจ่าเจนสงครามเข้าแล้ว ก็ไม่ระย่อ ห่อหดย่อมยืนหยัด ย่อมอาจที่จะเข้าสู่การรบได้. ภิกษุ ท. ! ช้างหลวงอย่างนี้ ชื่อว่า อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! ช้างหลวงที่อดทนต่อรสทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า?
 ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก เมื่อไม่ได้รับการทอดหญ้าและน้ำมือนึ่ง หรือสองมือ สามมือ สี่มือ หรือห้ามือ ก็ไม่ระย่อ ห่อหดย่อมยืนหยัด ย่อมอาจที่จะเข้าสู่การรบได้. ภิกษุ ท. ! ช้างหลวงอย่างนี้ ชื่อว่า อดทนต่อรสทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! ช้างหลวงที่อดทนต่อโณฏฐัพพะทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?
 ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ ช้างหลวงเมื่อออกศึก ถูกศรที่เขายิงมาอย่างแรงเข้า
 หนึ่งลูก หรือสองลูก สามลูก สี่ลูก หรือห้าลูก ก็ไม่ระย่อ ห่อหด ย่อมยืนหยัด
 ย่อมอาจที่จะเข้าสู่การรบได้. ภิกษุ ท. ! ช้างหลวงอย่างนี้ ชื่อว่า อดทนต่อ
 โณฏฐัพพะทั้งหลาย.

.....

ภิกษุ ท. ! ฉันทใดก็ฉันทนั้นเหมือนกัน : ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยเหตุ
 ห้าอย่างแล้ว ย่อมเป็นผู้ที่น่าบูชาด้วยของที่จัดไว้บูชา, นำต้อนรับด้วยของที่
 จัดไว้ต้อนรับ, นำรับทักษิณาทานที่อุทิศเพื่อผู้ตาย, นำไหว้, และเป็น
 เนื่อนาบุญชั้นดีเยี่ยมของโลก. เหตุห้าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห้าอย่าง คือ เป็น
 ผู้อดทนต่อรูปทั้งหลาย, อดทนต่อเสียงทั้งหลาย, อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย,
 อดทนต่อรสทั้งหลาย, อดทนต่อโณฏฐัพพะทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อรูปทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?
 ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้เห็นรูปด้วยตาแล้ว ไม่กำหนดข้อมใจ
 ในรูป อันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ย่อมสามารถที่จะดำรงจิตให้เป็นปกติ
 อยู่ได้. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่า อดทนต่อรูปทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อเสียงทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?
 ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้ฟังเสียงด้วยหูแล้ว ไม่กำหนดข้อมใจ
 ในเสียง อันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ย่อมสามารถที่จะดำรงจิตให้เป็นปกติ
 อยู่ได้. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่า อดทนต่อเสียงทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?
 ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้ดมกลิ่นด้วยจมูกแล้ว ไม่กำหนดข้อมใจ

ในกลืน อันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ย่อมสามารถที่จะดำรงจิตให้เป็นปกติ
อยู่ได้. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่า อคทนต่อกลืนทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้อคทนต่อรสทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?
ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้ลิ้มรสด้วยลิ้นแล้ว ไม่กำหนดข้อมใจในรส
อันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ย่อมสามารถที่จะดำรงจิตให้เป็นปกติอยู่ได้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่า อคทนต่อรสทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้อคทนต่อโณภูฏัพพะทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?
ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้สัมผัสโณภูฏัพพะด้วยกายแล้ว ไม่กำหนด
ข้อมใจในโณภูฏัพพะอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ย่อมสามารถที่จะดำรงจิตให้
เป็นปกติอยู่ได้. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่า อคทนต่อโณภูฏัพพะทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยเหตุห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็น
ผู้ที่นำบูชาด้วยของที่จัดไว้บูชา, นำต้อนรับด้วยของที่จัดไว้ต้อนรับ, นำรับ
ทักษิณาทานที่อุทิศเพื่อผู้ตาย, นำไหว้, และเป็นเนื่อนาบุญชั้นดีเยี่ยมของโลก แล.

ผู้พิชิตสงครามถึงที่สุดแล้ว^๑

ภิกษุ ท. ! นครบออาชีพบางประเภท ทนต่อผงคลีได้, ทนต่อยอดธงชัย
ของข้าศึกได้, ทนต่อเสียงโห่ร้องได้, ทนต่อการล้อมประหารกันได้, เขาสู

๑. บาลี พระพุทธทศกัณฐก ปณจก. อ. ๒๒/๑๐๑,๑๐๔/๓๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เข้าผจญการสงครามนั้น เป็นผู้พิชิตสงคราม แล้วเข้ายึดครองสนามรบไว้ได้.
 นักรบอาชีพบางประเภทในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพประเภทที่ห้า^๑
 มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก...

ภิกษุ ท. ! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพชนิดนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุ
 หาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิกษุทนต่อ “ผงคลี” ได้, ทนต่อ
 “ยอดธงชัยของข้าศึก” ได้, ทนต่อ “เสียงโห่ร้อง” ได้, ทนต่อ “การ
 สัมประหารกัน” ได้, เธอผู้เข้าผจญการสงครามนั้น เป็นผู้พิชิตสงคราม
 แล้วเข้ายึดครองสนามรบไว้ได้.

ชื่อว่า “สงครามวิชัย” สำหรับภิกษุนั้น ได้แก่อะไรเล่า? ภิกษุ ท. !
 ในกรณีนี้คือ ภิกษุอยู่ป่า หรืออยู่โคนไม้ หรืออยู่เรือนว่าง, มีมาตุคามเข้า
 ไปนั่งเบียดนอนเบียด นั่งทับนอนทับ. เมื่อเธอถูกกระทำเช่นนั้น, ก็สลัดทิ้ง
 ปลดเปลื้องเอาตัวรอด หลีกไปได้ตามประสงค์.

ภิกษุนั้น ย่อมเสพเสนาสนะอันสังัดเจียม คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ลำธาร
 ท้องถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎู ที่แจ้ง ลอมฟาง (อย่างใดอย่างหนึ่ง). เธอไปสู่ป่า
 หรือไปสู่โคนไม้ หรือไปสู่เรือนว่างแล้ว ย่อมนั่งคู้ขาเข้าเป็นบัลลังก์ ตั้งกายตรง
 ดำรงสติเฉพาหน้า. เธอละอภิชฌาในโลก มีจิตปราศจากอภิชฌา คอยชำระ
 จิตจากอภิชฌา; ละความประทุษร้ายด้วยอำนาจพยายาม มีจิตไม่พยายาม
 เป็นผู้กรุณา มีจิตหวังความเกื้อกูลในสัตว์ทั้งหลาย คอยชำระจิตจากความ
 ประทุษร้ายด้วยอำนาจพยายาม; ละถีนมิทระ มีจิตปราศจากถีนมิทระ มุ่ง
 อยู่แต่ความสว่างในใจ มีสติสัพพัญญู คอยชำระจิตจากถีนมิทระ; ละ
 อุทธัจจกุกกุจจะ ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบอยู่ในภายใน คอยชำระจิตจากอุทธัจจ-
 จกุกกุจจะ; ละวิจิกิจฉา ข้ามพ้นวิจิกิจฉาเสียได้ ไม่ต้องกล่าวว่ “นี่อะไร

๑. ต่อจากเรื่องที่ ๗ หมวดที่ ๒ ว่าด้วยการไม่สังวร.

นี้อย่างไร ในกุศลธรรมทั้งหลาย (เพราะความสงสัย)”, คอยชำระจิตจากวิจิกิจจา.

ภิกษุ นั้น ครั้นละนิวรณ์ห้าประการ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตและทำปัญญาให้ถอยกำลังเหล่านี้ ได้แล้ว, เพราะสังัดจากกามทั้งหลาย ___ ฯลฯ ___ บรรลุฌานที่หนึ่ง ___ ที่สอง ___ ที่สาม ___ และที่สี่ แล้วแลอยู่.

เธอ ครั้นจิตตั้งมั่น บริสุทธิ์ ผ่องใส ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็นธรรมชาติอ่อนโยน ควรแก่การงาน ตั้งอยู่ได้ ถึงความไม่หวั่นไหวเช่นนี้แล้ว ก็น้อมจิตไปเฉพาะต่ออาสวักขญาณ. เธอ ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า นี้ทุกข์, นี้เหตุให้เกิดทุกข์, นี้ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์; และย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า เหล่านี้อาสวะ, นี้เหตุให้เกิดอาสวะ, นี้ความดับไม่เหลือแห่งอาสวะ, นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งอาสวะ, เมื่อรู้้อย่างนี้ เห็น้อย่างนี้ จิตก็หลุดพ้นจากกามาสวะ, ภาวาสวะ, และอวิชชาสวะ; ครั้นจิตหลุดพ้นแล้ว ก็เกิดญาณว่า หลุดพ้นแล้ว. เธอ ย่อมรู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ ทำสำเร็จแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีก” ดังนี้.

ความที่ภิกษุ นั้นสลัดมาตุคามทิ้งพาตัวรอดไปได้ กระทั่งถึงการทำตนให้สิ้นอาสวะนี้ ได้ในชื่อว่า “สงครามวิชัย” สำหรับภิกษุ นั้น. ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพที่ทนต่อผงคลีได้, ทนต่อยอดธงชัยของข้าศึกได้, ทนต่อเสียงโห่ร้องได้, ทนต่อการสัมประหารกันได้, เข้าสู่เข้าผจญสงครามนั้น เป็นผู้พิชิตสงคราม แล้วเข้ายึดครองสนามรบไว้ได้ ฉันทใด; ภิกษุ ท. ! เรา กล่าวนักรบขี้นี้ว่า มีนักรบอาชีพชนิดนั้นเป็นคู่เปรียบ ฉันทนั้น. ภิกษุ ท. ! นักรบขี้นั้นในกรณีนี้ เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบขี้นั้นเปรียบด้วย

นักรบอาชีพประเภทที่ห้า มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ แล.

ผู้พิชิตสงครามถึงที่สุดแล้ว^๑

(อีกนัยหนึ่ง)

ภิกษุ ท. ! นักรบอาชีพบางประเภท ถือดาบและโล่ สอดใส่ธนูและแล่ง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว. เขาผู้เข้าผจญการสงครามนั้น เป็นผู้มิชักชนะ ในสงคราม แล้วเข้ายึดครองสนามรบไว้ได้. นักรบอาชีพบางประเภทในกรณีนี้เป็นเช่นนี้ เป็นนักรบอาชีพประเภทที่ห้า^๒ มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก...

ภิกษุ ท. ! นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพชนิดนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุเหมือนกัน. ในกรณีนี้คือ ภิกษุเข้าไปอาศัยหมู่บ้านหรือนิคมแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่. เวลาเช้า เธอครองจีวร ถือบาตร เข้าไปสู่หมู่บ้านหรือนิคมนั้นเพื่อบิณฑบาต. ด้วยการรักษากาย, รักษาวาจา, รักษาจิต, ตั้งสติไว้มั่น, และด้วยการสำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย, เธอได้เห็นรูปด้วยตา, ได้ฟังเสียงด้วยหู, ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก, ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น, ได้สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกาย และได้รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ก็ไม่รวบถือเอาทั้งหมด และไม่แยกถือเอาเป็นส่วนๆ. สิ่งที่เป็นอกุศลลามก คือ อภิชณาและโทมนัส มักไหลไปตามภิกษุผู้ไม่สำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์ใดเป็นเหตุ, เธอก็ปฏิบัติเพื่อปิดกั้นอินทรีย์เหล่านั้นไว้, เธอรักษาและถึงความสำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ.

๑. บาลี พระพุทธทศายิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๐๗, ๑๑๓/๗๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. ต่อจากเรื่องที่ ๑๑ หมวดที่ ๒ ว่าด้วยการไม่สังวร.

ภิกษุ นั้น ภายหลังจากอาหาร กลับจากบิณฑบาตแล้ว ย่อมเสพเสนาสนะ อันสังคเจียบ คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ลำธาร ท้องถ้ำ ป่าช้า ป่าช้า ที่แจ้ง ลอมฟาง (อย่างใดอย่างหนึ่ง). เธออยู่ป่า หรืออยู่โคนไม้ หรืออยู่เรือนว่าง ย่อมนั่งคู้ ขาเข้าเป็นบัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติเฉพาะหน้า. เธอละอภิชฌาในโลกเสีย ได้ ___ ฯลฯ ___ ___ ฯลฯ ___ ภิกษุ นั้น ครั้นละนิวรรณ์ห้าประการ อันเป็น เครื่องเศร้าหมองจิตและทำปัญญาให้ถอยกำลังเหล่านี้ ได้แล้ว, เพราะสังคจาก กามทั้งหลาย ___ ฯลฯ ___ บรรลุฌานที่หนึ่ง ___ ฯลฯ ___ ที่สาม ___ และที่สี่ แล้วแลอยู่.

เธอ ครั้นจิตตั้งมั่น บริสุทธิ์ ผ่องใส ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็น ธรรมชาติอันโยน ควรแก่การงาน ตั้งอยู่ได้ ถึงความไม่หวั่นไหว เช่นนี้แล้ว ก็โน้มจิตไปเฉพาะต่ออสาวิคชญาณ. เธอ ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า นี่ทุกข์, นี่เหตุให้เกิดทุกข์, นี่ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, นี่ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่ เหลือแห่งทุกข์; และย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า เหล่านี้อาสวะ, นี่เหตุให้เกิด อาสวะ, นี่ความดับไม่เหลือแห่งอาสวะ, นี่ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือ แห่งอาสวะ. เมื่อรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ จิตก็หลุดพ้นทั้งจากกามาสวะ ภาวาสวะ และอวิชชาสวะ; ครั้นจิตหลุดพ้นแล้วก็เกิดญาณว่า หลุดพ้นแล้ว. เธอย่อมรู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำสำเร็จ แล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีกแล้ว” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนนักรบอาชีพผู้ นั้น ถือดาบและโล่ สอดใส่ธนู และแฉ่ง เข้าสู่สงครามอันประชิดแล้ว. เขาเข้าสู่ผจญการสงครามนั้น เป็น ผู้มีชัยชนะในสงคราม แล้วเข้ายึดครองสนามรบไว้ได้ ฉันท; ภิกษุ ท. ! เรา กล่าวนักรบขี้ว่า มีนักรบอาชีพชนิดนั้นเป็นคู่เปรียบ ฉันท. ภิกษุ ท. !

นักบวชบางคนในกรณีนี้ เป็นเช่นนี้ เป็นนักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพ
ประเภทที่ห้า มีอยู่ในหมู่ภิกษุ หาได้ในหมู่ภิกษุ แล.

ผู้อยู่ในร่องรอย^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่ทำตนเป็นพระประจำสกุล เมื่อประกอบด้วยการ
กระทำห้าอย่างแล้ว ย่อมทำให้สกุลทั้งหลายให้ความรัก ให้ความพอใจ ให้
ความเคารพ และตั้งไว้ในภาวะที่ควร. ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห้าอย่างคือ :-

- (๑) ไม่แสดงอาการเป็นกันเองกับคนที่ยังไม่ถึงขนาดเป็นกันเอง.
- (๒) ไม่แทรกแซงในสิ่งที่ไม่ได้รับอำนาจมอบหมาย.
- (๓) ไม่คบคนฝ่ายปฏิปักษ์.
- (๔) ไม่พูดกระซิบที่หู.
- (๕) ไม่ขอมมากเกินไป.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่ทำตนเป็นพระประจำสกุล เมื่อประกอบด้วยการ
กระทำห้าอย่างเหล่านี้ ย่อมทำให้สกุลทั้งหลายให้ความรัก ให้ความพอใจ
ให้ความเคารพ และตั้งไว้ในภาวะที่ควร แล.

๑. บาลี พระพุทธทศกัณฐก ปณจก. อ. ๒๒/๑๕๔/๑๑๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ผู้สมควรอยู่ป่า^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ที่ประกอบด้วยเหตุสี่อย่างแล้ว สมควรที่จะเสพเฉพาะซึ่งเสนาสนะเจียบสังคอันเป็นป่าและป่าชฎ. เหตุสี่อย่างอะไรบ้างเล่า ? สี่อย่างคือ :-

- (๑) เป็นผู้มีความครุ่นคิดในทางการออกจากกาม.
- (๒) เป็นผู้มีความครุ่นคิดในทางไม่พยาบาท.
- (๓) เป็นผู้มีความครุ่นคิดในทางไม่เบียดเบียน.
- (๔) เป็นคนมีปัญญา ไม่โง่เขลาเงอะงะ.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ที่ประกอบด้วยเหตุสี่อย่างเหล่านี้แล้ว สมควรที่จะเสพเฉพาะซึ่งเสนาสนะเจียบสังคอันเป็นป่าและป่าชฎแล.

ผู้ต้องติดต่อกับสตรี^๒

ท่านพระอานนท์ ทูลถามว่า :-

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้าพระองค์ทั้งหลาย จะปฏิบัติในมาตุคาม (สตรี) อย่างไร^๒ ”

พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า :-

“อานนท์ ! การไม่พบปะกัน”.

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ! เมื่อยังมีการพบปะกัน จะพึงปฏิบัติอย่างไรเล่า ?”

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๓๔๐/๒๖๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาปรินิพพานสูตร มหา. ที. ๑๐/๑๖๔/๑๓๒.

“อานนท์ ! การไม่พูดด้วย”.

“เจ้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! เมื่อต้องพูดด้วย จะพึงปฏิบัติอย่างไรเล่า ?”

“อานนท์ ! ถ้าต้องพูดด้วย พึงมีสติแล”.

ผู้ทำตามคำสั่งแท้จริง^๑

ภิกษุ ท. ! ถ้าหากพวกโจรผู้ทำโจรกรรม พึงเลื่อยอวัยวะใหญ่ย่อยทั้งหลาย ด้วยเลื่อยมีที่สำหรับจับทั้งสองข้างไซ้ แม้ในการที่ถูกทำเช่นนั้น ภิกษุใด มีใจประทุษร้ายต่อโจรนั้น ภิกษุนั้นชื่อว่า มิได้ทำตามคำสั่งสอนของเรา เพราะเหตุนั้น.

ภิกษุ ท. ! แม้ในเรื่องนั้น พวกเธอทั้งหลายพึงตั้งใจสำเหนียกไว้ว่า “จิตของเรา ต้องไม่ผิดปรกติด้วย, เราจักไม่เปล่งออกซึ่งวาจาอันเป็นบาปด้วย, เราจักเป็นผู้อยู่อย่างผู้ที่มีความเอ็นดู คิดจะทำประโยชน์ แก่กุลมิจิตเมตตา หาโทษจิตแทรกมิได้ด้วย, เราจักอยู่ด้วยใจอันประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปยังบุคคลนั้นด้วย, และจักอยู่ด้วยใจ อันประกอบด้วยเมตตาอันไพบูรณ์ใหญ่หลวงหาประมาณมิได้ ไม่มีเวรปราศจากพยาบาท แผ่ไปยังสัตว์โลกทั้งปวง โดยมีบุคคลนั้นเป็นอารมณ์ด้วย.” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงตั้งใจสำเหนียกไว้ อย่างนี้แล.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต กถุขปมสูตร ม.ม. ๑๒/๒๖๐/๒๗๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

กระดองของบรรพชิต^๑

ภิกษุ ท. ! เรื่องเคยมีมาแต่ก่อน : เต่าตัวหนึ่งเที่ยวหากินตามริมลำธารในตอนเย็น, สุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่ง ก็เที่ยวหากินตามริมลำธารในตอนเย็นเช่นเดียวกัน. เต่าตัวนั้นได้เห็นสุนัขจิ้งจอกซึ่งเที่ยวหากิน (เดินเข้ามา) แต่ไกล, ครั้นแล้วจึงหอด้วยวะทั้งหลาย มีศีรษะเป็นที่ห้า เข้าในกระดองของตนเสียเป็นผู้ขวนขวายน้อยนิ่งอยู่. แม้สุนัขจิ้งจอกก็ได้เห็นเต่าตัวที่เที่ยวหากินนั้นแต่ไกลเหมือนกัน, ครั้นแล้ว จึงเดินตรงเข้าไปที่เต่า คอยช่องอยู่ว่า “เมื่อไรหนอเต่าจักโผล่อ้วยวะส่วนใดส่วนหนึ่งออก ในบรรดาอ้วยวะทั้งหลาย มีศีรษะเป็นที่ห้า แล้วจักกัคอ้วยวะส่วนนั้นคร่าเอาออกมากินเสีย” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! ตลอดเวลาที่เต่าไม่โผล่อ้วยวะออกมา สุนัขจิ้งจอกก็ไม่ได้โอกาสต้องหลีกไปเอง ;

ภิกษุ ท. ! ฉันทใดก็ฉันทนั้น : มารผู้ใจบาป ก็คอยช่องต่อพวกเธอทั้งหลายติดต่อไม่ขาดระยะอยู่เหมือนกันว่า “ถ้าอย่างไร เราคงได้ช่องไม่ทางตา ก็ทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ”, ดังนี้. ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย จงเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายอยู่เถิด ; ได้เห็นรูปด้วยตา, ได้ฟังเสียงด้วยหู, ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก, ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น, ได้สัมผัสไฟภูฏัพพะด้วยกาย, หรือได้รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว จงอย่าได้ถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือทั้งหมด, อย่าได้ถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการแยกถือเป็นส่วน ๆ เลย ; สิ่งที่เป็นอกุศลลามก คือ อภิชณาและโทมนัส จะพึงไหลไปตามบุคคลผู้ไม่สำรวม ตา หู จมูก

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สฟา. ส. ๑๘/๒๒๒/๓๒๐, ครัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

สิ้น ภายใจ เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์ใดเป็นเหตุ, พวกเธอทั้งหลายจงปฏิบัติเพื่อการปิดกั้นอินทรีย์นั้นไว้, พวกเธอทั้งหลายจงรักษาและถึงความสำรวม ตา หู จมูก ลิ้น ภายใจ เถิด.

ภิกษุ ท.! ในกาลใด พวกเธอทั้งหลาย จักเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายอยู่; ในกาลนั้น มารผู้ใจบาป จักไม่ได้ช่องแม่จากพวกเธอทั้งหลาย และจักต้องหลีกไปเอง, เหมือนสุนัขจิ้งจอกไม่ได้ช่องจากเต่า ก็หลีกไปเอง ฉะนั้น.

“เต่า หดอวัยวะไว้ในกระดอง ฉันท, ภิกษุ พึงตั้งมโนวิตก (ความตรึกรักทางใจ) ไว้ใน กระดอง กล่าวคือ อารมณ์แห่งกัมมัฏฐาน ฉันทนั้น. เป็นผู้ที่ดีค้นหาและทิวณิ ไม่อิงอาศัยได้, ไม่เบียดเบียนผู้อื่น, ไม่กล่าวร้ายต่อใครทั้งหมด, เป็นผู้ดับสนิทแล้ว” ดังนี้แล.

ผู้เอาตัวรอดได้เพราะสังวรด้วยความรู้^๑

ภิกษุ ท.! เมื่อบุคคลรู้ที่อยู่เห็นอยู่ ซึ่ง (เรื่องราวของ) ตา ตามที่เป็นจริง, รู้ที่อยู่เห็นอยู่ ซึ่ง (เรื่องราวของ) รูป ตามที่เป็นจริง, รู้ที่อยู่เห็นอยู่ ซึ่ง (เรื่องราวของ) ความรู้แจ้งทางตา ตามที่เป็นจริง, รู้ที่อยู่เห็นอยู่ ซึ่ง (เรื่องราวของ) สัมผัสทางตา ตามที่เป็นจริง, และรู้ที่อยู่เห็นอยู่ ซึ่ง (เรื่องราวของ) เวทนา อันเกิดจากสัมผัสทางตา ที่เป็นสุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่ทุกข์ไม่สุขบ้าง ตามที่เป็นจริง;

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สฬายตนวิภังคสูตร อุปร. ม. ๑๔/๕๒๓/๘๒๘.

เขาย่อม ไม่หลงรักในตา ไม่หลงรักในรูป ไม่หลงรักในความรู้แจ้งทางตา ไม่หลงรักในสัมผัสทางตา และไม่หลงรักในเวทนาอันเกิดจากสัมผัสทางตา ทั้งที่เป็นสุข เป็นทุกข์ และไม่ทุกข์ไม่สุข ;

เมื่อไม่หลงรัก ไม่ผูกใจ ไม่หลงไหลไปตาม แต่มีปรกติพิจารณาเห็นโทษของสิ่งนั้น ๆ อยู่ ดังนี้แล้ว ความยึดถือในขั้นห้ำหั่นทั้งห้าของเขา ก็หยุดพักตัวในกาลต่อไป ; ตัณหาคือความทะยานอยากอันระคนด้วยความเพติดเพลิน และความกำหนัดรัก ซึ่งมีปรกติเพลินเฉพาะต่ออารมณ์นั้น ๆ ของบุคคลนั้นก็เสื่อมถอยคลายคืน ; ต่อขึ้นไป ความกระวนกระวายทางกายก็เสื่อมถอยคลายคืน ; ความกระวนกระวายทางจิตก็เสื่อมถอยคลายคืน ; ความร้อนรุ่มทางกายก็เสื่อมถอยคลายคืน ; ความร้อนรุ่มทางจิตก็เสื่อมถอยคลายคืน ; ความร้อนรุ่มทางกายก็เสื่อมถอยคลายคืน ; ความร้อนรุ่มทางจิตก็เสื่อมถอยคลายคืน ; เขาได้เสวยสุขทั้งทางกายและทางใจ ; ทิฐุฐิความเห็นของเขา ผู้เป็นแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นสัมมาทิฐุฐิ (ความเข้าใจที่ถูกต้อง) ; ความคิดของผู้เป็นแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นสัมมาสังกัปปะ (ความมุ่งหมายที่ถูกต้อง) ; ความเพียรของผู้เป็นแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นสัมมาวายามะ (ความพยายามที่ถูกต้อง) ; ความระลึกของผู้เป็นแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นสัมมาสติ (ความระลึกที่ถูกต้อง) ; สมาธิของผู้เป็นแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นสัมมาสมาธิ (ความตั้งจิตมั่นไว้ในแนวที่ถูกต้อง) ; กายกรรม วจีกรรม และอาชีวะของเขา ก็บริสุทธิ์ดีแล้วมาตั้งแต่แรก ; อริยอัฏฐังคิกมรรคของเขา ย่อมถึงความเจริญเต็มที่ ด้วยอาการอย่างนี้.

เมื่อเขาทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้เจริญอยู่อย่างนี้ สติปัญฐานสี่ _ _ _
 สัมมัปปธานสี่ _ _ _ อธิธิบาทสี่ _ _ _ อินทริย์ห้า _ _ _ พละห้า _ _ _ โพชฌงค์เจ็ด _ _ _

ยอมถึงความงอกงามบริบูรณ์ได้แท้. **ธรรมสองอย่างของเขาคือ สมณะ และ**
วิปัสสนา **ชื่อว่าเข้าคู่กันได้อย่างแน่นแฟ้น** ___

(ในกรณีของ หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็มีข้อความอย่างเดียวกัน)

ผู้ตำรวมมาจากภายใน^๑

เปรียบด้วยหม้อเต็มปิดไว้

ภิกษุ ท. ! **นักบวชเต็ม ปิดไว้** เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! การเดิน การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้แขนคู้ขา การเหยียดมือเหยียดเท้า การทรงสังฆาฏิ ถือบาตร ครองจีวร ของนักบวช บางคนในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นที่น่าเลื่อมใส, ทั้งนักบวชผู้นั้น ก็รู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “นี่ ทุกข์, นี่ เหตุให้เกิดทุกข์, นี่ ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, นี่ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์” ดังนี้ด้วย. ภิกษุ ท. ! นักบวชเต็ม ที่ถูกปิดไว้เป็นอย่างนี้. เรากล่าวนักบวชนี้ว่า เปรียบเหมือนหม้อเต็มที่เขาปิดไว้ ฉะนั้นแล.

เปรียบด้วยน้ำลึก – เงามลึก

ภิกษุ ท. ! **นักบวชลึก มีเงาลึก** เป็นอย่างไรเล่า ?

-
๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๓๕/๑๐๓,
 ๒. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๔๑/๑๐๔,
 ๓. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๔๓/๑๐๕.

ภิกษุ ท. ! การเดิน การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคุ้มแขนคุ้มขา การเหยียดมือเหยียดเท้า การทรงสังฆาฏี ถือบาตร ครองจีวร ของนักบวชบางคน ในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นที่น่าเลื่อมใส, ทั้งนักบวชผู้นั้น ก็รู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “นี่ ทุกข์, นี่ เหตุให้เกิดทุกข์, นี่ ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, นี่ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์” ดังนี้ด้วย. ภิกษุ ท. ! นักบวชลึกลับ มีเงาเล็ก เป็นอย่างนี้. เรากล่าวนักบวชนี้ว่า เปรียบเหมือนห้วงน้ำลึก มีเงาเล็ก ฉะนั้นแล.

เปรียบด้วยมะม่วงสุก สีสิวก็สุก

ภิกษุ ท. ! นักบวชสุก มีสีวิสูก เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุ ท. ! การเดิน การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคุ้มแขนคุ้มขา การเหยียดมือเหยียดเท้า การทรงสังฆาฏี ถือบาตร ครองจีวร ของนักบวชบางคน ในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นที่น่าเลื่อมใส, ทั้งนักบวชผู้นั้น ก็รู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “นี่ ทุกข์, นี่ เหตุให้เกิดทุกข์, นี่ ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, นี่ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ไม่เหลือแห่งทุกข์” ดังนี้ด้วย. ภิกษุ ท. ! นักบวชสุก มีสีวิสูก เป็นอย่างนี้. เรากล่าวนักบวชนี้ว่า เปรียบเหมือนมะม่วงสุก สีผิวของมัน ก็สุก ฉะนั้นแล.

ผู้ได้รับผลแห่งอินทริยสังวร^๑

ภิกษุ ท. ! เมื่ออินทริยสังวร มีอยู่ ศีล ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย,

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ฎก. อ. ๒๒/๔๐๒/๓๒๑.

เมื่อศีล มีอยู่ สัมมาสมาธิ ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย,
 เมื่อสัมมาสมาธิ มีอยู่ ยถาภูตญาณทัสสนะ ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย,
 เมื่อยถาภูตญาณทัสสนะ มีอยู่ นิพพิทาวีระกะ ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย,
 เมื่อนิพพิทาวีระกะ มีอยู่ วิมุตติญาณทัสสนะ ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนต้นไม้ เมื่อสมบูรณ์ด้วยกิ่งและใบแล้ว สะเก็ด
 เปลือกนอก ก็บริบูรณ์ เปลือกชั้นใน ก็บริบูรณ์ กระจพี ก็บริบูรณ์ แก่น
 ก็บริบูรณ์. ข้อนี้นั้นใด ; ภิกษุ ท. ! เมื่ออินทริยสังวร มีอยู่ ศีล ก็ถึงพร้อม
 ด้วยอุปนิสัย, เมื่อศีล มีอยู่ สัมมาสมาธิ ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย, เมื่อสัมมาสมาธิ
 มีอยู่ ยถาภูตญาณทัสสนะ ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย, เมื่อยถาภูตญาณทัสสนะ มี
 อยู่ นิพพิทาวีระกะ ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย, เมื่อนิพพิทาวีระกะ มีอยู่
 วิมุตติญาณทัสสนะ ก็ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย ; ฉะนั้นนั้นเหมือนกัน แล.

หมวดที่สิบเอ็ด จบ.

ผู้ชี้ชวนวิงวอน !

ยี่ ภิกขเว สตถารา กรณียิ์ สวากานั
หิตตสินา อนุกรมฺปกเณ อนุกรมฺปิ อูปาทาย
กตฺ โว ตั มยา

ภิกษุ ท. ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์
เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกขเว รุกขมุลานิ
เอตานิ สุลลุมาคารานิ

ภิกษุ ท. ! นั้น โคนไม้ทั้งหลาย, นั้น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฉมายถ ภิกขเว มา ปมาทตถ

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺจมา วิปปฏิสาริโน อหฺวตถ

พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อยฺ โว อมฺหากํ อนุสาสนิ

นี้แล เป็นวาจาเครื่องปราศอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สพยตนวกฺก สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโอบนุญ

หมวดที่ ๑๒

ว่าด้วย การเป็นอยู่ชอบ

๑. ผู้รู้เท่าทันโลกสักการะ
๒. ผู้รู้จักอันตรายของทิฏฐิธรรมสุข
๓. ผู้ควรปลีกตัวออกจากหมู่ได้
๔. ผู้ที่นำเคารพ
๕. ผู้ที่น่ารัก
๖. ภิกษุที่ดี
๗. การเป็นอยู่อย่างบรรพชิต
๘. ผู้เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยเจ้า
๙. ผู้อยู่ด้วยเครื่องอยู่แบบพระอริยเจ้า
๑๐. ผู้ระลึกถึงสถานที่ที่ควรระลึกตลอดชีวิต
๑๑. ผู้สอบทานตัวเอง
๑๒. ธรรมทายาท
๑๓. ถิ่นอาหารวันละหนเดียว
๑๔. หลังอาหารแล้วภาวนา
๑๕. ผู้ซึ่งสายพินพอมะ
๑๖. ผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง
๑๗. ผู้ไม่ประมาทในความตายแท้จริง
๑๘. ทางรอดสำหรับภิกษุไป
๑๙. ผู้ที่อยู่ใกล้นิพพาน
๒๐. ผู้จัดทำนิพพานให้แจ้ง
๒๑. ผู้เป็นอยู่อย่างถูกพระพุทธอรรถาธิบาย
๒๒. จุดประสงค์ของพรหมจรรย์
๒๓. เครื่องประดับของพรหมจรรย์
๒๔. ผลของพรหมจรรย์ที่แยกคาย
๒๕. โภธิปักขิยธรรม
๒๖. สติปัฏฐานที่เอียงไปนิพพาน
๒๗. สัมมปปธานที่เอียงไปนิพพาน
๒๘. อิทธิบาทที่เอียงไปนิพพาน
๒๙. อินทรีย์ที่เอียงไปนิพพาน
๓๐. พละที่เอียงไปนิพพาน
๓๑. โพชฌงค์ที่เอียงไปนิพพาน
๓๒. อัญจกัมมรคที่เอียงไปนิพพาน
๓๓. เจริญของจิต
๓๔. อริยสัมมาสมาธิ
๓๕. โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์
๓๖. หมู่ซึ่งอยู่เป็นผาสุก
๓๗. ผู้มีธรรมเครื่องอยู่ผาสุก
๓๘. ภิกษุเก่าคอยช่วยภิกษุใหม่
๓๙. การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม แบบที่ ๑
๔๐. การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม แบบที่ ๒
๔๑. การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม แบบที่ ๓
๔๒. การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม แบบที่ ๔
๔๓. การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม แบบที่ ๕

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๒

ว่าด้วย การเป็นอยู่ชอบ

(ก. เกี่ยวกับลาภสักการะ ๖ เรื่อง)

ผู้รู้เท่าทันลาภสักการะ^๑

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงยินยอม เป็นอันตรายที่ทารุณ แสบเผ็ด
หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะไม่มีธรรมอื่น
ยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! สมณพราหมณ์พวกใด รู้จักความเป็นสิ่งยวนใจ รู้จักโทษ
อันต่ำทราม รู้จักอุบายเป็นทางพ้น ในกรณีอันเกี่ยวกับลาภสักการะและ
เสียงยินยอม ตรงตามที่เป็นจริง. สมณพราหมณ์พวกนั้น ย่อมกระทำให้แจ้ง
ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงแล้วและอยู่ในธรรมอันสงบได้.

ภิกษุ ท. ! สมณพราหมณ์พวกใด รู้จักมูลฐานเป็นที่ตั้งขึ้น รู้จักความ
ดับไม่เหลือ รู้จักความเป็นสิ่งยวนใจ รู้จักโทษอันต่ำทราม รู้จักอุบาย
เป็นทางพ้น ในกรณีอันเกี่ยวกับลาภสักการะและเสียงยินยอม ตรงตามที่
เป็นจริง ; สมณพราหมณ์พวกนั้น ย่อมกระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง
เข้าถึงแล้วและอยู่ในธรรมอันสงบได้.

๑. บาลี พระพุทธทศกัณฐก นิกาย. ส. ๑๖/๒๗๘/๕๗๓, ๕๗๕, ๕๗๖.

ภิกษุ ท. ! สมณพราหมณ์พวกใด รู้จักลาภสักการะและเสียงเยินยอ รู้จักมูลฐานเป็นที่ตั้งขึ้นแห่งลาภสักการะและเสียงเยินยอ รู้จักความดับสนิทแห่งลาภสักการะและเสียงเยินยอ รู้จักข้อปฏิบัติให้ถึงความดับสนิทแห่งลาภสักการะและเสียงเยินยอ ; สมณพราหมณ์พวกนั้น ย่อมกระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงแล้วและอยู่ในธรรมอันสงบได้.

ผู้รู้จักอันตรายของทิฏฐิธรรมสุข^๑

ภิกษุ ท. ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณ แสบเผ็ด หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! เรากล่าว ลาภสักการะและเสียงเยินยอ ว่าเป็นอันตราย แม้แก่ภิกษุผู้เป็นอรหันต์สิ้นอาสวะแล้ว ดังนี้.

ครั้งพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสดังนี้, ท่านพระอานนท์ได้ทูลถามขึ้นว่า “ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายแก่ภิกษุผู้สิ้นอาสวะแล้ว ชนิดไรเล่า พระเจ้าข้า?” ดังนี้.

อานนท์ ! เราหาได้กล่าวลาภสักการะและเสียงเยินยอ ว่าเป็นอันตราย ต่อเจโตวิมุตติอันไม่กลับกำเริบแล้ว ไม่. อานนท์ ! แต่ เรากล่าวลาภสักการะและเสียงเยินยอ ว่าเป็นอันตราย ต่อการอยู่เป็นสุขในทิฏฐิธรรมนี้ ซึ่งภิกษุผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในธรรมเครื่องสงบ. ได้ลุถึงแล้ว. อานนท์ ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอเป็นอันตรายที่ทารุณ แสบเผ็ด หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้.

๑. บาลี พระพุทธทศายิต นิทาน. ส. ๑๖/๒๘๐/๕๘๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

อานนท์! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ว่า “เราทั้งหลาย จักไม่เชื่อใยในลาภสักการะและเสียงเงินยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเงินยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา” ดังนี้. อานนท์! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้แล.

ผู้ควรปลีกตัวออกจากหมู่ได้^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยธรรมห้าอย่างแล้ว สมควรที่จะให้ปลีกตัวออกจากหมู่สงฆ์ได้. ธรรมห้าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห้าอย่าง คือ ภิกษุ ในธรรมวินัยนี้ :

- (๑) เป็นผู้สันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้.
- (๒) เป็นผู้สันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้.
- (๓) เป็นผู้สันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้.
- (๔) เป็นผู้สันโดษด้วยกิลานปัจจัยเภสัชบริกขารตามมีตามได้.
- (๕) เป็นผู้มากด้วยความคิดในการออกจากกาม.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยธรรมห้าอย่างเหล่านี้แล สมควรที่จะให้ปลีกตัวออกจากหมู่สงฆ์ได้.

ผู้ที่นำเคารพ^๒

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยธรรมเจ็ดอย่างแล้ว ย่อมเป็นผู้ที่นารัก นำพอใจ นำเคารพ นำสรรเสริญ ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๖๔/๑๒๗.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต สตุตถก. อ. ๒๓/๑/๑.

ธรรมเจ็ดอย่างอะไรบ้างเล่า? เจ็ดอย่าง คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้:

- (๑) เป็นผู้ไม่ต้องการลาภ.
- (๒) เป็นผู้ไม่ต้องการสักการะ.
- (๓) เป็นผู้ไม่ต้องการทำตัวให้เด่น.
- (๔) เป็นผู้มีความละเอียด (ต่อการเป็นทาสกิเลส).
- (๕) เป็นผู้มีความกลัว (ต่อการเป็นทาสกิเลส).
- (๖) เป็นผู้มีความต้องการน้อย.
- (๗) เป็นผู้มีความเห็นถูกต้องตามคลองธรรม.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยธรรมเจ็ดอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ที่น่ารัก น่าพอใจ น่าเคารพ น่าสรรเสริญ ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันแล.

ผู้ที่น่ารัก^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยธรรมแปดอย่างแล้ว ย่อมเป็นผู้ที่น่ารัก น่าพอใจ น่าเคารพ น่าสรรเสริญ ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน. ธรรมแปดอย่างอะไรบ้างเล่า? แปดอย่าง คือ :-

- (๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่ต้องการลาภ.
- (๒) เป็นผู้ไม่ต้องการสักการะ.

๑. บาลี พระพุทธทศายิต อฎฐก. อ. ๒๓/๑๕๘/๕๔.

- (๓) เป็นผู้ไม่ต้องการทำตัวให้เด่น.
- (๔) เป็นผู้รู้จักกาล.
- (๕) เป็นผู้รู้จักประมาณ.
- (๖) เป็นคนใจสะอาด.
- (๗) ไม่เป็นคนพูดมาก.
- (๘) ไม่เป็นคนมักด่าว่าร้ายเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยธรรมแปดอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ที่น่ารัก น่าพอใจ น่าเคารพ น่าสรรเสริญ ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันแล.

ภิกษุที่ดี^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่ดี :

- (๑) ฟังทำตนให้อยู่เหนือ^๒ ลาม ที่เกิดขึ้น
- (๒) ฟังทำตนให้อยู่เหนือ ความเสื่อมลาม ที่เกิดขึ้น
- (๓) ฟังทำตนให้อยู่เหนือ ยศ ที่เกิดขึ้น
- (๔) ฟังทำตนให้อยู่เหนือ ความเสื่อมยศ ที่เกิดขึ้น
- (๕) ฟังทำตนให้อยู่เหนือ ลักการะ ที่เกิดขึ้น
- (๖) ฟังทำตนให้อยู่เหนือ ความเสื่อมลักการะ ที่เกิดขึ้น
- (๗) ฟังทำตนให้อยู่เหนือ ความปรารถนาที่เลวทราม ที่เกิดขึ้น
- (๘) ฟังทำตนให้อยู่เหนือ ความได้เพื่อนไม่ดี ที่เกิดขึ้น

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อฎฐก. อ. ๒๓/๑๖๓/๕๗.

๒. คำว่า “อยู่เหนือ” ในที่นี้ หมายถึงการไม่ยอมให้สิ่งนั้น ๆ ครอบงำจิต จนกิเลสหรือความทุกข์เกิดขึ้น.

ภิกษุ ท. ! เพราะอาศัยอำนาจแห่งประโยชน์อะไร จึงต้องทำเช่นนั้น ? เพราะว่า เมื่อภิกษุไม่ทำเช่นนั้น อาสวะทั้งหลายที่เป็นเครื่องทำลายล้างและทำความเร่าร้อน จะพึงเกิดขึ้นแก่เธอ. แต่เมื่อภิกษุทำตนให้อยู่เหนือลาภ (เป็นต้น) ที่เกิดขึ้นหรือมีมาแล้ว อาสวะทั้งหลายที่เป็นเครื่องทำลายล้างและทำความเร่าร้อนย่อมไม่เกิดแก่เธอได้. ภิกษุ ท. ! เพราะอาศัยอำนาจแห่งประโยชน์เหล่านี้แล ภิกษุจึงต้องทำเช่นนั้น.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ว่า “เราทั้งหลาย จักทำตนให้อยู่เหนือลาภ เหนือความเสื่อมลาภ เหนือยศ เหนือความเสื่อมยศ เหนือสักการะ เหนือความเสื่อมสักการะ เหนือความปรารถนาที่เลวทราม เหนือความมีเพื่อนไม่ดี ที่เกิดขึ้นแล้วๆ” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! พวกเธอพึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้แล.

(ข. เกี่ยวกับธรรมเนียมการเป็นอยู่ของพระอรุเจ้า ๕ เรื่อง)

การเป็นอยู่อย่างบรรพชิต^๑

ภิกษุ ท. ! เรานุญาตให้ผู้ทำการให้อุปสมบท พึงบอกนิสสัยสี่ (แก่ผู้อุปสมบทแล้ว) ดังนี้ว่า :-

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาขันธกะ มหา. วิ. ๔/๑๐๖/๘๗.

“การบรรพชา อาศัยการบริโภคข้าวที่หาได้ด้วยกำลังปลีแข้ง ; เธอพึงทำความอุตสาหะในสิ่งนั้น ตลอดชีวิต. ลากที่เกิดขึ้นเป็นพิเศษที่พึงรับได้ คือ อาหารที่ถวายสงฆ์, อาหารที่เฉพาะสงฆ์, การนิมนต์เพื่อฉันอาหาร, อาหารที่ถวายตามสลาก, อาหารที่ถวายในปีภย์, อาหารที่ถวายในวันอุโบสถ และอาหารที่ถวายในวันขึ้นหรือแรมหนึ่งค่ำ.

การบรรพชา อาศัย (การนุ่งห่ม) ผ้าบังสุกุลจีวร ; เธอพึงทำความอุตสาหะในสิ่งนั้น ตลอดชีวิต. ลากที่เกิดขึ้นเป็นพิเศษที่พึงรับได้ คือ ผ้าเปลือกไม้, ผ้าฝ้าย, ผ้าไหม, ผ้าขนสัตว์, ผ้าปาน และผ้าแกมกันหลายอย่าง.

การบรรพชา อาศัยโคนต้นไม้เป็นที่อยู่อาศัย ; เธอพึงทำความอุตสาหะในสิ่งนั้น ตลอดชีวิต. ลากที่เกิดขึ้นเป็นพิเศษที่พึงรับได้ คือ วิหาร, เรือนมุง แล็บเดียว, เรือนชั้น, เรือนโล้น, และถ้ำ.

การบรรพชา อาศัยยาอันประกอบขึ้นด้วยมูลร่น่า ; เธอพึงทำความอุตสาหะในสิ่งนั้น ตลอดชีวิต. ลากที่เกิดขึ้นเป็นพิเศษที่พึงรับได้ คือ เนยใส, เนยข้น, น้ำมัน, น้ำผึ้ง, และน้ำอ้อย” ดังนี้.

ผู้เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยเจ้า^๑

ภิกษุ ท. ! อริยวงศ์ (ธรรมที่เป็นเชื้อสายของพระอริยเจ้า) สืบอย่างเหล่านี้ปรากฏว่า เป็นธรรมอันเลิศ ยั่งยืน เป็นแบบแผนมาแต่ก่อน ไม่ถูกทอดทิ้งแล้ว ไม่เคยถูกทอดทิ้งเลย ไม่ถูกทอดทิ้งอยู่ จักไม่ถูกทอดทิ้งเป็นธรรมอันสมณพราหมณ์ทั้งหลายที่เป็นผู้รู้ไม่คัดค้านแล้ว. อริยวงศ์สืบอย่างอะไรบ้างเล่า ? สืบอย่างคือ :-

๑. บาลี พระพุทธทศายิต จตุกก. อ. ๒๑/๓๕/๒๘.

(๑) ฤกษุในธรรมวินัยนี้ เป็น ผู้สันโดษด้วยจิวรตามมีตามได้ และเป็นผู้สรรเสริญความสันโดษด้วยจิวรตามมีตามได้, ไม่ทำอเนสนา (การแสวงหาไม่สมควร) เพราะจิวรเป็นเหตุ, ไม่ได้จิวรก็ไม่ทุรนทุราย, ได้จิวรแล้วก็ไม่ยินดีเมามกพัพพัน, เห็นส่วนที่เป็นโทษแห่งสังสารวัฏฏ์, มีปัญญาในอุบายที่จะถอนตัวออกอยู่เสมอ, นุงห่มจิวรนั้น. อนึ่ง ไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยจิวรตามมีตามได้นั้น. ก็ฤกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่น ในความสันโดษด้วยจิวรตามมีตามได้นั้น เราเรียกฤกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ในอริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน.

(๒) อีกอย่างหนึ่ง, ฤกษุเป็น ผู้สันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ และเป็นผู้สรรเสริญความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้, ไม่ทำอเนสนา (การแสวงหาไม่สมควร) เพราะบิณฑบาตเป็นเหตุ, ไม่ได้บิณฑบาตก็ไม่ทุรนทุราย, ได้บิณฑบาตแล้วก็ไม่ยินดีเมามกพัพพัน, เห็นส่วนที่เป็นโทษแห่งสังสารวัฏฏ์, มีปัญญาในอุบายที่จะถอนตัวออกอยู่เสมอ, บริโภคบิณฑบาตนั้น. อนึ่ง ไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้นั้น. ก็ฤกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่น ในความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้นั้น เราเรียกฤกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ในอริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน.

(๓) อีกอย่างหนึ่ง, ฤกษุเป็น ผู้สันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ และเป็นผู้สรรเสริญความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้, ไม่ทำอเนสนา (การแสวงหาไม่สมควร) เพราะเสนาสนะเป็นเหตุ, ไม่ได้เสนาสนะก็ไม่ทุรนทุราย, ได้เสนาสนะแล้วก็ไม่ยินดีเมามกพัพพัน, เห็นส่วนที่เป็นโทษแห่งสังสารวัฏฏ์, มีปัญญาในอุบายที่จะถอนตัวออกอยู่เสมอ, ใช้สอยเสนาสนะนั้น. อนึ่ง ไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้นั้น. ก็

ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่น ในความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้นั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ในอริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน.

(๔) อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ เป็น ผู้มีใจยินดีในการบำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญ ยินดีแล้วในการบำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญ, เป็นผู้มีใจยินดีในการละสิ่งที่ควรละ ยินดีแล้วในการละสิ่งที่ควรละ. อนึ่ง ไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่น เพราะเหตุดังกล่าวมานั้น. ก็ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่น ในการบำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญและการละสิ่งที่ควรละนั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ในอริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน.

ภิกษุ ท. ! อริยวงศ์สี่อย่างเหล่านี้แล ปรากฏว่า เป็นธรรมเลิศ ยิ่งยงเป็นแบบแผนมาแต่เก่าก่อน ไม่ถูกทอดทิ้งแล้ว ไม่เคยถูกทอดทิ้งเลย ไม่ถูกทอดทิ้งอยู่ จักไม่ถูกทอดทิ้ง เป็นธรรมอันสมณพราหมณ์ทั้งหลายที่เป็นผู้รู้ไม่คัดค้านแล้ว.

ภิกษุ ท. ! ก็แลภิกษุผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วยอริยวงศ์สี่อย่างเหล่านี้ แม้หากอยู่ในทิศตะวันออก _ _ _ ทิศตะวันตก _ _ _ ทิศเหนือ _ _ _ ทิศใต้ เขื่อย่อมยำยิความไม่ยินดีเสียได้ข้างเดียว ความไม่ยินดีหาย่ายิเธอได้ไม่. ที่เป็นเช่นนั้นเพราะอะไร ? เพราะเหตุว่า ภิกษุผู้มีปัญญา ย่อมเป็นผู้ยำยิเสียได้ ทั้งความไม่ยินดีและความยินดี, ดังนี้.

ผู้อยู่ด้วยเครื่องอยู่แบบพระอริยเจ้า^๑

ภิกษุ ท. ! การอยู่แบบพระอริยเจ้า ซึ่งพระอริยเจ้าทั้งหลาย ได้อยู่

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อ. ๒๔/๓๑/๒๐.

มาแล้วก็ดี กำลังอยู่ในบัดนี้ก็ดี จักอยู่ต่อไปก็ดี มีเครื่องอยู่สืบประการเหล่านี้ สืบประการอะไรบ้างเล่า? สืบประการคือ :-

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละองค์ห้าได้ขาด, ประกอบพร้อมด้วยองค์หก, มีอารักขาอย่างเดียว, มีพนักพิงสี่ด้าน, เป็นผู้ถอนความเห็นว่าเป็นจริง ดิ่งไปคนละทางขึ้นเสียแล้ว, เป็นผู้ละการแสวงหาสิ้นเชิงแล้ว, เป็นผู้มีความดำริอันไม่ขุ่นมัว, เป็นผู้มียากสังขารอันสงบราบแล้ว, เป็นผู้มิจิตหลุดพ้นด้วยดี, เป็นผู้ผู้มีปัญญาในความหลุดพ้นด้วยดี.

ภิกษุ ท. ! (๑) ภิกษุเป็นผู้ ละองค์ห้าได้ขาด เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละกามฉันทะ, ละพยาบาท, ละถีนมิทชะ, ละอุทระจกุกกัจจะ, และละวิจิกิจณาได้แล้ว. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่า เป็นผู้ละองค์ห้าได้ขาด.

ภิกษุ ท. ! (๒) ภิกษุเป็นผู้ ประกอบพร้อมด้วยองค์หก เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้เห็นรูปด้วยตา, ได้ฟังเสียงด้วยหู, ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก, ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น, ได้สัมผัส โภจภูตัพพะด้วยกาย และได้รู้ธรรมารมณด้วยใจแล้ว ก็เป็นผู้ไม่คิใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะอยู่ได้. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยองค์หก.

ภิกษุ ท. ! (๓) ภิกษุเป็นผู้ มีอารักขาอย่างเดียว เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ประกอบการรักษาจิตด้วยสติ. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่ามีอารักขาอย่างเดียว.

ภิกษุ ท. ! (๔) ภิกษุเป็นผู้ มีพนักพิงสี่ด้าน เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาแล้วเสพของสิ่งหนึ่ง, พิจารณาแล้ว

อดกลั้นของสิ่งหนึ่ง, พิจารณาแล้วเว้นขาดของสิ่งหนึ่ง, พิจารณาแล้วบรรเทาของสิ่งหนึ่ง, ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้มีพนักพิงสี่ด้าน.^๑

ภิกษุ ท.! (๕) ภิกษุเป็นผู้ **ถอนความเห็นว่าเป็นจริงดังไปคนละทางขึ้นเสียแล้ว** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ถอนสละ คาย ปล่อย ละ ทิ้ง เสียแล้ว ซึ่งความเห็นว่าเป็นจริงดังไปคนละทางมากอย่าง ของเหล่าสมณพราหมณ์มากผู้ด้วยกัน ที่มีความเห็นว่า “โลกเที่ยงบ้าง, โลกไม่เที่ยงบ้าง, โลกมีที่สุดบ้าง, โลกไม่มีที่สุดบ้าง, ชีวะก็อันนั้น สรรีระก็อันนั้นบ้าง, ชีวะก็อันอื่น สรรีระก็อันอื่นบ้าง, ตถาคตภายหลังแต่การตาย ย่อมมีอีกบ้าง, ตถาคตภายหลังแต่การตาย ย่อมไม่มีอีกบ้าง, ตถาคตภายหลังแต่การตาย ย่อมมีอีกก็มี ไม่มีอีกก็มีบ้าง, ตถาคตภายหลังแต่การตาย ย่อมมีอีกก็หามิได้ไม่มีอีกก็หามิได้บ้าง. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ถอนความเห็นว่าเป็นจริงดังไปคนละทาง (ปัจเจกสัจจะ) ขึ้นเสียแล้ว

ภิกษุ ท.! (๖) ภิกษุเป็นผู้ **ละการแสวงหาสิ้นเชิงแล้ว** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละการแสวงหากามแล้ว, เป็นผู้ละการแสวงหาภพแล้ว, และการแสวงหาพรหมจรรย์ของเธอนั้นก็ระงับไปแล้ว. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ละการแสวงหาสิ้นเชิงแล้ว.

ภิกษุ ท.! (๗) ภิกษุเป็นผู้ **มีความดำริไม่ขุ่นมัว** เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละความดำริในทางกามเสียแล้ว, เป็นผู้ละ

๑. การพิจารณาแล้วเสพ ใช้กับ สิ่งของ บุคคล ธรรม ที่ควรเสพ.

๒. การพิจารณาแล้วอดกลั้น ใช้กับ เวทนา ถ้อยคำ อารมณ์ ที่ควรอดกลั้น.

๓. การพิจารณาแล้วเว้น ใช้กับ สิ่งของ บุคคล ธรรม ที่ควรเว้น.

๔. การพิจารณาแล้วบรรเทา ใช้กับ อกุศลวิตกทุกชนิด.

ความดำริในทางพยาบาทเสียแล้ว, และเป็นผู้ละความดำริในทางเบียดเบียนเสียแล้ว. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้มีความดำริไม่ขุ่นมัว.

ภิกษุ ท.! (๘) ภิกษุเป็นผู้ มีกายสังขารอันสงบรับแล้ว เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะละสุขเสียได้ เพราะละทุกข์เสียได้ และเพราะความดับหายไปแห่งโสมนัสและโทมนัสในกาลก่อน จึงบรรลุฌานที่ ๔ อันไม่มีทุกข์และสุข มีแต่ความที่สติเป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์ เพราะอุเบกขา แล้วแลอยู่. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้มียกายสังขารอันสงบรับแล้ว.

ภิกษุ ท.! (๙) ภิกษุเป็นผู้ มีจิตหลุดพ้นด้วยดี เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มียจิตหลุดพ้นแล้วจากราคะ จากโทสะ จากโมหะ. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้มียจิตหลุดพ้นด้วยดี.

ภิกษุ ท.! (๑๐) ภิกษุเป็นผู้ มีปัญญาในความหลุดพ้นด้วยดี เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดว่า “เราละ ราคะ โทสะ โมหะ เสียแล้ว ถอนขึ้นได้กระทั่งราก ทำให้เหมือนตาลยอดเน่า ไม่ให้มี ไม่ให้เกิดได้อีกต่อไป” ดังนี้. ภิกษุ ท.! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้มีปัญญาในความหลุดพ้นด้วยดี.

ภิกษุ ท.! ในกาลยี่ดียวฝ่ายอดีต พระอริยเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งได้เป็นอยู่แล้วอย่างพระอริยเจ้า ; พระอริยเจ้าทั้งหมดเหล่านั้น ก็ได้เป็นอยู่แล้ว ในการอยู่อย่างพระอริยเจ้า สิบประการนี้เหมือนกัน.

ภิกษุ ท.! ในกาลยี่ดียวฝ่ายอนาคต พระอริยเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งจักเป็นอยู่อย่างพระอริยเจ้า ; พระอริยเจ้าทั้งหมดเหล่านั้น ก็จักเป็นอยู่ในการอยู่อย่างพระอริยเจ้า สิบประการนี้เหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! ในกาลบัดนี้ พระอริยเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่ง กำลังเป็นอยู่
อย่างพระอริยเจ้า ; พระอริยเจ้าทั้งหมดเหล่านั้น ก็กำลังเป็นอยู่ในการอยู่
อย่างพระอริยเจ้า สิบประการนี้เหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! การอยู่แบบพระอริยเจ้า ซึ่งพระอริยเจ้าทั้งหลายได้อยู่มา
แล้วก็ดี กำลังอยู่ในบัดนี้ก็ดี จักอยู่ต่อไปก็ดี มีเครื่องอยู่สิบประการเหล่านี้แล.

ผู้ระลึกถึงสถานที่ที่ควรระลึกตลอดชีวิต^๑

ภิกษุ ท. ! สถานที่สามแห่ง เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของพระราชาผู้เป็น
กษัตริย์มูรธาภิเษกแล้ว. สามแห่งที่ไหนบ้างเล่า? สามแห่งคือ พระราชา
ผู้เป็นกษัตริย์มูรธาภิเษก ประสูติ ณ ตำบลใด ตำบลนี้เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของ
พระราชาพระองค์นั้นเป็นแห่งที่หนึ่ง, พระราชา ได้เป็นกษัตริย์มูรธาภิเษกแล้ว
ณ ตำบลใด ตำบลนี้เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของพระราชาพระองค์นั้นเป็นแห่ง
ที่สอง, พระราชาผู้เป็นกษัตริย์มูรธาภิเษก ทรงผจญสงครามได้ชัยชนะแล้ว
เข้ายึดครองสนามรบนั้นไว้ได้ ณ ตำบลใด ตำบลนี้เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของ
พระราชาพระองค์นั้นเป็นแห่งที่สาม ;

ภิกษุ ท. ! ฉันทใดก็ฉันทนั้น : สถานที่สามแห่ง เป็นที่ระลึกตลอดชีวิต
ของภิกษุเหมือนกัน. สามแห่งที่ไหนบ้างเล่า? สามแห่งคือ :-

ภิกษุ ปลงผมและหนวด ครองผ้าล้อมน้ำฝน ออกบวชจากเรือน
เป็นผู้ไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือน ณ สถานที่ใด สถานที่นี้เป็นที่ควรระลึกตลอดชีวิต
ของภิกษุนั้นเป็นแห่งที่หนึ่ง.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๑๓๔/๔๕๑.

ภิกษุ ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า ทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ ณ สถานที่ใด สถานที่นี้ก็เป็นที่ควรระลึกตลอดชีวิตของภิกษุนั้นเป็นแห่งที่สอง.

ภิกษุ กระทำให้แจ้งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฐฐธรรม เข้าถึงแล้ว แลอยู่ ณ สถานที่ใด สถานที่นี้ก็เป็นที่ควรระลึกตลอดชีวิตของภิกษุนั้นเป็นแห่งที่สาม.

ภิกษุ ท. ! สถานที่สามแห่งเหล่านี้ เป็นที่ควรระลึกตลอดชีวิตของภิกษุแล.

ผู้สอบทานตัวเอง^๑

ภิกษุ ท. ! ข้อสอบทานสิบอย่างเหล่านี้ เป็นสิ่งที่นักบวชควรพิจารณาเนื่อง ๆ. สิบอย่างอะไรบ้างเล่า? สิบอย่างคือ :-

(๑) นักบวชควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “บัดนี้ เรามีเพศต่างจากคฤหัสถ์แล้ว, (อาการกิริยาใด ๆ ของสมณะ เราต้องทำอาการกิริยานั้น ๆ)”.

(๒) นักบวชควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “ความเลี้ยงชีวิตของเราเนื่องด้วยผู้อื่น, (เราควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย)”.

(๓) นักบวชควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “อาการกายวาจาอย่างอื่น ที่เราจะต้องทำให้ดีขึ้นไปกว่านี้ ยังมีอยู่อีก, (ไม่ใช่เพียงเท่านั้น)”.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อ. ๒๔/๕๑/๔๘.

(๔) นักบวชควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “ตัวของเราเองดีเทียบตัวเราเอง โดยศีลได้หรือไม่”.

(๕) นักบวชควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “ผู้รู้ใคร่ครวญแล้ว ดีเทียบเรา โดยศีลได้หรือไม่”.

(๖) นักบวชควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งนั้น”.

(๗) นักบวชควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำดีก็ทำตามทำชั่วก็ตาม เราจักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น”.

(๘) นักบวชควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้ เราทำอะไรอยู่”.

(๙) นักบวชควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “เรายินดียิ่ง ในเรือนว่างหรือไม่”.

(๑๐) นักบวชควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า “ปัญญาเครื่องรู้เห็นพิเศษ ที่สามารถจะทำความเป็นอริยะอันยิ่งกว่ามนุษย์ธรรมดา ที่เราได้บรรลุแล้ว มีอยู่หรือไม่ ซึ่งจะให้เราเป็นผู้ไม่เก้อเขิน ในเวลาที่ถูกเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันถามในกาลภายหลัง”.

ภิกษุ ท. ! ข้อสอบทานสืบอย่างเหล่านี้แล เป็นสิ่งที่นักบวชควรพิจารณาเนื่อง ๆ.

(ค. เกี่ยวกับการทำให้ตรงตามพระพุทธประสงค์ ๑๐ เรื่อง)

ธรรมทายาท^๑

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายจงเป็นธรรมทายาท (คือรับมรดกธรรม) ของเราเถิด, อย่าเป็นอามิสทายาท (คือรับมรดกสิ่งของ) เลย. ความที่ควรจะเป็นห่วงของเราในพวกเธอทั้งหลาย มีอยู่ว่า “ทำอย่างไรเสีย สาวกทั้งหลายของเรา ก็คงจะเป็นธรรมทายาท ไม่เป็นอามิสทายาท” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! ถ้าพวกเธอเป็นอามิสทายาท ไม่เป็นธรรมทายาทของเราแล้ว พวกเธอทั้งหลายก็จะถูกเขาตราหน้าว่า “สาวกทั้งหลายของพระศาสดาเป็นอามิสทายาทอยู่โดยปรกติ หาได้เป็นธรรมทายาทไม่เลย” ดังนี้. แม้เราเองก็จะถูกเขายกโทษว่า “สาวกทั้งหลายของพระศาสดา ล้วนแต่เป็นอามิสทายาทกันเป็นปรกติ หาได้เป็นธรรมทายาทไม่เลย” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! ถ้าพวกเธอพากันเป็นธรรมทายาทของเรา และไม่เป็นอามิสทายาทแล้วไซ้ พวกเธอทั้งหลายก็จะได้รับการยกย่องว่า “สาวกทั้งหลายของพระศาสดา ล้วนแต่เป็นธรรมทายาทกันอยู่โดยปรกติ หาได้เป็นอามิสทายาทไม่” ดังนี้. แม้เราเองก็จะได้รับการยกย่องว่า “สาวกทั้งหลายของพระศาสดา ล้วนแต่พากันเป็นธรรมทายาททั้งนั้น หาได้เป็นอามิสทายาทไม่เลย” ดังนี้ด้วยเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย จงพากันเป็นธรรมทายาทของเราเถิด, อย่างได้เป็นอามิสทายาทเลย. ความที่ควรจะเป็นห่วงของเราในพวกเธอทั้งหลาย มีอยู่ว่า “ทำอย่างไรเสีย สาวกทั้งหลายของเราพึงเป็นธรรมทายาทเถิด อย่าได้เป็นอามิสทายาทเลย” ดังนี้.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ขัมมทายาทสูตร ม. ม. ๑๒/๒๑/๒๑.

ฉันอาหารวันละหนเดียว^๑

ภิกษุ ท. ! เราขอมฉันโภชนะแต่ในที่นั่งแห่งเดียว(คือฉันหนเดียวลุกขึ้นแล้วไม่ฉันอีกในวันนั้น). ภิกษุ ท. ! เมื่อเราฉันโภชนะแต่ในที่นั่งแห่งเดียวอยู่ย่อมรู้สึกความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีทุกข์น้อย มีความเบากาย กระทบกระเปาะมีกำลัง และมีความสุขด้วย.

ภิกษุ ท. ! มาเถิด, แม้พวกเธอทั้งหลาย ก็จงฉันโภชนะแต่ในที่นั่งแห่งเดียว. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย เมื่อฉันโภชนะแต่ในที่นั่งแห่งเดียวอยู่จักรู้สึกความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีทุกข์น้อย มีความเบากาย กระทบกระเปาะมีกำลัง และมีความสุขด้วย

หลังอาหารแล้วภาวนา^๒

สารีบุตร ! คำของเธอทั้งหลาย เป็นสุภายิตได้โดยปริยาย. เธอทั้งหลายจงฟังคำของเราบ้าง. สารีบุตร ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เวลาหลังอาหาร กลับจาก

๑. บาลี พระพุทธภาษิต กกจูฬมสูตร ม. ม. ๑๒/๒๕๑/๒๖๕.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาโคตมกาสลสูตร ม. ม. ๑๒/๔๐๕/๓๘๒, ตรัสแก่ท่านพระสารีบุตร ที่ป่าโคตมกาสลวัน. ณ ที่นี้ ท่านพระมหาสาวกล้วนแต่เป็นเถระมีชื่อเสียงคนรู้จักมาก ได้พากันสนทนาด้วยเรื่องว่า “ป่าโคตมกาสลวัน จะชื่อว่าเป็นป่าที่งามสง่า เพราะมีภิกษุประเภทไหนเข้าอาศัยอยู่?” ท่านพระอนนทตอบว่า เพราะมีภิกษุพหูสูต, ท่านพระเรวัตตอบว่า เพราะมีภิกษุผู้ยินดีในการหลีกเร้น, ท่านพระอนรุทธตอบว่า เพราะมีภิกษุผู้มีทิพยจักขุญาณ, ท่านพระมหากัสสปะตอบว่า เพราะมีภิกษุผู้ถือธุดงค์และสมบูรณ์ด้วยธรรมชั้นห้า, ท่านพระมหาโมคคัลลานะตอบว่า เพราะมีภิกษุผู้สามารถโต้ตอบภิกษุธรรมไม่ติดขัด, และท่านพระสารีบุตรตอบว่า เพราะมีภิกษุผู้สามารถเข้าอยู่วิหารสมบัติได้ตามต้องการ, เมื่อต่างท่านต่างความเห็น จึงพากันไปเฝ้า ทูลขอให้ตัดสินว่า คำของใครเป็นสุภายิตกว่า, พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรวจตอบตั้งข้อความข้างบนนั้น.

บิณฑบาตแล้ว นั่งคู่บัลลังก์ (ขัดสมาธิ) ตั้งกายตรง ดำรงสติเฉพาะหน้า หวัง
 อยู่ว่า “จิตของเรา ยังไม่หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะยังไม่สิ้น
 อูปาทานเพียงใด เราก็กไม่เลิกถอนการนั่งคู่บัลลังก์นี้เพียงนั้น” ดังนี้. สาริบุตร!
 ปาโคสังคสาวัน พิงงามสง่า เพราะมีภิกษุประเภทนี้เข้าอาศัยอยู่แล.

ผู้จึงสายพิณพอเหมาะ^๑

ดูก่อนโสณะ! เมื่อเธอเข้าไปสู่ที่ลับหลีกเร้นอยู่แต่ผู้เดียว ความคิดได้
 เกิดขึ้นแก่เธอว่า “สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเหล่าใด ซึ่งปรารถนาความเพียร
 อยู่เราก็เป็นผู้หนึ่งในบรรดาสาวกเหล่านั้น ถึงอย่างนั้น จิตของเราก็ยังหาพ้น
 จากอาสวะเพราะไม่ถือนั่นได้ไม่. อันที่จริง โภคะในสกุลของเรา ก็ยังมีอยู่
 มากเราอาจจะใช้สอยโภคะและบำเพ็ญบุญได้อยู่, ถ้ากระนั้น เราควรสึกไปใช้
 สอยโภคะ และบำเพ็ญบุญเอาจะดีกว่า” ดังนี้ มิใช่หรือ?

“เป็นเช่นนั้นจริง พระเจ้าข้า.” พระโสณะทูลตอบ.

ดูก่อนโสณะ! เธอมีความคิดในเรื่องนี้ เป็นอย่างไร : เมื่อก่อนแต่ครั้ง
 เธอยังเป็นคฤหัสถ์ เธอเชี่ยวชาญในเรื่องเสียงแห่งสายพิณ มิใช่หรือ?

“เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า.”

ดูก่อนโสณะ! เธอจะสำคัญข้อนี้นั้นเป็นไฉน : เมื่อใด สายพิณของเธอจึง
 ตึงเกินไป เมื่อนั้น พิณของเธอจะมีเสียงไพเราะน่าฟังหรือ จะใช้การได้หรือ?

“ไม่เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า.”

ดูก่อนโสณะ! เธอจะสำคัญข้อนี้นั้นเป็นไฉน : เมื่อใด สายพิณของเธอ
 จึงหย่อนเกินไป เมื่อนั้น พิณของเธอจะมีเสียงไพเราะน่าฟังหรือ จะใช้การ
 ได้หรือ?

๑. บาลี พระพุทธทศกัณฐก. อ. ๒๒/๔๑๘/๓๒๖, ตรัสแก่ท่านโสณะ ผู้คิดจะลาสิกขา.

“ไม่เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า”

ดูก่อนโสณะ ! แต่ว่า เมื่อใด สายพินของเธอ ไม่ตึงนักหรือไม่หย่อนนักจึงได้ระเบียบเสมอ ๆ กันแต่พอดี เมื่อนั้น พินของเธอ ย่อมมีเสียง ไพเราะน่าฟังหรือ ใช้การได้ดีมิใช่หรือ ?

“เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า.”

ดูก่อนโสณะ ! ข้อนี้ก็เป็นอย่างนั้นแล กล่าวคือ ความเพียรที่บุคคลปรารถนาจักเกินไป ย่อมเป็นไปเพื่อความฟุ้งซ่าน, ที่ย่อหย่อนเกินไปย่อมเป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน. โสณะ ! เพราะเหตุนี้แล เธอจงตั้งความเพียรแต่พอดี, จงเข้าใจความที่อินทรีย์ทั้งหลาย^๑ ต้องเป็นธรรมชาติเสมอ ๆ กัน, จงกำหนดหมายในความพอดีนั้นไว้เถิด.

“พระเจ้าข้า ! ข้าพระองค์จักปฏิบัติอย่างนั้น”.

กาลต่อมา ท่านพระโสณะได้เริ่มตั้งความเพียรแต่พอเสมอ ๆ กัน ไม่ยิ่งไม่หย่อน, ได้ทราบความที่อินทรีย์ทั้งหลายต้องเป็นธรรมชาติเสมอ ๆ กัน กำหนดหมายในข้อนั้นไว้แล้ว, ก็ปลื้มใจออกจากหม่อมอยู่แต่ผู้เดียว ไม่ประมาณทำความเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในแคว้นนั้น, ไม่นานนักก็ได้ทำให้รู้แจ้งถึงที่สุดของพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ซึ่งเป็นที่ต้องประสงค์ของเหล่ากุลบุตรผู้ออกบวชจากบ้านเรือน เป็นผู้ไม่มีบ้านเรือน ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฏฐธรรมเข้าถึงแล้วแลอยู่. ท่านได้รู้ว่า “ชาติของเราสิ้นแล้ว พรหมจรรย์ได้อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี” ดังนี้. ท่านพระโสณะได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งแล้วในโลก.

ผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง^๒

อานนท์ ! ก็สารีบุตร พาเอาสีลขันธ สมาธิขันธ ปัญญาขันธ วิมุตติขันธ วิมุตติญาณทัสสนขันธ ตัดตัวปรินิพพานไปด้วยหรือ ?

๑. อินทรีย์ทั้งหลายในที่นี้คือ สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๕/๒๑๖/๗๓๖, ตรัสแก่ท่านพระอานนท์ ผู้เสร้างสกลในข่าวการปรินิพพานของท่านพระสารีบุตร ซึ่งจุนทสามเณรนำมาบอกเล่า ที่พระอารามเชตะวัน ไกลนครสาวดี.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ท่านพระสารีบุตร จะได้พาเอาสี่ลขันธุ์ ฯลฯ วิมุตติญาณทัสสนะชั้นของพวกข้าพระองค์ คิดตัวปรินิพพานไปด้วย ก็หาไม่ได้, แต่ว่าสำหรับพวกข้าพระองค์นั้น ท่านพระสารีบุตร เป็นผู้กล่าวสอน ชี้แจงให้รู้ ให้เห็น ชี้ชวนให้รับเอาไปปฏิบัติ ให้กล้าในการทำ ให้พอใจในการทำ, เป็นผู้ไม่เหน็ดเหนื่อย ในการแสดงธรรม เป็นผู้อนุเคราะห์แก่เพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย; พวกข้าพระองค์ทั้งหลาย ยังตามระลึกโอชะอันเกิดแต่ธรรม, โภคะอันเป็นธรรม, และการอนุเคราะห์ด้วยธรรม, ของท่านพระสารีบุตรนั้นได้อยู่พระเจ้าข้า” ท่านพระอานนท์กราบทูล.

อานนท์! เราได้กล่าวเตือนไว้ก่อนแล้วมิใช่หรือ ว่า “ความเป็นต่าง ๆ ความพลัดพราก ความเป็นอย่างอื่น จากของรักของชอบใจทั้งสิ้น ย่อมมี; อานนท์! ชื่อนั้น จักได้มาแต่ไหนเล่า : สิ่งใดเกิดขึ้นแล้ว เป็นแล้ว อันปัจจัยปรุงแล้ว มีความชำรุดไปเป็นธรรมดา, สิ่งนั้นอย่าชำรุดไปเลย ดังนี้; ชื่อนั้น ย่อมเป็นฐานะที่มีไม่ได้”.

อานนท์! เปรียบเหมือนเมื่อต้นไม้ใหญ่ มีแก่นเหลืออยู่ ส่วนใดแก่คร่ากว่าส่วนอื่น ส่วนนั้นพึงย่อยยับไปก่อน, ชื่อนี้ ฉันท; อานนท์! เมื่อภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่มีธรรมเป็นแก่นสารเหลืออยู่, สารีบุตรปรินิพพานไปแล้ว ฉันทนั้นเหมือนกัน. อานนท์! ชื่อนั้น จักได้มาแต่ไหนเล่า : สิ่งใดเกิดขึ้นแล้ว เป็นแล้ว อันปัจจัยปรุงแล้ว มีความชำรุดไปเป็นธรรมดา สิ่งนั้นอย่าชำรุดไปเลย ดังนี้; ชื่อนั้น ย่อมเป็นฐานะที่มีไม่ได้.

อานนท์! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย จงมีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ อย่าเอาสิ่งอื่นเป็นสรณะเลย; จงมีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ อย่ามีสิ่งอื่นเป็นสรณะเลย.

อานนท์! ภิกษุ มีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ, มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

อานนท์! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายเนื่อง ๆ อยู่, พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายเนื่อง ๆ อยู่, พิจารณาเห็นจิตในจิตเนื่อง ๆ อยู่, พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายเนื่อง ๆ อยู่; มีเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ จะพึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้. อานนท์! ภิกษุอย่างนี้แล ชื่อว่ามีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ; มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ เป็นอยู่.

อานนท์! ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่งเราก็ดี ใครก็ตาม จักต้อง มีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ; มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ เป็นอยู่. อานนท์! ภิกษุพวกใด เป็นผู้ใคร่ในสิกขา, ภิกษุพวกนั้นจักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุดแล.

ผู้ไม่ประมาทในความตายแท้จริง^๑

ภิกษุ ท. ! มรณสติ (ความระลึกถึงความตาย) อันบุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ หยั่งลงสู่นิพพาน มีนิพพานเป็นที่สุด. พวกเธอเจริญมรณสติอยู่บ้างหรือ ?

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อนุฎก. อ. ๒๓/๓๒๗/๑๗๐, ครัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่หมู่บ้านนาทิกะ.

เมื่อรับสั่งดังนั้นแล้ว ภิกษุรูปหนึ่งทูลขึ้นว่า “แม้ข้าพระองค์ก็เจริญมรณสตियู่ พระเจ้าข้า”.

พ. “เธอเจริญมรณสตಿಯู่อย่างไรเล่า? ภิกษุ!”

ภ. “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความคำนึงอย่างนี้ว่า
‘โอหนอ เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงวันหนึ่งคืนหนึ่ง. เราพึงใส่ใจถึงคำสอนของ
พระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด. การปฏิบัติตามคำสอน ควรทำให้มากแล้วหนอ’ ดังนี้. ข้าพระองค์เจริญ
มรณสตಿಯ่างนี้แล พระเจ้าข้า”.

อีกรูปหนึ่งทูลว่า “ถึงข้าพระองค์ ก็เจริญมรณสตियู่ พระเจ้าข้า”.

พ. “เธอเจริญมรณสตಿಯู่อย่างไรเล่า? ภิกษุ!”

ภ. “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความคำนึงอย่างนี้ว่า
‘โอหนอ เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงชั่วเวลากลางวัน. เราพึงใส่ใจถึงคำสอนของ
พระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด. การปฏิบัติตามคำสอน ควรทำให้มากแล้วหนอ’ ดังนี้. ข้าพระองค์เจริญ
มรณสตಿಯ่างนี้แล พระเจ้าข้า”.

อีกรูปหนึ่งทูลว่า “ถึงข้าพระองค์ ก็เจริญมรณสตियู่ พระเจ้าข้า”.

พ. เธอเจริญมรณสตಿಯู่อย่างไรเล่า? ภิกษุ!

ภ. “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความคำนึงอย่างนี้ว่า
‘โอหนอ เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงชั่วขณะที่ฉันบิณฑบาตเสร็จมือหนึ่ง. เราพึง
ใส่ใจถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด. การปฏิบัติตามคำสอน ควรทำให้มากแล้วหนอ’
ดังนี้. ข้าพระองค์เจริญมรณสตಿಯ่างนี้แล พระเจ้าข้า”.

อีกรูปหนึ่งทูลว่า “ถึงข้าพระองค์ ก็เจริญมรณสตियู่ พระเจ้าข้า”.

พ. “เธอเจริญมรณสตಿಯู่อย่างไรเล่า? ภิกษุ!

ภ. “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความคำนึงอย่างนี้ว่า
‘โอหนอ เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงชั่วขณะที่ฉันอาหารเสร็จเพียง ๔ - ๕ คำ. เรา
พึงใส่ใจถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด. การปฏิบัติตามคำสอน ควรทำให้มากแล้วหนอ’
ดังนี้. ข้าพระองค์เจริญมรณสตียมื่ออย่างนี้แล พระเจ้าข้า”.

อีกรูปหนึ่งทูลว่า “ถึงข้าพระองค์ ก็เจริญมรณสตियู่ พระเจ้าข้า”.

พ. “เธอเจริญมรณสตಿಯู่อย่างไรเล่า? ภิกษุ!”

ภ. “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความคำนึงอย่างนี้ว่า

‘โอหนอ เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงชั่วขณะที่ฉันอาหารเสร็จเพียงคำเดียว. เราพึงใส่ใจถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด. การปฏิบัติตามคำสอน ควรทำให้มากแล้วหนอ’ ดังนี้. ข้าพระองค์เจริญมรณสติแม้ขณะนี้แล พระเจ้าข้า”.

อีกรูปหนึ่งทูลว่า “ถึงข้าพระองค์ ก็เจริญมรณสติอยู่ พระเจ้าข้า”.

พ. “เธอเจริญมรณสติอย่างไรเล่า? ภิกษุ!

ภ. “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ในการเจริญมรณสตินี้ ข้าพระองค์มีความคำนึงอย่างนี้ว่า ‘โอหนอ เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้เพียงชั่วขณะที่หายใจเข้าแล้วหายใจออก หรือชั่วขณะที่หายใจออกแล้วหายใจเข้า. เราพึงใส่ใจถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด. การปฏิบัติตามคำสอน ควรทำให้มากแล้วหนอ’ ดังนี้. ข้าพระองค์เจริญมรณสติแม้ขณะนี้แล พระเจ้าข้า”.

เมื่อสิ้นคำทูลทั้งหมดแล้ว, พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสว่า :-

ภิกษุ ท.! ภิกษุพวกที่เจริญมรณสติอย่างนี้ว่า “โอหนอ เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้ เพียงวันหนึ่งคืนหนึ่ง __ ดังนี้ก็ดี, เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้ เพียงช่วงเวลากลางวัน __ ดังนี้ก็ดี, เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้ เพียงชั่วขณะที่ฉันภัตตาหารเสร็จมื้อหนึ่ง __ ดังนี้ก็ดี, เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้ เพียงชั่วขณะที่ฉันอาหารเสร็จเพียง ๔ - ๕ คำ. เราพึงใส่ใจถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด. การปฏิบัติตามคำสอน ควรทำให้มากแล้วหนอ” ดังนี้ก็ดี; ภิกษุเหล่านี้ เราเรียกว่ายังเป็น **ผู้ประมาทอยู่ ยังเจริญมรณสติ เพื่อความสิ้นอาสวะเข้าไป.**

ภิกษุ ท.! ฝ่ายภิกษุพวกที่เจริญมรณสติอย่างนี้ว่า “โอหนอ เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้ เพียงชั่วขณะที่ฉันอาหารเสร็จเพียงคำเดียว __” ดังนี้ก็ดี, ว่า “โอหนอ เราอาจจะมีชีวิตอยู่ได้ เพียงชั่วขณะที่หายใจเข้า แล้วหายใจออก หรือชั่วขณะที่หายใจออกแล้วหายใจเข้า. เราพึงใส่ใจถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าเถิด. การปฏิบัติตามคำสอน ควรทำให้มากแล้วหนอ” ดังนี้ก็ดี; ภิกษุเหล่านี้ เราเรียกว่า เป็น **ผู้ไม่ประมาทแล้ว, เป็นผู้เจริญมรณสติเพื่อความสิ้นอาสวะอย่างแท้จริง.**

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า “เราทั้งหลาย จักเป็นผู้ไม่ประมาทเป็นอยู่, จักเจริญมรณสติ เพื่อความสิ้นอาสวะอย่างแท้จริง” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! เธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้แล.

ทางรอดสำหรับภิกษุไข้^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุไข้ผู้มีกำลังน้อยรูปใด ไม่ละจากกรรมห่าอย่าง, เธอพึงหวังผลอันนี้ได้ คือ เธอจักทำให้แจ้งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐุธรรม เข้าถึงแล้วแลอยู่ ต่อกาลไม่นานเลย. กรรมห่าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห่าอย่างคือ :-

- (๑) เป็นผู้พิจารณาเห็นความไม่งามในกายอยู่เป็นประจำ ;
- (๒) เป็นผู้มีการกำหนดหมายความปฏิกูล ในอาหาร อยู่เป็นประจำ ;
- (๓) เป็นผู้มีการกำหนดหมายความไม่น่ายินดี ในโลกทั้งปวง อยู่เป็นประจำ ;
- (๔) เป็นผู้มีการกำหนดหมายความไม่เที่ยง ในสังขารทั้งปวง อยู่เป็นประจำ ;
- (๕) เป็นผู้มีสติ อันตนเข้าไปตั้งไว้ดีแล้วในกาย แล้วเห็นการเกิดดับในภายใน.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๖๐/๑๒๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ปรรณภิกษุไข้ ซึ่งมีอาการหนักรูปหนึ่ง ที่ภูฏาการศาลา ปามหาวัน โกลันครเวสาลี.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุใช้ผู้มีกำลังน้อยรูปใด ไม่ละจากกรรมห้าอย่างเหล่านี้, เธอพึงหวังผลอันนี้ได้ คือ เธอจักทำให้แจ้งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐุธรรม เข้าถึงแล้วแลอยู่ ต่อกาลไม่นานเลย แล.

ผู้อยู่ใกล้นิพพาน^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบพร้อมด้วยธรรมสี่อย่างแล้ว ไม่อาจที่จะเสื่อมเสีย มีแต่จะอยู่ใกล้นิพพานอย่างเดียว. ธรรมสี่อย่างอะไรบ้างเล่า? สี่อย่างคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สมบรูณ์ด้วยศีล, เป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย, เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ, เป็นผู้ตามประกอบในชาครियธรรมอยู่เป็นประจำ.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เป็นผู้สมบรูณ์ด้วยศีล เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศีล, มีการสำรวมด้วยปาติโมกขสังวร, มีมรรยาทและโคจรสมบรูณ์อยู่, เป็นผู้เห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายแม้เล็กน้อย, สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้สมบรูณ์ด้วยศีล.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้เห็นรูปด้วยตา, ได้ฟังเสียงด้วยหู, ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก, ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น, ได้สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกาย และได้รู้ธรรมารมณด้วยใจแล้ว ก็ไม่รวบถือเอาทั้งหมด และไม่แยกถือเอา

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๕๐/๓๗.

เป็นส่วน ๆ °; สิ่งที่เป็นอกุศลลามกคืออภิชฌาและโทมนัส มักไหลไปตาม
 ภิกษุผู้ไม่สำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์ใดเป็นเหตุ,
 เธอก็ปฏิบัติเพื่อปิดกั้นอินทรีย์นั้นไว้, เธอรักษา และถึงความสำรวม ตา หู
 จมูก ลิ้น กาย และใจ. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ชื่อว่า เป็นผู้คุ้มครองทวาร
 ในอินทรีย์ทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ เป็นอย่างไรเล่า ?
 ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยกกายแล้วจึงฉันอาหาร, ไม่ฉัน
 เพื่อเล่น ไม่ฉันเพื่อมัวเมา ไม่ฉันเพื่อประดับ ไม่ฉันเพื่อตกแต่ง, แต่ฉันเพียง
 เพื่อให้กายนี้ตั้งอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตเป็นไป เพื่อป้องกันความลำบาก เพื่อ
 อนุเคราะห์พรหมจรรย์ โดยกำหนดรู้ว่า “เราจะกำจัดเวทนาเก่า (คือหิว) เสียแล้ว
 ไม่ทำเวทนาใหม่ (คืออิมจนอิธอัถ) ให้เกิดขึ้น, ความที่อายุดำเนินไปได้ ความ
 ไม่มีโทษเพราะอาหาร และความอยู่ผาสุกสำราญจะมีแก่เรา” ดังนี้. ภิกษุ ท. !
 ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่า เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เป็นผู้ตามประกอบในชาครियธรรมอยู่เนื่องนิจ เป็น
 อย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมชำระจิตให้หมดจด
 สิ้นเชิงจากกิเลสที่กั้นจิต ด้วยการเดินจงกรม ด้วยการนั่ง ตลอดวันยังค่ำไปจน
 สิ้นยามแรกแห่งราตรี, ครั้นยามกลางแห่งราตรี ย่อมสำเร็จการนอนอย่าง
 ราชสีห์ (คือ) ตะแคงข้างขวา เท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะในการลุกขึ้น,
 ครั้นยามสุดท้ายแห่งราตรี กลับลุกขึ้นแล้ว ก็ชำระจิตให้หมดจดสิ้นเชิงจากกิเลส
 ที่กั้นจิต ด้วยการเดินจงกรม และด้วยการนั่งอีก. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้

๑. คือการไม่รวบถือเอาผัสสะทั้งหมดเป็นตัวเราของเรา หรือไม่แยกถือแต่ส่วนขององค์ประกอบผัสสะว่า
 เป็นตัวเรา ของเรา (สำหรับผู้เดินมรรคในระดับผัสสะ), และการไม่ถือเอาเป็นอารมณ์สำหรับยินดียินร้าย ทั้งโดย
 ส่วนรวมและส่วนปลีกย่อย ของอารมณ์นั้น ๆ (สำหรับผู้เดินมรรคในระดับเวทนา).

ชื่อว่า เป็นผู้ตามประกอบในชาคริยธรรมอยู่เนื่องนิจ.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบพร้อมด้วยธรรมสี่อย่างเหล่านี้แล้ว ไม่อาจที่จะเสื่อมเสีย มีแต่จะอยู่ใกล้นิพพานอย่างเดียวแล.

ผู้จักทำนิพพานให้แจ้ง^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้ที่พอใจในความคลุกคลีกันเป็นหมู่ ๆ, ยินดีในความคลุกคลีกันเป็นหมู่ ๆ, ตามประกอบความพอใจในความคลุกคลีกันเป็นหมู่ ๆ, เป็นผู้พอใจในหมู่, ยินดีในหมู่, ตามประกอบความพอใจในหมู่, อยู่แล้วหนอ ; เชนั้น จักมาเป็นผู้โดดเดี่ยว ยินดียิ่งในความสงัดเงียบนั้น ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่มีได้.

เมื่อไม่เป็นผู้โดดเดี่ยวยินดียิ่งในความสงัดเงียบแล้ว จักถือเอานิมิตแห่งสมาธิจิต และวิปัสสนาจิตได้นั้น ข้อนี้ก็ไม่เป็นฐานะที่มีได้.

เมื่อไม่ได้ถือเอานิมิตแห่งสมาธิจิต และวิปัสสนาจิตแล้ว. จักยังสัมมาทิฏฐิแห่งวิปัสสนาให้บริบูรณ์นั้น ข้อนี้ก็ไม่เป็นฐานะที่มีได้.

เมื่อไม่ทำสัมมาทิฏฐิแห่งวิปัสสนาให้บริบูรณ์แล้ว จักยังสัมมาสมาธิแห่งมรรคและผลให้บริบูรณ์นั้น ข้อนี้ก็ไม่เป็นฐานะที่มีได้.

เมื่อไม่ทำสัมมาสมาธิแห่งมรรคและผลให้บริบูรณ์แล้ว จักละสัจฉญาณทั้งหลายนั้น ข้อนี้ก็ไม่เป็นฐานะที่มีได้.

เมื่อไม่ละสัจฉญาณทั้งหลายแล้ว จักทำนิพพานให้แจ้งนั้น ข้อนี้ก็ไม่เป็นฐานะที่มีได้เลย.

.....

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มกฺก. อ. ๒๒/๔๗๑/๓๓๕.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้ที่ไม่พอใจในความคลุกคลีกันเป็นหมู่ ๆ, ไม่ยินดีในความคลุกคลีกันเป็นหมู่ ๆ, ไม่ตามประกอบความพอใจในความคลุกคลีกันเป็นหมู่ ๆ, ไม่เป็นผู้พอใจในหมู่, ไม่ยินดีในหมู่, ไม่ตามประกอบความพอใจในหมู่, อยู่แล้วหนอ ; เชนั้น จักมาเป็นผู้โดดเดี่ยว ยินดียิ่งในความสงัดเจียบนั้น ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้.

เมื่อเป็นผู้โดดเดี่ยวยินดีในความสงัดเจียบแล้ว จักถือเอานิมิตของสมาธิจิตและของวิปัสสนาจิตได้นั้น ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้.

เมื่อถือเอานิมิตของสมาธิจิตและของวิปัสสนาจิตได้แล้ว จักยังสัมมาทิฐิแห่งวิปัสสนาให้บริบูรณ์ได้นั้น ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้.

เมื่อทำสัมมาทิฐิแห่งวิปัสสนาให้บริบูรณ์ได้แล้ว จักยังสัมมาสมาธิแห่งมรรคและผลให้บริบูรณ์ได้นั้น ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้.

เมื่อทำสัมมาสมาธิแห่งมรรคและผลให้บริบูรณ์ได้แล้ว จักละสัจฉญาณทั้งหลายได้นั้น ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้.

เมื่อละสัจฉญาณทั้งหลายได้แล้ว จักทำนิพพานให้แจ้งได้นั้น ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้แล.

ผู้เป็นอยู่อย่างถูกพระพุทธรักษา^๑

ภิกษุ ท. ! เราเป็นผู้มันแล้วในข้อปฏิบัตินี้. ภิกษุ ท. ! เราเป็นผู้

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อานาปานสติสูตร อุปริ. ม. ๑๔/๑๕๑/๒๘๓, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายในวันเพ็ญเดือนสิขิเอ็ด, วันนั้น พระพุทธรองค์เสด็จประทับนั่งกลางแจ้ง แวดล้อมด้วยหมู่ภิกษุ ทรงแลดูหมู่ภิกษุ ซึ่งล้วนแต่เป็นผู้สงบนิ่งเฉยอยู่, ณ ที่บุพพาราม มิคารมาตุปราสาท.

มีจิตมั่นแล้วในข้อปฏิบัตินี้^๑ ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย จงปรารถนาความเพียรให้ยิ่งกว่าประมาณ เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง. เราจักรอคอยพวกเธอทั้งหลายอยู่ ณ ที่นครสาวัตถีนี้แล จนกว่าจะถึงวันทำยแห่งฤดูฝนครบสี่เดือน เป็นฤดูที่บ้านแห่งดอกโกมุท (เพ็ญเดือนสิบสอง).

พวกภิกษุผู้เป็นชาวชนบทได้ทราบข่าวนี้ ก็พากันหลั่งไหลไปสู่นครสาวัตถี เพื่อเฝ้าเยี่ยมพระผู้มีพระภาคเจ้า. ฝ่ายพระเถระผู้มีชื่อเสียงคนรู้จักมาก ซึ่งมีท่านพระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะ พระมหากัสสปะพระมหากัจจายนะ พระมหาโกณฑัญญะ พระมหากัปปินะ พระมหาจุนทะ พระเรวัต พระอนนท และพระเถระรูปอื่นอีกหลายท่าน แบ่งกันเป็นพวก ๆ พากันสั่งสอนพราจี้แจ้ง พวกภิกษุใหม่ ๆ อย่างเต็มที่ : พวกละสิรูปบ้าง ยี่สิรูปบ้าง สามสิรูปบ้าง สี่สิรูปบ้าง. ส่วนภิกษุใหม่ ๆ เหล่านั้น เมื่อได้รับคำสั่งสอน ได้รับคำพราจี้แจ้งของพระเถระผู้มีชื่อเสียงทั้งหลายอยู่ ก็ย่อมรู้คุณวิเศษอันกว้างขวางอย่างอื่น ๆ ยิ่งกว่าแต่ก่อน ; เป็นดังนี้จนกระทั่งถึงวันเพ็ญเดือนสิบสอง.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายสืบไปว่า :-

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบริษัทนี้ ไม่เหลวไหลเลย. ภิกษุ ท. ! ภิกษุบริษัทนี้ ไม่เหลวแหลกเลย. ภิกษุบริษัทนี้ ตั้งอยู่แล้วในธรรมที่เป็นสาระล้วน.

ภิกษุ ท. ! บริษัทเช่นใด มีรูปลักษณะที่น่าบูชา น่าต้อนรับ นำรับ ทักนิมิตาน น่าไหว้ เป็นเนื่อนาบุญชั้นดีเยี่ยมของโลก ; หมู่ภิกษุนี้ ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น, ภิกษุบริษัทนี้ ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น.

ภิกษุ ท. ! บริษัทเช่นใด มีรูปลักษณะที่ทานอันบุคคลให้น้อย แต่กลับ มีผลมาก ทานที่ให้มาก ก็มีผลมากทวียิ่งขึ้น ; หมู่ภิกษุนี้ ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น, ภิกษุบริษัทนี้ ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น.

ภิกษุ ท. ! บริษัทเช่นใด มีรูปลักษณะยากที่ชาวโลกจะได้เห็น ; หมู่ภิกษุนี้ ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น, ภิกษุบริษัทนี้ ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น.

๑. หมายถึงพรหมจรรย์นี้ ที่ภิกษุพากันปฏิบัติ และสั่งสอนสืบ ๆ กันไปอยู่.

ภิกษุ ท. ! บริษัทเช่นใด มีรูปลักษณะที่ควรจะไปดูไปเห็น แม้จะต้องเดินลี้หนทางนับด้วยโยชน์ ๆ ถึงกับต้องเอาห่อเสปียงไปด้วยก็ตาม ; หมู่ภิกษุนี้ ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น, ภิกษุบริษัทนี้ ก็มีรูปลักษณะเช่นนั้น.

ภิกษุ ท. ! ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่งเป็น พระอรหันต์ ผู้สิ้นอาสวะแล้ว ผู้อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว มีกิจที่ควรทำได้ทำสำเร็จแล้ว มีภาระปลงลงได้แล้ว มีประโยชน์ของตนเองบรรลุแล้วโดยลำดับ มีสัญญาโยชน์ในภพสิ้นแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้ทั่วถึงโดยชอบ ; พวกภิกษุแม่เห็นปานนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

ภิกษุ ท. ! ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่งสิ้นสัญญาโยชน์เบื้องต่ำห้า เป็นโอบปาติกะแล้ว จักปรินิพพานในที่นั้น ไม่เวียนกลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา ; พวกภิกษุแม่เห็นปานนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

ภิกษุ ท. ! ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่งสิ้นสัญญาโยชน์สาม และมีความเบาบางไปของ รากะ โทสะ โมหะ เป็น สกทาคามี มาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น แล้วจักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ; พวกภิกษุแม่เห็นปานนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

ภิกษุ ท. ! ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่งสิ้นสัญญาโยชน์สาม เป็นโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา ผู้เที่ยงแท้ ผู้แน่ที่จะตรัสรู้ข้างหน้า ; พวกภิกษุแม่เห็นปานนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

ภิกษุ ท. ! ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่ง ประกอบความเพียรเป็นเครื่องต้องทำเนื่อง ๆ ในการอบรมสติปัญญาอันสี่, สัมมัปปธานสี่, อิทธิบาทสี่, อินทรีย์ห้า, พละห้า, โพชฌงค์เจ็ด, อริยมรรคมีองค์แปด, เมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา, อสุภ, อนิจจสัญญา, และอานาปานสติ ; พวกภิกษุแม่เห็นปานนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

(ข. เกี่ยวกับการประพาศพรหมจรรย์ ๑๔ เรื่อง)

จุดประสงค์ของพรหมจรรย์^๑

ภิกษุ ท. ! พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีลาภสักการะและเสียงสรรเสริญ เป็นอันสงฆ์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งศีลเป็นอันสงฆ์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งสมาธิเป็นอันสงฆ์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งญาณทัสสนะเป็นอันสงฆ์.

ภิกษุ ท. ! ก็เจโตวิมุตติอันไม่กำเริบ อันใดมีอยู่, พรหมจรรย์นี้ มีเจโตวิมุตตินั้นแหละเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย, มีเจโตวิมุตตินั้นแหละ เป็นแก่นสาร, มีเจโตวิมุตติ นั้นแหละเป็นผลสุดท้ายของพรหมจรรย์ แล.

เครื่องประดับของพรหมจรรย์^๒

ภิกษุ ท. ! พรหมจรรย์ที่ประพาศกันอยู่นี้ มีการทำตามสิกขาเป็น อันสงฆ์, มีปัญญาเป็นยอด, มีวิมุตติเป็นแก่นสาร, มีสติเป็นอธิปไตย.

ภิกษุ ท. ! พรหมจรรย์มีการทำตามสิกขาเป็นอันสงฆ์ เป็น อย่างไรเล่า? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้, สิกขาที่เนื่องด้วยอภิสมาจาร เราบัญญัติ แล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสเกิดความเลื่อมใส เพื่อให้คนที่เลื่อมใสแล้ว เลื่อมใสยิ่งขึ้น. สิกขาที่เนื่องด้วยอภิสมาจาร เราบัญญัติแล้ว

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาสาริปมสูตร ม. ม. ๑๒/๓๓๓/๓๕๒.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๓๒๕/๒๔๕.

แก่สาวกทั้งหลาย เพื่อให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสเกิดความเลื่อมใส เพื่อให้คนที่เลื่อมใสแล้วเลื่อมใสยิ่งขึ้น, ในลักษณะอย่างใด ๆ ; สาวกนั้นก็เป็นผู้ทำตามสิกขานั้น ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย, ในลักษณะอย่างนั้น ๆ. อนึ่ง สิกขาที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง. สิกขาที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง, ในลักษณะอย่างใด ๆ ; สาวกนั้นก็เป็นผู้ทำตามสิกขานั้น ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย, ในลักษณะอย่างนั้น ๆ. ภิกษุ ท. ! พรหมจรรย์มีสิกขาเป็นอานิสงส์ เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุ ท. ! **พรหมจรรย์มีปัญญาเป็นยอด** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้, ธรรมทั้งหลาย เราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง. ธรรมทั้งหลาย เราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง, ในลักษณะอย่างใด ๆ ; ธรรมทั้งปวงนั้น สาวกของเรา ก็พิจารณาเห็นได้อย่างดีด้วยปัญญา, ในลักษณะอย่างนั้น ๆ. ภิกษุ ท. ! พรหมจรรย์มีปัญญาเป็นยอด เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุ ท. ! **พรหมจรรย์มีวิมุตติเป็นแก่นสาร** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้, ธรรมทั้งหลาย เราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง. ธรรมทั้งหลาย เราแสดงแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง, ในลักษณะอย่างใด ๆ ;

ธรรมทั้งปวงนั้น สาวกของเรา ก็ถูกต้องได้แล้ว^๑ ด้วยความหลุดพ้น, ในลักษณะอย่างนั้น ๆ ภิกษุ ท. ! พรหมจรรย์มีวิมุตติเป็นแก่นสาร เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุ ท. ! พรหมจรรย์มีสติเป็นอธิปไตย เป็นอย่างไรเล่า ? สติอันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายในว่า “เราจักทำสิกขาที่เนื่องด้วยอภิธมาจารที่ยังไม่บริบูรณ์ ให้บริบูรณ์ ดังนี้บ้าง, เราจักระคับระคองสิกขาที่เนื่องด้วยอภิธมาจารที่บริบูรณ์แล้วไว้ด้วยปัญญา ในสถานะนั้น ๆ ดังนี้บ้าง”. สติ อันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายในว่า “เราจักทำสิกขาที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่ยังไม่บริบูรณ์ ให้บริบูรณ์ ดังนี้บ้าง, เราจักระคับระคองสิกขาที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่บริบูรณ์แล้ว ไว้ด้วยปัญญา ในสถานะนั้น ๆ ดังนี้บ้าง”. สติ อันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายในว่า “เราจักพิจารณาด้วยปัญญาให้เห็นธรรมที่ยังไม่เห็น ในสถานะนั้น ๆ ดังนี้บ้าง, เราจักระคับระคองธรรมที่พิจารณาเห็นแล้วไว้ด้วยปัญญา ในสถานะนั้น ๆ ดังนี้บ้าง”. สติ อันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายในว่า “เราจักถูกต้องธรรม ที่ยังไม่ถูกต้อง, ด้วยความหลุดพ้น, ดังนี้บ้าง, เราจักระคับระคองธรรมที่ได้ถูกต้องแล้วไว้ด้วยปัญญา ในสถานะนั้น ๆ ดังนี้บ้าง” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! พรหมจรรย์มีสติเป็นอธิปไตยเป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุ ท. ! ที่เรากล่าวว่า “พรหมจรรย์ที่ประพฤติกัณอยู่^๑. มีสิกขาเป็นอานิสงส์, มีปัญญาเป็นยอด, มีวิมุตติเป็นแก่นสาร, มีสติเป็นอธิปไตย” ดังนี้ นั้นเรากล่าวหมายเอาอธิบายที่ว่ามานี้แล.

๑. คำว่า “ถูกต้อง” ในที่นี้หมายถึง ฐีสแห่งธรรมที่ตนได้บรรลุแล้ว, ด้วยอำนาจ วิมุตติ ความหลุดพ้น จากกิเลส.

ผลของพรหมจรรย์ที่แยบคาย^๑

ภุมิชะ ! สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง เป็นผู้ที่มีความ
 เข้าใจถูกต้อง, มีความมุ่งหมายถูกต้อง, มีคำพูดถูกต้อง, มีการทำงาน
 ถูกต้อง, มีการเลี้ยงชีวิตถูกต้อง, มีความพยายามถูกต้อง, มีความระลึก
 ถูกต้อง, มีความตั้งจิตมั่นไว้อย่างถูกต้อง ; สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
 ถ้าแม้ประพฤติพรหมจรรย์ โดยหวังผล ก็ต้องได้รับผล ; ถ้าแม้ประพฤติ
 พรหมจรรย์ โดยไม่หวังผล ก็ต้องได้รับผล ; ถ้าแม้ประพฤติพรหมจรรย์
 ทั้งโดยหวังผล และไม่หวังผล ก็ต้องได้รับผล ; ถ้าแม้ประพฤติพรหมจรรย์
 โดยหวังผลก็มีโช' ไม่หวังผลก็มีโช' ก็ยังต้องได้รับผล. ชื่อนั้นเพราะเหตุอะไร ?
 เพราะเหตุแห่งการได้รับผลนั้น เป็นสิ่งที่เขาทั้งหลายเหล่านั้น ได้ทำไว้อย่า
 ลึกซึ่งแยบคาย.

ภุมิชะ ! เช่นเดียวกับบุรุษผู้ต้องการน้ำมัน เสาหาน้ำมัน เทียว
 แสงหาน้ำมันอยู่, เขาเกลี้ยเยื่อเมล็ดงาลงในราง ประพรมด้วยน้ำแล้วคั้น
 เรือไป ; แม้บุรุษนั้น ทำความหวัง __ __ ทำความไม่หวัง __ __ ทั้งทำความหวัง
 และความไม่หวัง __ __ ทั้งทำความหวังก็หามิได้ ความไม่หวังก็หามิได้ ก็ตาม,
 เมื่อเขาเกลี้ยเยื่อเมล็ดงาลงในราง ประพรมด้วยน้ำ แล้วคั้นอยู่เรือไป บุรุษนั้น
 ก็ต้องได้น้ำมันอยู่เอง. ชื่อนี้เพราะเหตุอะไร ? เพราะเหตุแห่งการได้น้ำมันนั้น
 เป็นสิ่งทีบุรุษนั้นได้ทำแล้ว โดยลึกซึ่งแยบคาย ฉนั้นใดก็ฉนั้นนั้น. (ทรงให้อุปมา
 โดยทำนองนี้อีกสามข้อ คือบุรุษผู้ต้องการน้ำมัน ริดน้ำมันจากแม่โคลูกอ่อน, บุรุษผู้ต้องการเนย ปั้นเนยจากนมที่
 หมักเป็นเชื้อแล้ว, บุรุษผู้ต้องการไฟ สืบไฟจากไม้แห้ง, ก็ย่อมได้ผลตามที่ตนต้องการ แม้จะทำความหวังหรือความ
 ไม่หวังก็ตามผลนั้น ๆ ก็ย่อมมีให้เอง เพราะได้มีการทำที่ถูกต้องลงไปแล้ว).

๑. บาลี พระพุทธทศายิต ภุมิขสูตร อุปริ. ม. ๑๔/๒๗๕/๔๑๔, ตรัสแก่พระภุมิขเถระ ที่เวพวัน.

โพธิปักขิยธรรม^๑

ภิกษุ ท. ! ธรรมเหล่าใดที่เราแสดงแล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ธรรมเหล่านั้น พวกเธอทั้งหลาย ฟังรับเอาให้ดี ฟังเสพอให้ทั่วถึง ฟังอบรม กระทำ ให้มาก โดยอาการที่พรหมจรรย์นี้ จักมั่นคง ดำรงอยู่ได้ ตลอดกาลนาน. ซื่อนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่คนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่คนเป็น อันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก, และเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขทั้งแก่ เทวดาแลมนุษย์ทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! ธรรมเหล่าไหนเล่า ที่เราแสดงด้วยปัญญาอันยิ่ง ? ธรรม เหล่านี้ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘.

ภิกษุ ท. ! ธรรมเหล่านี้แล ที่เราแสดงแล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง เป็นสิ่ง ที่พวกเธอทั้งหลาย ฟังรับเอาให้ดี ฟังเสพอให้ทั่วถึง ฟังอบรม กระทำ ให้มาก โดยอาการที่พรหมจรรย์นี้ จักมั่นคง ดำรงอยู่ได้ ตลอดกาลนาน. ซื่อนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่คนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่คนเป็นอัน มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก, และเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ทั้งแก่ เทวดาแลมนุษย์ทั้งหลาย.

สติปัฏฐานที่เอียงไปนิพพาน^๒

ภิกษุ ท. ! ถ้าแม่น้ำคงคา ลุ่มไปทางทิศตะวันออก ลาดไปทางทิศ ตะวันออก เทไปสู่อุทิศตะวันออก ซื่อนี้แม่น้ำจันใด ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรม

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาปรินิพพานสูตร มหา. ที. ๑๐/๑๔๐/๑๐๗.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๕/๒๕๔/๘๓๕, ๘๔๐.

สติปัญญาอันลือลือ กระทำสติปัญญาอันลือลือให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมสติปัญญาอันลือลือ กระทำสติปัญญาอันลือลือให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้พิจารณาเห็นกายในกายเนื่อง ๆ อยู่, เป็นผู้พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายเนื่อง ๆ อยู่, เป็นผู้พิจารณาเห็นจิตในจิตเนื่อง ๆ อยู่, เป็นผู้พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายเนื่อง ๆ อยู่; มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกรู้สัจธรรม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมสติปัญญาอันลือลือ กระทำสติปัญญาอันลือลือให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ด้วยอาการอย่างนี้แล.

สัมมัตตปธานที่เอียงไปนิพพาน^๑

ภิกษุ ท. ! ลำแม่น้ำคงคา ลุ่มไปทางทิศตะวันออก ลาดไปทางทิศตะวันออก เทไปสู่ทิศตะวันออก ขื่อนี้แม่น้ำฉันได ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรม

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๕/๓๑๕/๑๐๕๑ - ๒.

สัมมัตตปธานสี่อยู่ กระทำสัมมัตตปธานสี่ให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุอบรมสัมมัตตปธานสี่ กระทำสัมมัตตปธานสี่ให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมประคองจิต ตั้งจิตไว้ เพื่อการไม่ให้เกิดขึ้นแห่งสิ่งอันเป็นอกุศลตามกทั้งหลาย ที่ยังไม่เกิด, เพื่อละเสียซึ่งสิ่งอันเป็นอกุศลตามที่เกิดขึ้นแล้ว, เพื่อการเกิดขึ้นแห่งกุศลทั้งหลายที่ยังไม่เกิดขึ้น, และเพื่อความตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือน เพื่อความงอกงาม ไพบูลย์ เจริญบริบูรณ์ แห่งสิ่งอันเป็นกุศลทั้งหลาย ที่เกิดขึ้นแล้ว.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมสัมมัตตปธานสี่อยู่ กระทำสัมมัตตปธานสี่ให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ด้วยอาการอย่างนี้แล.

อิทธิบาทที่เอียงไปนิพพาน^๑

ภิกษุ ท. ! ถ้าแม่น้ำคงคา ลุ่มไปทางทิศตะวันออก ลาดไปทางทิศตะวันออก เทไปสู่ทิศตะวันออก ข้อนี้แม่น้ำนั้นใด ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมอิทธิบาทสี่อยู่ กระทำอิทธิบาทสี่ให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๕/๓๗๔/๑๒๔๕,๑๒๕๐.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมอิทธิบาทสี่ กระทำอิทธิบาทสี่ให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมอิทธิบาทประกอบพร้อมด้วยเครื่องปรุงแต่งอันมี สมาธิสัมปยุตด้วยจันทะ เป็นประธานกิจ, ย่อมอบรมอิทธิบาทประกอบพร้อมด้วยเครื่องปรุงแต่ง อันมี สมาธิสัมปยุตด้วยวิริยะ, ___ อันมี สมาธิสัมปยุตด้วยจิตตะ, ___ อันมี สมาธิสัมปยุตด้วยวิมังสา, เป็นประธานกิจ ; (คือกิจที่เกี่ยวกับการป้องกัน, การละ, การเจริญ, และการรักษา)

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมอิทธิบาทสี่อยู่ กระทำอิทธิบาทสี่ให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ด้วยอาการอย่างนี้แล.

อินทรีย์ที่เอียงไปนิพพาน^๑

ภิกษุ ท. ! ลำแม่น้ำคงคา ลุ่มไปทางทิศตะวันออก ลาดไปทางทิศตะวันออก เทไปสู่ทิศตะวันออก ขื่อนี้แม่น้ำจันใด ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมอินทรีย์ห้าอยู่ กระทำอินทรีย์ห้าให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมอินทรีย์ห้า กระทำอินทรีย์ห้าให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมอินทรีย์คือ สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา, ชนิดที่อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปสู่ความปล่อยวาง.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๕/๓๑๖/๑๐๘๒-๓.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมอินทรีย์ห้าอยู่ กระทำอินทรีย์ห้าให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ด้วยอาการอย่างนี้แล.

ผลที่เอียงไปนิพพาน^๑

ภิกษุ ท. ! ถ้าแม่น้ำคงคา ลุ่มไปทางทิศตะวันออก ลาดไปทางทิศตะวันออก เทไปสู่ทิศตะวันออก ขื่อนี้แม่น้ำนั้นใจ ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมผลห้าอยู่ กระทำผลห้าให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมผลห้า กระทำผลห้าให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมสัทธาผละ วิริยผละ สติผละ สมาธิผละ และปัญญาผละ, ชนิดที่อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปสู่ความปล่อยวาง.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมผลห้าอยู่ กระทำผลห้าให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ด้วยอาการอย่างนี้แล.

โพชฌงค์ที่เอียงไปนิพพาน^๒

ภิกษุ ท. ! ถ้าแม่น้ำคงคา ลุ่มไปทางทิศตะวันออก ลาดไปทางทิศ

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สั. ๑๕/๓๒๓/๑๐๐, ๑๐๑.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. สั. ๑๕/๑๘๓/๖๖๘.

ตะวันออก เทไปสู่ทิศตะวันออก ซ้อนี่แม่ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุอบรม
โพชฌงค์เจ็ดอยู่ กระทำโพชฌงค์เจ็ดให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน
ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมโพชฌงค์เจ็ด กระทำโพชฌงค์เจ็ดให้มากอยู่
ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน เป็น
อย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมสติสัมโพชฌงค์, ย่อม
อบรมขันมวิจยสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมวิริยสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมปีติสัม
โพชฌงค์, ย่อมอบรมปีสัทธสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมสมาธิสัมโพชฌงค์,
ย่อมอบรมอุเบกขาสัมโพชฌงค์, **ชนิดที่อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ**
น้อมไปสู่ความปล่อยวาง.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมโพชฌงค์เจ็ดอยู่ กระทำโพชฌงค์เจ็ดให้มากอยู่
ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ด้วยอาการ
อย่างนี้แล.

อัญญังคิกมรรคที่เอียงไปนิพพาน^๑

ภิกษุ ท. ! ลำแม่น้ำคงคา ลุ่มไปทางทิศตะวันออก ลาดไปทางทิศ

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๕/๔๘/๑๘๓ - ๔.

อริยอัฏฐังคิกมรรคอยู่ กระทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ฉะนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมอริยอัฏฐังคิกมรรค กระทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรมสัมมาทิฐิ, ย่อมอบรมสัมมาสังกัปปะ, ย่อมอบรมสัมมาวาจา, ย่อมอบรมสัมมากัมมันตะ, ย่อมอบรมสัมมาอาชีวะ, ย่อมอบรมสัมมาวายามะ, ย่อมอบรมสัมมาสติ, ย่อมอบรมสัมมาสมาธิ, ชนิดที่อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปสู่ความปล่อยวาง.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ อบรมอริยอัฏฐังคิกมรรคอยู่ กระทำอริยอัฏฐังคิกมรรคให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปสู่นิพพาน ด้วยอาการอย่างนี้แล.

เชิงรองของจิต^๑

ภิกษุ ท. ! หม้อ ที่ไม่มีเชิงรองรับ ย่อมกลิ้งได้ง่าย. ส่วนหม้อที่มีเชิงรองรับ ย่อมกลิ้งได้ยาก. ภิกษุ ท. ! ฉันทใดกัฉันทนั้น : จิตที่ไม่มีเครื่องรองรับ ย่อมหมุนไปได้ง่าย. ส่วนจิต ที่มีเครื่องรองรับ ย่อมหมุนไปได้ยาก.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๕/๒๕/๓๘ - ๕.

ภิกษุ ท. ! เครื่องรองรับของจิต เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! อริยอัฏฐังคิกมรรคนี้แล ได้แก่ ความเข้าใจอันถูกต้อง, ความดำริอันถูกต้อง, การพุดจาอันถูกต้อง, การทำงานอันถูกต้อง, การเลี้ยงชีวิตอันถูกต้อง, ความพยายามอันถูกต้อง, ความระลึกลับอันถูกต้อง, ความตั้งใจมั่นอันถูกต้อง, อริยอัฏฐังคิกมรรคนี้แล เป็นเครื่องรองรับของจิต.

อริยสัมมาสมาธิ^๑

ภิกษุ ท. ! เราจักแสดง สัมมาสมาธิอันเป็นอริยะ ที่ประกอบด้วย มูลฐาน และเครื่องปรุงพร้อมอย่างทั่วถึง แก่พวกเธอทั้งหลาย. พวกเธอจงฟังข้อนี้.

ภิกษุ ท. ! สัมมาสมาธิอันเป็นอริยะ ที่ประกอบด้วยมูลฐาน และเครื่องปรุงพร้อมอย่างทั่วถึง เป็นอย่างไรเล่า ? สัมมาสมาธิอันเป็นอริยะนั้น ได้แก่ ความเข้าใจอันถูกต้อง, ความดำริอันถูกต้อง, การพุดจาอันถูกต้อง, การทำงานอันถูกต้อง, การเลี้ยงชีวิตอันถูกต้อง, ความพยายามอันถูกต้อง, ความระลึกลับอันถูกต้อง, ความตั้งใจมั่นอันถูกต้อง.^๒

ภิกษุ ท. ! ภาวะแห่งความเป็นหนึ่งของจิต แวดล้อมแล้วด้วยองค์ทั้ง ๗ เหล่านี้แล เราเรียกว่า สัมมาสมาธิอันเป็นอริยะ ที่ประกอบด้วยมูลฐาน และเครื่องปรุงพร้อมอย่างทั่วถึง.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ตี. ๑๕/๒๕ - ๖/๘๑ - ๘๓.

๒. บาลีบางแห่ง เช่น มหาจิตตาริสกสูตร อุปริ. ม. ห้ามีคำว่า “ความตั้งใจมั่นอันถูกต้อง” คำนี้ไม่เข้าใจว่า บางทีแห่งนั้นตกหล่น จึงถือเอาตามบาลีแห่งนี้ ซึ่งมีคำคำนี้ด้วย นับเป็นมรรคมองค์ครบทั้ง ๘ องค์นั้นแหละ ได้นามอีกนามหนึ่งว่า “อริยสัมมาสมาธิ อันประกอบด้วยมูลฐาน และประกอบเครื่องปรุงพร้อมอย่างทั่วถึง”.

โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์^๑

สุภัททะ ! ในธรรมวินัย ที่ไม่มีอริยมรรคมีองค์ ๘ ย่อมไม่มีสมณะที่ ๑ (โสดาบัน), ที่ ๒ (สกทาคามี), ที่ ๓ (อนาคามี), ที่ ๔ (อรหันต์).

สุภัททะ ! ในธรรมวินัยนี้แล มีอริยมรรคมีองค์ ๘ จึงมีสมณะที่ ๑, ที่ ๒, ที่ ๓, ที่ ๔.

สุภัททะ ! ถ้าภิกษุทั้งหลายเหล่านี้ พึงอยู่โดยชอบไซ้^๒ โลกก็จะไม่ว่างจากพระอรหันต์ทั้งหลายแล.

(จ. เกี่ยวกับระเบียบแห่งการอยู่กันเป็นหมู่ ๘ เรื่อง)

หมู่ซึ่งอยู่เป็นผาสุก^๒

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างไร จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก ?” ท่านพระอานนท์ทูลถาม พระผู้มีพระภาคเจ้า.

อานนท์ ! เมื่อภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีลด้วยตนเองแล้ว ไม่กล่าวข่มผู้อื่น ด้วยศีลอันยิ่ง (ของตน). อานนท์ ! ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างนี้ จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ปริยายอื่นยังมีอีกหรือไม่ ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างไร จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก ?”

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาปรินิพพานสูตร มหา. ที. ๑๐/๑๓๕/๑๓๘, ตรีสแก่สุภัททปริพพาชก ที่ศาลวันแห่งเมืองกุสินารา ณ ราตรีที่ปรินิพพาน.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๕๐/๑๐๖, ตรีสแก่ท่านพระอานนท์ ที่โฆสิตาราม.

อานนท์! มีอยู่ : เมื่อภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ด้วยตนเองแล้ว ไม่กล่าวข่มผู้อื่นด้วยศีลอันยิ่ง ประการหนึ่ง ; และยังเป็นผู้คอยจ้องดูตนเอง ไม่มัวเพ่งดูคนอื่น อีกประการหนึ่ง. อานนท์! ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างนี้ จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ปริยายอื่นยังมีอีกหรือไม่ ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างไร จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก?”

อานนท์! มีอยู่ : เมื่อภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ด้วยตนเองแล้ว ไม่กล่าวข่มผู้อื่นด้วยศีลอันยิ่ง, เป็นผู้คอยจ้องดูตนเอง ไม่มัวเพ่งดูคนอื่น ; และยังเป็นผู้ไม่ปรากฏชื่อเสียง ก็ไม่กระวนกระวายใจเพราะความไม่ปรากฏชื่อเสียงนั้น อีกประการหนึ่ง. อานนท์! ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างนี้ จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ปริยายอื่นยังมีอีกหรือไม่ ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างไร จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก?”

อานนท์! มีอยู่ : เมื่อภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ด้วยตนเองแล้ว ไม่กล่าวข่มผู้อื่นด้วยศีลอันยิ่ง, เป็นผู้คอยจ้องดูตนเอง ไม่มัวเพ่งดูคนอื่น ; เป็นผู้ยังไม่ปรากฏชื่อเสียง ก็ไม่กระวนกระวายใจเพราะความไม่ปรากฏชื่อเสียงนั้น ; และยังเป็นผู้ได้ตามต้องการ ไปได้ไม่ยาก ไปได้ไม่ลำบาก ซึ่งฉันทลี อันเป็นธรรมเป็นไปในจิตอันยิ่ง เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรม อีกประการหนึ่ง. อานนท์! ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างนี้ จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ปริยายอื่นยังมีอีกหรือไม่ ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างไร จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก?”

อานนท์! มีอยู่ : เมื่อภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ด้วยตนเองแล้ว ไม่กล่าวข่มผู้อื่นด้วยศีลอันยิ่ง, เป็นผู้คอยจ้องดูตนเอง ไม่มัวเพ่งดูคนอื่น, เป็นผู้ยัง

ไม่ปรากฏชื่อเสียง ก็ไม่กระวนกระวายใจเพราะความไม่ปรากฏชื่อเสียงนั้น, เป็นผู้ได้ตามต้องการ ได้ไม่ยาก ได้ไม่ลำบาก ซึ่งฉานตี อันเป็นธรรมเป็นไปในจิตอันยิ่ง เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในทิฏฐุธรรม ; และยังเป็นผู้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฏฐุธรรม เข้าถึงแล้วแลอยู่ อีกประการหนึ่ง. อานนท์! ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างนี้ จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก. อานนท์! เรากล่าวว่า ธรรมเครื่องอยู่ผาสุกอื่นซึ่งสูงกว่า หรือประณีตกว่า ธรรมเครื่องอยู่ผาสุก (คือการทำให้แจ้งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ) นี้ หามีไม่เลย.

ผู้มีธรรมเครื่องอยู่ผาสุก^๑

ภิกษุ ท. ! ธรรมเป็นเครื่องอยู่ผาสุกห้าอย่างเหล่านี้. ห้าอย่างอะไร บ้างเล่า? ห้าอย่างคือ :-

(๑) การทำซึ่งประกอบด้วยเมตตา ที่ภิกษุในธรรมวินัยนี้เข้าไปตั้งไว้เฉพาะแล้ว ในเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ.

(๒) การพูดซึ่งประกอบด้วยเมตตา ที่เธอเข้าไปตั้งไว้เฉพาะแล้ว ในเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ.

(๓) การคิดซึ่งประกอบด้วยเมตตา ที่เธอเข้าไปตั้งไว้เฉพาะแล้ว ในเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๔๕/๑๐๕.

(๔) ศิลเหล่าใดซึ่งเป็นศิลปะไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท ผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกแต่ต้องด้วยตมหาทิฎฐิ และเป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิ, เธอเป็นอยู่อย่างผู้มีศิลปะเสมอกัน ด้วยศิลปะทั้งหลายเช่นนั้น ในเพื่อนผู้ประพฤติ พรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ.

(๕) ความเห็นอันใดซึ่งเป็นความเห็นอันประเสริฐ เป็นความเห็นที่ผลักดันไปในทางที่ถูก ย่อมนำไป เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้ทำตามความเห็นนั้น, เธอเป็นอยู่อย่างผู้มีความเห็นเสมอกัน ด้วยความเห็นเช่นนั้น ในเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ.

ภิกษุ ท. ! ธรรมเป็นเครื่องอยู่ผาสุกห่าอย่างเหล่านี้แล.

ภิกษุเก่าคอยช่วยภิกษุใหม่^๑

อานนท์ ! ภิกษุเหล่าใด เป็นผู้ใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้, ภิกษุเหล่านั้น อันพวกเธอทั้งหลาย ฟังชักชวน ฟังให้ตั้งมั่น ฟังให้ดำรงอยู่ เฉพาะในธรรมห่าอย่าง. ธรรมห่าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห่าอย่างคือ :-

(๑) ภิกษุใหม่นั้น อันเธอทั้งหลายฟังชักชวน ฟังให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ เฉพาะ ในปาติโมกขสังวร ด้วยอาการอย่างนี้ว่า “มาเถิด ผู้มีอายุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จงเป็นผู้มีศิลปะ ส้ารวมด้วยปาติโมกขสังวร ถึงพร้อมด้วยมรรยาท และโคจรอยู่เถิด, จงเป็นผู้เห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายแม้เป็นโทษเล็กน้อย สมทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด” ดังนี้.

(๒) ภิกษุใหม่นั้น อันพวกเธอทั้งหลายฟังชักชวน ฟังให้ตั้งมั่น ฟังให้ดำรงอยู่เฉพาะ ในอินทริยสังวร ด้วยอาการอย่างนี้ว่า “มาเถิด ผู้มีอายุ ท. !

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปรยจก. อ. ๒๒/๑๕๖/๑๑๔, ตรัสแก่ท่านพระอานนท์ ที่อันธกวินทนคร ในประเทศมคธ.

พวกเธอทั้งหลาย จงเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย มีสติคอยอารักขา มีสติคอยปกป้อง มีใจถูกคุ้มครองแล้ว ประกอบด้วยใจอันสติคอยอารักขาแล้ว อยู่เถิด” ดังนี้.

(๓) ภิกษุใหม่นั้น อันพวกเธอทั้งหลาย ฟังชักชวน ฟังให้ตั้งมั่น ฟังให้ดำรงอยู่เฉพาะ ในการหยุดพูดพล่าม ด้วยอาการอย่างนี้ว่า “มาเถิด ผู้มีอายุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย จงเป็นผู้พูดแต่น้อยคำ จงทำการหยุดการพูดพล่ามเสียเถิด” ดังนี้.

(๔) ภิกษุใหม่นั้น อันพวกเธอทั้งหลาย ฟังชักชวน ฟังให้ตั้งมั่น ฟังให้ดำรงอยู่เฉพาะ ในการหลีกเลี่ยงจากหมุดด้วยกาย ด้วยอาการอย่างนี้ว่า “มาเถิด ผู้มีอายุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย จงเป็นผู้สมาทานการอยู่ป่า จงเสพเฉพาะเสนาสนะอันเจียมสงัดที่เป็นป่าและป่าชฎเถิด” ดังนี้.

(๕) ภิกษุใหม่นั้น อันพวกเธอทั้งหลาย ฟังชักชวน ฟังให้ตั้งมั่น ฟังให้ดำรงอยู่เฉพาะ ในความเห็นชอบ ด้วยอาการอย่างนี้ว่า “มาเถิด ผู้มีอายุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย จงเป็นสัมมาทิฐิ ประกอบด้วยความเห็นชอบเถิด” ดังนี้.

อานนท์! ภิกษุเหล่าใด เป็นผู้ใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้, ภิกษุเหล่านั้น อันพวกเธอทั้งหลาย ฟังชักชวน ฟังให้ตั้งมั่น ฟังให้ดำรงอยู่เฉพาะ ในธรรมห้าอย่างเหล่านี้แล.

การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม

แบบที่หนึ่ง^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุทั้งหลาย จักหมั่นประชุมกันเนื่องนิത്യ ประชุมกัน

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สดศก. อี. ๒๓/๒๑/๒๑.

ให้มากพอ อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มี
ความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักพร้อมเพรียงกันเข้าประชุม จักพร้อม
เพรียงกันเลิกประชุม จักพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ อยู่เพียงใด,
ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่เคยบัญญัติ จักไม่
เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว จักสมทานศึกษาในสิกขาบทที่บัญญัติไว้แล้วอย่าง
เคร่งครัด อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ไม่มีความ
เสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ภิกษุ
พวกที่เป็นเถระ มีพรรษาชุกกาล บวชนาน เป็นบิดาสงฆ์ เป็นผู้นำสงฆ์ และ
ตนจักต้องเข้าใจตัวว่าต้องเชื่อฟังถ้อยคำของท่านเหล่านั้น อยู่เพียงใด, ความ
เจริญ ก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่ลุอำนาจแก่ตัณหา ซึ่งเป็นตัวเหตุ
ก่อให้เกิดภพใหม่ ที่เกิดขึ้นแล้ว อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุ
ทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักมีใจจดจ่อในเสนาสนะป่า อยู่เพียงใด,
ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักเข้าไปตั้งสติไว้อย่างมั่นเหมาะว่า “ทำไฉนหนอ ขอเพื่อผู้ประพาศิพรหมจรรย์ด้วยกัน ซึ่งมีศีลเป็นที่รัก ยังไม่มา ขอให้มา, ที่มาแล้ว ขอให้อยู่เป็นสุขเถิด” ดังนี้ อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมเจ็ดประการเหล่านี้ ยังคงดำรงอยู่ได้ในภิกษุทั้งหลาย และพวกเธอก็ยังเห็นพ้องต้องกันในธรรมเจ็ดประการเหล่านี้ อยู่เพียงใด. ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม

แบบที่สอง^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้พอใจในการทำงานก่อสร้างไม่ ประกอบความเป็นผู้พอใจในการทำงานก่อสร้าง อยู่เพียงใด, ความเจริญ ก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้พอใจในการคุย ไม่ประกอบความเป็นผู้พอใจในการคุย อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้พอใจในการนอน ไม่ประกอบความเป็นผู้พอใจในการนอน อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สุตตค. อ ๒๓/๒๓//๒๒.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้พอใจในการจับกลุ่มคลุกคลีกันไม่
ประกอบความเป็นผู้พอใจในการจับกลุ่มคลุกคลีกัน อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่ง
ที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้มีความปรารถนาอันเลวทรามไม่
ดูอำนาจแก่ความปรารถนาอันเลวทราม อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุ
ทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้มีมิตรชั่ว สหายชั่ว เพื่อนเกลอ
ชั่ว อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อม
เลยอยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้หยุดเลิกเสียในระหว่างเนื่องจาก
ได้บรรลุคุณวิเศษสักเล็กน้อยแล้ว อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลาย
หวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม

แบบที่สาม^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักเป็น ผู้มีศรัทธา อยู่เพียงใด. ความเจริญ
ก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักเป็น ผู้มีhiri ๑ล๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักเป็น ผู้มีโอดตัมปะ ๑ล๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักเป็น พหุสูต ๑ล๑

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สุตตค. อ. ๒๓//๒๓/๒๓.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักเป็นผู้ปรารถนาความเพียร ฯลฯ
 ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักเป็นผู้มีสติ ฯลฯ
 ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักเป็นผู้มีปัญญา อยู่เพียงใด, ความ
 เจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม

แบบที่สี่^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมสติสัมโพชฌงค์ อยู่เพียงใด,
 ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.
 ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมมัทธิงสัมโพชฌงค์ ฯลฯ
 ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมวิริยสัมโพชฌงค์ ฯลฯ
 ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมปีติสัมโพชฌงค์ ฯลฯ
 ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมปีติสัทธสัมโพชฌงค์ ฯลฯ
 ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมสมาธิสัมโพชฌงค์ ฯลฯ
 ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อยู่เพียงใด,
 ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม

แบบที่ห้า^๒

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมอนิจจสัญญา อยู่เพียงใด, ความ
 เจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สดตค. อ. ๒๓//๒๔/๒๔.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต สดตค. อ. ๒๓//๒๔/๒๕.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมอนัตตสัญญา ฯลฯ
 ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมอสุภสัญญา ฯลฯ
 ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมอาทีนวสัญญา ฯลฯ
 ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมปหานสัญญา ฯลฯ
 ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมวิราคสัญญา ฯลฯ
 ภิกษุ ท. ! ภิกษุทั้งหลาย จักอบรมนิโรธสัญญา อยู่เพียงใด, ความ
 เจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุ ท. ! ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมเจ็ดประการเหล่านี้ ยัง-
 คงดำรงอยู่ได้ในภิกษุทั้งหลาย และพวกเธอก็ยังเห็นพ้องต้องกันในธรรมเจ็ด
 ประการเหล่านี้ อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้
 ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

หมวดที่สิบสอง จบ.

ผู้ชีชวนวิงวอน !

ยี่ ภิกขเว สตถารา กรณียี่ สาวกานั
หิตตึนา อนุภมฺปนเณ อนุภมฺปึ อุปาทาย
กตึ โว ตึ มยา

ภิกษุ ท. ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เ็นดูแสวงหาประโยชน์
เกื้อกูล อาศัยความเ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกขเว รุกขมฺลानิ
เอตานิ สุนฺณาคารานิ

ภิกษุ ท. ! นั้น โคนไม้ทั้งหลาย, นั้น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฉมายถ ภิกขเว มา ปมาทตถ

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผาภิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺจนา วิปฺปฏิสาริโน อหฺวตถ

พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อยึ โว อมฺหากึ อนุสาสนึ

นี้แล เป็นวจาเครื่องพรั้าสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สพายตนวคฺค ตึ. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๓

ว่าด้วย การไม่ทำไปตามอำนาจกิเลส

- ๑ . ท่อนไม้ที่ลอยออกไปได้ถึงทะเล
- ๒ . ผู้เลือกเอาข้างอยู่ป่า
- ๓ . ผู้ชนะภัย ๕ อย่าง
- ๔ . ผู้อยู่ป่าชนะภัย ๕ อย่าง
- ๕ . ผู้หมคราคี
- ๖ . คนในบัญชี
- ๗ . คนไม่แหวกแนว
- ๘ . คนไม่ทิ้งธรรม
- ๙ . คินวันที่มีแต่ “ความสว่าง”
- ๑๐ . ผู้ไม่ถูกตรึง
- ๑๑ . ผู้รอดจากการลี้ก
- ๑๒ . ผู้เปรียบด้วยการไม่ถูก “แมลงวันตอม”

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๓

ว่าด้วย การไม่ทำไปตามอำนาจกิเลส

(ปฏิบัติภิกษุ ของหมวด ๔ อันว่าด้วยการทำไปตามอำนาจกิเลส)

ท่อนไม้ที่ลอยออกไปได้ถึงทะเล^๑

ภิกษุ ท ! พวกเธอได้เห็น ท่อนไม้ใหญ่โขน ซึ่งลอยมาโดยกระแสแม่น้ำคงคา หรือไม่ ?

“ได้เห็นแล้ว พระเจ้าข้า” ภิกษุทั้งหลายกราบทุก.

ภิกษุ ท. ! ถ้าท่อนไม้นั้น จะไม่เข้าไปติดเสียที่ ฝั่งใน หรือฝั่งนอก, ไม่จมเสียในกลางน้ำ, ไม่จมน้ำไปติดแห่งอยู่บนบก, ไม่ถูกมนุษย์จับไว้, ไม่ถูกอมนุษย์จับไว้, ไม่ถูกเกลียวน้ำวนไว้, ไม่ผุเสียเองในภายในไซ้, ท่อนไม้ เช่นที่กล่าวนี้ จักลอยไหลพุ่งไปสู่ทะเล เพราะเหตุว่า ลำแม่น้ำคงคา ไหล่นุ่ม ลุ่มลาด เอียงเทไปสู่ทะเล. ข้อนี้ฉันใด ;

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สฟา. ส. ๑๘/๒๒๓/๓๒๒, เนื่องจากได้เห็นไม้ท่อนใหญ่ซึ่งกำลังลอยมาโดยกระแสแม่น้ำคงคาพัดส่ง.

ตรีสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา

ภิกษุ ท. ! แม้พวกเธอทั้งหลายก็ฉันทันนั้น : ถ้าพวกเธอไม่เข้าไปติดเสียที่
ฝั่งใน, ไม่เข้าไปติดเสียที่ฝั่งนอก, ไม่จมเสียในท่ามกลาง, ไม่ติดแห่งอยู่บนบก,
ไม่ถูกมนุษย์จับไว้, ไม่ถูกอมมนุษย์จับไว้, ไม่ถูกเกลียวน้ำวนวนไว้, ไม่เนาเสียเอง
ในภายใน ไชรี, พวกเธอก็จะเลื่อนไหลไปสู่นิพพาน เพราะเหตุว่า
สัมมาทิฐิผู้มีธรรมดาที่โอบอ้อม ลุ่มลาด เอียงเทไปสู่นิพพาน.

ครั้นสิ้นกระแสพระดำรัสแล้ว, ภิกษุรูปหนึ่ง ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ!
อะไรเล่า เป็นฝั่งใน หรือฝั่งนอก? อะไรชื่อว่าจมในท่ามกลาง? อะไรชื่อว่าขึ้นไป ติดแห่งอยู่บนบก? อะไร
ที่ถูกมนุษย์จับไว้? อะไรที่ถูกอมมนุษย์จับไว้? อะไรชื่อว่าถูกเกลียวน้ำวนวนไว้? อะไรชื่อว่าเนาเสียเองในภายใน?”

ภิกษุ ท. ! คำว่า “ฝั่งใน” เป็นชื่อของ อายตนะภายใน ๖. คำว่า “ฝั่งนอก”
เป็นชื่อของ อายตนะภายนอก ๖. คำว่า “จมเสียในท่ามกลาง” เป็นชื่อของ
นันทิราคะ. คำว่า “ขึ้นไปติดแห่งอยู่บนบก” เป็นชื่อของ อัสมิมานะ (ความ
สำคัญว่าเรามีเราเป็น). คำว่า “ถูกมนุษย์จับไว้” ได้แก่ ภิกษุในกรณีนี้เป็นผู้ระคน
ด้วยพวกคฤหัสถ์ เพลิดเพลินด้วยกัน โศกเศร้าด้วยกัน, มีสุข เมื่อคฤหัสถ์เหล่านั้น
มีสุข, เป็นทุกข์ เมื่อคฤหัสถ์เหล่านั้นเป็นทุกข์, ประกอบการงานในกิจการ
ที่บังเกิดขึ้นแก่คฤหัสถ์เหล่านั้นด้วยตน. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้ถูกมนุษย์จับไว้.
คำว่า “ถูกอมมนุษย์จับไว้” ได้แก่ ภิกษุบางรูปในกรณีนี้ ประพฤติพรหมจรรย์
โดยตั้งความปรารถนาเทพนิกายชั้นใดชั้นหนึ่ง ว่า “ด้วยศีลนี้ หรือด้วยวัตรนี้
หรือว่าด้วยตบะนี้ เราจักได้เป็นเทวดาผู้มีศักดาใหญ่ หรือเป็นเทวดาผู้มีศักดา
น้อยอย่างใดอย่างหนึ่ง” ดังนี้. ภิกษุนี้ เราเรียกว่าผู้ถูกอมมนุษย์จับไว้. คำว่า
“ถูกเกลียวน้ำวนวนไว้” เป็นชื่อของ กามคุณ ๕. ภิกษุเป็นผู้เนาเสียเองใน
ภายใน คืออย่างไรเล่า? คือ ภิกษุบางรูปในกรณีนี้เป็นคนทุกุศล มีความเป็น
อยู่ลามก ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเอง นึกแล้วก็กินแห่งตัวเอง

มีการกระทำที่ต้องปกปิด ซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิบัติว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ ก็ปฏิบัติว่าเป็นคนประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเนาใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้เนาเสียเองในภายใน แล.

ผู้เลือกเอาข้างอยู่ป่า^๑

นาคิตะ ! เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้อยู่ในเสนาสนะใกล้บ้าน นั่งเข้าสมาธิแล้ว. เราได้เกิดความคิดขึ้นว่า “บัดนี้ เลกวัต (คนเฝ้าอาราม) อาจรบกวนภิกษुरुูปนั้น, หรือสามเณรจักทำเธอให้เคลื่อนจากสมาธิก็ได้” ดังนี้ ; เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่พอใจการอยู่ในเสนาสนะใกล้บ้านของภิกษुरुูปนั้นเลย.

นาคิตะ ! เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร แม้ นั่งงอแงอยู่ในป่า. เราได้เกิดความคิดขึ้นว่า “เธอผู้นี้ อาจบรรเทาความกระวนกระวายเพราะง่วงนอนเสีย แล้วจึงทำไว้ในใจซึ่งอรัญญัตถุญญา (ความกำหนดหมายว่าป่า) นั้นแล ให้เป็นอารมณ์อันหนึ่ง ในบัดนี้” ดังนี้ ; เพราะเหตุนั้น เราจึงพอใจด้วยการอยู่ป่าของภิกษुरुูปนั้น.

นาคิตะ ! เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร แม้ นั่งเข้าสมาธิอยู่ในป่า แต่จิตยังไม่เป็นสมาธิ. เราได้เกิดความคิดขึ้นว่า “เธอผู้นี้ อาจตั้งจิตที่ยังไม่เป็นสมาธิในเวลานี้ ให้เป็นสมาธิได้, หรือว่าจักตามรักษาจิต

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ฎก. อ. ๒๒/๓๘๒/๓๑๓, ตรัสแก่นาคิตะภิกษุ ที่แนวป่าอิจฉานังคละ บ้านพราหมณ์ชาวโกศล ในคราวจาริกไปในแคว้นโกศล.

ที่ตั้งมั่นเป็นสมาธิแล้วไว้” ดังนี้ ; เพราะเหตุนั้น เราจึงพอใจด้วยการอยู่ป่าของภิกษุรูปนั้น.

นาคิตะ ! เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร นั่งเข้าสมาธิอยู่ในป่า. เราได้เกิดความคิดขึ้นว่า “เธอผู้นี้ อาจเปลื้องจิตที่ยังไม่หลุดพ้นในเวลานี้ ให้หลุดพ้นได้, หรือว่าจักตามรักษาจิตที่หลุดพ้นแล้ว” ดังนี้ ; เพราะเหตุนั้น เราจึงพอใจด้วยการอยู่ป่าของภิกษุรูปนั้น.

นาคิตะ ! เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้อยู่ในเสนาสนะใกล้บ้านได้ปัจจัยคือจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขาร ; ภิกษุนั้นยังมุ่งหวังลาภสักการะ มุ่งหวังชื่อเสียง ถึงกับยอมสละสถานที่ที่หลีกเลี่ยง ยอมสละเสนาสนะป่าอันเงียบสงัด เข้าไปอยู่ในหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวงแล้วสำเร็จการอยู่ในที่นั้น ๆ ; เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่พอใจการอยู่ในเสนาสนะใกล้บ้านของภิกษุรูปนั้นเลย.

นาคิตะ ! เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ได้ปัจจัยคือจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขาร ; ภิกษุนั้นไม่นิยมชมชอบในลาภสักการะและชื่อเสียง เธอไม่ยอมสละสถานที่ที่หลีกเลี่ยง ไม่ยอมสละเสนาสนะป่าอันเงียบสงัด ; เพราะเหตุนั้น เราจึงพอใจด้วยการอยู่ป่าของภิกษุรูปนั้นแท้.

นาคิตะ ! แม้เราเอง, ในเวลาใด เดินทางไกล เมื่อไม่เห็นใคร ๆ ข้างหน้าหรือข้างหลัง, ในเวลานั้น เราสบายใจ โดยที่สุดแต่จะถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะ แล.

ผู้ชะงัก ๕ อย่าง^๑

ภิกษุ ท. ! ภัยในอนาคตเหล่านี้ มีอยู่ ๕ ประการ ซึ่งภิกษุผู้มองเห็นอยู่ ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเพากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำ เช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว. ภัยในอนาคต ๕ ประการนั้น คืออะไร บ้างเล่า? ห้าประการคือ :-

(๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ เรายังหนุ่ม ยังเยาว์วัย ยังรุ่นคณอง มีผมยังดำสนิท ตั้งอยู่ในวัยกำลังเจริญ คือปฐมวัย ; แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่ **ความแก่** จะมาถึงร่างกายนี้, ก็คนแก่ถูกความชรา ครอบงำแล้ว จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวก เลย ; และจะเสพเสนาสนะอันเจียบสัจด์ ซึ่งเป็นปาชัญ ก็ไม่ทำได้ง่าย ๆ เลย. ก่อนที่สิ่งอันไม่ต้องการ ไม่น่าใคร ไม่น่าชอบใจ (คือความแก่) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว แม้จะแก่ เฒ่าก็จักอยู่เป็นผาสูก” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! นี้เป็นอนาคตภัยข้อแรก อันภิกษุ ผู้มองเห็นควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเพากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำ เช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

(๒) อีกข้อหนึ่ง, ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ เรามีอาพาธน้อย มีโรคน้อย มีไฟธาตุให้ความอบอุ่นสม่ำเสมอ ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก พอปานกลาง ควรแก่การทำ ความเพียร ; แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่ **ความเจ็บไข้**

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปลูกจ. อ. ๒๒/๑๑๗/๗๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

จะมาถึงร่างกายนี้, ก็คนที่เจ็บไข้ถูกพยาธิครอบงำแล้ว จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย ; และจะเสพเสนาสนะอันเจียมสังัดซึ่งเป็นป่าชฎาก็ไม่ทำได้ง่าย ๆ เลย. ก่อนที่สิ่งอันไม่ต้องการ ไม่น่าใคร ไม่น่าชอบใจ (คือความเจ็บไข้) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียรเพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็วซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว แม้จะเจ็บไข้ ก็จักอยู่เป็นผาสุก” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! นี่เป็นอนาคตภัยข้อที่สอง อันภิกษุผู้มองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

(๓) อีกข้อหนึ่ง, ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ ข้าวกำลังามดีบิณฑะ (ก้อนข้าว) ใ้ได้ง่าย เป็นการสะดวกที่จะยังชีวิตให้เป็นไปด้วยความพยายามแสวงหาบิณฑะ ; แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่ ภิกษาหายาก ข้าวกกล้าเสียหาย บิณฑะได้ยาก ไม่เป็นการสะดวกที่จะยังชีวิตให้เป็นไปด้วยความพยายามแสวงหาบิณฑะ, เมื่อภิกษาหายาก ที่ใดภิกษาหาง่าย คนทั้งหลายก็อพยพกันไป ที่นั่น, เมื่อเป็นเช่นนั้น ความอยู่คลุกคลีปะปนกันในหมู่คนก็จะ มีขึ้น เมื่อมีการคลุกคลีปะปนกันในหมู่คน จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย ; และจะเสพเสนาสนะอันเจียมสังัดซึ่งเป็นป่าชฎาก็ไม่ทำได้ง่าย ๆ เลย. ก่อนที่สิ่งอันไม่ต้องการ ไม่น่าใคร ไม่น่าชอบใจ (คือภิกษาหายาก) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียรเพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว จักอยู่เป็นผาสุก แม้ในคราวที่เกิดทุพภิกขภัย” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! นี่เป็นอนาคตภัยข้อที่สาม อันภิกษุผู้มองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มี

เพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

(๔) อีกข้อหนึ่ง, ภิขุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ คนทั้งหลาย สัมผัสกันขึ้นบานต่อกันไม่วิวาทกัน เข้ากันได้คู่จตุตถนามผสมกับน้ำ มองแลกัน ด้วยสายตาแห่งคนที่รักใคร่กัน เป็นอยู่ ; แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่ **ภัย คือโจรป่า กำเริบ** ชาวชนบทผู้ขึ้นอยู่ในอาณาจักรแตกกระจัดกระจายแยกย้ายกันไป, เมื่อมีภัยเช่นนี้ ที่ใดปลอดภัย คนทั้งหลายก็อพยพกันไป ที่นั่น, เมื่อเป็นเช่นนั้น ความอยู่คลุกคลีปะปนกันในหมู่คนก็จะมิขึ้น เมื่อมีการอยู่คลุกคลีปะปนกันในหมู่คน จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย ; และจะเสพเสนาสนะอันเจียมสังัดซึ่งเป็นป่าช้า ก็ไม่ทำได้ง่าย ๆ เลย. ก่อนที่สิ่งอันไม่ต้องการ ไม่น่าใคร ไม่น่าชอบใจ (คือโจรภัย) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว จักอยู่เป็นผาสุก แม้ในคราวที่เกิดโจรภัย” ดังนี้. ภิขุ ท. ! นี่เป็นอนาคตภัยข้อที่สี่ อันภิขุผู้มองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

(๕) อีกข้อหนึ่ง, ภิขุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ สงฆ์สามัคคี ประองคองกัน ไม่วิวาทกัน มีอุเทศเดียวกัน อยู่เป็นผาสุก ; แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่ **สงฆ์แตกกัน**, เมื่อสงฆ์แตกกันแล้ว จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย ; และจะเสพเสนาสนะอันเจียมสังัดซึ่งเป็นป่าช้า ก็ไม่ทำได้ง่าย ๆ เลย. ก่อนที่สิ่งอันไม่ต้องการ ไม่น่าใคร ไม่น่าชอบใจ (คือสงฆ์แตกกัน) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง

เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่ง
เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว จักอยู่เป็นผาสุก แม้ในคราวเมื่อสงฆ์แตกกัน” ดังนี้.
ภิกษุ ท. ! นี่เป็นอนาคตภยข้อที่ห้า อันภิกษุผู้มองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่
ประมาท มีเพียรเพากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป,
เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำ
ให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

ภิกษุ ท. ! ภัยในอนาคต ๕ ประการเหล่านี้แล ซึ่งภิกษุผู้มองเห็นอยู่
ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเพากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำ
เช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ
เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

ผู้อยู่ป่าชนะภัย ๕ อย่าง^๑

ภิกษุ ท. ! ภัยในอนาคตเหล่านี้ มีอยู่ ๕ ประการ ซึ่งภิกษุผู้อยู่ป่า
มองเห็นอยู่ ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเพากิเลส มีตนส่งไปแล้วใน
การทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ
เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว. ภัยในอนาคต ๕ ประการนั้น
คืออะไรบ้างเล่า? ห้าประการคือ :-

(๑) ภิกษุผู้อยู่ป่าในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ เรา
อยู่ผู้เดียวในป่า ภูเขา หรือแมลงป่อง หรือตะขาบ จะพึงขบกัดเราผู้อยู่
ผู้เดียวในป่า, กาลกิริยาของเราจะพึงมิได้เพราะเหตุนั้น, อันตรายอันนั้นจะ
พึงมีแก่เรา, เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่
บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสีย” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! นี่เป็นภัย

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๑๕/๗๗.

ในอนาคตข้อแรก อณิกขุผู้อยู่ปามองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

(๒) อีกข้อหนึ่ง, ภิกษุผู้อยู่ป่า พิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ เราอยู่ผู้เดียวในป่า ก็เมื่อเราอยู่ผู้เดียวในป่า เราจะพึงพลาดตกหกล้มบ้าง อาหารที่เราบริโภคแล้ว จะพึงเกิดเป็นพิษบ้าง น้ำดื่มของเรากำเริบบ้าง เสมหะของเรากำเริบบ้าง ลมมีพิษดั่งศัสตราของเรากำเริบบ้าง, กาลกิริยาของเราจะพึงมีได้เพราะเหตุนี้, อันตรายอันนั้นจะพึงมีแก่เรา, เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสีย” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! นี้เป็นภัยในอนาคตข้อที่สอง อณิกขุผู้อยู่ปามองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

(๓) อีกข้อหนึ่ง, ภิกษุผู้อยู่ป่า พิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ เราอยู่ผู้เดียวในป่า ก็เมื่อเราอยู่ผู้เดียวในป่า จะพึง มาร่วมทางกันด้วยสัตว์ทั้งหลาย มีสิงห์ เสือโคร่ง เสือเหลือง หมี หรือเสือดาว, สัตว์ร้ายเหล่านั้นจะพึงปลิดชีพเราเสีย, กาลกิริยาของเราจะพึงมีได้เพราะเหตุนี้, อันตรายอันนั้นจะพึงมีแก่เรา, เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสีย” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! นี้เป็นภัยในอนาคตข้อที่สาม อณิกขุผู้อยู่ปามองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

(๔) อีกข้อหนึ่ง, ภิกษุผู้อยู่ป่า พิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ เราอยู่ผู้เดียวในป่า ก็เมื่อเราอยู่ผู้เดียวในป่า จะพึง มาร่วมทางกันด้วยพวกคนร้าย ซึ่งทำโจรกรรมมาแล้ว หรือยังไม่ได้ทำ (แต่เตรียมการจะไปทำ) ก็ตาม, พวกคนร้ายเหล่านั้นจะพึงปลิดชีพเราเสีย, กาลกิริยาของเราจะพึงมีได้เพราะเหตุนั้น, อันตรายอันนั้นจะพึงมีแก่เรา, เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสีย” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! นี้ เป็นภัยในอนาคตข้อที่สี่ อันภิกษุผู้อยู่ป่ามองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

(๕) อีกข้อหนึ่ง, ภิกษุผู้อยู่ป่า พิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ เราอยู่ผู้เดียวในป่า พวกอมนุษย์ดุร้ายก็มีอยู่ในป่า พวกมันจะพึงปลิดชีพเราเสีย, กาลกิริยาของเราจะพึงมีได้เพราะเหตุนั้น, อันตรายอันนั้นจะพึงมีแก่เรา, เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึงเพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสีย” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! นี้เป็นภัยในอนาคตข้อที่ห้า อันภิกษุผู้อยู่ป่ามองเห็น ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

ภิกษุ ท. ! ภัยในอนาคต ๕ ประการเหล่านี้แล ซึ่งภิกษุผู้อยู่ป่ามองเห็นอยู่ ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป, เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

ผู้หมดราคะ

ภิกษุ ท. ! เครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง เป็นอย่างไรเล่า ?

๑. บาลี พระพุทธภาษิต วัตถุประสงค์ ม. ม. ๑๒/๖๔-๖๕/๕๓-๕๓, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่เชตวัน.

ภิกษุ ท. ! โลกะอันไม่สม่าเสมอคืออภิชฌา เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, พยาบาท เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความโกรธ เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความผูกโกรธ เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความลบหลู่คุณท่าน เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความตีตนเสมอท่าน เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความริษยา เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความตระหนี่ เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความมายา เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความอวดตน เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความห้าวคือ เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความบิณฑลิว เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความมานะ เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความคูหมิ่นท่าน เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความมัวเมา เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง, ความประมาท เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุรู้ซัดว่า “โลกะอันไม่สม่าเสมอคือ อภิชฌา เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว เธอก็ละโลกะอันไม่สม่าเสมอคืออภิชฌา ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ซัดว่า “**พยาบาท** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว ก็ละพยาบาท ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ซัดว่า “**ความโกรธ** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว ก็ละความโกรธ ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ซัดว่า “**ความผูกโกรธ** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว ก็ละความผูกโกรธ ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ซัดว่า “**ความลบหลู่คุณท่าน** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว ก็ละความลบหลู่คุณท่าน ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ซ้คว้า “**ความตีสนเสมอท่าน** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว
ก็ละความตีสนเสมอท่าน ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ซ้คว้า “**ความริษยา** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว
ก็ละความริษยา ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ซ้คว้า “**ความตระหนี่** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว
ก็ละความตระหนี่ ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ซ้คว้า “**ความมายา** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว
ก็ละความมายา ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ซ้คว้า “**ความอวดตน** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว
ก็ละความอวดตน ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ซ้คว้า “**ความหวัคือ** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว
ก็ละความหวัคือ ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ซ้คว้า “**ความบิตพลิว** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว
ก็ละความบิตพลิว ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ซ้คว้า “**ความมานะ** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว
ก็ละความมานะ ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ซ้คว้า “**ความดูหมิ่นท่าน** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว
ก็ละความดูหมิ่นท่าน ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ซ้คว้า “**ความมัวเมา** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว
ก็ละความมัวเมา ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

เธอรู้ซ้คว้า “**ความประมาท** เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว
ก็ละความประมาท ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองเสีย.

ภิกษุ ท. ! ในกาลใด เมื่อภิกษุรู้ชัดว่า “โลภะอันไม่สม่าเสมอคือ อภิชฌา เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้ว โลภะอันไม่สม่าเสมอคือ อภิชฌา ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง ก็เป็นสิ่งที่เธอละได้แล้ว ; อนึ่ง เมื่อเธอรู้ชัด (แต่ละอย่าง ๆ) ว่า “พยาบาท, ความโกรธ, ความผูกโกรธ, ความลบหลู่คุณท่าน, ความตีตนเสมอท่าน, ความริษยา, ความตระหนี่, ความมายา, ความอวดตน, ความหัวดี, ความบิดพลิ้ว, ความมานะ, ความดูหมิ่นท่าน, ความมัวเมา, ความประมาท, (แต่ละอย่าง ๆ) เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง” ดังนี้แล้วพยาบาท ฯลฯ ความประมาท, ที่เป็นเครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง ก็เป็นสิ่งที่เธอละได้แล้ว ; ในกาลนั้น ภิกษุนั้น เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสที่ยังลงมั่นไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้าว่า “เพราะเหตุอย่างนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นผู้ไกลจากกิเลส, เป็นผู้ตรัสรู้ชอบเอง, เป็นผู้ถึงพร้อมด้วย วิชาและข้อปฏิบัติให้ได้วิชา, เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี, เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง, เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า, เป็นครูผู้สอนของ เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย, เป็นผู้รู้ผู้ตื่นผู้เบิกบานด้วยธรรม, เป็นผู้มีความจำริญจำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์” ดังนี้. เธอเป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสที่ยังลงมั่นไม่หวั่นไหว ในพระธรรมว่า “ธรรม เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ดีแล้ว, เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติพึงได้เห็นด้วยตนเอง, เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล, เป็นสิ่งที่ควรกล่าวแก่ผู้อื่นว่า ท่านจงมา ดูเถิด, เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว, เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตน” ดังนี้. เธอเป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสที่ยังลงมั่นไม่หวั่นไหว ในพระสงฆ์ว่า “สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว, สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว, สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรมเป็นเครื่องออกจากทุกข์แล้ว, สงฆ์สาวกของ

พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติสมควรแล้ว ; ซึ่งได้แก่คู่แห่งบุรุษ ๔ คู่ นับเรียงตัวบุรุษได้ ๘ บุรุษ. นั่นแหละคือสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขานำมาบูชา, เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ, เป็นสงฆ์ควรรับทักษิณาทาน, เป็นสงฆ์ที่บุคคลทั่วไปควรทำอัญชลี, เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เพราะเหตุที่ ภิกษุนั้นสละกิเลสได้แล้ว, กายเสียแล้ว, พ้นไปแล้ว, ละได้แล้ว, สลัดทิ้งเสียแล้ว ; เธอจึงได้ความรู้แจ้งอรรถ ได้ความรู้แจ้งธรรม ว่า “เราเป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสที่หยั่งลงมันไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้า, ในพระธรรม, ในพระสงฆ์” ดังนี้ ; แต่นั่นเธอย่อมได้ความปราโมทย์ที่ประกอบด้วยธรรม, เมื่อเธอมีความปราโมทย์แล้ว ปิติก็บังเกิดขึ้น, เมื่อเธอมีใจประกอบด้วยปิติ กาย ก็สงบระงับ, ภิกษุผู้มีกายสงบระงับแล้ว ย่อมได้เสวยความสุข, เมื่อเธอมีความสุข จิตย่อมตั้งมั่น.

ภิกษุ ท. ! ก็เพราะเหตุที่ ภิกษุได้ความรู้แจ้งอรรถ ได้ความรู้แจ้งธรรมว่า “กิเลสอันเราสละได้แล้ว, กายเสียแล้ว, พ้นไปแล้ว, ละได้แล้ว, สลัดทิ้งเสียแล้ว” ดังนี้ ; เธอย่อมได้ความปราโมทย์ที่ประกอบด้วยธรรม, เมื่อเธอมีความปราโมทย์แล้ว ปิติ ก็บังเกิดขึ้น, เมื่อเธอมีใจประกอบด้วยปิติ กาย ก็สงบระงับ, ภิกษุผู้มีกายสงบระงับแล้ว ย่อมได้เสวยความสุข, เมื่อเธอมีความสุข จิตย่อมตั้งมั่น.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนั้น มีศีลอย่างนี้ มีธรรมอย่างนี้ มีปัญญาอย่างนี้ แม้หากว่าจะบริโภคนิคมทบาตแห่งข้าวสาลี อันขาวสะอาดปราศจากเมล็ดที่มีสีดำ มีแกงและกับมากอย่างไชร้, การบริโภคนั้น ก็ไม่เป็นอันตรายแก่เธอ (ไม่ทำเธอให้เศร้าหมอง). ภิกษุ ท. ! ฝ่ายอันเศร้าหมองต้องมลทินแล้ว มาถึงน้ำอันใส

สะอาด ย่อมเป็นผ้าบริสุทธิ์ขาวสะอาด, หรือ ทองที่มาถึงปากเบ้า ก็เป็นทองบริสุทธิ์ ผ่องใส. ข้อนี้นั้นใด ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้มีศีลอย่างนี้ มีธรรมอย่างนี้ มีปัญญาอย่างนี้ แม้หากว่าจะบริโภคนิคมณฑาทแห่งข้าวสาลีอันขาวสะอาดปราศจากเมล็ดมีสีดำ มีแคงและกับมากอย่างไชร้, การบริโภคนั้น ก็ไม่เป็นอันตรายแก่เธอ (ไม่ทำเธอให้เศร้าหมอง), ฉะนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนั้น มีจิตอันประกอบด้วยเมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา, แผ่ไปยังทิศ ที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม ที่สี่ และทิศเบื้องบน เบื้องต่ำและด้านขวาง และแผ่ไปยังโลกทั้งสิ้น ในที่ทั้งปวง ด้วยจิตที่ประกอบพร้อมด้วยเมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา, ชนิดที่ไพบุลย์ ถึงความเป็นจิตใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท เป็นอยู่. เธอย่อมรู้ชัดว่า “สิ่งนี้ มีอยู่, สิ่งที่เลว มีอยู่, สิ่งที่ประณีต มีอยู่, สิ่งที่เป็นอุบายเครื่องออกไปพ้นแห่งสัญญาที่ ยิ่งขึ้นไปยังมีอยู่”^๑ ดังนี้. เมื่อเธอรู้อย่างนี้ เห็นอย่างนี้อยู่ จิต ก็ย่อมหลุดพ้นไปจากอาสวะ คือ กาม ภพ และอวิชชา; เมื่อจิตหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายแล้ว ก็มีญาณว่า “หลุดพ้นได้แล้ว” ดังนี้, เธอก็ย่อมรู้ชัดว่า “ชาติ สิ้นแล้ว, พรหมจรรย์ ได้อยู่จบแล้ว, กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว, กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีก” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนี้ เราเรียกว่า “ผู้อาบแล้ว สนานแล้ว ด้วยเครื่องอาบ เครื่องสنانอันมีในภายใน” ดังนี้แล.

คนในบัญชี^๒

ภิกษุ ท. ! ก็ภิกษุเหล่าใด เป็นคนไม่หลอกลวง ไม่พูดพาลาม

๑. หมายถึง อริยสังขลิตี : สิ่งนี้ = ทุกข์, สิ่งที่เลว = สมุทัย, สิ่งที่ประณีต = นิโรธ, อุบายเครื่องออก = มรรค

๒. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อี ๒๑/๓๔/๒๖.

ฉลาด ไม่เป็นคนกระด้าง มีใจเป็นสมาธิดี ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุเหล่านั้น เป็นคนของเรา. ภิกษุ ท. ! ก็ภิกษุเหล่านั้น ไม่ได้ออกไปนอกธรรมวินัยนี้ และพวกเธอ จักถึงความเจริญงอกงามไพบูรณ์ ในธรรมวินัยนี้ แล.

คนไม่แหวกแนว^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้เป็นที่เชื่อถือของมหาชนทั่วไป เมื่อมีการกระทำสามอย่างนี้เข้าแล้ว, จะชื่อว่า เป็นผู้ทำมหาชนให้ได้รับประโยชน์ ทำมหาชนให้ได้รับความสุข ทำไปเพื่อความเจริญแก่มหาชน เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เป็นไปเพื่อความสุข ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย. การกระทำสามอย่างอะไรบ้างเล่า? สามอย่าง คือ :-

(๑) ทำการชักชวนมหาชนในการกระทำทางกาย อันเข้ารูปกับหลักเกณฑ์แห่งการทำที่สุดทุกขีในพระศาสนา.

(๒) ทำการชักชวนมหาชนในการกระทำทางวาจา อันเข้ารูปกับหลักเกณฑ์แห่งการทำที่สุดทุกขีในพระศาสนา.

(๓) ทำการชักชวนมหาชนในการบำเพ็ญทางจิต อันเข้ารูปกับหลักเกณฑ์แห่งการทำที่สุดทุกขีในพระศาสนา.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้เป็นที่เชื่อถือของมหาชนทั่วไป เมื่อมีการกระทำสามอย่างนี้เข้าแล้ว, ได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำมหาชนให้ได้รับประโยชน์ ทำมหาชนให้ได้รับความสุข ทำไปเพื่อความเจริญแก่มหาชน เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เป็นไปเพื่อความสุข ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายแล.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๑๓๔/๔๕๐.

คนไม่ทิ้งธรรม^๑

ภิกษุ ท. ! ในทิศใด พวกภิกษุ มีความพร้อมเพรียงกัน มีความบันเทิงต่อกันและกัน ไม่ทะเลาะวิวาทกัน เข้ากันและกันได้สนิทเหมือนน้ำนมกับน้ำมองดูกันและกันด้วยสายตาแห่งความรักอยู่ ; ภิกษุ ท. ! ทิศนั้น เป็นที่ผาสุกแก่เรา แม้ต้องเดินไป. (อย่างหนักหน่วง) จะป่วยกล่าวไปไปถึงการที่เพียงแต่นึกถึง. ในกรณีนี้ เราเชื่อแน่ว่า เป็นเพราะภิกษุเหล่านั้น ได้ละทิ้งธรรมสามอย่างเสียแล้ว และพากันมาถือกระทำให้มากในธรรมสามอย่าง. ธรรมสามอย่างอะไรบ้างเล่าที่เธอละทิ้งเสียแล้ว ? สามอย่างคือ :-

- (๑) ความตริกลงในทางงาม,
- (๒) ความตริกลงในทางมุ่งร้าย,
- (๓) ความตริกที่ก่อให้เกิดความลำบากแก่ผู้อื่น. ธรรมสามอย่างเหล่านี้แลที่พวกภิกษุเหล่านั้น ละทิ้งเสียแล้ว.

ก็ธรรมอีกสามอย่างอะไรบ้างเล่า ที่พวกภิกษุเหล่านั้นพากันมาถือกระทำเพิ่มพูนให้มาก ? สามอย่างคือ :-

- (๑) ความตริกในการหลีกออกจากความพัวพันในงาม,
- (๒) ความตริกในการทำความไม่มุ่งร้าย,
- (๓) ความตริกในการไม่ทำคนอื่นให้ลำบาก. ธรรมสามอย่างเหล่านี้แลที่พวกภิกษุเหล่านั้นพากันมาถือกระทำเพิ่มพูนให้มาก.

ภิกษุ ท. ! ในทิศใด พวกภิกษุ มีความพร้อมเพรียงกัน มีความบันเทิงต่อกันและกัน ไม่ทะเลาะวิวาทกัน เข้ากันและกันได้สนิทเหมือนน้ำนมกับน้ำ

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ดิถ. อ. ๒๐/๓๕๕/๕๖๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

มองคูกันและกันด้วยสายตาแห่งความรักอยู่ ; ภิกษุ ท. ! ทิศนั้น เป็นที่
 ผาสุกแก่เรา แม้ต้องเดินไป (อย่างเหน็ดเหนื่อย) จะป่วยกล่าวไปไยถึงการที่
 เพียงแต่นึกถึง. ในกรณีนี้ เราเชื่อแน่ว่า เป็นเพราะพวกภิกษุเหล่านั้น
 ได้ละทิ้งธรรมสามอย่างเหล่านั้นเสียแล้ว และพากันมาถือ กระทำให้มาก
 ในธรรมสามอย่างเหล่านี้แทน.

คืนวันที่มีแต่ “ความว่าง”^๑

ภิกษุ ท. ! คืนวันของภิกษุ ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างแล้ว
 ย่อมผ่านไปโดยหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หากความ
 เสื่อมมิได้. หกอย่างอะไรบ้างเล่า? หกอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ :-

- (๑) ไม่มีความต้องการมาก จึงไม่เป็นทุกข์ เพราะรู้จักพอในเรื่องจีวร,
 บิณฑบาต, เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขาร.
- (๒) เป็นคนมีศรัทธา.
- (๓) เป็นคนมีศีล.
- (๔) เป็นคนปรารถนาความเพียร.
- (๕) เป็นคนมีสติ.
- (๖) เป็นคนมีปัญญา.

ภิกษุ ท. ! คืนวันของภิกษุที่ประกอบด้วย องค์ประกอบหกอย่างเหล่านี้
 แล้ว ย่อมผ่านไป โดยหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว
 หากความเสื่อมมิได้เลย.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ญก. อ. ๒๒/๔๘๓/๓๕๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ผู้ไม่ถูกตรึง^๑

ภิกษุ ท. ! ตะปูตรึงใจ ๕ ตัว เป็นสิ่งที่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งละได้แล้ว ภิกษุรูปนั้น จักถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูรณ์ ในธรรมวินัยนี้. ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้.

ภิกษุ ท. ! ตะปูตรึงใจ ๕ ตัว เป็นสิ่งที่ภิกษุละได้แล้ว เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมมิได้สงสัย เคลือบแคลง, ย่อมปลงใจเชื่อ ย่อมเลื่อมใส ในพระศาสดา. ภิกษุใดเป็นดังกล่าวนี้ จิตของภิกษุนั้น ย่อมนุ่มไป เพื่อความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส เพื่อความเพียรทำให้เนื่อง ๆ เพื่อความเพียรอันติดต่อกัน และเพื่อความเพียรอันเป็นหลักมั่นคง. จิตของผู้ใด ย่อมนุ่มไปในความเพียร ดังกล่าวนี้, นั้นแหละ เป็นตะปูตรึงใจตัวแรก ที่เขอนั้นละได้แล้ว ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุ ย่อมมิได้สงสัย เคลือบแคลง, ย่อมปลงใจเชื่อ ย่อมเลื่อมใส ในธรรม. ___ ฯลฯ ___ นั้นแหละ เป็นตะปูตรึงใจตัวที่สอง ที่เขอนั้นละได้แล้ว ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุ ย่อมมิได้สงสัย เคลือบแคลง, ย่อมปลงใจเชื่อ ย่อมเลื่อมใส ในพระสงฆ์. ___ ฯลฯ ___ นั้นแหละ เป็นตะปูตรึงใจตัวที่สาม ที่เขอนั้นละได้แล้ว ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุ ย่อมมิได้สงสัย เคลือบแคลง, ย่อมปลงใจเชื่อ ย่อมเลื่อมใส ในไตรสิกขา. ___ ฯลฯ ___ นั้นแหละ เป็นตะปูตรึงใจตัวที่สี่ ที่เขอนั้นละได้แล้ว ด้วยอาการอย่างนี้.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต เจโตชิลสูตร ม. ม. ๑๒/๒๐๘/๒๓๐, ๒๓๑.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุ ไม่ครุ่นโกรธในเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย ไม่ทำความไม่พอใจ มิได้มีจิตตูกโทสะกระทบกระทั่ง มิได้เกิดเป็นตะปุดจริงใจ. ภิกษุใดเป็นดังกล่าวนี จิตของภิกษุนั้น ย่อมโน้มไป เพื่อความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส เพื่อความเพียรทำให้เนื่อง ๆ เพื่อความเพียรอันติดต่อกัน และเพื่อความเพียรอันเป็นหลักมั่นคง. จิตของผู้ใด ย่อมโน้มไปในความเพียร ดังกล่าวนี, นั้นแหละเป็นตะปุดจริงใจตัวที่ห้า ที่เขอนั้นละได้แล้ว ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุ ท. ! ตะปุดจริงใจ ๕ ตัว เป็นสิ่งที่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งละได้แล้ว ; ภิกษุรูปนั้น จักถึงความเจริญ งอกงาม ไพบุลย์ ในธรรมวินัยนี้. ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้เป็นได้ แล.

ผู้รอดจากการลึก^๑

ภิกษุ ท. ! เป็นอย่างนั้นแหละ, ข้อที่ร่างกายเกิดหนักตัวขึ้น, ทิศทั้งหลายไม่กระจ่าง, ธรรมทั้งหลายไม่แจ่มแจ้ง, ถีนมิทระเข้าจับจิต, ฝืนใจประพฤติพรหมจรรย์, มีความสงสัยในธรรมทั้งหลาย ; อาการเหล่านี้ย่อมมีแก่ภิกษุผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย, ไม่ประมาณในการบริโภคน้ำ, ไม่ประกอบชาครियธรรมเนื่อง ๆ, ไม่เห็นแจ้งในธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล, ไม่ชวนขวยบำเพ็ญโพธิปักขิยธรรมภาวนา ตลอดราตรีเป็นเบื้องต้นและราตรีเป็นเบื้องปลาย.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒/๖๘/๕๖, ตรัสแก่ภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งเกิดหนักเนื้อตัวขึ้น เพราะถูกนิวรรณ์ครอบงำ ฝืนใจประพฤติพรหมจรรย์อยู่ จึงต้องไปกราบเรียนพระอุปัชฌายะให้ทราบเรื่อง, ท่านจึงพาเข้าไปเฝ้าและได้รับคำแนะนำดังเรื่องนี.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ เธอพึงสำเหนียกใจไว้ว่า “เราจักเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย, เป็นผู้รู้ประมาณในการบริโภค, จักประกอบชาครियธรรมเนื่อง ๆ เป็นผู้เห็นแจ้งในธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล, จักเป็นผู้ชวนขวยบำเพ็ญโพธิปักขิยธรรมภาวนาตลอดราตรีเป็นเบื้องต้น และราตรีเป็นเบื้องปลาย” ดังนี้. ภิกษุ ! เธอพึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้.

ภิกษุรูปนั้น น้อมรับเอาโอวาทอันนี้ หลีกออกจากหมู่ อยู่แต่ผู้เดียว ไม่ประมาณ เพียรเผากิเลส มีคนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้น. ในที่สุด ก็ถึงความเป็นพระอรหันต์แล้ว.

ผู้เปรียบด้วยการไม่ถูก “แมลงวันตอม”^๑

ภิกษุ ท. ! เมื่อภิกษุเดินอยู่ก็ตาม ยืนอยู่ก็ตาม นั่งอยู่ก็ตาม นอนตื่นอยู่ก็ตาม, ถ้าเธอ เกิดครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในทางกาม ก็ดี เกิดความครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในทางเดียดแค้น ก็ดี เกิดความครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในทางทำให้ผู้อื่นให้ลำบาก ก็ดี ขึ้น, ภิกษุนั้น ไม่รับเอาความครุ่นคิดเช่นนั้น ๆ ไว้ ละทิ้งเสีย ถ่ายถอนออกเสีย ทำให้สิ้นสุดเสีย ถึงความไม่มีอะไรเหลืออยู่; ภิกษุผู้เป็นเช่นนี้ แม้เดินอยู่ก็ตาม ยืนอยู่ก็ตาม นั่งอยู่ก็ตาม นอนตื่นอยู่ก็ตาม เราเรียกว่า ผู้ทำความเพียรเผากิเลส ผู้กลัวต่อความเป็นทาสของกิเลส เป็นผู้ปรารภความเพียร ติดต่อสม่ำเสมอ และเป็นผู้มีตนส่งไปแล้วในการกระทำเช่นนั้น.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๗/๑๑.

(อีกสูตรหนึ่ง)^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้ละองค์ห้าได้แล้ว และผู้ประกอบพร้อมด้วยองค์ห้า เราเรียกว่า “ผู้ประกอบด้วยคุณธรรมทั้งหมดทั้งสิ้น”^๒, ผู้อยู่จบพรหมจรรย์, เป็นยอดบุรุษ” ในธรรมวินัยนี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ละองค์ห้าได้แล้ว เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท. ! กามฉันทะ เป็นสิ่งที่ภิกษุในธรรมวินัยนี้ละได้แล้ว, พยาบาท ก็เป็นสิ่งที่เขอละได้แล้ว, ถีนมิทธะ ก็เป็นสิ่งที่เขอละได้แล้ว, อุทซัจจกุกกัจจะ ก็เป็นสิ่งที่เขอละได้แล้ว, วิจิกิจฉา ก็เป็นสิ่งที่เขอละได้แล้ว ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ชื่อว่า เป็นผู้ละองค์ห้าได้แล้ว.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยองค์ห้า เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยกองศีลอันเป็นอเสขะ, เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยกองสมาธิอันเป็นอเสขะ, เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยกองปัญญาอันเป็นอเสขะ, เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยกองวิมุตติอันเป็นอเสขะ, เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยกองวิมุตติญาณทัสสนะอันเป็นอเสขะ. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยองค์ห้า.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้ละองค์ห้าได้แล้ว และผู้ประกอบพร้อมด้วยองค์ห้า เราเรียกว่า “ผู้ประกอบด้วยคุณธรรมทั้งหมดทั้งสิ้น”^๒, ผู้อยู่จบพรหมจรรย์, เป็นยอดบุรุษ” ในธรรมวินัยนี้ ฉะนี้แล.

หมวดที่สิบสาม จบ.

๑. บาลี พระพุทธภายิต ทสก. อ. ๒๔/๑๗/๑๒.

๒. ผู้มีคุณธรรมข้อนี้ เข้าใจว่า เรียกกันโดยศัพท์เดิม คือ เกวลี, หรือเกพลี, โดยไม่ต้องแปลออกมา, ทำนองเดียวกับคำพิเศษอื่นๆ เช่นคำว่า ภควา อรหันต์ ฯลฯ.

ผู้ชีชวนวิงวอน !

ยี่ ภิกขเว สตถารา กรณียี่ สาวกานั
หิตติณา อนุกมฺปนเณ อนุกมฺปี่ อุปาทาย
กตฺ โว ตั มยา

ภิกษุ ท. ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์
เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกขเว รุกขมุลานิ
เอตานิ สุนฺณาคารานิ

ภิกษุ ท. ! นั้น โคนไม้ทั้งหลาย, นั้น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฉมายถ ภิกขเว มา ปมาทตถ

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺจมา วิปฺปฏิสารีโน อหฺวตถ

พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อยฺ โว อมฺหากํ อนฺุสาสนี

นี่แล เป็นวาจาเครื่องปราศอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สพายตนวุกค ตี. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโอรส

หมวดที่ ๑๔

ว่าด้วย การไม่เป็นทาสค้นหา

- ๑ . ผู้เห็นแก่ธรรม
- ๒ . ข้าของชาวเมืองไม่เสียเปล่า
- ๓ . คຸ້มค่าข้าวสุก
- ๔ . เนื้อที่ไม่ติดบ่วงนายพราน
- ๕ . ผู้ไม่ถูกล่าม
- ๖ . มิตตภิกขุ
- ๗ . ไม่เป็นโรคขอบทิวเรือยเปื่อย

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๔

ว่าด้วย การไม่เป็นทาสค้นหา

(ปฏิบัติภรรยา ของหมวด ๕ อันว่าด้วยการเป็นทาสค้นหา)

ผู้เห็นแก่ธรรม

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบริษัทมีสองชนิด. สองชนิดอะไรบ้างเล่า? สองชนิดคือ ภิกษุบริษัท หน้าในอามิส ไม่หน้าในพระสัทธรรม. หนึ่งใน, ภิกษุบริษัทที่หน้าในพระสัทธรรม ไม่หน้าในอามิส หนึ่งใน ___ ฯลฯ ___

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบริษัทที่หน้าในพระสัทธรรม ไม่หน้าในอามิส เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ ภิกษุเหล่าใด ไม่กล่าวยกยอกันเองต่อหน้าคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ว่า “ภิกษुरुูปโน้นเป็น อริยบุคคลชนิดอุภโตภาควิมุตต์, รูปโน้นเป็น อริยบุคคลชนิดปัญญาวิมุตต์, รูปโน้นเป็น อริยบุคคลชนิดกายสักขี, รูปโน้นเป็น อริยบุคคลชนิดทิฏฐิปปัตตะ, รูปโน้นเป็น อริยบุคคลชนิดสัทธาวิมุตต์, รูปโน้นเป็น อริยบุคคลชนิดมัฆมานุสारी, รูปโน้นเป็น อริยบุคคลชนิดสัทธานุสारी, รูปโน้น มีศีลมีการเป็นอยู่งดงาม, และรูปโน้น ทูศีลมีการ

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ทุก. อ. ๒๐/๕๓/๒๕๓.

เป็นอยู่เลวทราม” ดังนี้เป็นต้น. ภิกษุเหล่านั้นยอมได้ลาภ เพราะการไม่กล่าวยก
ยกกันนั้นเป็นเหตุ. ครั้นได้ลาภแล้ว ภิกษุพวกนั้นก็ไม่ได้ติดอกติดใจในรสแห่งลาภ
ไม่สยบ ไม่เมาหมก, มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็น
เครื่องออกไปจากทุกข์ บริโภคลาภนั้นอยู่.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบริษัทอย่างนี้แล เราเรียกว่า บริษัทที่หนักในพระ
สัทธรรม ไม่หนักในอามิส.

ข้าวของชาวเมืองไม่เสียเปล่า^๑

ภิกษุ ท. ! ถ้าหากภิกษุ กระทำในใจซึ่ง เมตตาคจิต (เป็นต้น) แม้สัก
ว่าชั่วลัดนิ้วมือเดียว, ภิกษุ ท. ! ภิกษุนี้เราเรียกว่า ผู้เป็นอยู่ไม่ห่างจากฉาน
(การเผากิเลส) เป็นผู้ทำตามคำสั่งสอนของพระศาสดา เป็นผู้ทำการสนอง
โอบอ้อม ย่อมจันข้าวของชาวเมือง ไม่เสียเปล่า ; จะกล่าวทำไมเล่า ถึงผู้ที่
กระทำในใจซึ่งเมตตาคจิตนั้นได้มาก.

คุ่มค่าข้าวสุก^๒

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปอาศัยหมู่บ้านหรือนิคมแห่งใด
แห่งหนึ่งอยู่. คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีก็ตาม เข้าไปหาภิกษุนั้นแล้ว นิมนต์

๑. บาลี พระพุทธภาษิต เอก. อัง. ๒๐/๑๒/๕๖.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อัง. ๒๐/๓๕๔/๕๖๓.

ฉันอาหารในวันรุ่งขึ้น. ภิกษุ ท.! ภิกษุนี้มีความหวังในอาหารนั้นก็รับนิมนต์. ครั้นราตรีล่วงไป ถึงเวลาเช้าเธอครองจีวร ถือบาตร เข้าไปสู่เรือนแห่งคฤหบดี หรือบุตรคฤหบดีผู้นิมนต์, ถึงแล้วก็นั่งบนอาสนะที่เขาจัดไว้. คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี ได้เลี้ยงดูเธอ นั้น ด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีต ด้วยตนเอง ให้อิมหน้าจนเธอบอกห้าม. เธอไม่นึกชมในใจทำนองนี้ว่า “วิเศษจริง, คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนี้ เลี้ยงเรา ด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีตด้วยตนเอง ให้อิมหน้าจนเราต้องบอกห้าม” ดังนี้แล้ว, ภิกษุนั้นก็ไม่นึกหวังต่อไปอีกว่า “โอหนอ, แม้วันต่อ ๆ ไป คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี พึ่งเลี้ยงเรา ด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีต ด้วยตนเอง ให้อิมหน้าจนต้องบอกห้าม อย่างนี้อีกเถิด” ดังนี้. เธอไม่นั่งติดอกติดใจในรสอาหาร ไม่สยบ ไม่เมาหมก, มองเห็นส่วนที่เป็นโทษเป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ บริโภคอาหารนั้นอยู่. เธอไม่น้อมครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในทางออกจากกามบ้าง ครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในทางไม่เคียดแค้นบ้าง ครุ่นคิดอยู่ด้วยความครุ่นคิดในทางไม่ทำให้ผู้อื่นลำบากโดยไม่รู้สึกตัวบ้าง ณ ที่นั่งฉันนั้นเอง.

ภิกษุ ท.! เรากล่าวว่า “ทานที่ถวายแก่ภิกษุเช่นนี้ มีผลใหญ่”. เพราะเหตุไร? เพราะเหตุว่า ภิกษุนี้ เป็นผู้ไม่มัวเมา แล.

เนื้อ ที่ไม่ติดบ่วงนายพราน^๑

ภิกษุ ท.! สมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่ง ไม่ติดใจ ไม่สยบอยู่ ไม่เมาหมกอยู่ ในกามคุณ ๕ เหล่านี้แล้ว มองเห็นส่วนที่เป็นโทษอยู่

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปาสาณีสสูตร ม. ม. ๑๒/๓๓๓/๓๒๘.

เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ บริโภคกามคุณทั้ง ๕ นั้นอยู่ ; สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น อันคนทั้งหลาย พึงเข้าใจได้เป็นอย่างดีว่าเป็นผู้ไม่ถึงความพินาศ ย่อยยับ ไม่ต้องทำตามประสงค์ของมารผู้ใจบาปแต่อย่างใด ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนเนื้อปาดัวที่ไม่ติดบ่วง แม้นอนจมอยู่ในกองบ่วง ในลักษณะที่ใคร ๆ พึงเข้าใจได้ว่า เป็นผู้ไม่ถึงความพินาศย่อยยับไม่ต้องทำตามประสงค์ของพรานแต่อย่างใด, เมื่อนายพรานมาถึงเข้า มันจะหลีกหนีไปได้ตามที่ต้องการ ดังนี้. ข้อนี้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ก็ฉันนั้นเหมือนกัน : เมื่อไม่คิดใจ ไม่สยบอยู่ ไม่เมามกอยู่ในกามคุณ ๕ เหล่านี้แล้ว มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ บริโภคกามคุณทั้ง ๕ อยู่, ก็เป็นผู้ที่คนทั้งหลายพึงเข้าใจได้เป็นอย่างดี เป็นผู้ไม่ถึงความพินาศย่อยยับ ไม่ต้องทำตามประสงค์ของมารผู้ใจบาปแต่อย่างใด ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! กามคุณเหล่านี้ มีห้าอย่าง. ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ รูป ที่ได้เห็นด้วยตา, เสียง ที่ได้ยินด้วยหู, กลิ่น ที่ได้ดมด้วยจมูก, รส ที่ได้ลิ้มด้วยลิ้น และโผฏฐัพพะ ที่ได้สัมผัสด้วยกาย, อันเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าชอบใจ ขวนตาให้รัก เป็นที่เข้าไปตั้งไว้ซึ่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดย่อมนใจ. ภิกษุ ท. ! กามคุณมีห้าอย่างเหล่านี้แล.

ผู้ไม่ถูกล่าม^๑

ภิกษุ ท. ! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ตัดเครื่องล่ามทางใจห้าอย่างให้ขาดออกด้วยดีแล้ว, คืนวันของบรรพชิตรูปนั้น ย่อมผ่านไป โดยหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หากความเสื่อมมิได้. เครื่องล่ามทางใจห้าอย่าง ที่บรรพชิตรูปนั้นตัดให้ขาดออกด้วยดีแล้ว เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปราศจากความกำหนัด ในกามทั้งหลาย, ปราศจากความพอใจ ความรัก ความกระหาย ความเร่าร้อน และความทะยานอยากในกามทั้งหลาย. ภิกษุใด เป็นดังกล่าวนี, จิตของภิกษุนั้น ย่อมนุ่มไป เพื่อความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส เพื่อความเพียรทำให้เนื่อง ๆ เพื่อความเพียรอันติดต่อกัน และเพื่อความเพียรอันเป็นหลักมั่นคง. จิตของผู้ใด ย่อมนุ่มไป ในความเพียรดังกล่าวนี้, นั้นแหละ เป็นเครื่องล่ามทางใจอย่างหนึ่งที่หนึ่ง ซึ่งเธอตัดให้ขาดออกด้วยดีแล้ว.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ เป็นผู้ปราศจากความกำหนัด ในกาย, ___ ฯลฯ ___ นั้นแหละ เป็นเครื่องล่ามทางใจอย่างที่สอง ซึ่งเธอตัดให้ขาดออกด้วยดีแล้ว.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ เป็นผู้ปราศจากความกำหนัด ในรูป, ___ ฯลฯ ___ นั้นแหละ เป็นเครื่องล่ามทางใจอย่างที่ยี่สาม ซึ่งเธอตัดให้ขาดออกด้วยดีแล้ว.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุได้ฉันอาหารเต็มท้องตามประสงค์แล้ว ก็ไม่มัวหาความสุขในการหลับ ไม่หาความสุขในการเอนกายเล่น ไม่หาความสุข

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ทสก. อ. ๒๔/๒๑, ๒๒/๑๔.

ในการนอนซบซาไม่อยากลุก เป็นอยู่. ___๗๗___ นั้นแหละ เป็นเครื่อง
ล้ามทางใจอย่างที่ดี ซึ่งเธอตัดใจขาดออกด้วยดีแล้ว.

ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ โดย ตั้งความ
ปรารถนาเพื่อเป็นเทวดาพวกใดพวกหนึ่ง ว่า “เราจักเป็นเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่
หรือเป็นเทวดาผู้มีศักดิ์น้อยชนิดใดชนิดหนึ่งด้วยศีลนี้, ด้วยวัตรนี้, ด้วย
ตบะนี้, หรือด้วยพรหมจรรย์นี้” ดังนี้. ภิกษุใด เป็นดังกล่าวนี, จิตของภิกษุ
นั้นย่อมโน้มไป เพื่อความเพียรเป็นเครื่องเผือกเสส เพื่อความเพียรทำให้เนื่อง ๆ
เพื่อความเพียรอันติดต่อเนื่องกัน และเพื่อความเพียรอันเป็นหลักมั่นคง. จิต
ของผู้ใด ย่อมโน้มไป ในความเพียรดังกล่าวนี้, นั้นแหละ เป็นเครื่องล้ามทาง
ใจอย่างที่ดี ซึ่งเธอตัดใจขาดออกด้วยดีแล้ว.

ภิกษุ ท. ! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ตัดเครื่อง
ล้ามทางใจห้าวอย่างเหล่านี้ให้ขาดออกด้วยดีแล้ว ; คตินวันของบรรพชิตรูปนั้นย่อม
ผ่านไป โดยหวังได้แต่ความเจริญในกุศลธรรมทั้งหลายอย่างเดียว หากความ
เสื่อมมิได้ ; เช่นเดียวกับคตินวันแห่งดวงจันทร์เวลาข้างขึ้น, ดวงจันทร์นั้น
โดยสีก็แจ่มกระจ่าง, โดยวงกลดก็ใหญ่กว้างออก, โดยรัศมีก็เจริญขึ้น, โดย
ขนาดก็ขยายใหญ่ขึ้น ; ฉนั้นใดก็ฉนั้นนั่น แล.

มิตตภิกขุ^๑

ภิกษุ ท. ! มิตรที่เป็นภิกษุ ที่ประกอบด้วยลักษณะห้าวอย่างเหล่านี้ เป็น
คนที่ใคร ๆ ควรคบ. ห้าวอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าวอย่าง คือ :-

- (๑) ภิกษุนั้น ไม่ใช่ผู้อื่นให้ทำงาน.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๕๒/๑๔๖.

- (๒) ภิกษุ นั้น ไม่ชอบก่ออธิกรณ์.
 - (๓) ภิกษุ นั้น ไม่ทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อเหล่าพระเถระชั้นครูบาอาจารย์.
 - (๔) ภิกษุ นั้น ไม่ชอบเที่ยวไกล ๆ และไม่มีจุดหมาย.
 - (๕) ภิกษุ นั้น มีความสามารถในการแสดง, ในการชี้ชวน, ในการปลุกปลอบ, ในการเร้าให้เกิดความบันเทิง, ด้วยธรรมมีกถาตามเวลาอันสมควร.
- ภิกษุ ท. ! มิตรที่เป็นภิกษุ ที่ประกอบด้วยลักษณะห้าอย่างเหล่านี้แล เป็นคนที่ใคร ๆ ควรคบแท้.

ไม่เป็นโรคชอบเที่ยวเรื่อยเปื่อย^๑

ภิกษุ ท. ! อานิสงส์ในการอยู่เป็นที่เหล่านี้ มีอยู่ห้าอย่าง. ห้าอย่างอะไร บ้างเล่า? ห้าอย่าง คือ :-

- (๑) เธอ ย่อมได้บรรลุลิขิตที่ยังไม่บรรลุ.
- (๒) เธอ ย่อมไม่เสื่อมจากสิ่งที่บรรลุแล้ว.
- (๓) เป็นผู้แตกฉานชำนาญในบางสิ่งบางอย่าง แม้ที่บรรลุแล้ว.
- (๔) ไม่เป็นโรคที่ทำให้ชีวิตให้ลำบาก.
- (๕) และเป็นคนมีมิตร.

ภิกษุ ท. ! อานิสงส์ในการอยู่เป็นที่ มีอยู่ห้าอย่างเหล่านี้แล.

หมวดที่สิบสี่ จบ.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปลูกจก. อ. ๒๒/๒๘๕/๒๒๒.

ผู้ชีชวนวิงวอน !

ยี่ ภิกขเว สตถารา กรณียี่ สาวกานัน
หิตตสินา อนุกรมปะเกน อนุกรมปะ อูปาทาย
กตัม โว ตัม มยา

ภิกษุ ท. ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์
เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกขเว รุกขมูลานิ
เอตานิ สุนยาคารานิ

ภิกษุ ท. ! นั้น โคนไม้ทั้งหลาย, นั้น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฉมายถ ภิกขเว มา ปมาทตถ

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจจนา วิปปฏิสารีโน อหุตถ

พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อยัม โว อมหากัม อนุสาสนี

นี่แล เป็นวาจาเครื่องพรั่สอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สพายตนวกค ต. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๕

ว่าด้วย การไม่หละหลวมในธรรม

(ปฏิบัติภณัย ของหมวด ๖ อันว่าด้วยการหละหลวมในธรรม)

ผู้ไม่ไขว่คว้ากวนกขุนทอง^๑

ภิกษุ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด) คือ สุตตะ เคยยะ เวชยาकरणะ คาทา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัมภฤตัมมะเวทลละ ; และเขื่อย่อมรู้ทั่วถึงความหมายอันยิ่งแห่งธรรมนั้น ๆ ด้วยปัญญา. ภิกษุอย่างนี้แล ชื่อว่า ธรรมวิhari (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

ภิกษุ! ภิกษุผู้มากด้วยปริยัติเราก็แสดงแล้ว, ผู้มากด้วยการบัญญัติเราก็แสดงแล้ว, ผู้มากด้วยการสาธยายเราก็แสดงแล้ว, ผู้มากด้วยการคิดเราก็แสดงแล้ว, และธรรมวิhari (ผู้อยู่ด้วยธรรม) เราก็แสดงแล้ว ด้วยประการฉะนี้.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปลูก. อ. ๒๒/๑๐๐/๓๔.

ภิกษุ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดู แสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย, กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย. ภิกษุ! นั้น โคนไม้ทั้งหลาย. นั้น เรือนว่างทั้งหลาย. ภิกษุ! เธอทั้งหลาย จงเพียรเผากิเลส, อย่าได้เป็นผู้ประมาท; เธอทั้งหลายอย่าเป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย. นี้แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนเธอทั้งหลายของเรา.

อุงฺธรรม^๑

ภิกษุ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด) คือ สุตตะ เคยยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัပ္ภุตตัมมะ เวทัลละ, แต่เธอไม่ใช้วันทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการเรียนธรรมนั้น ๆ ไม่เรีร้างจากการหลีกเร้น, ประกอบตามซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจในภายในเนื่อง ๆ. ภิกษุอย่างนี้แล ชื่อว่า **ธรรมวิหารี** (ผู้อยู่ด้วยธรรม)

ภิกษุ! ภิกษุผู้มากด้วยปริยัติเราก็แสดงแล้ว, ผู้มากด้วยบัญญัติเราก็แสดงแล้ว, ผู้มากด้วยการสาธยายเราก็แสดงแล้ว, ผู้มากด้วยการคิดเราก็แสดงแล้ว, และธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม) เราก็แสดงแล้ว ด้วยประการฉะนี้.

ภิกษุ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย, กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย. ภิกษุ! นั้น โคนไม้ทั้งหลาย. นั้น เรือนว่างทั้งหลาย.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๕๕/๑๓.

ภิกษุ! เธอทั้งหลาย จงเพียรเผากิเลส, อย่าได้เป็นผู้ประมาท ; เธอทั้งหลายอย่าเป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย. นี้แล เป็นวาจาเครื่องพร้าสอนเธอทั้งหลายของเรา.

ปริยัติที่ไม่เป็นงูพิษ^๑

ภิกษุ ท. ! ก็กุลบุตรบางพวกในกรณีนี้ เล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด) คือ สุตตะ เคยยะ เวชยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัมภุตธัมมะ เวทัลละ, กุลบุตรเหล่านั้น ครั้นเล่าเรียนธรรมนั้น ๆ แล้ว ก็สอดส่องใคร่ครวญเนื้อความแห่งธรรมนั้น ๆ ด้วยปัญญา ; เมื่อสอดส่องใคร่ครวญเนื้อความด้วยปัญญา, ธรรมเหล่านั้น ย่อมทนต่อการเพ่งพิสูจน์ของกุลบุตรเหล่านั้น. กุลบุตรเหล่านั้น เล่าเรียนธรรม ด้วยการมิได้เพ่งหาข้อบกพร่อง (ของธรรม หรือของลัทธิใดลัทธิหนึ่ง) และมีได้มีความคิดที่จะใช้เป็นเครื่องทำลายลัทธิใดลัทธิหนึ่งเป็นอันสงัด. ผู้รู้ทั้งหลายเล่าเรียนปริยัติธรรมเพื่อคุณประโยชน์อันใด กุลบุตรเหล่านั้นก็ได้รับคุณประโยชน์อันนั้นแห่งธรรม ; ธรรมเหล่านั้น ก็กลายเป็นธรรมที่กุลบุตรเหล่านั้นถือเอาด้วยดี เป็นไปเพื่อความเป็นประโยชน์แก่กุลเพื่อสุขแก่กุลบุตรเหล่านั้นเอง ตลอดกาลนาน. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ? เพราะความที่ธรรมทั้งหลายอันกุลบุตรเหล่านั้นถือเอาด้วยดีเป็นเหตุ.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีความต้องการใคร่จะได้งู เทียวเสาะแสวงหาอยู่. บุรุษนั้น ครั้น เห็นงูตัวใหญ่ จึงเอาท่อนไม้มีง่ามดั่งเท้าแพะ

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อลคัททูปมสูตร ม. ม. ๑๒/๒๖๘/๒๗๕.

กตุนั้น ให้เป็นการถูกกดไว้อย่างดี ครั้นแล้ว จึงจับงูนั้นที่คออย่างมั่นคง. แม้งูตัวนั้น จะพืงรัดเอามือ แขน หรืออวัยวะแห่งใดแห่งหนึ่งของบุรุษนั้นด้วยลำตัวของมัน ก็ตามที, แต่บุรุษนั้นไม่ตาย หรือไม่ต้องได้รับทุกข์เจียนตาย เพราะการรัดเอาของงูนั้นเป็นเหตุ. ข้อนี้เพราะเหตุไร ? เพราะงูตัวนั้นถูกจับไว้อย่างมั่นคงดีแล้วเป็นเหตุ ;

ภิกษุ ท. ! ฉันทกัฉันทัน : กุลบุตรบางพวกในกรณีนี้ เล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด) __ กุลบุตรเหล่านั้น ครั้นเล่าเรียนธรรมนั้น ๆ แล้ว ก็สอดส่องใคร่ครวญเนื้อความแห่งธรรมนั้น ๆ ด้วยปัญญา. เมื่อสอดส่องใคร่ครวญเนื้อความด้วยปัญญา, ธรรมเหล่านั้น ย่อมทนต่อการเพ่งพิสูจน์ของกุลบุตรเหล่านั้น. กุลบุตรเหล่านั้นเล่าเรียนธรรม ด้วยการมิได้เพ่งหาข้อบกพร่อง (ของธรรมหรือของลัทธิใดลัทธิหนึ่ง) และมีได้มีความคิดที่จะใช้เป็นเครื่องทำลายลัทธิใดลัทธิหนึ่งเป็นอนิสงส์. ผู้รู้ทั้งหลาย เล่าเรียนปริยัติธรรมเพื่อคุณประโยชน์อันใด กุลบุตรเหล่านั้น ก็ได้รับคุณประโยชน์อันนั้นแห่งธรรม ; ธรรมเหล่านั้น ก็กลายเป็นธรรมที่กุลบุตรเหล่านั้นถือเอาด้วยดี เป็นไปเพื่อความเป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขแก่กุลบุตรเหล่านั้นเองตลอดกาลนาน. ข้อนี้เพราะเหตุไร ? เพราะความที่ธรรมทั้งหลายอันกุลบุตรเหล่านั้นถือเอาด้วยดีเป็นเหตุ.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงทราบถึงความหมายแห่งคำพูดอันใดของเรา พึงจดจำข้อนี้ โดยประการนั้น ; ถ้าพวกเธอยังไม่เข้าใจ เราจะทบทวนในข้อนี้แก่เธอทั้งหลาย หรือพวกเธอเอาไปสอบถามพวกภิกษุผู้ฉลาดดูก็ได้ แล.

ผู้สนทนาถูกเรื่องที่ควรสนทนา^๑

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย อย่ากล่าวถ้อยคำที่ยึดถือเอาแตกต่างกันว่า “ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้, ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้, ท่านจักรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร ท่านปฏิบัติผิด, ข้าพเจ้าปฏิบัติชอบ. คำควรกล่าวก่อน ท่านกล่าวทีหลัง คำควรกล่าวทีหลัง ท่านมากกล่าวก่อน คำพูดของท่านจึงไม่เป็นประโยชน์ คำพูดของข้าพเจ้าเป็นประโยชน์. ข้อที่ท่านเคยถนัด มาแปรปรวนไปเสียแล้ว. ข้าพเจ้าสลัดคำพูดของท่านได้แล้ว ท่านถูกข้าพเจ้าข่มแล้ว เพื่อให้ถอนคำพูดผิด ๆ นั้นเสีย หรือถ้าท่านสามารถก็จงค้านมาเถิด” ; ดังนี้. พวกเธอทั้งหลาย ไม่พึงกล่าวถ้อยคำเห็นปานนั้น เพราะเหตุไรเล่า ? เพราะเหตุว่าการกล่าวนั้น ๆ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็นเงื่อนไขของพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปพร้อมเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความรำงับ ความรู้ยิ่ง ความรู้พร้อม และนิพพาน.

ภิกษุ ท. ! เมื่อพวกเธอทั้งหลายจะกล่าว จงกล่าวว่า “ความทุกข์เป็นเช่นนั้น ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนั้น ๆ, ความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนั้น ๆ, และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนั้น ๆ” ดังนี้. ข้อนั้นเพราะเหตุไรเล่า ? เพราะเหตุว่า การกล่าวนั้น ๆ เป็นการกล่าวประกอบด้วยประโยชน์ เป็นเงื่อนไขของพรหมจรรย์ เป็นไปพร้อมเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความรำงับ ความรู้ยิ่ง ความรู้พร้อม และนิพพาน.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงทำความเพียรเพื่อให้รู้ว่า “นี่ ทุกข์, นี่ เหตุให้เกิดทุกข์, นี่ ความดับสนิทแห่งทุกข์, นี่ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์” ดังนี้แล.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๘/๕๒๕/๑๖๖๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เนื้อแท้ที่ไม่อันตราย^๑

ภิกษุ ท. ! พวกภิกษุบริษัทในกรณีนี้, สุดตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก, เมื่อมีผู้นำสุดตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ ; เธอจักไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี้ยวฟัง ไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ภิกษุ ท. ! ส่วน สุดตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ่ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา, เมื่อมีผู้นำสุดตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ ; เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี้ยวฟัง ย่อมตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน จึงพากันเล่าเรียน ได้ถาม ทวนถามแก่กันและกันอยู่ว่า “ข้อนี้เป็นอย่างไร ? มีความหมายกึ่นัย ?” ดังนี้. ด้วยการทำดังนี้ เธอย่อมเปิดธรรมที่ถูกปิดไว้ได้, ธรรมที่ยังไม่ปรากฏ เธอก็ทำให้ปรากฏได้, ความสงสัยในธรรมหลายประการที่น่าสงสัย เธอก็บรรเทาลงได้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบริษัทเหล่านี้ เราเรียกว่า บริษัทที่มีการลู่วงไปได้ ด้วยการสอบถามแก่กันและกันเอาเอง, หาใช่ด้วยการชี้แจงโดยกระจำงของบุคคลภายนอกเหล่าอื่นไม่ ; จัดเป็นบริษัทที่เลิศแล.

ยอดแห่งความเพียร^๒

ภิกษุ ท. ! ความเพียรที่เป็นหลักเป็นประธาน สองประการเหล่านี้

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ทุก. อ. ๒๐/๕๒/๒๕๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ทุก. อ. ๒๐/๖๓/๒๔๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เป็นสิ่งที่ทำได้ยากในโลก สองประการอะไรบ้างเล่า ? สองประการ คือ :-

ฝ่ายคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ต้องใช้ความเพียร เพื่อให้ได้เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยาแก้ไข้, นี้อย่างหนึ่ง ;

ฝ่ายบรรพชิต ผู้ออกบวชจากเรือนไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือน ต้องใช้ความเพียร เพื่อละอุปธิเสียทั้งหมด, นี้อย่างหนึ่ง.

ภิกษุ ท. ! ความเพียรที่เป็นหลักเป็นประธาน สองประการเหล่านี้แหละ เป็นสิ่งที่ทำได้ยากในโลก.

ภิกษุ ท. ! บรรดาความเพียรที่เป็นหลักเป็นประธานสองประการเหล่านี้ ความเพียร เพื่อละอุปธิเสียทั้งหมด จัดเป็น ยอดแห่งความเพียร.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า “เราทั้งหลาย จักตั้งความเพียร ที่เป็นหลักเป็นประธาน เพื่อละอุปธิเสียทั้งหมด” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

ผู้ไม่มีมือหังการ^๑

สารีบุตร ! แม้เราจะพึงแสดงธรรมโดยย่อก็ตาม โดยพิสดารก็ตาม ทั้งโดยย่อและพิสดารก็ตาม, ผู้รู้ธรรม ก็ยังมีได้โดยยากอยู่นั่นเอง.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๑๓๐/๔๗๒, ตรัสแก่ท่านพระสารีบุตรเถระ.

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า, ถึงเวลาแล้ว, ข้าแต่พระสุคตเจ้า ! ถึงเวลาสมควรแล้ว ที่พระผู้มีพระภาคเจ้า จะพึงแสดงธรรมโดยย่อก็ตาม โดยพิสดารก็ตามทั้งโดยย่อและพิสดารก็ตาม, ผู้รู้ธรรมจักมีเป็นแน่ ” ท่านพระสารีบุตร กราบทูลขอรับรอง.

สารีบุตร ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ เธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า “อหังการ (ความถือว่าเรา) มมังการ (ความถือว่าของเรา) อันเป็นมานานุสัย (กิเลสที่สะสมอยู่ในสันดานคือมานะ) จักต้องไม่เกิดขึ้น เพราะเหตุแห่งกายอันมีวิญญานนี้, และจักต้องไม่เกิดขึ้น เพราะเหตุแห่งสิ่งอื่นที่เห็นอยู่ในภายนอกทั้งสิ้น ; ก็เมื่อภิกษุเข้าถึง เจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันใดอยู่ อหังการ มมังการ อันเป็นมานานุสัย จักไม่มี, เราทั้งหลาย จักเข้าถึงเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันนั้นแล้วแลอยู่” ดังนี้. สารีบุตร ! เธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ อย่างนี้เถิด.

สารีบุตร ! เมื่อใดแล ภิกษุ ไม่มีอหังการ มมังการ อันเป็นมานานุสัย อันเกิดขึ้นเพราะเหตุแห่งกายอันมีวิญญานนี้, และ ไม่มีอหังการ มมังการ อันเป็นมานานุสัย อันเกิดขึ้นเพราะเหตุแห่งสิ่งอื่นที่เห็นอยู่ในภายนอกทั้งสิ้น ; และเมื่อเธอเข้าถึง เจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันใดอยู่ อหังการ มมังการ อันเป็นมานานุสัย จักไม่มี, เธอ เข้าถึง เจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันนั้นแล้วแลอยู่ ; สารีบุตร ! เมื่อนั้น, ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ตัดค้นหาได้แล้ว, รื้อสัจญ์โยชน์เสียแล้ว, ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ เพราะรู้จักหน้าตาของมานะอย่างถูกต้องแล้ว.

ผู้ไม่ทำศาสนาเสื่อม^๑

ภิกษุ ท. ! มูลเหตุสี่ประการเหล่านี้ ย่อมทำให้พระสังฆธรรมตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป. สี่ประการอะไรบ้างเล่า ? สี่ประการ คือ :-

(๑) ภิกษุ ท. ! พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ เล่าเรียนสูตรอันถือกันมาถูก ด้วยบทพยัญชนะที่ใช้กันถูก ความหมายแห่งบทพยัญชนะที่ใช้กันก็ถูก ย่อมมีนัยอันถูกต้องเช่นนั้น. ภิกษุ ท. ! นี้เป็น **มูลกรณีี่หนึ่ง** ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

(๒) ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุ เป็นคนว่าง่าย ประกอบด้วยเหตุที่ทำให้เป็นคนว่าง่าย อดทน ยอมรับคำสั่งสอนด้วยความเคารพหนักแน่น. ภิกษุ ท. ! นี้เป็น **มูลกรณีี่สอง** ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

(๓) ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุเหล่าใด เป็นพหูสูต คล่องแคล่วในหลักพระพุทธวจนะ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท) พวกภิกษุเหล่านั้น เอาใจใส่ บอกสอน เนื้อความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่น ๆ, เมื่อท่านเหล่านั้นล่วงลับไป สูตรทั้งหลาย ก็ไม่ขาดเป็นมูลราก (อาจารย์) มีที่อาศัยสืบกันไป. ภิกษุ ท. ! นี้เป็น **มูลกรณีี่สาม** ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

(๔) ภิกษุ ท. ! อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุผู้เฒ่า ไม่ทำการสะสมบริกขาร ไม่ประพฤตีย่อหย่อนในไตรสิกขา ไม่เป็นผู้นำในทางธรรม มุ่งหน้าไปในกิจแห่งวิเวกธรรม ย่อมปรารภความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อ

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๕๘/๑๖๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

บรรลุลสิ่งที่ยังไม่บรรลุล เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง. พวกภิกษุที่บวชในภายหลัง ได้เห็นพระเถระเหล่านั้นทำแบบฉบับเช่นนั้นไว้ก็ถือเอาเป็นตัวอย่าง, พวกภิกษุรุ่นหลัง จึงเป็นพระที่ไม่ทำการสะสมบริกขาร ไม่ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา ไม่เป็นผู้นำในทางธรรม มุ่งหน้าไปในกิจแห่งวิเวกธรรม ย่อมปรารถนาความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุลสิ่งที่ยังไม่บรรลุล เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง. ภิกษุ ท. ! นี่เป็น **มูลกรณีที่ดี** ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุ ท. ! มูลเหตุดีประการเหล่านี้แล ย่อมทำให้พระสังฆธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไปเลย.

ผู้สามารถทำพระศาสดาให้เป็นมิตร^๑

อานนท์ ! สาวกทั้งหลาย เรียกร้องหาศาสดา เพื่อความเป็นศัตรู ไม่เรียกร้องเพื่อความเป็นมิตร เป็นอย่างไรเล่า ? อานนท์ ! ในกรณีนี้ ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จึงแสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายว่า “สิ่งนี้เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่พวกเธอทั้งหลาย และสิ่งนี้ก็ไปเพื่อความสุขแก่พวกเธอทั้งหลาย” ดังนี้เป็นต้น, สาวกเหล่านั้นของศาสดา ไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่ตั้งจิตกำหนดเพ็ญรู้ทั่วถึง แต่แก่ง ทำให้ผิดจากคำสั่งสอนของศาสดาไปเสีย. อานนท์ ! สาวกทั้งหลายอย่างนี้แล ชื่อว่า ผู้เรียกร้องหาศาสดา เพื่อความเป็นศัตรู ไม่เรียกร้องเพื่อความเป็นมิตร.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาสุญญตสูตร อุปริ. ม. ๑๔/๒๔๔/๓๕๕-๓๕๖, ตรัสแก่ท่านพระอานนท์.

อานนท์! สาวกทั้งหลาย เรียกร้องหาศาสดา เพื่อความเป็นมิตร ไม่เรียกร้องเพื่อความเป็นศัตรู เป็นอย่างไรเล่า? อานนท์! ในกรณีนี้ ศาสดา ผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จึงแสดงธรรม แก่สาวกทั้งหลายว่า “สิ่งนี้เป็นไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่พวกเธอทั้งหลายและสิ่งนี้ก็เป็นที่ไปเพื่อความสุขแก่พวกเธอทั้งหลาย” ดังนี้เป็นต้น, สาวกเหล่านั้นของศาสดา ย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมตั้งจิตกำหนด เพื่อรู้ทั่วถึง และไม่แก่งทำให้ผิดจากคำสั่งสอนของศาสดา. อานนท์! สาวกทั้งหลาย อย่างนี้แล ชื่อว่า ผู้เรียกร้องหาศาสดา เพื่อความเป็นมิตร ไม่เรียกร้อง เพื่อความเป็นศัตรู.

อานนท์! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย จงเรียกร้องหาตถาคต เพื่อความเป็นมิตรเถิด อย่าเรียกร้อง เพื่อความเป็นศัตรูเลย. ชื่อนั้น จักเป็นไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข แก่พวกเธอทั้งหลายเอง ตลอดกาลนาน.

อานนท์! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม เหมือนพวกช่างหม้อทำแก้ม้อที่ยังเปียก ยังดิบอยู่. อานนท์! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด. อานนท์! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก ไม่มีหยุด. ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้เอง แล.

คนควรเลี้ยงโค^๑

ภิกษุ ท. ! คนเลี้ยงโค ที่ประกอบด้วยของคุณ ๑๑ อย่างแล้ว ย่อม

๑. บาลี พระพุทธภาษิต เอกากสก. อ. ๒๔/๓๘๑/๒๒๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เหมาะสมที่จะเลี้ยงโค ทำให้เพิ่มกำไรได้. องคคุณ ๑๑ อย่างอะไรบ้างเล่า? สิบเอ็ดอย่างคือ คนเลี้ยงโคในกรณีนี้ เป็นผู้รู้จักเรื่องร่างกายของโค, เป็นผู้ฉลาดในลักษณะของโค, เป็นผู้เชี่ยวชาญ, เป็นผู้ปิดแผล, เป็นผู้สูมคว้น, เป็นผู้รู้จักท่าที่ควรนำไป, เป็นผู้รู้จักน้ำที่โคควรดื่ม, เป็นผู้รู้จักทางที่โคควรเดิน, เป็นผู้ฉลาดในที่ที่โคควรไป, เป็นผู้รู้จักกรีดนมโคให้มีเหลือไว้บ้าง, เป็นผู้ให้เกียรติแก่โคอุสภ อันเป็นโคพ่อฝูง เป็นโคนำฝูง ด้วยการเอาใจใส่เป็นพิเศษ. ภิกษุ ท.! คนเลี้ยงโคที่ประกอบด้วยองคคุณ ๑๑ อย่างนี้แล้ว ย่อมเหมาะสมที่จะเลี้ยงโค ทำให้เพิ่มกำไรได้. ข้อนี้ฉันใด ;

ภิกษุ ท.! ภิกษุที่ประกอบด้วยองคคุณ ๑๑ ประการแล้ว ย่อมเหมาะสมที่จะถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ ในธรรมวินัยนี้ได้ ฉะนั้น. องคคุณ ๑๑ ประการอย่างไรบ้างเล่า? สิบเอ็ดประการคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้รู้จักรูป, เป็นผู้ฉลาดในลักษณะ, เป็นผู้เชี่ยวชาญ, เป็นผู้ปิดแผล, เป็นผู้สูมคว้น, เป็นผู้รู้จักท่าที่ควรไป, เป็นผู้รู้จักน้ำที่ควรดื่ม, เป็นผู้รู้จักทางที่ควรเดิน, เป็นผู้ฉลาดในที่ที่ควรไป, เป็นผู้รู้จักกรีด “นมโค” ให้มีส่วนเหลือไว้บ้าง, เป็นผู้บูชาอย่างยิ่งในภิกษุทั้งหลาย ผู้เถระ มีพรรษาอายุกาล บวชนาน เป็นบิดาสงฆ์ เป็นผู้นำสงฆ์ ด้วยการบูชาเป็นพิเศษ.

พวกรู้จักรูป

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้รู้จักรูป เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นอย่างจริงว่า “รูปชนิดใดก็ตาม ทั้งหมดนั้น

ชื่อว่ารูป คือ มหาภูตรูปมี ๔ และอุปาทายรูป คือรูปที่อาศัยมหาภูตรูปทั้ง ๔”
 ดังนี้. ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้รู้จักรูป เป็นอย่างนี้แล.

พวกฉลาดในลักษณะ

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ฉลาดในลักษณะ เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.!
 ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “คนพาล มีกรรม (การกระทำ)
 เป็นเครื่องหมาย, บัณฑิต ก็มีกรรม (การกระทำ) เป็นเครื่องหมาย” ดังนี้
 เป็นต้น. ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ฉลาดในลักษณะ เป็นอย่างนี้แล.

พวกคอยเฉยไฉ่ขวาง

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้คอยเฉยไฉ่ขวาง เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.!
 ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ออกถ้อยได้ ละ บรรเทา ทำให้สิ้นสุด ทำให้หมดสิ้น ซึ่ง
 ความตริกเกี่ยวข้องกับกาม, ความตริกเกี่ยวข้องกับความมุ่งร้าย, ความตริกเกี่ยว
 กับการทำความลำบากให้แก่คนอื่น ที่เกิดขึ้นแล้ว; และออกถ้อยได้ ละ
 บรรเทา ทำให้สิ้นสุด ทำให้หมดสิ้น ซึ่งสิ่งอันเป็นอกุศลลามกทั้งหลาย ที่เกิด
 ขึ้นแล้ว. ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้คอยเฉยไฉ่ขวาง เป็นอย่างนี้แล.

พวกปิดแผล

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ปิดแผล เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุใน
 ธรรมวินัยนี้ เห็นรูปด้วยตา, ฟังเสียงด้วยหู, ดมกลิ่นด้วยจมูก, ลิ้มรสด้วยลิ้น,
 สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกาย, รู้ธรรมารมณด้วยใจ, แล้วก็ไม่มีจิตยึดถือเอาทั้งโดย
 ลักษณะที่เป็นการรวบถือทั้งหมด และการถือเอาโดยการแยกเป็นส่วน ๆ.
 สิ่งที่เป็นอกุศลลามกคืออภิชณาและโทมนัส จะพึงไหลไปตามผู้ที่ไม่สำรวจ

ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์ใดเป็นเหตุ, เธอ
ก็ปฏิบัติ เพื่อปิดกั้นอินทรีย์นั้นไว้, เธอรักษาและถึงการสำรวม ตา หู
จมูก ลิ้น กาย ใจ. ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้ปิดแผล เป็นอย่างนี้แล.

พวกสุขุมคว้น

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้สุขุมคว้น เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ เป็นผู้แสดงธรรม ตามที่ได้ฟัง ได้เล่าเรียนมาแล้ว แก่ผู้อื่น
โดยพิสดาร. ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้สุขุมคว้น เป็นอย่างนี้แล.

พวกผู้จักทำที่ควรไป

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้จักทำที่ควรไป เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.!
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อเข้าไปหาพวกภิกษุผู้เป็นพหูสูต คล่องแคล่วในหลัก
พระพุทธรวณะ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท), ก็ไต่ถาม ไล่เลียงโดย
ทำนองนี้ว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย! พระพุทธรวณะนี้ เป็นอย่างไร?
ความหมายแห่งพระพุทธรวณะนี้มีอย่างไร?” ดังนี้เป็นต้น ตามเวลาอัน
สมควร; ท่านพหูสูตเหล่านั้น จึงทำข้อความที่ยังลึกลับให้เปิดเผย ทำข้อความ
อันลึกซึ้งให้ตื้น และบรรเทา ถ้ายถอน ความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่
ตั้งแห่งความสงสัยนานาประการให้แก่ภิกษุนั้นได้. ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้จัก
ทำที่ควรไป เป็นอย่างนี้แล.

พวกที่รู้จักนำที่ควรดื่ม

ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้รู้จักนำที่ควรดื่ม เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ เมื่อธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้แล้ว อันผู้ใดผู้หนึ่งแสดงอยู่

เธอก็ได้ความรู้ธรรมดา ได้ความรู้ธรรม และได้ความปราโมทย์อันอาศัยธรรม.
ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้รู้จักน้ำที่ควรดื่ม เป็นอย่างนี้แล.

พวกรู้จักทางที่ควรเดิน

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้รู้จักทางที่ควรเดิน เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท. !
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดแจ้งตามที่เป็นจริง ซึ่งอริยมรรคมีองค์ ๘.
ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เป็นผู้รู้จักทางที่ควรเดิน เป็นอย่างนี้แล.

พวกฉลาดในที่ที่ควรไป

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้ฉลาดในที่ที่ควรไป เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท. !
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดแจ้งตามที่เป็นจริง ซึ่งสติปัญญา ๔. ภิกษุ ท. !
ภิกษุ เป็นผู้ฉลาดในที่ที่ควรไป เป็นอย่างนี้แล.

พวก รีด “นมโค” ให้มีส่วนเหลือ

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้รู้จัก รีด “นมโค” ให้มีส่วนเหลือไว้บ้าง เป็น
อย่างไรเล่า? ภิกษุ ท. ! พวกคฤหัสถ์ผู้มีศรัทธา ย่อมปวารณาไม่มีจิตขุ่นแก่
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัช --
บริกขาร. ในการที่เขาปวารณาเช่นนั้น, ภิกษุ เป็นผู้รู้จักประมาณในการรับ
ปัจจัย ๔ มีจิวรเป็นต้นเหล่านั้น. ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เป็นผู้รู้จักรีด “นมโค”
ให้มีส่วนเหลือไว้บ้าง เป็นอย่างนี้แล.

พวกบูชาผู้เฒ่า

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเป็นผู้บูชาอย่างยิ่ง ในภิกษุทั้งหลายผู้เถระ ฯลฯ ด้วย
การบูชาเป็นพิเศษ เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไป

ตั้งไว้ซึ่งการกระทำทางกาย การกระทำทางวาจา และการกระทำทางใจ อันประกอบด้วยเมตตา ในภิกษุทั้งหลายผู้เถระ มีพรรษาอายุกาล บวชนาน เป็นบิดาสงฆ์ เป็นผู้นำสงฆ์ ทั้งในที่แจ้งและทั้งในที่ลับ. ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นผู้บูชาอย่างยิ่งในภิกษุทั้งหลายผู้เถระ ฯลฯ ด้วยการบูชาเป็นพิเศษ เป็นอย่างนี้แล.

.....

ภิกษุ ท.! ภิกษุ ที่ประกอบด้วยของคุณ ๑๑ ประการเหล่านี้แล้ว ย่อมเหมาะสมที่จะถึงความเจริญ งามงาม ไพบูลย์ ในธรรมวินัยนี้ได้แท้.

ดูในคอก^๑

ภิกษุ ท.! พวกเธอทั้งหลาย จงเที่ยวไปในที่ที่ควรเที่ยวไป ซึ่งเป็นวิสัยของบิดาตนเถิด. เมื่อพวกเธอเที่ยวไปในที่ที่ควรเที่ยวไป ซึ่งเป็นวิสัยของบิดาตน, มารก็ไม่ได้ช่องทาง และไม่ได้โอกาสที่จะทำตามอำเภอใจของมัน. ที่ที่ควรเที่ยวไปเช่นนั้น คือที่ไหนเล่า? ที่ที่ควรเที่ยวไป ซึ่งเป็นวิสัยของบิดาตนนั้น ได้แก่ สติปัญญา ๔. สติปัญญา ๔ อะไรบ้างเล่า? สี่คือ :-

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายเนื่อง ๆ เป็นอยู่ มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

เธอ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายเนื่อง ๆ เป็นอยู่ มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ตี. ๑๕/๑๕๘/๓๐๐, ตรีสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เธอ พิจารณาเห็นจิตในจิตเนื่อง ๆ เป็นอยู่ มีความเพียรเพากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

เธอ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายเนื่อง ๆ เป็นอยู่ มีความเพียรเพากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

ภิกษุ ท. ! นี่แล ที่ที่ควรเที่ยวไป ซึ่งเป็นวิสัยของบิดาตน ของภิกษุ.

ทางเจริญของ “ลูกในคอก”^๑

พราหมณ์ ! ในธรรมวินัยนี้ เรา สามารถบัญญัติกฎเกณฑ์แห่งการศึกษาไปตามลำดับ การกระทำไปตามลำดับ และการปฏิบัติไปตามลำดับ ได้เหมือนกัน (กับที่ท่านมีวิธีฝึกสอนศิษย์ของท่านให้ปฏิบัติตามลำดับฉะนั้น).

พราหมณ์ ! เปรียบเหมือน ผู้ชำนาญในการฝึกม้า ได้ม้าชนิดที่อาจฝึกได้มาแล้ว ในขั้นแรก ย่อมฝึกให้รู้จักการรับสวมบังเหียนก่อน แล้วจึงฝึกอย่างอื่น ๆ ให้ยิ่งขึ้นไป ฉะนั้น ; พราหมณ์เอ๋ย ! ฉะนั้นเหมือนกัน, **ตถาคตตรัสได้บุรุษที่พอฝึกได้มาแล้ว** ในขั้นแรก ย่อมแนะนำอย่างนี้ก่อน ว่า :-

๑. บาลี พระพุทธภาษิต คณกโมคคัลลานสูตร อุปริ. ม. ๑๔/๘๒/๕๔, ตรีสแก่คณกโมคคัลลานพราหมณ์ ซึ่งเข้าไปเฝ้าทูลถึงเรื่องการศึกษาไปตามลำดับ การกระทำไปตามลำดับ และการปฏิบัติไปตามลำดับ เช่น ในการเล่าเรียนของพวกพราหมณ์ ในกระบวนฝึกอาวุธ ของบุคคลผู้ยิงศร และในการนับของตนเอง ซึ่งเลี้ยงชีวิตด้วยวิชาการบัญชีนี้, ในที่สุดได้ทูลขึ้นว่า แม้ในธรรมวินัยนี้ พระองค์อาจบัญญัติ เช่นที่กล่าวอ้างนั้น ได้หรือไม่. ทรงให้คำตอบแก่พราหมณ์ดังเรื่องนี้ ณ ที่บุพพาราม.

“มาเถิด ภิกษุ! ท่านจงเป็นผู้มีศีล, สำรวมด้วยดีในปาติโมกขสังวร, ถึงพร้อมด้วยมรรยาทและโคจร เป็นอยู่, มีปรกติเห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายแม้ที่ถือกันว่าเป็นโทษเล็กน้อย, จงสมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด” ดังนี้.

พราหมณ์! ในกาลใด ภิกษุนั้น เป็นผู้ที่มีศีล (เช่นที่กล่าวนั้น) ดีแล้ว ตลาคตย่อมนำให้ยิ่งขึ้นไป ว่า:-

“มาเถิด ภิกษุ! ท่านจง เป็นผู้สำรวมในอินทรีย์ทั้งหลาย: ได้เห็นรูปด้วยตา, ได้ฟังเสียงด้วยหู, ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก, ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น, ได้ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย, ได้รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว, จักไม่ถือเอาทั้งโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือทั้งหมด และการถือเอาโดยการแยกเป็นส่วน ๆ . สิ่งอันเป็นอกุศลลามกคืออกิขณาและโทมนัส จะพึงไหลไปตามผู้ที่ไม่สำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์ใดเป็นเหตุ, เธอจักปฏิบัติเพื่อปิดกั้นอินทรีย์นั้นไว้, เธอจักรักษาและถึงการสำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ” ดังนี้.

พราหมณ์! ในกาลใด ภิกษุนั้น เป็นผู้สำรวมอินทรีย์ (เช่นที่กล่าวนั้น) ดีแล้ว ตลาคตย่อมนำให้ยิ่งขึ้นไปอีกว่า:-

“มาเถิด ภิกษุ! ท่านจง เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะอยู่เสมอ จงพิจารณาโดยแยกคายแล้วจึงฉัน ไม่ใช่ฉันเพื่อเล่น เพื่อมัวเมา เพื่อประดับ เพื่อตกแต่ง, แต่ฉันเพียงเพื่อให้กายนี้ตั้งอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตเป็นไป เพื่อป้องกันความลำบาก เพื่อนุเคราะห์พรหมจรรย์ ; ด้วยการทำอย่างนี้ เราจักกำจัดเวทนาเก่า (คือหิว) เสีย แล้วไม่ทำเวทนาใหม่ (คืออิมจนอิดอัด) ให้เกิดขึ้น ; ความที่อายุดำเนินไปได้, ความไม่มีโทษเพราะอาหาร และความอยู่ผาสุกสำราญจักมีแก่เรา” ดังนี้.

พราหมณ์! ในกาลใด ภิกษุนั้น เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ (เช่นที่กล่าวนั้น) ดีแล้ว ตลาคตย่อมนำให้ยิ่งขึ้นไปอีกว่า:-

“มาเถิด ภิกษุ ! ท่านจง ประกอบความเพียรในธรรมเป็นเครื่องตื่น (ไม่หลับ ไม่ง่วง ไม่มีเมลา) จงชำระจิตให้หมดจดสิ้นเชิงจากเครื่องกีดกั้นทั้งหลาย ด้วยการเดิน การนั่ง ตลอดวันยังคำไปจนสิ้นยามแรกแห่งราตรี ; ครั้นยามกลางแห่งราตรี สำเร็จการนอนอย่างราชสีห์ (คือ) ตะแคงข้างขวา เท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะในการลุกขึ้น, ครั้นถึงยามท้ายแห่งราตรี ลุกขึ้นแล้ว ชำระจิตให้หมดจดสิ้นเชิงจากเครื่องกีดกั้นทั้งหลาย ด้วยการเดิน การนั่ง ต่อไปอีก” ดังนี้.

พราหมณ์! ในกาลใด ภิกษุนั้น เป็นผู้ประกอบความเพียรในธรรมเครื่องตื่น (เช่นที่กล่าวนั้น) ดีแล้ว ตถาคตย่อมแนะนำให้ยิ่งขึ้นไปอีกว่า :-

“มาเถิด ภิกษุ ! ท่านจง เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยสติสัมปชัญญะ : รู้ตัวรอบคอบในการก้าวไปข้างหน้า การถอยหลัง, การแลดู การเหลียวดู, การคู้ การเหยียด, การทรงสังฆาฏี บาตร จีวร, การกิน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม, การถ่ายอุจจาระปัสสาวะ, การไป การหยุด, การนั่ง การนอน, การหลับ การตื่น, การพูด การนิ่ง” ดังนี้.

พราหมณ์! ในกาลใด ภิกษุนั้น เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยสติสัมปชัญญะ (เช่นที่กล่าวนั้น) ดีแล้ว ตถาคตย่อมแนะนำให้ยิ่งขึ้นไปอีกว่า :-

“มาเถิด ภิกษุ ! ท่านจง เสพเสนาสนะอันสงัด คือป่า โคนไม้ ภูเขา ลำธาร ท้องถ้ำ ป่าช้า ป่าชุก ที่แจ้ง กองฟาง (อย่างใดอย่างหนึ่ง). ในเวลาภายหลังอาหาร เธอกลับจากบิณฑบาตแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ (ขัดสมาธิ) ตั้งกายตรง ดำรงสติเฉพาะหน้า. เธอ ละอภิชฌาในโลก มีจิตปราศจากอภิชฌา คอยชำระจิตจากอภิชฌา ; ละพยาบาท มีจิตปราศจากพยาบาท เป็นผู้กรุณามีจิตหวังความเกื้อกูลในสัตว์ทั้งหลาย คอยชำระจิตจากพยาบาท ; ละถีนมิททะ มุ่งอยู่แต่ความสว่างในใจ มีจิตปราศจากถีนมิททะ มีสติสัมปชัญญะรู้สึกตัว

คอยชำระจิตจากถีนมิทธะ ; ละอุทธัจจกุกกุจจะ ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบอยู่ในภายใน คอยชำระจิตจากอุทธัจจกุกกุจจะ ; ละวิจิกิจฉา ข้ามล่วงวิจิกิจฉาเสียได้ ไม่ต้องกล่าวว่ ‘นี่อะไร นี้อย่างไร’ ในกุศลธรรมทั้งหลาย (เพราะความสงบ) คอยชำระจิตจากวิจิกิจฉา” ดังนี้.

ภิกษุ นั้น ครั้นละนิเวรณ์ห้าประการ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองจิต ทำปัญญาให้ลอยกำลั่งเหล่านี้ ได้แล้ว, เพราะสังัดจากกามและสังัดจากอกุศลธรรมทั้งหลาย จึง บรรลุฌานที่หนึ่ง ซึ่งมีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกแล้วแลอยู่. เพราะสงบวิตกวิจารณ์เสียได้ จึง บรรลุฌานที่สอง อันเป็นเครื่องผ่อนคลายในภายใน เป็นที่เกิดสมาธิแห่งใจ ไม่มีวิตกวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิแล้วแลอยู่. เพราะความจางแห่งปีติ ย่อมอยู่อุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย จึง บรรลุฌานที่สาม อันเป็นฌานที่พระอริยเจ้ากล่าวว่า “ผู้ใดฌานนี้ เป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข” ดังนี้แล้วแลอยู่. และเพราะละสุขและละทุกข์เสียได้ เพราะความดับหายไปแห่งโสมนัสและโทมนัสในกาลก่อน จึงได้ บรรลุฌานที่สี่ อันไม่ทุกข์ไม่สุข มีแต่ความที่สติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ เพราะอุเบกขา แล้วแลอยู่.

พราหมณ์เอ๋ย! ภิกษุเหล่าใด ที่ยัง เป็นเสขะ (คือยังต้องทำต่อไป) ยังไม่บรรลุอรหัตตมรรค ยังปรารถนานิพพานอันเป็นที่เกษมจากโยคะ ไม่มีอื่นยิ่งไปกว่าอยู่, คำสอน ที่กล่าวมานี้แหละ เป็นคำสอนสำหรับภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น.

พราหมณ์เอ๋ย! ส่วนภิกษุเหล่าใด เป็นอรหัตต์ ลี้นาสวะแล้ว จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ต้องทำสำเร็จแล้ว มีภาระอันปลงลงได้แล้ว มีประโยชน์ตนอันบรรลุถึงแล้ว มีสติปัญญาในภพสิ้นไปรอบแล้ว หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้โดยชอบแล้ว, ธรรมทั้งหลาย (ในคำสอน) เหล่านี้ เป็นไป เพื่อความอยู่เป็นสุขในทิฏฐุธรรม และเพื่อสติสัมปชัญญะ แก่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นแล.

ผู้ไม่โลเล^๑

ภิกษุ ท. ! มูลเหตุแปดอย่างเหล่านี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อม
สำหรับภิกษุผู้ยังไม่จบกิจแห่งการปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงนิพพาน. มูลเหตุแปด-
อย่าง อะไรบ้างเล่า? แปดอย่างคือ :-

- (๑) ความเป็นผู้ไม่พอใจในการทำงานก่อสร้าง,
- (๒) ความเป็นผู้ไม่พอใจในการคูด,
- (๓) ความเป็นผู้ไม่พอใจในการนอน,
- (๔) ความเป็นผู้ไม่พอใจในการจับกลุ่มคลุกคลีกัน,
- (๕) ความเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย^๒ทั้งหลาย,
- (๖) ความเป็นผู้รู้ประมาณในการบริโภค,
- (๗) ความเป็นผู้ไม่พอใจในการกระทำเพื่อเกิดสัมผัสสนุกสบายทางกาย,
- (๘) ความเป็นผู้ไม่พอใจในการขยายกิจให้โยกโย้ไ้อ้เอนั้นซ้ำ.

ภิกษุ ท. ! มูลเหตุแปดอย่างเหล่านี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อม
สำหรับภิกษุผู้ยังไม่จบกิจแห่งการปฏิบัติเพื่อลุถึงนิพพาน.

ผู้ไม่ร้องเพลง^๒

ภิกษุ ท. ! ในอริยวินัยนี้ ถือว่า การขับเพลง คือ การร้องให้, การ
ฟ้อนรำ คือ อากา^๑รของคนบ้า, การหัวเราะ ถึงกับเสะพะพัน คือ อากา^๑รของเด็ก ;

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อฎฐก. อ. ๒๓/๓๔๓/๑๘๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๓๓๕/๕๔๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงกำจัด
ตัดราก การขับเพลง, การฟ้อนรำ เลีย, ควรยืมแยมพอประมาณ ต่อสัตบุรุษผู้
บันเทิงในธรรมทั้งหลาย เท่านั้น.

ผู้ไม่ประมาท^๑

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย ได้ยินเสียงสุนัขจิ้งจอกแก่ ตัวที่ร้องอยู่
ในตอนย่ำรุ่งแห่งราตรีนี้ ไหม ?

“ได้ยินแล้ว พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท. ! สุนัขจิ้งจอกแก่ตัวนั้น มันเกิดเป็นโรคเรื้อนออกกัณณะ :
มันเที่ยววิ่งไปตามที่ที่มันอยากจะวิ่งไป, มันเที่ยวยืนตามที่ที่มันอยากจะยืน,
มันเที่ยวนั่งตามที่ที่มันอยากจะนั่ง, มันเที่ยวนอนตามที่ที่มันอยากจะนอน
(ก็หาความสบายมิได้ เพราะอำนาจแห่งโรคนั้น), แม้มหนาวก็พัดโกรก
ตัวมันอยู่.

ภิกษุ ท. ! ข้อนั้นเป็นการดีสำหรับภิกษุคือข้อที่ภิกษุบางรูปในกรณีนี้
ปฏิบัติว่า เป็นสมณสากยปุตติยะ แล้วก็รู้สึกตัวว่า ตัวเป็นอย่างนั้น
ได้จริง ๆ.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจ
ไว้ว่า “เราทั้งหลาย จักเป็นผู้ไม่ประมาท เป็นอยู่” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! พวก
เธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ตี. ๑๖/๓๑๖/๖๘๓-๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ผู้ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม^๑

อานนท์! ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ไค ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติตามธรรมอยู่, ผู้นั้น ชื่อว่าย่อมสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ตถาคต ด้วยการบูชาอันสูงสุด.

อานนท์! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า “เราทั้งหลาย จักประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติตามธรรมอยู่” ดังนี้. อานนท์! พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ อย่างนี้แล.

ผู้ตายไม่เสียที่^๒

อัคริเวสสนะ! ถ้าภิกษุเถระ หรือภิกษุปุณกลาง หรือภิกษุใหม่ ก็ตาม ที่ยังไม่เป็นชีณาสพ (พระอรหันต์) แล้ว ทำกาละลงไป ก็ย่อมถึงซึ่งการนับว่า ตายแล้ว ทำกาละแล้ว ทั้งที่ยังฝึกไม่เสร็จ ดูกดั่งข้างแก่ หรือข้างปุณกลาง หรือข้างหนุ่ม ของพระราชายังฝึกไม่ได้ ตายลง ก็ย่อมถึงซึ่งการนับว่าตายแล้ว ทำกาละแล้ว ทั้งที่ยังฝึกไม่เสร็จ นั้นใดก็ฉันนั้น.

อัคริเวสสนะ! ถ้าภิกษุเถระ หรือภิกษุปุณกลาง หรือภิกษุใหม่ ก็ตาม เป็นชีณาสพ (พระอรหันต์) แล้ว ทำกาละลงไป ก็ย่อมถึงซึ่งการนับว่า

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาปรินิพพานสูตร มหา. ที. ๑๐/๑๖๐/๑๒๕, ตรัสแก่ท่านอานนท์.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ทันทภูมิสูตร อุปร. ม. ๑๔/๒๗๑-๒/๔๐๓-๔, ตรัสแก่อัคริเวสสนพราหมณ์ ณ ที่เวฬุวัน.

ตายแล้ว ทำกาละแล้ว อย่างเสร็จการฝึกแล้ว คุณตั้งข้างแก่ หรือข้าง
 ปูนกลาง หรือข้างหนุ่ม ของพระราชา ที่เขาฝึกดีแล้ว ตายลง ก็ถึงซึ่งการนับว่า
 ตายแล้ว ทำกาละแล้ว อย่างเสร็จการฝึกแล้ว ฉันทใดก็ฉันทนั้นแล.

ผู้ไม่หล่นจากศาสนา^๑

ภิกษุ ท. ! ผู้ที่ประกอบด้วยเหตุสี่ประการเหล่านี้แล้ว ย่อมเรียกได้ว่า
 “เป็นผู้ไม่หล่นจากธรรมวินัยนี้” ดังนี้. เหตุสี่ประการอะไรบ้างเล่า สี่ประการ
 คือ :-

- (๑) ผู้ประกอบด้วยศีล อันเป็นเครื่องไปจากข้าศึก (อริยศีล),
- (๒) ผู้ประกอบด้วยสมาธิ อันเป็นเครื่องไปจากข้าศึก (อริยสมาธิ),
- (๓) ผู้ประกอบด้วยปัญญา อันเป็นเครื่องไปจากข้าศึก (อริยปัญญา),
- (๔) ผู้ประกอบด้วยวิมุตติ อันเป็นเครื่องไปจากข้าศึก (อริยวิมุตติ).

ภิกษุ ท. ! ผู้ประกอบด้วยเหตุสี่ประการเหล่านี้แล้ว ย่อมเรียกได้ว่า
 “เป็นผู้ไม่หล่นจากธรรมวินัยนี้” ได้เลย.

หมวดที่สิบห้า จบ.

๑. บาลี พระพุทธภายิต จตุกก. อ. ๒๑/๒/๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย,

ผู้ชี้ชวนวิงวอน !

ยี่ ภิกขเว สตถารา กรณียี่ สวากานั
หิตตัสสิ นานุกมฺปนฺน อนุกมฺปึ อุปาทาย
กตฺ โว ตํ มยา

ภิกษุ ท. ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์
เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกขเว รุกขมุลานิ
เอตานิ สุนฺณาคารานิ

ภิกษุ ท. ! นั้น โคนไม้ทั้งหลาย, นั้น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฉายถ ภิกขเว มา ปมาทตถ

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผาภิเษก, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺจลา วิปฺปฏิสารีโน อหฺวตถ

พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อยฺ โว อมฺหากํ อนฺุสาสนิ

นี้แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สพยตนวคฺค สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๓๔)

ขุมทรัพย์จากพระโอบุช

หมวดที่ ๑๖

ว่าด้วย การไม่ลืมคำปฏิญาณ

๑. สมณสากยปุตติยะที่แท้
๒. สมณภาพแห่งสมณสากยปุตติยะ
๓. สมณพราหมณ์ที่แท้
๔. สมณะบัวขาว
๕. สมณะบัวหลวง
๖. สมณะยุพราช
๗. สมณะยุพราช (อีกนัยหนึ่ง)
๘. สมณะในธรรมวินัยนี้
๙. ผู้ทำสมคำปฏิญาณว่า “สมณะ”
๑๐. ผู้ถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตปปะ
๑๑. ผู้มีกายสมาจารบริสุทธี
๑๒. ผู้มีวจีสมาจารบริสุทธี
๑๓. ผู้มีมโนสมาจารบริสุทธี
๑๔. ผู้มีอาชีวะบริสุทธี
๑๕. ผู้ปิดกั้นอกิขณาโทมนัสให้หยุดไหล
๑๖. ผู้รู้ประมาณการบริโภค
๑๗. ผู้ตื่นจนกิเลสทำอะไรไม่ได้
๑๘. ผู้มีสติสัมปชัญญะ
๑๙. ผู้ออกหาวิเวกธรรม
๒๐. ผู้ได้บรรลุมานที่หนึ่ง
๒๑. ผู้ได้บรรลุมานที่สอง
๒๒. ผู้ได้บรรลุมานที่สาม
๒๓. ผู้ได้บรรลุมานที่สี่
๒๔. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ
๒๕. จุตูปปาตญาณ
๒๖. อาสวักขยญาณทำให้เป็นสมณะจริง
๒๗. ขอมเสยชีวิตไม่ยอมล่วงสิกขาบท
๒๘. ผู้ไม่หลงเอาสิ่งอื่นมาเป็นแก่น
๒๙. รู้ “ความลับ” ของขันธห้า
๓๐. รู้ “ความลับ” ของอุปาทานขันธ
๓๑. รู้ “ความลับ” ของธาตุสี่
๓๒. รู้ “ความลับ” ของอินทรีย์หก
๓๓. รู้ “ความลับ” ของอินทรีย์ห้า
๓๔. รู้ปัจจุสมุปปาทจึงเป็นสมณะได้
๓๕. รู้ริยสังขจึงเป็นสมณะได้

ขุมทรัพย์จากพระโอรส

หมวดที่ ๑๖

ว่าด้วย การไม่ลืมคำปฏิญาณ

(ปฏิบัติกันของหมวด ๑๖ อันว่าด้วยการลืมคำปฏิญาณ)

สมณสาकยปุตติยะที่แท้

วาเสฏฐะ ท.! พวกเธอแล มีชาติต่างกัน มีนามต่างกัน มีโคตรต่างกัน มีสกุลต่างกัน ออกบวชจากเรือนเป็นผู้ไม่หวังเกี่ยวข้องกับเรือนแล้ว เมื่อถูกเขาถามว่า “พวกท่าน เป็นใคร?” ดังนี้, พวกเธอก็ปฏิญาณ ว่า “เราทั้งหลาย เป็นสมณสาकยปุตติยะ” ดังนี้.

วาเสฏฐะ ท.! อนึ่ง ศรัทธา ของผู้ใดแลตั้งมั่น ในตถาคต ฝังลง รากแล้ว ดำรงอยู่ได้มั่นคง อันสมณะหรือพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใคร ๆ ในโลกก็ตาม ไม่ชักนำไปทางอื่นได้, ผู้นั้นควรที่จะกล่าว อย่างนี้ว่า “เราเป็นบุตร เป็นโอรส เกิดจากพระโอรสของพระผู้มี พระภาคเจ้า เกิดโดยธรรม เนมิตโดยธรรม เป็นทายาทโดยธรรม” ดังนี้. ข้อนี้เพราะเหตุไร? เพราะคำว่า “ธรรมกาย” บ้าง

๑. บาลี พระพุทธภายิต อัครัญญสูตร ปา. ที. ๑๑/๕๑/๕๕, ตรัสแก่วาเสฏฐสามเณร และภารทวาช สามเณร ณ ที่บุพพาราม.

“พรหมกาย” บ้าง “ธรรมภูต” บ้าง “พรหมภูต” บ้าง นี่เป็นคำสำหรับ
ใช้เรียกแทนชื่อ ตถาคต แล.

สมภาพแห่งสมณสาकยปุตติยะ^๑

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่ๆ เช่นแม่น้ำคงคา ยมนา อจิรวดี
สรภู มหิ ก็ตาม, ครั้นไหลไปถึงมหาสมุทรแล้ว ย่อมทิ้งชื่อเดิมของตน
ยอมถึงการเรียกชื่อใหม่ว่า “มหาสมุทร” เหมือนกันหมด. ชื่อนี้ฉันใด ;

ภิกษุ ท. ! วรรณะทั้งสี่นี้ ก็อย่างเดียวกันฉันนั้น : จะเป็นกษัตริย์
หรือพราหมณ์ เวสล์ หรือศูทร ก็ตาม, เมื่อคนเหล่านั้น ออกบวชใน
ธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละทิ้งชื่อ และชื่อสกุลแต่เดิมของตนเสีย
ยอมถึงการเรียกชื่อใหม่ ว่า “พวกสมณสาकยปุตติยะ” ดังนี้ เหมือนกันหมด
โดยแท้.

ภิกษุ ท. ! ชื่อที่วรรณะทั้งสี่ ไม่ว่าจะ เป็นกษัตริย์ หรือพราหมณ์
เวสล์ หรือศูทร ครั้นออกบวชในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละทิ้งชื่อ
และชื่อสกุลแต่เดิมของตนเสีย ถึงการเรียกชื่อใหม่ว่า “พวกสมณสาकยปุตติยะ”
ดังนี้ เหมือนกันหมด นี้แล เป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์ ไม่น่าจะเป็นได้ ___
ในธรรมวินัยนี้, ซึ่งเมื่อภิกษุทั้งหลาย เห็นแล้วๆ ซึ่งชื่อนี้ ย่อมเกิดความ
พอใจอย่างยิ่งในธรรมวินัยนี้แล.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อ. พ. ๒๕/๑๕๗/๑๑๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่บุพพาราม.

สมณพราหมณ์ที่แท้

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริง ซึ่ง รสอร่อยของโลก โดยความเป็นรสอร่อยของโลก, โทษของโลกโดย ความเป็นโทษของโลก, อุบายเครื่องออกไปพ้นจากโลกโดยความเป็น อุบายเครื่องออกไปพ้นจากโลก ;

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ถูกสมมติว่าเป็นสมณะใน บรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ ทั้งหลายก็ตาม, ก็เป็นสมณะหรือเป็นพราหมณ์ได้แท้ และได้ทำให้แจ้งซึ่ง ประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วย ปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐุธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลเป็นอยู่.

สมณะบัวขาว^๑

ภิกษุ ท. ! สมณะบัวขาว เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความเห็นถูกต้อง, มีความมุ่งหมาย ถูกต้อง, มีการพูดจาถูกต้อง, มีการทำงานถูกต้อง, มีการเลี้ยงชีวิตถูกต้อง, มีความ پاکเพียรถูกต้อง, มีความระลึกถูกต้อง, มีความตั้งใจมั่นคงถูกต้อง, มีญาณถูกต้อง, มีวิมุตติถูกต้อง ; แต่ไม่ถูกต้องวิโมกข์ ๘ ด้วยนามกาย.

ภิกษุ ท. ! บุคคลอย่างนี้แล เรียกว่า เป็นสมณะบัวขาว.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๓๓๔/๕๔๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๑๓/๘๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

สมณะบัวหลวง^๑

ภิกษุ ท. ! สมณะบัวหลวง เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความเห็นถูกต้อง, มีความมุ่งหมายถูกต้อง, มีการพูดจาถูกต้อง, มีการทำงานถูกต้อง, มีการเลี้ยงชีวิตถูกต้อง, มีความ پاکเพียรถูกต้อง, มีความระลึกละถูกต้อง, มีความตั้งใจมั่นคงถูกต้อง, มีญาณถูกต้อง, มีวิมุตติถูกต้อง ; และเป็นผู้ถูกต้อง^๒ วิโมกข์ ๘ ด้วยนามกายด้วย.

ภิกษุ ท. ! บุคคลอย่างนี้แล เรียกว่า เป็นสมณะบัวหลวง.

สมณะยุพราช^๓

ภิกษุ ท. ! สมณะยุพราช เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นเสาะ (คือยังต้องทำกิจต่อไป) เป็นผู้ปฏิบัติอยู่ ยังปรารถนานิพพานอันเป็นที่เกษมจากโยคะ ไม่มีอื่นยิ่งกว่าเป็นอยู่. เปรียบเหมือนโอรสองค์ใหญ่ของพระราชอาเป็นผู้เป็นกษัตริย์มรธาภิเษก เป็นผู้ควรแก่การอภิเษก แต่ยังมีได้รับการอภิเษก ดำรงอยู่ในตำแหน่ง

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๑๗/๘๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. คำว่า “ถูกต้อง” ในที่นี้ หมายถึงความที่จิตประกอบอยู่ด้วยความพ้นจากกิเลสของบุคคลผู้บรรลุวิโมกข์แปด ; ในที่นี้ โดยใจความก็คือ เป็นผู้บรรลุเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติทั้งสองอย่าง แล้ว ยังคล่องแคล่วในวิโมกข์ทั้งแปดอีกด้วย.

๓. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๑๗/๘๖.

ยุพราช ฉันทไค; ภิกษุ ท.! ภิกษุเป็นเสขะ เป็นผู้ปฏิบัติอยู่ ยังปรารถนา นิพพานอันเป็นที่เกษมจากโยคะ ไม่มีอื่นยิ่งกว่า เป็นอยู่ ฉันทนั้น.

ภิกษุ ท.! บุคคลอย่างนี้แล เรียกว่า สมณะยุพราช.

สมณะยุพราช (อีกนัยหนึ่ง)^๑

ภิกษุ ท.! สมณะยุพราช เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความเห็นถูกต้อง, มีความมุ่งหมายถูกต้อง, มีการพูดจาถูกต้อง, มีการทำงานถูกต้อง, มีการเลี้ยงชีวิตถูกต้อง, มีความ پاکเพียรถูกต้อง, มีความระลึกรู้ถูกต้อง, มีความตั้งใจมั่นคงถูกต้อง.

ภิกษุ ท.! บุคคลอย่างนี้แล เรียกว่า เป็นสมณะยุพราช.

สมณะในธรรมวินัยนี้^๒

ภิกษุ ท.! สมณะ (ที่หนึ่ง) มีในธรรมวินัยนี้เอง, สมณะที่สองก็มีในธรรมวินัยนี้, สมณะที่สามก็มีในธรรมวินัยนี้, สมณะที่สี่ก็มีในธรรมวินัยนี้; ลัทธิอื่นก็ต่างจากสมณะของลัทธิอื่น. ภิกษุ ท.! เธอทั้งหลาย จงบันลือ-
ลีหนาท โดยชอบอย่างนี้เถิด.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๑๗/๘๕.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๓๒๓/๒๔๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! สมณะ (ที่หนึ่ง) เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท. ! ภิกษุใน
 ธรรมวินัยนี้ เพราะสิ้นรอบแห่งสัจจโยชน์สาม เป็นผู้แรกถึงกระแสนิพพาน
 มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา ผู้เที่ยงแท้ ผู้แน่ที่จะตรัสรู้ข้างหน้า ภิกษุ ท. ! นี้แล
 เป็นสมณะ (ที่หนึ่ง).

ภิกษุ ท. ! สมณะที่สอง เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท. ! ภิกษุใน
 ธรรมวินัยนี้ เพราะสิ้นรอบแห่งสัจจโยชน์สาม และเพราะความมีราคะ โทสะ
 โมหะ เบาบาง เป็นผู้มาอีกครั้งเดียว มาสู่โลกนี้คราวเดียวเท่านั้น ก็ทำที่สุด
 แห่งทุกข์ได้. ภิกษุ ท. ! นี้แล เป็นสมณะที่สอง.

ภิกษุ ท. ! สมณะที่สาม เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท. ! ภิกษุใน
 ธรรมวินัยนี้ เพราะสิ้นรอบแห่งสัจจโยชน์เบื้องต่ำห้าอย่าง เป็นผู้ลอยเกิด
 (ในชั้นสุทธาวาส) ย่อมมีการปรินิพพานในภพนั้น ไม่เวียนกลับมาจากโลกนั้น
 เป็นธรรมดา. ภิกษุ ท. ! นี้แล เป็นสมณะที่สาม.

ภิกษุ ท. ! สมณะที่สี่ เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท. ! ภิกษุใน
 ธรรมวินัยนี้ ได้กระทำให้แจ้ง เจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้
 เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐุธรรมนี้
 เข้าถึงแล้วแลอยู่. ภิกษุ ท. ! นี้แล เป็นสมณะที่สี่.

ภิกษุ ท. ! สมณะ (ที่หนึ่ง) มีในธรรมวินัยนี้เอง, สมณะที่สองก็มี
 ในธรรมวินัยนี้, สมณะที่สามก็มีในธรรมวินัยนี้, สมณะที่สี่ก็มีในธรรมวินัยนี้ ;
 ลัทธิอื่นก็ว่างจากสมณะของลัทธิอื่น. ภิกษุ ท. ! เธอทั้งหลาย จงบันลือ-
 สีนานา โดยชอบอย่างนี้ แล.

ผู้ทำสมคำปญญาณว่า “สมณะ”^๑

ภิกษุ ท. ! มหาชนเขารู้จักเธอทั้งหลายว่า “สมณะ สมณะ” ดังนี้, ถึงเธอทั้งหลายเล่า เมื่อถูกเขาถามว่า ท่านทั้งหลาย เป็นอะไร? พวกเธอทั้งหลายก็ปญญาณตัวเองว่า “เราเป็นสมณะ” ดังนี้

ภิกษุ ท. ! เมื่อเธอทั้งหลาย มีชื่อว่า สมณะ และปญญาณตัวเองว่าเป็นสมณะ อยู่อย่างนี้แล้ว, พวกเธอทั้งหลาย จะต้องสำเหนียกใจว่า “ธรรมเหล่าใด อันจะทำให้เราเป็นสมณะและเป็นพราหมณ์ (คือเป็นอรหันต์ผู้ลอยบุญบาปเสียแล้ว), เราจะประพฤติถือเอาด้วยดี ซึ่งธรรมเหล่านั้น. ด้วยอาการปฏิบัติของเราอย่างนี้ สมัญญาว่าสมณะของพวกเราก็จักเป็นจริง และคำปญญาณว่าสมณะของพวกเราก็จักสมจริง; อนึ่งเล่าเราบริโภคน้ำใสสะอาด จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลาณปัจจัยเภสัชบริขารของทายกเหล่าใด, การบำเพ็ญทานของทายกเหล่านั้นก็จักมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่; และการบรรพชาของเราเอง ก็จักไม่เป็นหมันเปล่าแต่จักมีผลมีกำไรแก่เราโดยแท้” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้ แล.

ผู้ถึงพร้อมด้วยหิริโอตตปปะ^๒

ภิกษุ ท. ! ธรรมเหล่าไหนเล่า ที่จะทำพวกเราเป็นสมณะ ที่จะทำพวกเราเป็นพราหมณ์?

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปุริสูตร ม. ม. ๑๒/๔๕๖/๔๕๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายที่นิคม ชื่อ อัสสปุระ ของอังกราชกุมาร ในชนบทอังกะ.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปุริสูตร ม. ม. ๑๒/๔๕๖/๔๖๐.

ภิกษุ ท. ! พวกเธอต้องสำเหนียกตนให้ได้แบบนี้ว่า **เรารู้จักเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตปปะ** ; ภิกษุ ท. ! พวกเธอพึงสำเหนียกอย่างนี้แล. ภิกษุ ท. ! เรื่องนี้คงเกิดมีแก่พวกเธอ คือจะพากันถึงความนอนใจเสียเพียงเท่านั้นว่า “พวกเราถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตปปะ. พอแล้วด้วยคุณเพียงเท่านั้น พวกเราได้ตามถึงผลแห่งสมณปฏิบัติแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกมิได้มี” ภิกษุ ท. ! เรารู้จักบอกแก่พวกเธอ เรารู้จักเตือนพวกเธอให้รู้ : เมื่อพวกเธอต้องการความเป็นสมณะ ก็อย่าทำผลของความเป็นสมณะให้เสื่อมไป เพราะวากิจที่พวกเธอจะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกยังมีอยู่.

ผู้มีกายสมาจารบริสุทธิ์

ภิกษุ ท. ! กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ? คือการสำเหนียกตนเองให้ได้ว่า **กายสมาจาร (การประพฤติชอบสม่าเสมอด้วยกาย) ของเรา บริสุทธิ์แล้ว หงายได้แล้ว เปิดเผยได้แล้ว หาช่องทะลุมิได้ เป็นอันสำรวจดีแล้ว, อนึ่ง เรารู้จักไม่ยกตนข่มท่านด้วยคุณข้อนี้เป็นอันขาด ;** ภิกษุ ท. ! พวกเธอพึงสำเหนียกอย่างนี้แล. ภิกษุ ท. ! เรื่องนี้คงเกิดมีแก่พวกเธอ คือจะพากันถึงความนอนใจเสียเพียงเท่านั้นว่า “พวกเราถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตปปะ, กายสมาจารของพวกเราบริสุทธิ์. พอแล้วด้วยคุณเพียงเท่านั้น พวกเราได้ตามถึงผลแห่งสมณปฏิบัติแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกมิได้มี”. ภิกษุ ท. ! เรารู้จักบอกแก่พวกเธอ เรารู้จักเตือน

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปุรสูตร ม. ม. ๑๒/๔๕๗/๔๖๑.

พวกเธอให้รู้: เมื่อพวกเธอต้องการความเป็นสมณะ ก็อย่าทำผลของความ
เป็นสมณะให้เสื่อมไป เพราะว่ากิจที่พวกเธอจะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกยังมีอยู่.

ผู้มีวิจิตรสมาจารบริสุทธี^๑

ภิกษุ ท. ! กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ?
คือการสำเหนียกตนเองให้ได้ว่า วิจิตรสมาจาร (การประพฤติชอบสม่ำเสมอด้วยวาจา)
ของเราบริสุทธิตัวแล้ว หงายได้แล้ว เปิดเผยได้แล้ว หาช่องทะลุมิได้ เป็นอันสำรวจ
ดีแล้ว, อนึ่ง เราจักไม่ยกตนข่มท่านด้วยคุณข้อนี้เป็นอันขาด ; ภิกษุ ท. ! พวก
เธอพึงสำเหนียกอย่างนี้แล. ภิกษุ ท. ! เรื่องนี้คงเกิดมีแก่พวกเธอ คือ จะพา
กันถึงความนอนใจเสียเพียงเท่านั้นว่า “พวกเราถึงพร้อมด้วยหิริ โอตตัปปะ,
กายสมาจารของพวกเราบริสุทธิตัว, วิจิตรสมาจารบริสุทธิตัว. พอแล้วด้วยคุณเพียง
เท่านั้น พวกเราได้ตามถึงผลแห่งสมณะปฏิบัติแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้น
ไปอีกมิได้มี” ภิกษุ ท. ! เราจักบอกแก่พวกเธอ เราจักเตือนพวกเธอให้รู้ :
เมื่อพวกเธอต้องการความเป็นสมณะ ก็อย่าทำผลของความ เป็นสมณะให้
เสื่อมไป เพราะว่ากิจที่พวกเธอจะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกยังมีอยู่.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปรสูตร ม. ม. ๑๒/๔๕๗/๔๖๒.

ผู้มีมโนสมาจารบริสุทธิต^๑

ภิกษุ ท. ! กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ? คือการสำเหนียกตนเองให้ได้ว่ามโนสมาจาร (การประพฤติชอบสม่ำเสมอด้วยใจ) ของเรา บริสุทธิตแล้ว หงายได้แล้ว เปิดเผยได้แล้ว หาช่องทะลุมิได้ เป็นอันสำรวจดีแล้ว, อนึ่ง เราจักไม่ยกตนข่มท่านด้วยคุณข้อนี้เป็นอันขาด ; ภิกษุ ท. ! พวกเธอพึงสำเหนียกอย่างนี้แล. ภิกษุ ท. ! เรื่องนี้คงเกิดมีแก่พวกเธอ คือจะพากันถึงความนอนใจเสียเพียงเท่านั้นว่า “พวกเราถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตปปะ, กายสมาจารของพวกเราบริสุทธิต, วชิสมาจารบริสุทธิต, มโนสมาจารบริสุทธิต. พอแล้ว ด้วยคุณเพียงเท่านั้น พวกเราได้ตามถึงผลแห่งสมณะปฏิบัติแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกมิได้มี”. ภิกษุ ท. ! เราจักบอกแก่พวกเธอ เราจักเตือนพวกเธอให้รู้ : เมื่อพวกเธอต้องการความเป็นสมณะ ก็อย่าทำผลของความเป็นสมณะให้เสื่อมไป เพราะว่ากิจที่พวกเธอจะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกยังมีอยู่.

ผู้มีอาชีวะบริสุทธิต^๒

ภิกษุ ท. ! กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ? คือการสำเหนียกตนเองให้ได้ว่า อาชีวะของเรา บริสุทธิตแล้ว หงายได้แล้ว

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปรสูตร ม. ม. ๑๒/๔๕๘/๔๖๓.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปรสูตร ม. ม. ๑๒/๔๕๘/๔๖๔.

เปิดเผยได้แล้ว หาช่องทะลุมิได้ เป็นอันสำรวจดีแล้ว, อนึ่งเราจักไม่ยกตนข่ม
 ท่านด้วยคุณข้อนี้เป็นอันขาด ; ภิกษุ ท. ! พวกเธอพึงสำเหนียกอย่างนี้แล.
 ภิกษุ ท. ! เรื่องนี้คงเกิดมีแก่พวกเธอ คือจะพากันถึงความนอนใจเสียเพียง
 เท่านั้นว่า “พวกเราถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตปปะ, กายสมาจารของพวกเรา
 บริสุทธ, วิจิตรสมาจารบริสุทธ, มโนสมาจารบริสุทธ, อาชีวะบริสุทธ. พอแล้ว
 ด้วยคุณเพียงเท่านี้ พวกเราได้ตามถึงผลแห่งสมณะปฏิบัติแล้ว กิจอื่นที่จะต้อง
 ทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกมิได้มี”. ภิกษุ ท. ! เราจักบอกแก่พวกเธอ เราจักเตือนพวก
 เธอให้รู้ : เมื่อพวกเธอต้องการความเป็นสมณะ ก็อย่าทำผลของความเป็น
 สมณะให้เสื่อมไปเพราะว่า กิจที่พวกเธอจะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกยังมีอยู่.

ผู้ปิดกั้นอภิขณาโทมนัสให้หยุดไหล^๑

ภิกษุ ท. ! กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ?
 คือการสำเหนียกตนเองให้ได้ว่า เราจักเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย :
 ได้เห็นรูปด้วยตาแล้ว จักไม่ถือเอาทั้งโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือทั้งหมด
 และการถือเอาโดยการแยกเป็นส่วน ๆ. สิ่งอันเป็นอกุศลลามกคืออภิขณาและ
 โทมนัส จะพึงไหลไปตามผู้ที่ไม่สำรวจอินทรีย์คือตาใดเป็นเหตุ, เราจัก
 ปฏิบัติเพื่อปิดกั้นอินทรีย์นั้นไว้ จักเป็นผู้รักษา ถึงการสำรวจอินทรีย์คือตา ;
 ได้ฟังเสียงด้วยหู, ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก, ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น, ได้สัมผัส
 โผฏฐัพพะด้วยกาย, ได้รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว จักไม่ถือเอาทั้งโดยลักษณะ

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปรสูตร ม. ม. ๑๒/๔๕๕/๔๖๕.

ที่เป็นการรวบรวมถือทั้งหมด และการถือเอาโดยการแยกเป็นส่วน ๆ. สิ่งอันเป็น
อกุศลลามกคืออภิชฌาและโทมนัส จะพึงไหลไปตามผู้ที่ไม่สำรวมอินทรีย์ใด
เป็นเหตุ, เราจักปฏิบัติเพื่อปิดกั้นอินทรีย์เหล่านั้นไว้ จักเป็นผู้รักษา ถึงการ
สำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย ;

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล ___ ฯลฯ ___
(มีตรัสมิให้ผ่อนคลายด้วยคุณเพียงเท่านั้น และตรัสเตือนว่ายังมีกิจที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีก ในตอนท้ายนี้
ทุกครั้ง).

ผู้รู้ประมาณการบริโภค^๑

ภิกษุ ท. ! กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ?
คือการสำเหนียกตนเองให้ได้ว่า **เราจักเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะอยู่เสมอ** :
จักพิจารณาโดยแยบคายแล้วจึงฉัน, ไม่นั่นเพื่อเล่น ไม่นั่นเพื่อมัวเมา
ไม่นั่นเพื่อประดับ ไม่นั่นเพื่อตกแต่ง, แต่ฉันเพื่อเพียงให้กายนี้ตั้งอยู่ได้
เพื่อให้ชีวิตเป็นไป เพื่อป้องกันความลำบาก เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ ;
ด้วยการทำอย่างนี้ เราจักขจัดเวทนาเก่า (คือหิว) เสีย แล้วไม่ทำเวทนาใหม่
(คืออิมจนอิดอัด) ให้เกิดขึ้น ; ความที่อายุดำเนินไปได้, ความไม่มีโทษ
เพราะอาหาร และความอยู่ผาสุกสำราญ จักมีแก่เรา ดังนี้ ; ภิกษุ ท. !
พวกเธอพึงสำเหนียกอย่างนี้แล. ___ ฯลฯ ___ (มีตรัสมิให้ผ่อนคลายด้วยคุณเพียงเท่านั้น
และตรัสเตือนว่า ยังมีกิจที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีก ในตอนท้ายนี้ทุกครั้ง).

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสดรสูตร มุ. ม. ๑๒/๕๐๐/๔๖๖.

ผู้ตื่นจนกิเลสทำอะไรไม่ได้^๑

ภิกษุ ท. ! กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ? คือการสำเหนียกตนเองให้ได้ว่า **เราจักตามประกอบในธรรมเป็นเครื่องตื่น** : เราจักชำระจิตให้หมดจดสิ้นเชิงจากอวิชชาธรรม (คือกิเลสที่กั้นจิต) ด้วยการเดินจงกรม ด้วยการนั่ง ตลอดวันยังค่ำ ไปจนถึงยามแรกแห่งราตรี, ครั้นยามกลางแห่งราตรี เราจักนอนอย่างราชสีห์ (คือ) ตะแคงข้างขวา เพ้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะในการลุกขึ้น, ครั้นยามสุดท้ายแห่งราตรี เราลุกขึ้นแล้ว จักชำระจิตให้หมดจดสิ้นเชิงจากอวิชชาธรรม ด้วยการเดินจงกรม และด้วยการนั่งอีก ; ภิกษุ ท. ! พวกเธอพึงสำเหนียกอย่างนี้แล. --- ฯลฯ --- (มีตรัสมิให้พอใจด้วยคุณเพียงเท่านั้น และครัสเตือนว่ายังมีกิจที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีก ในตอนทำนี้ทุกครั้ง).

ผู้มีสติสัมปชัญญะ^๒

ภิกษุ ท. ! กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ? คือการสำเหนียกตนเองให้ได้ว่า **เราจักเป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยสติสัมปชัญญะ** : รู้ตัวรอบคอบในการก้าวไปข้างหน้า การถอยหลัง, การแลดู การเหลียวดู, การคว้า การเหยียด, การทรงสังฆาฏี บาตร จีวร, การกิน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม, การถ่ายอุจจาระปัสสาวะ, การไป การหยุด, การนั่ง

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปสูตร มุ. ม. ๑๒/๕๐๐/๔๖๗.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปสูตร มุ. ม. ๑๒/๕๐๑/๔๖๘.

การนอน, การหลับ การตื่น, การพูด การนั่ง ; ภิกษุ ท. ! พวกเธอ
พึงสำเหนียกอย่างนี้แล. ___๗๗___ (มีตรัสมิให้นอนใจด้วยคุณเพียงเท่านั้น และตรัสเตือน
ว่า ยังมีกิจที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีก ในตอนท้ายนี้ ทุกครั้ง).

ผู้ออกหา วิเวกธรรม^๑

ภิกษุ ท. ! กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้น คืออะไร ?
ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มาเสพเสนาสนะอันสงัด คือป่า
โคนไม้ ภูเขา ลำธาร ท้องถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ้ง กองฟาง (อย่างใด
อย่างหนึ่ง). ในเวลาภายหลังอาหาร เธอกลับจากบิณฑบาตแล้ว นั่งคู้
บัลลังก์ (ขัดสมาธิ) ตั้งกายตรง ดำรงสติเฉพาะหน้า. เธอ ละอภิชฌา
ในโลก มีจิตปราศจากอภิชฌา คอยชำระจิตจากอภิชฌา ; ละพยาบาท
มีจิตปราศจากพยาบาท เป็นผู้กรุณามีจิตหวังความเกื้อกูล ในสัตว์ทั้งหลาย
คอยชำระจิตจากพยาบาท ; ละถีนมิทตะ มุ่งอยู่แต่ความสว่างในใจ มีจิต
ปราศจากถีนมิทตะ มีสติสัมปชัญญะรู้สีกตัว คอยชำระจิตจากถีนมิทตะ ;
ละอุทัจจกุกกุงจะ ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบอยู่ในภายใน คอยชำระจิตจาก
อุทัจจกุกกุงจะ ; ละวิจิกิจฉา ข้ามล่วงวิจิกิจฉาเสียได้ ไม่ต้องกล่าวว่า
“นี่อะไร นี้อย่างไร” ในกุศลธรรมทั้งหลาย (เพราะความสงสัย) คอยชำระ
จิตจากวิจิกิจฉา.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสนปรสูตร ม. ม. ๑๒/๕๐๑๒๔๖๕.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนชายผู้หนึ่ง **กู้หนี้เขา** ไปทำางานสำเร็จผล ใช้นี้ต้นทุนเดิมหมดแล้ว กำไรยังเหลือพอเลี้ยงภรรยาได้ถมไป ; เขาคงคะเนถึงโชคลาภว่า “เมื่อก่อนเรากู้หนี้เขาไปทำางานสำเร็จผล ใช้นี้ต้นทุนเดิมหมดแล้ว กำไรยังเหลือพอเลี้ยงภรรยาได้ถมไป” ดังนี้, เขาย่อมปราโมทย์บันเทิงใจ โสมนัส เพราะชื่อนั้นเป็นเหตุ ฉันท, (นี่อย่างหนึ่ง)

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนชายอีกผู้หนึ่ง **ป่วยไข้หนัก** ทนทุกข์ อาหารไม่ตก กำล้งน้อย. ครั้นเวลาอื่นเขาหายจากไข้นั้น อาหารก็ตั้ง กำล้งก็มี ; เขาต้องนึกถึงกาลเก่าว่า “เมื่อก่อน เราป่วยไข้หนัก ทนทุกข์ อาหารก็ไม่ตก กำล้งน้อยลง บัดนี้เราหายจากไข้นั้น อาหารก็ตั้ง กำล้งก็มีมา” ดังนี้, เขาย่อมปราโมทย์บันเทิงใจ โสมนัสเพราะชื่อนั้นเป็นเหตุ ฉันท, (นี่อีกอย่างหนึ่ง)

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนชายอีกผู้หนึ่ง **ติดเรือนจำ** ครั้นเวลาอื่นเขาหลุดจากเรือนจำโดยสะดวก ไม่มีภัย ไม่เสียทรัพย์ ; เขาต้องนึกถึงกาลเก่าอย่างนี้ว่า “เมื่อก่อน เราติดเรือนจำ บัดนี้ เราหลุดมาได้โดยสะดวก ไม่มีภัย ไม่เสียทรัพย์” ดังนี้, เขาย่อมปราโมทย์บันเทิงใจ โสมนัสเพราะชื่อนั้นเป็นเหตุ ฉันท, (นี่อีกอย่างหนึ่ง)

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนชายอีกผู้หนึ่ง **เป็นทาสเขา** ฟังตัวเองไม่ได้ ต้องฟังผู้อื่น เทียวตามอำเภอใจไม่ได้. ครั้นถึงสมัยอื่น เขาพ้นจากการเป็นทาส ฟังตัวเองได้ ไม่ต้องฟังผู้อื่น เทียวตามอำเภอใจได้ ; เขาต้องนึกถึงกาลเก่าอย่างนี้ว่า “เมื่อก่อนเราเป็นทาส ฟังตัวเองไม่ได้ ต้องฟังผู้อื่น เทียวตามอำเภอใจไม่ได้ ครั้นถึงสมัยอื่น เราพ้นจากการเป็นทาส ฟังตัวเองได้ ไม่ต้องฟังผู้อื่น เทียวตามอำเภอใจได้” ดังนี้, เขาย่อมปราโมทย์ บันเทิงใจ โสมนัสเพราะชื่อนั้นเป็นเหตุ ฉันท, (นี่อีกอย่างหนึ่ง)

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนชายอีกผู้หนึ่ง นำทรัพย์เดินทางไกล อัน
 กัณดาร ครั้นพ้นทางกัณดารได้โดยสะดวก ไม่มีภัย ไม่ต้องเสียโภคทรัพย์; เขา
 ต้องนึกถึงกาลเก่าอย่างนี้ว่า “เมื่อก่อน เรานำทรัพย์เดินทางไกลอันกัณดาร
 ครั้นพ้นทางกัณดาร ไม่มีภัย ไม่ต้องเสียโภคทรัพย์” ดังนี้, เขาย่อมปราโมทย์
 บันเทิงใจ โสมนัสเพราะชื่อนั้นเป็นเหตุ (เหล่านี้) เป็นฉันท;

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ พิจารณาเห็นนิวรรณ์ ๕ ประการ ที่ตนยังละไม่ได้ว่า
 เป็นเช่นกับการกัณนี้ เช่นกับการเป็นโรค เช่นกับการติดเรือนจำ เช่นกับการเป็น
 ทาส และการนำทรัพย์ข้ามทางกัณดาร, และเธอพิจารณาเห็นนิวรรณ์ ๕ ประการ
 ที่ละเสียได้แล้วในตนเอง เป็นเช่นกับการหมดหนี้ การหมดโรค การหลุดจาก
 เรือนจำ การพ้นจากทาส การบรรลุถึงที่พ้นภัย (เขาย่อมปราโมทย์บันเทิงใจ
 โสมนัสเพราะชื่อนั้นเป็นเหตุ) ฉันทนั้นเหมือนกัน แล.

ผู้ได้บรรลุฌานที่หนึ่ง^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนั้น ครั้นละนิวรรณ์ ๕ ประการ อันเป็นเครื่องเศร้า
 หมองใจและทำปัญญาให้ถอยกำลัง เหล่านี้ ได้แล้ว, เพราะสังัดจากกามและ
 สังัดจากอกุศลธรรมทั้งหลาย จึง บรรลุ ฌานที่หนึ่ง ซึ่งมีวิตกวิจารณ์ มีปีติและ
 สุขอันเกิดแต่วิเวก แล้วแลอยู่. เธอ ประพรมกายนี้ทำให้ชุ่มทั่ว ชุ่มรอบ เต็ม
 รอบ ด้วยปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกนั้น, ส่วนใดส่วนหนึ่งของกายเธอทั่วทั้งตัว
 ที่ปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกนั้น ไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปรสูตร ม. ม. ๑๒/๕๐๕/๔๗๑.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนนายช่างอาบก็ดี หรือลูกมือของเขาก็ดี เป็นคนฉลาด ropyngที่ใช้สำหรับถูตัวในเวลาอาบนํ้าลงในขันสำริด แล้วพรมนํ้าหมักไว้, ครั้นเวลาเย็น ก้อนผงออกยางเข้ากัน ซึมทั่วกันแล้ว จับกันทั้งภายในภายนอก ไม่ไหลหยด ฉนใด ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ประพรมกายนี้ทำให้ชุ่มทั่ว ชุ่มรอบ เต็มรอบ ด้วยปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวก, ส่วนใดส่วนหนึ่งของกายเธอทั่วทั้งตัว ที่ปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกนั้น ไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี, ฉนนั่นเหมือนกัน.

ผู้ได้บรรลุมานที่สอง^๑

ภิกษุ ท. ! อีกประการหนึ่ง, เพราะสงบวิตกวิจารณ์เสียได้ ภิกษุจึง**บรรลุมานที่สอง** อันเป็นเครื่องพองใสแห่งใจในภายใน นำให้เกิดสมาธิ มีอารมณ์อันเดียว ไม่มีวิตกวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ แล้วแลอยู่. เธอ ประพรมกายนี้ทำให้ชุ่มทั่ว ชุ่มรอบ เต็มรอบ ด้วยปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ, ส่วนใดส่วนหนึ่งของกายเธอทั่วทั้งตัว ที่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ ไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนห้วงนํ้าอันลึก มีนํ้าอันป่วน ไม่มีปากนํ้าทางทิศตะวันออก ทิศใต้ ทิศตะวันตก ทิศเหนือ แต่ฝนตกเพิ่มนํ้าให้แก่ห้วงนํ้านั้น ตลอดกาลโดยกาล, ท่อนํ้าเย็นพลุ่งขึ้นจากห้วงนํ้า ประพรมทำให้ชุ่มถูกต้องห้วงนํ้านั้นเอง ; ส่วนไหน ๆ ของห้วงนํ้านั้นที่นํ้าเย็นไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี. ขอนี้ฉนใด, ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ประพรมกายนี้ทำให้ชุ่มทั่ว ชุ่มรอบ

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสตปรัสูตร ม. ม. ๑๒/๕๐๕/๔๗๒.

เต็มรอบ ด้วยปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ, ส่วนใดส่วนหนึ่งในกายเธอ ที่ปีติ และสุขอันเกิดแต่สมาธิ ไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี, ฉะนั้นเหมือนกัน.

ผู้ได้บรรลุมานที่สาม

ภิกษุ ท. ! อีกประการหนึ่ง, เพราะความจางคลายไปแห่งปีติ ภิกษุ เป็นผู้ อยู่อยู่เบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย จึงบรรลุมานที่สาม อันเป็นมานที่พระอรุเจ้ากล่าวว่ “ผู้ได้บรรลุมานนี้ เป็นผู้ อยู่อยู่เบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข” ดังนี้ แล้วแลอยู่. เธอ ประพรมกายนี้ทำให้ชุ่มทั่ว ชุ่มรอบ เต็มรอบ ด้วยลำพังสุขหาปีติมิได้, ส่วนใดส่วนหนึ่งของกายเธอทั่วทั้งตัว ที่สุขหาปีติมิได้ ไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนในหนองบัวอุบล หนองบัวปทุม หนองบัว บุณฑริก มีดอกอุบล ดอกปทุม ดอกบุณฑริก บางเหล่าที่เกิดอยู่ในน้ำ เจริญอยู่ในน้ำ ยังขึ้นไม่พ้นน้ำ จมอยู่ภายใต้ันน้ำเลี้ยงไว้, ดอกบัวเหล่านั้น ถูกน้ำเย็นแช่ชุ่ม ถูกต้องตั้งแต่ยอดตลอดราก, ส่วนไหน ๆ ของดอกบัวเหล่านั้น ทั่วทั้งดอก ที่น้ำเย็นไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี. ข้อนี้เป็นฉนใจ ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ประพรมกายนี้ทำให้ชุ่มทั่ว ชุ่มรอบ เต็มรอบ ด้วยลำพังสุขหาปีติมิได้, ส่วนใดส่วนหนึ่งในกายเธอ ที่ลำพังสุขหาปีติมิได้ ไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี, ฉะนั้นเหมือนกัน

ผู้ได้บรรลุมานที่สี่^๑

ภิกษุ ท. ! อีกประการหนึ่ง, เพราะละสุขและละทุกข์เสียได้, เพราะความดับหายไปแห่งโสมนัสและโทมนัสในกาลก่อน, ภิกษุ จึง บรรลุมานที่สี่ อันไม่ทุกข์ไม่สุข มีแต่ความที่สติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา แล้วแลอยู่. เชนั้น นั่งแผ่ไปตลอดกายนี้ ด้วยใจอันบริสุทธิ์ผ่องใส, ส่วนใดส่วนหนึ่งของกายเธอทั่วทั้งตัว ที่ใจอันบริสุทธิ์ผ่องใส ไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนชายคนหนึ่ง นั่งคลุมตัวด้วยผ้าขาวตลอดศีรษะ, ส่วนไหน ๆ ในกายเธอทั่วทั้งตัว ที่ผ้าขาวไม่ถูกต้องแล้ว (คือไม่คลุมแล้ว) มิได้มี. ซื่อนี้เป็นฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุนั่งแผ่ใจอันบริสุทธิ์ผ่องใสไปตลอดกายนี้, ส่วนใดส่วนหนึ่งในกายเธอทั่วทั้งตัว ที่ใจอันบริสุทธิ์ผ่องใส ไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี, ฉะนั้นเหมือนกัน.

บุพเพนิวาสานุสสติญาณ^๒

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนั้น, ครั้นจิตตั้งมั่น บริสุทธิ์ผ่องใส ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็นธรรมชาติอ่อนโยนควรแก่การงาน ตั้งอยู่ได้อย่างไม่หวั่นไหว เช่นนี้แล้ว, เธอ ก็โน้มจิตไปเฉพาะต่อ บุพเพนิวาสานุสสติญาณ. เธอระลึกถึงขั้นที่เคยอยู่อาศัยในภพก่อนได้หลายประการ คือ เธอระลึกได้

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปรสูตร ม. ม. ๑๒/๕๐๗/๔๗๔.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปรสูตร ม. ม. ๑๒/๕๐๗/๔๗๕.

ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติ สามชาติ สี่ชาติ ห้าชาติบ้าง, สิบชาติ ยี่สิบชาติ สามสิบชาติ สี่สิบชาติ ห้าสิบชาติบ้าง, ร้อยชาติ พันชาติ แสนชาติบ้าง, ตลอดหลายสังวัฏฏ์กัปป์ หลายวิวัฏฏ์กัปป์ หลายสังวัฏฏ์กัปป์และวิวัฏฏ์กัปป์ บ้าง, ว่า เมื่อเราอยู่ในภพโน้น มีชื่ออย่างนั้น มีโคตร มีวรรณะ มีอาหาร อย่างนั้น ๆ, เสวยสุขและทุกข์เช่นนั้น ๆ มีอายุสุดลงเท่านั้น ; ครั้นจติจากภพ นั้นแล้ว ได้เกิดในภพโน้น มีชื่อ โคตร วรรณะ อาหาร อย่างนั้น ๆ, ได้เสวยสุข และทุกข์เช่นนั้น ๆ มีอายุสุดลงเท่านั้น ; ครั้นจติจากภพนั้น ๆ ๆ ๆ แล้วมาเกิด ในภพนี้. เฮอร์ระลึกถึงขั้นที่เคยอยู่อาศัยในภพก่อนได้หลายประการ พร้อมทั้ง อาการและลักษณะ ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนชายผู้หนึ่ง ออกจากบ้านตนเองไปบ้านคนอื่น แล้วออกจากบ้านนั้นไปสู่อีกบ้านอื่นอีก แล้วออกจากบ้านนั้น ๆ กลับมาสู่อบ้าน ของตนเอง เขาจะระลึกได้อย่างนี้ว่า เราออกจากบ้านตนเองไปสู่อบ้านโน้น ที่ บ้านโน้นนั้น เราได้ยืน ได้นั่ง ได้พูด ได้นิ่ง อย่างนั้น ๆ, ครั้นออกจากบ้านนั้น แล้ว ได้ไปสู่อบ้านโน้นอีก, แม้ที่บ้านโน้นนั้น เราได้ยืน ได้นั่ง ได้พูด ได้นิ่ง อย่างนั้น ๆ, เราออกจากบ้านนั้นแล้ว กลับมาสู่อบ้านของตนเอง. ข้อนี้เป็น ฉันทะ ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ระลึกถึงขั้นที่เคยอยู่อาศัยในภพก่อนได้หลาย ประการ ___ ฯลฯ ___ พร้อมทั้งอาการและลักษณะเช่นนี้, ฉันทะนั้นเหมือนกัน.

จตุปปาตญาณ^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนั้น, ครั้นจิตตั้งมั่น บริสุทธิผ่องใส ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็นธรรมชาติอ่อนโยนควรแก่การงาน ตั้งอยู่ได้อย่างไม่

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปรสูตร ม. ม. ๑๒/๕๐๘/๔๗๖.

ห้วนไหว เช่นนี้แล้ว, เธอ ก็น้อมจิตไปเฉพาะต่อ **จตุปปาตญาณ**. เธอ มีจักขุเป็นทิพย์ บริสุทธกว่าจักขุของสามัญมนุษย์ ย่อมแลเห็นสัตว์ทั้งหลาย จูติอยู่ บังเกิดอยู่, เลวทราม ประณีต, มีวรรณะดี มีวรรณะเลว, มีทุกข์ มีสุข. เธอรู้แจ้งชัดหมู่สัตว์ผู้เข้าถึงตามกรรมว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ! สัตว์ เหล่านี้หนอ ประกอบกายทุจริต วิจิทุจริต มโนทุจริต พุทธิเตียนพระอรียเจ้าทั้งหลาย เป็นมิจฉาทิฏฐิ ประกอบการงานด้วยอำนาจมิจฉาทิฏฐิ, เบื้องหน้า แต่กายแตกตายไป ล้วนพากันเข้าสู่อบายทุกคติวินิบาตนรก. ท่านผู้เจริญทั้งหลายเอ๋ย ! ส่วนสัตว์เหล่านี้หนอ ประกอบกายสุจริต วิจิสุจริต มโนสุจริต ไม่ติเตียนพระอรียเจ้าทั้งหลาย เป็นสัมมาทิฏฐิ ประกอบการงานด้วยอำนาจ สัมมาทิฏฐิ, เบื้องหน้าแต่กายแตกตายไป ล้วนพากันเข้าสู่สุคติโลกสวรรค์”. เธอมีจักขุทิพย์ บริสุทธกว่าจักขุของสามัญมนุษย์ เห็นเหล่าสัตว์ผู้จูติอยู่ บังเกิดอยู่ เลว ประณีต มีวรรณะดี มีวรรณะเลว มีทุกข์ มีสุข, รู้ชัด หมู่สัตว์ผู้เข้าถึงตามกรรมได้ ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนเรือนสองหลัง มีประตูตรงกัน, ณ ที่นั้น ชายมีจักขุดี ยืนอยู่หว่างกลาง เขาอาจเห็นหมู่มนุษย์ที่เข้าไปในเรือนข้าง ออกมาข้าง เดินไปมาข้าง เดินตรงข้าง เลี้ยวข้าง. ข้อนี้เป็นฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุ มีจักขุเป็นทิพย์ บริสุทธกว่าจักขุของสามัญมนุษย์ ย่อมแลเห็นเหล่า สัตว์ ผู้จูติอยู่ บังเกิดอยู่, เลวทราม ประณีต, มีวรรณะดี วรรณะเลว, มีทุกข์ มีสุข. ___ ฯลฯ ___ เธอรู้ชัดหมู่สัตว์ผู้เข้าถึงตามกรรมได้, ฉะนั้นเหมือนกัน.

อัสวักขยญาณทำให้เป็นสมณะจริง^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนั้น, ครั้นจิตตั้งมั่น บริสุทธิฟ่องใส ไม่มีกิเลส

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาอัสสปสูตร ม. ม. ๑๒/๕๐๘/๔๓๗.

ปราศจากอุปกิเลส เป็นธรรมชาติอ่อนโยนควรแก่การงาน ตั้งอยู่ได้อย่างไม่
หวั่นไหว เช่นนี้แล้ว, เธอ ก็โน้มจิตไปเฉพาะต่อ อาสวัชยญาณ. เธอ
ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “ทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ,
ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับไม่
เหลือแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ; และว่า เหล่านี้เป็นอาสวะทั้งหลาย, นี้เหตุ
แห่งอาสวะทั้งหลาย, นี้ความดับไม่เหลือแห่งอาสวะทั้งหลาย, นี้ข้อปฏิบัติ
เครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งอาสวะทั้งหลาย”. เมื่อเธอรู้อยู่อย่างนี้ เห็น
อยู่อย่างนี้ จิตก็พ้นจากกามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ. ครั้นจิตหลุดพ้นแล้ว
ก็เกิดญาณหยั่งรู้ว่า “จิตพ้นแล้ว”. เธอรู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์
อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ได้ทำสำเร็จแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความ (หลุด
พ้น) เป็นอย่างนี้ มิได้มีอีก” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนห้วงน้ำใสที่ไหลเขา ไม่ขุ่นมัว, คนมีจักษุติ
ยืนอยู่บนฝั่งในที่นั้น, เขาจะเห็นหอยต่าง ๆ บ้าง กวาดและหินบ้าง ผุงปลาบ้าง
อันหยุดอยู่และวายไปในห้วงน้ำนั้น, เขาจะสำเนียงใจอย่างนี้ว่า “ห้วงน้ำนี้ใส
ไม่ขุ่นเลย หอย ก้อนกวาด ปลาทั้งหลาย เหล่านี้ หยุดอยู่บ้าง วายไปบ้าง ในห้วง
น้ำนั้น”. ข้อนี้เป็นฉันท ; ภิกษุ ท. ! ภิกษุย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “ทุกข์
เป็นเช่นนี้ ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เป็นเช่น
นี้ ๆ ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ ; และว่า
เหล่านี้เป็นอาสวะทั้งหลาย, นี้เหตุแห่งอาสวะทั้งหลาย, นี้ความดับไม่เหลือแห่ง
อาสวะทั้งหลาย, นี้ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งอาสวะทั้งหลาย”.
เมื่อเธอรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ จิตก็หลุดพ้นจากกามาสวะ ภวาสวะ
อวิชชาสวะ. ครั้นจิตหลุดพ้นแล้ว ก็เกิดญาณหยั่งรู้ว่า “จิตพ้นแล้ว”. เธอรู้ชัดว่า

“ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ได้ทำสำเร็จแล้ว กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความ (หลุดพ้น) เป็นอย่างนี้ มิได้มีอีก”, ฉะนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้เสร็จกิจแล้ว เช่นดังกล่าวนี้ เราเรียกว่า เป็นสมณะ บ้าง, เป็นพราหมณ์ บ้าง, เป็นนาคกะ บ้าง, เป็นเวทภู บ้าง, เป็นโสตติยะ บ้าง, เป็นอริยะ บ้าง, เป็นอรหันต์ บ้าง.

(ทรงให้คำอธิบายว่า เป็นสมณะ เพราะสงบจากสิ่งที่เป็นอกุศลลามก ที่เป็นไปข้างฝ่ายเศร้าหมองที่เอียงไปข้างความต้องการเกิดอีก เป็นไปกับด้วยความกระวนกระวาย มีทุกข์เป็นผล เป็นที่ตั้งของความเกิดความแก่ ความตาย ต่อ ๆ ไป, ___ เป็นพราหมณ์ เพราะลอบยั้งสิ่งที่เป็นอกุศลลามกเสียแล้ว ___ เป็นนาคกะ เพราะล้างสิ่งที่เป็นอกุศลลามกแล้ว ___ เป็นเวทภู เพราะรู้จบสิ้นสิ่งที่เป็นอกุศลลามกแล้ว ___ เป็นโสตติยะ เพราะไม่สดับสิ่งที่เป็นอกุศลลามกแล้ว ___ เป็นอริยะ เพราะไปจากสิ่งที่เป็นอกุศลลามกแล้ว ___ เป็นอรหันต์ เพราะไกลจากสิ่งที่เป็นอกุศลลามกแล้ว ___).

ยอมเสียชีวิตไม่ยอมล่วงสิกขาบท^๑

ภิกษุ ท. ! เช่นเดียวกับที่มหาสมุทร ย่อมมีน้ำหยุดอยู่ที่ระดับใดระดับหนึ่งเป็นธรรมดา หาล้นฝั่งไปไม่. ข้อนี้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! เราบัญญัติสิกขาบทใด ๆ แก่สาวกทั้งหลายของเราแล้ว สาวกทั้งหลายของเรา ย่อมไม่ก้าวล่วงสิกขาบทนั้น ๆ แม้จะต้องเสียชีวิต ก็ฉนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุ ท. ! ข้อที่เราบัญญัติสิกขาบทใด ๆ แก่สาวกทั้งหลายของเราแล้ว สาวกทั้งหลายของเรา ย่อมไม่ก้าวล่วงสิกขาบทนั้น ๆ แม้จะต้องเสียชีวิต นั้นแล เป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์ ไม่น่าจะมีได้ ___ ในธรรมวินัยนี้, ซึ่งเมื่อภิกษุทั้งหลายได้เห็นแล้ว ๆ ซึ่งข้อนี้ ย่อมเกิดความพอใจอย่างยิ่งในธรรมวินัยนี้แล.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต อ. พ. ๒๕/๑๕๕/๑๑๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ผู้ไม่หลงเอาสิ่งอื่นมาเป็นแก่น^๑

ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้คือ กุลบุตรบางคน มีศรัทธา ออกบวชจากเรือน ไม่เกี่ยวข้องกับด้วยเรือน เพราะคิดเห็นว่า “เราถูกความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ครอบงำเอาแล้ว เป็นคนตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์อยู่เฉพาะหน้าแล้ว ทำไฉน การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะปรากฏมีได้” ดังนี้. ครั้นบวชแล้ว เธอสามารถทำลายสักการะและเสียงยินยอมให้เกิดขึ้นได้, เธอไม่มีใจยินดีในสักการะและเสียงยินยอมอันนั้น, ไม่มีความดำริเต็มรอบแล้ว ในสักการะและเสียงยินยอมอันนั้น, เธอไม่ทะนงตัวเพราะสักการะและเสียงยินยอมอันนั้น, เธอไม่เมาไม่มัวเมาในสักการะและเสียงยินยอมอันนั้น, ไม่ถึงความประมาทในสักการะและเสียงยินยอมอันนั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว เธอให้ความถึงพร้อมด้วยศีลเกิดขึ้นได้, เธอมีใจยินดีในความถึงพร้อมด้วยศีลอันนั้น, แต่ไม่มีความดำริเต็มรอบแล้วในความถึงพร้อมด้วยศีลอันนั้น, เธอไม่ทะนงตัวเพราะความถึงพร้อมด้วยศีลอันนั้น, เธอไม่เมาไม่มัวเมาในความถึงพร้อมด้วยศีลอันนั้น, ไม่ถึงความประมาทในความถึงพร้อมด้วยศีลอันนั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว เธอให้ความถึงพร้อมด้วยสมาธิเกิดขึ้นได้, เธอมีใจยินดีในความถึงพร้อมด้วยสมาธิอันนั้น, แต่ไม่มีความดำริเต็มรอบแล้วในความถึงพร้อมด้วยสมาธิอันนั้น, เธอไม่ทะนงตัวเพราะความถึงพร้อมด้วยสมาธิอันนั้น, เธอไม่เมาไม่มัวเมาในความถึงพร้อมด้วยสมาธิอันนั้น, ไม่ถึงความประมาทในความถึงพร้อมด้วยสมาธิอันนั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว เธอให้ ญาณทัสสนะ (ปัญญาเครื่องรู้เห็น) เกิดขึ้นได้อีก, เธอมีใจยินดีในญาณทัสสนะอันนั้น, แต่

๑. บาลี พระพุทธทศกัณฐก มหาสาริปตมสูตร ม. ม. ๑๒/๓๓๐/๓๕๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้นครราชคฤห์.

ไม่มีความดำริเต็มรอบแล้วในญาณทัสสนะอันนั้น, เธอไม่ทะนงตัวเพราะญาณ--
 ทัสสนะอันนั้น, เธอไม่เมาไม่มัวเมาในญาณทัสสนะอันนั้น, ไม่ถึงความ
 ประมาทในญาณทัสสนะอันนั้น ; เมื่อไม่ประมาทแล้ว เธอให้ สมยวิโมกข์
 (ความพ้นพิเศษโดยสมัย) เกิดขึ้นได้อีก.

ภิกษุ ท. ! ข้อนี้ยอมเป็นไปได้ คือข้อที่ ภิกษุนั้นจะพึงเสื่อมคลายจาก
 สมยวิมุตติอันนั้นก็ได้อีก.

.....

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนบุรุษผู้ต้องการด้วยแก่นไม้ เสาหาแก่นไม้
 เทียวค้นหาแก่นไม้ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว ตัดเอาแก่นถือไปด้วยมั่นใจว่า
 ‘นี่ เป็นแก่นแท้’ ดังนี้. บุรุษมีตาดี เห็นคนนั้นเข้าแล้ว ก็กล่าวว่า “ผู้เจริญ
 คนนี้ ช่างรู้จักแก่น, รู้จักกระพี้, รู้จักเปลือกสด, รู้จักสะเก็ดแห่งตามผิวเปลือก,
 รู้จักใบอ่อนที่ปลายกิ่ง. จริงดังว่า ผู้เจริญคนนี้ ต้องการแก่นไม้ เสาหา
 แก่นไม้ เทียวค้นหาแก่นไม้ จนถึงต้นไม้ใหญ่มีแก่นแล้ว ก็ตัดเอาแก่นแท้
 ถือไปด้วยมั่นใจว่า ‘นี่ เป็นแก่นแท้’ ดังนี้. สิ่งที่เขาจะต้องทำด้วยแก่นไม้ จัก
 สำเร็จประโยชน์เป็นแท้” ดังนี้ ; ฉันทใดก็ฉันทนั้น. (ที่กุกุบุตรบางคนออกบวชด้วยศรัทธา

ปฏิบัติไม่หลงผิด จนกระทั่ง บรรลุ สมยวิโมกข์).

ภิกษุ ท. ! ข้อนี้ยอมเป็นไปได้ ไม่ใช่โอกาสที่จะเป็นได้ คือข้อที่ภิกษุ
 นั้น จะพึงเสื่อมคลายจาก อสมยวิมุตติ (ความหลุดพ้นที่ไม่มีสมัย) อันนั้นเลย.

ภิกษุ ท. ! พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีลาภสักการะและเสียงเยินยอเป็น
 อานิสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมด้วยศีลเป็นอานิสงส์,
 พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมด้วยสมาธิเป็นอานิสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่
 มีความถึงพร้อมด้วยญาณทัสสนะเป็นอานิสงส์.

ภิกษุ ท. ! ก็เจโตวิมุตติที่ไม่กำเริบอันใด มีอยู่, พรหมจรรย์นี้มี
 สิ่งนั้นนั่นแหละเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีสิ่งนั้นนั่นแหละเป็น
 แก่นสาร มีสิ่งนั้นนั่นแหละเป็นผลสุดท้ายของพรหมจรรย์ แล.

รู้ “ความลับ” ของชั้นห้า^๑

โสณะ ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อม รู้จักลักษณะ รู้จักเหตุ
 เกิดขึ้น รู้จักความดับสนิท รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท แห่ง รูป ;
 ___ เวทนา ; ___ สัญญา ; ___ สังขาร ; ย่อมรู้จักลักษณะ รู้จักเหตุเกิดขึ้น
 รู้จักความดับสนิท รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่ง วิญญาณ ;

โสณะ ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดา
 สมณะทั้งหลายก็ตาม, ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลาย
 ก็ตาม, ก็เป็นสมณะหรือเป็นพราหมณ์ได้แท้ แลได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์
 แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่ง
 เอง ในทิฏฐุธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลเป็นอยู่.

รู้ “ความลับ” ของอุปาทานชั้น^๒

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อม รู้จักรสอร้อย, รู้จักโทษ
 และรู้จักอุบายเครื่องสลัดออกไปพ้น ในอุปาทานชั้น ๕ เหล่านี้^๓ ตามที่
 เป็นจริง ;

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ขนฺธ. ตี. ๑๗/๖๓/๑๐๒, ตรัสแก่โสณะกฤตพหุติบุตร ที่เวฬุวัน.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ขนฺธ. ตี. ๑๗/๑๕๕/๒๕๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๓. อุปาทานชั้น ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ อันเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน.

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็เป็นสมณะหรือเป็นพราหมณ์ได้แท้ แลได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐุธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลเป็นอยู่.

รู้ “ความลับ” ของชาตูลี^๑

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อม รู้จักรสอรรอย, รู้จักโทษ และรู้จักอุบายเครื่องสลัดออกไปพ้น ในชาตูลี^๒ เหล่านี้^๓ ตามที่เป็นจริง ;

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็เป็นสมณะหรือเป็นพราหมณ์ได้แท้ แลได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐุธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลเป็นอยู่.

รู้ “ความลับ” ของอินทรียหก^๓

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อม รู้จักความเกิดขึ้น, รู้จัก

๑. บาลี พระพุทธทศกัณฐก นิตาน. ส. ๑๖/๒๐๕/๔๑๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. ชาตูลี ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม.

๓. บาลี พระพุทธทศกัณฐก มหาวาร. ส. ๑๕/๒๗๓/๕๑๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ความดับไป, รู้จักรสอร่อย, รู้จักโทษ และรู้จักอุบายเครื่องสลัดออก
ไปพ้น ในอินทรีย์ทั้ง ๖ เหล่านี้^๑ ตามที่เป็นจริง ;

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ถูกสมมติว่าเป็นสมณะใน
บรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์
ทั้งหลายก็ตาม, ก็เป็นสมณะหรือเป็นพราหมณ์ได้แท้ แลได้ทำให้แจ้งซึ่ง
ประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วย
ปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐุธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลเป็นอยู่.

รู้ “ความลับ” ของอินทรีย์ห้า^๒

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อม รู้จักความเกิดขึ้น, รู้จัก
ความดับไป, รู้จักรสอร่อย, รู้จักโทษ (เมื่อยึดถือ) และรู้จักอุบายเครื่องสลัด
ออกไปพ้น ในอินทรีย์ ๕ เหล่านี้^๓ ตามที่เป็นจริง ;

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดา
สมณะทั้งหลายก็ตาม, ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลาย
ก็ตาม, ก็เป็นสมณะหรือเป็นพราหมณ์ได้แท้ แลได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์
แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่ง
เอง ในทิฏฐุธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลเป็นอยู่.

๑. อินทรีย์ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ตี. ๑๕/๒๕๘/๘๔๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๓. อินทรีย์ ๕ คือ สัทธา วิริยะ สติ สมภาวิ และปัญญา. อีกหมวดหนึ่งคือ สุข ทุกข์ โสมนัส
โทมนัส และอุเบกขา - มหาวาร. ตี. ๑๕/๒๗๖/๕๒๑; มีใจความเหมือนกัน.

รู้ปฏิจจนรูปบาทจึงเป็นสมณะได้^๑

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อม รู้จักชรามณะ, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งชรามณะ, รู้จักความดับสนิทแห่งชรามณะ, รู้จักข้อปฏิบัติ เครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งชรามณะ ;

ย่อม รู้จักชาติ, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งชาติ, รู้จักความดับสนิทแห่ง ชาติ, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งชาติ ;

ย่อม รู้จักภพ, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งภพ, รู้จักความดับสนิทแห่ง ภพ, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งภพ ;

ย่อม รู้จักอุปาทาน, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งอุปาทาน, รู้จักความดับสนิทแห่ง อุปาทาน, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งอุปาทาน ;

ย่อม รู้จักตัณหา, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งตัณหา, รู้จักความดับสนิทแห่ง ตัณหา, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งตัณหา ;

ย่อม รู้จักเวทนา, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งเวทนา, รู้จักความดับสนิทแห่ง เวทนา, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งเวทนา ;

ย่อม รู้จักผัสสะ, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งผัสสะ, รู้จักความดับสนิทแห่ง ผัสสะ, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งผัสสะ ;

ย่อม รู้จักอายตนะ ๖, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งอายตนะ ๖, รู้จักความดับสนิท แห่งอายตนะ ๖, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งอายตนะ ๖ ;

ย่อม รู้จักนามรูป, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งนามรูป, รู้จักความดับสนิทแห่ง นามรูป, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งนามรูป ;

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิตาน. ส. ๑๖/๑๘/๑๘, ครัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ย่อม รู้จักวิญญาณ, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งวิญญาณ, รู้จักความดับสนิทแห่งวิญญาณ, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งวิญญาณ ;

ย่อม รู้จักสังขาร, รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งสังขาร, รู้จักความดับสนิทแห่งสังขาร, รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งสังขาร ;

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็เป็นสมณะหรือเป็นพราหมณ์ได้แท้ แลได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฐฐุธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลเป็นอยู่.

รู้ริยสัจจึงเป็นสมณะได้^๑

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ย่อมรู้จักตามที่เป็นจริงว่า ทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, รู้จักตามที่เป็นจริงว่า เหตุเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, รู้จักตามที่เป็นจริงว่า ความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, รู้จักตามที่เป็นจริงว่า ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ ;

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ถูกสมมติว่าเป็นสมณะในบรรดาสมณะทั้งหลายก็ตาม, ถูกสมมติว่าเป็นพราหมณ์ในบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม, ก็เป็นสมณะหรือเป็นพราหมณ์ได้แท้ และได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฐฐุธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลเป็นอยู่.

หมวดที่สิบหก จบ.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ตี. ๑๕/๕๔๒/๑๗๐๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ผู้ชี้ชวนวิงวอน !

ยี่ ภิกขเว สตถารา กรณียี สวากานัน
หิตตัสสนา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปปี อุปาทาย
กตฺ โว ตํ มยา

ภิกษุ ท. ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์
เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกขเว รุกขมุลานี
เอตานิ สุนฺณาคารานี

ภิกษุ ท. ! นั้น โคนไม้ทั้งหลาย, นั้น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฉายถ ภิกขเว มา ปมาทตถ

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผาภิเษก, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺจมา วิปฺปฏิสารีโน อหฺวตถ

พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อยฺ โว อมฺหากํ อานุสาสนี

นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สพยตนวคฺค สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโอบุส

หมวดที่ ๑๗

ว่าด้วย การหมดพิษสงทางใจ

- ๑ . สระน้ำที่มีอยู่ภายใต้จักร
- ๒ . ผู้เว้นยาพิษในโลก
- ๓ . ผู้ไม่ตกแห
- ๔ . ผู้ไม่ต้องทะเลาะวิวาทกัน
- ๕ . ผู้ไม่ควรอยู่ในคอก
- ๖ . ผู้มีเพียรตลอดเวลา
- ๗ . ผู้ไม่ต้องกลายเป็น “ลิงติดตั้ง”
- ๘ . ผู้อยู่เหนือการลี้ก
- ๙ . คุณธรรมของพระโศดาบัน
- ๑๐ . คุณธรรมของพระสกทาคามิ
- ๑๑ . คุณธรรมของพระอนาคามิ
- ๑๒ . คุณธรรมของพระอรหันต์
- ๑๓ . หมดพิษสงทางใจจึงประกาศพระศาสนา

ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

หมวดที่ ๑๗

ว่าด้วย การหมดพิษสงทางใจ

(ปฏิบัติภณัย ของหมวด ๘ อันว่าด้วยพิษสงทางใจ)

สระนำที่มีอยู่ภายใต้จิ๋ว^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เป็นผู้ปฏิบัติในข้อปฏิบัติสมควรแก่สมณะ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุ ท. ! เมื่อภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง มีอภิชฌามาก ละอภิชฌาได้, มีจิตพยาบาท ละพยาบาทได้, เป็นผู้มักโกรธ ละความมักโกรธได้, เป็นผู้มักถือความโกรธ ละความถือโกรธได้, เป็นผู้ลบลหู่คุณท่าน ละความลบลหู่คุณท่านได้, เป็นผู้ยกตนเทียมท่าน ละความยกตนเทียมท่านได้, เป็นคนริษยา ละความริษยาได้, เป็นคนตระหนี่ ละความตระหนี่ได้, เป็นคนโอ้อวด ละความโอ้อวดได้, เป็นคนมีมายา ละความมายาได้, เป็นคนมีความปรารถนาลามก ละความปรารถนาลามกได้, เป็นคนมีความเห็นผิด ละความเห็นผิดได้ ;

ภิกษุ ท. ! เพราะละกิเลสมีอภิชฌาเป็นต้น ซึ่งเป็นเครื่องมัวหมองของสมณะ เป็นโทษของสมณะ เป็นน้ำฝาดของสมณะ เป็นเหตุให้สัตว์เกิดไอบายและมีวิบากอันสัตว์ทั้งหลายจะต้องเสวยในทุกคติ เหล่านี้ ได้แล้ว ; เรา

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จูฬอัสน์ปุรสูตร ม. ม. ๑๒/๕๑๖/๔๘๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่อัสน์ปุรนิคมของชาวอังคะ.

ก็กล่าวภิกษุนี้ว่า “เป็นผู้ปฏิบัติข้อปฏิบัติสมควรแก่สมณะ” ดังนี้. ผู้ปฏิบัติชอบนั้นย่อมพิจารณาเห็นตนเป็นคนบริสุทธิ์ และพ้นจากสิ่งที่เป็นอกุศลลามกทั้งหลายเหล่านี้ทั้งสิ้นแล้ว. เมื่อเธอพิจารณาเห็นตนเป็นเช่นนั้นอยู่, ความปราโมทย์ก็เกิดขึ้น ; เมื่อเธอปราโมทย์แล้ว, ปิติ ก็เกิดขึ้น ; เมื่อเธอมีใจปิติแล้ว, นามกาย ก็สงบ ; เธอมีนามกายสงบ ก็ได้เสวยสุข ; เมื่อเธอมีสุขจิตก็ตั้งมั่น. ผู้ปฏิบัติชอบนั้น แผ่จิตไปสู่ทิศที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ทั้งเบื้องบนเบื้องต่ำ ด้านขวาง ทิศทุกทางโดยรอบตลอดโลกทั้งปวง ด้วยจิตอันประกอบด้วยเมตตา __ ฯลฯ __ กรุณา __ ฯลฯ __ มุทิตา __ ฯลฯ __ อุเบกขา อันไพบุลย์ประกอบด้วยคุณอันใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท เป็นอยู่.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือน สระโบกขรณี มีน้ำไม่ขุ่นมัว น่าดื่ม เย็นสนิท ไสสะอาด มีทำขึ้นลงโดยง่าย น่าเพลินใจ. ถ้าแม้มีบุรุษผู้หนึ่ง ซึ่งกำลังร้อนจัด มีความร้อนระอุไปทั้งตัว เหน็ดเหนื่อย คอแห้งระหาย^๑ น้ำ มาจากทิศตะวันออก หรือทิศตะวันตก ทิศเหนือ หรือทิศใต้^๒ ไซ้, บุรุษนั้นมาถึง สระโบกขรณีนั้นแล้ว จักทำความคอแห้ง กระหายน้ำ และความร้อน กระวนกระวายให้เสื่อมสูญได้. ข้อนี้ฉันใด ; ภิกษุ ท. ! ถ้าแม้มีกุลบุตร ออกบวชจากเรือน เป็นผู้ไม่หวังประโยชน์เกี่ยวข้องด้วยเรือน จากสกุลกษัตริย์ ก็ตาม, จากสกุลพราหมณ์ก็ตาม, จากสกุลเวสส์ก็ตาม, จากสกุลศูทรก็ตาม, แล เขาได้อาศัยธรรมและวินัยอันตถาคตประกาศแล้ว เจริญเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อย่างนี้ ๆ ย่อมได้ความสงบในภายใน เราก็เรียกว่า “เป็นผู้ปฏิบัติข้อปฏิบัติสมควรแก่สมณะ” ดังนี้, ฉะนั้นเหมือนกัน. ถ้าแม้

๑. คำว่า ระหาย และ กระหาย มีความหมายเดียวกัน ในต้นฉบับเดิมใช้ทั้ง ๒ คำ ผสมอยู่ในเนื้อหาเดียวกัน.

กุบุตรออกบวชจากเรือน เป็นผู้ไม่หวังประโยชน์เกี่ยวข้องกับด้วยเรือน จากสกุลกษัตริย์ก็ตาม, จากสกุลพราหมณ์ก็ตาม, จากสกุลเวสาลีก็ตาม, จากสกุลศูทรก็ตาม, และ เขาได้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่ เราก็เรียกว่า “เป็นสมณะ” เพราะความสิ้นอาสวะทั้งหลาย, ฉะนั้น เหมือนกันแล.

ผู้เว้นยาพิษในโลก^๑

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนถั่วค่อมสำริดมีเครื่องค่อมใส่อยู่แล้วชนิดหนึ่ง^๒ สมบูรณ์ด้วยสี กลิ่น และรส แต่ว่ามียาพิษปนติดอยู่. ครั้งนั้น มีบุรุษผู้หนึ่ง ซึ่งกำลังร้อนจัด มีความร้อนระอุไปทั่วทั้งตัว เหงื่อเหนียว คอแห้งระหายน้ำ มาถึงเข้า. คนทั้งหลาย บอกแก่บุรุษนั้นว่า “นี่แน่ท่านผู้เจริญ, ถั่วค่อมสำริดใบนี้ มีเครื่องค่อมสมบูรณ์ด้วยสี กลิ่น และรส เปิดโอกาสสำหรับท่าน ; แต่มันมียาพิษปนติดอยู่. ถ้าหากท่านต้องการค่อมก็ค่อมได้, เมื่อท่านกำลังค่อม จักติดใจมัน ด้วยสีของมันบ้าง ด้วยกลิ่นของมันบ้าง ด้วยรสของมันบ้าง ; แต่ว่า ครั้นค่อมแล้ว ท่านจักถึงความตาย หรือได้รับทุกข์เจียนตาย เพราะเหตุ นั้น” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! ที่นั่น ความคิดก็จะพึงเกิดขึ้นแก่บุรุษนั้นว่าอย่างนี้ว่า “ความกระหายในเครื่องค่อมเลิศรสปนพิษของเรานี้อาจจะดับเสียได้ ด้วยน้ำเย็น หรือด้วยหางนมเปรี้ยว หรือด้วยเครื่องค่อมชื่อมัญจูลโณณิกะ” หรือด้วยเครื่องค่อมชื่อโณณโธจระกะ^๔; เราไม่บังควรที่จะค่อมมันนั้น อันเป็นไปเพื่อทุกข์ไม่เป็นประโยชน์

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๑๓๕/๒๖๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. เป็นภาษาพิเศษเรียกว่า อาปานิกังสะ ซึ่งเราขังใจไม่ได้ว่าในบัดนี้ได้แก่ภาษาเช่นไร.

๓. มัญจูลโณณิกะ เป็นน้ำของขนมเหลวๆ ชนิดหนึ่ง ใส่เกลือ.

๔. โณณโธจระกะ เป็นซूपที่ค่อมขึ้นด้วยธัญชาติ ด้วยผลไม้ ด้วยเหง้าใต้ดิน แล้วใส่เกลือ.

เกือบแก่เรา ตลอดกาลนาน” ดังนี้. บุรุษนั้น ได้พิจารณาด้วยดีแล้ว ก็ไม่ดื่ม และวางเสีย, บุรุษนั้น จึงไม่ถึงความตาย หรือได้รับทุกข์เจียนตาย เพราะเหตุนี้ จันใด ;

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใด ในกาลอดีตก็ตาม, ในกาลอนาคตก็ตาม, ในกาลบัดนี้ก็ตาม, ก็ฉันนั้นเหมือนกัน : **ได้เห็นสิ่งอันเป็นที่รักที่สนิทใจในโลก โดยความเป็นของไม่เที่ยง โดยความเป็นทุกข์ โดยความเป็นอนัตตา โดยความเป็นของเสียบแทง โดยความเป็นของน่ากลัว ; สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ได้ละตัณหาเสียแล้ว. พวกใดได้ละตัณหาเสียแล้ว พวกนั้นได้ละอุปธิแล้ว. พวกใดได้ละอุปธิแล้ว พวกนั้น ได้ละทุกข์แล้ว. พวกใดได้ละทุกข์แล้ว พวกนั้น ได้หลุดพ้นแล้วจากความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความรำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ; เราตถาคต ย่อมกล่าวว่ “พวกเหล่านั้น ได้หลุดพ้นแล้วจากทุกข์” ดังนี้แล.**

ผู้ไม่ตกแห

ภิกษุ ท. ! สมณะหรือพราหมณ์พวกใดก็ตาม ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า ทุกข์เป็นเช่นนี้ ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, ความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ ;

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ตี. ๑๕/๕๖๑/๑๗๓๐, ตรีสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ย่อมไม่ยินดีอย่างยิ่งในเหตุปัจจัยเครื่องปรุงแต่งชนิดที่เป็นไปเพื่อความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรร่ำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ; เขาผู้ไม่ยินดีในเหตุปัจจัยเครื่องปรุงแต่งชนิดนั้น ๆ แล้ว ย่อมไม่ก่อสร้างเหตุปัจจัยเครื่องปรุงแต่งชนิดที่เป็นไปเพื่อความเกิด เป็นต้น นั้น ๆ อีก. ครั้นเขาไม่ก่อสร้างเหตุปัจจัยนั้น ๆ แล้ว เขาก็ไม่ตกลงไปในแหวนแห่งความเกิดบ้าง, ในแหวนแห่งความแก่บ้าง, ในแหวนแห่งความตายบ้าง, ในแหวนแห่งความโศกบ้าง, ในแหวนแห่งความร่ำไรร่ำพันบ้าง, ในแหวนแห่งความทุกข์กายบ้าง, ในแหวนแห่งความทุกข์ใจบ้าง, ในแหวนแห่งความคับแค้นใจ บ้าง, เป็นแน่แท้. สมณะหรือพราหมณ์พวกนั้น ย่อมหลุดพ้นจากความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไรร่ำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ; เราตถาคต ย่อมกล่าวว่า “พวกเหล่านั้น ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์ได้” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงทำความเพียรเพื่อให้รู้ว่า “ทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, ความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ”. ดังนี้แล.

ผู้ไม่ต้องทะเลาะวิวาทกัน^๑

ภิกษุ ท. ! พวกเธอ อย่างกล่าวถ้อยคำที่เป็นเหตุให้ยึดถือแตกต่างกันว่า

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๘/๕๒๕/๑๖๖๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

“ท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้, ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้, ท่านรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร ท่านปฏิบัติผิด ข้าพเจ้าปฏิบัติถูก, คำควรกล่าวก่อน ท่านกล่าวทีหลัง, คำควรกล่าวทีหลัง ท่านมากล่าวก่อน, คำพูดของท่านจึงไม่เป็นประโยชน์ คำพูดของข้าพเจ้า เป็นประโยชน์, ข้อที่ท่านเคยถนัดมาแปรปรวนไปเสียแล้ว ข้าพเจ้าแย้งคำพูดของท่านแหลกหมดแล้ว, ท่านถูกข้าพเจ้าข่มแล้ว เพื่อให้ถอนคำพูดผิด ๆ นั้นเสีย หรือท่านสามารถก็จงค้านมาเถิด” ดังนี้. พวกเธอไม่ฟังกล่าวถ้อยคำเช่นนั้น เพราะเหตุไรเล่า? เพราะเหตุว่าการกล่าวนั้น ๆ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็นเงื่อนไขของพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปพร้อมเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความรู้พร้อม และนิพพาน.

ภิกษุ ท.! เมื่อพวกเธอจะกล่าว จงกล่าวแต่เรื่องที่ว่า “ความทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, ความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ, และข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ” ดังนี้. เพราะเหตุไรเล่า? เพราะเหตุว่า การกล่าวนั้นเป็นการกล่าวที่ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นเงื่อนไขของพรหมจรรย์ เป็นไปพร้อมเพื่อความหน่าย ความคลายกำหนัด ความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความรู้พร้อม และนิพพาน แล.

ผู้ไม่ควรอยู่ในคอก^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุผู้ประกอบด้วยเหตุห้าอย่าง เป็นผู้ไม่ควรได้รับการปล่อย

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒/๑๖๔/๑๒๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ออกจากหมู่ไปอยู่ผู้เดียวได้. เหตุห่าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห่าอย่างคือ :-

- (๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้รู้จักพอ ด้วย จีวรตามมีตามได้.
- (๒) เธอ เป็นผู้รู้จักพอ ด้วย อาหารบิณฑบาตตามมีตามได้.
- (๓) เธอ เป็นผู้รู้จักพอ ด้วย เสนาสนะตามมีตามได้.
- (๔) เธอ เป็นผู้รู้จักพอ ด้วย ทิลาณปัจฉัยเภสัชบริกขารตามมีตามได้.
- (๕) เธอ มีความคิดหนักไปในทางหลีกออกจากกามอยู่มาก.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยเหตุห่าอย่างเหล่านี้แล เป็นผู้ที่ควรได้รับการปล่อยออกจากหมู่ไปอยู่ผู้เดียวได้.

ผู้มีเพียรตลอดเวลา^๑

ภิกษุ ท. ! เมื่อภิกษุ กำลังเดินอยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็ไม่รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ สละทิ้งไป ถ่ายถอนออก ทำให้สิ้นสุดลงไปจนไม่มีเหลือ ; ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังเดินอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ทำความเพียรเผากิเลส รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนปรารถนาความเพียร อุทิศตนในการเผากิเลส อยู่เนื่องนิจ.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๑๗/๑๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! เมื่อภิกษุ กำลังยืน อยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็ไม่รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ สละทิ้งไป ถ่ายถอนออก ทำให้สิ้นสุดลงไปจนไม่มีเหลือ ; ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังยืนอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ทำความเพียรเพื่อกิเลส รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนปรารถนาคความเพียร อุทิศตนในการเพื่อกิเลสอยู่เนื่องนิจ.

ภิกษุ ท. ! เมื่อภิกษุ กำลังนั่ง อยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็ไม่รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ สละทิ้งไป ถ่ายถอนออก ทำให้สิ้นสุดลงไปจนไม่มีเหลือ ; ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลังนั่งอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ทำความเพียรเพื่อกิเลส รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนปรารถนาคความเพียร อุทิศตนในการเพื่อกิเลส อยู่เนื่องนิจ.

ภิกษุ ท. ! เมื่อภิกษุ กำลังนอนตื่น อยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็ไม่รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ สละทิ้งไป ถ่ายถอนออก ทำให้สิ้นสุดลงไปจนไม่มีเหลือ ; ภิกษุที่เป็นเช่นนี้แม้กำลังนอนตื่นอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ทำความเพียรเพื่อกิเลส รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนปรารถนาคความเพียร อุทิศตนในการเพื่อกิเลสอยู่เนื่องนิจแล.

ผู้ไม่ต้องกลายเป็น “ลึงติดตั้ง” ๑

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จงเที่ยวไปในที่ที่ควรเที่ยวไป ซึ่งเป็นวิสัยของบิดาตนเถิด. เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในที่ที่ควรเที่ยวไป ซึ่งเป็นวิสัยของบิดาตนอยู่ มารจักไม่ได้ช่องทาง มารจักไม่ได้โอกาสทำตามอำเภอใจของมันได้เลย.

ภิกษุ ท. ! ก็ที่ที่ควรเที่ยวไป ซึ่งเป็นวิสัยของบิดาตนสำหรับภิกษุนั้นเป็นอย่างไรเล่า ? ที่เป็นวิสัยเช่นนั้นได้แก่ สติปัญญา ๔. สติปัญญาสี่อะไรบ้างเล่า ? สี่คือ :-

(๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อม พิจารณาเห็นกายในกายอยู่เป็นประจำ, มีความเพียรเพากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

(๒) เธอ ย่อม พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่เป็นประจำ, มีความเพียรเพากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

(๓) เธอ ย่อม พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่เป็นประจำ, มีความเพียรเพากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

(๔) เธอ ย่อม พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่เป็นประจำ, มีความเพียรเพากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๕/๑๕๕/๗๐๓, ดรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย, นี้ตรงกันข้ามจากข้อที่ว่า “ลึงติดตั้ง” ที่เป็นอุปมาของภิกษุกลุ่มหลงในกามคุณ ๕ ; ดูหัวข้อ “ลึงติดตั้ง” ที่หมวด ๘ หน้า ๑๗๑.

ภิกษุ ท. ! สติปัญญาอันเสถียรนี้แล เป็นที่ที่ควรเที่ยวไป ซึ่งเป็นวิสัยของ
บิดาตนสำหรับภิกษุ ดังนี้แล.

ผู้อยู่เหนือการลี้ก^๑

ภิกษุ ท. ! ลำแม่น้ำคงคา มีธรรมดากลุ่มลาดเอียงเทไปยังทิศตะวันออก.
ครั้งนั้นหมู่คนเป็นอันมาก พาเอาจอบและกะทอสำหรับขุดดินมา ด้วยความ
ตั้งใจว่า “พวกเราทั้งหลาย จักทำการทดแม่น้ำคงคานี้ให้ไหลกลับหลัง” ดังนี้.
ภิกษุ ท. ! พวกเขาจะเข้าใจความหมายข้อนี้ว่าอย่างไร : จะทำได้สำเร็จละหรือ
ตามที่หมู่คนเป็นอันมากต้องการทดแม่น้ำคงคาให้ไหลกลับหลัง ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ไม่สำเร็จดอก พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท. ! ข้อที่ทำไม่สำเร็จนั้น เป็นเพราะเหตุไรเล่า ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! เพราะเหตุว่า ลำแม่น้ำคงคา มีธรรมดากลุ่มลาดเอียงเทไปยังทิศตะวันออก,
มันไม่เป็นการง่ายเลย ที่จะทดแม่น้ำคงคาให้ไหลย้อนกลับหลัง ; มีแต่จะให้หมู่คนเป็นอันมาก
นั้น ได้รับส่วนแห่งความเหน็ดเหนื่อยลำบากเปล่า และมีความเดือดร้อนอย่างเดียวตลอดเวลาที่ทำการนั้น
พระเจ้าข้า”.

ภิกษุ ท. ! ฉันทิฉันนั้น ที่พระราชา หรืออำมาตย์ผู้ใหญ่ของ
พระราชา มิตรสหายหรือญาติสาโลหิต จะพึงพิจารณาด้วยโภกสมบัติ ที่
อนุญาตให้ใช้ตามพอใจ แก่ภิกษุ ผู้กำลังอบรมอริยมรรคมีองค์ ๘ กระทำ
อริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มากกว่า “มาเถิด พ่อคนเจริญ, การนุ่งห่มผ้าขัดด้วย
น้ำฝาดเหล่านี้ จะมีประโยชน์อะไรสำหรับท่านนัก, จะเป็นคนหัวโหล้น ถือกะเบื่อง
ขอทานกินไปทำไมกัน, เชิญท่านลี้กออกมา บริโภกสมบัติ และทำบุญเอาเถิด”

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาวาร. ส. ๑๕/๑๕/๒๕๖, ดร.ส.แก่ภิกษุทั้งหลาย.

ดังนี้. ภิกษุ ท.! ข้อที่ภิกษุนั้น ซึ่งกำลังอบรมอริยมรรคมืองค์ ๘ อยู่ กระทำ อริยมรรคมืองค์ ๘ ให้มากอยู่ จักบอกเลิกสิกขา หมุน กลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์นั้น เป็นฐานะที่มีไม่ได้เป็นไม่ได้. ข้อนั้น เพราะเหตุไรเล่า? ภิกษุ ท.! เพราะเหตุว่า การที่จิตของภิกษุนั้น น้อม ไปในวิเวก ลุ่มลาดไปในวิเวก เอียงเทไปในวิเวก ตลอดกาลนาน จักหมุนกลับคืนไปสู่เพศตำแหน่งคฤหัสถ์นั้น เป็นฐานะที่มีไม่ได้เป็นไม่ได้.

ภิกษุ ท.! ภิกษุ ย่อมอบรมอริยมรรคมืองค์ ๘ กระทำอริยมรรคมืองค์ ๘ ให้มาก เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอบรม สัมมาทิฎฐิ, ย่อมอบรม สัมมาสังกัปปะ, ย่อมอบรม สัมมาวาจา, ย่อมอบรม สัมมากัมมันตะ, ย่อมอบรม สัมมาอาชีวะ, ย่อมอบรม สัมมาวายามะ, ย่อมอบรม สัมมาสติ, ย่อมอบรม สัมมาสมาธิ, อัน(แต่ ละอย่าง) ย่อม อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ และน้อมไป เพื่อความปล่อย. ภิกษุ ท.! ภิกษุ ย่อมอบรมอริยมรรคมืองค์ ๘ กระทำ อริยมรรคมืองค์ ๘ ให้มาก ด้วยอาการอย่างนี้แล.

คุณธรรมของพระโสดาบัน^๑

ภิกษุ ท.! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ ทำให้บริบูรณ์ในศีล ทำพอ ประมาณในสมาธิ ทำพอประมาณในปัญญา. เธอยังล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง และต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านั้นบ้าง. ข้อนั้นเพราะเหตุไรเล่า? ข้อนั้น

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ดิถ. อ. ๒๐/๒๕๗, ๓๐๐/๕๒๖, ๕๒๗, ตรีสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เพราะเหตุว่า ไม่มีผู้รู้ใด ๆ กล่าวความอาภัพ ต่อการบรรลุโลกุตตรธรรม จักเกิดขึ้นเพราะเหตุสักว่า การล่องลิกขาบทเล็กน้อย และการต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านี้. อนึ่ง ลิกขาบทเหล่านี้ ที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ที่เหมาะสมแก่พรหมจรรย์, เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน มีศีลมั่นคงในลิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในลิกขาบททั้งหลาย. ภิกษุ นั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสังญโณชน^๑ เป็นโสดาบัน (ผู้ถึงกระแสแห่งนิพพาน) เป็นผู้มิอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา ผู้เที่ยงแท้ต่อการตรัสรู้ข้างหน้า.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ นั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสังญโณชน^๑ เป็นผู้ยังต้องท่องเที่ยวไปในภพแห่งเทวดาแลมนุษย์อีก ๓ ครั้ง เป็นอย่างมาก แล้วย่อมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ นั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสังญโณชน^๑ จักต้องท่องเที่ยวไปสู่สกุล^๒ ๒ หรือ ๓ ครั้ง แล้วย่อมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ นั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสังญโณชน^๑ เป็นผู้มิพืชนเดียว คือจักเกิดในภพแห่งมนุษย์หนเดียวเท่านั้น แล้วย่อมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

๑. สังญโณชน^๑ คือ สักกายทิฏฐิ การเข้าใจผิดในนามรูปจากที่เป็นจริง ๑, วิจิจฉา การลังเล ต่อการพ้นทุกข์ตามแบบของพระพุทธเจ้า ๑, สัตถ์พัตตปรัมมาส การถือศีลและวัตรที่ถูกอุปค้ำด้วยตัณหาและ ทิฏฐิ คือความปรารถนาผิดทาง โง่เขลา และถือมั่น ๑.

๒. คำว่า “สกุล” ในที่นี้ ในบาลีว่า “กุลานิ”, โดยใจความ หมายถึงการมาเกิดในสกุลอย่าง มนุษย์ คือในบ้านเรือนแห่งมนุษย์.

คุณธรรมของพระสกทาคามี^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ ทำให้บริบูรณ์ในศีล ทำพอประมาณในสมาธิ ทำพอประมาณในปัญญา. เรายังล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง และต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านั้นบ้าง. ข้อนั้นเพราะเหตุไรเล่า? ข้อนั้นเพราะเหตุว่า ไม่มีผู้รู้ใด ๆ กล่าวความอาภัพ ต่อการบรรลุโลกุตตรธรรม จักเกิดขึ้น เพราะเหตุสักว่าการล่วงสิกขาบทเล็กน้อยและการต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านี้. อนึ่ง สิกขาบทเหล่าใด ที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ที่เหมาะสมแก่พรหมจรรย์, เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน มีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย. ภิกษุนั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัตถุโณชน^๓ ๓ และเพราะความที่ราคะ โทสะ โมหะ ก็เบาบางน้อยลง เป็นสกทาคามี ยังจะมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น แล้วย่อมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

คุณธรรมของพระอนาคามี^๒

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ ทำให้บริบูรณ์ในศีล ทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ ทำพอประมาณในปัญญา. เรายังล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง และต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านั้นบ้าง. ข้อนั้นเพราะ

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๒๕๘/๕๒๖, ครัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๒๕๘/๕๒๖.

เหตุไรเล่า? ซ้อนั้นเพราะเหตุว่า ไม่มีผู้รู้ใด ๆ กล่าวความอาภัพต่อการบรรลุโลกุตตรธรรม จักเกิดขึ้นเพราะเหตุสักว่าการล่องลิกขาบทเล็กน้อย และการต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านี้. อนึ่ง ลิกขาบทเหล่านี้ ที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ที่เหมาะสมแก่พรหมจรรย์, เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน มีศีลมั่นคงในลิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในลิกขาบททั้งหลาย. ภิกษุ นั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัตถุโณชน์เบื้องต้น^๑ เป็นอนาคามีผู้อุบัติขึ้นในทันที มีการปรินิพพานในภพนั้น ๆ ไม่เวียนกลับจากโลกนั้น ๆ เป็นธรรมดา.

(อีกนัยหนึ่งจำแนกพระอนาคามีเป็น ๕ จำพวก) คือ ^๒

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ นั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัตถุโณชน์เบื้องต้น^๑ เป็นผู้ที่มีกระแสในเบื้องต้นไปถึงอกนิฏฐภาพ.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ นั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัตถุโณชน์เบื้องต้น^๑ เป็นผู้ปรินิพพานด้วยต้องใช้ความเพียรเรียวแรง.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ นั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัตถุโณชน์เบื้องต้น^๑ เป็นผู้ปรินิพพานด้วยไม่ต้องใช้ความเพียรเรียวแรง.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ นั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัตถุโณชน์เบื้องต้น^๑ เป็นผู้ปรินิพพานเมื่ออายุพ้นกึ่งแล้วจนถึงที่สุด.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ นั้น, เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัตถุโณชน์เบื้องต้น^๑ เป็นผู้ปรินิพพานในระหว่างอายุยังไม่ทันถึงกึ่ง.

๑. สัตถุโณชน์เบื้องต้น^๑ คือ สักกายทิฏฐิ ๑, วิจิกิจฉา ๑, สีลัพพตปรามาส ๑, และ กามราคะ (ความยินดีในวัตถุอันเป็นที่ตั้งแห่งความใคร่) ๑, ปฏิมะ (ความหงุดหงิดด้วยอำนาจความขัดใจ) ๑.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๓๐๐/๕๒๗.

คุณธรรมของพระอรหันต์^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ **ทำให้บริบูรณ์ในศีล ทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ ทำให้บริบูรณ์ในปัญญา**. เธอยังล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง และต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านั้นบ้าง. ข้อนั้นเพราะเหตุไรเล่า ? ข้อนั้นเพราะเหตุว่า ไม่มีผู้รู้ใด ๆ กล่าวความอาภัพต่อการบรรลุโลกุตตรธรรม จักเกิดขึ้น เพราะเหตุสักว่า การล่วงสิกขาบทเล็กน้อยและการต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านี้. อนึ่ง สิกขาบทเหล่าใดที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ที่เหมาะสมแก่พรหมจรรย์, เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน มีศีลมั่นคง ในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย. ภิกษุนั้น **ได้กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฏฐุธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่**.

หมดพิษสงทางใจจึงประกาศพระศาสนา^๒

ภิกษุ ท. ! ตถาคต เป็นผู้ **พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และเป็นของมนุษย์, แม้พวกเธอทั้งหลาย ก็ พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และเป็นของมนุษย์**.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๓๐๐/๕๒๗, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต มหา. วิ. ๔/๓๕/๓๒, ตรัสแก่ภิกษุอรหันต์ ๖๐ รูป ชุดแรก ณ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี.

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์สุข
แก่คนจำนวนมาก เพื่อความเอ็นดูแก่โลก, เพื่อประโยชน์ เพื่อความ
เกื้อกูล เพื่อความสุข ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย. อย่าไป
ทางเดียวกันถึงสองรูป.

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จงแสดงธรรม ในห้องงามในเบื้องต้น
ในห้องงามในท่ามกลาง ในห้องงามในเบื้องปลาย, จงประกาศแบบแห่งการ
ปฏิบัติอันประเสริฐ ให้เป็นไปพร้อมทั้งอรรถะทั้งพยัญชนะ ให้บริสุทธิ์
บริบูรณ์สิ้นเชิง. สัตว์ทั้งหลาย ที่เป็นพวกมีธุลีในดวงตาแต่เล็กน้อย ก็มีอยู่,
สัตว์พวกนี้ ย่อมเสื่อมจากคุณที่ควรได้ เพราะไม่ได้ฟังธรรม, สัตว์ผู้รู้
ทั่วถึงธรรม จักมีเป็นแน่.

ภิกษุ ท. ! แม้เราเอง ก็จักไปสู่ตำบลอรุเวลาเสนาณิกม เพื่อแสดง
ธรรม.

หมวดที่สิบเจ็ด จบ.

ผู้ชีชวนวิงวอน !

ยี่ ภิกขเว สตถารา กรณียี่ สาวกานั
หิตตีสินา อนุกรมุปเกน อนุกรมปิ อุปาทาย
กตฺ โว ตํ มยา

ภิกษุ ท. ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์
เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกขเว รุกขมูลานิ
เอตานิ สุลลาคารานิ

ภิกษุ ท. ! นั้น โคนไม้ทั้งหลาย, นั้น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฉายถ ภิกขเว มา ปมาทตถ

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺจมา วิปฺปฏิสารีโน อหฺวตถ

พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อยฺ โว อมฺหากํ อนุสาสนี

นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สพยคณวคฺค สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔)

ขุมทรัพย์จากพระโอสถ์

หมวดที่ ๑๘

ว่าด้วย การไม่เสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่

๑. รอคได้เพราะผู้นำ
๒. อุปัชฌายะที่ถูกต้องตามธรรมเนียม
๓. อาจารย์ที่ถูกต้องตามธรรมเนียม
๔. ผู้ควรมีศิษย์อุปฐาก
๕. เถระดี
๖. เถระที่ไม่ต้องระวัง
๗. เถระบัณฑิต
๘. เถระไม่วิปริต
๙. เถระไม่โลเล (หลายแบบ)
๑๐. พ่อไม่ฆ่าลูก
๑๑. สมภารถูกหลัก
๑๒. สมภารไม่ติดถิ่น
๑๓. สมภารไม่ติดที่อยู่
๑๔. สวรรค์ของสมภารเจ้าวัด

ขุมทรัพย์จากพระโอบุช

หมวดที่ ๑๘

ว่าด้วย การไม่เสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่

(ปฏิบัติขณัย ของหมวด ๕ อันว่าด้วยการเสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่)

รอดได้เพราะผู้นำ

ภิกษุ ท. ! เรื่องเคยมีมาแล้ว : โคบาลชาวมคธ เป็นคนมีปัญญา โดยกำเนิด ได้คำนึงถึงฤดูกาลในเดือนท้ายฤดูฝน ตรวจตราคูดังแม่น้ำคงคาทางปากนี้ แล้วได้ต้อนฝูงโคให้ข้ามไปฝั่งเหนือแห่งวิเทหรัฐปากโน้น ตรงที่เป็นท่าสำหรับโคข้ามทีเดียว. โคบาลผู้นั้น ได้ต้อนเหล่าโคอุสภ อันเป็นโคพ่อฝูง เป็นโคนำฝูง ให้ข้ามไปเป็นพวกแรก, มันได้ว่ายตัดตรงกระแสน้ำแม่น้ำคงคา ถึงฝั่งปากโน้นโดยสวัสดิ. ต่อจากพวกแรกนั้น จึงได้ต้อนโคเหล่าอื่นอีก ซึ่งเป็นพวกโคใช้งานมีกำลัง และเป็นพวกโคที่เพิ่งฝึกใช้งาน, มันก็ได้ว่ายตัดตรงกระแสน้ำแม่น้ำคงคา ถึงฝั่งปากโน้นโดยสวัสดิ. ต่อจากพวกที่สองนั้น จึงได้ต้อนโคเหล่าอื่นอีก ซึ่งเป็นพวกโคหนุ่มและโคสาวที่รุ่น ๆ, มันก็ได้ว่ายตัดตรงกระแสน้ำแม่น้ำคงคา ถึงฝั่งปากโน้นโดยสวัสดิ. ต่อจากพวกที่สามนั้น จึงได้ต้อนโคเหล่าอื่นอีก ซึ่งเป็นพวกลูกโค และโคที่ซุบผอม,

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จุฬโคपालสูตร ม. ม. ๑๒/๔๑๘/๓๕๐, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ฝั่งแม่น้ำคงคา ใกล้เมืองอุกกเวลา, แคว้นวัชชี.

มันก็ได้ว่ายตัดตรงกระแสน้ำคองคา ถึงฝั่งปากโน้นโดยสวัสดิ์ เช่นกัน.

ภิกษุ ท. ! เรื่องเคยมีมาแล้ว : ลูกโคอ่อนที่เกิดในวันนั้น วายไปตามเสียงร้องของแม่, มันก็ได้ว่ายตัดตรงกระแสน้ำคองคา ถึงฝั่งปากโน้นโดยสวัสดิ์ เช่นเดียวกัน อีก. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ? ข้อนั้นเป็นเพราะโคบาลผู้นั้นเป็นบัณฑิต. จริงอย่างนั้น, โคบาลชาวมคร เป็นคนมีปัญหาโดยกำเนิด ได้คำนึงถึงฤดูกาลในเดือนท้ายฤดูฝน ตรวจตราฝั่งแม่น้ำคองคาทางปากนี้ แล้วจึงต้อนฝูงโคให้ข้ามไปฝั่งเหนือแห่งวิเทหรัฐปากโน้น ตรงที่ที่เป็นท่าสำหรับโคข้ามทีเดียว. ภิกษุ ท. ! ฉันทโคก็ฉันทนั้น : สมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่ง เป็นผู้ฉลาดเรื่อง โลกนี้ ฉลาดเรื่อง โลกอื่น, เป็นผู้ฉลาดเรื่อง วัฏฏะ อันเป็นที่อยู่ของมาร ฉลาดเรื่อง วิวัฏฏะ อันไม่เป็นที่อยู่ของมาร, เป็นผู้ฉลาดเรื่อง วัฏฏะ อันเป็นที่อยู่ของมฤตยู ฉลาดเรื่อง วิวัฏฏะ อันไม่เป็นที่อยู่ของมฤตยู; ชนเหล่าใดสำคัญว่าถ้อยคำของสมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ควรฟังควรเชื่อ, ข้อนั้นจักเป็นไปเพื่อความสุข เป็นประโยชน์เกื้อกูล แก่ชนเหล่านั้น ล้นกาลนาน.

ภิกษุ ท. ! บรรดา เหล่าโคอุสภ อันเป็นโคพ่อฝูง เป็นโคนำฝูง ได้ว่ายตัดตรงกระแสน้ำคองคา ถึงฝั่งปากโน้นโดยสวัสดิ์ ; ภิกษุ ท. ! ฉันทโคก็ฉันทนั้น : เหล่าภิกษุ ผู้เป็นอรหันต์ ล้นอาสวะ จบพรหมจรรย์หมดกิจควรทำ ปลงภาระลงได้ ผู้มีประโยชน์ของตัวเองอันตามบรรลู่ได้แล้ว มีสัญญาชนในภพสิ้นรอบแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้ทั่วถึงโดยชอบ ; แม้ภิกษุเหล่านั้น ก็ได้ตัดฝ่ากระแสน้ำคองคา ถึงฝั่งโน้นแห่งนิพพาน โดยสวัสดิ์อย่างเดียวกัน.

ภิกษุ ท. ! **เหล่าโคพวกที่ใช้งานมีกำลัง และพวกที่เพิ่งฝึกใช้งาน** ได้ว่ายตัดตรงกระแสน้ำคองคา ถึงฝั่งปากโน้นโดยสวัสดิ์ ; ภิกษุ ท. ! ฉันทใดก็ฉันทนั้น : **เหล่าภิกษุอนาคามี ผู้เกิดผุดขึ้น** และปรินิพพานในชั้น (สุทธาวาส) นั้น ไม่จำเป็นต้องวกกลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชนเบื้องต่ำ ๕ ; แม้ภิกษุเหล่านั้น ก็ได้ตัดฝ่ากระแสน้ำตรงไปฝั่งโน้นแห่งนิพพานโดยสวัสดิ์ (ไม่มีถอยกลับ) อย่างเดียวกัน.

ภิกษุ ท. ! **เหล่าโคหนุ่มและโคสาวที่รุ่น ๆ** ก็ได้ว่ายตัดตรงกระแสน้ำคองคา ถึงฝั่งปากโน้นโดยสวัสดิ์ ; ภิกษุ ท. ! ฉันทใดก็ฉันทนั้น : **เหล่าภิกษุ ผู้เป็นสกทาคามี** เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชน ๓ และเพราะทำราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบาง จักมาสู่โลกนี้อีกคราวเดียวเท่านั้น แล้วก็จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ; แม้ภิกษุเหล่านั้น ก็ได้ตัดฝ่ากระแสน้ำตรงไปฝั่งโน้นแห่งนิพพานโดยสวัสดิ์ อย่างเดียวกัน.

ภิกษุ ท. ! **เหล่าลูกโคและโคที่ซุ่มดม** ก็ได้ว่ายตัดกระแสน้ำคองคา ถึงฝั่งปากโน้นโดยสวัสดิ์ ; ภิกษุ ท. ! ฉันทใดก็ฉันทนั้น : **เหล่าภิกษุ ผู้เป็นโสดาบัน** เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชน ๓ มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา ผู้เที่ยงแท้ ต่อการตรัสรู้ข้างหน้า ; แม้ภิกษุเหล่านั้น ก็ได้ตัดฝ่ากระแสน้ำตรงไปฝั่งโน้นแห่งนิพพานโดยสวัสดิ์ (ได้ในภายหลัง) อย่างเดียวกัน.

ภิกษุ ท. ! **ลูกโคอ่อนที่เกิดในวันนั้น** ว่ายไปตามเสียงร้องของแม่ ก็ได้ว่ายตัดตรงกระแสน้ำคองคา ถึงฝั่งปากโน้นโดยสวัสดิ์ : ภิกษุ ท. !

ฉันใดก็ฉันนั้น : เหล่าภิกษุ ผู้เดินทางไปตามกระแสแห่งธรรม^๑ ผู้เดินทางไปตามกระแสแห่งสัทธา^๒; แม้ภิกษุเหล่านั้น ก็ได้ตัดฝ่ากระแสแห่งมาร ตรงไปยังฝั่งโน้นแห่งนิพพานโดยสวัสดิ (ได้ในภายหลังสุด) อย่างเดียวกัน แล.

อุปัชฌายะที่ถูกต้องตามธรรม^๓

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ อย่าง พึงเป็นอุปัชฌายะให้อุปสมบทได้. ธรรมห้าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห้าอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ :

- (๑) เป็นผู้ประกอบด้วย กองศีลอันเป็นอเสขะ.
- (๒) เป็นผู้ประกอบด้วย กองสมาธิอันเป็นอเสขะ.
- (๓) เป็นผู้ประกอบด้วย กองปัญญาอันเป็นอเสขะ.
- (๔) เป็นผู้ประกอบด้วย กองวิมุตติอันเป็นอเสขะ.
- (๕) เป็นผู้ประกอบด้วย กองวิมุตติญาณทัสสนะอันเป็นอเสขะ.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ อย่างเหล่านี้แล พึงเป็นอุปัชฌายะให้อุปสมบทได้.

๑. ผู้เดินทางไปตามกระแสแห่งธรรม ได้แก่ผู้ตั้งอยู่ในโศคาปัตติมรรค ด้วยอำนาจพิจารณาธรรม ๖ ประการคือ ตา, หู, จมูก, ลิ้น, กาย, ใจ. ซึ่งทนต่อการเพ่งโดยประมาณอันยิ่ง แห่งปัญญาของบุคคลนั้น.

๒. ผู้เดินทางไปตามกระแสแห่งสัทธา ได้แก่ผู้ตั้งอยู่ในโศคาปัตติมรรค ด้วยอำนาจพิจารณาเห็นอนิจจัง ในสังขารทั้งหลาย.

๓. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๓๐๑/๒๕๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

อาจารย์ถูกที่ต้องตามกรรม^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้ประกอบด้วยกรรม ๕ อย่าง พึงเป็นอาจารย์ให้นิสสัยแก่กุลบุตรได้. กรรมห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ :

- (๑) เป็นผู้ประกอบด้วย กองศีลอันเป็นอเสขะ.
- (๒) เป็นผู้ประกอบด้วย กองสมาธิอันเป็นอเสขะ.
- (๓) เป็นผู้ประกอบด้วย กองปัญญาอันเป็นอเสขะ.
- (๔) เป็นผู้ประกอบด้วย กองวิมุตติอันเป็นอเสขะ.
- (๕) เป็นผู้ประกอบด้วย กองวิมุตติญาณทัสสนะอันเป็นอเสขะ.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้ประกอบด้วยกรรม ๕ อย่างเหล่านี้แล พึงเป็นอาจารย์ให้นิสสัยแก่กุลบุตรได้.

ผู้ควรมีศิษย์อุปัฏฐาก^๒

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้ประกอบด้วยกรรม ๕ อย่าง พึงให้สามเณรอุปัฏฐากได้. กรรมห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ :

- (๑) เป็นผู้ประกอบด้วย กองศีลอันเป็นอเสขะ.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๓๐๑/๒๕๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๓๐๑/๒๕๓, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

- (๒) เป็นผู้ประกอบด้วย กงสมาธิอันเป็นอเสขะ.
- (๓) เป็นผู้ประกอบด้วย กงปัญญาอันเป็นอเสขะ.
- (๔) เป็นผู้ประกอบด้วย กงวิมุตติอันเป็นอเสขะ.
- (๕) เป็นผู้ประกอบด้วย กงวิมุตติญาณทัสสนะอันเป็นอเสขะ.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้ประกอบด้วยกรรม ๕ อย่างเหล่านี้แล ฟังให้
สามเณรอุปัฏฐากได้.

เถระดี^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุชั้นเถระ ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๕ อย่างแล้ว ย่อม
เป็นที่รัก ที่ไว้วางใจ ที่เคารพ ที่ยกย่องสรรเสริญ ของพวกเพื่อนพรหมจรรย์
ด้วยกัน. องค์ประกอบห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) เธอ เป็นผู้ที่มีศีล, สำรวมด้วยปาติโมกขสังวร, สมบูรณ์ด้วย
มรรยาทและโคจร, มีปรกติเห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลาย แม้ที่ถือกันว่าเป็น
โทษเล็กน้อย, สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย.

(๒) เธอ เป็นพหูสูต ทรงจำธรรมที่ฟังแล้ว สั่งสมธรรมที่ฟังแล้ว :
ธรรมเหล่าใด มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่
สุด แสดงพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถะพร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธบริบูรณ์

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒/๑๒๕/๘๑, ตรีสแก้ภิกษุทั้งหลาย.

สิ้นเชิง ; ธรรมเหล่านั้นอันเธอได้ฟังมากแล้ว จำได้ ว่าได้คล่องแคล่วด้วย วาจา มองเห็นตามด้วยใจ เจาะแทงทะลุอย่างดีด้วยความเห็น.

(๓) เธอ เป็นผู้มีถ้อยคำงดงาม มีวิธีพูดได้เพราะ มีถ้อยคำถูกต้อง ตามความนิยมแห่งชาวเมือง สละสลวย ไม่ตะกุกตะกัก ทำให้เข้าใจ ความหมายได้ง่าย.

(๔) เธอ เป็นผู้ได้ตามต้องการ ได้ไม่ยาก ได้ไม่ลำบาก ซึ่งฉันททั้ง ๔ อันเนื่องในจิตอันยิ่ง เป็นทิฏฐุธรรมสุขวิหาร.

(๕) เธอ เป็นผู้กระทำให้แจ้ง ซึ่งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ อันหา อาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐุธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่^๑.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุชั้นเถระ ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๕ อย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นที่รัก ที่ไว้วางใจ ที่เคารพ ที่ยกย่องสรรเสริญ ของพวกเพื่อน พรหมจรรย์ด้วยกันแล.

เถระที่ไม่ต้องระวัง^๒

กัสสปะ ! ภิกษุ แม้เป็นเถระแล้ว แต่เป็นผู้ใคร่ต่อไตรสิกขาด้วย ตนเอง, สรรเสริญผู้ปฏิบัติในไตรสิกขา, ชักจูงผู้ไม่รักในไตรสิกขา,

๑. ที่ว่า “เข้าถึงแล้วแลอยู่” หมายถึงการอยู่ด้วยความรู้สึกอันสูงในคุณธรรมข้อนั้นตลอดเวลา ไม่มีว่างเว้น..
 ๒. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๓๐๗/๕๓๑, ครัสแก่ท่านพระมหากัสสปะ ที่นิคมของชาว โกศล ชื่อ ปังกรา.

กล่าวยกย่องผู้รักการปฏิบัติในไตรสิกขา ตามเวลาที่ควรแก่การยกย่อง ตามที่เป็นจริง ; กัสสปะ ! เราตถาคตสรรเสริญภิกษุเถระชนิกนี้.

ข้อนั้นเพราะอะไร ? เพราะเหตุว่า ภิกษุเหล่าอื่น รู้ว่า “พระศาสดา สรรเสริญภิกษุชนิกนี้ ” ก็จะคบหาแต่ภิกษุชนิกนั้น. ภิกษุเหล่าใดคบหา ภิกษุเถระชนิกนั้นเข้า ก็จะถือเอาภิกษุเถระชนิกนั้น เป็นตัวอย่างสืบไป ; การ ถือเอาภิกษุเถระชนิกนั้น เป็นตัวอย่าง ย่อมเป็นทางให้เกิดสิ่งอันเป็น ประโยชน์ และเป็นความสุข แก่ภิกษุเหล่านั้นเองสิ้นกาลนาน.

กัสสปะ ! เพราะเหตุนั้น เราจึงสรรเสริญภิกษุเถระชนิกนี้แล.

เถระบัณฑิต^๑

ภิกษุ ท. ! คนเราแม้ยังเป็นเด็กหนุ่มรุ่นคะนอง ผมดำสนิท ตั้งอยู่ในวัยเจริญ คือปฐมวัย, แต่ เขามีคำพูดเหมาะแก่กาล, พูดจริง, พูดได้ ประโยชน์, พูดเป็นธรรม, พูดเป็นวินัย, กล่าววาจาที่มีที่ตั้ง มีที่อ้างอิง มีที่สิ้นสุด ประกอบด้วยประโยชน์ ; คนผู้นั้น ย่อมถึงการถูกนับว่า เป็น “เถระบัณฑิต” โดยแท้.

เถระไม่วิปริต^๒

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเถระที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลแก่มหาชน ทำมหาชนให้มีความสุข ทำไปเพื่อ

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๒๘/๒๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๓๐/๘๘, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ความเป็นประโยชน์แก่คนเป็นอันมาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข ทั้งแก่
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย. ห่าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห่าอย่างคือ :-

- (๑) ภิกษุเป็นเถระ บวชมานาน มีพรรษาชุกกาลมาก.
- (๒) เป็นที่รู้จักกันมาก มีเกียรติยศ มีบริวาร ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต.
- (๓) เป็นผู้ร่ำรวยลาภด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลาน -
ปัจจัยเภสัชบริกขาร.
- (๔) เป็นพหูสูต ทรงจำธรรมที่ฟังแล้ว สั่งสมธรรมที่ฟังแล้วมาก
___ ฯลฯ ___
- (๕) และ เป็นสัมมาทิฐิ มีทัศนะอันถูกต้อง.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนี้ ทำคนเป็นอันมาก ให้เลิกละจากอสังขาร,
ให้ตั้งอยู่ในพระสังขาร. ประชาชนทั้งหลาย ย่อมถือเอาแบบอย่างของภิกษุ
นั้นไป เพราะคิดว่า เธอเป็นภิกษุเถระ บวชมานาน มีพรรษาชุกกาลมากบ้าง,
เพราะคิดว่า เธอเป็นภิกษุเถระ ที่มีมหาชนเชื่อถือ รู้จักกันมาก มีเกียรติยศ
มีบริวารมาก ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตบ้าง, เพราะคิดว่า เธอเป็นภิกษุเถระที่
ร่ำรวยลาภด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกขารบ้าง,
เพราะคิดว่า เธอเป็นภิกษุเถระ ที่เป็นพหูสูต ทรงจำธรรมที่ฟังแล้ว สั่งสม
ธรรมที่ฟังแล้วได้บ้าง, ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเถระ ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว
ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลแก่มหาชน ทำมหาชนให้มีความสุข ทำไปเพื่อ
ความเป็นประโยชน์แก่คนเป็นอันมาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข ทั้งแก่เทวดา
และมนุษย์ทั้งหลาย แล.

เถระไมโลเล (หลายแบบ)^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเถระที่ประกอบด้วยเหตุห้าอย่าง (ห้าหมวด) เหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นที่รัก ที่ไว้วางใจ ที่เคารพ ที่ยกย่องสรรเสริญ ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน. ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห้าอย่างคือ :-

(๑) ภิกษุชั้นเถระนั้น ไม่กำหนดในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด, ไม่ขัดเคืองในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง, ไม่หลงใหลในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความหลงใหล, ไม่ตื่นเต้นในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความตื่นเต้น, ไม่มัวเมาในอารมณ์ที่เป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา.

(๒) ภิกษุชั้นเถระนั้น เป็นผู้ปราศจากราคะ, เป็นผู้ปราศจากโทสะ, เป็นผู้ปราศจากโมหะ, เป็นผู้ไม่ลบหลู่คุณท่าน, เป็นผู้ไม่ตีตนเสมอท่าน.

(๓) ภิกษุชั้นเถระนั้น ไม่เป็นคนหลอกลวงเก่งด้วย, ไม่เป็นคนพูดพิรีพิไรเก่งด้วย, ไม่เป็นคนพูดหวานล่อมเก่งด้วย, ไม่เป็นคนปลุกคำทำทนายให้เกิดมานะเจ็บใจเก่งด้วย, ไม่เป็นคนหาทำไรทำนองเอาลาภต่อลาภเก่งด้วย.

(๔) ภิกษุชั้นเถระนั้น เป็นคนมีศรัทธา, มีความละเอียดรอบ, มีความกรงกลัวบาป, เป็นคนปรารถนาคความเพียร, เป็นคนมีปัญญา.

(๕) ภิกษุชั้นเถระนั้น เป็นคนอดใจได้ในรูปทั้งหลาย, อดใจได้ในเสียงทั้งหลาย, อดใจได้ในกลิ่นทั้งหลาย, อดใจได้ในรสทั้งหลาย, อดใจได้ในสัมผัสทางกายทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเถระที่ประกอบด้วยเหตุห้าอย่าง (ห้าหมวด) เหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นที่รัก ที่ไว้วางใจ ที่เคารพ ที่ยกย่องสรรเสริญ ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันแล.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒/๑๒๖-๑๒๘/๘๑-๘๕, ตรีสภกัภิกษุทั้งหลาย.

พ่อไม่ฆ่าลูก^๑

กัสสปะ ! เธอ จงกล่าวสอนภิกษุทั้งหลาย จงแสดงธรรมมีกถาแก่ภิกษุทั้งหลายบ้าง. กัสสปะ ! เรา หรือเธอ พึงช่วยกันกล่าวสอนภิกษุทั้งหลาย พึงช่วยกันแสดงธรรมมีกถาแก่ภิกษุทั้งหลาย.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ก็ในเวลา^๑นี้ ภิกษุช่างเป็นคนว่ายากนัก ประกอบด้วยเหตุที่ทำให้เป็นคนว่ายากด้วย ไม่อดทน ไม่ยอมรับคำตักเตือนโดยเคารพ” ท่านพระมหากัสสปะ กราบทูล.

กัสสปะ ! จริงอย่างเธอกล่าวนั้นแหละ, ในครั้งก่อน พวกภิกษุชั้นเถระ สมาทานการอยู่ป่าเป็นวัตร และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, สมาทานการบิณฑบาตเป็นวัตร และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, สมาทานการใช้ผ้าบังสุกุลเป็นวัตร และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, สมาทานการใช้จีวรเพียงสามผืนเป็นวัตร และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, เป็นผู้จำกัดความต้องการให้มีแต่น้อย และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, เป็นผู้สันโดษ และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, เป็นผู้อยู่สงบ และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, เป็นผู้อยู่อย่างไม่คลุกคลีกัน และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, เป็นผู้ปรารภความเพียร และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น. บรรดาภิกษุชั้นเถระเหล่านั้น, ภิกษุรูปใด สมาทานการอยู่ป่าเป็นวัตร ___ ฯลฯ ___ เป็นผู้ปรารภความเพียร และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น, ภิกษุชั้นเถระทั้งหลาย ก็อาราธนาให้นั่งเฉพาะภิกษุเถระรูปนั้น ด้วยคำเป็นต้นว่า “มาเถิด ภิกษุ ! ภิกษุรูปนี้ชื่ออะไร ? ภิกษุนี้ช่างมีวาสนาจริง ! ทั้งเป็นผู้ใคร่ต่อการปฏิบัติจริงด้วย ! มาเถิด ภิกษุ ! นิมนต์ท่านจงนั่งอาสนะนี้” ดังนี้.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต นิทาน. ส. ๑๖/๒๔๖/๔๕๔, ตรัสแก่ท่านพระมหากัสสปะ.

กัสสปะ ! ครั้นภิกษุชั้นเถระประพตักันอยู่อย่างนี้, ความคิดก็เกิดขึ้น
แก่พวกภิกษุใหม่ ว่า ได้ยินว่า ภิกษุรูปใด สมทานการอยู่ป่าเป็นวัตร-
___ ฯลฯ ___ เป็นผู้ปรารภความเพียร และทั้งกล่าวสรรเสริญการกระทำเช่นนั้น
ด้วย, พระเถระทั้งหลาย ย่อมนิมนต์เรอนั้นด้วยอาสนะ ด้วยคำเป็นต้นว่า
“มาเถิด ภิกษุ ! ภิกษุรูปนี้ชื่ออะไร ? ภิกษุนี้ช่างมีวาสนาจริง ! ทั้งเป็นผู้
ใคร่ต่อการปฏิบัติจริงด้วย ! มาเถิด ภิกษุ ! นิมนต์ท่าน จงนั่งอาสนะนี้” ดังนี้.
พวกภิกษุผู้บวชใหม่เหล่านั้น ก็พากันประพตักันเพื่อให้เป็นเช่นนั้น ; และข้อนั้น ย่อม
เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่พวกภิกษุเหล่านั้นเอง ล้นกาลนาน.

สมภารอุกหลัก^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ควร
ได้รับการยกย่องให้เป็นเจ้าอาวาส. ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

- (๑) เจ้าอาวาส สมบูรณ์ด้วยมรรยาท สมบูรณ์ด้วยวัตร.
- (๒) เจ้าอาวาส เป็นพหูสูต เป็นเจ้าตำรับ.
- (๓) เจ้าอาวาส เป็นผู้ปฏิบัติขัดเกลากิเลส ยินดีในการหลักเรือน ยินดี

ในกัลยาณธรรม.

- (๔) เจ้าอาวาส มีวาจาอ่อนหวาน พุดเพราะหู.
- (๕) เจ้าอาวาส มีปัญญา ไม่โง่เขลา ไม่เงอะงะ.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว ควร
ได้รับการยกย่องให้เป็นเจ้าอาวาสแล.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปลูกก. อ. ๒๒/๒๕๐/๒๓๑, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

สมภารไม่ติดถิ่น^๑

ภิกษุ ท. ! อานิสงส์ในการอยู่อย่างมีจุดหมาย ห้าอย่างเหล่านี้มีอยู่.
ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

(๑) เธอ ย่อมไม่มีความตระหนี่ที่อยู่ (คือไม่หวงเสนาสนะที่สบาย ๆ เมื่อมีผู้
อื่นมาอยู่ด้วยก็แบ่งให้อยู่อาศัย ด้วยความเต็มใจ).

(๒) เธอ ย่อมไม่มีความตระหนี่สกุลอุปัฏฐาก (คือยินดีให้ภิกษุอื่นรู้จักมักคุ้น
ด้วยสกุลอุปัฏฐากของตน).

(๓) เธอ ย่อมไม่มีการหวงลาภ (คือการอยู่อย่างมีจุดหมาย ไม่คิดสะสมสิ่งของ
จึงไม่มีการหวงสิ่งของต่าง ๆ ไว้ เพื่อการสะสม ยินดีแจกจ่ายลาภที่เกิดขึ้นเสมอ).

(๔) เธอ ย่อมไม่มีการหวงชื่อเสียง เกียรติยศ (คือมีมุทิตาจิตกับผู้ที่
ได้รับชื่อเสียงในถิ่นนั้น).

(๕) เธอ ย่อมไม่มีการหวงคุณธรรม (คือมีใจหวังอนุเคราะห์ให้ผู้อื่นเจริญ
ด้วยปริยัตติธรรม ปฏิปัตติธรรม และปฏิเวชธรรม ไม่คิดว่าจะเป็นคู่แข่งที่ครอบงำตน).

ภิกษุ ท. ! อานิสงส์ในการอยู่อย่างมีจุดหมาย มีห้าอย่างเหล่านี้แล.

สมภารไม่ติดที่อยู่^๒

ภิกษุ ท. ! อานิสงส์ในการอยู่อย่างมีจุดหมาย ห้าอย่างเหล่านี้มีอยู่.
ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๒๘๖/๒๒๔, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๒๘๖/๒๒๓, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

(๑) ภิกษุอยู่อย่างมีจุดหมาย ย่อมไม่มีภยันตรายของมาก ไม่เป็นผู้ชอบสะสมสิ่งของไว้มาก.

(๒) ภิกษุอยู่อย่างมีจุดหมาย ย่อมไม่มีเกสัชมาก ไม่เป็นผู้ชอบสะสมเกสัชไว้มาก.

(๓) ภิกษุอยู่อย่างมีจุดหมาย ย่อมไม่มีกิจมาก ไม่มีการงานที่ต้องจัดต้องทำมาก จึงเอาดีในหน้าที่ของสมณะโดยตรงได้.

(๔) ภิกษุอยู่อย่างมีจุดหมาย ย่อมไม่มีการคลุกคลีกับคฤหัสถ์และบรรพชิต ด้วยการคลุกคลีกันอย่างแบบคฤหัสถ์ อันเป็นสิ่งไม่สมควรแก่สมณะ.

(๕) ภิกษุอยู่อย่างมีจุดหมาย จะจากถิ่นที่อยู่ขึ้นไป เธอ ย่อมจากไปด้วยจิตที่ไม่หวังใย.

ภิกษุ ท. ! อานิสงส์ในการอยู่อย่างมีจุดหมาย มีห้าอย่างเหล่านี้แล.

สวรรค์ของสมภารเจ้าวัด^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุเจ้าอาวาส ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างแล้ว ย่อมบันเทิงใจเหมือนถูกพาตัวไปเก็บไว้ในสวรรค์ ฉะนั้น. องค์ประกอบห้าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห้าอย่างคือ :-

(๑) ภิกษุเจ้าอาวาส ย่อมใคร่ครวญ ใต้สวนให้รอบคอบเสียก่อน กล่าวตำหนิคนที่ควรตำหนิ.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒/๒๕๓/๒๓๖, ครัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

(๒) ภิกษุเจ้าอาวาส ย่อมใคร่ครวญ ใตฺสวณให้รอบคอบเสียก่อนกล่าว
ยกย่องคนที่ควรยกย่อง.

(๓) ภิกษุเจ้าอาวาส ย่อมใคร่ครวญ ใตฺสวณให้รอบคอบเสียก่อนแสดง
ความไม่เลื่อมใสให้ปรากฏ ในฐานะอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส.

(๔) ภิกษุเจ้าอาวาส ย่อมใคร่ครวญ ใตฺสวณให้รอบคอบเสียก่อนแสดง
ความเลื่อมใสให้ปรากฏ ในฐานะอันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส.

(๕) ภิกษุเจ้าอาวาส ไม่ทำไถยทานที่ทายกถวายด้วยศรัทธาให้ตกเสียไป.
ภิกษุ ท. ! ภิกษุเจ้าอาวาส ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้
แล้ว ย่อมบันเทิงใจเหมือนนกพาตัวไปเก็บไว้ในสวรรค์ ฉะนั้นแล.

หมวดที่สิบแปด จบ.

ผู้ชี้ชวนวิงวอน !

ยี่ ภิกขเว สตถารา กรณียี่ สาวกานัน
หิตะสีนา อนุภุมปะเกน อนุภุมปะ อูปาทาย
กตัง โว ตัง มยา

ภิกษุ ท. ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์
แก่กุล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

เอตานิ ภิกขเว รุกขมูลานิ
เอตานิ สุนฺดาการานิ

ภิกษุ ท. ! นั้น โคนไม้ทั้งหลาย, นั้น เรือนว่างทั้งหลาย.

ฉายถ ภิกขเว มา ปมาทตถ

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผาภิเษก, อย่าได้ประมาท.

มา ปจฺจมา วิปฺปฏิสารีโน อหฺวตถ

พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อยฺ โว อมฺหากัง อนุสาสนี

นี้แล เป็นวจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

(สพฺพตนวคฺค สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๓๔)

ขุมทรัพย์จากพระโศภน

หมวดที่ ๑๕

ว่าด้วย เณรานุญของโลก

- ๑ . เณรานุญ เกิดจากองค์สาม มีศีลเป็นต้น
- ๒ . เณรานุญ เกิดจากการมีสังวร
- ๓ . เณรานุญ เกิดจากการเป็นอยู่ชอบ
- ๔ . เณรานุญ เกิดจากการไม่ทำไปตามอำนาจกิเลส
- ๕ . เณรานุญ เกิดจากการไม่เป็นทาสตัณห
- ๖ . เณรานุญ เกิดจากการพิจารณาเห็นธรรม
- ๗ . เณรานุญ เกิดจากการไม่ลืมหัดปฏิบัติ
- ๘ . เณรานุญ เกิดจากการหมัดพิศสงทางใจ
- ๙ . เณรานุญ เกิดเพราะได้รับฝึกตามลำดับ

๑๐. พันัยกรรม ของ “พระสังฆบิดา”

ขุมทรัพย์จากพระโอรส

หมวดที่ ๑๕

ว่าด้วย เนื้อนาบุญของโลก

เนื้อนาบุญ เกิดจากองค์สาม มีศีลเป็นต้น^๑

ภิกษุ ท. ! ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชา ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบสามอย่างแล้ว ย่อมเป็นม้าที่คู่ควรแก่พระราชา เป็นราชพาหนะได้ และนับว่าเป็นของคู่บารมีของพระราชาด้วย. องค์ประกอบสามอย่างอะไรบ้างเล่า ? สามอย่างคือ ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชาในกรณีนี้ เป็นม้าสมบูรณ์ด้วยศีล ๑, สมบูรณ์ด้วยกำลัง ๑, สมบูรณ์ด้วยความไว ๑. ภิกษุ ท. ! ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชา ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบสามอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นม้าที่คู่ควรแก่พระราชา เป็นราชพาหนะได้ และนับว่าเป็นของคู่บารมีของพระราชาด้วย ;

ภิกษุ ท. ! ฉันทใดก็ฉันทนั้น : ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบสามอย่างแล้ว ย่อม เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า. องค์ประกอบสามอย่างอะไรบ้างเล่า ? สามอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ๑, สมบูรณ์ด้วยกำลัง ๑, สมบูรณ์ด้วยความไวแห่งปัญญา ๑.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ดิก. อ. ๒๐/๓๑๔/๕๓๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยสติ** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. !
 ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศีล, สำรวมด้วยปาติโมกขสังวร, สมบูรณ์ด้วย
 มรรยาทและโคจร, มีปรกติเห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลาย แม้ที่ถือกันว่าเป็น
 โทษเล็กน้อย, สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย. ภิกษุ ท. ! ภิกษุ
 อย่างนี้แล ชื่อว่า เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยสติ.

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลัง** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. !
 ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปรารถนาความเพียร เพื่อละสิ่งอันเป็นอกุศลทั้งหลาย
 เพื่อยังสิ่งอันเป็นกุศลทั้งหลายให้ถึงพร้อม เป็นผู้มีความเพียร
 ก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นคง ไม่ทอดทิ้งธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย. ภิกษุ ท. !
 ภิกษุอย่างนี้แล ชื่อว่า เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลัง.

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยความไวแห่งปัญญา** เป็น
 อย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “ทุกข์
 เป็นเช่นนี้ ๆ”, ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ”, ย่อม
 รู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ”, ย่อมรู้ชัด
 ตามที่เป็นจริงว่า “ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ”
 ดังนี้. ภิกษุ ท. ! ภิกษุอย่างนี้แล ชื่อว่า เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยความไวแห่งปัญญา.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบสามอย่างเหล่านี้แล้ว
 ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควร
 ทำอัญชลี เป็นเนืองนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

เนื่อนาบุญ เกิดจากการมีสังวร^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างแล้ว ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า. องค์ประกอบหกอย่างอะไรบ้างเล่า ? หกอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ :

(๑) ได้เห็นรูปด้วยตาแล้ว ไม่เกิดความยินดียินร้าย มีจิตมัชยัสถ์ เป็นกลาง มีความระลึกได้ และรู้สึกตัวอยู่เป็นประจำ.

(๒) ได้ฟังเสียงด้วยหูแล้ว ไม่เกิดความยินดียินร้าย มีจิตมัชยัสถ์ เป็นกลาง มีความระลึกได้ และรู้สึกตัวอยู่เป็นประจำ.

(๓) ได้ดมกลิ่นด้วยจมูกแล้ว ไม่เกิดความยินดียินร้าย มีจิตมัชยัสถ์ เป็นกลาง มีความระลึกได้ และรู้สึกตัวอยู่เป็นประจำ.

(๔) ได้ลิ้มรสด้วยลิ้นแล้ว ไม่เกิดความยินดียินร้าย มีจิตมัชยัสถ์ เป็นกลาง มีความระลึกได้ และรู้สึกตัวอยู่เป็นประจำ.

(๕) ได้สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกายแล้ว ไม่เกิดความยินดียินร้าย มีจิตมัชยัสถ์เป็นกลาง มีความระลึกได้ และรู้สึกตัวอยู่เป็นประจำ.

(๖) ได้รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ไม่เกิดความยินดียินร้าย มีจิตมัชยัสถ์เป็นกลาง มีความระลึกได้ และรู้สึกตัวอยู่เป็นประจำ.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

๑. บาลี พระพุทธทศายิต ฎก. อ. ๒๒/๓๑๐/๒๗๒, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

เนื่อนาบุญ เกิดจากการเป็นอยู่ชอบ^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบริษัทนี้ ไม่เหลวไหลเลย.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบริษัทนี้ ไม่เหลวแหลกเลย.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบริษัทนี้ ตั้งอยู่แล้วในธรรมที่เป็นสาระล้วน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุสงฆ์ประเภทเดี๋ยวนี้เท่านั้น, ภิกษุบริษัทประเภทเดี๋ยวนี้เท่านั้น, เป็นบริษัทที่หาดูได้ยากในโลก.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุสงฆ์ประเภทเดี๋ยวนี้เท่านั้น, ภิกษุบริษัทประเภทเดี๋ยวนี้เท่านั้น, เป็นบริษัทที่ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุสงฆ์ประเภทเดี๋ยวนี้เท่านั้น, ภิกษุบริษัทประเภทเดี๋ยวนี้เท่านั้น, เป็นบริษัทที่ทายกถวายทานด้วยสิ่งของเล็กน้อย แต่กลับมีผลมาก ; ทายกถวายทานเป็นอันมาก ผลก็ยิ่งเพิ่มขึ้นตามส่วน.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุสงฆ์ประเภทเดี๋ยวนี้เท่านั้น, ภิกษุบริษัทประเภทเดี๋ยวนี้เท่านั้น, เป็นบริษัทที่ควรจะไปดูไปเห็น แม้จะต้องเดินสินหนทางนับด้วยโยชน์ ๆ หรือถึงกับต้องพาเอาห่อเสบียงไปด้วยก็ควร.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต จตุกก. อ. ๒๑/๒๔๘/๑๕๐, ตรีสแก่ภิกษุสงฆ์ผู้นั่งแวดล้อมพระพุทธองค์อยู่โดยรอบ ล้วนแต่เป็นผู้นั่งสงบอยู่ด้วยกันทั้งหมด ในวันอุโบสถวันหนึ่ง ซึ่งมีข้อความดังเรื่องนี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุสงฆ์ประเภทเดิวนี้นั้น ซึ่ง พวกภิกษุผู้ถึงความ
เป็นเทพ ก็มีอยู่ในภิกษุสงฆ์นี้, พวกภิกษุผู้ถึงความ เป็นพรหม ก็มีอยู่ใน
ภิกษุสงฆ์นี้, พวกภิกษุผู้ถึงอาเนยฺหา ก็มีอยู่ในภิกษุสงฆ์นี้, พวกภิกษุผู้ถึง
ความเป็นอริยะ ก็มีอยู่ในภิกษุสงฆ์นี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้ถึงความ เป็นเทพ เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. !
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะสังัดจากกามและสังัดจากสิ่งอันเป็นอกุศลทั้งหลาย
จึงบรรลุมานที่หนึ่ง ซึ่งมีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกแล้วแลอยู่ ;
เพราะสงบวิตกวิจารณ์เสียได้ จึงบรรลุมานที่สอง อันเป็นเครื่องพองใสแห่งใจ
ในภายใน ทำให้เกิดสมาธิมีอารมณ์อันเดียว ไม่มีวิตกวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขอัน
เกิดแต่สมาธิแล้วแลอยู่ ; เพราะความจางไปแห่งปีติ ย่อมอยู่อุเบกขา มีสติ
สัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย จึงบรรลุมานที่สาม อันเป็นฌานที่พระ
อริยะเจ้ากล่าวว่ “ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข” ดังนี้แล้ว
แลอยู่ ; เพราะละสุขและละทุกข์เสียได้ และเพราะความดับหายไปแห่ง
โสมนัสและโทมนัสในกาลก่อน จึงบรรลุมานที่สี่ อันไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีแต่
ความที่สติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา แล้วแลอยู่. ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้
ถึงความ เป็นเทพ ย่อมมีได้ ด้วยอาการอย่างนี้แล.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้ถึงความ เป็นพรหม เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. !
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ แผ่จิตอันประกอบด้วยเมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา
สู่ทิศที่หนึ่ง ทิศที่สอง ที่สาม และที่สี่ โดยลักษณะอย่างเดียวกันตลอดโลกทั้งสิ้น
ในที่ทั้งปวง ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ และด้านขวาง, ด้วยจิตอันประกอบด้วย
เมตตา, กรุณา, มุทิตา, อุเบกขา อันไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท เป็นจิตกว้างขวาง

ประกอบด้วยคุณอันใหญ่หลวง หาประมาณมิได้แล้วแลอยู่. ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้ถึงความ เป็นพรหม ย่อมมิได้ ด้วยอาการอย่างนี้แล.

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุผู้ถึงอานเนชชา** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ในธรรมวินัยนี้, เพราะผ่านพ้นการกำหนดหมายในรูปเสียได้, เพราะความดับแห่งการกำหนดหมายในอารมณ์ที่จัดใจ, และเพราะการไม่ทำในใจ ซึ่งการกำหนดหมายในภาวะต่าง ๆ เสียได้ โดยประการทั้งปวง จึงเข้าถึงอากาสนัญจายตนะ อันมีการทำในใจว่า “อากาศไม่มีที่สิ้นสุด” ดังนี้, แล้วแลอยู่ ; เพราะผ่านพ้นอากาสนัญจายตนะเสียได้ โดยประการทั้งปวง จึงเข้าถึงวิญญาณัญจายตนะ อันมีการทำในใจว่า “วิญญาณไม่มีที่สิ้นสุด” ดังนี้, แล้วแลอยู่ ; เพราะผ่านพ้นวิญญาณัญจายตนะเสียได้ โดยประการทั้งปวง จึงเข้าถึงอากิญจัญญายตนะ อันมีการทำในใจว่า “อะไร ๆ ไม่มี” ดังนี้, แล้วแลอยู่ ; เพราะผ่านพ้นอากิญจัญญายตนะเสียได้ โดยประการทั้งปวง จึงเข้าถึงเนวสัณญาณาสัณญายตนะ, แล้วแลอยู่. ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ผู้ถึงอานเนชชา ย่อมมิได้ ด้วยอาการอย่างนี้แล.

ภิกษุ ท. ! **ภิกษุผู้ถึงความ เป็นอริยะ** เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุ ในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “ทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ”, ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ”, ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ”, ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า “ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นเช่นนี้ ๆ” ดังนี้. ภิกษุ ท. ! ภิกษุผู้ถึงความ เป็นอริยะ ย่อมมิได้ ด้วยอาการอย่างนี้แล.

เนื่อนาบุญ เกิดจากการไม่ทำไปตามอำนาจกิเลส^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างแล้ว ย่อมเป็นผู้
ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี
เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า. องค์ประกอบหกอย่าง
อะไรบ้างเล่า ? หกอย่างคือ :-

ภิกษุ ท. ! ในกรณีนี้ กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้
ด้วยการสังวร ภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วย การสังวร ๑, กิเลส
เป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยการเสพ ภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลส
เหล่านั้นได้แล้วด้วย การเสพ ๑, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึง
ละได้ด้วยการอดกลั้น ภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วย การอดกลั้น ๑,
กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยการงดเว้น ภิกษุก็เป็นผู้
ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วย การงดเว้น ๑, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่า
ใด จะพึงละได้ด้วยการบรรเทา ภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วย การ
บรรเทา ๑, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยภาวนา
ภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วย ภาวนา ๑.

ภิกษุ ท. ! กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยการสังวร
ภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วย การสังวร เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. !
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยกกายแล้วเป็นผู้สำรวมด้วยการสังวรใน
อินทรีย์คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อันเป็นอินทรีย์ที่เมื่อ
ภิกษุไม่สำรวมแล้ว, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่อง

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ฉกค. อ. ๒๒/๔๓๒/๓๒๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

คับแค้นและเร่าร้อน จะพึงบังเกิดขึ้น, และเมื่อภิกษุสำรวจแล้วเป็นอยู่, กิเลส เป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะไม่พึงบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้น. ภิกษุ ท. ! ข้อนี้เป็นเพราะเมื่อภิกษุไม่สำรวจ ด้วยอาการอย่างนี้, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะพึงบังเกิดขึ้น, และเมื่อภิกษุสำรวจแล้วเป็นอยู่ กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะไม่พึงบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้น. ภิกษุ ท. ! กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่านี้แล ที่เราเรียกว่า กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิต อันจะพึงละได้ด้วยการสังวร ซึ่งภิกษุนั้นละได้แล้ว ด้วยการสังวร.

ภิกษุ ท. ! กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่านี้ จะพึงละได้ด้วยการเสพ ซึ่งภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านี้ได้แล้วด้วย การเสพ เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว จึงนุ่งห่มจีวร เพียงเพื่อบำบัดความหนาว, เพื่อบำบัดความร้อน, เพื่อบำบัดสัมผัสเหลือบ ยุงลม แดด สัตว์เสือกกลานทั้งหลาย, เพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่ให้ความอายกำเริบ ; เธอพิจารณาโดยแยบคายแล้ว จึงบริโภคนิเวศนา ไม่ใช่เพื่อเล่น ไม่ใช่เพื่อมัวเมา ไม่ใช่เพื่อประดับ ไม่ใช่เพื่อตกแต่ง, แต่ฉันเพียงเพื่อให้กายนี้ตั้งอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตเป็นไป เพื่อป้องกันความลำบาก เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์, ด้วยคิดว่า เราจักกำจัดเวทนาเก่า (คือหิว) เสีย แล้วไม่ทำเวทนาใหม่ (คืออิมจนอิดอัด) ให้เกิดขึ้น. ความที่อายุดำเนินไปได้, ความไม่มีโทษเพราะอาหาร, และความอยู่ผาสุกสำราญจักมีแก่เรา ; เธอพิจารณาโดยแยบคายแล้ว จึงใช้สอยเสนาสนะ เพียงเพื่อบำบัดความหนาว, เพื่อบำบัดความร้อน, เพื่อบำบัดสัมผัสเหลือบ ยุงลม แดด สัตว์เสือกกลานทั้งหลาย, เพียงเพื่อบรรเทาอันตรายแต่ฤดู และ

เพื่อความเป็นผู้ยินดีในการหลีกเร้นอยู่ ; เธอพิจารณาโดยแยกกายแล้ว จึงบริโภค
 ทยุกยาซึ่งเป็นปัจจัยเกื้อกูลแก่คนไข้ เพียงเพื่อบำบัดทุกข์เวทนาอันเกิดจากอาพาธ
 ต่าง ๆ และเพียงเพื่อความเป็นผู้ไม่ต้องทนทุกข์เป็นอย่างยิ่ง. ภิกษุ ท. ! ข้อนี้เป็น
 เพราะ เมื่อภิกษุไม่พิจารณาแล้วเสพ ด้วยอาการอย่างนี้, กิเลสเป็นเครื่องเศร้า
 หมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะพึงบังเกิดขึ้น, และเมื่อ
 ภิกษุพิจารณาแล้วจึงเสพอยู่ กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่อง
 คับแค้นและเร่าร้อน จะไม่พึงบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้น. ภิกษุ ท. ! กิเลสเป็นเครื่อง
 เศร้าหมองจิตเหล่านี้แล ที่เราเรียกว่า กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตอันจะพึงละ
 ได้ด้วยการเสพ ซึ่งภิกษุนั้นละได้แล้วด้วยการเสพ.

ภิกษุ ท. ! กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่านี้แล จะพึงละได้ด้วย
 การอดกลั้น ซึ่งภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วย การอดกลั้น เป็น
 อย่างไรเล่า? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้อดทนต่อความหนาว ต่อ
 ความร้อน, เป็นผู้อดทนต่อความหิว ต่อความกระหาย, เป็นผู้อดทนต่อสัมผัสอันเกิด
 จาก เหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เสือกคลานทั้งหลาย, เป็นผู้มีชาติแห่งบุคคลผู้
 อดกลั้นต่อคลองแห่งถ้อยคำอันหยาบคาย อันว่าร้าย, และเป็นผู้อดกลั้นต่อ
 ทุกขเวทนาในร่างกายที่เกิดขึ้นแล้ว อย่างกล้าแข็ง แสบเผ็ด ขมขื่น ไม่เป็นที่สบายใจ
 หรือจวนจะถึงแก่ชีวิตได้. ภิกษุ ท. ! ข้อนี้เป็นเพราะเมื่อภิกษุไม่อดกลั้นอดทนด้วย
 อาการอย่างนี้, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและ
 เร่าร้อน จะพึงบังเกิดขึ้น, และเมื่อภิกษุอดกลั้นอดทนอยู่ กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมอง
 จิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะไม่พึงบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้น.
 ภิกษุ ท. ! กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่านี้แล ที่เราเรียกว่า กิเลสเป็นเครื่อง
 เศร้าหมองจิตอันจะพึงละได้ด้วยการอดกลั้น ซึ่งภิกษุนั้นละได้แล้วด้วยการอดกลั้น.

ภิกษุ ท. ! กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยการงดเว้น ซึ่งภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วยการงดเว้น เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยกกายแล้ว ย่อมงดเว้นจากช้ำงดู, ม้าดู, โคดู, สุนัขดู ; งู หลักตอ ขวากหนาม ห้วยเหว บ่อของโสโครก หลุมอุจจาระ^๑, และงดเว้นที่ที่ไม่ควรนั่ง ที่ไม่ควรไป และการคบพวกเพื่อนที่ลามก อันวิญญูชนเพื่อนพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย จัดไว้ในฐานะที่ต่ำทราม ; ภิกษุนั้นพิจารณาโดยแยกกายแล้ว ย่อมงดเว้นที่ที่ไม่ควรนั่ง ที่ไม่ควรไปนั้น ๆ เสีย และย่อมงดเว้นพวกเพื่อนที่ลามกเหล่านั้นเสียโดยสิ้นเชิง. ภิกษุ ท. ! ข้อนี้เป็นเพราะเมื่อภิกษุไม่งดเว้น ด้วยอาการอย่างนี้, กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะพึงบังเกิดขึ้น, และเมื่อภิกษุงดเว้นอยู่ กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะไม่พึงบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้น. ภิกษุ ท. ! กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่านี้แล ที่เราเรียกว่า กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิต อันจะพึงละได้ด้วยการงดเว้น ซึ่งภิกษุนั้นละได้แล้วด้วยการงดเว้น.

ภิกษุ ท. ! กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองจิตเหล่าใด จะพึงละได้ด้วยการบรรเทา ซึ่งภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วยการบรรเทา เป็นอย่างไรเล่า ? ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยกกายแล้ว ย่อมไม่รับเอาไว้ในใจ ย่อมละเสีย ย่อมบรรเทา ย่อมทำให้สิ้นสุด ย่อมทำให้ถึงความมีไม่ได้ ซึ่งกามวิตก, พยาบาทวิตก, วิหิงสาวิตก อันบังเกิดขึ้นแล้ว ; และย่อมไม่รับเอาไว้ในใจ ย่อมละเสีย ย่อมบรรเทา ย่อมทำให้สิ้นสุด ย่อมทำ

๑. ตรงนี้รู้สึกแปลก และเข้าใจว่า ท่านหมายถึงความไม่ปรกติแห่งจิตที่เกิดขึ้น เพราะได้พบเห็นเหล่าสัตว์ร้ายต่าง ๆ มีการกลัวและการเกลียด เป็นต้น.

ให้ถึงความมีไม่ได้ ซึ่งสิ่งอันเป็นอกุศลลามกทั้งหลาย ที่บังเกิดขึ้นแล้ว. ภิกษุ ท. !
 ข้อนี้เป็นเพราะ เมื่อภิกษุไม่บรรเทา ด้วยอาการอย่างนี้, กิเลสเป็นเครื่อง
 เส้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะพึงบังเกิดขึ้น, และ
 เมื่อภิกษุบรรเทาอยู่ กิเลสเป็นเครื่องเส้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่อง
 คับแค้นและเร่าร้อน จะไม่พึงบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้น. ภิกษุ ท. ! กิเลสเป็น
 เครื่องเส้าหมองจิตเหล่านี้แล ที่เราเรียกว่า กิเลสเป็นเครื่องเส้าหมองจิต
 อันจะพึงละได้ด้วยการบรรเทา ซึ่งภิกษุนั้นละได้แล้วด้วยการบรรเทา.

ภิกษุ ท. ! กิเลสเป็นเครื่องเส้าหมองจิตเหล่านี้ จะพึงละได้ด้วย
 ภาวนา ซึ่งภิกษุก็เป็นผู้ละกิเลสเหล่านั้นได้แล้วด้วย ภาวนา เป็นอย่างไรเล่า ?
 ภิกษุ ท. ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยกกายแล้ว ย่อมอบรมสติสัม-
 โโพชฌงค์, ย่อมอบรมธัมมวิจยสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมวิริยสัมโพชฌงค์, ย่อม
 อบรมปีติสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมปีสัทธิสัมโพชฌงค์, ย่อมอบรมสมาธิสัม
 โโพชฌงค์, ย่อมอบรมอุpekขาสัมโพชฌงค์ อัน (แต่ละอย่าง ๆ) ย่อมอาศัย
 วิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ และน้อมไปเพื่อความปล่อย. ภิกษุ ท. !
 ข้อนี้เป็นเพราะ เมื่อภิกษุ ไม่ภาวนา ด้วยอาการอย่างนี้, กิเลสเป็นเครื่องเส้า
 หมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับแค้นและเร่าร้อน จะพึงบังเกิดขึ้น, และ
 เมื่อภิกษุภาวนาอยู่ กิเลสเป็นเครื่องเส้าหมองจิตทั้งหลาย อันเป็นเครื่องคับ
 แค้นและเร่าร้อน จะไม่พึงบังเกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้น. ภิกษุ ท. ! กิเลสเป็น
 เครื่องเส้าหมองจิตเหล่านี้แล ที่เราเรียกว่า กิเลสเป็นเครื่องเส้าหมอง
 จิตอันจะพึงละได้ด้วยภาวนา ซึ่งภิกษุนั้นละได้แล้วด้วยภาวนา.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างเหล่านี้แล้ว
 ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควร
 ทำอัญชลีเป็นเนื่อนานบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

เนื่อนาบุญ เกิดจากการไม่เป็นทาสตัณหา^๑

ภิกษุ ท. ! ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชา ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบ หกอย่างแล้ว ย่อมเป็นม้าที่คู่ควรแก่พระราชา เป็นราชพาหนะได้ และนับว่า เป็นของคู่บารมีของพระราชาด้วย. องค์ประกอบหกอย่างอะไรบ้างเล่า ? หกอย่างคือ ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชา ในกรณีนี้ :

- (๑) เป็นม้าอดทนต่อรูปทั้งหลาย.
- (๒) เป็นม้าอดทนต่อเสียงทั้งหลาย.
- (๓) เป็นม้าอดทนต่อกลิ่นทั้งหลาย.
- (๔) เป็นม้าอดทนต่อรสทั้งหลาย.
- (๕) เป็นม้าอดทนต่อสัมผัสทางกายทั้งหลาย.
- (๖) เป็นม้าสมบูรณ์ด้วยกำลัง.

ภิกษุ ท. ! ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชา ที่ประกอบด้วยองค์ ประกอบหกอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นม้าที่คู่ควรแก่พระราชา เป็นราชพาหนะ ได้ และนับว่าเป็นของคู่บารมีของพระราชาด้วย ;

ภิกษุ ท. ! ฉันทใดกัฉันทนั้น : ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่าง แล้ว ย่อม เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า. องค์ประกอบ หกอย่างอะไรบ้างเล่า ? หกอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ :

- (๑) เป็นผู้อดได้เฉยได้ต่อความยั่วใจของ รูปทั้งหลาย.
- (๒) เป็นผู้อดได้เฉยได้ต่อความยั่วใจของ เสียงทั้งหลาย.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ฉกุก. อ. ๒๒/๓๑๔/๒๗๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

- (๓) เป็นผู้อดได้เฉยได้ต่อความยั่วใจของ กลิ่นทั้งหลาย.
- (๔) เป็นผู้อดได้เฉยได้ต่อความยั่วใจของ รสทั้งหลาย.
- (๕) เป็นผู้อดได้เฉยได้ต่อความยั่วใจของ สัมผัสทางกายทั้งหลาย.
- (๖) เป็นผู้อดได้เฉยได้ต่อความยั่วใจของ ธรรมารมณ์ทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบหกอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชติ เป็นเนื่อนานบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

เนื่อนานบุญ เกิดจากการพิจารณาเห็นธรรม^๑

ภิกษุ ท. ! บุคคล เจ็ด จำพวกเหล่านี้ เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชติ เป็นเนื่อนานบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า. เจ็ด จำพวกอะไรบ้างเล่า? เจ็ด จำพวกคือ :-

ภิกษุ ท. ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในสังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความไม่เที่ยง เป็นผู้ใส่ใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดตกบกพร่องในความไม่เที่ยง ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา ; บุคคลนั้น ได้กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต สุตตค. อ. ๒๓/๑๓/๑๖, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ภิกษุ ท. ! นี้แล เป็นบุคคลแรก ซึ่ง เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! ข้อต่อไปอีกคือ บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในสังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความไม่เที่ยง เป็นผู้ใส่ใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดตกบกพร่องในความไม่เที่ยง ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา ; อนึ่ง ความสิ้นอาสวะ และความสิ้นชีวิต ของบุคคลนั้น มีขึ้นไม่ก่อนไม่หลังกว่ากัน (คือมรรณภาพพร้อมกับความสิ้นอาสวะ). ภิกษุ ท. ! นี้แล เป็นบุคคลที่สอง ซึ่ง เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! ข้อต่อไปอีกคือ บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในสังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความไม่เที่ยง เป็นผู้ใส่ใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอ ไม่ขาดตกบกพร่องในความไม่เที่ยง ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา ; บุคคลนั้น เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชน์ เบื้องต่ำ ๕ เป็น อंतरาปรินิพพานีบุคคล.^๑ ภิกษุ ท. ! นี้แลเป็นบุคคลที่สาม ซึ่ง เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควร

๑. บุคคลผู้ปรินิพพานในระหว่าง คือพระอนาคามี ที่ละสัญญาชน์เบื้องบนเพิ่มขึ้นอีก ๕ อย่างคือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา เหล่านี้แล้ว ได้บรรลุดุอรหัตตผล ไม่ทันถึงครึ่งอายุประมาณ ก็ปรินิพพาน.

ทำอัญชติ เป็นเนื่อนานบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! ข้อต่อไปอีกคือ บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในสังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความไม่เที่ยง เป็นผู้ฝังใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอ ไม่ขาดตกบกพร่องในความไม่เที่ยง ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา บุคคลนั้น เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชนัน์เบื้องต่ำ ๕ เป็น อุปหัจจปรินิพพายีบุคคล^๑. ภิกษุ ท. ! นี้แล เป็นบุคคลที่สี่ ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชติ เป็นเนื่อนานบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! ข้อต่อไปอีกคือ บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในสังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความไม่เที่ยง เป็นผู้ฝังใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดตกบกพร่องในความไม่เที่ยง ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา ; บุคคลนั้น เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชนัน์เบื้องต่ำ ๕ เป็น อสังขารปรินิพพายีบุคคล^๒. ภิกษุ ท. ! นี้แล เป็นบุคคลที่ห้า ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชติ เป็นเนื่อนานบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

๑. บุคคลผู้ปรินิพพานเมื่อครบอายุ คือพระอนาคามี ที่มีอายุเกินถึงกำหนดหรือพอจดอายุประมาณก็ได้บรรลุอหัตตผล แล้วก็ปรินิพพาน.

๒. บุคคลผู้ปรินิพพานโดยไม่ต้องทำความเพียรมาก.

ภิกษุ ท. ! ข้อต่อไปอีกคือ บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในสังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความไม่เที่ยง เป็นผู้ใส่ใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอ ไม่ขาดตกบกพร่องในความไม่เที่ยง ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา ; บุคคลนั้น เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชนเบื้องต่ำ ๕ เป็น **สังขารปรินิพพายีบุคคล**^๑. ภิกษุ ท. ! นี้แล เป็นบุคคลที่หก ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! ข้อต่อไปอีกคือ บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ในสังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความไม่เที่ยง เป็นผู้ใส่ใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอ ไม่ขาดตกบกพร่องในความไม่เที่ยง ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา ; บุคคลนั้น เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชนเบื้องต่ำ ๕ เป็น **ผู้มีกระแสในเบื้องบนไปสู่อกนิฏฐภาพ**^๒. ภิกษุ ท. ! นี้แล เป็นบุคคลที่เจ็ด ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

๑. บุคคลผู้ปรินิพพาน โดยต้องทำความเพียรมาก.

๒. บุคคลผู้ละสัญญาชนเบื้องต่ำ ๕ ไปได้แล้ว จักเกิดโดยวิธีแห่งโอปปาติกะกำเนิด ในชั้นสุทธาวาสขึ้นไปจนถึงชั้นอกนิฏฐภาพ แล้วละสัญญาชนเบื้องบนเพิ่มขึ้นอีก ๕ อย่าง ก็บรรลุดุรหัตตผลแล้วก็ปรินิพพานในที่นั้น.

(อีกสูตรหนึ่ง)^๑

ภิกษุ ท. ! บุคคล เจ็ด จำพวกเหล่านี้ เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของ
ต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนานบุญของโลก ไม่มี
นานบุญอื่นยิ่งกว่า. เจ็ด จำพวกอะไรบ้างเล่า ? เจ็ด จำพวก คือ :-

ภิกษุ ท. ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความเป็นทุกข์
ในสังขารทั้งหลายทั้งปวง เป็นอยู่. __-__๑ล๑__-__ (ข้อความต่อไปของสูตรนี้เป็นไปทำนอง
เดียวกันกับสูตรก่อน ผิดกันแต่สูตรนี้ กล่าวถึงความ เป็นทุกข์ แทนที่จะกล่าวถึงความไม่เที่ยง, ผู้อ่านอาจ
เติมข้อความให้เต็มได้ด้วยตนเอง โดยใส่คำว่า “ความเป็นทุกข์” แทนคำว่า “ความไม่เที่ยง” เท่านั้น
จึงไม่เรียงไว้ตลอดทั้งสูตร ในที่นี้).

(อีกสูตรหนึ่ง)^๒

ภิกษุ ท. ! บุคคล เจ็ด จำพวกเหล่านี้ เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่
ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนานบุญของโลก ไม่มี
นานบุญอื่นยิ่งกว่า. เจ็ด จำพวกอะไรบ้างเล่า ? เจ็ด จำพวกคือ :-

ภิกษุ ท. ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความเป็น
อนัตตาในธรรมทั้งหลายทั้งปวง เป็นอยู่. __-__๑ล๑__-__ (ข้อความต่อไปของสูตรนี้ ก็เป็น
ไปทำนองเดียวกับสูตรแรก ผิดกันแต่สูตรนี้ กล่าวถึงความ เป็นอนัตตา แทนที่จะกล่าวถึงความไม่เที่ยง และ
ความเป็นทุกข์, ผู้อ่านอาจเติมข้อความให้เต็มได้ด้วยตนเอง จึงไม่เรียงไว้ตลอดทั้งสูตร).

(อีกสูตรหนึ่ง)^๓

ภิกษุ ท. ! บุคคล เจ็ด จำพวกเหล่านี้ เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่
ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนานบุญของโลก ไม่มี
นานบุญอื่นยิ่งกว่า. เจ็ด จำพวกอะไรบ้างเล่า ? เจ็ด จำพวกคือ :-

๑, ๒, ๓. บาลี พระพุทธทศายัต สุตตค. อ. ๒๓/๑๔/๑๗.

ภิกษุ ท. ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความเป็นสุขในนิพพานเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความเป็นสุขอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความเป็นสุขเป็นผู้ฝังใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดตกบกพร่องในความเป็นสุข ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา ; บุคคลนั้น ได้กระทำให้แจ้ง ซึ่งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติอันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฏฐุธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่. ภิกษุ ท. ! นี้แล เป็น **บุคคลแรก** ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! ข้อต่อไปอีกคือ บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความเป็นสุขในนิพพานเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความเป็นสุขอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความเป็นสุข เป็นผู้ฝังใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอไม่ขาดตกบกพร่องในความเป็นสุข ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา ; อนึ่ง ความสิ้นอาสวะ และความสิ้นชีวิต ของบุคคลนั้น มีขึ้นไม่ก่อนไม่หลังกว่ากัน (คือมรณภาพพร้อมกับความสิ้นอาสวะ). ภิกษุ ท. ! นี้แล เป็น **บุคคลที่สอง** ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! ข้อต่อไปอีกคือ บุคคลบางคนในกรณีนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความเป็นสุขในนิพพานเป็นอยู่ มีความกำหนดหมายในความเป็นสุขอยู่เป็นประจำ กำหนดรู้พร้อมเฉพาะในความเป็นสุข เป็นผู้ฝังใจอย่างติดต่อสม่ำเสมอ ไม่ขาดตกบกพร่องในความเป็นสุข ถือเอารอบอยู่ (ซึ่งธรรมนั้น) ด้วยปัญญา ; บุคคลนั้น เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชนันเป็งดำ ๕ เป็นอันตราปรินิพพายีบุคคล. **ที่สาม** ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ; บุคคลนั้น เพราะความสิ้นไปรอบ

แห่งสัญญาชนม์เบื้องต่ำ ๕ เป็นอุปหัจจปรินิพพายบุคคล, __ **ที่สี่** ซึ่งเป็นผู้ควร
 แก่ของบูชา __ เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ; บุคคลนั้น
 เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชนม์เบื้องต่ำ ๕ เป็นอสังขารปรินิพพายบุคคล,
 __ **ที่ห้า** ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา __ เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่น
 ยิ่งกว่า ; บุคคลนั้น เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชนม์เบื้องต่ำ ๕ เป็น
 สสังขารปรินิพพายบุคคล, __ **ที่หก** ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา __ เป็นเนื่อนาบุญ
 ของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ; บุคคลนั้นเพราะความสิ้นไปรอบแห่งสัญญาชนม์
 เบื้องต่ำ ๕ เป็นผู้มิกระแสนเบื่องบนไปสู่อกนิฏฐภพ. ภิกษุ ท. ! นี้แล เป็น
บุคคลที่เจ็ด ซึ่งเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ
 ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า°.

ภิกษุ ท. ! บุคคล เจ็ด จำพวกเหล่านี้แล เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควร
 แก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก
 ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

เนื่อนาบุญ เกิดจากการไม่ลืมหำปฎิญาณ^๒

ภิกษุ ท. ! บุคคล แแปด จำพวกเหล่านี้ เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่

๑. ข้อความแห่งสูตรนี้ แปรจากที่เราเคยทราบกันว่า ความเป็นอาหุเนยยบุคคลนั้นครอบคลุมลงมา
 ถึง พระสกทาคามี และพระโสดาบันด้วย, จะยุติเป็นอย่างไร ขอฝากท่านผู้รู้ทั้งหลายช่วยวินิจฉัยต่อไป.

๒. บาลี พระพุทธทศายิต อฎฐก. อ. ๒๓/๓๐๑/๑๔๕, ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก
ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า. แแปด จำพวกอะไรบ้างเล่า? แแปด จำพวกคือ :-

- (๑) พระโศดาบัน,
- (๒) พระผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งโศดาปัตติผล,
- (๓) พระสกทาคามี,
- (๔) พระผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งสกทาคามีผล,
- (๕) พระอนาคามี,
- (๖) พระผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอนาคามีผล,
- (๗) พระอรหันต์,
- (๘) พระผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นพระอรหันต์.

ภิกษุ ท.! บุคคล แแปด จำพวกเหล่านี้แล เป็นผู้ควรแก่ของบูชา
ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของ
โลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

“ผู้ปฏิบัติแล้ว ๔ จำพวก และผู้ตั้งอยู่ในผลแล้ว ๔ จำพวก
นี้แหละ สงฆ์ ที่เป็นคนตรง, เป็นผู้ตั้งมั่นแล้วในปัญญา
และศีล ย่อมกระทำให้เกิดบุญอื่นเนื่องด้วยอุปธิ^๑ แก่
มนุษย์ทั้งหลาย ผู้มีความต้องการด้วยบุญ กระทำการ
บูชาอยู่; ทานที่ให้แล้วในสงฆ์ จึงมีผลมาก”.

๑. บาลีว่า “โอปรก” มีคำแก้ว่า “อตุตทวชนกปฏิสนธิปวัตติวิปากทายกา” ซึ่งแปลว่า
“เป็นผู้ให้เกิดอตุตทภาพและให้วิบากอันเป็นไปเพื่อการปฏิสนธิใหม่”.

เนื่อนาบุญ เกิดจากการหมดพิษสงทางใจ^๑

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างแล้ว ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า. องค์ประกอบห้าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห้าอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้:

- (๑) เป็นผู้สมบูรณ์ด้วย สีล.
- (๒) เป็นผู้สมบูรณ์ด้วย สมาธิ.
- (๓) เป็นผู้สมบูรณ์ด้วย ปัญญา.
- (๔) เป็นผู้สมบูรณ์ด้วย วิมุตติ.
- (๕) เป็นผู้สมบูรณ์ด้วย วิมุตติญาณทัตถสนะ.

(อีกสูตรหนึ่ง)^๒

- (๑) เป็นผู้ประกอบด้วย สีลขั้นอันเป็นอเสขะ.
- (๒) เป็นผู้ประกอบด้วย สมาธิขั้นอันเป็นอเสขะ.
- (๓) เป็นผู้ประกอบด้วย ปัญญาขั้นอันเป็นอเสขะ.
- (๔) เป็นผู้ประกอบด้วย วิมุตติขั้นอันเป็นอเสขะ.
- (๕) เป็นผู้ประกอบด้วย วิมุตติญาณทัตถสนขั้นอันเป็นอเสขะ.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบห้าอย่างเหล่านี้แล้ว

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒/๑๕๒/๑๐

๒. บาลี พระพุทธภาษิต ปรุจก. อ. ๒๒/๑๕๒/๑๐๘.

ยอมเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควร
ทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

เนื่อนาบุญ เกิดเพราะได้รับการฝึกตามลำดับ^๑

ภัททาลี! พวกเธอ ยังมีอะไร ๆ น้อยนัก ครั้งเมื่อเราได้แสดงธรรม--
ปริยายเปรียบด้วยม้าอาชาไนยหนุ่ม ให้แก่พวกเธอทั้งหลาย โดยสมัยนั้น. เธอ
ยังระลึกอุปมาเรื่องนั้นได้อยู่หรือ ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ก็อุปมาเรื่องนั้น ข้าพระองค์ระลึกไม่ได้แล้ว พระเจ้าข้า”.

ภัททาลี! ในข้อที่ระลึกไม่ได้นั้น เธออาศัยอะไรเป็นเหตุเล่า ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! เพราะเหตุว่า ข้าพระองค์นั้น มิได้ทำให้สมบูรณ์ด้วยสิกขา
ในคำสั่งสอนของพระศาสดามาสิ้นเวลานานนักหนาแล้ว พระเจ้าข้า”.

ภัททาลี! นั่น มิใช่เหตุ, นั่น มิใช่ปัจจัยดอก. ที่แท้นั้นเราคอย
จับคูใจของเธอด้วยใจของเรามาจนช้ำ จนทราบว่า “โมฆบุรุษผู้นี้ เมื่อเรา
กำลังแสดงธรรมอยู่ ก็หาได้ทำตนให้เป็นคนมีความต้องการด้วยธรรมไม่
กลับไม่สนใจ ไม่ประมวลเอาเข้ามาด้วยใจทั้งหมด ไม่เงี่ยโสตลงฟังธรรม”
ดังนี้. ภัททาลี! ก็แต่ว่า เราจักแสดงธรรมปริยายเปรียบด้วยม้าอาชาไนยหนุ่ม
ให้แก่เธอซ้ำอีก, เธอจงฟังธรรมปริยายนั้น ทำในใจให้สำเร็จประโยชน์เกิด,
เราจักกล่าวบัดนี้.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต ภัททาลีสูตร ม. ม. ๑๓/๑๗๕/๑๗๓, ตรัสแก่พระภัททาลี ผู้หัวคือ
ถือรัน ไม่ยอมทำตามคำวิงวอนของพระพุทธองค์ที่ทรงชี้ชวนว่า “มาเถิด แม้พวกเธอทั้งหลาย ก็จง
ถัน โภชนะแต่ในที่นั่งแห่งเดียว. พวกเธอทั้งหลาย เมื่อฉันอยู่ซึ่งโภชนะแต่ในที่นั่งแห่งเดียว จักรู้สึก
ความที่เป็นผู้มีอาพาธน้อย มีทุกข์น้อย มีความเบากายกระปรี้กระเปร่า มีกำลังและมีความสุข” ดังนี้.
แต่เมื่อท่านภัททาลีได้ฟังธรรมเรื่อง “อุปมาด้วยม้าอาชาไนยหนุ่ม” ข้าเป็นครั้งที่สองก็กลับใจได้ และ
เข้าใจซาบซึ้งในพระพุทธดำรัสนั้น มีใจสูงขึ้นด้วยปิติแล้ว.

เมื่อท่านภัทททาลิทูลสนองพระพุทธคำรัสแล้ว, พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้ดำรัสพระพุทธวจนะนี้ต่อไปว่า :-

ภัทททาลิ! เปรียบเหมือนคนฝึกม้าผู้สามารถ ได้ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีมาแล้วในชั้นแรก ย่อมฝึกให้รู้จัก การรับสวมบังเหียนก่อน. เมื่อม้านั้นถูกฝึกให้รู้จักการรับสวมบังเหียนอยู่, พยศต่าง ๆ ที่ม้าประพฤติเป็นข้าศึกเป็นหลักตอเสพผิดคึ้นรน เหมือนลักษณะของม้าที่ยังไม่เคยถูกฝึกนั้นก็ยังมีอยู่บ้าง. ม้านั้นเพราะถูกฝึกเนื่อง ๆ และถูกฝึกซ้ำ ๆ ซาก ๆ เข้าก็หมดพยศ ในข้อที่ไม่รับสวมบังเหียนนั้น.

ภัทททาลิ! เมื่อใด ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีตัวนั้น ถูกฝึกเนื่อง ๆ และถูกฝึกซ้ำ ๆ ซาก ๆ เข้า จนหมดพยศในข้อนั้นแล้ว, เมื่อนั้น คนฝึกม้า จึงทำการฝึกม้าตัวนั้น ให้ยิ่งขึ้นไป ใน การเทียมแอก. เมื่อม้านั้นถูกฝึกให้รู้จักการเทียมแอกอยู่, พยศต่าง ๆ ที่ม้าประพฤติเป็นข้าศึกเป็นหลักตอเสพผิดคึ้นรน เหมือนลักษณะของม้าที่ยังไม่เคยถูกฝึกนั้นก็ยังมีอยู่บ้าง. ม้านั้น เพราะถูกฝึกเนื่อง ๆ และถูกฝึกซ้ำ ๆ ซาก ๆ เข้า ก็หมดพยศ ในข้อที่ไม่รับแอกนั้น.

ภัทททาลิ! เมื่อใด ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีตัวนั้น ถูกฝึกเนื่อง ๆ และถูกฝึกซ้ำ ๆ ซาก ๆ เข้า จนหมดพยศในข้อที่ไม่รับแอกนั้นแล้ว, เมื่อนั้น คนฝึกม้า จึงทำการฝึกม้าตัวนั้นให้ยิ่งขึ้นไป :-

- (๑) ในการแยกขากระโดดแผ่ลิ่วขึ้นพร้อมกันทั้งสี่ขา,
- (๒) ในการเอี้ยวตะแคงตัวเป็นวงกลมจนผู้ขี่หีบอาวุธที่ตกดินได้,
- (๓) ในการสามารถวิ่งจืดแต่ปลายกีบจนไม่เกิดเสียง,
- (๔) ในความเร็วทั้งที่หนีที่ไล่,

- (๕) ในการไม่กลัวเสียงอึกทึกทุกชนิด,
- (๖) ในการรู้คุณค่าของพระราชา,
- (๗) ในการทำตัวให้สมกับเป็นวงศ์พระยาม้า,
- (๘) ในความเร็วเลิศ,
- (๙) ในความเป็นยอดม้า,
- (๑๐) ในความควรแก่การฟังแต่คำที่นิมนวล.

ภัททลิต! ม้านั้น เพราะถูกฝึกเนื่อง ๆ และถูกฝึกซ้ำ ๆ ซาก ๆ เข้าก็หมดพยศต่าง ๆ ในสืบซื้อเหล่านั้น.

ภัททลิต! เมื่อใด ม้าอาชาไนยพันธุ์ดีตัวนั้น ถูกฝึกเนื่อง ๆ และถูกฝึกซ้ำ ๆ ซาก ๆ เข้า จนกระทั่งหมดพยศทุกอย่างแล้ว, เมื่อนั้น คนฝึกม้าก็ย่อมฝึกม้าตัวนั้นเพิ่มเติมให้ยิ่งขึ้นไป โดยทั้งคุณภาพและกำลัง.

ภัททลิต! ม้าอาชาไนยพันธุ์ดี ที่ประกอบด้วยองค์คุณสืบอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นม้าที่ควรแก่พระราชา เป็นราชพาหนะได้ และนับว่าเป็นของคู่บารมีของพระราชาด้วย ;

ภัททลิต! ฉันทก็ฉันทนั้น : ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบสืบอย่างแล้ว ย่อม เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า. องค์ประกอบสืบอย่างอะไรบ้างเล่า? สืบอย่างคือ ภิกษุในกรณีนี้ :

- (๑) เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาทิฏฐิอันเป็นอเสขะ.
- (๒) เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาสังกัปปะอันเป็นอเสขะ.
- (๓) เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาวาจาอันเป็นอเสขะ.
- (๔) เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมากัมมันตะอันเป็นอเสขะ.

- (๕) เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาอาชีพะอันเป็นอเสขะ.
- (๖) เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาวายามะอันเป็นอเสขะ.
- (๗) เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาสติอันเป็นอเสขะ.
- (๘) เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาสมาธิอันเป็นอเสขะ.
- (๙) เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาญาณอันเป็นอเสขะ.
- (๑๐) เป็นผู้ประกอบด้วย สัมมาวิมุตติอันเป็นอเสขะ.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยองค์ประกอบสิบอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื่อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

พินัยกรรม ของ “พระสังฆบิดา”^๑

ภิกษุ ท. ! บัดนี้ ตถาคต ขอเตือนพวกเธอทั้งหลายไว้ว่า :
“สังฆารทั้งหลาย มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา.
พวกเธอทั้งหลาย จงทำ ความไม่ประมาท
ให้ถึงพร้อม เถิด” ดังนี้.

นี้แล เป็นพระวาจาที่ตรัสครั้งสุดท้ายของพระตถาคตเจ้า.

หมวดที่สิบเก้า จบ.

๑. บาลี พระพุทธภาษิต มหาปรินิพพานสูตร มหา. ที. ๑๐/๑๘๐/๑๔๓.

ขุมทรัพย์จากพระโอบอ้อม

จบ.

ปทานุกรม

ของขุมทรัพย์จากพระโอบอษฐ์ ๒,๕๖๑ คำ

(เรียงลำดับตามหลักอักษรไทย)

ก

(ส่วนคำขานาบ)

กระพี้ไม้เข้าใจว่า “แก่น” ๑๔๕

กล่องเข็มถูกเอาไป ๖๔

กลั่นอุจจาระปีศาจวะ -

- คลุกกลีอยู่ในสกุล ๑๖๕

กอดกองไฟเป็นการดี ๑๒

กัณฐกะ (สัตว์กินคนเป็นอาหาร) ๕๕

กา (สัตว์กินจุ - สะสมของกิน) ๑๖๖

กินก้อนเหล็กแดงดีกว่า ๘๐

เกี่ยวพันด้วยเมถุน ๑๓๐/๑๓๑/๑๓๒/

๑๓๓/๑๓๔/๑๓๕

แก่งกล่าวเท็จทั้งที่รู้ว่าเป็นเท็จ ๕

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

กลองศึกของกษัตริย์ทศวรรษ ๑๐๗

กายถูกแทงเสียดีกว่า ๒๔๐

การกระทำตามลำดับ ๓๖๓

การชิงสายพิณพอเหมาะ ๒๗๖

การจับงูอย่างมั่นคง ๓๕๐

การเจริญพรหมวิหาร ๔๐๖/๔๔๕

การเจริญมรณสติ ๒๘๐

การฉันทที่คุ้มค่าไม่เสียเปล่า ๓๓๘

การชักชวนในการกระทำทางกาย ๓๒๘

การชักชวนในการกระทำทางวาจา ๓๒๘

การชักชวนในการบำเพ็ญทางจิต ๓๒๘

การชักชวนในการหยุดพูดพล่าม ๓๐๕

การชักชวนในการหลีกเลี่ยงจากหมู่ ๓๐๕

การชักชวนในความเห็นชอบ ๓๐๕

การชักชวนในปาติโมกขสังวร ๓๐๔

การชักชวนในอินทริยสังวร ๓๐๔

การเดินทางเพื่อความเพียร ๔๑๑

การได้ข่าวเปลือกของชวานา ๒๑๓

การไต่ถามโดยง่าย ๔๒๕	การไปหาผู้พหูสูตร ๓๖๐
การได้มรรคผล ๒๑๓	การแผ่เมตตา ๒๕๐/๓๒๓
การตั้งความเพียรแต่พอดี ๒๗๓	การพิจารณาก่อนฉันอาหาร ๓๖๔
การตั้งความหวัง ๒๗๖	การพิจารณานิเวศน์ ๓๘๘
การตั้งมโนวิตก ๒๕๒	การพิจารณาให้เห็นธรรม ๒๕๑
การตั้งสติถึงผู้มีศีล ๓๐๓	การมีความเห็นเสมอกัน ๓๐๔
การถูกเลื่อย ๒๕๐	การมีธรรมอันเป็นสรณะ ๒๗๕
การทดน้ำให้ไหลกลับ ๔๑๔	การมีพนักพิงสี่ด้าน ๒๖๘
การนอนทำความเพียร ๔๑๒	การมีศีลเสมอกัน ๓๐๔
การนอนหลับดีกว่า ๒๔๐	การไม่แก้งทำผิดจากคำสอน ๓๕๗
การนั่งคู้บัลลังก์ ๒๗๖	การไม่ลู่อ่านาจนแก่ตั้นหา ๓๐๖
การนั่งง่วงในป่า ๓๑๕	การไม่หยุคเลิกในระหว่าง ๓๐๘
การนั่งทำความเพียร ๔๑๒	การไม่หลงรักในเวทนา ๒๕๓
การนั่งสมาธิในป่า ๓๑๕/๓๑๖	การยืนทำความเพียร ๔๑๒
การบรรพชาที่ไม่เป็นหมัน ๓๗๕	การเรียกหาตถาคต ๓๕๗
การบริโภคน้ำที่ไม่เป็นอันตราย ๓๒๗	การล่วงสิกขาบทเล็กน้อย ๔๑๖
การบูชาอันสูงสุด ๓๖๕	การเล่าเรียนสูตรที่ถือมาถูก ๓๕๕
การปฏิบัติตามคำสอน -	การศึกษา ๒๑๕
- ควรทำให้มาก ๒๘๐/๒๘๑	การสมาคม ๓/๑๕๑/๑๕๔
การปฏิบัติที่เป็นไปช้าและเร็ว ๒๘๑	การสมาทาน ๒๑๒/๒๑๓/๒๑๔/๒๑๖/ ๒๒๑/๒๒๕/๒๘๓/๓๐๔
การปฏิบัติที่เรียกว่า -	การสอบทานตัวเอง ๒๗๒
- อธิศีลสิกขา ๒๑๒	การสำเนียงใจ ๖/๕๔/๕๖/๕๗/๕๘/ ๖๐/๖๑/๖๒/๖๓/๖๔/๖๕/๖๖/๖๘/
การประกอบจิต ๒๕๕	
การเป็นอยู่อย่างบรรพชิต ๒๖๔	

๓๒/๓๔/๕๕/๑๒๖/๑๕๓/๑๖๕/
 ๑๕๓/๑๕๕/๒๑๒/๒๑๓/๒๑๕/
 ๒๓๘/๒๕๐/๒๖๑/๒๖๔/๓๓๓/
 ๓๕๓/๓๖๘/๓๖๙/๓๗๕
 การหลีกเร้น ๒๗๗/๓๓๓
 การอยู่ใกล้บ้าน ๓๑๕/๓๑๖
 การอยู่แบบพระอริยเจ้า ๒๖๗
 การออกบวช ๑๓๕/๑๔๑/๑๔๒/
 ๑๔๔/๓๕๖
 การอาศัยคำข่าวที่หาได้เอง ๒๖๕
 การอาศัยโคนไม้ ๒๖๕
 การอาศัยในวิหาร ๒๑
 การอาศัยผ้าบังสุกุล ๒๖๕
 การอาศัยหูกยาอันประกอบ -
 - ขึ้นด้วยมูตรเน่า ๒๖๕
 ‘การล่องไปแห่งเรา’ ๒๗๕
 กิจของพระศาสดาที่จะพึงทำแก่ -
 - สาวก ๑๘๕
 กิจของสมณะ ๒๑๒
 กิจที่ต้องทำก่อน ๒๑๓
 กิจที่ต้องทำต่อไป ๒๑๖
 กิจที่ต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกยังมี ๓๘๐/๓๘๑/
 ๓๘๒/๓๘๓/๓๘๔/๓๘๕/๓๘๖
 กิจที่ต้องรีบทำ (คือ) ๒๑๔

กิจแห่งวิเวกธรรม ๑๘๐/๓๕๕
 เกพลี (เกวลี) ๓๓๔
 (ส่วนศัพท์ธรรมะ)
 กฎเกณฑ์การศึกษาตามลำดับ ๓๖๓
 กระจกเงาส่องดู ‘กรรม’ ๖
 ‘กระดอง’ ของมโนวิตก ๒๕๒
 กระแสแห่งธรรม ๔๒๖
 กระแสแห่งสัทธา ๔๒๖
 กลิ่น ๒๕/๓๓/๕๕/๑๑๕/๑๗๒/๒๓๗/
 ๓๔๐
 “กลิ่นเหม็นคาว” ๘๖
 กองปัญญา ๑๕๔
 กองปัญญาอันเป็นอเสขะ ๓๓๔/๔๒๖
 กองวิมุตติญาณทัสสนะอันเป็น -
 - อเสขะ ๔๒๗
 กองวิมุตติอันเป็นอเสขะ ๔๒๘
 กองศีล ๑๕๔
 กองศีลอันเป็นอริยคุณ ๒๑๑
 กองศีลอันเป็นอเสขะ ๓๓๔/๔๒๖/๔๒๗
 กองสมาธิ ๑๕๔
 กองสมาธิอันเป็นอเสขะ ๔๒๘
 กัสสปะ (เถระ) ๑๑๗/๑๘๑/๑๘๔/
 ๔๓๐/๔๓๓
 กามคุณ ๕๕/๑๓๘/๑๗๒/๓๑๔

กามเป็นเครื่องล่อ ๕๓	การกำหนดความปฏิกูล -
กามเปรียบด้วยของขี้ม ๔๓/๔๕	- ในอาหาร ๒๕๒
กามเปรียบด้วยขิงสับเนื้อ ๔๓/๔๕	การกำหนดความไม่เที่ยง -
กามเปรียบด้วยคบเพลิงหญ้า ๔๓/๔๕	- ในสังขาร ๒๕๒
กามเปรียบด้วยความฝัน ๔๓/๔๕	การกำหนดความไม่น่ายินดี -
กามเปรียบด้วยหินเนื้อ ๔๓/๔๕	- ในโลก ๒๕๒
กามเปรียบด้วยพ่อนกระดูก ๔๓/๔๕	การกำหนดในความตาย ๒๕๒
กามเปรียบด้วยผลไม้ ๔๓/๔๕	การกู่หนี ๓๕๘
กามเปรียบด้วยหลุมถ่านเพลิง ๔๓/๔๕	การขับเพลิง (คือ) ๓๖๓
กามเปรียบด้วยหอกและหลาว ๔๓/๔๕	การคอยเขี้ยวไข่มง ๓๕๕
กามเปรียบด้วยหัวงูพิษ ๔๓/๔๕	การคิดประกอบด้วยเมตตา ๓๐๓
กามมีความคับแค้นใจมาก ๔๓/๔๕	การฆ่าในวินัยของพระอรหันต์ ๑๒๐
กามมีทุกข์มาก ๔๓/๔๕	การจำนงหวัง ๒๒๕
กามมีรสอร่อยน้อย ๔๓/๔๕	การชำระจิต ๒๕๔
กามระคะ (สัญญาโทษ) ๔๑๘	การได้เสวยสุข ๔๐๖
กายกรรมอันคดโกง ๑๐	การตามรักษาจิตที่เป็นสมาธิ ๓๑๖
กายกรรมอันผิดแนว ๘๒	การติดเรื้อนจำ ๓๕๘
กายคตาสติ ๓๐/๒๓๘	การตื่นที่เต็มไปด้วยวิตก ๒๔๐
กายเป็นเครื่องล่อ ๕๓	การถูกต้องธรรม -
กายสมาจาร ๓๘๐	- ด้วยความหลุดพ้น ๒๕๑
กายสักขี (คือ) ๕๑	การถูกต้องวิโมกข์ด้วยนามกาย ๓๗๖
การกระทำประกอบด้วยเมตตา ๑๑๓/	การทำการงานอันถูกต้อง ๑๕๗
๓๐๓/๓๖๒	การทำความเพียรเพื่อให้รู้ ๓๕๑
การกล่าวที่เป็นประโยชน์ ๓๕๑	การทำให้สุดแห่งกองทุกข์ ๑๓๕/๑๔๔

การทำทุกข์ให้เจริญ ๑๕๕
 การทำนิพพิทาวีระกะให้ถึงพร้อม ๒๕๖
 การทำยถาภูตญาณทัสสนะ -
 - ให้ถึงพร้อม ๒๕๖
 การทำวิมุตติให้แจ้ง ๔๒๕
 การทำวิมุตติญาณทัสสนะ -
 - ให้ถึงพร้อม ๒๕๖
 การทำศีลให้ถึงพร้อม ๒๕๕/๒๕๖
 การทำศีลให้สมบูรณ์ ๒๒๕
 การทำสัมมาสมาธิให้ถึงพร้อม ๒๕๖
 การทำสิกขาให้บริบูรณ์ ๒๕๑
 การทำอุปธิให้เจริญ ๑๕๕
 การนอนหลับเป็นเครื่องถ่าม ๕๗
 การนอนอย่างราชสีห์ ๒๕๔/๓๖๕/๓๕๕
 การน้อมจิตไปเพื่อความเพียร ๓๔๑
 การนำทรัพย์ข้ามทางกัณดาร ๓๕๕
 การบรรลุลุณาน ๓๕๕/๓๕๕/๓๕๐/
 ๓๕๑
 การบรรลุลุณานที่พันภัย ๓๕๕
 การบำเพ็ญจิตอันผิคนาว ๕๒
 การปฏิบัติในจิตอันยิ่ง ๒๑๒/๒๑๓/
 ๒๑๔
 การปฏิบัติในปัญญาอันยิ่ง ๒๑๓/๒๑๔
 การปฏิบัติในศีลอันยิ่ง ๒๑๒/๒๑๓/๒๑๔

การประกอบธรรมเครื่องตื่น ๓๕๕
 การประกอบธรรมเครื่องสงบ ๒๒๕
 การประกอบวิปัสสนา ๒๒๕
 การประกอบสติสัมปชัญญะ ๓๕๕
 การปิดแผล ๓๕๕
 การเป็นทาส ๓๕๕
 การเป็นโรค ๓๕๕
 การผูกกับเสาเขื่อน ๒๑๓
 การพ้นจากทาส ๓๕๕
 การพิจารณาเห็นความทุกข์ ๔๕๗
 การพิจารณาเห็นความ -
 - เป็นอนัตตา ๔๕๗
 การพิจารณาเห็นความไม่งาม -
 - ในกาย ๒๕๒
 การพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ๔๕๓
 การพิจารณาเห็นความสุข -
 - ในนิพพาน ๔๕๕
 การพุดจาอันถูกต้อง ๑๕๗
 การพุดที่เป็นความสบาย ๑๕๔
 การพุดประกอบด้วยเมตตา ๓๐๓
 การพื่อนรำ (คือ) ๓๖๗
 การภาวนา ๔๕๑
 การมีกายสังขารอันสงบ ๒๗๐

การมีความดำริไม่ขุนมัว ๒๖๕	การละอุปธิ ๓๕๓/๔๐๘
การมีจิตหลุดพ้นด้วยดี ๒๗๐	การเลี้ยงชีวิตผิดทาง ๒๐๗/๒๐๘/๒๐๙/ ๒๑๐/๒๑๑
การไม่ผูกเวร ๑๕๘	การเลี้ยงชีวิตอันถูกต้อง ๑๕๗
การรักษาจิตที่หลุดพ้นแล้ว ๓๑๖	การเว้นกล่าวคำหยาบ ๒๐๐
การรู้จักความขวนใจ ๒๕๕	การเว้นคำส่อเสียด ๑๕๕
การรู้จักโทษอันต่ำทราม ๒๕๕	การเว้นปาณาติบาต ๑๕๕
การรู้จักมูลฐานที่ตั้งขึ้น ๒๕๕	การเว้นพูดเพื่อเจ้อ ๒๐๐
การรู้จักรูป ๓๕๘	การเว้นมุสาวาท ๑๕๕
การรู้จักลาภสักการะ ๒๖๐	การเว้นอทินนาทาน ๑๕๕
การรู้จักหน้าตาของมานะ ๓๕๔	การสังวรด้วยความรู้ ๒๕๒
การรู้จักอุปายเป็นทางพ้น ๒๕๕	การสำรวจด้วยปาติโมกขสังวร ๒๘๓/ ๓๐๔/๓๖๔/๔๒๘/๔๔๒
การละกรรมอันมิใช่พรหมจรรย์ ๑๕๕	การสำรวจอินทรีย์ ๒๕๑/๒๘๓/๓๐๕/ ๓๓๓/๓๖๔/๓๘๓/๔๔๗
การละการแสวงหา ๒๖๕	การเสวยสุขทางกายและใจ ๒๕๓
การละกิเลสด้วยการงดเว้น ๔๕๐	การหมดโรค ๓๘๘
การละกิเลสด้วยการบรรเทา ๔๕๐	การหมดหนี้ ๓๘๘
การละกิเลสด้วยการสังวร ๔๔๗	การหยั่งลงสู่นิพพาน ๒๗๕
การละกิเลสด้วยการเสพ ๔๔๘	การหลุดจากเรือนจำ ๓๘๘
การละกิเลสด้วยการอดกลั้น ๔๔๕	การหลุดพ้นจากอาสวะ ๒๑๔
การละกิเลสด้วยภavana ๔๕๑	การหัวเราะ (คือ) ๓๖๗
การละความตระหนี่ ๒๓๓	การเห็นสิ่งที่รักในโลก ๔๐๘
การละตัณหา ๔๐๘	การอบรมจิตตะ ๒๕๖
การละทุกข์ ๔๐๘	
การละนิเวรณ ๒๔๔/๒๔๗/๓๖๕/๓๘๖	
การละ รากะ โทสะ โมหะ ๒๑๕	

การอบรมนันทะ ๒๕๖	การอบรมอนัตตสัญญา ๓๑๐
การอบรมธัมมวิชัย ๒๕๘/๓๐๕	การอบรมอนิจจสัญญา ๓๐๕
การอบรมนิโรธสัญญา ๓๑๐	การอบรมอสุภสัญญา ๓๑๐
การอบรมปหานสัญญา ๓๑๐	การอบรมอาทีนวสัญญา ๓๑๐
การอบรมปัญญา ๒๕๖/๒๕๗	การอบรมอุเบกขา ๒๕๘
การอบรมปีสัทธา ๒๕๘	การอารักขาจิตด้วยสติ ๒๖๘
การอบรมปีติ ๒๕๘	กาลยี่ดียวฝ่ายอนาคต ๗๔/๗๕/๗๖/ ๗๗/๑๐๖/๑๐๗/
การอบรมวิมังกสา ๒๕๖	๑๓๘/๑๓๙/๑๔๐
การอบรมวิราคสัญญา ๓๑๐	กิเลสคังน้ำฝาด ๑๕๕
การอบรมวิริยะ ๒๕๖/๒๕๗	กิเลสทางกายวาจาใจ ๑๕๕
การอบรมสติ ๒๑๕/๒๒๐/๒๒๑/๒๕๖/ ๒๕๗/๒๕๘/๓๐๕	กิเลสที่สะสมอยู่ในสันดาน ๓๕๔
การอบรมสติปัญญา ๒๕๔	กิเลสเป็นเครื่องมือหมอง ๑๕๔
การอบรมสมาธิ ๒๕๖/๒๕๗/๓๐๕	กุศลธรรม ๓๔๑/๓๔๒
การอบรมสัทธา ๒๕๖/๒๕๗	กุศลศีล ๒๒๗
การอบรมสัมมัปปธาน ๒๕๔	กุนินารา (เมือง) ๕๒/๓๐๑
การอบรมสัมมากัมมันตะ ๒๕๕	กฎการศาลา ๗๑/๗๘/๒๘๒
การอบรมสัมมาทิฐิ ๒๕๕	เกสี (นักฝึกม้า) ๑๑๕
การอบรมสัมมาวาจา ๒๕๕	แก่นสาร ๑/๑๗๕
การอบรมสัมมาวายามะ ๒๕๕	แก่นสารของพรหมจรรย์ ๒๕๐
การอบรมสัมมาสติ ๒๕๕	โกศล (แก้ว) ๑๑/๓๑๕/๔๒๕
การอบรมสัมมาสมาธิ ๒๕๕	โกสัมพี (เมือง) ๑๕๗
การอบรมสัมมาสังกัปปะ ๒๕๕	
การอบรมสัมมาอาชีวะ ๒๕๕	

ป

(ส่วนคำขาน)

“ขานมาแล้วขานอีก ไม่มีหยุด”

๑/๑๗๕

ขวนขวายเพื่อได้รับการเอาใจ ๑๖๘

ขวนขวายเพื่อได้ลาถักการะ ๑๖๘

‘ของเต็มบาตรกลับมา’ ๕๕

ของสงฆ์ถูกแจกในพวกกฤหัสถ์ ๘๐

‘ซึ้งอยู่ในเชิงหมาม’ ๖๐

ข้อที่ใคร ๆ ไม่เคยได้เห็นได้ฟัง ๗๑

ข้อที่ไม่สมควรแก่สมณะ ๑๕๔

‘ขอพระองค์จงหยุดไว้ก่อนเถิด’ ๑๕๗

ขอเหล็กอันร้อนเป็นไฟ ๑๓

‘จับไปให้พ้น’ ๑๒๕

‘ข้า ก็เป็นภิกษุ’ ๑๒๕

ข้าพเจ้าถูกราคะแผดเผา ๔๑/๔๒

ข้าพเจ้าหมดกำลังใจต่อศึกษา ๔๕

ข้าวผีทำลายข้าววะ ๑๒๗

ขุยไผ่ฆ่าต้นไผ่ ๖๘

เขาได้รับทุกข์เจียนตาย ๑๒/๑๔/๑๕/

๑๓/๑๘/๒๐/๒๒

เขาถูกต้มในหม้อน้ำเดือด ๒๑

เจ้าถึงอบายและนรก ๑๓๓/๑๓๔

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

ข้อที่ทำให้เกิดความพอใจอย่างยิ่ง ๓๗๔

ข้อปฏิบัติของสมณะ ๔๐๖

ข้อปฏิบัติเพื่อเกิดในสกุลสูง ๒๓๓

ข้อปฏิบัติเพื่อได้เกียรติ ๒๓๓

ข้อปฏิบัติเพื่อได้ปัญญา ๒๓๔

ข้อปฏิบัติเพื่อได้โภคะ ๒๓๔

ข้อปฏิบัติเพื่อไปสวรรค์ ๒๓๓

‘ข้าพเจ้าไม่บอกเลิกศึกษา’ ๔๖

ข่าวสารของคฤหบดีชวานา ๑๕๘

‘ข่าวสาธิตอันขาวสะอาด’ ๓๒๖/๓๒๗

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

“ของเนาของพอง” ๘๖

ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท -

- แห่งชรามรณะ ๑๔๘/๔๐๑

ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท -

- แห่งชาติ ๑๔๕/๔๐๑

ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท -

- แห่งต้นหา ๑๔๕/๔๐๑

ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท -

- แห่งทุกข์ ๑๕๐/๓๕๑/๔๐๒/๔๑๐

ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท -

- แห่งนามรูป ๑๔๕/๔๐๑

ก

ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท -	(ส่วนคำขาน)
- แห่งเบญจขันธ์ ๓๕๘	คนกักขฬะปลัดเมือง ๑๕๘
ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท -	คนเก็ยจกร้าน ๘๔/๑๓๐
- แห่งผัสสะ ๑๔๕/๔๐๑	คนชู้ ๘๓/๑๒๕
ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท -	คนตกหลุมกุด ๑๖๖
- แห่งภพ ๑๔๕/๔๐๑	คนตระหนี่ ๑๕๔
ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท -	คนตีตนเสมอท่าน ๑๕๔
- แห่งลาภสักการะ ๒๖๐	คนทิ้งธรรม ๘๒
ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท -	คนที่ควรขะเขยง ๓
- แห่งวิญญาน ๑๔๕/๔๐๒	คนที่ต้องไปเกิดในนรก ๘๐/๑๘๘
ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท -	คนทุศีล ๓/๑๒/๑๓/๑๕/๑๖/๑๘/๒๐/ ๒๑/๒๔/๘๐/๘๔/๑๖๓/๓๑๔
- แห่งเวทนา ๑๔๕/๔๐๑	คนนอกบัญญัติ ๘๑
ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท -	คนเนาในเป็ยกแะ ๓/๑๒/๑๓/๑๔/ ๑๖/๑๘/๒๐/๒๒/๒๔/๑๖๔/๓๑๕
- แห่งสังขาร ๑๔๕/๔๐๒	คนปลุกคำทำทายเก่ง ๑๘๔
ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท -	คนปัญญาทึบ ๘๔/๑๓๓
- แห่งอายตนะหก ๑๔๕/๔๐๑	คนพาล ๑๑๑
ข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความดับสนิท -	คนพูดพรีไพโรเก่ง ๑๘๔
- แห่งอุปาทาน ๑๔๕/๔๐๑	คนพูดหว่านล้อมเก่ง ๑๘๔
ชื่อว่า “การสัมประหารกัน” ๓๘	คนไพร่ส่งเสียงเอ็ดตะโร ๑๕๓
ชื่อว่า “ผงกลี” ๓๕	คนมักโกรธ ๑๕๔
ชื่อว่า “ยอดธงชัยของข้าศึก” ๓๖	คนมักถือความโกรธ ๑๕๔
ชื่อว่า “สงครามวิชัย” ๒๔๔	คนมีความปรารถนาลามก ๑๕๔
ชื่อว่า “เสียงโห่ร้องของข้าศึก” ๓๗	

คนมีความเห็นผิด ๑๕๔	คฤหบดียกโทษติเตียน ๑๑๖
คนมีจิตพยาบาท ๑๕๔	คฤหบดีหมดความสะดวก ๒๕
คนมีมายา ๑๕๔	‘คัศออกทิงเลีย’ ๑๒๕
คนมีสติพื้นเพื่อน ๘๔	คืนวันดวงจันทร์ข้างแรม ๕๘
คนมีสติชชาติหมักหมม ๓/๑๒/๑๓/๑๔/ ๑๕/๑๖/๑๗/๑๘/๑๙/๒๐/ ๒๑/๒๒/๒๓/๒๔/๒๕/๒๖/๒๗/๒๘/๒๙/๓๐/๓๑/๓๒/๓๓/๓๔/๓๕	‘คู่เปรียบ’ ๓/๓๕/๓๖/๓๗/๓๘/๓๙/๔๐/ ๔๑/๔๒/๔๓/๔๔/๔๕/๔๖/๔๗/๔๘/๔๙/๕๐/๕๑/๕๒/๕๓/๕๔/๕๕/๕๖/๕๗/๕๘/๕๙/๖๐/๖๑/๖๒/๖๓
คนไม่ควรเลี้ยงโค ๑๐๕	คฤหบดีใหญ่มีอยู่ตรงหน้า ๕๕
คนไม่มีความละเอียด ๑๘๔	
คนไม่มีศรัทธา ๘๔	(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)
คนไม่อดใจในกลิ่น ๑๘๔	คนควรทำอัญชติ ๔๕๕
คนไม่อดใจในรส ๑๘๔	คนควรเลี้ยงโค ๓๕๗
คนไม่อดใจในรูป ๑๘๔	คนจักษุติ ยืนบนฝั่ง ๓๕๔
คนไม่อดใจในสัมผัสทางกาย ๑๘๔	คนถือเอาด้วยดี ๓๗๕
คนไม่อดใจในเสียง ๑๘๔	คนทั้งหลายเป็นอยู่ไม่เสื่อม ๓๐๕/๓๐๖/ ๓๐๗/๓๐๘/๓๐๙/๓๑๐
คนริษยา ๑๕๔	คนทำมหาชนให้มีความสุข ๒๓๓/๔๓๑
คนลบหลู่คุณท่าน ๑๕๔	คนที่ควรเข้าใกล้ ๑๕๔
คนเลี้ยงชีวิตผิดทาง ๑๖๔	คนที่ถูกพาตัวไปสวรรค์ ๔๓๖
คนหมดหวัง ๒๔	คนในบัญญัติ ๓๒๗
คนหลอกหลวง ๘๑/๑๘๓	คนปรารถนาคือ ๓๓๐/๔๑๑
คนหาทำไรเก่ง ๑๘๔	คนมีความละเอียด ๔๓๒
คนเห็นแก่ทอง ๑๓๗	คนมีทุกข์เฉพาะหน้า ๑๓๕/๑๓๖/๑๓๗/ ๑๓๘/๑๓๙/๑๔๐/ ๑๔๑/๑๔๒/๑๔๓/๑๔๔/๑๔๕/๑๔๖/๑๔๗/๑๔๘/๑๔๙/๑๕๐/๑๕๑/๑๕๒/๑๕๓/๑๕๔/๑๕๕/๑๕๖/๑๕๗/๑๕๘/๑๕๙/๑๖๐/๑๖๑/๑๖๒/๑๖๓/๑๖๔/๑๖๕/๑๖๖/๑๖๗/๑๖๘/๑๖๙/๑๗๐/๑๗๑/๑๗๒/๑๗๓/๑๗๔/๑๗๕/๑๗๖/๑๗๗/๑๗๘/๑๗๙/๑๘๐/๑๘๑/๑๘๒/๑๘๓/๑๘๔/๑๘๕/๑๘๖/๑๘๗/๑๘๘/๑๘๙/๑๙๐/๑๙๑/๑๙๒/๑๙๓/๑๙๔/๑๙๕/๑๙๖/๑๙๗/๑๙๘/๑๙๙/๒๐๐/๒๐๑/๒๐๒/๒๐๓/๒๐๔/๒๐๕/๒๐๖/๒๐๗/๒๐๘/๒๐๙/๒๑๐/๒๑๑/๒๑๒/๒๑๓/๒๑๔/๒๑๕/๒๑๖/๒๑๗/๒๑๘/๒๑๙/๒๒๐/๒๒๑/๒๒๒/๒๒๓/๒๒๔/๒๒๕/๒๒๖/๒๒๗/๒๒๘/๒๒๙/๒๓๐/๒๓๑/๒๓๒/๒๓๓/๒๓๔/๒๓๕/๒๓๖/๒๓๗/๒๓๘/๒๓๙/๒๔๐/๒๔๑/๒๔๒/๒๔๓/๒๔๔/๒๔๕/๒๔๖/๒๔๗/๒๔๘/๒๔๙/๒๕๐/๒๕๑/๒๕๒/๒๕๓/๒๕๔/๒๕๕/๒๕๖/๒๕๗/๒๕๘/๒๕๙/๒๖๐/๒๖๑/๒๖๒/๒๖๓/๒๖๔/๒๖๕/๒๖๖/๒๖๗/๒๖๘/๒๖๙/๒๗๐/๒๗๑/๒๗๒/๒๗๓/๒๗๔/๒๗๕/๒๗๖/๒๗๗/๒๗๘/๒๗๙/๒๘๐/๒๘๑/๒๘๒/๒๘๓/๒๘๔/๒๘๕/๒๘๖/๒๘๗/๒๘๘/๒๘๙/๒๙๐/๒๙๑/๒๙๒/๒๙๓/๒๙๔/๒๙๕/๒๙๖/๒๙๗/๒๙๘/๒๙๙/๓๐๐/๓๐๑/๓๐๒/๓๐๓/๓๐๔/๓๐๕/๓๐๖/๓๐๗/๓๐๘/๓๐๙/๓๑๐/๓๑๑/๓๑๒/๓๑๓/๓๑๔/๓๑๕/๓๑๖/๓๑๗/๓๑๘/๓๑๙/๓๒๐/๓๒๑/๓๒๒/๓๒๓/๓๒๔/๓๒๕/๓๒๖/๓๒๗/๓๒๘/๓๒๙/๓๓๐/๓๓๑/๓๓๒/๓๓๓/๓๓๔/๓๓๕/๓๓๖/๓๓๗/๓๓๘/๓๓๙/๓๔๐/๓๔๑/๓๔๒/๓๔๓/๓๔๔/๓๔๕/๓๔๖/๓๔๗/๓๔๘/๓๔๙/๓๕๐/๓๕๑/๓๕๒/๓๕๓/๓๕๔/๓๕๕/๓๕๖/๓๕๗/๓๕๘/๓๕๙/๓๖๐/๓๖๑/๓๖๒/๓๖๓/๓๖๔/๓๖๕/๓๖๖/๓๖๗/๓๖๘/๓๖๙/๓๗๐/๓๗๑/๓๗๒/๓๗๓/๓๗๔/๓๗๕/๓๗๖/๓๗๗/๓๗๘/๓๗๙/๓๘๐/๓๘๑/๓๘๒/๓๘๓/๓๘๔/๓๘๕/๓๘๖/๓๘๗/๓๘๘/๓๘๙/๓๙๐/๓๙๑/๓๙๒/๓๙๓/๓๙๔/๓๙๕/๓๙๖/๓๙๗/๓๙๘/๓๙๙/๔๐๐/๔๐๑/๔๐๒/๔๐๓/๔๐๔/๔๐๕/๔๐๖/๔๐๗/๔๐๘/๔๐๙/๔๑๐/๔๑๑/๔๑๒/๔๑๓/๔๑๔/๔๑๕/๔๑๖/๔๑๗/๔๑๘/๔๑๙/๔๒๐/๔๒๑/๔๒๒/๔๒๓/๔๒๔/๔๒๕/๔๒๖/๔๒๗/๔๒๘/๔๒๙/๔๓๐/๔๓๑/๔๓๒/๔๓๓/๔๓๔/๔๓๕/๔๓๖/๔๓๗/๔๓๘/๔๓๙/๔๔๐/๔๔๑/๔๔๒/๔๔๓/๔๔๔/๔๔๕/๔๔๖/๔๔๗/๔๔๘/๔๔๙/๔๕๐/๔๕๑/๔๕๒/๔๕๓/๔๕๔/๔๕๕/๔๕๖/๔๕๗/๔๕๘/๔๕๙/๔๖๐/๔๖๑/๔๖๒/๔๖๓/๔๖๔/๔๖๕/๔๖๖/๔๖๗/๔๖๘/๔๖๙/๔๗๐/๔๗๑/๔๗๒/๔๗๓/๔๗๔/๔๗๕/๔๗๖/๔๗๗/๔๗๘/๔๗๙/๔๘๐/๔๘๑/๔๘๒/๔๘๓/๔๘๔/๔๘๕/๔๘๖/๔๘๗/๔๘๘/๔๘๙/๔๙๐/๔๙๑/๔๙๒/๔๙๓/๔๙๔/๔๙๕/๔๙๖/๔๙๗/๔๙๘/๔๙๙/๕๐๐/๕๐๑/๕๐๒/๕๐๓/๕๐๔/๕๐๕/๕๐๖/๕๐๗/๕๐๘/๕๐๙/๕๑๐/๕๑๑/๕๑๒/๕๑๓/๕๑๔/๕๑๕/๕๑๖/๕๑๗/๕๑๘/๕๑๙/๕๒๐/๕๒๑/๕๒๒/๕๒๓/๕๒๔/๕๒๕/๕๒๖/๕๒๗/๕๒๘/๕๒๙/๕๓๐/๕๓๑/๕๓๒/๕๓๓/๕๓๔/๕๓๕/๕๓๖/๕๓๗/๕๓๘/๕๓๙/๕๔๐/๕๔๑/๕๔๒/๕๔๓/๕๔๔/๕๔๕/๕๔๖/๕๔๗/๕๔๘/๕๔๙/๕๕๐/๕๕๑/๕๕๒/๕๕๓/๕๕๔/๕๕๕/๕๕๖/๕๕๗/๕๕๘/๕๕๙/๕๖๐/๕๖๑/๕๖๒/๕๖๓/๕๖๔/๕๖๕/๕๖๖/๕๖๗/๕๖๘/๕๖๙/๕๗๐/๕๗๑/๕๗๒/๕๗๓/๕๗๔/๕๗๕/๕๗๖/๕๗๗/๕๗๘/๕๗๙/๕๘๐/๕๘๑/๕๘๒/๕๘๓/๕๘๔/๕๘๕/๕๘๖/๕๘๗/๕๘๘/๕๘๙/๕๙๐/๕๙๑/๕๙๒/๕๙๓/๕๙๔/๕๙๕/๕๙๖/๕๙๗/๕๙๘/๕๙๙/๖๐๐/๖๐๑/๖๐๒/๖๐๓/๖๐๔/๖๐๕/๖๐๖/๖๐๗/๖๐๘/๖๐๙/๖๑๐/๖๑๑/๖๑๒/๖๑๓/๖๑๔/๖๑๕/๖๑๖/๖๑๗/๖๑๘/๖๑๙/๖๒๐/๖๒๑/๖๒๒/๖๒๓/๖๒๔/๖๒๕/๖๒๖/๖๒๗/๖๒๘/๖๒๙/๖๓๐/๖๓๑/๖๓๒/๖๓๓/๖๓๔/๖๓๕/๖๓๖/๖๓๗/๖๓๘/๖๓๙/๖๔๐/๖๔๑/๖๔๒/๖๔๓/๖๔๔/๖๔๕/๖๔๖/๖๔๗/๖๔๘/๖๔๙/๖๕๐/๖๕๑/๖๕๒/๖๕๓/๖๕๔/๖๕๕/๖๕๖/๖๕๗/๖๕๘/๖๕๙/๖๖๐/๖๖๑/๖๖๒/๖๖๓/๖๖๔/๖๖๕/๖๖๖/๖๖๗/๖๖๘/๖๖๙/๖๗๐/๖๗๑/๖๗๒/๖๗๓/๖๗๔/๖๗๕/๖๗๖/๖๗๗/๖๗๘/๖๗๙/๖๘๐/๖๘๑/๖๘๒/๖๘๓/๖๘๔/๖๘๕/๖๘๖/๖๘๗/๖๘๘/๖๘๙/๖๙๐/๖๙๑/๖๙๒/๖๙๓/๖๙๔/๖๙๕/๖๙๖/๖๙๗/๖๙๘/๖๙๙/๗๐๐/๗๐๑/๗๐๒/๗๐๓/๗๐๔/๗๐๕/๗๐๖/๗๐๗/๗๐๘/๗๐๙/๗๑๐/๗๑๑/๗๑๒/๗๑๓/๗๑๔/๗๑๕/๗๑๖/๗๑๗/๗๑๘/๗๑๙/๗๒๐/๗๒๑/๗๒๒/๗๒๓/๗๒๔/๗๒๕/๗๒๖/๗๒๗/๗๒๘/๗๒๙/๗๓๐/๗๓๑/๗๓๒/๗๓๓/๗๓๔/๗๓๕/๗๓๖/๗๓๗/๗๓๘/๗๓๙/๗๔๐/๗๔๑/๗๔๒/๗๔๓/๗๔๔/๗๔๕/๗๔๖/๗๔๗/๗๔๘/๗๔๙/๗๕๐/๗๕๑/๗๕๒/๗๕๓/๗๕๔/๗๕๕/๗๕๖/๗๕๗/๗๕๘/๗๕๙/๗๖๐/๗๖๑/๗๖๒/๗๖๓/๗๖๔/๗๖๕/๗๖๖/๗๖๗/๗๖๘/๗๖๙/๗๗๐/๗๗๑/๗๗๒/๗๗๓/๗๗๔/๗๗๕/๗๗๖/๗๗๗/๗๗๘/๗๗๙/๗๘๐/๗๘๑/๗๘๒/๗๘๓/๗๘๔/๗๘๕/๗๘๖/๗๘๗/๗๘๘/๗๘๙/๗๙๐/๗๙๑/๗๙๒/๗๙๓/๗๙๔/๗๙๕/๗๙๖/๗๙๗/๗๙๘/๗๙๙/๘๐๐/๘๐๑/๘๐๒/๘๐๓/๘๐๔/๘๐๕/๘๐๖/๘๐๗/๘๐๘/๘๐๙/๘๑๐/๘๑๑/๘๑๒/๘๑๓/๘๑๔/๘๑๕/๘๑๖/๘๑๗/๘๑๘/๘๑๙/๘๒๐/๘๒๑/๘๒๒/๘๒๓/๘๒๔/๘๒๕/๘๒๖/๘๒๗/๘๒๘/๘๒๙/๘๓๐/๘๓๑/๘๓๒/๘๓๓/๘๓๔/๘๓๕/๘๓๖/๘๓๗/๘๓๘/๘๓๙/๘๔๐/๘๔๑/๘๔๒/๘๔๓/๘๔๔/๘๔๕/๘๔๖/๘๔๗/๘๔๘/๘๔๙/๘๕๐/๘๕๑/๘๕๒/๘๕๓/๘๕๔/๘๕๕/๘๕๖/๘๕๗/๘๕๘/๘๕๙/๘๖๐/๘๖๑/๘๖๒/๘๖๓/๘๖๔/๘๖๕/๘๖๖/๘๖๗/๘๖๘/๘๖๙/๘๗๐/๘๗๑/๘๗๒/๘๗๓/๘๗๔/๘๗๕/๘๗๖/๘๗๗/๘๗๘/๘๗๙/๘๘๐/๘๘๑/๘๘๒/๘๘๓/๘๘๔/๘๘๕/๘๘๖/๘๘๗/๘๘๘/๘๘๙/๘๙๐/๘๙๑/๘๙๒/๘๙๓/๘๙๔/๘๙๕/๘๙๖/๘๙๗/๘๙๘/๘๙๙/๙๐๐/๙๐๑/๙๐๒/๙๐๓/๙๐๔/๙๐๕/๙๐๖/๙๐๗/๙๐๘/๙๐๙/๙๑๐/๙๑๑/๙๑๒/๙๑๓/๙๑๔/๙๑๕/๙๑๖/๙๑๗/๙๑๘/๙๑๙/๙๒๐/๙๒๑/๙๒๒/๙๒๓/๙๒๔/๙๒๕/๙๒๖/๙๒๗/๙๒๘/๙๒๙/๙๓๐/๙๓๑/๙๓๒/๙๓๓/๙๓๔/๙๓๕/๙๓๖/๙๓๗/๙๓๘/๙๓๙/๙๔๐/๙๔๑/๙๔๒/๙๔๓/๙๔๔/๙๔๕/๙๔๖/๙๔๗/๙๔๘/๙๔๙/๙๕๐/๙๕๑/๙๕๒/๙๕๓/๙๕๔/๙๕๕/๙๕๖/๙๕๗/๙๕๘/๙๕๙/๙๖๐/๙๖๑/๙๖๒/๙๖๓/๙๖๔/๙๖๕/๙๖๖/๙๖๗/๙๖๘/๙๖๙/๙๗๐/๙๗๑/๙๗๒/๙๗๓/๙๗๔/๙๗๕/๙๗๖/๙๗๗/๙๗๘/๙๗๙/๙๘๐/๙๘๑/๙๘๒/๙๘๓/๙๘๔/๙๘๕/๙๘๖/๙๘๗/๙๘๘/๙๘๙/๙๙๐/๙๙๑/๙๙๒/๙๙๓/๙๙๔/๙๙๕/๙๙๖/๙๙๗/๙๙๘/๙๙๙/๑๐๐๐

คนมีปัญญา ๒๔๕/๔๒๓

คนมีศรัทธา ๓๓๐

คนมีศีล ๑๕๕/๒๑๒/๓๓๐

คนมีสติ ๓๓๐

คนไม่ต้องการทำตัวให้เด่น ๒๖๓

คนไม่ทิ้งธรรม ๓๒๕

คนไม่ปลุกคำทำทายเป็น ๔๓๒

คนไม่พูดพรีพรีไร ๔๓๒

คนไม่พูดหวานล่อม ๔๓๒

คนไม่มักคำว่าร้าย ๒๖๓

คนไม่หลอกลวง ๔๓๒

คนไม่หากำไร ๔๓๒

คนไม่แหวกแนว ๓๒๘

คนรู้ประมาณการบริโภค ๓๘๔

คนละความโกรธได้ ๔๐๕

คนละความตระหนี่ได้ ๔๐๕

คนละความถือโกรธได้ ๔๐๕

คนละความมายาได้ ๔๐๕

คนละความยกตนเทียมนานได้ ๔๐๕

คนละความริษยาได้ ๔๐๕

คนละความลบหลู่คุณท่านได้ ๔๐๕

คนละความเห็นผิดได้ ๔๐๕

คนละความโอ้อวดได้ ๔๐๕

คนละพยาบาทได้ ๔๐๕

คนละอภิชณาได้ ๔๐๕

คนล้างมือด้วยมือ ๒๑๘

คนเว้นจากข้อปฏิบัติให้เกิดทุกข์ ๔๐๘/

๔๐๕/๔๑๐

คนสะอาด ๑๒๕

คนอดใจได้ในกลิ่น ๔๓๒/๔๕๓

คนอดใจได้ในรส ๔๓๒/๔๕๓

คนอดใจได้ในรูป ๔๓๒/๔๕๒

คนอดใจได้ในสัมผัสทางกาย ๔๓๒/๔๕๓

คนอดใจได้ในเสียง ๔๓๒/๔๕๒

คนอยู่เหนือความหวัง ๒๓๒

“คบบัณฑิตมีแต่ดีทำเดียว” ๖๕

“คบบัณฑิตไม่มีเลวเลย” ๘๕

กฤหบดี (ผู้เลือกหาสมณะคารวบูชา) ๑๕๖

กฤหบดีชวานา ๑๕๘

“ควรคบบัณฑิต” ๑๒๓

ความครุ่นคิดที่ต้องทิ้ง ๓๓๓/๔๑๑

ความคิดของภิกษุใหม่ ๑๘๕/๔๓๔

ความคุ้มครองอินทรีย์ ๓๖๓

ความใคร่ในจิตตศึกษา -

- ต้องเข้มงวด ๑๒๖

ความใคร่ในปัญญาศึกษา -

- ต้องเข้มงวด ๑๒๖

ความใคร่ในลึกลับ -

- ต้องเข้มงวด ๑๒๖

ความเจริญในวินัย -

- ของพระอริยเจ้า ๒๖๖

ความที่ควรจะเป็นห่วง -

- (สำหรับตถาคต) ๒๗๔

ความประพฤดิเรียบร้อย ๑๕๖

ความเป็นคนว่าง่าย ๓๕๕

ความเป็นพหูสูต ๓๕๕/๔๒๘/๔๓๑

ความผาสุกของคนแก่ ๓๑๗

ความผาสุกของคนเจ็บ ๓๑๘

ความผาสุกของหมู่ ๓๐๑

ความพร้อมเพรียงกัน ๓๒๕

ความพอใจต้องเข้มงวด ๒๑๒/๒๑๓/๒๑๕

ความเพียรของภคหัสดี ๓๕๓

ความเพียรของบรรพชิต ๓๕๓

ความเพียรติดต่อกัน ๒๑๖

ความเพียรที่ปรารถนา ๒๗๗

ความเพียรที่ย่อหย่อน ๒๗๗

ความมีใจจดจ่อในเสนาสนะป่า ๓๐๖

ความไม่ต้องการมาก ๓๓๐

ความไม่พอใจในสัมผัสทางกาย ๓๖๗

ความไม่อาภัพ ๔๑๖

ความเลียงชีวิตเนื่องด้วยผู้อื่น ๒๗๒

ความเลื่อมใสในนักบวชผู้มีศีล ๒๓๓

ความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ๓๒๕

ความไวแห่งปัญญา ๔๔๒

ความสง่างามของป่า ๒๗๖

ความสบายใจ ๓๑๖

ความสิ้นราคะ โทสะ โมหะ ๑๕๗

ความสิ้นสัญโญชน์ ๔๑๖

ความหวังในวิมุตติ ๒๓๒

ความหวังร้ายแล้ว ๒๓๒

ความเอ็นดูหมู่สัตว์ ๒๕๐

คำสอนสำหรับพระเสขะ ๓๖๖

คืนวันดวงจันทร์ข้างขึ้น ๓๔๒

คุณธรรมของพระสกทาคามี ๔๑๗

คุณธรรมของพระโสดาบัน ๔๑๕

คุณธรรมของพระอนาคามี ๔๑๗

คุณธรรมของพระอรหันต์ ๔๑๕

เครื่องทำลายล้าง ๒๖๔

เครื่องประดับของพรหมจรรย์ ๒๘๕

เครื่องมือตะกิลีส ๒๑๕

เครื่องหมายของคนพาล -

- และบัณฑิต ๑๕๕/๒๐๐/๒๐๑

เครื่องอยู่แบบพระอริยเจ้า ๒๖๗

โคที่ใช้งาน ๔๒๕

โคบาลชาวมคธ ๑๗๗/๔๒๓

โคหนุ่มโคสาว ๔๒๕

โคอุสภ ๑๑๐/๔๒๔

ใครก็ตาม ๒๗๕

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

คงคา (แม่น้ำ) ๑๓๓/๒๕๓/๒๕๔/

๒๕๕/๒๕๖/๒๕๗/

๒๕๘/๓๑๓/๓๑๔/

๔๑๔/๔๒๓

คณกโมคคัลลานะ (พราหมณ์) ๓๖๓

คติ ๒๓๕

“ความกำหนดยินดีเพราะเพลิน” ๕๗

ความกำหนดเสียบแทงจิต ๖๔

ความโกรธ ๑๕๔/๓๒๓

ความขาดของพรหมจรรย์ ๑๓๐/๑๓๑/

๑๓๒/๑๓๓/๑๓๔

ความเข้าใจอันถูกต้อง ๑๕๓

ความคดทางกายวาจาใจ ๑๕๕

“ความโกรธคับแค้นใจ” ๑๓๖

“ความคิดที่เป็นอกุศลลามก” ๘๖

ความคิดที่หนักในกาม ๔๘

ความคิดที่หนักในทางหลีกออกจากกาม

๔๑๑

ความคิดประกอบด้วยเมตตา ๓๐๓

ความเจริญเต็มทีของอริย -

- อัฐฐังกิมรรค ๒๕๓

ความดับสนิท -

- แห่งชรามรณะ ๑๔๘/๔๐๑

ความดับสนิทแห่งชาติ ๑๔๕/๔๐๑

ความดับสนิทแห่งตัณหา ๑๔๕/๔๐๑

ความดับสนิทแห่งทุกข์ ๑๕๐/๓๕๑/

๔๐๒/๔๑๐

ความดับสนิทแห่งนามรูป ๑๔๕/๔๐๑

ความดับสนิทแห่งเบญจขันธ์ ๑๔๕/๓๕๘

ความดับสนิทแห่งผัสสะ ๑๔๕/๔๐๑

ความดับสนิทแห่งภพ ๑๔๕/๔๐๑

ความดับสนิทแห่งลาภสักการะ ๒๖๐

ความดับสนิทแห่งวิญญูณ ๑๔๕/๔๐๒

ความดับสนิทแห่งเวทนา ๑๔๕/๔๐๑

ความดับสนิทแห่งสังขาร ๑๔๕/๔๐๒

ความดับสนิท -

- แห่งอายตนะหก ๑๔๕/๔๐๑

ความดับสนิทแห่งอุปาทาน ๑๔๕/๔๐๑

ความค้างของพรหมจรรย์ ๑๓๐/๑๓๑/

๑๓๒/๑๓๓/๑๓๔

ความคูหมิ่นท่าน ๓๒๔

ความตระหนี่ ๓๒๔

ความตริกในการไม่ทำ -

- คนอื่นให้ลำบาก ๘๓/๓๒๕

ความตริกในการไม่มุ่งร้าย ๘๓/๓๒๕

ความตริกในการหลีกเลี่ยงจากกาม ๘๓

ความตริกในทางก่อความ -

- ลำบากแก่คนอื่น ๘๓/๓๒๕

ความตริกในทางกาม ๘๓/๑๑๑

ความตริกในทางมุ่งร้าย ๘๓/๑๑๑

ความตีตนเสมอท่าน ๓๒๔

ความถึงพร้อมด้วยศีล ๑๔๑/๑๔๓/

๑๔๔/๒๒๔/๒๒๕/๒๒๖

ความถึงพร้อมด้วยสมาธิ ๑๔๓/๑๔๔

ความทะลุของพรหมจรรย์ ๑๓๐/๑๓๑/

๑๓๒/๑๓๓/๑๓๔

ความทุกข์ ๑๒/๑๔/๑๕/๑๗/๑๘/๒๐/

๒๒/๒๕/๑๘๕

ความทุกข์ทนได้ยาก ๑๒/๑๓/๑๕/๑๖/

๑๘/๑๙/๒๑

ความทุกข์มีตรงที่ตอง -

- อยู่ร่วมกับนักบวชเลว ๘๘

ความบิดพลิ้ว ๓๒๓/๓๒๔

ความประมาท ๓๒๓/๓๒๔

ความปราโมทย์ ๒๒๖/๒๒๗/๔๐๖

ความปราโมทย์ด้วยธรรม ๓๒๖

ความปรารถนาเป็นเทวดา ๓๔๒

ความปรารถนาลามก ๑๕๔/๑๖๘

ความปรารถนาคือเพียร ๓๓๐

ความปักใจมั่นอันถูกต้อง ๑๕๗

ความเป็นจิตใหญ่ ๓๒๗

ความเป็นพหุสูต ๓๐๘/๓๕๕/๔๒๘/

๔๓๑

ความเป็นสมณะ ๑๕๗

ความเป็นสัมมาทิฐิ ๔๓๑

ความเป็นอยู่ที่ตั้งงาม ๑๕๑

ความเป็นที่อยู่ที่น่าซึ้ง ๑๔๐/๑๔๑/๑๔๓/

๑๔๕

ความเป็นอยู่ที่เป็นการเจริญ

๓๐๖/๓๐๗/๓๐๘/๓๐๙/๓๑๐

ความเป็นอยู่ที่เลวทราม ๓/๔/๗

ความผูกโกรธ ๓๒๓

ความพยายามอันถูกต้อง ๑๕๗

ความพร้อมของพรหมจรรย์ ๑๓๐/

๑๓๑/๑๓๒/๑๓๓/๑๓๔

ความเพียรที่เป็นหลักเป็นประธาน

๗๒/๓๕๓

ความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส ๕๗

ความมัวเมา ๓๒๔

ความมานะ ๓๒๔

ความมาฮา ๓๒๔

ความมีสติครองตนอันถูกต้อง ๑๕๗

ความมุ่งหมายอันถูกต้อง ๑๕๗

ความไม่ประมาท ๒๓/๔๖๕

ความยึดถือหยุดพักตัว ๒๕๓

ความริษยา ๓๒๓/๓๒๔

ความลบหลู่คุณท่าน ๓๒๓

ความสังคจากบาปกรรม ๑๕๘

ความสมบูรณ์ด้วยศีล ๒๘๓

ความสุข ๔๓๔

ความสุขทำให้จิตตั้งมั่น ๓๒๖

ความเสื่อมในกุศลธรรม ๕๕/๕๖

ความหวัคือ ๓๒๓/๓๒๔/๓๒๕

ความเห็นผิดทำจิตให้เศร้าหมอง ๓๒๓

ความเห็นว่าจริงจึงไปคนละทาง ๒๖๕

ความเห็นอันประเสริฐ ๓๐๔

ความอวดตน ๓๒๓/๓๒๔/๓๒๕

ความอันตรายของสุดต้นตะ ๑๐๘

กัศครา (สระน้ำ) ๑๒๖

คำของตถาคต ๑๐๗/๓๕๒

คำแทนชื่อ กายกตาสติ ๒๓๘

คำที่ทำความยึดถือแตกต่างกัน ๒๐๕/๔๑๐

คำแทนชื่อ กายกตาสติ ๒๓๘

คำแทนชื่อ ตถาคต ๓๗๔

คำปฎิญาณ ๓๗๕

คำรื้อยกรอง ๑๐๗/๓๕๒

คำว่า “ขึ้นไปติดแห่ง” ๓๑๓/๓๑๔

คำว่า “จมเสียในท่ามกลาง” ๓๑๔

คำว่า “จักรแห่งอสนีบาต -

- อันลุกโพรง” ๖๒

คำว่า “ชนัก” ๕๗

คำว่า “ชาวประมง” ๕๗

คำว่า “เชือกค้าย” ๕๗

คำว่า “ถูกเกลียวน้ำวนวนไว้” ๓๑๓/๓๑๔

คำว่า “ถูกมนุษย์จับไว้” ๓๑๓/๓๑๔

คำว่า “ถูกอมมนุษย์จับไว้” ๓๑๓/๓๑๔

คำว่า “เสาเขื่อน” ๒๓๘

คำว่า “เบ็ด” ๕๘

คำว่า “ฝั่งนอก” ๓๑๓/๓๑๔

คำว่า “ฝั่งใน” ๓๑๓/๓๑๔

คำว่า “พรานเบ็ด” ๕๘

คำว่า “ภัยอันเกิดแต่คลื่น” ๑๓๖

คำว่า “ภัยอันเกิดแต่กระเซ้” ๑๓๖/๑๓๗

คำว่า “ภัยอันเกิดแต่ปลาร้าย” ๑๓๘/๑๓๙

คำว่า “ภัยอันเกิดแต่วังวน” ๑๓๗/๑๓๘

คำว่า “หลาว” ๖๒

กิษณุกฎ (ภูเขา) ๑๓๕/๑๕๖

เครื่องปรุ้งเพื่อความทุกข์กายใจ ๑๕๕/๑๕๖

เครื่องไปจากข้าศึก ๓๗๐

เครื่องมัวหมองของสมณะ ๑๕๔

เครื่องรองรับของจิต ๓๐๐

เครื่องรื้อยรัดของพรหมจารี ๑๘๕

เครื่องด่ามใจ ๕๗/๓๔๑

เครื่องอาบภายใน ๓๒๓

โคลงกลอนสดวัน (สวนป่า) ๒๓๕

ฅ

โหมตีตาราม ๑๕๗/๓๐๑

ง

(ส่วนคำขาน)

งิ้วตัวใหญ่ฉกเอาผู้จับ ๑๐๕

งูที่ตกจมหลุมคู ๗

เงี้ยวฟังสูตรที่กวีแต่งใหม่ ๑๐๘

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

งานที่ต้องทำด้วยกำลัง ๒๒๓

‘งูพิษจะฟังกัศเรา’ ๓๒๐

จ

(ส่วนคำขาน)

จิวรถูกเอาไป ๖๔

‘เจ้าไม่ใช่พวกของเรา’ ๕๗

เจ้าอวาตที่ถูกลากตัวไปนรก ๑๘๘

โจทด้วยอาบัติ ๑๕๕/๑๖๐/๑๖๑/

๑๖๒/๑๖๓

โจรมีกำลัง ๒๔

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

“จงทำความไม่ประมาท -

- ให้ถึงพร้อมด้วยเถิด” ๔๖๕

จงเที่ยวจาริกไป ๔๒๐

จงประกอบกรรมเครื่องตื่น ๓๖๕

จงประกาศ ‘แบบอันประเสริฐ’ ๔๒๐

จงเป็นผู้มีศีล ๓๖๔

จงเพียรเผากิเลส ๑๘๕

จงมีธรรมเป็นสรณะ ๒๓๘

จงมีปาติโมกข์สมบูรณ์ ๒๒๕

จงมีศีลสมบูรณ์ ๒๑๖/๒๒๕

จงรู้ประมาณในโภชนะ ๓๖๔

จงเรียกหาเพื่อความเป็นมิตร ๓๕๗

‘จงว่ากล่าวสั่งสอนภิกษุ’ ๑๑๗

จงสำรวจอินทรีย์ ๓๖๔

จงเสพเสนาสนะอันสงัด ๓๖๕

จงแสดงธรรม ๔๒๐

จงอย่าหมუნกลับคืนไปสู่เพศต่ำ ๔๓/๔๕

จุมุกถูกคว้านเสียดีกว่า ๒๓๕

‘จุดประสงค์ของพรหมจรรย์’ ๒๘๕

‘โจรป่ากำเรียบ’ ๓๑๕

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

‘จากไปด้วยจิตห้วงโย’ ๑๘๗
 จิตคือยด้วยคุณธรรม ๒๕
 จิตตติกา ๑๒๕
 จิตตะเป็นประธานกิจ ๒๕๖
 จิตต้องไม่ผิดปกติ ๒๕๐
 จิตตั้งเป็นกลางอยู่ไม่ได้ ๓๓
 จิตที่ดำรงเป็นปรกติอยู่ได้ ๒๔๒/๒๔๓
 จิตที่นุ่มไปสู่มรรค ๔๑๕
 จิตที่นุ่มไปเพื่อเพียรเผากิเลส ๘๕
 จิตที่หมุนได้ง่ายและหมุนได้ยาก ๒๕๕
 จิตประกอบด้วยเมตตา ๓๒๗
 จิตไม่ถื่อมั่นด้วยอุปาทาน ๒๓
 จิตไม่เลื่อนลอย ๒๓๗
 จิตไม่หลุดพ้น จักไม่เลิก ๒๗๖
 จิตแยกถือเป็นส่วนๆ ๑๑๑
 จิตรวบถือทั้งหมด ๑๑๑
 จิตสงบ ณ ภายใน ๑๕๖
 จิตหลุดพ้นได้เอง ๒๑๔
 จุตูปปาตญาณ ๓๕๓
 จุนทสามเณร ๒๗๗
 เจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ ๒๔/๒๕/๗๓/
 ๒๓๑/๒๓๓
 เจ้าถิณวี ๗๑
 ใจเขว ๘๖

ฉ

(ส่วนคำขนาบ)

ฉันไม่คุ้มค่าข้าวสุก ๕๒
 ฉันอาหารเต็มท้องแล้วนอน ๕๗

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

ฉันอาหารแล้วภวานา ๒๗๕
 ฉันอาหารวันละหนเดียว ๒๐๐/๒๗๕

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ฉันทะเป็นประธานกิจ ๒๕๖

ช

(ส่วนคำขนาบ)

‘ช่วยกันจับคนกลางเป็น โพรง’ ๑๒๕
 ‘ช่วยกันคัดสมณะปลอมทิ้งเสีย’ ๑๒๕
 ‘ช่วยอะไรไม่ได้’ ๑๖๖
 ชอบพุดจาซิกซี้กับมาตุคาม ๑๓๑
 ชอบฟังเสียงหญิง ๑๓๒
 ชอบระลึกถึงความหลัง ๑๓๒
 ชอบเล่นหัวสัพยอกมาตุคาม ๑๓๐
 ชอบให้หญิงประคบประหงม ๑๒๕
 ช้างที่ไม่คู่ควรแก่พระราชา ๓๑
 “ชี้โทษแล้วชี้โทษอีกไม่มีหยุด” ๒๗

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)	ณ
“ชั่วลัดคนนิ้วมือเดียว” ๓๓๘	ฉาน ๒๔๕/๒๔๗/๓๖๖/๓๘๘/๓๘๙/
ช่างที่คู่ควรกับพระราชา ๒๔๐	๓๙๐/๓๙๑/๔๔๕
ช่างที่อดทน ๒๔๑/๒๔๒	
ชายคลุมตัวด้วยผ้าขาว ๓๙๑	ณ
ชายไปบ้านคนอื่น ๓๙๒	ญาณ ๒๔๕/๒๔๗/๓๙๔
ชายจักษุดีขึ้นหว่างกลางเรื้อน ๓๙๓	ญาณทัตตสนะ ๑๔๔/๓๙๖
ชีวิตขณะที่นั่งบิณฑบาต -	
- เสร็จมือหนึ่ง ๒๘๐	ฐ
ชีวิตขณะที่นั่งอาหารได้คำเดียว ๒๘๑	ฐานะที่แน่นอน ๒๓๙/๒๔๐
ชีวิตขณะที่นั่งอาหารได้ ๔-๕ คำ ๒๘๐	ฐานะที่มีได้ ๒๘๖
ชีวิตขณะที่หายใจเข้าออก ๒๘๑	ฐานะที่ไม่มีไม่ได้ ๒๓๘/๒๘๕/๔๑๕
ชีวิตชั่วเวลากลางวัน ๒๘๐	
ชีวิตเพียงวันหนึ่งกินหนึ่ง ๒๘๐	ณ
‘เชิญสี่กักริโกศสมบัติ’ ๔๑๔	(ส่วนคำขาน)
	คำริเต็มรอบแก่ญาณทัตตสนะเกิด ๑๔๔
(ส่วนศัพท์ธรรมะ)	คำริเต็มรอบแก่ได้สมาธิ ๑๔๓
ชรามรณะ ๑๔๘	คำริเต็มรอบแก่มีลาภสักการะ ๑๔๐
ชาคริยธรรม ๒๘๔	คำริเต็มรอบแก่มีศีล ๑๔๑
ชาติ ๑๔๙	เด็ดเอาใบอ่อนถือไป -
ชานุสโถณี (พราหมณ์) ๑๓๐	- เข้าใจว่า ‘แก่น’ ๑๔๐
ชีวกโกมารภัจจ์ (หมอ) ๑๙๙	เดินปลอมเทียมภิกษุ ๑๒๕
เชตวัน ๓๐/๕๓/๗๒/๑๐๕/๑๐๗/๑๐๙/ ๑๑๗/๑๙๗/๒๑๖/๒๑๙/๒๒๑/ ๒๒๔/๒๒๕/๒๒๗/๒๖๐/๓๒๒	

ได้เห็นมาตุคามเนืองๆ ๔๕

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

เด็กเป็นเถระ ๔๓๐

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

เดินคิดในทางกาม ๑๗๐

เดินคิดในทางเดือดแค้น ๑๗๐

เดินคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบาก ๑๗๐

ต

(ส่วนคำขาน)

ตกนรกทั้งเป็น ๑๘๘

ตถาคตไม่นับว่าเป็น -

- คนพึงสั่งสอน ๑๒๐

ต้องอาบัติเพราะนั่งกับผู้หญิง ๔๘

ตัวขาดไปทางหนึ่ง ๖๓

ตัวที่เนาพองส่งกลิ่นเหม็น ๘๖

‘ตัวอื่นไม่รวยลากด้วยคุณ’ ๕๕

เต็มไปด้วยอาบัติที่เสรำหมอง ๔๕

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

ต้องก้าวเดินอย่างนี้ ๑๓๕

ต้องคู้แขนคู้ขาอย่างนี้ ๑๓๕

ต้องถอยกลับอย่างนี้ ๑๓๕

ต้องนุ่งห่มอย่างนี้ ๑๓๕

ต้องเหยียดมือเหยียดเท้าอย่างนี้ ๑๓๕

ต้องเหลียวท่าทางอย่างนี้ ๑๓๕

ตั้งหน้าทำก็แล้วกัน ๒๑๔

ตัวอย่างอันยิ่ง ๑๕๖

ตาถูกแทงเสียดีกว่า ๒๓๕

ตายอย่างเสร็จการฝึก ๓๗๐

ตำบลดนงะสงคราม ๒๗๑

ตำบลดระสูติ ๒๗๑

ตำบลดมรธาภิเษก ๒๗๑

เต้าหอด้วยวะเข้าในกระดอง ๒๕๑

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ตระกูลต่ำ ๒๓

ตะปุดจริงใจ ๘๔/๘๕

ต้นหา ๑๔๕/๑๕๕

ต้นหาเสื่อมกลายเป็น ๒๕๓

ถ

(ส่วนคำขาน)

‘ถอนต้นข้าวฝืนทิ้งเสีย’ ๑๒๗

ถากเอากระพี้ถือไป -

- เข้าใจว่า “แก่น” ๑๔๕

தாகเอาเปลือกสดถือไป -

- เข้าใจว่า “แก่น” ๑๔๓

தாகเอาสะเก็ดถือไป -

- เข้าใจว่า “แก่น” ๑๔๒

ถึงความตายด้วยยาพิษ ๑๕๕

ถึงความพินาศกลางกระแสน้ำ ๑๗๗

ถึงความพินาศตามแต่ -

- พรานจะกระทำ ๑๗๒

‘ถูกจับใส่หม้อน้ำเดือดเสียดีกว่า’ ๒๑/๒๒

‘ถูกจับให้นั่งบนเตียงเหล็กร้อน -

- เสียดีกว่า’ ๑๕/๒๐

‘ถูกเชือกบาดถึงกระดูกเสียดีกว่า’ ๑๓/๑๔

ถูกเดือนด้วยปลัก ๑๕๕/๑๖๐/๑๖๑/

๑๖๒/๑๖๓

‘ถูกหอกแทงเสียดีกว่า’ ๑๔/๑๕

‘ถูกแผ่นเหล็กร้อนนาบเสียดีกว่า’ ๑๖/๑๗

‘ถูกโยนก้อนเหล็กร้อนเข้าปาก -

- เสียดีกว่า’ ๑๗/๑๘

เถระชอบทำการสะสมบริกขาร ๑๘๐

เถระตำหนิคนที่ควรยกย่อง ๑๘๘

เถระถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรม ๕

เถระที่ไม่ทรงสรรเสริญ ๑๘๑

เถระที่ไม่นำเคารพยกย่อง ๑๘๓/๑๘๔

เถระทุศีล ๔

เถระในเวลานี้ ๑๘๔

เถระบวชนานและเป็นมิจฉาทิฎฐิ ๑๘๒

เถระประพฤตีย่อหย่อน -

- ในไตรสิกขา ๑๘๑

เถระผู้นำในทางทรม ๑๘๔/๑๘๕

เถระผู้พาล ๑๘๑

เถระมีความเป็นอยู่เลวทรม ๔

เถระมีทัศนวิปริต ๑๘๒

เถระไม่ใคร่ต่อไตรสิกขา ๑๘๐/๑๘๑

เถระไม่จำกัดความต้องการ -

- ให้น้อย ๑๘๔

เถระไม่ชักจูงผู้รักไตรสิกขา ๑๘๑

เถระไม่ปรารถนาความเพียร ๑๘๐

เถระไม่ยกย่องผู้รักการปฏิบัติ ๑๘๑

เถระไม่สมาทานการ -

- ใช้จิวสามผืน ๑๘๔

เถระไม่สมาทานการใช้ผ้าบังสุกุล ๑๘๔

เถระไม่สมาทานการบิณฑบาต ๑๘๔

เถระไม่สมาทานการอยู่ป่า ๑๘๔

เถระไม่สรรเสริญผู้ปฏิบัติ ๑๘๑

เถระไม่สันโดษ ๑๘๔

เถระไม่เหตียวแต่ในกิจวิเวกธรรม ๑๘๐

เถระไม่อยู่สงบ ๑๘๔

เถระไม่อยู่อย่างผู้ไม่คลุกคลีกัน ๑๘๕

เถระยังกำหนดในอารมณ์ ๑๘๓

เถระยังขัดเคืองในอารมณฺ์ ๑๘๓
 เถระยังตีตนเสมอท่าน ๑๘๓
 เถระยังตื่นเต้นในอารมณฺ์ ๑๘๓
 เถระยังมัวเมาในอารมณฺ์ ๑๘๓
 เถระยังไม่ปราศจากกิเลส ๑๘๓
 เถระยังลบหลู่คุณท่าน ๑๘๓
 เถระยังหลงใหลในอารมณฺ์ ๑๘๓
 เถระ โทเล ๑๘๓
 เถระเสียด ๑๘๐

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

ถ้อยคำของผู้ที่ควรฟัง ๔๒๔
 เถระชกฺงผู้ไม่รักไตรสิกขา ๔๒๕
 เถระดี ๔๒๘
 เถระตำหนิคนที่ควรตำหนิ ๔๓๖
 เถระที่ทรงสรรเสริญ ๔๓๐
 เถระที่น่าเคารพยกย่อง ๔๒๘/๔๒๕
 เถระในครั้งก่อน ๔๓๓
 เถระบวชนานและเป็นสัมมาทิฎฐิ ๔๓๑
 เถระผู้ใคร่ต่อไตรสิกขา ๔๒๕
 เถระผู้จำกัดความต้องการได้ ๔๓๓
 เถระผู้บัณฑิต ๔๓๐
 เถระผู้ปรารถนาความเพียร ๔๓๓
 เถระผู้ปราศจากกิเลส ๔๓๒
 เถระมีความเป็นอยู่งดงาม ๑๕๒

เถระผู้ไม่ลบหลู่คุณท่าน ๔๓๒
 เถระผู้สันโดษ ๔๓๓
 เถระผู้อยู่สงบ ๔๓๓
 เถระผู้อยู่อย่างไม่คลุกกลี ๔๓๓
 เถระมีทัศนคติอันถูกต้อง ๔๓๑
 เถระมีศีล ๑๕๒
 เถระมุ่งหน้าในกิจวิเวกธรรม ๓๔๘
 เถระไม่กำหนดในอารมณฺ์ ๔๓๒
 เถระไม่ขัดเคืองในอารมณฺ์ ๔๓๒
 เถระไม่ตื่นเต้นในอารมณฺ์ ๔๓๒
 เถระไม่ทำการสะสมบริวาร ๓๕๕
 เถระไม่ประพฤดิย่อหย่อนในสิกขา ๓๕๕
 เถระไม่เป็นผู้นำในทางธรรม ๓๕๕
 เถระไม่มัวเมาในอารมณฺ์ ๔๓๒
 เถระไม่มีจิตดำด้วยเหตุทั้งห้า ๔๓๒
 เถระไม่หลงใหลในอารมณฺ์ ๔๓๒
 เถระยกย่องผู้รักการปฏิบัติ ๔๓๐
 เถระสมาทานการใช้จิวสามผืน ๔๓๓
 เถระสมาทานการใช้ผ้าบังสุกุล ๔๓๓
 เถระสมาทานการบิณฑบาต ๔๓๓
 เถระสมาทานการอยู่ป่า ๔๓๓
 เถระสรรเสริญผู้ปฏิบัติ ๔๒๕

ท	ที่สุดพรหมจรรย์ -
(ส่วนคำขานบ)	- แค่นิยามที่สสนะเกิด ๑๔๕
ทะนงตัวเพราะญาณที่สสนะเกิด ๑๔๔/ ๑๔๕	ที่สุดพรหมจรรย์แค่นี้ได้สมาธิ ๑๔๓
ทะนงตัวเพราะได้สมาธิ ๑๔๓	ที่สุดพรหมจรรย์ -
ทะนงตัวเพราะมีลาภสักการะ ๑๔๐	- แค่มิลาภสักการะ ๑๔๐
ทะนงตัวเพราะมีศีล ๑๔๑/๑๔๒	ที่สุดพรหมจรรย์แค่นี้มีศีล ๑๔๒
ทางที่ทำศาสนาเสื่อม ๑๐๘/๑๐๙	ทุศีล ๓/๑๒/๑๓/๑๔/๑๕/๑๖/๑๗/๑๘/ ๑๙/๒๐/ ๒๑/๒๒/๒๓/๒๔/๒๕/๒๖/๒๗
ทางให้เกิดสิ่งเป็นทุกข์ ๓	เท่าขาดไปทางหนึ่ง ๖๓
ทำการบริโภครด้วยความเขลา ๕๓	เท่าติดตั้ง ๑๗๒
ทำคนให้เลิกละจากพระสัทธรรม ๑๘๒	เท่าไม่เป็นโค ๑๒๕
ทำไทยทานให้มีผลน้อย ๕๓	
ทำสงฆ์ให้ลำบาก ๑๖๒	(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)
‘ทำให้เห็นดำเห็นแดงกัน’ ๑๕๗	‘ทองบริสุทธิ์’ ๓๒๗
“ทิศที่ไม่ผาสุกแก่เรา” ๘๒	ท่อนไม้ลอยสู่ทะเล ๓๑๓
ที่กำบังของภิกษุลามก ๑๐	ทางรอดสำหรับภิกษุไข้ ๒๘๒
ที่ช่องสุมของมหาโจร ๘	ทางให้เกิดสิ่งเป็นสุข ๑๕๑
ที่ที่มีไซ้ทำสำหรับโคข้าม ๑๗๗	ทางให้จิตตั้งมั่น ๔๐๖
ที่ที่มีกลิ่นเหม็น ๘๗	ท่านจงประกอบความเพียร ๓๖๕
ที่ที่มีภัยเฉพาะหน้า ๘๗	ท่านจงมีศีล ๓๖๔
ที่ที่ไม่สะอาด ๘๗	ท่านจงรู้ประมาณในโภชนะ ๓๖๔
ที่ที่ร้องไห้ของคนมาก ๘๘	ท่านจงสำรวมอินทรีย์ ๓๖๔
ที่ที่พ้ออาศัยของเหล่าร้าย ๘๗	ท่านจงเสพเสนาสนะอันสงบ ๓๖๕
ที่ลับที่คนชั่วทำได้ทุกอย่าง ๘๗	ท่านที่มีผลมาก ๓๓๕/๔๖๐

ทำการบริโภคด้วยความฉลาด ๓๓๘/๓๓๕

ทำคนให้เลิกละจากอสังขาร ๔๓๑

ทำความเพียรเพื่อให้รู้ ๔๐๕

ทำในที่สุดทุกข์จะปรากฏ ๑๓๕/๑๓๖/

๑๓๗/๑๓๘/๑๓๙/๑๔๐/๑๔๑/๑๔๒/๑๔๔

“ทิศที่ผาสูกแก่เรา” ๓๒๕

ที่ที่เป็นพระอรหันต์ ๒๗๒

ที่ที่รู้ร้อยสัจ ๒๗๒

ที่ที่แรกบวช ๒๗๑

ที่มุ่งหมายของพรหมจรรย์ ๓๕๗

ไทยทานไม่ตกเสียไป ๔๓๗

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ทำพอประมาณในปัญญา ๔๑๕/๔๑๗

ทำพอประมาณในสมาธิ ๔๑๕/๔๑๗

ทำให้บริบูรณ์ในศีล ๔๑๕/๔๑๗

ทำให้บริบูรณ์ในศีล - สมาธิ -

- ปัญญา ๔๑๕

ทฤษฎีปัตตะ (คือ) ๕๑

ทฤษฎีเป็นความเห็นที่ตรง ๒๒๐

ทฤษฎีอันดิ่งไปจับปลายสุดโต่ง ๑๐

ที่ดับแห่งบาปอกุศล ๒๕/๒๓๗

ที่เรียกว่า “ตายในอริยวินัย” ๓๑

ที่เรียกว่า “ทุกข์เจียนตาย” ๓๑

ทุกติ ๑๒/๑๔/๑๕/๑๗/๑๘/๑๙/๒๐/

๒๒/๑๓๓/๑๓๔

ทวาริตทางกายวาจาใจ ๑๗๓

เทวดาเป็นเครื่องล่อ ๓๔๒

โทษของกามมีมาก ๔๓/๔๕

โทษของโลก ๓๗๕

โทษของสมณะ ๑๕๔

โทษทางกายวาจาใจ ๑๕๕

ธ

(ส่วนคำขานบ)

เธอจักใช้เขาพราภของเขี้ยว ๗๗

เธอจักสะสมของกิน ๗๗

เธอต้องทนประพฤติพรหมจรรย์ ๔๕

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

เธอจงคุ้มครองอินทรี ๒๕๑

เธอจงเที่ยวจาริกไป ๔๒๐

เธอจงประกาศ ‘แบบแห่ง -

- การปฏิบัติอันประเสริฐ’ ๔๒๐

เธอจงปรารภความเพียรให้ยิ่ง ๒๘๗

เธอจงเป็นสัมมาทฤษฎี ๓๐๕

เธอจงพูดแต่น้อย ๓๐๕

เธอจงเพียรเผากิเลส ๑๘๕/๒๓๕/๓๔๘

เรื่องสมาทานการอยู่ป่า ๓๐๕	กรรมเกษมจากโยคะ ๕๓/๕๕/๕๖/๕๗/
เรื่องเสพเสนาสนะอันสงัด ๓๐๕	๕๘/๕๙/๖๐/๖๑/๖๒/๖๓/๖๔
เรื่องแสดงธรรมในหังคฆา ๔๒๐	กรรมเครื่องสงบใจ ๑๐๔
เรื่องปฏิญาณตัวว่า “เป็นสมณะ”	กรรมเครื่องอยู่ผาสุก ๓๐๓
๑๕๓/๓๗๕	กรรมชิ้นเอก ๒๒๔/๒๒๕
เรื่องพิจารณาเห็นกาย -	กรรมเชื้อสายพระอริยเจ้า ๒๖๕
- อยู่เป็นประจำ ๔๑๓	กรรมทายาท ๒๗๔
เรื่องพิจารณาเห็นจิตอยู่เป็นประจำ ๔๑๓	กรรมที่ใช้ได้ตลอดกาล ๑๕๘
เรื่องพิจารณาเห็นธรรม -	กรรมที่ถือเอาด้วยดี ๓๔๕
- อยู่เป็นประจำ ๔๑๓	กรรมที่ถือเอาไม่ดี ๑๐๕
เรื่องพิจารณาเห็นเวทนา -	กรรมที่ถูกต้องแล้ว ๒๕๑
- อยู่เป็นประจำ ๔๑๓	กรรมที่ทรงแสดงด้วยปัญญา -
เรื่องมีความคิดหลักออกจากกาม ๔๑๑	- อันยิ่ง ๒๕๓
เรื่องรู้จักพอด้วยจิวร ๔๑๑	กรรมที่ทำอริยมรรคให้เกิด ๒๕๓
เรื่องรู้จักพอด้วยคิลานปัจจัยภัสช ๔๑๑	กรรมที่เป็นสรวณะ ๒๗๘
เรื่องรู้จักพอด้วยเสนาสนะ ๔๑๑	กรรมที่ผู้รู้ไม่คัดค้าน ๒๖๗
เรื่องรู้จักพอด้วยอาหารบิณฑบาต ๔๑๑	กรรมที่พิจารณาเห็นแล้ว ๒๕๑
“เธออย่าได้ประมาท” ๑๘๕/๔๓๕	กรรมที่เพิ่มพูนให้มาก ๓๒๕
“เธออย่าได้เป็นผู้ต้องร้อนใจ -	กรรมที่ไม่เคยถูกทอดทิ้ง ๒๖๕
- ภายหลัง” ๑๘๕/๔๓๕	กรรมที่ให้เป็นสมณะ ๓๗๕
(ส่วนศัพท์ธรรมะ)	กรรมนี้เป็นของเก่า ๑๕๘
กรรมกาย ๓๗๓	กรรมเป็นเครื่องตื่น ๓๘๕
	กรรมภูต ๓๗๔
	กรรมมีมถิน ๑๐๗/๑๓๕/๑๘๐

ธรรมวินัย ๑๕๕/๑๕๘/๑๕๙/๒๐๐/

๒๐๑/๒๑๑

ธรรมวินัยที่มีอริยอัฏฐังคิกมรรค ๒๕๙/๓๐๐

ธรรมวิหารี ๑๐๓/๑๐๔/๓๔๓/๓๔๘

ธรรมอันเป็นอเสขะ ๔๒๖/๔๒๗/๔๒๘

ธรรมอันเลิศ ๒๖๕

ธัมมานุสारी (คือ) ๙๒

น

(ส่วนคำขาน)

นรกในปัจจุบัน ๑๘๘

นอนจมอยู่ในกองบ่วง ๙๖

นอนถอนใจอยู่ ๑๓๒

นักบวชที่ไม่มีความละอาย ๕

นักบวชทุศีล ๗

“นักบวชเป็นได้ถึงเพียงนี้?” ๑๕๙/

๑๖๐/๑๖๑/๑๖๒/๑๖๓

นักบวชเปรียบด้วยนักรบอาชีพ ๓๕/๓๖/

๓๗/๓๘/๓๙/๔๐/๔๑/๔๒/๔๓/๔๔/๔๖

นักบวชผู้หล่นจากธรรมวินัยนี้ ๑๒๐/๑๒๑

นายบ้านหาสุขในการนอน ๗๓

น้ำที่กั้นภษณะ ๕

น้ำที่ถูกสาดเททิ้ง ๕

น้ำในภษณะคว่ำ ๖

‘นิมนต์ด้วยอาสนะ’ ๑๘๕

นั่งไม่ยอมพุด ๑๖๒

เนรเทศออกนอกหมู่ไป ๑๒๖

เนื้อที่ติดบ่วง ๙๖

‘เนื้อไม้เดิมหมดไป’ ๑๐๗

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

นักบวชเต็ม ๒๕๔

นักบวชผู้ไม่หล่นจากธรรมวินัยนี้ ๓๗๐

นักบวชมีศีล ๑๕๙/๒๑๑

นักบวชดีก ๒๕๔/๒๕๕

นักบวชสุก ๒๕๕

นั่งคู้ขาเป็นบัลลังก์ ๒๔๔/๒๔๗

“นั่น โคนไม้” ๑๕๙/๔๓๙

“นั่น เรือนว่าง” ๑๕๙/๔๓๙

‘นาข้าวสาถี’ ๑๕๘

น้ำที่ไม่ควรดื่ม ๔๐๓

“นี่ เป็นแก่นแท้” ๓๙๓

‘นี่ วาจาเครื่องพราสาทของเรา’ ๑๕๙

เนื้อที่ไม่ติดบ่วง ๓๓๙

เนื้อนาบุญของโลก ๒๘๓/๔๔๑/๔๔๒/

๔๔๓/๔๔๔/๔๔๕/๔๕๑/๔๕๒/

๔๕๓/๔๕๔/๔๕๕/๔๕๖/๔๖๓/

๔๕๘/๔๕๙/๔๖๐/๔๖๑/๔๖๒/

๔๖๔/๔๖๕

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

นกรวินทคาม (บ้าน) ๑๕๖

นรก ๑๒/๑๔/๑๕/๑๗/๑๘/๑๙/๒๐/

๒๒/๑๓๓/๑๓๔/๒๓๙/๒๔๐

นาคทกะ (คือ) ๓๕๕

นอนคิดในทางกาม ๑๗๑/๓๓๓/๔๑๒

นอนคิดในทางเดือดแค้น ๑๗๑

นอนคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบาก ๑๗๑

นั่งคิดในทางกาม ๑๗๑

นั่งคิดในทางเดือดแค้น ๑๗๑

นั่งคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบาก ๑๗๑

นันทิราคะ ๕๗/๓๑๔

นาคิตะ (ภิกษุ) ๓๑๕

นาทิกะ (หมู่บ้าน) ๒๗๕

นามกายสงบ ๔๐๖

นามรูป ๑๔๕

‘น้ำฝาดของสมณะ’ ๑๕๔

นิพพาน ๕๔/๕๕/๕๖/๕๗/๕๘/๕๙/๖๐/

๖๑/ ๖๒/๖๓/๖๔/๖๕/๖๖/๖๗/

๒๗๕/๒๗๖/๒๗๗/๒๗๘/๒๗๙/๒๘๐/

๒๘๑/๒๘๒/๒๘๓/๒๘๔/๒๘๕/๒๘๖/๒๘๗/

นิพพิทาวิราคะ ๒๒๖/๒๒๗/๒๒๘/๒๒๙

เนรัญชรา (แม่น้ำ) ๑๘๑

เนวสัญญานาสัญญายตนะ ๔๔๖

บ

(ส่วนคำขาน)

บรรพชิตผู้ต้องหล่นไปเอง ๑๕๕

บ่อที่เทขยะมูลฝอย ๗/๑๒/๑๔/๑๕/๑๖/

๑๗/๑๘/๑๙/๒๐/๒๑

บาตรถูกเอาไป ๖๔

บำรุงด้วยอาหาร ๕๐๐ สำหรับ ๖๕

ไบอ่อนเข้าใจว่า ‘แก่น’ ๑๔๐

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

บรรพชาไม่เป็นหมัน ๒๒/๓๗๕

บรรพชิตตั้งมั่นอยู่ในธรรมวินัยนี้ ๑๕๕

บริโภคด้วยการมองเห็นโทษ ๓๓๘/๔๔๔

บุตรที่เกิดจากพระโอบอ้อม ๓๗๓

บุตรที่เกิดโดยธรรม ๓๗๓

บุรุษที่พอฝึกได้ ๓๖๓

เบื้องตันแห่งพรหมจรรย์ ๔๑๖

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

บรรพชิต ๑๘๗/๑๘๘

บ่วง ๘๖/๔๑๕

บัณฑิต ๑/๑๑๑/๑๗๕

บุญอันเนื่องด้วยอุปธิ ๔๖๐

บุพพาราม ๒๘๖/๓๖๓/๓๗๓/๓๗๔

ป

(ส่วนคำขานาบ)

ปฎิญาณเป็นพรหมจารี ๑๒๕/๑๓๐/

๑๓๑/๑๓๒/๑๓๓/๑๓๔

ประกอบสุขในการนอน ๗๓

ประทมจนพระอาทิตย์ขึ้น ๗๑

ประมาทเพราะญาณทัสสนะเกิด ๑๔๕

ประมาทเพราะได้สมาธิ ๑๔๓

ประมาทเพราะมีลาภสักการะ ๑๔๐

ประมาทเพราะมีศีล ๑๔๑

ปรัยัติที่เป็นงูพิษ ๑๐๕

ปลากลิ่นเบ็ด ๕๘

ปากติดตั้ง ๑๗๒

ปิดปากด้วยทรัพย์ด้วยลาภ ๕/๑๐

ปีกขาดไปทางหนึ่ง ๖๓

ปู่ของเจ้าก็พินาศด้วยเชือกเส้นนี้ ๕๗

เปลือกสดเข้าใจว่า “แก่น” ๑๔๓

เปลื้องเวลาด้วยการคิดธรรม ๑๐๔

เปลื้องเวลาด้วยการเรียนธรรม ๑๐๔

เปลื้องเวลาด้วยการสาธยายธรรม ๑๐๔

เปลื้องเวลาด้วยการแสดงธรรม ๑๐๔

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

ปฎิญาณจักเป็นจริงและสมจริง ๑๕๓/๓๗๕

ปฏิบัติข้ออันสมควรแก่สมณะ ๑๕๓

ประโยชน์ของความเป็นสมณะ ๑๕๗

ปรารภความเพียร (เพื่อ) ๑๐๕

“ปัญญาที่ได้บรรลุมีหรือไม่” ๒๗๓

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ปัจเจกสัจจะ ๒๖๕

ปฎิฆสัณญา(ความคับแค้นแห่งอารมณ์จิตใจ)

๔๔๖

ปฎิฆะ (สัณโณชน) ๔๑๘

ปรัยัติธรรม ๑๐๓/๑๐๔/๑๐๕/๓๔๗/

๓๔๘/๓๔๙/๓๕๐

ปังกธา (นิคม) ๔๒๕

ปัญญา ๒๕๖/๒๕๗/๔๖๑

ปัญญาขั้น ๒๗๗/๔๖๑

ปัญญาเครื่องไปจากข้าศึก ๓๗๐

ปัญญาชำระศีล ๒๑๘

ปัญญาในกุศล ๑๕๓

ปัญญาเป็นยอด ๒๘๕

ปัญญาวิมุตติ ๒๔/๒๕/๓๓/๕๑/

๒๓๑/๒๓๓

ปัญญาสิกขา ๑๒๕	ผู้กลัวภัยอันเกิดแต่ปลาร้าย ๑๓๘/๑๓๕
ปัญญาอยู่ที่ศีล ๒๑๘	ผู้กลัวภัยอันเกิดแต่วังวน ๑๓๗/๑๓๘
ปัญญาอันเป็นอเนก ๓๓๔	ผู้กลืนเบ็ดของมาร ๕๘
ปัญญาอันยิ่ง ๑๓๘/๑๓๕	ผู้แก่งทำผิด ๓๕๖
ปัสสัทธิ ๒๒๘/๒๕๘	“ผู้ขนาน” ๓๕๗
ปาณาติบาต ๑๕๕	ผู้ข้องอยู่ในที่บิณฑบาต ๖๑
ปีติ ๒๕๘/๔๐๖	ผู้ครองรัฐหาสุขในการนอน ๗๓
บุพเพนิวาสานุสสติญาณ ๓๕๑	ผู้จะถูกตราหน้า ๒๗๔
	ผู้จับงูเข้าที่หาง ๑๐๕
	ผู้ช่วยได้แทน ๕/๑๐
	“ผู้ชี้โทษ” ๑๓๕/๓๕๗
	ผู้เฒ่ากล่าวท่ามกลางสงฆ์ ๕
	ผู้คืนรินใครจะได้ลาก ๕๗/๕๘
	ผู้ได้รับทุกข์กรรม ๕๕
	ผู้ได้รับทุกข์พินาศ ๖๑
	ผู้ตกแห ๑๕๖
	ผู้ตั้งความปรารถนาเป็นเทวดา ๓๑๔
	ผู้ตายกลางทาง ๔๐
	ผู้ตายคาที่ ๓๕
	ผู้ตายที่บ้าน ๔๒
	ผู้ตั้งใจในกามคุณ ๕๕/๕๖
	ผู้ตั้งใจในรสแห่งลาภ ๕๒
	ผู้ตั้งใจในรสแห่งอาหาร ๕๓
	ผู้ตั้งใจในเสียงเย็นยอ ๕๗/๕๘
ผลกล้วยฆ่าคั่นกล้วย ๖๘	
ผ้าเก่า ๓	
ผ้าที่ใช้เช็ดหม้อข้าว ๓	
ผ้าที่ทิ้งตามกองขยะ ๓	
ผ้าที่นุ่งห่มเจ็บเนื้อ ๓	
ผ้านิตินะถูกเอาไป ๖๔	
ผ้าเปลือกปอ ๓	
ผ้าราคาถูก ๓	
ผ้าสีไม่งาม ๓	
ผู้กระทำกายวาจาใจไม่สะอาด ๘๗	
ผู้กลับไปตายที่อาราม ๔๒	
ผู้กลับไม่ถึงอารามก็ตายเสียก่อน ๔๐/๔๑	
ผู้กลัวภัยอันเกิดแต่กลิ่น ๑๓๕/๑๓๖	
ผู้กลัวภัยอันเกิดแต่จระเข้ ๑๓๖/๑๓๗	

ผ

(ส่วนคำขาน)

ผู้ถึงความพินาศ ๕๖	ผู้ไม่ประมาท ๒๘๑
ผู้ถูกจุดไปตามอารมณ์ ๓๐	ผู้เป็นคนพาลคนเขลา ๕
ผู้ถูกตรึง ๘๔	ผู้ไปอยู่ที่ไหน ๆ ก็ไม่สบาย ๕๕
ผู้ถูกแทงด้วยหอก ๑๔/๑๕	ผู้พอใจในการก่อสร้าง ๑๑๕
ผู้ถูกลงอุกเขปนิยกรรม ๕	ผู้พอใจในการขยายกิจ ๑๑๕
ผู้ถูกล่าม ๕๖	ผู้พอใจในการคลุกคลีกัน ๑๑๕
ผู้ถูกลากสักการะครอบงำ ๕๕/๖๐	ผู้พอใจในการนอน ๑๑๕
ผู้ทำการบริโภคนิสส ๒๐๑	ผู้มากด้วยการบัญญัติ ๑๐๓/๑๐๔
ผู้ทำการนอนบนที่นอนสูงใหญ่ ๒๐๓	ผู้มากด้วยการสวด ๑๐๓/๑๐๔
ผู้ทำความฉิบหายแก่มหาชน ๘๑	ผู้มากด้วยปริยัติ ๑๐๓/๑๐๔
ผู้ทำตนเป็นพระประจำสกุล ๔๖	ผู้มีได้ทำตามคำของเรา ๒๕๐
ผู้ทำตามประสาเขลา ๑๑๗	ผู้มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ๗/๑๒/ ๑๓/๑๔/๑๕/๑๖/๑๗/๑๘/๑๙/๒๐/๒๑/๒๒/๒๔
ผู้ทำพีชคามให้กำเริบ ๒๐๑	ผู้มีการกระทำอย่างที่คุณคู่เขาทำ - - ต่อกัน ๗๘
ผู้ทำมหาชนให้หมดสุข ๑๘๓	ผู้มีความกำหนดในกาม ๕๗
ผู้ทำให้เกิดการกินแห้งแก่กัน ๔๗	ผู้มีความกำหนดในกาย ๕๗
ผู้นำในทางทรมาน ๑๐๕/๑๘๐	ผู้มีความชั่วติดตัว ๕
ผู้นำในเสียเอง ๓๑๕	ผู้มีความประพฤติน่ากินแห่งตัวเอง ๗/๑๒/๑๓/๑๔/๑๕/๑๖/ ๑๗/๑๘/๑๙/๒๐/๒๑/๒๒/๒๔
ผู้บวชในภายหลังถือเอาอย่าง ๑๐๕	ผู้มีความเป็นอยู่ลามก ๑๒/๑๓/๑๔/๑๕/ ๑๖/๑๗/๑๘/๑๙/๒๐/๒๑/ ๒๒/๘๐/๑๖๓/๑๖๔
ผู้บอกเด็กศึกษา ๒๓/๓๑/๔๑/๔๒/๔๓/ ๔๕/๔๕/๖๔/๗๖/๑๓๖/ ๑๓๗/๑๓๘/๑๓๙/๑๔๔	
ผู้ประดับตกแต่งร่างกาย ๒๐๔	
ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ๑๓๐/ ๑๓๑/๑๓๒/๑๓๓/๑๓๔/๑๓๕	

ผู้มีความเพียรเลวทราม ๑๗๐	ผู้ไม่ตามประกอบกรรมเครื่องดี ๗๓
ผู้มีความเห็นต่ำทราม ๑๒๕	ผู้ไม่ถ่ายทอดอกกุศลวิตก ๑๗๐/๑๗๑
ผู้มีจิตด้อยด้วยคุณธรรม ๒๕	ผู้ไม่ทนต่อ “การสัมปะหาร” ๓๘
ผู้มีจิตติดแน่นอยู่ในลาภสักการะ ๕๕/ ๕๕/๖๑/๖๔	ผู้ไม่ทนต่อ “พงคลี” ๓๕
ผู้มีจิตติดแน่นอยู่ในเสียงเขินขอ ๕๕/ ๕๕/๖๑/๖๔	ผู้ไม่ทนต่อ “ยอดธงชัยของข้าศึก” ๓๕/๓๖
ผู้มีศีลถูกคูหมีน ๖๐	ผู้ไม่ทนต่อ “เสียงโห่ร้องของข้าศึก” ๓๗/๓๘
ผู้มีศีลนึกตำหนิได้ ๘๘	ผู้ไม่ทำความเพียรเผากิเลส ๑๗๐/๑๗๑
ผู้เมมาว่ายังหนุ่มอยู่ ๑๗๓	ผู้ไม่ประกอบด้วยปัญญา ๑๒๐
ผู้ไม่กลัวต่อสิ่งลามก ๑๗๐	ผู้ไม่ประกอบด้วยวิมุตติ ๑๒๑
ผู้ไม่เข้าถึงความสงบ ๕๓	ผู้ไม่ประกอบด้วยศีล ๑๒๐
ผู้ไม่ควรบริโภครก่อนข้าว - - ของชาวเมือง ๘๐/๘๑	ผู้ไม่ประกอบด้วยสมาธิ ๑๒๐
ผู้ไม่คุ้มครองอินทรี ๗๓/๑๑๕	ผู้ไม่ประกอบกรรมเครื่องสงบใจ ๑๐๔
ผู้ไม่มีใครตรวจเนื้อความ - - แห่งกรรมด้วยปัญญา ๑๐๕	ผู้ไม่พ้นจากความเกิด ๑๓๐/๑๓๑/๑๓๒/ ๑๓๓/๑๓๔/๑๓๕
ผู้ไม่มองงามในธรรมวินัยนี้ ๘๑	ผู้ไม่ยอมรับคำเตือน ๑๐๘
ผู้ไม่ฉลาดในทางที่ควรไป ๑๑๐	ผู้ไม่รับการฝึก ๑๑๕
ผู้ไม่ฉลาดในลักษณะ ๑๑๐	ผู้ไม่รู้จักระพี ๑๔๐/๑๔๒/๑๔๓/๑๔๕
ผู้ไม่ฉลาดเรื่องโลกนี้ - โลกอื่น ๑๗๘	ผู้ไม่รู้จักแก่นแท้ ๑๔๐/๑๔๒/๑๔๓/๑๔๕
ผู้ไม่ฉลาดเรื่องวิภูฏะ - วิภูฏะ ๑๗๘	ผู้ไม่รู้จักทำที่ควรไป ๑๑๐
	ผู้ไม่รู้จักทางที่ควรเดิน ๑๑๐
	ผู้ไม่รู้จักน้ำที่ควรดื่ม ๑๑๐
	ผู้ไม่รู้จักใบอ่อน ๑๔๐/๑๔๒/๑๔๓/๑๔๕

ผู้ไม่รู้จักเปลือกสด ๑๔๐/๑๔๒/๑๔๓/
๑๔๕

ผู้ไม่รู้จักพอด้วยปัจจัย ๑๓๐

ผู้ไม่รู้จักสะเก็ดแห้ง ๑๔๐/๑๔๒/๑๔๓/
๑๔๕

ผู้ไม่รู้จักเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติ ๒๕

ผู้ไม่รู้ทำทัณฑลาภสักการะ ๕๓

ผู้ไม่รู้ประมาณในการกิน ๑๑๖

ผู้ไม่สนใจเรื่องสุญญา ๑๐๗

ผู้ไม่สำรวมอินทรีย์ ๓๕/๔๑/๔๒/๔๔

ผู้ไม่สุมนวัน ๑๑๐

ผู้ไม่เห็นแจ่มแจ้งซึ่งกุศลธรรม ๗๓

ผู้ไม่เหลียวแลในกิจวิเวกธรรม ๑๐๕

ผู้ยอมสละที่หลีกเร้น ๓๑๖

ผู้ยังไม่ควรปล่อย ๑๖๕/๑๗๐

ผู้ยังไม่ถูกต้องวิโมกข์ ๓๗๕

ผู้ยังไม่พ้นจากความทุกข์ ๑๓๐/๑๓๑/
๑๓๒/๑๓๓/๑๓๔/๑๓๕

ผู้ระคนด้วยคฤหัสถ์ ๓๑๔

ผู้รับเป็นทูต ๒๐๖

ผู้ริศ “นมโค” เสียหมด ๑๑๐

ผู้รู้ไม่นับว่าเป็นคนพึงสั่งสอน ๑๒๐

ผู้รู้สึกอโรยในลาภสักการะ ๕๗/๕๘

ผู้เรียกหาเพื่อความเป็นศัตรู ๓๕๖

ผู้ล่อลวงชาวบ้าน ๒๐๖

ผู้สนิทสนมกับมาตุคาม ๔๕

ผู้สยบอยู่ในอารมณ์ ๒๕

ผู้สร้างเหตุปัจจัยเครื่องปรุง ๑๕๖

ผู้สิ้นอาสวะก็ยังคงรังเกียจ ๔๗

ผู้แสดงตัวให้คนเข้าใจผิด ๘๐

ผู้หมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำ ๒๓/๓๑/๔๑/
๔๒/๔๕/๔๕/๖๔/
๗๖/๑๓๖/๑๓๗/
๑๓๘/๑๓๙/๑๔๐

ผู้หล่นจากศาสนา ๑๒๐

ผู้หวังได้แต่ความเสื่อม ๖๕

ผู้หาความเจริญมิได้ ๘๓/๘๔

ผู้อยู่ใกล้บ้านนั่งสมาธิ ๓๑๕

ผู้อยู่ใกล้บ้านยอมได้ปัจจัย ๓๑๖

ผู้ออกไปนอกธรรมวินัยนี้เสียแล้ว ๘๑

(ส่วนคำชี้ชวนวิจวอน)

ผ้ากาตีเก่าคร่ำแล้ว ๑๕๑

ผ้าที่เก็บในหีบอบ ๑๕๑

ผ้าที่ใช้ห่อรัตนะ ๑๕๑

ผ้าที่นุ่งห่มสบายเนื้อ ๑๕๑

ผ้าบริสุทธิ์ ๓๒๗

ผ้าราคาแพง ๑๕๑

ผ้าสีงาม ๑๕๑	“ผู้จักทนอยู่ได้” ๑/๑๓๕/๓๕๓
ผู้กระทำอริยมรรคอย่างมาก ๔๑๔	ผู้จักทำนิพพานให้แจ้ง ๒๘๖
ผู้กลับใจ ๔๕	ผู้จักยังสัมมาทิฐิให้บริบูรณ์ ๒๘๖
ผู้กลัวต่อสิ่งลามก ๔๑๑	ผู้จักยังสัมมาสมาธิให้บริบูรณ์ ๒๘๖
ผู้กลัวโทษแห่งวิภูษะ ๒๑๖	ผู้จักละสัจฉยาธิปไตยได้ ๒๘๖
ผู้เกิดโดยธรรม ๓๓๓	ผู้จับงูอย่างมั่นคง ๓๕๐
ผู้เข้าถึงธรรมอันสงบ ๒๕๕	ผู้จากไปโดยไม่หวั่นไหว ๔๓๖
ผู้รุ่นคิดในการออกจากกาม ๒๖๑/ ๔๑๑	ผู้จำกัดความต้องการ ๒๖๒/๔๓๓
ผู้รุ่นคิดในทางไม่เบียดเบียน ๒๔๕	ผู้ฉลาดในที่ที่ควรไป ๓๖๑
ผู้รุ่นคิดในทางไม่พยายาบท ๒๔๕	ผู้ฉลาดในลักษณะ ๓๕๕
ผู้ควรทำความเพียร ๓๑๓	ผู้ฉลาดเรื่องโลกนี้ - โลกอื่น ๔๒๔
ผู้ควรปลีกตัวออกจากหมู่ ๒๖๑	ผู้ฉลาดเรื่องวิภูษะ - วิวิภูษะ ๔๒๔
ผู้คุ้มครองอินทรี ๓๘๓	“ผู้ซึ่งขุมทรัพย์” ๑/๒๓/๕๑/๖๕ ฯลฯ
ผู้ใคร่ครวญเพื่อความแห่ง -	“ผู้ซึ่งชวนวิงวอน” ๑๘๕/๒๓๕/๒๕๓ ฯลฯ
- ธรรมด้วยปัญญา ๓๔๕	ผู้เฒ่ากล่าวธรรมวินัย ๑๕๓
ผู้ใคร่ต่อการปฏิบัติ ๔๓๓	ผู้ดับการกำหนดหมายในอารมณ์ -
ผู้องงามในธรรมวินัยนี้ ๓๒๘	- ที่ขัดใจ ๔๔๖
ผู้จะได้รับการยกย่อง ๒๓๔	ผู้ดับสนิท ๒๕๒
ผู้จักเกิดหนเดียว ๔๑๖	ผู้โคคเดียว ๒๘๖
ผู้จักถึงแก่นธรรม ๒๒๖	ผู้ต้องการทำความเพียร ๒๑๕/๒๒๐/๒๒๑
ผู้จักถึงความเจริญ ๓๓๑	ผู้ต้องการน้ำมัน ๒๕๒
ผู้จักถือเอานิมิตของสมาธิจิต -	ผู้ต้องติดต่อด้วยสตรี ๒๔๕
- และของวิปัสสนาจิตได้ ๒๘๖	ผู้ตั้งมั่นในปัญญาและศีล ๔๖๐

ผู้ตั้งไว้ซึ่งกายกตาสติ ๒๓๗/๒๓๘

ผู้ตั้งอยู่ในธรรมที่เป็นสาระ ๒๘๓

ผู้ตั้งอยู่ในสาระ ๑๕๘

ผู้ตัดกระแสแห่งมาร ๔๒๔

ผู้ตัดตัณหา ๓๕๔

ผู้ตำหนิคนที่ควรตำหนิ ๔๓๖

ผู้ตามประกอบธรรมเครื่องตื่น ๓๔

ผู้ถ่ายทอดอนความคิด ๔๑๑

ผู้ถอนความเห็นที่ดึงไปคนละทางได้ ๒๖๘

ผู้ถึงกระแส ๔๑๖

ผู้ถึงแก่น ๑๕๘

ผู้ถึงความเป็นเทพ ๔๔๕

ผู้ถึงความเป็นพรหม ๔๔๕

ผู้ถึงความเป็นอริยะ ๔๔๖

ผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ๒๒๔/๒๒๕/๒๒๖

ผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิ ๓๕๖

ผู้ถึงอานัญญา ๔๔๖

ผู้ถือการอยู่ป่า ๓๐๕/๓๑๖

ผู้ถูกต้องวิโมกข์ ๓๗๖

ผู้ทนต่อ “การสัมประหารกัน” ๒๔๔

ผู้ทนต่อ “ผงคลี” ๒๔๔

ผู้ทนต่อ “ยอดธงชัยของข้าศึก” ๒๔๔

ผู้ทนต่อ “เสียงโห่ร้อง -

- ของข้าศึก” ๒๔๔

ผู้ทำกิจสำเร็จ ๒๔๕/๒๔๗

ผู้ทำความเพียรเผากิเลส ๓๓๓

ผู้ทำใจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติให้แจ้ง ๔๕๓

ผู้ทำญาณทัสสนะให้เกิด ๓๕๖

ผู้ทำตนให้อยู่เหนือการได้เพื่อนไม่ดี ๒๖๔

ผู้ทำตนให้อยู่เหนือลาภสักการะ ๒๖๓/๒๖๔

ผู้ทำตามแท้จริง ๒๕๐

ผู้ทำสมยวิโมกข์ให้เกิด ๓๕๗

ผู้ที่ควรแก่ของงูษา ๒๔๒/๒๔๓/๔๔๑/๔๔๓

ผู้ที่ควรแก่ของต้อนรับ ๒๔๒/๒๔๓/

๔๔๓/๔๔๓

ผู้ที่ควรแก่ของทำบุญ ๒๔๒/๒๔๓/

๔๔๔/๔๔๓

ผู้ที่ควรทำอัญชติ ๒๔๒/๒๔๓/๔๔๔/๔๔๓

ผู้ที่ค้นหาและทักขิไม่อาศัย ๒๕๒

ผู้บรรลุมรรคผลด้วยการพิจารณา -

- เห็นอนัตตา ๕๑

ผู้บริบูรณ์ในปัญญา ๔๑๕

ผู้บริบูรณ์ในศีล ๔๑๕/๔๑๕

ผู้บริบูรณ์ในสมาธิ ๔๑๓/๔๑๕

ผู้บริสุทธิ์ ๑๕๘

ผู้ปฏิบัติขัดเกลา ๔๓๔

ผู้ปฏิบัติสมควร ๔๐๕/๔๐๖

ผู้ประกอบด้วยคุณธรรมทั้งหมด ๓๓๔

ผู้ประกอบด้วยธรรมชั้นอเสขะ ๔๖๑

ผู้ประกอบด้วยปัญญา ๓๗๐/๔๖๑	ผู้พิชิตสงคราม ๒๔๓
ผู้ประกอบด้วยวิมุติ ๓๗๐/๔๖๑	ผู้มองเห็นประโยชน์ตนและผู้อื่น ๒๓
ผู้ประกอบด้วยวิมุติญาณทัสสนะ ๔๖๑	ผู้มองเห็นภัยไม่เคารพประมาท ๓๑๗/๓๑๘/ ๓๑๙/๓๒๐
ผู้ประกอบด้วยศีล ๓๗๐/๔๖๑	ผู้มาอีกครั้งเดียว ๓๗๘/๔๑๗
ผู้ประกอบด้วยสมาธิ ๓๗๐/๔๖๑	ผู้มีกายสังขารอันสงบ ๒๖๘
ผู้ประกอบธรรมเครื่องสงบใจ ๓๔๘	ผู้มีความคำริไม่ขุ่นมัว ๒๖๘
ผู้ประกอบพร้อมด้วยสติสัมปชัญญะ ๓๖๕/๓๘๕	ผู้มีความเพียรในกิจของสมณะ ๒๑๒
ผู้ปรารถนานิพพาน ๓๖๖/๓๗๖	ผู้มีความละเอียด ๒๖๒
ผู้ปรารถนากวามเพียร ๒๑๖/๓๐๘/ ๓๓๓/๔๓๒/๔๓๓	ผู้มีความเห็นถูกต้อง ๑๕๘/๒๖๒
ผู้ปราศจากนิรวณ ๒๑๖	ผู้มีจิตหลุดพ้นด้วยดี ๒๖๘
ผู้ปราศจากราคะ โทสะ โมหะ ๑๕๖	ผู้มีจิตอันไม่เลือนลอย ๒๓๗
ผู้เป็น “ธรรมสามี” ๑๕๗	ผู้มีถ้อยคำดีงาม ๔๒๕
ผู้เป็นเนื่อนาบุญของโลก ๒๔๒/๔๕๒/ ๔๕๓/๔๖๐/๔๖๑/๔๖๔	ผู้มีธรรมเครื่องอยู่ผาสุก ๓๐๓
ผู้เป็นสมณะ ๔๐๗	ผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง ๒๗๗
ผู้เปรียบด้วยมะม่วงสุก ๒๕๕	ผู้มีปัญญา ๓๐๘/๔๓๔
ผู้เปรียบด้วยหม้อเต็ม ๒๕๔	ผู้มีปัญญาที่มีศีล ๒๑๘
ผู้ไปในทางแห่งความหลุดพ้น ๒๑๖	ผู้มีปัญญาคอยขนานบอยู่เสมอ ๑๗๕
ผู้ไปสู่อกนิรุฎฐภพ ๔๕๖/๔๕๘	ผู้มีปัญญาคอยชี้โทษอยู่เสมอ ๒๗
ผู้ผ่านพ้นการกำหนดหมายในรูป ๔๔๖	ผู้มีปัญญาในความหลุดพ้น ๒๖๘
ผู้พ้นจากความเกิด ๔๐๘	ผู้มีพนักพิงสี่ด้าน ๒๖๘
ผู้พ้นจากความทุกข์ ๔๐๘	ผู้มีพีชหนเดียว ๔๑๖
ผู้พ้นจาก “บ่วง” ๔๑๘	ผู้มีมรรคผลเป็นแก่นสาร ๑/๒๗/๕๑/ ๖๕/๘๕/๑๐๑/๑๒๓/ ๑๕๑/๑๗๕/๓๕๗

ผู้มีวาจาอ่อนหวาน ๔๓๔
 ผู้มีศรัทธา ๓๐๘
 ผู้มีศีล ๑๕๑/๑๕๒/๑๕๔/๑๕๘/๔๒๘
 ผู้มีศีลก็มีปัญญา ๒๑๘
 ผู้มีศีลมีกำลัง ๒๓๓
 ผู้มีศีลยอมเว้นห่างจากคนเหม็น ๘๗
 ผู้มีศีลสมบูรณ์ ๑๕๕
 ผู้มีศีลสมาธิปัญญายิ่งกว่ากัน ๑๕๔
 ผู้มีศีลสมาธิปัญญาเสมอกัน ๑๕๔
 ผู้มีสติ ๓๐๕
 ผู้มีหิริ ๓๐๘
 ผู้มีอารักขาอย่างเดียว ๒๖๘
 ผู้มีอาพาธน้อย ๓๑๗
 ผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว ๑๕๘
 ผู้มีโศตตปปะ ๓๐๘
 ผู้มุ่งหน้าในกิจวิเวกธรรม ๓๕๖
 ผู้ไม่กระทำกุศล ๒๑๕
 ผู้ไม่แก่งทำผิด ๓๕๗
 ผู้ไม่ขอมากเกินไป ๒๔๘
 ผู้ไม่ถูกจุดไปตามอารมณ์ ๒๓๘
 ผู้ไม่ถูกตรึง ๓๓๑
 ผู้ไม่ถูกถ้าม ๓๔๑
 ผู้ไม่ตกเหว ๔๐๘
 ผู้ไม่ต้องการทำตัวให้เด่น ๒๖๒
 ผู้ไม่ตั้งความปรารถนาเป็นเทวดา ๓๔๒

ผู้ไม่คิดใจในกามคุณ ๓๓๕/๓๔๐
 ผู้ไม่คิดใจในรสแห่งลาภ ๓๓๘
 ผู้ไม่คิดใจในรสแห่งอาหาร ๓๓๕
 ผู้ไม่ถึงความพินาศ ๓๔๐
 ผู้ไม่ทำการสะสมบริกขาร ๔๓๖
 ผู้ไม่ทำไทยทานให้ตกเสียไป ๔๓๗
 ผู้ไม่ทำในใจซึ่งการกำหนดหมาย -
 - ในภาวะต่าง ๆ ๔๔๖
 ผู้ไม่เบียดเบียน ๒๕๒
 ผู้ไม่ประมาท ๒๘๑/๓๖๘
 ผู้ไม่พอใจในการก่อสร้าง ๓๖๗
 ผู้ไม่พอใจในการขยายกิจ ๓๖๗
 ผู้ไม่พอใจในการคลุกคลีกัน ๓๖๗
 ผู้ไม่พอใจในการนอน ๓๐๗/๓๖๗
 ผู้ไม่มัวพ่วงคุณอื่น ๓๐๒
 ผู้ไม่ยอมสละที่หลีกเร้น ๓๑๖
 ผู้ไม่ยินดีในเครื่องปรุง ๔๐๕
 ผู้ไม่เหยื่อใยในลาภสักการะ ๕๗/๕๘/๖๐/
 ๖๑/๖๒/๖๓/๖๔/๖๕/๖๖/๖๘
 ผู้ไม่เหยื่อใยในเสียงเย็นขอ ๕๔/๕๗/๕๘/
 ๖๐/๖๑/๖๒/๖๓/๖๔/๖๕/๖๖
 ผู้ไม่ลืมหืมตาปัญญา ๔๕๕
 ผู้ไม่สงสัยในไตรสิกขา ๓๓๑

ผู้ไม่สงสัยในพระศาสดา -

- พระธรรม - พระสงฆ์ ๓๓๑

ผู้ไม่สยบอยู่ในอารมณ์ ๒๓๗

ผู้ไม่สร้างเครื่องปรุง ๔๐๕

ผู้ไม่หล่นจากศาสนา ๓๗๐

ผู้ยกย่องคนที่ควรยกย่อง ๔๓๗

ผู้ยอมรับคำสอนโดยเคารพ ๓๕๕

ผู้ยอมเสียชีวิต ๓๕๕

ผู้ยังท่องเที่ยวไปเจ็ดครั้ง ๔๖๖

ผู้ยินดีในการละสิ่งที่ควรละ ๒๖๗

ผู้รอดตาย ๔๔

ผู้รักษากายวาจาจิต ๒๔๖

ผู้รับการฝึก ๓๖๓

ผู้รู้จัก “แก่นแท้” ๓๕๗

ผู้รู้จักทำที่ควรไป ๓๖๐

ผู้รู้จักทางที่ควรเดิน ๓๖๑

ผู้รู้จักน้ำที่ควรดื่ม ๓๖๐

ผู้รู้จักพอด้วยปัจจัย ๔๑๑

ผู้รู้จักจริต “นมโค” ๓๖๑

ผู้รู้ตัวรอบคอบ ๓๖๕/๓๘๕

ผู้รู้ตามเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุตติ -

- ปัญญาวิมุตติ ๒๓๗

“ผู้รู้ดีเทียบได้หรือไม่” ๒๗๓

ผู้รู้เท่าทันโลกสักการะ ๒๕๕

ผู้รู้ประมาณในการบริโภค ๗๔

ผู้รู้ประมาณในการรับ ๓๖๑

ผู้รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก ๔๑๑/๔๑๒

ผู้เรียกหาเพื่อความเป็นมิตร ๓๕๓

ผู้แรกถึงกระแส ๓๗๘

ผู้ลอยเกิด ๓๗๘

ผู้ลอยบุญลอยบาป ๓๗๕

ผู้ละกรรมอันมิใช่พรหมจรรย์ ๑๕๕

ผู้ละการกล่าวคำหยาบ ๒๐๐

ผู้ละการแสวงหาสิ้นเชิง ๒๖๘

ผู้ละคำที่ไปรยประโยชน์ทั้ง ๒๐๐

ผู้ละคำต่อเสียด ๑๕๕

ผู้ละเครื่องเศร้าหมองจิตเสียได้ ๓๒๓

ผู้ละตะปุดจริงใจได้ ๓๓๑

ผู้ละปาณาติบาต ๑๕๕

ผู้ละมุสาวาท ๑๕๕

ผู้ละอกินนาทาน ๑๕๕

ผู้ละอาสวะได้ ๑๕๘

ผู้ลุ่มลาดไปทางนิพพาน ๒๕๔/๒๕๕/

๒๕๖/๒๕๗/๒๕๘/๒๕๙

ผู้เล่นไปตามกระแส -

- แห่งธรรม ๕๒/๔๒๖

ผู้เล่นไปตามกระแส -

- แห่งสัทธา (ศรัทธา) ๕๒/๔๒๖

ผู้เว้นการกล่าวคำแก่งแย่ง ๒๐๕/๒๐๖

ผู้เว้นการพุดคุยด้วยเครื่องานกตา ๒๐๕

ผู้เว้นการฉันทน์ในวิกาล ๒๐๐

ผู้เว้นการซื้อขาย ๒๐๐

ผู้เว้นการทำพีชคามภูตคาม -

- ให้กำเริบ ๒๐๑

ผู้เว้นการนอนบนที่นอนสูงใหญ่ ๒๐๓/๒๐๔

ผู้เว้นการบริโภคสะสม ๒๐๑/๒๐๒

ผู้เว้นการประดับตกแต่งร่างกาย ๒๐๔

ผู้เว้นการฟ้อนรำขับร้อง ๒๐๐

ผู้เว้นการเล่นการพนัน ๒๐๒/๒๐๓

ผู้เว้นการเลี้ยงชีวิตผิด ๒๐๓/๒๐๘/

๒๐๙/๒๑๐/๒๑๑

ผู้เว้นการรับเงินและทอง ๒๐๐

ผู้เว้นการรับใช้เป็นทาส ๒๐๖

ผู้เว้นยาพิษในโลก ๔๐๓

ผู้เศร้าสลด ๒๓๓

ผู้สงบ ๔๓๓

ผู้สถิตในอริยวงศ์ ๒๖๖

ผู้สนใจเรื่องสุญญตา ๓๕๒

ผู้สมควรเสพเสนาสนะป่า ๒๔๙

ผู้สมบูรณ์ด้วยธรรมชั้นอเสขะ ๔๖๑

ผู้สมบูรณ์ด้วยปัญญา ๔๖๑

ผู้สมบูรณ์ด้วยวิมุตติ ๔๖๑

ผู้สมบูรณ์ด้วยวิมุตติญาณทัตสนะ ๔๖๑

ผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ๒๘๓/๔๖๑

ผู้สมบูรณ์ด้วยสมาธิ ๔๖๑

ผู้สันโดษด้วยกิลานปัจฉัยเกสัช ๒๖๑

ผู้สันโดษด้วยจิวร ๒๖๑

ผู้สันโดษด้วยบิณฑบาต ๒๖๑

ผู้สันโดษด้วยเสนาสนะ ๒๖๑

ผู้ตำรวมอินทรี ๒๔๖/๒๘๓/๒๘๔

ผู้สิ้นสัญโญชน์ ๔๑๘

ผู้สิ้นอาสวะ ๙๑

ผู้สิ้นอาสวะพร้อมกับสิ้นชีวิต ๔๕๔

ผู้สูมควัน ๓๖๐

ผู้เสวยความสุข ๓๒๖

ผู้เสวยสุขด้วยนามกาย ๙๑

ผู้เสวยสุขอันหาโทษมิได้ ๒๑๑

ผู้หมดพิษสงทางใจ ๔๖๑

ผู้หมดราคะ ๓๒๒

ผู้หลีกเลี่ยงไปได้ ๒๔๔

ผู้หลุดพ้นจากทุกข์ ๔๐๘

ผู้หลุดพ้นด้วยศรัทธา ๙๒

ผู้หลุดพ้นโดยส่วนสอง ๙๑

ผู้ไหลสู่นิพพาน ๓๑๔

ผู้หวังได้แต่ความเจริญ ๓๓๐

ผู้เห็นแจ่มแจ้งซึ่งกุศลธรรม ๓๔

ผู้อดเฉยได้ต่อความขี้ใจ -

- ของกลิ่นทั้งหลาย ๔๕๓

ผู้เคยได้ต่อความชั่วใจ -

- ของธรรมารมณืทั้งหลาย ๔๕๓

ผู้เคยได้ต่อความชั่วใจ -

- ของรสทั้งหลาย ๔๕๓

ผู้เคยได้ต่อความชั่วใจ -

- ของรูปทั้งหลาย ๔๕๒

ผู้เคยได้ต่อความชั่วใจ -

- ของสัมผัสทางกายทั้งหลาย ๔๕๓

ผู้เคยได้ต่อความชั่วใจ -

- ของเสียงทั้งหลาย ๔๕๒

ผู้บรมอริยมรรคมืองค์แปด ๔๑๔

ผู้อยู่ใกล้นิพพาน ๒๘๓

ผู้อยู่ด้วยธรรม ๓๔๓/๓๔๘

ผู้อยู่ในธรรมวินัยนี้ ๓๒๘

ผู้อยู่ในสถานะอันเลิศ ๒๗๕

ผู้ยังไม่ห่างจากฌาน ๓๓๘

ผู้ยังป่าได้ปัจจัย ๓๑๖

ผู้ยังเหนือความหวัง ๒๓๒

ผู้อาจตั้งจิตเป็นสมาธิได้ ๓๑๕/๓๑๖

ผู้อาจเปลื้องจิตหลุดพ้นได้ ๓๑๖

ผู้อาบด้วยเครื่องอาบภายใน ๓๒๓

ผู้อาศัยศีล ๒๑๕/๒๒๐/๒๒๑/

๒๒๒/๒๒๓

ผู้ทศตนในการเผาภิเษก ๔๑๑/๔๑๒

ผู้ปฏิบัติในทันที ๔๑๘

ผู้เอาตัวรอด ๒๕๒

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

“ผงกลี” ๓๕/๓๘

ผลของความเป็นสมณะ ๑๕๓

ผลสุดท้ายของพรหมจรรย์ ๒๘๕/๓๕๘

ผลแห่งอินทริยสังวร ๒๕๕

ผัสสะ ๑๔๕

โกฎีพพะ ๒๕/๓๓/๕๕/๑๑๕/๑๓๒/

๒๓๓/๓๔๐

ฝ

ฝักยังไม่เสร็จตายเสียก่อน ๓๖๕

พ

(ส่วนคำขานบ)

พรหมจรรย์ตรงกระพี้ ๑๔๕

พรหมจรรย์ตรงใบอ่อน ๑๔๐

พรหมจรรย์ตรงเปลือกสด ๑๔๓

พรหมจรรย์ตรงสะเก็ดแห้ง ๑๔๒

‘พรหมจรรย์นี้กระทำได้ยากยิ่ง’ ๒๓

พรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ๑๓๐/๑๓๑/๑๓๒/

๑๓๓/๑๓๔/๑๓๕

พรหมจารีถูกข่ายี้ ๑๘๕

พรหมจารีอุกร้อยรัด ๑๘๕

พระราชานี้เชื่อมกำลัง ๒๔

พระหลวงตา ๑๑๘

‘พຽงนี้ขอให้เลี้ยงเราอย่างนี้อีก’ ๕๓

พลัดไปสู่มีจนาทิกุญชรไม่รู้ตัว ๑๐๗

พวกบัณฑิตลี้มตัว ๑๕๗

พ่อของเจ้าก็ได้รับทุกข์พินาศ -

- ด้วยเชือกเส้นนี้ ๕๗

เพื่อนรังเกียจว่าคงจะเป็น -

- ภิกษุลามก ๔๗

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

พรหมจรรย์จักดำรงอยู่นาน ๒๕๓

พรหมจรรย์นี้มีวิมุตติเป็นที่หมาย ๒๘๕

พระเถระตัวอย่าง ๓๕๖

พระราชามีกำลัง ๒๓๒

“พินัยกรรม” ๔๖๕

พืงตำหนักไว้ ๑๗๕/๑๘๐

พูดต้องมีสติ ๒๕๐

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

พยาบาท ๘๖/๓๒๓

พรหมกาย ๓๗๔

พรหมจรรย์ ๗/๒๓/๓๕/๓๖/๓๗/๔๑/

๔๒/๔๓/๔๕/๕๗/๑๓๐/

๑๓๑/๑๓๒/๑๓๓/๑๓๔/

๑๓๕

พรหมจารี ๑๓๐/๑๓๑/๑๓๒/๑๓๓/๑๓๔

พรหมภูต ๓๗๔

พระปิณาสพ ๑๖๘

พระธรรม ๓๒๕

พระพุทธร ๓๒๕

‘พระวาจาครั้งสุดท้าย’ ๔๖๕

พระสกทาคามี ๔๒๕/๔๖๐

พระสงฆ์ ๓๒๕

พระสัทธรรม ๑๘๒/๔๓๑

พระเสาะ ๓๖๖/๓๗๖

พระโสคาบัน ๔๒๕/๔๖๐

พระอนาคามี ๔๒๕/๔๖๐

พระอรหันต์ ๒๓/๒๒๐/๒๒๒/๒๒๗/

๒๘๘/๓๓๓/๓๖๖/๔๒๔/๔๖๐

พราหมณ์ ๕๕/๑๒๕/๑๓๐/๑๓๑/๑๓๒/

๑๓๓/๑๓๔/๑๓๕/๑๔๖/๑๔๗/

๑๔๘/๑๕๕/๑๕๖/๒๐๑/๒๐๒/

๒๐๓/๒๐๔/๒๐๕/๒๐๖/๒๐๗/

๒๐๘/๒๐๙/๒๑๐/๒๑๑/๒๑๒/๒๑๓/๒๑๔/๒๑๕

พราหมณ์มหาศาล ๑๓/๑๔/๑๕/๑๖/
๑๗/ ๑๘/๑๙/๒๐/๒๑/๒๒

พลีหระไพโรสณฑ์ (ป่า) ๕๒

พวกกษัตริย์มหาศาล ๑๓/๑๔/๑๕/๑๖/
๑๗/๑๘/๑๙/๒๐/๒๑/๒๒

พวกสมณสาภยปุตติยะ ๓๗๔

พาราณสี (เมือง) ๔๑๕

พาลกโณณการคาม (หมู่บ้าน) ๑๕๘

พาหิยะ (ภิกษุ) ๒๑๘

ฟ

ไฟกองใหญ่ ๑๑/๑๒

ภ

(ส่วนคำขนาบ)

ภาชนะว่าง ๖

ภายหลังแต่ความตาย ๑๒/๑๔/๑๕/๑๗/
๑๘/๑๙/๒๐/๒๑/๒๒

ภิกษุกล่าวขยอกกันเอง ๕๑

ภิกษุแก่งแย่งกัน ๘๒

ภิกษุขอมากเกินไป ๔๗

ภิกษุคิดลึก ๘๕

ภิกษุจกชุมนุมกันอยู่แต่ในหมู่บ้าน ๗๔/๗๕/๗๖

ภิกษุจกถึงการแสวงหาไม่สมควร ๗๔/๗๕/๗๖

ภิกษุจกมีวสุมกันอยู่แต่ในนิคม ๗๔/๗๕/๗๖

ภิกษุจกมีวสุมกันอยู่แต่ -

- ในเมืองหลวง ๗๔/๗๕/๗๖

ภิกษุจกมีการคลุกคลีกับคนวัด ๗๗

ภิกษุจกมีการคลุกคลีกับสามเณร ๗๗

ภิกษุจกเร็ดร้างการใช้ผ้าบังสุกุล ๗๔

ภิกษุจกเร็ดร้างการเที่ยววิณฑาต ๗๕

ภิกษุจกเร็ดร้างการอยู่ป่า ๗๖

ภิกษุต้องการความอร่อยในอาหาร ๗๕

ภิกษุต้องการจีวรสวยงาม ๗๔

ภิกษุต้องการอยู่ดี ๗๕

ภิกษุถึงความตาย ๓๑

ภิกษุถึงความพินาศด้วยชนก ๕๗

ภิกษุถึงความพินาศด้วยเบ็ด ๕๘

ภิกษุถูกแมลงวันตอม ๘๕/๘๖

ภิกษุถูกลมแวมภัพาดแผลก ๖๔

ภิกษุถูกลาภสักการะครอบงำ ๕๕/๕๕

ภิกษุถูกเสียงเย็นครอบงำ ๖๔

ภิกษุถูกหลาวอาบยาพิษเสียบ ๖๑

ภิกษุถูกอสณิบาตตกฟาด ๖๒

ภิกษุเถระทุศีล ๔

ภิกษุทำตนเป็นเจ้าก็เจ้าการ ๔๖

ภิกษุทิมแทงกันด้วยหอกปาก ๘๒

ภิกษุที่ใกล้ชิดเข้าก็เจ็บเนื้อ ๓

ภิกษุที่ไม่ควรแก่ของต้อนรับ ๓๓	ภิกษุพหูสูตไม่บอกสอน ๑๐๘/๑๐๙
ภิกษุที่ไม่ควรแก่ของทำบุญ ๓๓	ภิกษุที่มีความเป็นอยู่เลวทราม ๓
ภิกษุที่ไม่ควรแก่ของบูชา ๓๓	ภิกษุที่มีความเห็นผิด ๑๕๔
ภิกษุที่ไม่ควรแก่ทำอัญชติ ๓๓	ภิกษุที่มีค่าน้อย ๔
ภิกษุที่ไม่ควรพูดอภิธรรม ๑๐๖	ภิกษุที่มีผิวพรรณไม่งาม ๓
ภิกษุที่ไม่ควรเป็นเจ้าอาวาส ๑๘๖	ภิกษุไม่เขี้ยวไขว่หาง ๑๑๑
ภิกษุที่ไม่ใช่ “คนของเรา” ๘๑	ภิกษุไม่มีสังวร ๒๙
ภิกษุที่ไม่เป็นเนื้อนาบุญ ๓๓	ภิกษุไม่หนักในพระสังฆกรรม ๙๑
ภิกษุทุศีล ๑๖๓	ภิกษุไม่อดทนต่อกลิ่น ๓๓
ภิกษุนอนจนดวงอาทิตย์ขึ้น ๗๒	ภิกษุไม่อดทนต่อไผ่ภูฏัพพะ ๓๔
ภิกษุนอนไม่ชบเซา ๓๔๒	ภิกษุไม่อดทนต่ออรส ๓๔
ภิกษุบริโภครักษาอาการเป็นขโมย ๘๐	ภิกษุไม่อดทนต่อรูป ๓๓
ภิกษุปนกลางทุศีล ๔	ภิกษุไม่อดทนต่อเสียง ๓๓
ภิกษุเป็นคนว่ายาก ๑๐๘/๑๑๙	‘ภิกษุรูปโน้นเป็นอริยบุคคล’ ๙๑
ภิกษุเปรียบด้วยแกะติดเชิงนาม ๖๐	ภิกษุตามก ๙/๑๐/๑๑
ภิกษุเปรียบด้วยเต่าติดชนก ๕๖	ภิกษุตามกกินจุ ๑๖๗
ภิกษุเปรียบด้วยปลาใกล้เบ็ด ๕๘	ภิกษุตามกคะนอง ๑๖๗
ภิกษุเปรียบด้วยป่าช้าฝัดิบ ๘๖/๘๗	ภิกษุตามกจัดเป็นมหาโจร ๗๙/๘๐
ภิกษุเปรียบด้วยลาที่เดินตามฝูงโค ๑๒๕	ภิกษุตามกทะเลเยอทะยาน ๑๖๗
ภิกษุเปรียบด้วยลูกสุนัขขุ ๖๔	ภิกษุตามกทำลายความดี ๑๖๗
ภิกษุเปรียบด้วยสัตว์กินคูด ๕๙	ภิกษุตามกทำลายสงฆ์ ๑๖๗
ภิกษุเปรียบด้วยมหาโจร ๗๙/๘๐	ภิกษุตามกทุรพล ๑๖๗
ภิกษุเปรียบด้วยสุนัขขี้เรื้อน ๕๕	ภิกษุตามกปล่อยสติ ๑๖๗
ภิกษุเปรียบด้วยอาวุธสองคม ๑๕๔	ภิกษุตามกพูดเสียงอึง ๑๖๗

ภิกษุถามกมิกำลัง ๒๕	ภิกษุเห็นมาตุคามนุ่งชั่วห่มชั่ว ๓๑/๓๕/
ภิกษุถามกมิบริวาร ๗๕	๔๑/๔๒/๔๔/๖๔
ภิกษุถามกไม่กรรณาปราณี ๑๖๗	ภิกษุใหม่ทุศีล ๓
ภิกษุถามกเรียนธรรม ๗๕	‘ภิกษุอื่นคำต้อยน้อยศักดิ์’ ๑๔๐
ภิกษุถามกเลี้ยงไปอยู่ชายแดน ๑๑	‘ภิกษุอื่นทุศีล’ ๑๔๑
ภิกษุถามกสงเคราะห์กฤหัสถ์ -	‘ภิกษุอื่นมีจิตฟุ้งซ่าน’ ๑๔๓
- ด้วยของสงฆ์ ๘๐	‘ภิกษุอื่นมีบุญน้อย’ ๕๕
ภิกษุถามกสะสมของกิน ๑๖๗	ภิกษุโ้อวด ๑๕๔
ภิกษุถามกหยาบคาย ๑๖๗	
ภิกษุถามกवादุดตริมนุสสรธรรม ๘๐	(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)
ภิกษุเล่าเรียนสูตรอันถื้อมาผิด ๑๐๘	ภิกษุเข้ากันได้สนิท -
ภิกษุเลี้ยงชีวิตผิดทาง ๑๖๔	- เหมือนน้ำนมกับน้ำ ๓๒๕
ภิกษุวางท่าเป็นกันเองกับคน -	ภิกษุคอยเจียไ้ข้าง ๓๕๕
- ที่ยังไม่ถึงขนาดเป็นกันเอง ๔๖	ภิกษุคอยจ้องดูตนเอง ๓๐๒
ภิกษุสงฆ์ในไตรสิกขา ๘๕	ภิกษุได้ฉานตามต้องการ ๓๐๒
ภิกษุสงฆ์ในพระธรรม ๘๕	ภิกษุเถระมีศีล ๑๕๒
ภิกษุสงฆ์ในพระศาสนา ๘๔	ภิกษุที่ใกล้ชิดแล้วสบายตัว ๑๕๑
ภิกษุสงฆ์ในพระสงฆ์ ๘๕	ภิกษุที่ควรแก่ของต้อนรับ ๒๔๒/
ภิกษุหกลีบรูปบอกละเลิกศึกษา ๒๓	๔๔๑/๔๔๓
ภิกษุหกลีบรูปมีโลहितออกจากปาก ๒๓	ภิกษุที่ควรแก่ของทำบุญ ๔๔๗/
ภิกษุหนักในอามิส ๕๑	๔๕๒/๔๕๔
ภิกษุหมุนกลับคืนไปสู่เพศต่ำ -	ภิกษุที่ควรแก่ของบูชา ๔๔๔/๔๕๕/๔๖๐
- แห่งกฤหัสถ์ ๓๕/๓๖/๓๗	ภิกษุที่ควรทำอัญชติ ๔๕๕/๔๕๖/๔๕๗
	ภิกษุที่ควรเป็นเจ้าอาวาส ๔๓๔

- ภิกษุที่เป็น “คนของเรา” ๓๒๘
 ภิกษุที่เป็นเนื้อนาบุญของโลก ๔๕๘/
 ๔๖๑/๔๖๔
 ภิกษุนำตานองหน้า ๑๕๓
 ภิกษุบริษัทไม่เหลวไหล ๒๘๓
 ภิกษุปิดแผล ๓๕๕
 ภิกษุปูนกลางมีศีล ๑๕๒
 ภิกษุเป็นคนว่าง่าย ๓๕๕
 ภิกษุเป็นอยู่อย่างไม่ประมาท ๓๑
 ภิกษุผู้ถึงยอด ๑๕๘
 ภิกษุผู้มีความเห็นชอบ ๑๕๘
 ภิกษุผู้มีปัญญา ๒๖๓
 ภิกษุผู้มีศีล ๑๕๘
 ภิกษุผู้มีศีลสมบูรณ์ ๑๕๕
 ภิกษุผู้มีสังวร ๒๓๓
 ภิกษุผู้สิ้นอาสวะ ๑๕๘
 ภิกษุผู้อดทนต่อกลิ่น ๒๔๒/๔๕๓
 ภิกษุผู้อดทนต่อโผฏฐัพพะ ๒๔๒/๒๔๓/๔๕๓
 ภิกษุผู้อดทนต่อรส ๒๔๓/๔๕๓
 ภิกษุผู้อดทนต่อรูป ๒๔๒/๔๕๒
 ภิกษุผู้อดทนต่อเสียง ๒๔๒/๔๕๒
 ภิกษุพหุสูตบอภสอน ๓๕๕
 ภิกษุพึงอยู่โดยชอบ ๓๐๑
 ภิกษุมีความเป็นอยู่งดงาม ๑๕๑
 ภิกษุมีก่ำมาก ๑๕๒/๑๕๓
 ภิกษุมิทอนไม่เป็นหมอน ๓๑
 ภิกษุมิผิวพรรณงาม ๑๕๑/๑๕๒
 ภิกษุมิศีลต้องไปอยู่ชายแดน ๒๕
 ภิกษุไม่กระวนกระวาย -
 - จะได้ชื่อเสียง ๓๐๒
 ภิกษุไม่กล่าวขยอกกันเอง ๓๓๓
 ภิกษุไม่ขอมมาก ๒๔๘
 ภิกษุไม่สงสัยในไตรสิกขา ๓๓๑
 ภิกษุไม่สงสัยในพระธรรม ๓๓๑
 ภิกษุไม่สงสัยในพระศาสนา ๓๓๑
 ภิกษุไม่สงสัยในพระสงฆ์ ๓๓๑
 ภิกษุไม่หนักในอามิส ๓๓๓
 ภิกษุไม่โอ้อวด ๔๐๕
 ภิกษุยังต้องศึกษาต่อ ๖๑/๖๒
 ภิกษุรอดจากการตี ๓๓๒
 ภิกษุเล่าเรียนสูตรอันถื้อมาถูก ๓๕๕
 ภิกษุเลี้ยงชีวิตถูกทาง ๒๖๕
 ภิกษุสมบูรณ์ด้วยศีล ๓๐๑
 ภิกษุหกสิบรูปเป็นพระอรหันต์ ๒๓
 ภิกษุหนักในพระสัทธรรม ๓๓๓
 ภิกษุใหม่มีศีล ๑๕๑
 ภิกษุใหม่รู้คุณพิเศษ ๒๘๓
 ภิกษุอยู่ป่า ๓๓/๓๘/๒๔๔

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ภพ ๑๔๕
 ภัณฑะ (ภิกษุ) ๑๑๗
 ภัททาลี (ภิกษุ) ๔๖๒
 “ภยันันเกิดแต่กลิ่น” ๑๓๕
 “ภยันันเกิดแต่จระเข้” ๑๓๖
 “ภยันันเกิดแต่ปลาร้าย” ๑๓๘
 “ภยันันเกิดแต่วังวน” ๑๓๗
 ภารทวาชะ (สามเณร) ๓๗๓
 ภาวะแห่งความเป็นหนึ่งของจิต -
 - แวดล้อมด้วยองค์ทั้งเจ็ด ๓๐๐
 ภูมิชะ (เถระ) ๒๕๒

ม

(ส่วนคำขาน)

มหาโจร ๘/๗๘/๗๕/๘๐
 มหาชนขาดความสะดวก ๒๕
 มองข้ามกระพี้ ๑๔๐/๑๔๒/๑๔๓
 มองข้ามแก่น ๑๔๕
 มองข้ามเปลือกสด ๑๔๐/๑๔๒
 มองข้ามสะเก็ดแห่ง ๑๔๐
 ‘มันกินก้อนเหล็กแดงจะดีกว่า’ ๘๐
 มัวเมาเพราะญาณทัสสนะเกิด ๑๔๕
 มัวเมาเพราะได้สมาธิ ๑๔๓

มัวเมาเพราะมีลาภสักการะ ๑๔๐
 มัวเมาเพราะมีศีล ๑๔๑
 ม้ากระโดดสุดตัว ๑๖๑
 ม้ากัดสายบังเหียน ๑๖๑
 ม้าเตะงอนรถ ๑๖๐
 ม้าทำให้รถตะแคงหงาย ๑๖๐
 ม้าไม่ยอมก้าวเดินถอยกลับ ๑๖๒
 ม้าวิ่งเตลิดไป ๑๖๑
 ม้าสลัดรถ ๑๕๕
 ม้าหกหลังกระแทกรูป ๑๕๕
 ม้าหักไม้ตรีทัศน์ ๑๕๕
 ม้าหมอบ ๑๖๒
 มาตุคามนุ่งซัวห่มซัว ๓๑/๓๕/๔๑/
 ๔๒/๔๔/๖๔/๑๓๕

มารได้ช่องได้โอกาส ๑๑๕
 มิใช่ธรรมวิhari ๑๐๓/๑๐๔/๑๐๕
 มีการเป็นอยู่เลวทราม ๕๒/๓๓๓/๓๓๘
 มีการหวังคุณธรรม ๑๘๗
 มีการหวังชื่อเสียงเกียรติยศ ๑๘๗
 มีการหวังลาภ ๑๘๗
 มีความกำหนัดในรูปกาย ๕๗
 มีความตระหนี่ที่อยู่ ๑๘๖
 มีความตระหนี่สกุลอุปฐาก ๑๘๗
 มีความทะยานอยากในกาม ๕๗

มีความเป็นสมณะนิกเดียว ๕	ไม่เกรงกลัวบาป ๑๘๔
มีความสนิทสนมเป็นกันเอง ๔๙	ไม่ขัดเกลากิเลส ๑๘๖
มีกัณฑ์เกสรสิ่งของมาก ๑๘๗	ไม่ใช่สมณะถือว่าเป็นสมณะ ๗/๑๒/๑๓/๑๔/ ๑๕/๑๖/๑๗/๑๘/๑๙/๒๐/๒๑/ ๒๒/๑๖๓
“มีโอกาส” ๔๙	
มือติดคัง ๑๗๒	
มูลเหตุที่ทำให้พระสังฆกรรม - - เลอะเลือน ๑๐๘	ไม่ตรวจดูฝั่งแม่น้ำเสียก่อน ๑๗๗
เมฆเป็นเหตุ ๗๘	ไม่ตั้งกายคตาสติ ๒๙
เมฆเพราะญาณทัสสนะเกิด ๑๔๔	ไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้เรื่องสุญญตา ๑๐๗
เมฆเพราะได้สมาธิ ๑๔๓	ไม่ตามประกอบโพธิปักขิยธรรม ๗๓
เมฆเพราะมีลาภสักการะ ๑๔๐	ไม่ไต่สวนให้รอบคอบ ๑๘๘
เมฆเพราะมีศีล ๑๔๑	ไม่ทำความเพียรเผากิเลส ๑๗๐
เมฆหมกอยู่ในกามคุณ ๙๕	ไม่ทำให้แจ้งประโยชน์แห่งสมณะ ๑๔๖/๑๔๗/๑๔๘/๑๔๙/๑๕๐
เมฆหมกอยู่ในรสแห่งลาภ ๙๒	ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ที่ว่าประพฤติ ๗/๑๒/๑๓/๑๔/๑๕/๑๖/๑๗/ ๑๘/๑๙/๒๐/๒๑/๒๒/๒๓/๑๖๓
เมื่อได้เห็นมาตุคามเนื่อง ๆ ๔๙	
เมื่อค้นหาเจริญ ๑๕๕	
เมื่อประมาทแล้ว ๑๔๐/๑๔๑/ ๑๔๓/๑๔๕	ไม่เป็นสมณะ ๑๔๖/๑๔๗/๑๔๘/ ๑๔๙/๑๕๐
เมื่ออุปัชฌาย์เจริญ ๑๕๕	
แมวได้รับทุกข์เจียนตาย ๓๑	ไม่พ้นจากความทุกข์กายทุกข์ใจ ๑๕๕/๑๕๖
โมฆบุรุษ ๖๐/๑๐๕/๑๑๗/๑๖๒	ไม่มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ ๙๒/๙๓/๙๕
ไม่กล่าววาปฎิบัติสมควร ๑๕๔	ไม่มีความละอาย ๕/๖
ไม่กำหนดสติ ๓๙/๔๑/๔๒/๔๔/๖๔/ ๑๓๘/๑๓๙	ไม่ยินดีการหลีกเร้น ๑๘๖
	ไม่แยแสต่อปฏิภัก ๑๖๑

ไม่รักษากายวาจาจิต ๓๕/๔๑/๔๒/๔๔/

๖๔/๑๓๓/๑๓๘/๑๓๕

ไม่รับการฝึก ๑๑๕

ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -

- คับสนิทแห่งชรามรณะ ๑๔๘

ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -

- คับสนิทแห่งชาติ ๑๔๕

ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -

- คับสนิทแห่งตัณหา ๑๔๕

ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -

- คับสนิทแห่งทุกข์ ๑๕๐

ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -

- คับสนิทแห่งนามรูป ๑๔๕

ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -

- คับสนิทแห่งผัสสะ ๑๔๕

ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -

- คับสนิทแห่งภพ ๑๔๕

ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -

- คับสนิทแห่งวิญญาณ ๑๔๕

ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -

- คับสนิทแห่งเวทนา ๑๔๕

ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -

- คับสนิทแห่งสังขาร ๑๔๕

ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -

- คับสนิทแห่งอายตนะหก ๑๔๕

ไม่รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -

- คับสนิทแห่งอุปาทาน ๑๔๕

ไม่รู้จักความคับสนิท -

- แห่งชรามรณะ ๑๔๘

ไม่รู้จักความคับสนิทแห่งชาติ ๑๔๕

ไม่รู้จักความคับสนิทแห่งตัณหา ๑๔๕

ไม่รู้จักความคับสนิทแห่งทุกข์ ๑๕๐

ไม่รู้จักความคับสนิทแห่งนามรูป ๑๔๕

ไม่รู้จักความคับสนิท -

- แห่งเบญจขันธ์ ๑๔๕

ไม่รู้จักความคับสนิทแห่งผัสสะ ๑๔๕

ไม่รู้จักความคับสนิทแห่งภพ ๑๔๕

ไม่รู้จักความคับสนิท -

- แห่งวิญญาณ ๑๔๕

ไม่รู้จักความคับสนิทแห่งเวทนา ๑๔๕

ไม่รู้จักความคับสนิทแห่งสังขาร ๑๔๕

ไม่รู้จักความคับสนิท -

- แห่งอายตนะหก ๑๔๕

ไม่รู้จักความคับสนิทแห่งอุปาทาน ๑๔๕

ไม่รู้จักชรามรณะ ๑๔๘

ไม่รู้จักชาติ ๑๔๕

ไม่รู้จักตัณหา ๑๔๕

ไม่รู้จักทุกข์ ๑๕๐

ไม่รู้จักโทษในชาติ ๑๔๗

ไม่รู้จักโทษในอินทรีย์ ๑๔๗/๑๔๘

ไม่รู้จักโทษในอุปาทานชั้น ๑๔๖

ไม่รู้จักโทษอันคำทราวม ๕๓

ไม่รู้จักนามรูป ๑๔๕

ไม่รู้จักประมาณ ในการรับปัจจัย ๑๑๓

ไม่รู้จักผัสสะ ๑๔๕

ไม่รู้จักพอด้วยปัจจัย ๑๖๘/๑๗๐

ไม่รู้จักภพ ๑๔๕

ไม่รู้จักมูลฐานเกี่ยวกับ -

- ลากตักการะ ๕๓/๕๔

ไม่รู้จักรสอร่อยในชาติ ๑๔๗

ไม่รู้จักรสอร่อยในอินทรีย์ ๑๔๗/๑๔๘

ไม่รู้จักรสอร่อยในอุปาทานชั้น ๑๔๖

ไม่รู้จักลักษณะของเบญจชั้น ๑๔๕

ไม่รู้จักลากตักการะและเสียงเขินยอ ๕๔

ไม่รู้จักวิญญาณ ๑๔๕

ไม่รู้จักเวทนา ๑๔๕

ไม่รู้จักสังขาร ๑๔๕

ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งขรามรณะ ๑๔๘

ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งชาติ ๑๔๕

ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งตัณหา ๑๔๕

ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งทุกข์ ๑๕๐

ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งนามรูป ๑๔๕

ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งเบญจชั้น ๑๔๕

ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ๑๔๕

ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งภพ ๑๔๕

ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งวิญญาณ ๑๔๕

ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งเวทนา ๑๔๕

ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งสังขาร ๑๔๕

ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งอายตนะหก ๑๔๕

ไม่รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งอุปาทาน ๑๔๕

ไม่รู้จักอายตนะหก ๑๔๕

ไม่รู้จักอุบายเครื่องออกในชาติ ๑๔๗

ไม่รู้จักอุบายเครื่องออกในอินทรีย์

๑๔๗/๑๔๘

ไม่รู้จักอุบายเครื่องออก -

- ในอุปาทานชั้น ๑๔๖

ไม่รู้จักอุบายเป็นทางพ้นในกรณี -

- อันเกี่ยวกับลากตักการะ -

- และเสียงเขินยอ ๕๓

ไม่รู้จักอุปาทาน ๑๔๕

ไม่รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออก -

- ไปจากทุกข์ ๕๒/๕๓/๕๔/๕๕

ไม่รู้ตามเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุตติ -

- ปัญญาวิมุตติ ๒๕

ไม่รู้ลึกลงว่าจะهلكถาณ ๑๕๘

ไม่ละอายบาป ๑๘๔	ไม่เหมือนกันด้วยความใคร่ -
ไม่สรรเสริญการจำกัดความ -	- ในปัญญาศึกษา ๑๒๕
- ต้องการ ๑๘๔	ไม่เหมือนกันด้วยความใคร่ -
ไม่สรรเสริญการใช้จิวสามตีน ๑๘๔	- ในศีลศึกษา ๑๒๕
ไม่สรรเสริญการใช้ผ้าบังสุกุล ๑๘๔	ไม่หลุดพ้นจากทุกข์ ๑๕๖
ไม่สรรเสริญการบิณฑบาต -	ไม่เหลียวแลในกิจวิเวกธรรม ๑๘๐
- เป็นวัตร ๑๘๔	ไม่อดใจในกลิ่น ๑๘๔
ไม่สรรเสริญการปรารภ -	ไม่อดใจในรส ๑๘๔
- ความเพียร ๑๘๕	ไม่อดใจในรูป ๑๘๔
ไม่สรรเสริญการสันโดษ ๑๘๔	ไม่อดใจในสัมผัสทางกาย ๑๘๔
ไม่สรรเสริญการอยู่ป่า ๑๘๔	ไม่อดใจในเสียง ๑๘๔
ไม่สรรเสริญการอยู่สงบ ๑๘๔	ไม่อบรมกายคตาสติ ๓๐
ไม่สรรเสริญการอยู่อย่างไม่ว่าง -	ไม่อาจฝึกสอนในไตรสิกขา ๑๗๘/๑๗๙
- คลุกคลีกัน ๑๘๕	ไม่อาจสืบพรหมจรรย์ต่อไป ๓๕/๓๖/ ๓๗/๔๑/๔๒/๔๓/๔๕
ไม่สำคัญเรื่องสุญญตาว่าเป็นสิ่งที่ -	
- ควรศึกษา ๑๐๗	
ไม่สำรวจอินทรีย์ ๓๕/๔๑/๔๒/๔๔/ ๖๔/๑๓๘/๑๓๙	(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)
ไม่สุขุมวัน ๑๑๐/๑๑๑	มหาชนมีความสุขมาก ๒๓๓
ไม่หนักในพระสังฆกรรม ๙๑	มหาชนรู้จักว่า 'เธอเป็นสมณะ' ๑๕๓
ไม่เห็นอวัยวะที่ยังไม่เปื้อนอุก ๑๖๖	มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ ๕๔
ไม่เหมือนกันด้วยความใคร่ -	ม้าที่อาจฝึกได้ ๓๖๓
- ในจิตตศึกษา ๑๒๕	มารหาช่องทำลายมิได้ ๗๒/๑๕๕/ ๓๖๒/๔๑๓

มีอาชานิน ๔๔๑/๔๕๒

มีอาชานินยหนุ่ม ๔๖๒

มีการเป็นอยู่คงงาม ๕๒/๓๓๓

มีความต้องการน้อย ๒๖๒

มีความเห็นชอบ ๑๕๘

มีท่อนไม้เป็นหมอน ๗๑

มีปัญญาทำที่สุดทุกข์ ๑๒๕

มีเมตตาเพียงชั่วคิ้วมือเดียว ๓๓๘

มีศีลก็มีปัญญา ๒๑๘

‘แม้จะทุกข์กายทุกข์ใจ’ ๑๕๓

แม่น้ำเอียงเทสู่ทะเล ๓๑๓

เมื่อเกิดโจรภัยก็ยังผาสุก ๓๑๕

เมื่อเกิดทุกข์ภัยก็ยังผาสุก ๓๑๘

เมื่อต้องการความเป็นสมณะ ๓๘๐

เมื่อตั้งอยู่ในศีล ๒๑๕/๒๒๐/

๒๒๑/๒๒๒/๒๒๓

เมื่อถูกพยาธิครอบงำก็ยังผาสุก ๓๑๗

เมื่อทรงเดินทางไกลพระองค์เดียว ๓๑๖

เมื่อทำให้มากในธรรมสาม ๘๒

เมื่อมีศีล ๒๒๖/๒๕๖

เมื่อมีอินทรียั้งวร ๒๕๕

เมื่อไม่ประมาท ๑๔๑/๑๔๓/๑๔๔

เมื่อไม่หลงรัก ๒๕๓

เมื่อสงฆ์แตกแยกกันก็ยังผาสุก ๓๑๕

เมื่อสมบูรณ์ด้วยศีล ๒๒๔/๒๒๕/๒๒๖

เมื่อริยมรรคเจริญ ๒๕๓

เมื่ออาทิตย์อุทัย ๒๒๔

ไม่ดำริว่าเต็มรอบ -

- แคญาณทัสสนะเกิด ๓๕๖

ไม่ดำริว่าเต็มรอบแก่ได้สมาธิ

๑๔๔/๓๕๖

ไม่ดำริว่าเต็มรอบแก่มีลาภสักการะ

๑๔๑/๑๔๒/๑๔๔/๓๕๖

ไม่ดำริว่าเต็มรอบแก่มีศีล ๑๔๑/

๑๔๔/๓๕๖

ไม่ตั้งใจในกามคุณ ๓๓๕

ไม่ตั้งใจในรสแห่งลาภ ๓๓๘

ไม่ตั้งใจในรสแห่งอาหาร ๓๓๕

ไม่ตั้งใจในเสียงเย็นยอ ๒๖๑

ไม่ทะนงตัวเพราะญาณทัสสนะเกิด ๓๕๖

ไม่ทะนงตัวเพราะได้สมาธิ ๑๔๔

ไม่ทะนงตัวเพราะมีลาภสักการะ ๑๔๒/๑๔๓

ไม่ทะนงตัวเพราะมีศีล ๑๔๓/๑๔๔

ไม่ทำบาป ๑๕๘

ไม่ประมาทเพราะญาณทัสสนะเกิด ๓๕๗

ไม่ประมาทเพราะได้สมาธิ ๑๔๔

ไม่ประมาทเพราะมีลาภสักการะ ๑๔๑

ไม่ประมาทเพราะมีศีล ๑๔๓/๑๔๔

‘ไม่เป็นหมันเปล่า’ ๒๒	ไม่สยบอยู่ในรสแห่งลาภ ๓๓๘
ไม่ผูกใจเจ็บ ๑๕๘	ไม่สยบอยู่ในรสแห่งอาหาร ๓๓๙
ไม่มัวเมาเพราะญาณทัสสนะเกิด ๓๙๗	ไม่สร้างเหตุปัจจัยเครื่องปรุง ๔๐๙
ไม่มัวเมาเพราะได้สมาธิ ๑๔๔	ไม่หนักในอามิส ๓๓๗
ไม่มัวเมาเพราะมีลาภสักการะ ๑๔๑	ไม่หลงในอารมณ์ ๔๓๒
ไม่มัวเมาเพราะมีศีล ๑๔๓/๑๔๔	ไม่หลงในอาหาร ๓๓๙
ไม่มีการหวังคุณธรรม ๔๓๕	ไม่หล่นจากพรหมจรรย์ ๔๑๕/๔๑๖/๔๑๗/ ๔๑๘/๔๑๙
ไม่มีการหวังชื่อเสียงเกียรติยศ ๔๓๕	
ไม่มีการหวังลาภ ๔๓๕	ไม่หลอกลวง ๔๓๒
ไม่มีความกำหนัดในรูปกาย ๓๔๑	
ไม่มีความตระหนี่ที่อยู่ ๔๓๕	(ส่วนศัพท์ธรรมะ)
ไม่มีความตระหนี่สกุลอุปัฏฐาก ๔๓๕	มคธ (ประเทศ) ๓๐๔
ไม่มีความทะยานอยากในกาม ๓๔๑	มโนกรรมอันคดโกง ๑๐
ไม่มีกัณณะเกตุขันธ์ของมาก ๔๓๖	มโนสมาจาร ๓๘๒
ไม่เมาเพราะญาณทัสสนะเกิด ๓๙๗	มมังการ ๓๕๔
ไม่เมาเพราะได้สมาธิ ๑๔๔	มรณสติ ๒๗๙
ไม่เมาเพราะมีลาภสักการะ ๑๔๑	มหาภารตะ ๑๐๗
ไม่เมาเพราะมีศีล ๑๔๓/๑๔๔	มหาภูตรูป ๑๑๐/๓๕๙
ไม่ยินดีในลาภสักการะ ๑๔๑	มหาสมุทร ๓๗๔
ไม่ยินดีในศีล ๑๔๓/๑๔๔	มहीं (แม่น้ำ) ๓๗๔
ไม่ยินดีในสมาธิ ๑๔๔	มัญจูลอณิกะ (เครื่องคีม) ๔๐๗
ไม่ยินดีในเหตุปัจจัยเครื่องปรุง ๔๐๙	มาตังคะ (ช้าง) ๑๕๘
ไม่เริดร้างจากการหลีกเร้น ๓๔๘	มานะ (สัญญาโยชน์) ๓๕๔
ไม่สยบอยู่ในกามคุณ ๓๓๙	มานานุสัย ๓๕๔
	มารผู้ใจบาป ๕๗/๕๖/๒๕๑

มิกการมาตุปราสาท ๒๘๖
 มิจนาทีฎฐิติ ๑๐/๑๖๔/๑๘๒
 มิจนาอาชีพ ๑๖๔
 “ไม่ถือน้ำมันด้วยอุปาทาน” ๒๓

มุสา ๖
 มุสาวาท ๑๕๕
 เมตตาอันใหญ่หลวง ๒๕๐
 เมถุนธรรม ๑๓๐/๑๓๑/
 ๑๓๒/๑๓๓/๑๓๔
 “แมลงวัน” ๘๖
 ไม้ที่ผู้ส่งเสียงดังก้อง ๑๒๘
 ไม้พันธุ์ใหญ่ ๕๘
 ไม้มีแก่นตันส่งเสียงหนัก ๑๒๘

ย

(ส่วนคำขณบ)

ยาพิษในโลก ๑๕๕
 ยินดีการขัดสีจากมาตุคาม ๑๓๐
 ยินดีการนวดพั้นจากมาตุคาม ๑๓๐
 ยินดีการลูบทาจากมาตุคาม ๑๓๐
 ยินดีการอาบจากมาตุคาม ๑๓๐
 ยินดีที่เห็นเขาวรีโกคกาม ๑๓๓
 ยินดีในการทำลายสงฆ์ ๑๖๓
 ยินดีในลาภสักการะ ๑๔๐

ยินดีในศีล ๑๔๑/๑๔๓/๑๔๔
 ยินดีในสมาธิ ๑๔๓/๑๔๔
 ยินดีในเหตุปัจจัยเครื่องปรุง ๑๕๖

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

ยถาคฤณณทัตสนะ ๒๒๖/๒๒๘/๒๒๙/๒๕๖
 ยมุนา (แม่น้ำ) ๓๗๔
 ยอดของความเพียร ๓๕๓
 ยอดของพรหมจรรย์ ๒๕๐
 “ยอดธงชัยของข้าศึก” ๓๖
 ยอดบุรุษ ๓๓๔
 ยืนคิดในทางกาม ๑๗๐
 ยืนคิดในทางเดือดแค้น ๑๗๐
 ยืนคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบาก ๑๗๐

ร

(ส่วนคำขณบ)

รื่องว่า “กู ก็เป็น โค” ๑๒๕
 “ร่วมมือกันกำจัดเสีย” ๑๒๕
 ‘รับการไหว้ดีกว่า’ ๑๕
 ‘รับการอภิวัตตีกว่า’ ๑๓
 รากาถูก ๔/๕
 ‘เราก็อำเขาเสีย’ ๑๑๕
 “เราจักขณบแล้ว ขณบอีก” ๑

- “เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก” ๑๗๕
- ‘เราถูกแทงถูกตีเสียแล้ว’ ๕๗
- ‘เราต้องปองด้วยฤดู’ ๕๙
- ‘เราเป็นผู้มีกัลยาณธรรม’ ๑๔๑
- ‘เราเป็นผู้มีจิตตั้งมั่น’ ๑๔๓
- ‘เราเป็นผู้มีลาภ’ ๑๔๐
- ‘เราเป็นผู้มีศีล’ ๑๔๑
- เราไม่ทำกะพวกเธอ -
- อย่างทะนุถนอม ๑/๑๗๕
- เราไม่ทำเหมือนพวกช่างหม้อ -
- ทำแก้หม้อที่ยังเปียกยังคิบอยู่ ๒๗
- เราไม่มีหวังที่จักเป็นเจ้าของดิน ๒๔
- เริตร้างจากการหลีกเร้น ๑๐๔
- เรียนอย่างไร้ความหมาย ๑๐๓
- เรื่องที่เคยมีมาแล้ว ๕๖/๕๓/๑๐๗/
๑๗๗/๒๕๑/๔๒๓
- (ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)
- รักษาพรหมจรรย์ไว้ด้วยน้ำตา ๑๕๓
- ราคาแพง ๑๕๑/๑๕๒
- รุ่งอรุณแห่งอริยมรรค ๒๒๔
- รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -
- ดับสนิทแห่งชรามรณะ ๔๐๑
- รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -
- ดับสนิทแห่งชาติ ๔๐๑
- รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -
- ดับสนิทแห่งผัสสะ ๔๐๑
- รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -
- ดับสนิทแห่งภพ ๔๐๑
- รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -
- ดับสนิทแห่งวิญญาณ ๔๐๒
- รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -
- ดับสนิทแห่งเวทนา ๔๐๑
- รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -
- ดับสนิทแห่งสังขาร ๔๐๒
- รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -
- ดับสนิทแห่งอายตนะหก ๔๐๑
- รู้จักข้อปฏิบัติเครื่องให้ถึงความ -
- ดับสนิทแห่งอุปาทาน ๔๐๑
- รู้จักความดับสนิทแห่งชรามรณะ ๔๐๑
- รู้จักความดับสนิทแห่งชาติ ๔๐๑
- รู้จักความดับสนิทแห่งคันหา ๔๐๑

รู้จักความดับสนิทแห่งทุกข์ ๔๐๒
 รู้จักความดับสนิทแห่งนามรูป ๔๐๑
 รู้จักความดับสนิทแห่งเบญจขันธ์ ๓๕๘
 รู้จักความดับสนิทแห่งผัสสะ ๔๐๑
 รู้จักความดับสนิทแห่งภพ ๔๐๑
 รู้จักความดับสนิทแห่งวิญญาณ ๔๐๒
 รู้จักความดับสนิทแห่งเวทนา ๔๐๑
 รู้จักความดับสนิทแห่งสังขาร ๔๐๒
 รู้จักความดับสนิทแห่งอายตนะหก ๔๐๑
 รู้จักความดับสนิทแห่งอุปาทาน ๔๐๑
 รู้จักชราภรณ์ ๔๐๑
 รู้จักชาติ ๔๐๑
 รู้จักตัณหา ๔๐๑
 รู้จักทุกข์ ๔๐๒
 รู้จักโทษในชาติ ๓๕๕
 รู้จักโทษในอินทรีย์ ๔๐๐
 รู้จักโทษในอุปาทานขันธ์ ๓๕๘
 รู้จักโทษอันต่ำทราม ๒๕๕
 รู้จักนามรูป ๔๐๑
 รู้จักประมาณในการรับปัจจัย ๓๖๑
 รู้จักผัสสะ ๔๐๑
 รู้จักพหุด้วยปัจจัย ๑๖๕
 รู้จักภพ ๔๐๑
 รู้จักมูลฐานที่เกี่ยวกับ -

รู้จักรสอร่อยในชาติ ๓๕๕
 รู้จักรสอร่อยในอินทรีย์ ๔๐๐
 รู้จักรสอร่อยในอุปาทานขันธ์ ๓๕๘
 รู้จักลักษณะของเบญจขันธ์ ๓๕๘
 รู้จักลาภสักการะและเสียงเป็นขอ ๒๖๐
 รู้จักวิญญาณ ๔๐๒
 รู้จักเวทนา ๔๐๑
 รู้จักสังขาร ๔๐๒
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งชราภรณ์ ๔๐๑
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งชาติ ๔๐๑
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งตัณหา ๔๐๑
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งทุกข์ ๔๐๒
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งนามรูป ๔๐๑
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งเบญจขันธ์ ๓๕๘
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ๔๐๑
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งภพ ๔๐๑
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งวิญญาณ ๔๐๒
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งเวทนา ๔๐๑
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งสังขาร ๔๐๒
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งอายตนะหก ๔๐๑
 รู้จักเหตุเกิดขึ้นแห่งอุปาทาน ๔๐๑
 รู้จักอุบายเครื่องออกในชาติ ๓๕๕
 รู้จักอุบายเครื่องออกในอินทรีย์ ๔๐๐

- ลาภสักการะ ๒๕๕

รู้จักอุบายเครื่องออก -

- ในอุปาทานจันทร์ ๓๕๘

รู้จักอุปาทาน ๔๐๑

รู้แจ่มแจ้งในอุบายเครื่องออกจากทุกข์

๓๓๘/๓๓๕/๓๔๐

รู้ตามเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุตติ -

- ปัญญาวิมุตติ ๒๓๗

เราจะริบทำความเพียร ๓๑๗/๓๒๐

เรารู้จักคุ้มครองอินทรีย์ ๗๔

เรารู้จักใช้ท่อนไม้ต่างหมอน ๗๒

เรารู้จักตามประกอบกรรมเครื่องตื่น ๗๔

เรารู้จักตามประกอบ -

- โพธิปักขิยธรรม ๗๔

เรารู้จักทำการบริโภคนิจจัง -

- ด้วยความไม่มีโทษ ๕๕

เรารู้จักปฏิบัติตามธรรม ๓๖๕

เรารู้จักเป็นผู้เห็นแจ่มแจ้ง -

- ซึ่งกุศลธรรม ๗๔

เรารู้จักเป็นอย่างฟ้ากาตี ๑๕๓

เรารู้จักเป็นอยู่อย่างไม้ประมาท ๗๒

เรารู้จักมีความเพียรเผากิเลส ๗๒

เรารู้จักมีปรกติดมมองเห็น -

- ส่วนที่เป็นโทษ ๕๕

เรารู้จักไม่คิดใจในลาภ ๕๕

เรารู้จักไม่ประมาท ๓๖๘

เรารู้จักไม่เป็นอย่างฟ้าเปลือกปอ ๑๕๓

เรารู้จักไม่เปล่งวาจาบาป ๒๕๐

เรารู้จักไม่เมฆาหมกในลาภ ๕๕

เรารู้จักไม่สยบในลาภ ๕๕

เรารู้จักรอกอยพวกเธอ ๒๘๗

เรารู้จักรู้ประมาณในการบริโภค ๗๔

เรารู้จักต้องปราศจากของรัก ๒๗๓

“เราติเตียนตัวเองได้หรือไม่” ๒๗๓

เราทำอะไรอยู่? ๒๗๓

‘เราเป็นสมณะ’ ๑๕๓/๓๗๕

‘เราพึงได้ฌาน’ ๒๓๐

‘เราพึงได้วิโมกข์’ ๒๓๐

‘เราพึงทำให้แจ้งวิมุตติ’ ๒๓๑

‘เราพึงบริโภคให้มีผลมาก’ ๒๓๐

‘เราพึงเป็นที่รักของเพื่อนกัน’ ๒๒๕

‘เราพึงเป็นผู้มีลาภ’ ๒๒๕

‘เราพึงเป็นสกทาคามี’ ๒๓๐

‘เราพึงเป็นโสคาบัน’ ๒๓๐

‘เราพึงเป็นโอปปาติกะ’ ๒๓๑

‘เราพึงมีทิพยโสต’ ๒๓๑

‘เราพึงยังญาติที่ตายแล้ว -

- ให้ได้ผลมาก’ ๒๓๐

‘เราพึงระลึกถึงภพที่เคยอยู่ได้’ ๒๓๑

‘เราพึงรู้จักของสัตว์อื่น’ ๒๓๑
 ‘เราพึงแสดงอิทธิไค้’ ๒๓๑
 ‘เราพึงใส่ใจในคำสอน’ ๒๘๐
 ‘เราพึงเห็นด้วยจักขุทิพย์’ ๒๓๑
 ‘เราพึงอดทนความขลาด’ ๒๓๐
 ‘เราพึงอดทนในอารมณ์’ ๒๓๐
 เรามีกรรมเป็นของตน ๒๗๓
 เรามีเพศต่างจากกฤหัสถ์ ๒๗๒
 “เรายินดีเรือนว่างหรือไม่” ๒๗๓
 เราหรือท่านช่วยกันสอน ๔๓๓
 เรียนอย่างรู้ความหมาย ๓๔๓
 เรื่องที่ควรกล่าว ๔๑๐

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

รสอร่อยของโลก ๓๗๕
 ราชกฤห (นคร) ๕/๑๓๕/๑๕๖
 ราहुล ๕
 รูป ๑๔๕/๑๔๖
 รูปทั้งหมดนั้น ๓๕๘
 รูปเป็นเครื่องถ่าม ๕๗
 รูปราคะ (สัญโญชน์) ๔๕๔
 “เรือนว่าง” ๓๔๘
 โรคของบรรพชิต ๑๖๘

โรคทางกาย ๑๖๘
 โรคทางใจ ๑๖๘
 ฤๅษีที่ดอกโกมุทบาน ๒๘๗
 ฤๅษีสารท ๑๗๗/๔๒๓
 ฤๅษีที่จะบันดาล ๒๑๔

ถ

(ส่วนคำขนาน)

ลมเวรัมภา ๖๓
 ‘ละกามออกบวช’ ๕๘
 ลากสักการะฆ่าพระเทวทัต ๖๗
 ลากสักการะเป็นอันตราย -
 - ต่อการอยู่สุข ๒๖๐
 ลากสักการะเป็นอันตรายต่อ -
 - การบรรลุนิพพาน ๕๓/๕๔/๕๕/
 ๕๖/๕๗/๕๘/๕๙/๖๐/๖๑/๖๒/
 ๖๓/๖๔/๖๕/๖๖/๖๗
 ลากสักการะและเสียงเย็นยอ -
 - เป็นใบอ่อนที่ปลายกิ่ง ๑๔๐
 ถึงถูกตั้ง ๑๗๒
 ถูกช้างถึงความพินาศ ๕๔
 ‘ถูกทำให้ลำบากใจ’ ๑๒๖
 ถูกนอกคอก ๑๒๖

ลูกม้าฆ่าแม่ ๖๗/๖๘

ลูกสุนัขคิดว่าเดิม ๖๕

โลหิตพุ่งพ่นออกจากปาก ๒๓

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

ล้อรถที่ทำหกเดือน ๑๕๕

ละกิลีสทางกายวาจาใจ ๑๕๕

ละความคดทางกายวาจาใจ ๑๕๕

ละโทษทางกายวาจาใจ ๑๕๕

ลื่นถูกตัดเสียดึกว่า ๒๓๕

ลูกโคและโคพอม ๔๒๕

ลูกโคอ่อน ๔๒๕

ลูกในคอก ๓๖๓

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

“ลาภสักการะและเสียงเป็นขย” ๕๓/๕๔/

๕๕/๕๖/๕๗/๕๘/๕๙/๖๐/๖๑/

๖๒/๖๓/๖๔/๖๕/๖๖/๖๗/๖๘

เลิกวัด ๓๑๕

โลกุตตระ ๑๐๗/๓๕๒

โลณโสจิริกะ (เครื่องตี) ๔๐๗

โลกะอันไม่สม่ำเสมอ ๓๒๓

“โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์” ๓๐๑

ว

(ส่วนคำขานบ)

วางแผนการเข้านั่งในสกุล ๑๖๕

วิสัยซึ่งมีควรเที่ยวไป ๑๑๕

เวลานี้ ภิกษุว่ายาก ๔๓๓

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

วันคืนที่หวังได้แต่ความเจริญ

๒๑๕/๒๒๐/๒๒๑

วาจาเครื่องปราศอน ๓๔๘/๓๔๙

วิสัยบิดาคณ ๑๑๔/๔๑๓

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

วชิกรรมอันคดโกง ๑๐

วชิกรรมอันผิดแนว ๘๒

วชิสมาจาร ๓๘๑

วัชชีบุตร (ภิกษุ) ๒๑๕

วัฏฏะอันเป็นที่อยู่ของมาร-ของมฤตยู

๑๓๘/๔๒๔

วตสกุณ (นกชอบบินเหินลม) ๖๓

วาเสฏฐะ (สามเณร) ๓๓๓

วิจิกิจฉา (สัญโญชน์) ๔๑๘

วิญญาณัญญาตนะ ๔๔๖

วิเทหรัฐ ๑๗๗/๔๒๓

วินัยมีมลทิน ๑๐๗/๑๓๕/๑๘๐	เวทนา ๑๔๕/๑๔๖/๑๔๕
วินิปาต ๑๒/๑๔/๑๕/๑๗/๑๕/ ๒๐/๒๒/๑๓๓/๑๓๔	เวร ๑๕๘
วิปัสสนา ๒๒๕/๒๕๔	เวสส์ (วรรณะ) ๓๓๔
วิมังสาเป็นประธานกิจ ๒๕๖	เวสาลี (นกร) ๓๑/๓๘/๒๘๒
วิมุตติ ๔๖๑	เวฬุวัน ๕/๑๔๕/๑๘๔/๒๕๒/ ๓๖๕/๓๕๘
วิมุตติขั้น ๔๖๑	ศ
วิมุตติเครื่องไปจากข้าศึก ๑๒๑	(ส่วนคำขนาม)
วิมุตติญาณทัสสนะ ๒๒๖/๒๒๗/๒๒๘/ ๒๒๙/๒๕๖/๔๖๑	ศีรยะขาดไปทางหนึ่ง ๖๓
วิมุตติญาณอันเป็นอเสขะ ๓๓๔/๔๒๖/ ๔๒๗/๔๒๘	(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)
วิมุตติเป็นแก่นสาร ๒๘๕	ศาสดาผู้ถือกุศสาวก ๑๘๕
วิมุตติเป็นที่หมาย ๓๕๘	ศาสดาผู้แสวงหาประโยชน์แก่สาวก ๔๓๕
วิมุตติอันเป็นอเสขะ ๓๓๔/๔๒๖/๔๖๑	ศาสดาผู้เอ็นดู ๑๘๕/๒๓๕/๓๓๕/๓๔๕
วิโมกข์ ๕๑/๒๓๐/๓๓๖	(ส่วนศัพท์ธรรมะ)
วิริยะ ๒๕๖/๒๕๗	ศรัทธา (สัทธา) ๒๕๖/๒๕๗
วิริยะในกุศล ๑๕๓	ศรัทธาในกุศล ๑๕๓
วิริยะเป็นประธานกิจ ๒๕๖	ศรัทธาในตถาคต ๓๓๓
วิวิญญะอันไม่เป็นที่อยู่ของมาร - - ของมฤตยู ๑๓๘/๔๒๔	ศีล ๑๔๑/๒๑๗-๒๒๖/๓๕๖/๔๖๑
เวทภู (คือ) ๓๕๕	ศีลขั้น (ศีลขั้น) ๔๖๑
	ศีลคู่กับปัญญา ๒๑๗
	ศีลเครื่องไปจากข้าศึก ๑๒๐/๓๓๐
	ศีลชำระปัญญา ๒๑๘

ศีลที่เป็นไปเพื่อสมาธิ ๒๑๗

ศีลที่ผู้รู้สรรเสริญ ๒๑๗

ศีลที่พระอรียเจ้าพอใจ ๒๑๖

ศีลประการต่าง ๆ ๑๕๕-๒๑๑

ศีลเป็นฐานรอง ๒๑๕/๒๒๑/
๒๒๒/๒๒๓

ศีลเป็นไท ๒๑๗

ศีลเป็นรุ่งอรุณ ๒๒๔

ศีลไม่ขาด ๒๑๗/๓๐๔

ศีลไม่ต่าง ๒๑๗

ศีลไม่ทะลุ ๒๑๗

ศีลไม่พร้อย ๒๑๗

ศีลสังวร ๒๑๑

ศีลสมบัติ ๒๒๔/๒๒๕

ศีลสมบัติ ๑๕๕

ศีลอยู่ที่ปัญญา ๒๑๘

ศีลอันเป็นอเสขะ ๓๓๔/๔๒๖/
๔๒๗/๔๖๑

ศีลอันยิ่ง ๑๗๘/๑๗๕

ศูทร (วรรณะ) ๓๗๔/๔๐๖/๔๐๗

ธ

(ส่วนคำขาน)

สมณะกาลป ๑๒๖

สมณะขะยมุคฝอย ๑๒๖

สมณะดื่มสุราเมรัย ๗๘

สมณะเปรียบด้วยคันข้าวผี ๑๒๗

สมณะมีการกระทำอย่างคนคู่ ๗๘

สมณะยินดีในการมีทองและเงิน ๗๘

สมณะเลี้ยงชีวิตผิควิสัย ๗๘

สมณะหาสุขในการเอนกายหลับ ๗๓

สมณะอันตราย ๑๒๖

สยบอยู่ในกามคุณ ๕๕

สยบอยู่ในรสแห่งตาก ๕๒/๕๔

สยบอยู่ในรสแห่งอาหาร ๕๓

สร้างเหตุปัจจัยเครื่องปรุง ๑๕๖

สองเท้าติดตั้ง ๑๗๒

สองมือติดตั้ง ๑๗๒

สักการะฆ่าคนชั่ว ๖๘

สัญญาติหมักหมม ๗/๑๒/๑๓/๑๔/๑๕/๑๖/
๑๗/๑๘/๑๙/๒๐/๒๑/๒๒/๒๓/๒๔

สาธยายอย่างไม่รู้ความหมาย ๑๐๓

สำนักคนถูกตอน ๔๗

สำนักสาวแก่และหญิงหม้าย ๔๗

สิ่งที่ทรمانทุกอิริยาบถ ๕๕

สิ่งที่เป็นไปเพื่อความทุกข์ ๑๒/๑๔/๑๕/๑๗/
๑๘/๒๐/๒๑/๒๒/๖๐/๑๘๒/๑๘๕

สิ่งที่เป็นอันตรายแม้ผู้เป็นอรหันต์ ๒๖๐

สิ่งที่ไม่สมควรแก่สมณะ ๑๘๗

สิ่งที่ได้รับประโยชน์เกื้อกูล ๖๐
 สิ่งที่ไม่ไหลไปตามผู้ไม่สำรวม ๒๔๖/๒๕๑
 สิ่งนี้อาจทำลาย (ภาวะแห่ง) สงฆ์ ๒๔๐
 สิ่งไม่เป็นโค ๑๒๕
 เสนาบดีหาสุขในการนอนหลับ ๗๓
 เสียงขับร้องของมาตุคาม ๑๓๒
 เสียงพูดของมาตุคาม ๑๓๒
 เสียงไม่เป็นโค ๑๒๕
 เสียงร้องไห้ของมาตุคาม ๑๓๒
 เสียงล่ำลืออันเสื่อมเสีย ๗
 เสียงเล่าลือถึงกรรมอันไม่สะอาด ๘๗
 เสียงหัวเราะของมาตุคาม ๑๓๒
 แสดงธรรมอย่างไม่รู้ความหมาย ๑๐๓

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

‘สงฆ์สามัคคี’ ๓๑๕
 สมณกิจ ๒๑๒
 สมณพราหมณ์ที่แท้ ๓๗๕
 สมณสากยบุตรติยะ ๓๖๘/๓๗๓
 สมณะในธรรมวินัยนี้ ๓๐๑
 สมณะบัวขาว ๓๗๕
 สมณะบัวหลวง ๓๗๖
 สมณะผู้เว้นเสียงชีวิตผิดทาง ๒๐๗-๒๑๑
 สมณะยุพราช ๓๗๖

สมณะสากยบุตร ๑๑๖
 สมัญญาว่าสมณะจักสมจริง ๓๗๕
 สรรเสริญการจำกัดความต้องการ ๔๓๓
 สรรเสริญการใช้จิวรสสามสิ้น ๔๓๓
 สรรเสริญการใช้ผ้าบังสุกุล ๔๓๓
 สรรเสริญการบิณฑบาตเป็นวัตร ๔๓๓
 สรรเสริญการปรารภความเพียร ๔๓๓
 สรรเสริญการสันโดษ ๔๓๓
 สรรเสริญการอยู่ป่า ๔๓๓
 สรรเสริญการอยู่สงบ ๔๓๓
 สรรเสริญการอยู่อย่างไม่คลุกคลีกัน ๔๓๓
 สาธยายอย่างรู้ความหมาย ๓๔๗
 สายตาแห่งความรัก ๓๒๕
 สายพินที่ซึ่งพอดี ๒๗๗
 สาวกไม่ยอมล่วงศึกษาบท ๓๕๕
 สำคัญเรื่องสุญญตาว่า -
 - เป็นสิ่งควรศึกษา ๓๕๒
 ตำรวมอินทรี ๓๘๓
 สิ่งที่ต้องชำระก่อน ๒๑๘/๒๑๕/๒๒๑
 สิ่งที่ต้องอุทสาหะตลอดชีวิต ๒๖๕
 สิ่งที่อยู่กัน ในอริยวินัย (มูลเหตุแปด) ๓๖๗
 สิ่งที่ทำแล้วอย่างแยบคาย ๒๕๒
 สิ่งที่น่ากลัวไปเพื่อความปล่อยวาง ๒๒๒
 สิ่งที่น่ากิเลสออกได้ ๒๒๔/๒๒๕/๒๒๖

สิ่งที่ขึ้นไปเพื่อความสุข ๒๓๓/๒๕๓	สมณะ ๕/๓/๑๒๖/๑๒๕/๑๓๐/๑๓๑/
สิ่งที่พึงประสงค์ของผู้บวช ๒๓๓	๑๓๒/๑๓๔/๑๔๕/๑๔๖/๑๔๗/
สิ่งที่ไม่ควรให้มาห่อหุ้มจิต ๕๔/๕๖/๕๗/	๑๔๘/๑๕๓/๒๐๑/๒๐๒/๒๐๓/
๕๘/๖๐/๖๑/๖๒/๖๓/	๒๐๔/๒๐๕/๒๐๖/๒๐๗/๒๐๘/
๖๔/๖๕/๖๖/๖๘/๒๖๑	๒๐๙/๒๑๐/๓๓๕/๓๕๕
สิ่งที่ยังความเป็นอรหันต์ให้เต็ม ๒๒๕	สมณทูตเทศ ๓๖/๓๗
สิ่งที่สมควรแก่สมณะ ๔๓๖	สมณะ ๒๕๔
สิ่งที่เอียงไปสู่นิพพาน ๒๒๓	สมยวิโมกข์ ๓๕๓
สิ่งเบื้องต้น ๒๑๘/๒๑๙/๒๒๑	สมาธิ ๑๔๓/๒๒๘/๒๕๖/๒๕๗/๔๖๑
สิ่งเป็นเลิศในโลก ๒๑๘	สมาธิขั้น ๒๓๗/๔๖๑
เสวยสุข ณ ภายใน ๒๑๑	สมาธิเครื่องไปจากข้าศึก ๑๒๐/๓๓๐
แสดงธรรมอย่างรู้ความหมาย ๓๔๓	สมาธิพังทลาย ๑๑๖
(ส่วนศัพท์ธรรมะ)	สมาธิอันเป็นอเสขะ ๔๒๖/๔๒๗/๔๖๑
สกทาคามีผล ๑๕๗/๔๖๐	สมาธิอันยิ่ง ๑๓๘/๑๓๙
สกทาคามี ๒๓๐/๒๘๘/๔๑๓	สรวุ (แม่น้ำ) ๓๓๔
“สะเก็ดแห่ง” ๑๔๒	สระโบกขรณี ๔๐๖
“สงครามวิชัย” ๒๔๔	สระใหญ่ ๕๓
สติ ๒๕๖/๒๕๗/๔๑๓	สวนมะม่วงของหมอชีวก ๑๕๕
สติปีภูฐาน ๑๑๓/๒๒๐/๓๖๒/๔๑๓	สังฆารปรินิพพายีนุคคล ๔๕๖/๔๕๕
สติเป็นอธิปไตย ๒๘๕/๒๕๑	สักกายทิฎฐิ (ตัณญาชน) ๔๑๘
สติสัมปชัญญะ ๓๘๕	สังฆาร ๑๔๕/๑๔๖
สติอันตั้งไว้ด้วยดี ๒๕๑	สังฆารทั้งหลายมีความเสื่อมไป -
สมณพราหมณ์ ๕๔/๓๓/๓๘/๕๕/๒๕๕	- เป็นธรรมคา ๔๖๕

สัญญา ๑๔๕/๑๔๖	ทีลานุสสติกรรมฐาน ๒๑๗
สัทธานุสารี (คือ) ๕๒	สุข ๒๒๖/๒๒๘
สัทธาวิมุตต์ (คือ) ๕๒	สุญญตา ๑๐๗/๓๕๒
สัมมาทิฏฐิแห่งวิปัสสนา ๒๘๖	สุตคั่นตะ ๑๐๗/๓๕๒
สัมมาทิฏฐิเอียงไปสู่นิพพาน ๓๑๔	สุภัททะ (ปริพพาชก) ๓๐๑
สัมมาสมาธิ ๒๒๖/๒๕๓/๒๕๖	สูตรที่ว่าด้วยเรื่องสุญญตา ๑๐๗
สัมมาสมาธิที่ประกอบด้วยมูลฐาน -	สูตรอันถือกันมาถูก ๓๕๕
- และเครื่องปรุงพร้อม ๓๐๐	สูตรอันถือกันมาผิด ๑๐๘
สัมมาสมาธิแห่งมรรคผล ๒๘๖	สูตรขาดมูลราก ๑๐๕
สัมมาสมาธิอันเป็นอริยะ ๓๐๐	เสขบุคคล ๕๑
สามเณร ๓๑๕/๔๒๓	เสนาสนะอันสังกัด ๒๔๔/๒๔๗/ ๓๖๕/๓๘๖
สารีบุตร (เถระ) ๒๗๕/๓๕๓	เสียงเย็นขอเป็นอันตรายที่ทารุณ -
ศาลวัน (สวนป่า) ๓๐๑	- ต่อการบรรลุนิพพาน ๕๓/๕๕/ ๕๖/๕๗/๕๘/๕๙/๖๐/๖๑/ ๖๒/๖๓/๖๔/๖๕/๖๖/๖๗
สาวัตถิ (นคร) ๕๓/๕๕/๒๗๗	“เสียงโห่ร้องของข้าศึก” ๓๗
สิกขมานา (คือ) ๗๖	โศณะ (คฤหบดี) ๑๔๕/๓๕๘
สิกขาบท ๒๑๕/๒๕๐	โศณะ (ภิกษุ) ๒๗๖
สิกขาที่เป็นเบื้องต้น ๒๕๐	โศณทัณฑะ (พราหมณ์) ๒๑๗
สิกขาบัญญัติเพื่อความเลื่อมใส ๒๕๐	โศดาบัน ๒๓๐/๒๘๘/๔๑๖/๔๖๐
สิกขาเป็นอันสงฆ์ ๒๘๕	โศดาปัตติผล ๑๕๗/๔๖๐
สิ่งที่น่าอัศจรรย์ ๓๗๔/๓๕๕	โศตติยะ (คือ) ๓๕๕
สิ่งที่ยวนใจให้รัก ๕๕/๑๗๒	
ศีลสิกขา ๑๒๕	
ศีลพัตตปรมาส (สัญญาโยชน) ๔๑๘	

ห	ห
(ส่วนคำขาน)	
หนักในอามิส ๕๑	หลุดพ้นจากทุกข์ ๔๐๘/๔๐๙
หมอกเป็นเหตุ ๗๘	หลุดพ้นจากอัสวกิเลส ๒๓
หลงในอาหาร ๕๓	หูถูกกระชากเสียดีกว่า ๒๓๕
หลงไหลในอารมณ์ ๑๘๓	เห็นเป็นของไม่เที่ยง ๔๐๘
หล่นจากพรหมจรรย์ ๕๘	เห็นเป็นของเสียบแทง ๔๐๘
หลอกหลวง ๑๘๓	เห็นเป็นทุกข์ ๔๐๘
หักขาชาวบ้าน ๑๕๘	เห็นเป็นอนัตตา ๔๐๘
หาความสุขในการนอนซบเซา ๕๓	เหยี่ยวแลในกิจวิเวกธรรม ๓๕๖
เหตุให้เกิดในนรก ๑๒/๑๔/๑๕/๑๗/ ๑๘/๒๐/๒๒	(ส่วนศัพท์ธรรมะ)
เห็นเป็นของเกษม ๑๕๕	‘หนองบัว’ ๓๕๐
เห็นเป็นของเที่ยง ๑๕๕	หม้อที่กลิ้งได้ยาก ๒๕๕
เห็นเป็นของไม่เสียบแทง ๑๕๕	‘ห้วงน้ำลึก’ ๓๘๕
เห็นเป็นตัวตน ๑๕๕	‘หอกปาก’ ๘๒
เห็นเป็นสุข ๑๕๕	‘หัวเราะกันเล่น’ ๖
เหล็กแดงไหม้ทางเดินของอาหาร ๑๗	หิริในกุศล ๑๕๓
(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)	หิริและ โอดตัดปยะ ๓๘๐
หนักในพระสังฆธรรม ๓๓๗	เหตุแห่งความปราโมทย์ ๓๘๘
หมูซึ่งอยู่ผาสุก ๓๐๑	“เหว” แห่งความเกิด ๔๐๕
หลักเบื้องต้น ๒๒๔	อ
หลังอาหารแล้วภาวนา ๒๗๕	(ส่วนคำขาน)
	อนาคตภัย ๗๕/๗๖/๗๗/๑๗๕/๑๘๐
	อนุชนถือเอาอย่าง ๑๑๖

อย่างไรหนจะดีกว่ากัน ๑๑/๑๓/๑๔/

๑๖/๑๗/๑๘/๒๑

อสนีบาตตกถูกใคร ? ๖๒

อสรพิษกลับบอกเอา ๑๐๕

อสุรินทรานูเป็นเหตุ ๗๘

อาจารย์เสียบ ๑๗๕

อาวุธที่ห่อไว้ได้สังฆาฏิ ๑๕๔

อุปัชฌายะเสียบ ๑๗๘

(ส่วนคำชี้ชวนวิงวอน)

อดกลั้นต่อเวทนาขนาดคร่าชีวิต ๑๖๕

“อย่าได้ประมาท” ๑๘๕

“อย่าต้องรื้อนใจภายหลัง” ๔๓๕

“อย่าโต้เถียงกัน” ๑๕๗

“อย่าทำตัวให้เนาพอง” ๘๖

“อย่าเที่ยวไปในวิสัยที่ไม่ควร” ๑๗๒

“อย่านี้กระหึ่มต่อลาภสักการะ” ๖๔

“อย่าให้ข้าวลีบปนข้าวดี” ๑๒๘

“อย่าให้คนชั่วทำลายภิกษุที่ดี” ๑๒๗

“อย่าให้ต้นข้าวผีทำลายข้าวดี” ๑๒๗

อาการของผู้มีศีลสมบูรณ์ ๒๑๒

อาการของผู้ไม่คุ้มครองอินทรี ๓๓๒

อาการที่จะต้องทำให้ดีกว่านี้มีอีก ๒๗๒

อาการที่น่าเลื่อมใส ๒๕๔/๒๕๕

อาการที่ไม่ทำให้นายยะแขยง ๒๓๘

อาจารย์ที่ถูกต้องตามธรรม ๔๒๗

อาศัยความเอ็นดูแล้วจึงทำกิจ -

- แก่สาวกทั้งหลาย ๑๘๕/๔๓๕

อุปชฌายะที่ถูกต้องตามธรรม ๔๒๖

(ส่วนศัพท์ธรรมะ)

อกนิฏฐภาพ ๔๑๘

อกุศลธรรม ๓๖๖

อกุศลตามก ๑๑๑/๓๘๔/๓๕๕

อจิรวดี (แม่น้ำ) ๓๗๔

อชปาลนิโครธ (ต้นไม้) ๑๘๑

อชาตศัตรู (มหาราช) ๑๕๕

อทินนาทาน ๑๕๕

อธิปไตยของพรหมจรรย์ ๒๕๑

อธิศีลสิกขา ๒๑๒

อนาคามีผล ๑๕๗/๔๖๐

อนาคามี ๔๑๘

อบาย ๑๒/๑๔/๑๕/๑๗/๑๘/

๒๐/๒๒/๑๗๓/๑๗๔

อภิขณา ๘๖/๓๒๓

อภิสมาจาร ๒๘๕

อรหัตตผล ๑๕๗/๔๖๐

อรหันต์ (คือ) ๓๕๔/๓๕๕

อริยัญญตัญญา ๓๑๕	อันตคาหิกทิกุญฺญิ ๑๐
อริยกันตศีล ๒๑๖	อันตราปรินิพพายีบุคคล ๔๕๔/๔๕๘
อริยคุณ ๒๑๑	อันตราขของทิกุญฺฐธรรมสุข ๒๖๐
อริยบุคคลต่างชนิด ๓๓๓	อันตราขของพรหมจารี ๑๘๕
อริยปัญญา ๓๓๐	อันตราขที่เสบเผ็ดค่อการบรรลุนิพพาน
อริยมรรคมีองค์แปด ๑๑๒	๕๓/๕๕/๕๖/๕๘/๕๙/๖๐/๖๑/๖๒/ ๖๓/๖๕/๖๖/๖๗/๒๕๙/๒๖๐
อริยวงศ์ ๒๖๕	อันธกวินทะ (นกร) ๓๐๔
อริยวิมุตติ ๓๓๐	อัสมิมานะ ๓๑๔
อริยศีล ๓๓๐	อัสสปุรนิคม ๑๕๓/๓๓๙/๔๐๕
อริยสงฆ์ ๔๖๐	อากาศานัญญาตนะ (อรุปรมาณ) ๔๔๖
อริยสมาธิ ๓๓๐	อากัญญาตนะ (อรุปรมาณ) ๔๔๖
อริยสัมมาสมาธิ ๓๐๐	อานกะ (กลองศึก) ๑๐๓
อริยอัฏฐังคิกมรรค ๑๙๓/๒๒๔/ ๒๒๕/๒๒๖/๒๙๙	อานนที ๑/๒๓/๕๑/๖๙/๘๙/๑๐๑/๑๒๓/ ๑๕๑/๑๖๓/๑๖๕/๑๖๖/๑๖๗/๒๒๓/ ๒๔๙/๒๗๓/๓๐๑/๓๐๓/๓๕๖/๓๖๙
อริยะ (คือ) ๓๓๐/๔๔๖	อานิสงส์ของการนันทนเดียว ๒๓๕
อรุปราคะ (สัญญโณชน) ๔๕๔	อานิสงส์ของความปราโมทย์ ๒๒๓
อวิชา (สัญญโณชน) ๔๕๔	อานิสงส์ของนิพพิทาวิราคะ ๒๒๘
อวิปฏิสาร ๒๒๖/๒๒๗	อานิสงส์ของปีสัทธาธิ ๒๒๘
อสมยวิมุตติ ๓๙๓	อานิสงส์ของปีติ ๒๒๘
อสังขารปรินิพพายีบุคคล ๔๕๕/๔๕๙	อานิสงส์ของพรหมจรรย์ ๒๘๙/๓๙๓
อสังขาร ๑๘๒	อานิสงส์ของยถากุตญาณทัสสนะ ๒๒๘
อหังการ ๓๕๔	อานิสงส์ของศีล ๒๒๓
อังคะ (แก้ว) ๑๕๓/๓๓๙/๔๐๕	อานิสงส์ของสมาธิ ๒๒๘
อังกราชกุมาร ๓๓๙	
อัคคิเวสสนะ (พราหมณ์) ๓๖๙	

อานิสงส์ของสุข ๒๒๘

อานิสงส์ของอวิปฏิสาร ๒๒๗

อานัญชา ๔๔๖

อาปานิกังสะ (ถั่วสาริค) ๔๐๗

อาภิชชิกะ (ภิกษุ) ๑๑๗

อามิสทาท ๒๗๔

อายตนะภายนอก - ใน ๓๑๔

อารมณของการแผ่เมตตา ๒๕๐

อารมณแห่งกัมมัญฐาน ๒๕๒

‘อาวุธมีคมสองข้าง’ ๑๕๔

อัสวักขยญาณ ๒๔๕/๒๔๗/๓๕๔

‘อำนาจแห่งนิรณ’ ๑๘๐

อิจฉานังคละ (ป่า) ๓๑๕

อิทธิบาท ๒๕๕

อินทริย์ (คือ) ๑๔๗/๑๔๘

อินทริย์ต้องเสมอกัน ๒๗๗

อิสิปตนมฤคทายวัน ๘๕/๔๑๕

อุกกเวลา (เมือง) ๑๗๗/๔๒๓

อุทัจจะ (สัตถุโณชน) ๔๕๔

‘อุบายเครื่องออกไปจากโลก’ ๓๗๕

อุปธิ (กิเลส) ๑๕๕

อุปาทาน ๒๓/๑๔๕

อุปาทายรูป ๑๑๐/๓๕๕

อุภโตภาควิมุตต์ (คือ) ๕๑

อุรุเวลาเสนานิคม ๔๒๐

‘โอชะอันเกิดแต่ธรรม’ ๒๗๘

โอดตัพปะในกุศล ๑๕๓

โอปธิก ๔๖๐

โอปปาติก ๒๓๑/๒๘๘

ลำดับหมวดธรรม

ในหนังสือขุมทรัพย์จากพระโอรส

(เรียงลำดับจากน้อยไปหามากและตามลำดับอักษร)

		กิจที่ต้องทำก่อน สาม	๒๑๓
	๑	กิจที่ต้องรีบทำ สาม	๒๑๔
อารักขา หนึ่ง	๒๖๘	กิเลส สาม ๒๑๕/๒๒๔/๒๒๕/๒๒๖	
	๒	กุศลวิตก สาม	๓๒๕
คติ สอง	๒๓๕	ความคด สาม	๑๕๕
ความเพียรที่เป็นหลัก สอง	๓๕๒	ความดำริ สาม	๒๖๕/๒๓๐
ภิกษุบริษัทมีชนิด สอง	๕๑/๓๓๗	ความตริก สาม	๑๑๑/๓๕๕
รูป สอง	๑๑๐	ความเมา สาม	๑๗๓
โรคของหมู่สัตว์ สอง	๑๖๘	ความสังคอันยั้ง สาม	๑๕๘
ลักษณะ สอง	๑๑๑	ทุจริต สาม	๑๗๓
สิ่งเบียดเบียน สอง	๒๑๕/๒๒๐	ธรรมที่ควรเจริญ สาม	๓๒๕
องค์ของการเป็นพราหมณ์ สอง	๒๑๗	ธรรมที่ควรละทิ้ง สาม	๓๒๕
	๓	ผู้เป็นที่เชื่อถือของมหาชน -	
การกระทำที่เป็นไปเพื่อความ -		- มีการกระทำ สาม	๓๒๘
- สุขแก่มหาชน สาม	๓๒๘	พระโศดาบัน สาม	๔๑๖
การฝึกมีวิธี สาม	๑๑๕	สถานที่ที่พึงระลึกลดชีวิต -	
การแสวงหา สาม	๒๖๕	- ของพระราชา สาม	๒๗๑
การอบรมสติปัญญาโดยวิธี สาม	๒๒๐	สถานที่ที่พึงระลึกลดชีวิต -	
กิจของสมณะ สาม	๒๑๒	- ของภิกษุ สาม	๒๗๑/๒๗๒

สมณะ สาม	๑๒๖	พรหมวิหาร ที่	๓๒๗/๔๐๖/๔๔๕
สิกขา สาม	๑๒๕/๑๒๖/๑๓๘/๑๕๔	พระสังฆกรรมไม่เสื่อม -	
อภุศลวิตก สาม	๓๒๕/๔๕๐	- ด้วยมูลเหตุ ที่	๓๕๕
องค์ของภิกษุผู้ควร -		ภัยของนักรบวช ที่	๑๓๕/๑๓๖/๑๓๗/๑๓๘
- แก่ของทำบุญ สาม	๔๔๒	มหาภูตรูป ที่	๑๑๐
องค์ของม้าที่ผู้ควร -		มูลเหตุที่ทำให้พระสังฆกรรม -	
- แก่พระราชา สาม	๔๔๑	- เลอะเลือน ที่	๑๐๘
๔		โรคของบรรพชิต ที่	๑๖๘
การพิจารณา ที่	๒๖๘/๒๖๙	วรรณะ ที่	๓๓๔
เครื่องเสerahมของ -		สติปัญญา ที่	๑๑๓/๒๑๕/๒๒๐/๒๒๑/
- ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ ที่	๗๗/๗๘	๒๕๔/๓๖๒/๔๑๓	
เครื่องเสerahมของ -		สัมมุปปธาน ที่	๒๕๕
- สมณพราหมณ์ ที่	๗๘	เหตุของผู้ไม่หล่นจากกรรม -	
ตถาคตที่กล่าวถึงในปัจจุบันจะ -		- วินัย ที่	๓๗๐
- มีลักษณะ ที่	๒๖๕	เหตุทำลายสงฆ์ ที่	๑๖๓
ที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่	๑๔๐/๑๔๑/๑๔๒/	เหตุแห่งผู้สมควรเสพ -	
	๑๔๓/๑๔๕	- เสนาสนะป่า ที่	๒๔๕
ธาตุ ที่	๑๔๗	อริยวงศ์ ที่	๒๖๕
นักรบวชหล่นจากกรรมวินัยนี้ -		อริยสังข์ ที่	๑๕๐
- ด้วยเหตุ ที่	๑๒๐/๑๒๑	อิทธิบาท ที่	๒๕๖
นิสสัย ที่	๒๖๔	อิริยาบถ ที่	๒๒๒
ปัจจัย ที่	๔/๑๐/๒๒/๕๕/๗๕/๑๑๓/๑๕๓/	๕	
๑๓๐/๑๘๒/๑๘๕/๑๕๑/๒๒๕/๔๔๘/๔๔๙		กล่าวกรรมด้วยเสียงจับอันยาว -	
ผู้อยู่ใกล้นิพพาน -		- มีโทษ ห้า	๑๑๖
- ประกอบด้วยกรรม ที่	๒๘๓		

กามคุณ ห้า	๓๓/๕๕/๑๑๕/๑๗๒/	พระประจำสกุลประกอบ -	
	๑๘๔/๓๔๐	- ด้วยการกระทำ ห้า	๔๖/๒๔๘
ข้อสรรเสริญที่เหมาะสม -		พระหลวงตาที่หาได้ยาก ห้า	๑๑๘/๑๑๕
- แก่กรรม ห้า	๑๕๓	พระอนาคามี ห้า	๔๑๘
ขันธุ์ ห้า	๑๔๕	พละ ห้า	๒๕๗
คนชอบเที่ยวไม่มีจุดหมาย -		ภิกษุเข้าไปสู่สกุลมีโทษ ห้า	๔๘
- มีโทษ ห้า	๕๕	ภิกษุคลุกคลีอยู่ในสกุลมีโทษ ห้า	๔๕
เครื่องล้ามใจ ห้า	๓๓/๓๔/๕๖	ภิกษุที่ควรทำอัญชลี -	
ช้างที่ประกอบด้วยองค์ ห้า	๓๑/๒๔๐	- ประกอบด้วยเหตุ ห้า	๒๔๒
ตะปุดรังใจ ห้า	๘๔/๓๓๑	ภิกษุที่ประกอบด้วยเหตุ -	
โทษในการติดถิ่น ห้า	๑๘๖	- นำรังเกียจ ห้า	๔๗
โทษในการติดที่อยู่ ห้า	๑๘๗	ภิกษุที่ไม่ควรทำอัญชลี -	
โทษในป่าช้าฝึคิบั ห้า	๘๖	- ประกอบด้วยเหตุ ห้า	๓๓
กรรมเครื่องอยู่ผาสุก ห้า	๓๐๓	ภิกษุลามกประกอบด้วยเหตุ ห้า	๕
กรรมสาระ ห้า	๓๓๔/๔๖๑	มหาโจรประกอบด้วยองค์ ห้า	๘
กรรมแห่งผู้สมควรออก -		มหาโจรชนิด ห้า	๗๘/๗๕/๘๐
- จากหมู่ ห้า	๒๖๑	มิตรที่ควรคบ ห้า	๓๔๒/๓๔๓
กรรมอันเป็นทางรอด -		มิตรที่ไม่ควรคบมีลักษณะ ห้า	๕๕
- สำหรับภิกษุใช้ ห้า	๒๘๒	วาจาพาล ห้า	๑๘๑
กรรมเครื่องดำรง -		สงฆ์อยู่เป็นผาสุก -	
- สำหรับภิกษุใหม่ ห้า	๓๐๔	- ด้วยอาการ ห้า	๓๐๑
นิวรรณ์ ห้า	๒๑๖/๒๔๔/๒๔๗/๒๖๘/	เหตุแห่งเถระที่น่าเคารพ ห้า	๔๓๒
	๓๓๔/๓๖๕/๓๖๖/๓๘๖	เหตุแห่งเถระที่ไม่น่าเคารพ ห้า	๑๘๓

องค์ของเถระที่ -		องค์แห่งเถระผู้ประกอบมัจฉา -	
- นำเคารพ ห้า	๔๒๘	- อาชีพ ห้า	๑๘๓
องค์ของเถระผู้ปฏิบัติ -		องค์แห่งเถระผู้ปราศจากกิเลส ห้า	๔๓๒
- เกื้อกูล ห้า	๔๓๐	องค์แห่งเถระผู้ไม่น่า -	
องค์ของผู้ควรออกจากหมู่ ห้า	๔๑๑	- สรรเสริญ ห้า	๑๘๔
องค์ของผู้ที่ไม่ควร -		องค์แห่งเถระผู้ไม่ประกอบมัจฉา -	
- ออกจากหมู่ ห้า	๑๓๐	- อาชีพ ห้า	๔๓๒
องค์ของภิกษุผู้พึงเป็น -		องค์แห่งเถระผู้ไม่ประมาท ห้า	๔๓๒
- อาจารย์ ห้า	๔๒๓	องค์แห่งเถระผู้ไม่สำรวมอินทรีย์	
องค์ของภิกษุผู้พึงเป็น -		- ห้า	๑๘๔
- อุปัชฌายะ ห้า	๔๒๖	องค์แห่งเถระผู้สำรวมอินทรีย์	
องค์ของภิกษุผู้พึงให้สามเณร -		- ห้า	๔๓๒
- อุปัชฌาย์ ห้า	๔๒๓	องค์แห่งภิกษุที่ควรให้เป็น -	
องค์แห่งความเคียดแค้น -		- เจ้าอาวาส ห้า	๔๓๔
- ของเจ้าอาวาส ห้า	๑๘๘	องค์แห่งภิกษุที่ไม่ควรให้เป็น -	
องค์แห่งความบันเทิงใจ -		- เจ้าอาวาส ห้า	๑๘๖
- ของเจ้าอาวาส ห้า	๔๓๖	อนาคตภัย ห้า	๓๔/๓๑๓/๓๒๐
องค์แห่งเถระผู้ทำมหาชน -		อานิสงส์ในการไม่ติดถิ่น ห้า	๔๓๕
- ให้เสียม ห้า	๑๘๒	อานิสงส์ในการอยู่เป็นที่ ห้า	๓๔๓
องค์แห่งเถระผู้นำสรรเสริญ ห้า	๔๓๒	อินทรีย์ ห้า	๑๔๘/๒๓๕/๒๕๖
องค์แห่งเถระผู้ประมาท ห้า	๑๘๓	อุปาทานชั้น ห้า	๑๔๖
องค์แห่งเถระผู้ประกอบด้วยกิเลส -		๖	
- ห้า	๑๘๓	การละกิเลสมีวิธี หก	๔๔๓

สิ่งที่เปรียบด้วยสัตว์ชนิด หก	๒๕/๒๓๓	องค์ของผู้ควรแก่ของต้อนรับ เจ็ด	
องค์ของภิกษุผู้ควรบูชา หก	๔๔๓		๔๕๓-๔๕๕
องค์ของภิกษุผู้มีคตินวัน -		๘	
- แต่ความเจริญ หก	๓๓๐	ความทุกข์ แปล	๑๓๕/๑๕๕/๑๕๖
องค์แห่งความเสื่อมใน -		ธรรมแห่งผู้ที่น่ารักของ -	
- กุศลธรรม หก	๘๓	- สหัมมิก แปล	๒๖๒
องค์แห่งภิกษุผู้ควรทำอัญชลี -		บุรุษยศ แปล	๑๕๕
- มี หก	๔๕๒	ภิกษุที่ดี แปล	๒๖๓
องค์แห่งม้าที่ควรเป็น -		ม้ายศ แปล	๑๕๕-๑๖๓
- ราชพาหนะมี หก	๔๕๒	มูลเหตุแห่งความเสื่อม -	
อารมณ์ หก	๒๕/๑๕๖/๒๓๓/ ๒๔๖/๒๕๑/๒๖๘	- ของภิกษุ แปล	๑๑๕
อินทรีย์ หก	๑๑๑/๑๔๓/๓๖๐	มูลเหตุแห่งความไม่เสีย -	
๓		- หาย แปล	๓๖๓
การเกี่ยวพันด้วยเมถุน เจ็ด	๑๒๕-๑๓๔	เสขธรรมมีองค์ แปล	๓๓๖/๓๓๓
คนทุศีล เจ็ด	๑๑-๒๑	องค์ของผู้เป็นเนื่อนาบุญ -	
ธรรมแห่งผู้ที่น่าเคารพ -		- ของโลก แปล	๔๕๕/๔๖๐
- ของสหัมมิก เจ็ด	๒๖๑/๒๖๒	องค์แห่งอริยกัณฑศีล แปล	๒๑๖
ธรรมอันเป็นที่ตั้ง -		อริยมรรคมีองค์ แปล	๑๑๒/๑๕๓/๒๒๓/ ๒๒๔/๒๒๕/๒๒๖/๒๕๓/
- แห่งความเจริญ เจ็ด	๓๐๖/๓๐๗/ ๓๐๘/๓๐๕	๒๕๒/๒๕๕/๓๐๐/๓๓๓	
โพชฌงค์ เจ็ด	๒๒๒/๒๕๘/๔๕๑	อริยสัมมาสมาธิมีองค์ แปล	๓๐๐
		๕	
		ปฏิบัติธรรมมีองค์ แก้ว	๑๐๓/๑๐๔/ ๑๐๕/๓๔๓/๓๔๘/๓๔๕

๑๐		๑๑	
คนที่ประกอบด้วยอสังขธรรม สิบ	๑๖๗	คนเลี้ยงโคที่บกพร่อง สิบเอ็ด	๑๐๕
ความเห็นที่จริงดังไปคนละทาง -		ปฏิบัติสมุปบาทมีปัจฉยาการ สิบเอ็ด	๑๔๘
- (ปัจเจกสังขทิจุ) สิบ	๒๖๕	ภิกษุที่ประกอบด้วย -	
เครื่องอยู่แบบพระอรียเจ้า สิบ	๒๖๗	- ความบกพร่อง สิบเอ็ด	๑๑๐
ภิกษุนาบุญที่ประกอบ -		องค์ของคนควรเลี้ยงโค สิบเอ็ด	๓๕๗
- ด้วยองค์ สิบ	๔๖๔	องค์ของภิกษุที่จะถึง	
มัจฉาทิฎฐิ สิบ	๒๖๕	- ความเจริญ สิบเอ็ด	๓๕๘
ลำดับของการทำความเป็น -		อเสขธรรมมีองค์ สิบเอ็ด	๓๗๖
- พระอรหันต์ให้เต็ม สิบ ๒๒๖/๒๒๗			
สัตว์ที่ประกอบด้วยความเลว สิบ	๑๖๖		
สิ่งที่นักบวชควรพิจารณา -		๑๖	
- เนื่อง ๆ สิบ	๒๗๒	เครื่องทำจิตให้เศร้าหมอง สิบหก	๓๒๓
องค์ของการบรรลุธรรม สิบ	๒๒๖	๑๗	
อเสขธรรมมีองค์ สิบ	๓๗๕	สิ่งที่พึงจำนงหวัง สิบเจ็ด	๒๒๕
		๓๗	
		โพธิปักขิยธรรม สามสิบเจ็ด	๒๕๓
